S. THOMAE AQVINATIS
Commentaria quæ extant, in eos,

QVI

PARVA NATVRALIA ARISTOTELIS

dicuntur libros, diligentiſsime caſtigata: duplici nuper textus
tralatione, antiqua videlicet recognita, & noua
Nicolai Leonici appoſita:

PETRI ITEM DE ALVERNIA ORDINIS PRÆDICATORVM
in quoſdam huius operis à diuo Thoma inexpoſitos libros refertiſsima
expoſitio, ab innumeris erroribus denuo expurgata:

Libelli etiam duo ſancti Thomæ ex volumine Opuſculorum eiuſdem excerpti, alter de Motu Cordis, *alter vero* De Lumine, *ad hanc Philoſophiæ partem ſpectantes, his nuper additi ſunt:*

Duo item Indices appoſiti ſunt, alter Librorum ac Lectionum ſummas continens, alter totius operis ſcitu digna demonſtrans.

Libri in toto opere contenti, verſa pagina conſpiciuntur.

Venetiis apud Hieronymum Scottum M D LXVI.

Libri a D. Thoma expositi qui in hoc volumine continentur.

De Sensu & Sensato. folio 1
De Memoria & Reminiscentia. 47
De Somno & Vigilia. 63
De Somniis. 75
De Diuinatione per somnum. 84
Pars libri de Motu animalium. 89
De Motu cordis. } Opuscula. 163
De Lumine. 165

Libri a Petro Aluerniate expositi.

Reliqua pars libri de Motu animalium. 93
De Longitudine & Breuitate vitæ. 112
De Iuuentute & Senectute, Vita & Morte, & Respiratione. 122
Libri de Sanitate & Morbo initium inexpositum. 162

Summarum librorum ac lectionum, & omnium in hoc volumine notabilium dictorum duo indices.

INDEX

SVMMARVM LIBRORVM, AC OMNIVM LECTIONVM, QVAE IN QVOVIS huius voluminis Paruorum Naturalium libro continentur.

Summa libri de Sensu & Sensato.

De quinque Sensuum Viribus, de ipsorum singulis Instrumentis; de sensibilium item secundum vnumquemq; sensum Generatione, Speciebus ac natura cum ex antiquorum, tum ex propria opinione tractatur. fol.1.

L*Ectio prima. Totius naturalis philosophiæ in partes formalis diuisio: quæ item ac quid sint ea, quæ ad hāc pertineant partem definitur.*

Lectio secunda. Qui nam sensuum in perfectis ac imperfectis animalibus insint: auditus item ac visus ad inuicem conferuntur. 3.

Lectio tertia. Antiquorum de sensuum organis elementis attributis narratur opinio, ea præsertim nōnullorum qui visum igni simpliciter attribuisse rationibus efficacissimis visi sunt: quomodoq́ue visio fiat ex multorum sententia exquisitè exponitur. 6.

Lectio quarta. Visum aquæ esse ex Democriti sententia ostenditur, visionem vero apparitionem esse, aut extramittendo fieri nequaquam acceptum esse dicitur. 9.

Lectio quinta. Sensuum singulorum organa ex quibus nam elementis constent, quæ item corporis animalium parte vt in loco situentur docetur. 11.

Lectio sexta. Sensibilium doctrinam aggreditur, Luminis item ac perspicui naturam explicans, coloris perfectam rationem deducit. 13.

Lectio septima. Coloris in extremos ac medios partitio, ipsorumq́ue duplex generationis ac mistionis modus assignatur. 16.

Lectio octaua. Ipsa mediorum colorū generatio ex cōi ac propria corporum mistione insinuatur: cur item & quomodo multiplicentur ipsi medij colores differitur. 18.

Lectio nona. De sapore, & odore prius tractandum esse, & prius de sapore de cuius natura tres antiquorum refelluntur sententiæ, propriaq; ac vera traditur. 20.

Lectio decima. Propria ac vera generationis saporum causa, ex cuius ratione, eius probata deducitur definitio. 22.

Lectio vndecima. Medij sapores, quorum triplex assignatur distinctio, quomodo generentur. sensibilia item tangibilia, ac communia sensibilia opinantes rationibus confutantur. 24.

Lectio duodecima. A quo nam odor generari aptus natus sit, & in quo aeri & aquę commune suscipiatur. 27.

Lectio tertiadecima. Quædam odoris species diuersos consequentes sapores declarantur, modusq; quo tam ab homine, quam alijs animalibus per respirationem percipiantur ostenditur. 29.

Lectio quartadecima. Quomodo animalia non respirantia odorent: odoratum item medium esse sensum inducitur. animalia quoque odore non nutriri contra Pythagoricos ostenditur. 31.

Lectio XV. Difficultatis solutio, an qualitates sensibiles in infinitum diuidantur: cur item sensibilium finitæ sunt species præmonstratur. 34.

Lectio XVI. Quæstionis dilutio, an sensibilia prius medium, quàm sensum immutent. 36.

Lectio XVII. Examinatur difficultas, an contingat duos sensus simul sentire in eodem, & in indiuisibili tēpore, duæq; ad partem falsam rationes afferuntur. 40.

Lectio XVIII. Altera ad idē apparens redditur ratio, in qua de temporis sensibilitate agitur: & quòd sensibile omne diuisibile sit, ostenditur. 42.

Lectio XIX. Vera prædictæ difficultatis solutio, quomodo videlicet anima, seu illius pars sentit simul diuersa sensibilia modis duobus: quomodo item sensibile omne quantum est ostenditur: dicta quoque dicendis copulantur. 44.

Summa libri de Memoria & Reminiscentia.

De Memoria & Reminiscentia, Memorari & Reminisci natura ac diuersitate. Quæ item memorari vel reminisci dicamur. Quomodo aliqui alijs magis memoria valeant ostenditur. fol.47.

L*Ectio prima. Quænam dicenda sint. Ex ijs demum quorum memoria esse dicitur, memoriæ deducitur, definitio.* 47.

Lectio secunda. Quomodo memoria ad partem intellectiuam & sensitiuam spectet signis duobus ostenditur. 49.

Lectio III. Dubitationis solutio, ex qua quomodo rei absentis fiat memoria: qui item memores esse dicuntur, ac ipsius memoriæ definitio deducitur. 51.

Lectio IIII. Quid sit ipsum reminisci, quod neque memorari, aut de nouo addiscere sit concluditur. 54.

Lectio V. Causa reminiscendi proponitur, modus quoq; quo reminiscimur: cur item quę procul sunt magis, quam ea, quæ prope memoremur exponitur. 55.

Lectio VI. Reminisci & addiscere, seu iterum inuenire quomodo differant: quodq́ue, & cur reminiscentem à principio incipere oporteat, ostenditur. 57.

Lectio VII. Memoria ac reminiscētia tempus ipsum quomodo respicere habeant. 59.

Lectio VIII. Reminiscentiæ ac memoriæ alia differētia, ex qua illam passionem esse corpoream multipliciter ostenditur. 61.

Summa libri de Somno & Vigilia.

Somni ac Vigiliæ natura quibus nam animalibus, & quãdo insint, & in qua parte fieri habeant declaramur. 63.

Lectio prima. Quaenam de Somno ac Vigilia consideranda, quodque coniuncti passiones sint proponitur. 63.

Lectio II. *Duæ afferuntur conclusiones, altera est, nulli animali semper inesse vigiliam: altera uero, omni animali penè somnum & uigiliam inesse.* 64.

Lectio III. *Cuiusnam sensus Somnus, & Vigilia passio sit ostenditur.* 66.

Lectio IIII. *Somni ac Vigiliæ causæ quędam enumerantur.* 68.

Lectio V. *Quibusdam suppositis uera Somni ac Vigiliæ efficiens causa assignatur, & signis nonnullis comprobatur: somni item concluditur definitio.* 70.

Lectio VI. *Soluitur dubitatio quonã pacto somnus infrigidatio sit, cum causæ multæ eum producentes sint calidæ, vigiliæ demum causæ efficientes exquiruntur.* 73.

De Somniis.

Lectio prima. Cuiusnam partis animæ sit somnium, quod nõ esse sentientis simpliciter, nec opinantis, nec intelligentis, sed sentientis, vt imaginantis dicitur. 75.

Lectio II. *Passiones quę fiũt à sensibilibus in ipsis sensorijs, etiam eis absentibus aliquo modo immanere.* 77.

Lectio III. *Sensum non semper pati, sed agere quandoq; ostenditur: quomodo item & cur sensus ipse decipiatur, manifestum fit.* 78.

Lectio IIII. *Motus seu simulacra, quæ à sensibilibus fiunt non tantum in vigilia, sed etiam in somno apparere dicuntur.* 80.

Lectio V. *Quorundam, quæ in somno accidunt redditur causa.* 83.

De Diuinatione per Somnum.

Lectio prima. Diuinationis causam dubiam esse dicitur: somnia item alia causas, alia signa. alia vero eorum quæ fiunt accidentia quod sint probatur: quòd somnia item à Deo non mittantur: & cur aliqua denominantur somnia, aliqua vero non. fol. 84.

Lectio II. *Qui nam sint rectè somniantes, & qui, & qui nam sint somniorum interpretes.* 87.

De Animalium Motu.

Lectio prima. De animalium motus causa agendum esse dicitur: quod animalis item quod mouetur necessarium sit vnam partem quiescere, & in ipso aliquod esse, ad quod innisum moueatur multipliciter probatur. 89.

Lectio II. *Dubitatio an Cœlum à motore corporeo moueatur nec ne, & an eius sit pars ex aliorum erroribus discutitur.* 93.

Lectio III. *Ex proposita dubitationis solutione deducitur, quę sint ea, in quorum motu motorem alicui rei inniti necesse sit, quæ vero non, tam animatis, quam inanimatis, & in alijs etiam motibus à locali quid dicendum sit aperitur.* 96.

Lectio IIII. *Quorumcunque animalium quæ nã sint in ipsis principia tum prima, tum instrumentalia motus, ac quietis ostenditur.* 98.

Lectio V. *Quo pacto animal per intrinseca principia, & principales causas moueatur intellectum, scilicet practicum & speculatiuum aperitur.* 100.

Lectio VI. *De causis motus animalium instrumentarijs, quomodo videlicet primum mouens organice à primo & principali mouẽte moueatur ex artificialibus ostẽditur.* 102.

Lectio VII. *Mouens primum ac principale in animalibus quod sit, & in qua corporis parte situm habeat declaratur.* 105.

Lectio VIII. *Præter principale mouens in animalibus quod oporteat esse mouens organice. & quod sit, & in qua corporis parte ostenditur.* 107.

Lectio IX. *Comparatio animalis in sui ipsius motibus ad ciuitatem rectè legibus institutam.* 109.

Lectio X. *De motibus quorundam partium in ipso animali, tum inuoluntarijs, tum non voluntarijs.* 109.

Summa libri de Lõgitudine & Breuitate vitæ.

Quænam animalium breuis ac longioris esse vitæ dicantur: causæ item cum apparentes. tum veræ inuestigantur, quæ cunctis viuẽtibus vitã breuẽ aut longam præbent. 112.

Lectio prima. De quo agendum sit: item animalium alia longæ, alia breuis esse vitæ, & quæ de causa aliæ breuis, alia longioris vitę fieri dicũtur: et cur rerũ aliquæ facilis, aliquæ vero difficilis sint corruptionis. fol. 112.

Lectio II. *Non ex multis, quæ videri possent assumendas esse causas longitudinis, & breuitatis vitæ, sed ex alijs, quas veras esse causas constat: quæque exactissime declarãtur, in animalibus scilicet.* 116.

Summa libri de Iuuentute & Senectute, Vita & Morte, & Respiratione.

De Iuuentute & Senectute, Vita & Morte, Inspiratione & Respiratione, quibus animaliũ vita consistere, ac diuersificari dicitur causis, & natura ipsorum modis, tum ex propria, tum ex aliorũ sententiis exquisita tractatur. 122.

Lectio prima. Viuentium omnium vnam eandemque numero esse partem qua viuunt, ipso vero esse plures & diuersas, eáque in medio esse. 122.

Lectio secunda. Ex ipsa animalium diuisione, & plantis partem eam, qua animalia viuunt, in medio esse, manifestum fit. 126.

Lectio tertia. Ex generatione animaliũ & plantarum, quod pars illa, qua viuit quodcunque animal, sit in ipsorum medio declaratur. 128.

Lectio quarta. In corde omnium viuentium caliditatem ad illorum vitam necessariam inesse: qua quomodo corrumpatur ostenditur. 130.

Lectio V. *Quomodo in omnibus viuentibus calidum, quo viuunt, per refrigerationem saluari oporteat: & quomodo hæc in cunctis refrigeratio fiat, ostenditur.* 132.

Lectio VI. *Quæ de Respiratione dicẽda sint proponuntur: quæ item animalia respirent, et quæ non declaratur.* 133

Lectio VII. *Anaxagoræ, ac Diogenis reprobatur opinio, qua omnia respirare asserebant, vt in piscium respiratione intueri ipsorum sententium licet.* 135.

Lectio VIII. Democriti de Respiratione placitum multipliciter destruitur. 137.

Lectio IX. Platonis de Respiratione decretum, & ipsius improbatio. 139.

Lectio X. Empedoclis de Respiratione sententia, & ipsius redargutio. 141.

Lectio XI. Quaedam prius dicta repetuntur, quibus quo modo in animalibus vitae breuioris refrigeratio fiat, manifestum fit. 143.

Lectio XII. Quae nam sit refrigerationis causa in his quae longae vitae sunt: quorundam demum dictorum de Respiratione redditur ratio. 145.

Lectio XIII. Quae nam animalia respirent, & quae nō, & de respirationis & refrigerationis organis agitur, Pulmone scilicet & branchijs: quae non omni animali inesse ostenduntur. 146.

Lectio XIIII. Soluitur dubitatio, scilicet propter quid quaedam aquatilium pulmonem habentium refrigerentur, & alimentum capiant. 149.

Lectio XV. propter quid nonnulla animalia pulmonem habere dicantur. 150.

Lectio XVI. Propter quid habentia pulmonem habentem multum sanguinem maxime respirant, ad respirationē item infrigidationem sequi dicitur: modus etiam ponitur infrigidationis in pulmone carentibus, & differentia respirantium à non respirantibus. 153.

Lectio XVII. De causis vitae ac mortis tam violentae, quam naturalis, earumque definitiones. Iuuentutis item & Senectutis atque vigoris. 155.

Lectio XVIII. De Saltu, Pulsu, ac Respiratione cordi accidentibus manifestis multa dicuntur. 158.

Libri de Sanitate & Morbo initium. fol. 162.

De Motu cordis.

An Naturalis vel violentus eius sit motus ex aliorum sententiis inquiritur, hinc determinata veritate, diluuntur quae contra ipsam apparenter adducta fuerunt argumenta. 163.

De Natura luminis.

De Luminis natura, & eius necessitate ad videndum deque natura Dyafani. fol. 165.

INDEX NOTABILIVM

dictorum, quae in hoc Paruorum Naturalium opere continentur.

Aequatio duplex. fol. 94.b
Aër est subtilior aqua. 21.b
Agentia contraria si fuerint omnino aequata secundum suas virtutes, secundū quas agunt & patiuntur, impossibile est quòd vnum in alterum agat. 94.b
Anima non cognoscit magnitudinem se extendendo. 59.b
Anima vegetatiua operatur magis in dormiendo quam in vigilando. 66.b
Anima quomodo sit tota in toto corpore et tota in qualibet parte: & quomodo sit in principali parte animalis. 99.b
Animalia imperfecta habent phantasiam, concupiscentiam, gaudium, & tristitiam: sed non in aliqua corporis parte determinata. 2.b
Animam esse collocatam in corde quis sensus. 154.a
Animalibus, dupliciter aliquod sensibile est necessariū. 4.b
Animalibus quam primum habet sensum necesse est ipsum augeri & nutriri. 70.b
Animali insunt partes proportionales eis quae concurrunt ad motum currus. 102.b
Animalia multum coitiua & multi spermatis sunt breuioris vitae, & citius senescunt. 119.a
Animalibus penitus sanguine carentibus quomodo fiat infrigidatio sufficiens à continente. 144.b
Animalia entoma omnia sunt sine sanguine. 145.a
Animalia entoma quomodo infrigidentur, & respirent, & inspirent. 146.b
Animalia cum moriuntur propter defectum infrigidationis suffocari dicuntur. 146.a
Animalium in aqua habitantium plus possunt viuere in aere quę sanguinē non habēt, quā quae sanguinē habēt. 146.b
Animalia respirantia quae sint, & quo modo infrigidentur. 147.a
Animalia habentia pulmonem quae sint. 147.b
Animalia aquatilia respiratione vtentia quae sint. ibid.
Animalia branchias habentia quae sint. ibid.
Animalia honorabiliora & perfectiora maiorem habent caliditatem. 151.
Animalia honorabiliora & perfectiora pulmonem habent. ibid.
Animalia quaedam viuunt ablato corde. 156.a
Aĩalia, quae possunt tempus sentire sola memorantur. 49.a
Animalia quędam nō percipiunt nisi praesens sensibile. 51.a
Animata tantum, in motu suo habent in seipsis aliquid quiescens. 96.b
Appetitus quomodo sit vltima & proxima causa motus animalis. 102.a
Appetitus duplex. ibid.
Aqua est subtilissima omnium humorum, non autem humidorum. 21.b. 22.a
Aurum est ponderosius caeteris metallis, quia terrestrius. 28.b
Bonum vniuersale nō mouet, sed particulare. fol. 99.b
Bonum quod mouet non semper est bonum secundum veritatem, sed sufficit esse bonum apprehensum apparens. ibid.
Calidum & frigidum sunt causa augmenti & decrementi. 24.a
Calido agenti in frigidum continue fit deperditio aliqua. 108.a
Calidum generat & mouet odores & sapores. 28.b
Calidum naturale quotupliciter corrumpatur. 131.b
Calidum naturale saluari oportet per refrigerationē. 132.b
Calidum sine humido stare non potest. 117.b
Caliditatis est extēdere, frigiditatis vero cōdensare. 104.b
Causae naturales, vt frequenter causant effectus suos, & non necessario. 106.b
Caelum qua impossibilitate sit imposibile corrumpi. 95.b
Caelum moueri ab aliquo quod sit intra ipsum est impossibile. 96.a
Caelum non firmatur in terra in mouendo. ibid.
Cerebrum est frigidius & humidius inter omnes partes corporis. 13.a. 74.a
Color est extremitas perspicui in corpore terminato. 16.a
Color non est extremitas corporis, vt Pythagorici posuerunt. 15.a
Colorum differentiae causantur ex lumine. 16.a
Colores medij quomodo generentur. 16.b

Con-

Consuetudo est sicut natura. 59.a
Consuetudo licet imitetur naturam, tamen deficit ab eius firmitate. 59.b
Contingens ad vtrumlibet quid. 87.a
Continui diuisio duplex. 35.b
Continuum non potest moueri secundum vnam partem alia non mota, nisi soluatur continuitas. 97.a
Continens eooperatur rei, vel contraoperatur. 116.a
Contraria simul recipiuntur in intellectu & in sensu, non autem in corporibus. 47.a
Contrarium cum à suo contrario circundatur vnitur in seipsum & fortificatur. 158.a
Contingi & separari est proprie corporum. 11 a
Cor est calidissimum inter omnes partes corporis. 13.a
Cor est principium spiritus. 69.b
Cor est principium in animali. 103.b
Corde alterato ad caliditatem vel frigiditatem, magna & multa fit diuersitas in partibus exterioribus. ibid.
Cordi accidentia quæ sint. 158.a
Cordis motus à quibus fiat principaliter etiã per se. 159.b
Corpus se offerens visui dupliciter consyderatur. 19.a
Corpora agunt secundum qualitates suas. 23.b
Corporum dyafanorum & lucidorum permixtio est causa permixtionis mediorum colorum, & multitudinis eorum. 20.a
Corpus mathematicum est diuisibile in infinitũ & cur. 36.a
Corpus alteratur ad caliditatem et frigiditatem per sensum & phantasiam & intellectum. 103.a
DElectabilia & tristabilia ferè omnia sunt cum caliditate & frigiditate. 104.a
Demon est nomen cõe omnibus intelligentijs. 63.b
Diuinatio quid. 84.b
Diuinatio quæ in somnis fit neque est contemnenda, neque omnino suadenda. ibid.
Dormientes quare aliquando faciant opera vigilantium. fol. 70.a
Dulci nutriuntur omnia. 24.b
Dulcia nimis sunt repletiua propter sui leuitatem. ibid.
EFfectus procedens à causa naturali vt frequenter, quare dicatur ad vtrumlibet. 87.a
Elementorum proprietates quæ sint. 22.b
Elementa simplicia non nutriunt. 33.b
Elementa sunt causa corruptionis. 114.a
FAmosum impossibile est esse falsum secundum totum. 84.b
Fantasmata ad quod deseruiant intellectui. 1.b
Fantasmata rerum absentium quare magis appareant dormiendo quam vigilando. 88.a
Fantasia quid sit. 77.a
Fantasia communi nominatur intellectus. 99.a
Finis est optimum in vnoquoque. 69.a
Forma substantialis nõ percipitur sensu, sed intellectu. 23.a
Formæ substantiales sunt principia qualitatum & aliorum accidentium. 39.a
HOmo habet cerebrum maius secundum quantitatem sui corporis cæteris animalibus. fol. 20.b
Homo est longioris vitæ secundum totam speciem suam quam animali alterius speciei. 113.b
Hominum quare aliqui in eadem specie sunt longioris vitæ, alij breuioris. ibid.
Homines longioris & breuioris uitæ quæ sint. ibid.
Humidum est nobilius inter qualitates passiuas. 22 b
Humidum est subiectum proprium calidi 117.b
IGnis tres sunt species secundum Platonem. fol. 8.a
Ignis est nobilissimus elementorum. 22.b
Ignis quomodo conseruetur in cineribus. 132.b
Impossibile multipliciter. 95.b
Incorruptibile dicitur aut quod omnino non potest corrumpi: aut quod non de facili. 115.a
Infrigidatio eodem modo fit in piscibus & in habẽtibus pulmonem. 161.b
Inanimata tota sunt continua & eiusdem naturæ in toto & in parte. 97.a
Intellectus practici & speculatiui similitudo & differentia. 100.b
LAbor habet exiccare. fol. 119.a
Labor & exercitiũ quibus prosint & quibus nõ. ibid.
Longioris vitæ sunt gressibilia aquatilibus. 120.a
Longioris vitæ naturaliter, & vt vniuersaliter dicitur, sunt masculi quam femellæ. 119.a
Longioris vitæ sunt quædam plantæ quibusdam animalibus. 120.b
Longam vitam habentia vt in pluribus quæ sint. 117.a
Longitudinis & breuitatis vitæ prima & vniuersalis causa ex quibus colligatur. 117.b
Lumen caret contrario. 38.a
Lumen est color perspicui secundum accident. 14.a
Lux est proprius actus perspicui inquantum huiõi. 16.a
MAsculus est calidior femella in eadem specie. fol. 119.b
Masculus & femella quõ dicãtur in plãtis. 122.a
Masculi sunt magis nani quam femella. 122.b
Materialia quare sint in continuo motu & transmutatione. 116.a
Magnitudo quælibet secundum se est visibilis. 34.b
Medium gustus & tactus est caro. 13.a
Memoria est præteritorum, spes autem futurorũ. 48.b
Memoria omnis est cum aliquo medio inter ipsam & priorem apprehensionem. 49.a
Memoria est intellectiuæ partis animæ per accidens, per se autem primi sensitiui. 50 b
Memoria respicit intentionem, imaginatio vero formam per sensum apprehensam. 53.b
Memoria per frequentes meditationes eorum quæ sensimus aut intelleximus conseruatur. 54.a
Memoria est habitualis quædam conseruatio phantasmatis repræsentantis aliquid prius apprehensum. 54.b
Memorari & reminisci quid. 48.a
Memorari proprie quid sit. 53.b
Memorabilium habitus ex frequenti actu memorandi confirmatur. 53.b
Memorabilia sunt magis, quæ sũt grossa et sensibilia. 51.a.b
Mixtum non est aliquid eorum quæ cõmiscentur. 41.a
Morbus caducus quomodo causetur. 72.a
Mortis naturalis & violentæ definitiones. 157.b
Mortis causa in animalibus quæ sit. 156.a
Mors non est eiusdem rationis in animalibus perfectis & imperfectis. 155 b
Mors & generatio cõis est omnibus animalibus. 155.a
Motus quo modo consyderetur in libro de Anima, in libro de Progressu animalium, & in Libro de Motibus animalium. 98.b
Motus qui fit per medium causans visionem non est localis sed alterationis. 11.a
Motus vnde accipiat vniformitatẽ & sempiternitatẽ. 99.b
Motus localis secũdum substantiam & perfectionẽ est prior omnium motuum qui fiunt in animali. 199.a

Motus

Motus processiuus est compositus ex motu pulsus, & tractus. 91.b
Motus partiū aīalis progressiuus est quasi circularis. ibid.
Mota vna parte oportet aliā quiescere quis sensus. ibid.
Motum vnum esse à duobus motoribus per se non ordinatis est impossibile. 93.b
Motus in animali fit per alterationem factam à primo sensitiuo. 106.b
Motus, qui fiunt ia animali, cōparantur motibus, qui fiunt in ciuitate à Monarcha. 109.b
Motus voluntarij & inuoluntarij qui sint. 110.a
Motori cœli quod affigitur oportet esse substantiam. 93.b
Mota maxime motu inuolūtario fiūt cor et genitalia. 110.b
Mouentia animal motu voluntario & per modum inclinātis quę sint. 99.a
Mouens & motum non possunt esse continua. 91.a
Moueri animal non potest nisi sit extra ipsum aliquid quiescens & immobile. 92.a
Mouens principale animalis in qua parte determinata sit corporis. 108.a.b
Mouens organicum in animalibus est spiritus. 108.a
Mulier patiens menstruum si speculum inspiciat, apparebit nubes sanguinea in superficie ipsius speculi. 79.a
NVmeri duplicem oppositionem habent. fol.42.b
Nuerimenti susceptibilia quæ sint. 71.a
ODor lōgius diffunditur quā fumalis euaporatio. 12.b
Odor quomodo fit fumalis euaporatio. ibid.
Odor non est fumalis euaporatio. 28.b
Odor est passio quędam nutrimenti sicut & sapor. 29.b
Odoris susceptiuum quomodo sit perspicuum. 27.b
Odor est natura quædam ab enchimo sicco impressa. ibid.
Odorabilia sunt enchima, achima vero minimè. 28.a
Odorem alimenti percipiunt animalia progressiua, non autem immobilia. 29.b
Odores debito modo adibiti ad sanitatem conferunt. 30.b
Odores pessimos quomodo fugiant animalia bruta. 33.a
Odorabile secundum se delectabile vel contristabile est proprium hominis. 30.b
Odoratio in hăbentibus sanguinem fit per respira tionē. 31.a
Odoratus duplex. 12.a
Oleum quamuis supernatet alijs humoribus, non tamen est subtilius. 22.a
Operationes vnius non potest esse nisi vnum organū. 148.a
Opinio antiquorum philosophorum circa generationem saporum. 21.a
Opinio Stoicorum quòd corpora inquantum corpora agant secundum seipsa. 23.b
Opinio antiquorum Philosophorum omnia sensibilia esse tāgibilia. 26.a
Opinio ponentium memoriam in parte intellectiua. 51.a
Opinio Pythagoricorum quod animalia nutriantur odoribus. 33.b
Opinio dicentiū cœlum moueri ab immobili corporeo. 93.b
Opinio dicentium cœlum moueri firmatum super terram. fol. 94.a
Opinio Democriti circa somnia 87.b
Opinio Platonis circa respirationem. 39.a
Opinio Empedoclis circa respirationem. 141.a
Opinio Empedoclis, quod animalia aquatica sint calidissima. 151.b
Organum visus est aqueum. 11.b
Organum gustus & tactus sunt terrea. 13.a
Organum gustus & tactus sunt iuxta cor. ibid.
Organum odoratus est in loco qui est circa cerebrum. 12.b
PAlpebra quare quibusdam animalibus insint & quibusdam non. fol.32.b
Passiones corporis animati diuersificantur secundum diuersos gradus viuentium. 112.b
Perspicuum est, quod est qualitercunque lucis susceptiuum.
Pisces omnes sunt sine pedibus. 147.b
Plantis quare natura non dedit sensum. 66.b
Potentia inferior ad superiorem comparatur per modum instrumenti. 50.a
Pueri & senes sunt immemores. 52.a
Pulmo in respirantibus, & branchiæ in piscibus quid sint. 148.a
Pulmo quomodo habeat colligationem ad cor. 153.b
Pulmonis figura quæ sit. 160.b
Pupilla oculi est sicut lampas ab exteriori lumine illuminata. 12.a
Pulsus motus quare fortior sit in iuuenibus, quam in senioribus. 160.a
Putrefactio quomodo causetur. 118.a
REminiscentia non est resumptio memoria. fol.55.a
Reminiscētia est quidā motus ad memorandū. 57.b
Reminiscimur magis ea quę sunt bene ordinata. 57.a
Reminiscendi & memorandi bene, documenta. 57.b
Remiaiscētem ab vniuersali principio oporte incipere. ibid.
Reminisci conuenit solis hominibus. 61.b
Reminiscentia est passio corporea. ibid.
Reminisceatia ex duplici dispositione corporali impeditur. 62.b
Respiratio ad quid data sit animali. 69.b
Respiratio congruit naturę propter duo. 31.b
Respiratio & inspiratio sunt principales causæ moriendi & viuendi. 140.a
Respiratio maxime necessaria est in habentibus pulmonem multi sanguinis. 161.a
SAnguinis est primum nutrimentum cuilibet animali habenti sanguinem, non habentibus vero aliquid proportionale. fol.70.b
Sanguis est calidus & humidus. 120.b
Sanguis est vltimum alimentum, ex quo fiunt partes animalium. 144.a
Saporum mediorum nomina & differentiæ quæ sint 25.a
Sapor quid sit. 23.b
Sapores medij quomodo generentur. 25.a.b
Sapor & odor habetantur per frigus & congelationē. 29.a
Saporum genera manifestiora sunt nobis quam odorū. 20.b
Sapores medij generantur ex commistione dulcis, & amari. 25.a
Scientia potest esse futurorum contingentium secundū quòd sunt in causis suis: non autem vt futura sunt. 48.b
Scientia eadem quare subiectum & per se passiones illius subiecti consideret. 112.a
Sensus quō ab intellectu differat & ratione. 2.b
Sensus tactus certissimus est ia hominibus præ cęteris animalibus. 20.b
Sensus olfactus in hominibus peior est. ibid.
Sensus exteriores tantùm præsentia cognoscunt. 7.a
Sensus cōis est radix phantasiæ & memoriæ. 50.b
Sensuum propriorum operationes referuntur ad sensum cōmunem sicut ad primum et commune principium. 46.a
Sensus in actu retinet virtutem sensibilium. 101.a
Sensus quare aliquando quiescente sensibili operetur. 78.a
Sensus non solum patitur aliquid, sed aliquo mō agit. 79.a
Sensus quomodo decipiatur. 80.b
Sensus communis vtitur sensibus particularibus vt organis,

nis & instrumentis, 130.b
Sensuum exteriorũ alterationes terminãtur ad cor. 111.a
Sensitiua virtus, quanto excellentior est, tanto minorem immutationem organi à sensibili percipit. 38.b.
Sensitiua pars in homine est nobilior & virtuosior quàm in caeteris animalibus. 63 a
Sensitiua virtus, & operatio se inuicẽ consequuntur. 45.b
Sentiri aliquid quotupliciter contingat. 43.b
Seminis, & menstrui eadem est natura. 79.b
Senectus frigida & sicca est, iuuentus vero calida, & humida. 117.b
Senectus ex exiccatione causatur. 118.a
Senes quare paruis existẽtibus passionibus moriãtur. 156 a
Syllogismi practici cõclusio est operatio, quis sensus. 101.b
Simulacra quomodo appareant in somnis. 81.a
Simulacrorum non apparitio in somnis vnde causetur. ibid.
Simulacra intelligibilia, quae in somnis apparent sine fantasmate non sunt somnia, sed visiones. 84.a
Simulacra signa futura aegritudinis & sanitatis quare tantum in somnis appareant. 85.b
Somnus est impotentia sensus propter excessum vigilandi. 65.b
Somnus & vigilia insunt omni animali & soli. 63.a
Somnus & vigilia nulli animali semper inest. 65.a
Somnus & vigilia sunt passiones sensus communis. 66.a
Somnus est immobilitas sensus & vinculum eius. 65.b
Somnus non est forma, sed priuatio. 68.b
Somnus necessarius est propter salutem animalis. ibid.
Somnus licèt sit quies virtutum: est tamẽ magis labor virtutum naturalium. ibid.
Somni finis ad esse & ad bene esse animalis quis sit. ibid
Somni causa materialis quae sit. 69.a
Somnus quomodo causetur. 71.b
Somnus quare sit multus in pueris. 72.a
Somnus longus à quibus cibis maxime causetur. 71.b.72.a
Somni amatores qui sint. 73.b
Somnium quomodo causetur. 76.b
Somnia sunt signa, causa, et accidentia eorũ quae fiunt. 85.a
Somnia aliquando sunt signa aegritudinum futurarũ. 85.b
Somnio, aliquando complentur operationes incepta in vigilia. 86.a
Somniare multum vnde procedat. 87.a
Somnium non fit ab omni simulacro, sed sensibili. 84.a
Somnium non accidit aliquibus in tota vita sua. ibid.
Somnia quare aliquando sint monstruosa & mala 81.b
Somnia aliqua sunt signa futurorum. 86 a
Somnia, vt in pluribus sunt accidẽtia eorum quae sunt. ibid.
Somnia pro minori parte eueniunt. 86.b
De somniis bene prouident & coniectuant extatici, & melancholici. 88.b
Somnia rerum absentium quare magis in nocte quam in die appareant. 88.a
De Somniis bene diuinant qui ex facilitate naturae similitudines rerum inspiciunt. 89.a
Species intelligibiles non poni in intellectu nisi dum actu intelligit. & Arist. & rationi repugnat. 50 a
Sperma esse superfluum tertię digestionis, & quomodo causetur. 119.a
Terra pura non habet saporem. 22.b
Terrae diuersitas causat saporum diuersitatem in aquis. ibid.
Timoris causa quae sit. 103.b.158.b
Timore moriuntur aliquando animalia, ibid.
Venae ad quid datae sunt à natura. 70.b
Venarum principium est à corde, & ab eo ortum habent. 71.a
Vigilia quomodo causetur. 74.b
Virtus quanto est vniuersalior tanto est efficacior in cognoscendo. 5.b
Virtus naturalis & animalis quae sint. 69.a
Visio non fit extramittendo, vt Plato & Democritus posuerunt. 10.b
Visioni non solum requiritur lumen exterius, sed etiam interius. 11.b
Vita stat per calidum & humidum. 113.b
Viuentia omnia habere caliditatem naturalem est necessarium. 131.a
Viuentia priùs inspirant quàm respirent. 140.a

Indicis totius operis finis.

ARISTOTELIS STAGIRITAE,

PERIPATETICORVM PRINCIPIS, DE SENSV ET SENSATO:

Cum Diui Thomæ Aquinatis præclarissima expositione.

SVMMA LIBRI.

De Quinque sensuum Viribus. De ipsorum singulis Instrumentis. De sensibilium item secundum vnumquemque sensum generatione, speciebus, ac natura, cum ex Antiquorum, tum ex propria opinione tractatur.

LECTIO PRIMA.

Totius naturalis Philosophiæ in partes formalis diuisio. Quæ item, ac quid sint ea, quæ ad hanc pertineant partem definitur.

Nicolai Leonici interpr[illegible]tio.

QVONIAM de anim[illegible]er se, nec non de potestatibus singulis, quæ per partes illi insunt, pertra[illegible]ū est prius, proximum est de Ani[illegible]libus perscrutari, & de ijs quæ vitam habēt omnibus, quænam propria, & quæ communia illorum sunt opera. Quæ igitur dicta sunt de anima supponantur. de reliquis vero dicamus, & de primis prius.

Antiqua translatio.

QVONIAM autem de anima secundum seipsam determinatum est, & de virtutum qualibet, ex parte ipsius, consequens est facere consi derationem de animalibus & vitam habentibus omnibus, quæ sunt propriæ, & quæ communes operationes eorū. Quæ igitur dicta sunt de anima subijciantur. De reliquis autem dicamus, & primum de primis.

T. c. 2. & 36.

SIcut philosophus dicit in tertio de Anima, sicut separabiles sunt res à materia, & sic quæ circa intellectum sunt. Vnumquodq;.n. intantum est intelligibile, inquantum est, à materia separabile. Vnde ea, q̃ sunt ſm naturā à materia separata, sunt ſm seipsa intelligibilia actu. q̃ vero à nobis à materialibus conditionibus sunt abstracta, fiunt intelligibilia actu p lumen nostri intellectus agētis. Et, qa habitus alicuius potētiæ distinguuntur specie ſm differentiam eius, qđ est per se obiectū potentiæ, necesse est ꝙ habitus scientiarū, quibus intellectus pficitur, ēt distinguantur ſm differentiā separationis à materia. & ideo philos. in 6. Meta. distinguit genera scientiarū ſm diuersū modū separationis à materia. Nā ea, q̃ sunt separata à materia ſm esse rōnem, pertinēt ad Meta. quæ aūt sunt separata ſm rationem & non ſm esse, pertinent ad Matematicum. quę aūt in sui rōne cōcernūt materiamq; sensibilem, pertinent ad Naturalē. Et sicut diuersa genera scientiarū distinguuntur ſm hoc ꝙ res sunt diuersimode à materia separabiles, ita ēt in singulis scientijs & pręcipue in scientia Naturali, distinguuntur partes sciæ ſm diuersum separationis, & concretionis modū. & quia vniuersalia sunt magis à materia separata, ideo in scia Naturali ab vniuersalibus ad minus vniuersalia proceditur. sicut philosophus docet primo Phy. Vnde & sciam Naturalem incipit tradere ab his, q̃ sunt cōissima omnibus naturalibus, quæ sunt motus, & principium motus, & demū procesit per modū concretionis siue applicationis principiorum cōium, ad quædam determinata mobilia quorū quædam sunt corpora viuētia. circa quæ etiā simili modo processit distinguens hanc consyderationem in tres partes. Nam primo quidē consyderauit de anima ſm se, quasi in quadam abstractione, secundo consyderationem facit de his, quæ sunt animæ ſm quādam concretionem siue applicationem ad corpus, sed in generali. Tertio consyderationem facit applicando oīa hæc ad singulas species animalium & plantarum determinando quid sit propriū vnicuique speciei. Prima igitur consyderatio continetur in libro de Anima, Tertia vero cōsyderatio continetur in libris, quos scribit de Animalibus & Plantis. Media vero consyderatio cōtinetur in libris, quos scribit de quibusdam, quæ pertinent communiter, vel ad oīa animalia, vel ad plura genera eorum: vel etiam ad omnia viuentia, circa quæ huius libri est præsens intentio. Vnde consyderandum est, ꝙ in secundo de Anima quatuor gradus viuentium determinauit. quorum primus est eorum, quæ habent solam partem animę nutritiuam, per quam viuunt sicut sunt plantæ. quædam autem sunt, quæ cū hoc habent etiam sensum sine motu progresiuo, sicut sunt animalia imperfecta, puta conchilia: quædam vero, q[illegible]æ habent insuper motum localem progresiuum, sic[illegible]lia perfecta, vt equus & bos: quędam vero insu[illegible]ectum, sicut homines. Appetitiuum enim qua[illegible]ponatur quintum genus potentiarum animæ, non tñ [illegible]stituit quintum gradum viuentium. quia semper cōse[illegible]tur sensitiuum. Horum autem intellectus quidē nullius partis corporis actus est vt probatur tertio de Anima. vnde non potest consyderari per concretionem vel applicationem ad corpus, vel ad aliquod organum corporeum. Maxima enim concretio eius est in aīa: summa autem eius abstractio est in substantiis separatis. Et ideo præter librum de Aīa Arist. non fecit Librum de intellectu & intelligibili: vel si fecisset, non pertineret ad scientiam Naturalem, sed magis ad Metaphysicum, cuius est consyderare de substantiis separatis. Alia vero omnia sunt actus alicuius partis corporis, & ideo eorum potest esse specialis consyderatio per applicationem ad corpus, vel organa corporea præter consyderationem, quæ habita est de ipsis in lib. de Anima. Oportet ergo huiusmodi cōsyderationem mediam in tres partes distingui, quarum vna contineat ea, quæ pertinent ad viuum, inquantum est viuum, & hic continetur in libro, quem scribit de Morte & Vita, in quo etiam determinat de Respiratione & Expiratione, per quæ in quibusdam vita conseruatur: & de Iuuentute & Senectute, per quæ diuersificatur status vitę. Similiter autem & in libro qui inscribitur de Causis Longitudinis & Breuitatis vitæ: & in libro, quē fecit de Sanitate & Aegritudine: quæ etiā pertinent ad dispositionem vitæ: & in lib. quem dicitur fecisse de Nutrimento & Nutribili, qui duo Libri apud nos nondum habentur. Alia vero pertinēt ad motiuum: quæ quidem continentur in duobus, s. in libro de causa motus animalium: & in libro de Progressu animalium, in quo determinatur de partibus aīalium opportunius ad motū. tertia vero pertinet ad sensitiuum. Circa qđ consyderari potest, & id quod pertinet ad actū interioris vel exterioris sensus. & quantum ad hoc consyderatio sensitiui continetur in hoc libro, qui inscribitur de Sensu & Sēsato. i. de Sensitiuo & Sensibili sub quo ēt continetur tractatus de Memoria & Reminiscentia. Et iterū, ad consyderationē sensitiui pertinet id, qđ facit differētiā circa sensum in sentiendo: qđ per somnū & vigiliam determinauit in libro qui inscribitur de Somno & Vigilia, Sed quia oportet per magis

Vnde scientiarum diuersitas oriatur. Philosophiæ partes tres.

Diuisio naturalis philosophiæ in suas partes, & modus procedendi in ea.

Viuentium gradus 1 & 2. de Anima. T. c. 13.

Appetitiuū non constituit quintum gradum viuentiū.

Intentio huius libri in tres partes secatur.

Desyderantur libri duo Arist. de nutrimēto & nutribili.

Consyderationis omnium naturalium ordo.

magis similia ad dissimilia transire, talis videtur esse rationabiliter horum librorum ordo, vt post librū de Anima, in quo de anima secūdū se determinatur, immediate sequatur hic liber de Sensu & Sensato: quia ipsum sentire magis ad animam q̄ ad corpus pertinet; post quem ordinandus est liber de Somno & Vigilia, quę important ligamentum & solutionem sensus. Deinde sequuntur libri, qui pertinent ad motiuum; quod est magis propinquum sensitiuo. Vltimo autem ordinantur libri qui pertinent ad communem consyderationem viuiquia ista consyderatio maxime concernit corporis dispositionem.

Hic igitur Liber, qui de Sensu & Sensato inscribitur, primo quidem in duas partes diuiditur, in procemium & tractatum, qui incipit. ibi {Sed de Sensu & Sētire.} Circa primum duo facit. Primo manifestat suam intentionem, ostendens de quibus sit tractandum, Secundo assignat rationem, quare necessarium est de his tractari. ibi {Videntur autem maxime.} Dicit ergo primo iam determinatum esse in libro de Anima de anima s̄m seipsam, vbi.s. animam definiuit. Iterum consequēter determinatum est de qualibet virtute & potentia eius, sed hoc dico {ex parte ipsius.} Cum enim potentię animę præter intellectum, sint actus quarundam partium corporis, dupliciter de his consyderari potest. vno modo s̄m q̄ pertinent ad animā, quasi quędam potentiæ vel virtutes eius. alio modo ex parte corporis. De ipsis ergo potentijs animæ ex parte ipsius animæ determinatū est in libro de Anima, sed nunc consequens est facere consyderationem de animalibus, {& omnibus habentibus vitam.} quod addit propter plātas {determinando, scilicet quæ sunt operationes eorum propriæ} scilicet singulis speciebus animalium & plantarum. {Et quæ communes} s.omnibus viuentibus, vel omnibus animalibus, vel multis generibus eorum. {Illa igitur quæ dicta sunt de anima subijciantur vel supponantur} idest vtamur ipsis in sequentibus, tanquam suppositionibus iam manifestis. {De reliquis autem dicamus: & primum de primis} idest primo de communibus, & postea de proprijs. Iste enim est debitus ordo scientiæ Naturalis, vt determinatum est in principio libri Physic. Deinde cum dicit.

Potentiæ animæ præter intellectū duplicater consyderari possūt.

T.c.3.& 4.

Videtur autem quæ maxima sunt & communia & propria animalibus cum anima, tum corpori esse communia.

*Videntur autem *maxima, & communia & propria animalium esse communia corporis, & animæ.*

** al. maxime.*

Necessitas libri huius ostenditur.

Ostendit necessitatem præsentis consyderationis. Si enim operationes tam propriæ, q̄ communes animaliū & plantarum essent propriæ ipsius animæ, sufficeret ad hoc consyderatio de anima, sed quia sunt communes animæ & corpori, ideo oportet, post consyderationē de anima, de huiusmodi cōsyderare, vt sciatur qualis dispositio corporum ad huiusmodi operationes vel passiones requiritur. Et ideo philosophus hic ostendit oīa communia esse animæ & corpori. Circa aūt hoc tria facit philosophus. primo proponit quod intendit, secundo enumerat ea, de quibus est intētio, ibi {Puta sensus.} tertio probat propositū. ibi. {Quòd autem omnia dicta.} Dicit ergo primo q̄ illa, quæ sunt maxima, & præcipua inter ea, quæ pertinent ad animalia & plantas, siue sint communia omnium animalium, aut plurium, siue sint propria singulis speciebus, quam ex ipso primo aspectu videtur esse cōia animę & corporis. Vnde aliam consyderationem requirunt præter eam quæ est de animo absolute. Deinde cum dicit.

Vt sensus, & memoria, ira & desyderium, & omnino appetitio voluptasque, insuper & dolor. hæc enim ferè omnibus insunt animalibus. Et præterea alia quidem omnibus quæ vita participant sunt communia, alia vero animalibus duntaxat quibusdam. Horum autem maxime coniunctione solum sunt quatuor, vigilia & somnus, iuuentus & senectus, spiratio & expiratio, vita & mors, de quibus spectulandum est quid quodque illorum est. & quas ob causas fieri contingāt. Physici etiam est sanitatis & morbi prima cognoscere initia. cum neque sanitatem neque morbum fieri posse constet ijs, quę vita carent. Quamobrem physicorum ferè plurimi, & Medicorum ij qui Physice artem exercent magis, illi quidem ad ea quæ sunt Medicinæ artem definiunt, hi autem ex ijs, quæ de Natura sunt ea. quæ ad Medicinam spectant exordiuntur.

Puta sensus & memoria, & ira, & desyderium, & omnino appetitus, & cum his gaudium & tristitia. etenim hęc ferè insunt omnibus animalibus. Cum his autem hæc quidem omnibus sunt vitam participantibus cōmunia, hæc vero animalium quibusdam. Existunt autem horum maxime quatuor coniugationes numero, velut vigilia somnus, & iuuentus & senectus, & expiratio & respiratio & vita & mors: de quibus consyderandum est quid sit vnumquodque eorum & quibus de causis accidat. Verum Physici est de sanitate & infirmitate prima inuenire principia. nec enim sanitatem nec infirmitatem possibile fieri carentibus vita. Quare ferè Physicorum plurimi & Medicorum, qui magis Physice artem prosequuntur hi quidem finiunt ad ea, quæ de medicina, hi vero ex his, quæ de Natura, incipiunt de medicina.

Naturalis est de sanitate & infirmitate prima cognoscere principia.

Enumerat ea, de quibus est intentio, & primo ponit, ea, quæ pertinent ad sensitiuum, s.sensum & memoriam. Non facit autem de alijs mētionem, s.de imaginatione & æstimatione, quia hæc non distinguuntur à sensu ex parte rei cognitæ. sunt enim præsentium vel quasi præsentium: sed memoria distinguitur per hoc q̄ est præteritorum inquantum præterita sunt. Secundo ponit illa, quæ pertinent ad motiuum. Est autem propinquum principium motus in animalibus appetitus sensitiuus, qui diuiditur in duas vires, s.irascibilem & concupiscibilem, sicut dictum est in tertio de Anima. Ponit ergo iram pertinentem ad vim irascibilem, & desiderium pertinens ad concupiscibilem, à quibus duabus passionibus, tanq̄ à manifestioribus prædictæ duæ vires denominantur. Cōcupiscibilis enim denominatur à desiderio, irascibilis autem ab ira. Sed, quia sunt quædam aliæ animæ passiones ad vim appetitiuam pertinentes, ideo subiungit. {Et omnino appetitus.} vt comprehēdat omnia, quæ ad vim appetitiuam pertinent. Ad omnes autem passiones animæ, siue sint in irascibili, siue in concupiscibili, sequitur gaudium, vel tristitia, vt dicitur secundo Ethicorum & ideo subdit {& cum his gaudium & tristitiam. quasi finales & vltimæ passiones. Et subiungit q̄ hæc, quæ enumerata sunt ferè inueniūtur in omnibus generibus animalium. Dicit autem ferè, quia plura eorum inueniuntur in omnibus animalibus, tā perfectis quàm imperfectis, s.sensus & desiderium, & appetitus & gaudium & tristitia. Habent enim animalia imperfecta de sensibus solum tactum: habent etiam phantasiam & concupiscentiam & gaudium & tristitiam: licet indeterminate sint, & indeterminate moueantur, vt dictum est secundo de Anima. Memoria vero & ira in eis totaliter non inuenitur, sed solū in animalibus perfectis. Cuius ratio est, quia non omnia quæ sunt inferioris generis, sed solum suprema & perfectiora, pertingunt ad aliquā participationem similitudinis eius, quod est proprium superiori

Quomodo imaginatio & æstimatio à sensu non distinguantur.

Suprema in fimo attingit infimum supremi.

riori generi. Differt autem sensus ab intellectu & ratione: quia intellectus vel ratio est vniuersalium, quæ sunt vbiq; & semper: sensus autem est singularium, quæ sunt hic & nunc. Et ideo sensus secundum suam propriam rationem non est cognoscitiuus nisi præsentium. Quòd autẽ sit aliqua virtus sensitiuæ partis, se extendens ad alia, quæ non sunt præsentia, hoc est secundum similitudinariam participationem rationis, vel intellectus. Vnde memoria, quæ est cognoscitiua præteritorum, conuenit solum animalibus perfectis, vtpote supremum quoddam in cognitione sensitiua. Similiter etiam appetitus sensitiuus, consequens sensum s'm propriam rationem, est eius quod est delectabile secundum sensum: quod pertinet ad vim concupiscibilem, quæ est cõmunis omnibus animalibus. Sed ꝙ animal tendat per appetitum ad aliquod laboriosum, puta ad pugnam vel aliquod huiusmodi, habet similitudinem cũ appetitu rationali, cuius est appetere aliqua propter finem quæ non secundum sensum sunt appetibilia. Et ideo ira, quę est apetitus vindictæ, pertinet solum ad animalia perfecta, propter quandam appropinquationem ad genus rationalium. Deinde ponit ea, quæ pertinẽt aliqualiter ad rationem vitæ: & dicit ꝙ cum præmissis inueniuntur alia in animalibus, quorum quædam sunt communia omnibus participantibus vitam: non solum animalibus, sed etiam plantis. Quædam vero pertinent solum ad quædam genera animalium: & horum præcipua sub quadruplici coniunctione enumerantur vel coniugatione. Primã quidẽ coniugationem ponit vigiliam & somnum, quæ inueniuntur in omnibus animalibus, non tamen in plantis. Secundam autem ponit iuuentutem & senectutem: quæ inueniuntur tam in animalibus quam in plantis. Cuiuslibet enim corruptibilis & generabilis vita distinguitur per diuersas ętates. Tertiam ponit respirationem & expirationem, quæ inueniuntur in quibusdam generibus animaliũ, scilicet in omnibus habentibus pulmonem. Quartam ponit vitam & mortem, quæ inueniuntur in omnibus viuentibus in hoc mundo inferiori: & de his omnibus dicit considerandum quid vnumquodque eorum sit, & quæ sit causa eius. Et quia prædicta dixerat esse maxima, subiungit de quibusdam, quæ non sunt ita pręcipua, sicut sanitas & ægritudo, quæ non inueniuntur in omnibus indiuiduis generum, in quibus nata sunt esse, sicut accidit de præmissis: sunt tamen nata inueniri in omnibus viuentibus tam animalibus quam plantis. Dicit autem ꝙ etiam ad naturalem philosophum pertinet inuenire prima & vniuersalia principia sanitatis & ægritudinis: particularia aũt principia considerare pertinet ad Medicum, qui est artifex factiuus sanitatis, sicut ad quamlibet artem factiuam pertinet considerare singularia circa suum propositum: eo ꝙ operationes in singularibus sunt. & ꝙ hæc consyderatio pertineat ad Naturalem probat. ibi {Nec enim sanitatem &c. Et hoc dupliciter. Primo quidem per rationem. non enim potest inueniri sanitas, aut infirmitas, nisi in habentibus vitã. Ex quo patet quòd corpus viuum est proprium subiectum sanitatis & ægritudinis. Principia enim subiecti sunt principia propriæ passionis. Vnde cum ad philosophum naturalem pertineat consyderare corpus viuum, & eius principia, oportet etiam quòd ipse consyderet principia sanitatis & egritudinis. Secundo probat idẽ per signum siue exemplum, quod concludit ex ratione inducta. plurimi enim philosophorum naturalium finiũt suam consyderationem ad ea etiam, quæ sunt de Medicina. Similiter etiam plurimi Medicorum, qui scilicet magis physicæ, artem medicinæ prosequuntur, non solum experimentis vtentes sed causas inquirentes, incipiũt medicinalem consyderationem à naturalibus. Ex quo patet ꝙ consyderatio sanitatis & ægritudinis communis est & Medicis & Naturalibus. Cuius ratio est, quia sanitas causatur quandoque quidem solum à natura, & propter hoc pertinet ad cõsyderationem Naturalis, cuius est consyderare opera naturæ: quãdoque vero ab arte, & secundum hoc consyderatur à Medico. Sed quia ars non principaliter causat sanitatem, sed quasi adiuuat naturam, & est ministrans ei, ideo necesse est quod Medicus à Naturali tanquam à principaliori principia suę scientiæ accipiat, sicut gubernatur nauis ab Astrologo. Et hæc est ratio quare Medici, bene artem prosequentes, à naturalibus incipiunt. Si qua vero sunt artificialia, quæ solum fiunt ab arte, vt domus & nauis: hæc nullo modo pertinet ad consyderationem Naturalis, sicut ea, quę fiunt solum à natura nullo modo pertinent ad consyderationem artis, nisi inquantum ars vtitur re naturali. Deinde cũ dicit.

Quòd autem supradicta omnia cum anima, tum corpori communia sunt, non est obscurum. siquidem ex ijs alia cum sensu fieri contingit, alia per sensuum. Præterea ex illis plæraque affectiones sunt, nonnulla habitus, alia quinetiam custodiæ & conseruationes: quædam interitus & priuationes. Sensum autem medio corpore animæ inesse, & ratione clarum est, & sine ratione. N. LEON.

Quòd autem omnia dicta communia sint animæ & corpori non inmanifestum est. Omnia enim hæc cum sensu accidunt, hęc vero per sensum. quædam autem hęc quidem passiones huius entis existunt, hæc vero habitudines, hæc autem conseruationes & salutaria, hæc vero corruptiones & priuationes. Sensus autem quòd per corpus insit animæ manifestum per rationem, & absque ratione.

Probat propositum, scilicet ꝙ omnia prædicta sunt cõmunia animæ & corporis, & vtitur tali ratione. Omnia prędicta ad sensum pertinent: sensus autẽ communis est animæ & corpori: sentire enim conuenit animæ per corpus: ergo prædicta omnia sunt communia animę & corpori. Primum manifestat quasi per inductionẽ. Prædictorum enim quædam cum sensu accidunt, scilicet quæ pertinent ad cognitionem sensitiuam, vt sensus, phantasia, & memoria: quædam vero accidunt per sensum, sicut ea, quę pertinent ad vim appetitiuam, quæ mouetur per apprehẽsionem sensus. Aliorum vero, quæ pertinent manifestius ad corpus, quedam sunt passiones sensus, scilicet somnus, qui est ligamentum sensus, & vigilia, quæ est solutio eius. quædam vero sunt habitudines sensus, scilicet iuuentus & senectus, quæ pertinent ad hoc, quod sensus bene se habeant vel debiliter: quædam vero sunt conseruationes & salutaria sensus, scilicet respiratio, vita, & sanitas: quædam vero corruptiones & priuationes, sicut mors, & infirmitas. Secundum autem, scilicet ꝙ sensus, communis sit animæ & corporis, dicit esse manifestũ & per rationem & sine ratione. ratio enim est in promptu, quia cum sensus patiatur à sensibili, sicut ostensum est in lib. de Anima, sensibilia autẽ materialia sint & corporea, necesse est corporeum esse, qđ à sensibili patiatur. Absq; autem ratione manifestũ ẽ experimẽto: qa turbatis corporeis organis impedit operatio sensus, & eis ablatis, totaliter sensus tollitur.

LECTIO II.

Quinam sensuum imperfectis ac perfectis animalibus insunt, Auditus item ac visus adinuicem conferuntur.

Cæterum de sensu quidem, & sentiendi ratione, & cur animalibus istoc accidat, passio in commentarijs de Anima dictum est. N. LEON.

SEd de sensu & sentire quid sit: & quare accidat animalibus hæc passio, dictum est prius in his, quæ de Anima.

Præmisso procœmio, in quo ostendit philosophus suam intentionem, hic incipit prosequi suum propositum. Et primo determinat ea, quæ pertinent ad sensum exteriorem, Secundo determinat ea, quæ pertinent ad cognitionem sensitiuam interiorem, scilicet de memoria & reminiscentia. ibi {De memoria & reminiscentia.} Ille enim tractatus est pars istius libri secundum Græcos. Circa prima tria facit, Primo resumit quædam, quæ de sensu dicta sunt in libro de Anima, quibus vtendum est tanquam suppositionibus, vt supra dictum est, Secundo determinat veritatem, quam intendit circa opera sensuum & sensibilium. ibi {In quibus autem habent fieri.} Tertio soluit quasdam dubitationes circa præmissa. ibi {Obijciet autem aliquis si omne corpus.} Circa primum duo facit. Dicit enim primo quid circa sensum in libro de Anima dictum sit, secundo assumit quædam eorum. ibi {Animal autem secundum quòd animal.} Dicit ergo primo, ꝙ in libro de Anima dictum est de sensu & sentire, id est de potẽtia sensitiua & actu eius. & duo dicta sunt de eis, scilicet quid sit vtrunque eorum, & causa quare animalibus hæc accidant. Vocat autem sentire passionẽ: quia actio sensus in patiendo fit; vt probatum est in Secundo de Anima. Quid autem sit sensus, & quare animalia sentiant, ostendit circa finem Secundi de Anima, per hoc, s. quòd animalia recipere possunt species sensibilium sine materia. Deinde cum dicit,

T. 8. 51.

N. LEON. *Animalibus autem omnibus, quà animal est vnumquodque, necesse est sensum inesse: hoc enim esse animal, & non animal diiudicamus.*

Sensu, anima lis ratio con- fiat. *Animal autem vnumquodque secundum quòd animal, necesse est habere sensum. Per hoc enim determinamus animal esse, & non animal.*

Assumit tria ex his, quæ in libro de Anima dicta sunt circa sensum: quorum primum pertinet ad sensum in cõmuni secundum pertinet ad sensus, qui sunt communes omnibus animalibus, & hoc. ibi {Proprie autem secundum vnumquodque} tertium pertinet ad alios sensus, qui inueniuntur in animalibus perfectis, ibi {Sensus autẽ qui per exteriora.} Dicit ergo primo, ꝙ omne animal inquantum est animal, necesse est ꝙ habeat sensum aliquem. In hoc enim, ꝙ est sensitiuũ esse, cõsistit ratio animalis, per quam animal à non animali distinguitur. Attingit enim animal ad infimum gradum cognoscentium, quæ quidẽ alijs rebus cognitione carẽtibus præeminent in hoc quod plura entia in se continere possunt. & ita virtus eorũ ostenditur esse capacior, & ad plura se extẽdens. Et quanto quidem aliquod cognoscens vniuersaliorem habet rerũ cognitionem, tanto virtus eius est absolutior & immaterialior & perfectior. Virtus autẽ sensitiua, quæ inest animalibus, est quidem capax extrinsecorum, sed in singulari tantum. vnde & quandam immaterialitatem habet, inquantum est susceptiua specierum sensibilium sine materia, infimam tamẽ in ordine cognoscentium, inquantum huiusmodi species recipere non potest nisi in organo corporali. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Proprie autem ac singulatim Tactus & Gustatus omnia necessario consequuntur animalia. & tactus quidẽ eam ob causam, quæ in commentarijs de Anima dicta est: gustatus vero propter alimentum: suaue enim is diiudicat, & molestum in esculentis, vt alterum fugiat, consectetur alterum. & omnino sapor gustatiuæ partis est passio.*

Proprie autem secundum vnumquodque, tactus & gustus insequitur omnia necessario. Tactus quidem, propter dictam causam in his quæ de Anima: gustus vero propter escam. Delectabile enim & tristabile discernit ipso circa escam vt hoc quidem fugiat, hoc autem prosequatur: & omnino sapor est nutritiuæ partis animæ passio.*

** al. gustatiuæ.*

Ponit id quod pertinet ad sensus communes & necessarios animali. Circa qđ consyderandum est ꝙ sensus communes & necessarij omni animali, sunt illi, qui sunt cognoscitiui eorum, quæ sunt necessaria animali. Est autem animali aliquod sensibile necessarium dupliciter. Vno modo inquantum corpus est mixtum ex quatuor elementis & sic necessarium est animali debita commensuratio calidi & frigidi, humidi & sicci, & aliorum huiusmodi, quę sunt differentię corporum mixtorum. Aliud autem est necessarium animali, inquantum corpus eius est viuum nutribile. & sic necessarius est ei cibus conueniens, per contraria autem horum animal corrumpitur. Et quamuis primum sit necessarium omni mixto corpori, secundum autem sit necessarium etiam plantis, tamen animal superabũdat in hoc, ꝙ horum notitiam habere potest ratione iam dicta secundum gradum suæ naturæ. Ad hoc igitur ꝙ cognoscat ea, quæ sibi sunt necessaria, vel contraria secundum rationẽ corporis mixti, ordinatur sensus, tactus, qui est cognoscitiuus prædictarum differentiarum: ad hoc autem ꝙ cognoscat conueniens nutrimentum, necessarius est ei gustus, per quem cognoscitur sapidum & insipidum quod est signum nutrimenti conuenientis vel inconuenientis. Et ideo dicit ꝙ gustus & tactus ex necessitate consequuntur omnia animalia. & de tactu quidem, causa assignata est in libro de Anima, quia, s. tactus est cognoscitiuus eorum ex quibus componitur animal. Gustus autẽ est ei necessarius propter alimentum, quia per gustum animal discernit delectabile & tristabile, siue sapidum & insipidum circa cibum, vt vnum eorum prosequatur tanquam conueniens, alterum fugiat tanquam nociuum. Et totaliter sapor est passio nutritiuæ partis animæ, non ꝙ sit obiectum potentiæ nutritiuæ, sed quia ordinatur ad actum nutritiuæ potentiæ, sicut ad finem, vt dictum est, Alex. tamen dicit in cõm. ꝙ in quibusdam libris inuenitur in græco, ꝙ sapor est gustatiuę nutribilis partis animę passio: quia videlicet sapor apprehenditur à gustu ordinato ad nutritionem. Deinde cum dicit,

Animali e quod sensibile necessariũ duplicitur.

Tactus et gustus necessario consequuntur omnia animalia.

Alexander.

N. LEON. *Sensus autem, qui per externa fiunt ijs, quæ gressu mouentur, vt olfactus, auditus, & visus, omnibus quidem quæ illos habent salutis insunt gratia, vt præsentiendo alimentum consectentur, malaq; & perniciosa fugiant.*

Sensus autem, qui per exteriora media, animalibus proficiscentibus insunt: quẽadmodũ odoratus, auditus, visus, oĩbus quidẽ habentibus vitam cã salutis insunt, vt præsentia prosequantur alimentum, mala aũt & corruptiua fugiant.

Animalia imperfecta [illegible] offeruntur.

Prosequitur de sensibus, qui insunt solum animalibus perfectis, Et primo assignat causam, propter quam communiter huiusmodi sensus insunt omnibus talibus animalibus. Secundo assignat causam, propter quam specialiter insunt quibusdam perfectioribus eorum. ibi {Et habentibus autem prudentiam.} Sciendum est circa primum, quòd animalia perfecta dicuntur, quibus non solum inest sensitiuum sine motu progressiuo, vt ostrea, sed quæ præter id habent motiuum secundum motum progressiuum. Est autem consyderandum ꝙ huiusmodi animalia excedunt animalia imperfecta, id est immobilia, sicut illa animalia excedunt plantas, & alia corpora mixta. Plantæ enim & corpora inanimata non habent aliquam notitiam

eorum,

eorum, quæ sunt in eis necessaria, sed animalia immobilia habent quidem cognitionem eorum, quę sunt necessaria solum s'm quòd eis præsentialiter offeruntur: animalia vero progresiua accipiunt notitiam eorum etiam, quæ à remotis. vnde hæc magis accedunt ad cognitionem intellectiuam, quæ non determinatur ad hic & nunc. Et sicut omnibus animalibus ad cognoscédú necessaria, quę pertinent ad nutritionem, s'm q̈ præsentialiter offeruntur, ordinatur gustus, ita ad ea cognoscenda etiam à remotis, ordinatur odoratus. Odor.n. & sapor quandam affinitatem habent, vt infra dicetur. Et sicut per saporem cognoscitur conuenientia cibi coniuncti, ita per odorem cognoscitur conuenientia cibi à remotis. Alij autem duo sensus scilicet visus, & auditus ordinantur ad cognoscendum à remotis omnia necessaria animali, vel corruptiua: siue sint ei necessaria secundum rationem corporis mixti, siue secundum rationem viui corporis nutribilis. Manifestum enim est quòd animalia per visum & auditum fugiunt corruptiua quælibet: & salubria prosequuntur. Et ideo dicit quòd illi sensus, qui per exteriora media fiunt, vt dictum est Secundo de Anima, scilicet odoratus, auditus, & visus insunt illis de numero animalium {quæ proficiscuntur} id est motu progresiuo mouentur {omnibus quidem his propter vnam causam communem} scilicet causam salutis, vt à remotis, s. necessaria cognoscant, sicut per gustum & tactum præsentialiter. Et hoc est quod subdit {vt præsentientia}. i. à remotis sentientia prosequantur conueniens alimentum: & fugiant mala & corruptiua quæcunque, sicut ouis fugit lupum vt corruptiuum. Lupus autē sequitur ouem visam vel auditam aut odoratam, vt conueniens alimentum. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Iis etiam quæ prudentiam habent, boni gratia insunt: multas enim significant differentias, ex quibus intelligibilium agendarumque rerum prudentia comparatur.

Et habentibus autem prudentiam eius quod boni gratia. Multas enim annunciant differentias, ex quibus contemplabilium inest discretio, & agibilium.

Hominibus tantum inest vniuersalis prudentia: cæteris vero animalibus particularis solum.

Assignat aliā causam specialem quibusdam perfectioribus animalibus. Et primo proponit hanc causam, secundo circa has causas comparat sensus adinuicem. ibi {Horum autem ipsorum.} Circa primum considerandú est q̈ prudentia est directiua in agendis: & vniuersalis quidem prudentia est directiua respectu quorumcunq; agendorum. vnde non est in animalibus, nisi in solis hominibus, qui habent rationem vniuersalium cognoscitiuam: in alijs autem animalibus sunt quædam prudentiæ particulares ad alios aliquos determinatos actus, sicut formica, quæ congregat in ęstate cibum, de quo viuat in hyeme. Prædicti autem sensus, maxime auditus & visus perficiunt animalibus ad huiusmodi prudentias particulares: & hominibus ad prudentiam vniuersalem ad hoc q̈ aliquid bene fiat. Odoratus autem totaliter videtur necessitati nutrimenti deseruire, parum autem prudentiæ. Vnde in omnibus, in quibus est perfecta prudentia, est deficientissimus ille sensus, vt dicitur libro de Anima. Quomodo autem deseruiant prædicti sensus prudentiæ, ostendit per hoc q̈ multas differentias rerum ostendunt, ex quibus homo proficit ad discernendum & contemplabilia & agibilia. per effectus enim sensibiles homo eleuatur in intelligibilium & vniuersalium considerationem: & etiam ex sensibus per ea, quæ audiuit & vidit instruitur circa agenda. Alia vero animalia in nullo participant de contemplatione: actionem autem participant particularem, sicut dicitur decimo Ethico. Ideo autem hi duo sensus multas

Cap. 8. & in tertio Metaphy.

differentias annunciant, quia obiecta eorum inueniuntur in omnibus corporibus: quia consequūtur ad ea, quę sunt communia omnibus corporibus, & inferioribus & superioribus. Color enim consequenter se habet ad lucem & diaphanum: in quibus inferiora communicāt cœlesti corpori. sonus autem consequitur motum localem, qui etiam inuenitur in vtrisque corporibus. odor autem consequitur sola corpora mixta, ex quibus animal natum est nutriri. Deinde cum dicit.

Ratio quare visus & auditus multas rerum differentias ostendit.

N. LEON.

Horum autem ad necessarios vita vsus melior est visus & quidem per se: ad intelligentiā vero per accidēs auditus.

Horum autem ipsorum, ad necessaria quidem, melior est visus, & secundum se: ad intellectum autem & secundum accidens auditus.

Comparat circa prædictas causas visum & auditum. Et primo ponit comparationem, Secūdo probat. ibi {Multas quidem.} Circa primum quidem dicit, q̈ visus dupliciter præeminet auditui. vno quidem modo quantum ad necessaria, puta ad quærendum cibum, & ad vitandum corruptiua: quæ certius apprehenduntur per visum, qui immutatur ab ipsis rebus, q̄ per auditū, qui immutatur à sonis, consequentibus motus aliquos rerum. alio modo visus est præuium auditui s'm se: quia magis est cognoscitiuus & plurium q̄ auditus. Sed auditus præeminet visui inquantum deseruit intellectui, & hoc est s'm accidens, vt post manifestabit. Deinde cum dicit.

Visus & auditus plures differentias rerum nobis ostendunt quā sensus alij.

N. LEON.

Multas enim differentias & multiiugas videndi denunciat potestas, quando corpora omnia colore participant. quapropter & communia per hanc sentiuntur maxime. Communia autem appello conformationem, magnitudinem, motum statum, numerum. Auditus autem tantummodo sonorum differentias indicat: paucis autem & vocis.

Multas quidem differentias & multimodas visus annunciat potentia: quia omnia corpora colore participant. Quare & communia magis per hunc sentiuntur. Dico autem cōmunia: magnitudinem, motum, quietem, figuram, numerum. Auditus autem soni tantum differentias: paucis autem & eas, quæ vocis.

Manifestat quod dixerat. Et primo q̈ visus sit s'm se melior, Secundo quòd auditus sit melior per accidés. ibi {Secundum vero accidens.} Dicit ergo primo, quòd visus ideo secundum se est melior, quia potentia visiua sua apprehensione annunciat nobis multas differentias rerū, & diuersorum modorum. Et hoc ideo est: quia eius obiectum, quod est visibile, inuenitur in omnibus corporibus. Fit enim aliquid visibile per hoc quod diaphanum illuminatur actu à corpore lucido: in quibus inferiora corpora cum superioribus communicant. & ideo dicit, q̈ colore oīa corpora participant tam superiora quam inferiora: quia in omnibus corporibus, vel inuenitur ipse color secundum propriam rationem, sicut in corporibus in quibus est diaphanum terminatum: vel saltem in eis inueniuntur principia coloris, quæ sunt diaphanum, & lux. & ideo plura manifestantur per visum. per hunc etiā sensum magis cognoscuntur communia sensibilia: quia quanto potentia habet virtutem cognoscitiuam vniuersaliorem, & ad plura se extendentem, tanto est efficacior in cognoscendo: quia omnis virtus quanto est vniuersalior, tanto est potentior. Et dicuntur sensibilia communia, quæ non cognoscuntur ab vno sensu tantum, sicut sensibilia propria, sed à multis sensibus: sicut magnitudo, figura quies motus, & numerus. Qualitates enim, quæ sunt propria obiecta sensuum, sunt formę in continuo: & ideo oportet quòd ipsum continuum inquantum

2. de Anima t.c. 9.

est subiectum talibus qualitatibus, moueat sensum non per accidens, sed sicut per se subiectum & commune omnium sensibilium qualitatum. Omnia autem hæc, quæ dicuntur sensibilia communia, pertinent aliquo modo ad continuum, vel secundum mensuram eius, vt magnitudo; vel secundum diuisionem, vt numerus, vel secundum terminationem, vt figura: vel secundum distantiam & propinquitatem, vt motus. Sed auditus annunciat nobis solas dfias sonorum, quæ non inueniuntur in omnibus corporibus, nec sunt expressiuæ multarum dfiarum, quæ sunt in rebus paucis. Animalibus aũt ostendit auditus differentias vocis. Vox.n. est sonus ab ore, animalis prolatus cum imaginatione quadã vt dicitur in Secũdo de Aĩa. & ideo vox animalis inquantum hmõi, naturaliter significat interiorem animalis passionem, sicut latratus canum significat iram ipsorum: & sic profectiora animalia ex vocibus inuicem cognoscunt interiores passiones: quæ tamen cognitio in imperfectis animalibus deest. Sic ergo auditus non cognoscit per se, nisi vel differentiam sonorum, vtputa graue & acutum, aut aliquod huiusmodi: vel differentias vocis, secundum quòd sunt indicatiuæ diuersarum passionum: & sic cognitio auditus non se extendit ad cognoscendum per se tot rerum differentias, sicut visus. Deinde cum dicit.

T.c.90.

N. LEON. *Cum tamen per accidens ad prudentiam multum quantum conferat, sermo enim audibilis existens disciplinæ est causa, non per se, verum ex accidenti: ex nominibus enim constituitur, nominum autem quodcunque signum est. Quamobrem ab ortu vtroque sensu priuatorum cæci sunt mutis, & surdis prudentiores. De facultate igitur quam vnusquisque habet sensus, dictum est prius.*

Secundum vero accidens ad prudentiam auditus plurimam confert partem. Sermo enim audibilis existens causa est disciplinæ, non secundum se, sed secundum accidens. ex nominibus enim constat. Nominum vero vnumquodque symbolum, est. Quare à natiuitate priuatorum vtroque sensu sapientiores sunt cæci mutis & surdis. De virtute itaque, quam habet sensuum vnusquisque, dictum est.

Sensus auditus utilior est ad scientiam quam visus.

Manifestat qp auditus per accidens melior sit ad intellectum. Et dicit qp auditus multum confert ad prudentiam. Et accipitur hic prudẽtia pro quadam intellectiua cognitione: non solum prout est recta ratio agibilium, vt dicitur sexto Ethicorum. sed hoc est per accidens: quia sermo, qui est audibilis, est causa addiscendi non per se, id est s'm ipsas sonorum differentias, sed per accidens: inquantum scilicet nomina, in quibus sermo est, id est locutio componitur, sunt symbola, i. signa intentionum intellectarum, & per consequens rerum. Et sic Doctor docet, discipulum inquantum per sermonem significat ei conceptionem intellectus sui. Et plus homo potest cognoscere addiscendo (ad quod est vtilis auditus quamuis per accidens,) quàm de se inueniendo, ad quod præcipue est vtilis visus: Inde est quod inter priuatos à natiuitate vtrolibet sensu, scilicet visu, & auditu; sapientiores sunt cæci, qui carent visu, mutis & surdis, qui carent auditu. Addit autem mutis, quia omnis surdus à natiuitate ex necessitate mutus est. Non enim potest addiscere formare sermones significatiuos, qui significant ad placitum. Vnde sic se habet ad locutionem totius humani generis, sicut ille, qui nunquam audiuit aliquam linguam, ad imaginandum illam. Non est autem necessarium quod econuerso omnis mutus sit surdus: potest enim contingere ex aliqua causa aliquem esse mutum, puta propter impedimentum linguæ. Vltimo autem epilogando concludit quod dictum est de virtute, quam habet vnusquisque sensus.

LECTIO III

Antiquorum de Sensuum organis elementis attributis narratur opinio, ea præsertim nonnullorum, qui Visum igni simpliciter tribuisse rationibus efficacissimis vincuntur quomodoque visio fiat ex multorum sententia exquisite exponitur.

N. LEON. *Verum in quibus nam corporis nati sint fieri sensiterijs, nonnulli sane in ipsis corporum elementis id quærunt. cum autem non possint quinque ad quatuor deducere sensus, de quinto optare videntur.*

IN quibus autem habent fieri corporis instrumẽta, nunc quidam inquirunt secundum elementa corporum. Non potentes autem ad quatuor quinque existentibus coaptare, cupiunt de quinto.

Postquam philosophus resumpsit ea, quæ sunt necessaria ad præsentem considerationem de ipsis virtutibus sensitiuis, nũc accedit ad principale propositum in hoc libro applicando consyderationem sensus, ad corporalia. Et primo quantum ad organum sensuum, secundo quantum ad sensibilia. ibi {De sensibilibus autem his.} Circa primum duo facit. Primo attribuit organum sensuum elementis improbando sermones aliorum, Secundo determinando id, quod verius esse potest. ibi {Igitur siquidem in his.} Circa primum duo facit. Primo tangit in generali quomodo Antiqui attribuebant organa sensuum elementis, secundo descendit specialiter ad organum visus, circa quod à pluribus errabatur, ibi {Faciunt autem omnes visum.} Dicit ergo primo, quòd Priores philosophi quærebant secundum elementa corporum, qualia essent corporea instrumenta, in quibus, & per quæ operationes sensuum exercerentur. Et hoc ideo, quia sicut in Primo de Anima dictum est ponebant simile simili cognosci. Vnde & ipsam animam ponebant esse de natura principiorum, vt per hoc posset omnia cognoscere, quasi omnibus conformis. Nam omnia in principijs communicant & pari ratione, quia organa sensuum omnia corporalia cognoscunt attribuebant ea elementis corporum. Sed statim occurrebat eis vna difficultas. sunt enim quinque sensus, & quatuor elementa: & ideo inquirebant cui possent organum quinti sensus applicare. Est autem inter aerem & aquam quoddam medium, are quidem densius, aqua autem subtilius. quod dicitur fumus vel vapor, quem etiã quidam posuerunt esse primum principium; & huic attribuebant organum odoratus; quia odor secundum quandam euaporationem fumalẽ sentitur. alios vero quatuor sensus attribuebant quatuor elementis; tactum autem, terræ. gustum autẽ aquę: quia sapor sentitur per humidum: auditum autem aeri, visum igni. Deinde cum dicit.

Positio antiquorum philosophorum de causa sensum. T.c.19.

N. LEON. *Verum omnem visum ad ignem pertinere volunt. quando passionis cuiusdam ignorant causam. Constricto enim & commoto oculo præfulgẽs apparet ignis. id autem in tenebris accidere solet, aut palpebris superinductis: fit enim tunc etiam in tenebris.*

Faciunt autem omnes visum ignis: quia passionis cuiusdam ignorant causam. Constricto enim & moto oculo videtur ignis lucere. Hoc autem in tenebris habet accidere, et palpebris super velantibus. Funt enim & tunc tenebra.

Opinio ponentis ignem in oculo prædominari. *Improbatio.*

Accedit specialiter ad organum visus, quod attribuebant igni. Et primo improbat causam positionis, Secundo ipsam positionem. ibi {Quoniam autẽ si ignis esset.} Circa primum tria facit. primo ponit causam, ex qua quidem.

dem mouebantur ad attribuendum organum visus igni, secundo mouet quandam dubitationem. ibi {Habet autem dubitationem.} tertio determinat veritatẽ circa vtrũque ibi {Causa vtique huiusmodi.} Ait ergo primo quod omnes, qui attribuunt organum visus igni, hoc ideo faciunt, quia ignorant causam cuiusdam passionis, quæ circa oculum accidit. si enim oculus comprimatur & fortiter moueatur, videtur quòd ignis luceat: quod accidit si sint apertæ palpebræ solum, quando aer exterior est tenebrosus: aut etiam in aere claro, si primo claudantur palpebræ: quia per hoc fiunt tenebræ oculo clauso. Et hoc reputabant esse manifestum signum, ꝙ organum visus ad ignem pertineret. Deinde cum dicit.

T. LEON. *Sed hoc ipsum alteram etiam habet difficultatem. Si enim sentientem, & quippiam visu percipientem non contingit latere, necessarium certe est seipsum conspicere oculũ: cur igitur id quiescenti non accidit?*

Habet autem dubitationem hoc & aliam. Si.n.non est latere sentientem & videntẽ visibile quippiam necesse erit se videre oculum. quare ergo quiescente illo, hoc nõ accidit.

Sensus exteriores tantum sensibile præsens cognoscunt.

Mouet quandam dubitationem circa prædicta. Manifestum est enim ꝙ sensus cognoscunt sensibile præsens. vnde & visus cognoscit visibile pręsens, sicut ignis propter suam lucem est quid visibile pręsens. Si ergo semper est præsens ignis visui, vtpote organo visus in eo existentẽ, videtur ꝙ semper visus ignem deberet videre. Sed hoc quidem secundum principiũ, quæ Arist. supponit, non sequitur. Supponit enim ꝙ sensus est in potentia ad sensibile: & oportet ꝙ per aliquod medium a sensibili immutetur. Vnde s'm ipsum sensibile superpositum sensui nõ sentitur, vt dicitur secundo de Anima. vnde, si etiam organũ visus esset igneum, propter hoc visus non videret ignem. Sed secundum alios philosophos, visus & alij sensus percipiunt sensibilia inquantum sunt actu tales. i. similes sensibilibus: vt pote naturam principiorum habentibus, vt dictum est. Et ideo secundum eos, qui organum visus erat igneum, sequebatur quòd prædicto modo videret ignem. Sed tunc remanet dubitatio, quam Arist. hic inducit, quare oculus quiescens non videt ignem, sicut oculus motus. Deinde cum dicit.

Error antiquorum philosophorum circa sensum. T. cõm. 98.

Huiusce autem rei causa, & dubitationis, & cur visus ignis esse videatur, hinc sunt accipienda. Leuia enim in tenebris nata sunt fulgere, non tamen lucem facere. id autem, quod in oculis nigrum appellatur, & medium est, lęue esse apparet: id aũt commoto apparet oculo. quoniam tunc accidit, vt vnum quasi duo fiat. istuc autem celeritas efficit motionis, vt appareat diuersum esse à vidẽte id quod cernitur. quamobrem non fit hoc nisi celeriter & in tenebris fieri contingat. leue nãque in tenebris natum est splendescere, vt piscium quorundam capita, & sepia atramentum. Et oculo tarde commoto non contingit, vt simul appareat duo & vnum esse, videns, & id quod cernitur. Eo autem modo ipse seipsum cernit oculus, ceu in quodam repercussu.

Causa quidem huius, & obiectionis, & putandi ignem visum esse, hinc sumenda. Lenia enim in tenebris nata sunt fulgere, non tamen lucem facere. Oculi autem vocatum nigrum & medium lene. apparet autem hoc modo oculo quia accidit, quasi duo fieri vnum. Hoc autem celeritas facit motus, vt videatur aliud esse videns & visum. quare & non fit nisi celeriter, & in tenebris hoc accidat. Lene enim in tenebris natum est fulgere, quẽadmodum quadã capita piscium & sepia turbidum. Sed lente moto oculo non accidit, vt videatur simul & vnum & duo esse, videns & visum. Illo autem modo ipse seipsum videt oculus, quemadmodum & in refractione.

Propter quid moto oculo duo apparent vnum.

Assignat causam prędictæ apparitionis, per quam & dubitatio mota soluitur. & ostenditur quomodo inaniter putauerunt ignem visum. & ad hoc accipiendum est, ꝙ corpora lenia, idest polita & tersa, ex proprietate suæ naturæ habent quandam fulgorem, quod in corporibus asperis & non planis non accidit: quia quædam partes supereminent aliis & obumbrant eas. Et quamuis in se aliqualiter fulgeant huiusmodi corpora, non tamen habent tantum de fulgore, quòd de se possint facere medium lucidum actu, sicut facit Sol & huiusmodi corpora. Manifestum est igitur quòd illud, quod est medium oculi, quod vocatur nigrum oculi, est quasi lene & politum. Vnde habet quendam fulgorem ex ratione lenitatis, non ex natura ignis, sicut illi existimabant. Per hoc ergo iam remota est necessitas attribuendi organum visus igni: quia, s. huius claritatis, quæ apparet causa, potest aliunde assignari quã ab igne. Sed, siue hoc sit ex igne, siue ex lenitate pupillæ, remanet communis dubitatio, quare huiusmodi fulgor videt oculus motus, quiescens vero non. Et ideo assignat causam huius, & dicit quòd talis fulgor apparet moto oculo: quia accidit per oculi motionem quasi quod vnũ fiat duo. vnum enim & idem subiecto est pupilla fulgens & videns. Inquãtum autem est fulgens, proijcit fulgorem, suum ad extra: inquantum autem est videns cognoscit fulgorem, quasi recipiendo ipsum ab exteriori. cùm autem est quiescens, emissio fulgoris fit ab exterius. & ita visus huiusmodi fulgorem non recipit vt videre possit. Sed, quando oculus celeriter mouetur, illud nigrum oculi trãsfertur ad exteriorem locum, in quem pupilla emittebat suum splendorem, antequam ille splendor deficiat. & ideo pupilla ad alium locum velociter translata recipit splendorem suum quasi ab exteriori, vt sic videatur esse aliud videns, & visum: quamuis sit idem subiecto. & ideo huiusmodi ibi apparitio fulgoris non fit nisi oculus celeriter moueatur: quia, si moueatur tarde prius, deficiet impressio fulgoris ab exteriori loco, ad quem fulgor perueniebat quam pupilla illuc perueniat.

Obiectio contra Arist.

Sed videtur ꝙ nulla celeritas motus ad hoc sufficiat. Quantumcunque enim motus localis sit velox, oportet tamen quòd sit in tempore: emissio autem fulgoris ad præsentiam corporis fulgentis, & eius cessatio ab ipsius absentia vtrunque fit in instanti. non ergo videtur possibile quantumcunque oculus celeriter moueatur, quòd prius perueniat pupilla ad exteriorem locum quam cesset fulgor illuc perueniens ex pupilla in alio loco existente. Sed ad hoc dicendum est secundum Alexander. in commento. pupilla corpus est quoddam, & in partes diuisibile. vnde celeriter commoto oculo, cum aliqua pars pupillæ ad alium locum peruenire inceperit, adhuc fulgor illuc peruenit ex residuo corpore pupillæ, quod nondum attingit locum illum. & inde est quòd pupilla incipit videre fulgorem, quasi aliunde resplendentem. Et huius signum est, quòd huiusmodi fulgor non videtur defecisse: sed pertransit & subito disparet visio. Assignat etiam causam, quare talis apparitio accidit in tenebris & non in lumine quia fulgor corporum lenium, propter sui modicitatem obscuratur à magna claritate: sed in tenebris videtur, sicut etiam accidit de quibusdam aliis, quæ modicum habent lucis: & propter hoc videntur in tenebris & non in lumine: sicut quædam capita piscium, & humor turpidus piscis, qui dicitur sepia. Et subiungit ꝙ, si aliquis lente vel tarde moueatur, non accidit prædicta apparitio, per hoc ꝙ videns & visum simul videatur esse vnum & duo,

Responsio Alex.

Is est piscis, cui aliqui A visi. similẽ faciunt.

vt dictum est, sed illo modo, quando, sceleriter mouetur oculus, tunc oculus videt seipsum, quasi secundum diuersum situm à seipso immutatus, sicut accidit in refractione vel in reflexione, puta cum oculus videt seipsum in speculo, à quo scilicet ab exteriori redit species oculi ad ipsum oculum per modum reflexionis cuiusdã: sicut & in prædicta apparitione fulgor oculi redit ad ipsum, vt dictum est. Deinde cum dicit.

Quoniam si ignis esset, vt dicit Empedocles & in Timeo scriptum est, & videndi ratio cõtingeret exeunte quasi ex laterna lumine, cur nam in tenebris non cerneret visus?

Platonis & Empedoclis circa visionē sententia.

Quoniam si ignis esset, vt dicit Empedo. & in Timæo scribitur. et accideret videre exeunte lumine, quẽadmodum ex lucerna lumen, quare non in tenebris videret vtiq; visus.

Accedit ad improbandum ipsam positionẽ: & primo quãtum ad hoc ꝙ visum attribuebant igni. secundo quãtum ad hoc ꝙ ponebant visum videre extramittendo. ibi {Irrationale vero omnino est.} Circa primum tria facit, Primo proponit opinionem Platonis, secundo Empe. ibi {Empe. autem videtur.} tertio opinionẽ Democriti. ibi {Democritus autem quoniam.} Circa primum duo facit Primo obijcit contra Platonem. Secũdo remouet eius responsionem, ibi {Dicere autem ꝙ extinguatur.} Circa primum sciendum est, ꝙ Empe. & Plato in Timæo in duobus conueniebant, quorum vnum est ꝙ organum visus pertinet ad ignem, ſ m est quòd visio cõtingit per hoc ꝙ lumen exit ab oculo, sicut ex lucerna. Ex his autem duabus positionibus concludit Philosophus ꝙ visus deberet videre in tenebris, sicut in luce. Potest enim etiam in tenebris lumen à lucerna emitti illuminans medium. Et ita, si per emissionem luminis oculus videt, sequitur ꝙ etiam in tenebris oculus videre possit. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Nam dicere in tenebris restingui exeuntem visum, vt Timæus asserit, vanum est omnino.*

Dicere autem quòd extinguatur in tenebris egrediens, sicut Timæus dicit, vanum est omnino.

Platonis interpugnatio.

Excludit positionem Pla. quã in Timæo ponit dicens, ꝙ, quando lumen egreditur ex oculo, siquidem inueniat in medio lumen, saluatur per ipsum, sicut per sibi simile: & ex hoc accidit visio. Si autem non inueniat lumen, sed tenebras, propter dissimilitudinem tenebrarum ad lumen ab oculo egrediens extinguitur: & ideo oculus non videt. Sed Arist. dicit hanc causam non esse veram: & hoc probat ibi.

N. LEON. *Quænam enim luminis est extinctio? restinguitur nanq; aut in humido, aut in frigido calidum & siccum, cuiusmodi ignis esse videtur, qui in carbonaceo est genere, & ipsa flamma, quorum neutrum lumini inesse videtur.*

Quæ enim extinctio luminis est: extinguitur enim aut humido, aut frigido, calidum & siccum: qualis videtur quidem in carbonibus ignis & flamma: quorum neutrum in lumine apparet existens.

Tres species ignis secundũ Platonicos.

Non enim potest assignari ratio, quare lumẽ oculi à tenebris extinguatur. Dicebant. n. Platonici tres esse species ignis, s. lumen, flammam, & carbonem. Ignis autem, cum sit naturaliter calidus & siccus, extinguitur vel ex frigido, vel ex humido: & hoc manifeste apparet in carbonibus & flamma: sed neutrum contingit in lumine: quia nec per frigidum, nec per humidum extinguitur. Non ergo bene dicitur ꝙ extinguitur ignis per modum ignis. Alex. autem in commẽto dicit, ꝙ inuenitur alia litera talis, qualis videtur quidem in carbonibus esse ignis: & flamma in lumine. neutrum autem videtur conueniens. Neq; enim humidum, nec frigidum, quibus extinctio fit. Et secundum hanc literam ratio Arist. magis videtur esse ad propositum. Lumẽ enim igneum quod apparet in carbonibus, & flamma extinguitur frigido aut humido. Tenebræ autem neque sunt aliquid frigidum nec humidum. Non ergo per tenebras potest extingui lumen igneum egrediens ab oculo. Posset aũt aliquis dicere, ꝙ lumen igneum egrediẽs ab oculo nec extinguitur in tenebris: sed quia debile est, nõ cõfortatur ab exteriori lumine, ideo latet nos. Et propter hoc non fit visio. Sed Arist. hoc reprobat ibi.

N. LEON. *Si autem inest quidem, verum, quia leuiter, nos latet, oportebat profecto per diem, & in aqua lumen restingui, in glacie vero maxime tenebras fieri. flamma enim & ignita corpora istuc pati percipiuntur. nunc autem nihil accidit huiusmodi.*

Si igitur est quidem, sed propter debilitatem latet nos: oportebat per diem & in aqua extingui lumen, & in glacie magis fieri tenebras. flamma enim & ignita corpora patiuntur hęc. Nunc autem nihil tale accidit.

Circa quod sciendũ est, ꝙ lumẽ igneũ extinguitur, vel obtenebratur dupliciter. Vno quidẽ modo ſ m proprietatem luminis, prout paruum lumen extinguitur ex præsentia maioris luminis. Alio modo ſ m proprietatem ignis, qui extinguitur in aqua. Si ergo illud debile lumen ab oculo egrediens esset igneum, oporteret ꝙ extingueretur in die propter excellentiorem claritatem: & in aqua propter contrarietatem ad ignem: & per consequens inter glacies magis obtenebraretur prædictum lumen visibile. videmus enim hoc accidere in flamma: & in corporibus igneis vel ignitis: quod tamen non accidit circa visum. vnde patet prædictam responsionem vanam esse. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Empedocles autem arbitrari videtur, interdum quidem exeunte (vt dictũ est) lumine visionẽ fieri. scribit nãq; sic,*

„ *Ceu cum quis progredi meditãs laternam præparauit.*
„ *Hibernam per noctem ignis ardentis lumen.*
„ *Accendens splendidum cornu, omnimodi oflaculũ flatus.*
„ *Quod ventorum quidem flantium dissipat spiritum.*
„ *Extrinsecus autem extensum exiliens quantum procurrerit lumen.*
„ *Splendescit per pauimentum indomitis radijs.*
„ *Sic qui in tuniculis constringitur antiquus ignis,*
„ *Subtilibus velis rotundam complectitur pupillam.*
„ *Quæ circumfluentis profundum continent aqua.*

Ignis autem exiliens extẽsius se porrigit. & interdũ quidem sic visionem fieri dicit Empedocles, interdum autẽ per defluxus, qui à rebus, quæ cernuntur, fiunt.

Opinio Empe. de visu.

Emped. autem videtur existimare quòd exeunte lumine, sicut dictum est prius videre. Ait enim,

„ *Vt quando quis progressum meditans præparet lucernã,*
„ *Hyemalem per noctem ignis lumen ardentis,*
„ *Adaptans omnium ventorum prohibitrices laternas:*
„ *Hæ ventorum quidem spiritum dispergunt flantium,*
„ *Lumen autem extra dissiliens, quantum magis expansum fuerit.*
„ *Illustrat pauimentum indomitis radijs,*
„ *Sic quid in membranis coërcitum antiquum lumen,*
„ *Subtilibus voluminibus diffunditur per circularem pupillam.*
„ *Hæ autem aquę profundum repellunt circumfluentis,*
„ *Lumen autem extra peruenit, quanto magis expulsum fuerit. Aliquando quidem igitur sic nos videre ait: aliquãdo autem de fluxibus his, qui ab his quæ videntur, decidunt.*

Narrat opin. Emped. de cuius improbatione iá dictũ est, & dicit ꝙ Emped. videtur estimare, sicut dictum est, ꝙ visio

ꝙ visio fiat lumine exeunte. & ponit verba eius quæ metrice protulit. Dicebat.n.ꝙ ita accidit in visu, sicut quãdo aliquis cogitans progredi per aliquod iter per noctem hyemis, flant venti, præparat lucernam, accendens lumen ardentis ignis, licet impetus omnium ventorum sufficienter prohibens, ponens accensum in laternam: & per hoc flatum ventorum spirantium impediens, [e]os ne possint eorum flatus peruenire vsq; ad lumen ignis: lumen autem ignis contentum extra gerediatur: & quanto magis expansum fuerit extra tanto magis illustrat aerem: ita tamen ꝙ radij exeuntes sunt domiti, i. attenuati per velum laternæ, puta per pellem, vel aliud huiusmodi. Non.n.ita clare illuminatur aer per laternam, sicut illuminaretur ab igne non velato. Et similiter dicit accidere in oculo {in quo lumen antiquum}.i.à prima formatione oculi {ad sensum conseruatur}.i.tute conseruatur {in miringis}.i.in tunicis oculi, per quas sicut per quosdam subtiles lintheos lumen diffunditur circunquaq; per pupillam.quæ quidem tunicæ reuelant radijs per eas emissis profundum aquæ fluentis circa ignem accensum in pupilla ad nutritionem vel potius con temperationem ignis in profundo collocati. Et sic lumen extra peruenit, quanto magis fuerit expansum, ab interiori procedens. Vel quod dicit circulo, referendum est ad circularitatem pupillæ. Notandum est, ꝙ signanter dixit {per velum domitis radijs} ad signandum causam quare non videtur in tenebris: quia.s.lumen egrediens debilitatur per hoc quòd transit per prædicta velaměta vt possint perfecte aerem illuminare. Positis autem verbis Emped. subiungit ꝙ aliquãdo dicebat visionem fieri per emissionem luminis, vt dictum est: aliquando autem dicebat ꝙ visio fit per quædam corpora defluentia à visibilibus, & peruenientia ad visum: & forte eius opinio erat, ꝙ vtrunque coniungeretur ad visionem.

LECTIO IIII.

Visum aquæ esse ex Democriti sententia ostenditur: visioně vero apparitionem esse, aut extramittendo fieri nequaquam acceptum esse dicitur.

V. LION. *Democritus autem, quòd aquam quidem dicit esse, recte dicit: quòd vero videndi opus imaginem existimauit illam, non recte. hoc enim accidit quoniam leuis est oculus, & non est in illo, sed in vidente: reflexio enim quædam illa est passio. Cæterum de imaginibus, & reflexione nondum illi (vt videtur) erat perspectum.*

Democriti opinio circa visum.

D*Emocritus autem quoniam quidem aquam dicit esse bene dixit. Quia autem putauit ipsum videre esse illam apparitionem, non bene. hoc.n.accidit, quoniam oculus lenis est, & est non in illo, sed in vidente. passio.n.refractio est. Sed omnino de apparentibus, & de refractione nondum ipsi manifestum erat, vt videtur.*

Post opin. Pla. & Emped. hic tertio Philosophus prosequitur de opinione Democriti. Circa quod tria facit. Primo ostendit in quo Democritus bene dixerit, & in quo male, Secundo prosequitur illud, in quo male dixit, ibi {Incongruum autem est.} Tertio prosequitur illud, in quo bene dixit, ibi {Quod, visus nanque.} dicit ergo primo ꝙ Democritus bene dixit in hoc, ꝙ visum attribuit aquæ. Sed in hoc male dixit, ꝙ putauit visionem non aliud esse quàm apparitionem rei visæ in pupilla ex corporali dispositione oculi: quia.s.oculus est lænis, i. politus & tersus. Et ita patet ꝙ ipsum videre non consistit in hoc ꝙ est apparere talem formam in oculo, sed consistit in vidente. i. in habente virtutem visiuam. non.n.oculus est vidẽs propter hoc ꝙ est lænis, sed propter hoc ꝙ est virtutis visiuæ. illa enim passio, s. ꝙ forma rei visæ in oculo appareat, est reuerberatio, i. causatur ex refractione, siue reuerberatione formæ ad corpus politum. Sicut videmus in speculo accidere, cum.n.immutatio diaphani, quæ fit à corpore visibili, peruenerit ad corpus non diaphanum, non potest vltra immutatio transcendere, sed quodam modo reflectitur ad similitudinem pilæ, quæ repercutitur proiecta ad parietě: & ex tali repercussione redit forma rei visæ ad partě oppositam. Vnde contingit ꝙ aliquis in speculo videat seipsum, vel etiam aliam rem, quæ non directe visui eius obijcitur. sed hoc locum non habet nisi duo concurrant, quorum vnum est, vt corpus sit in superficie læne: & ex hoc quodam modo fulgens, vt supra dictũ est, per quem quidem fulgorem moderatum manifestatur species in reflexione. Aliud est ꝙ corpus illud sit interius ad aliquid terminatum, vt immutatio prædicta vltra non transeat. Et ideo videmus, ꝙ nisi in vitro apponatur plumbum vel aliquod huiusmodi, quod impediat eius penetrationem, ne vlterius procedat immutatio, non fit talis apparitio. vtrũq; autem horum concurrit in oculo. Est.n.moderate fulgěs propter lænitatem, vt supra habitum est: & habet aliquid in fundo, quod terminet eius peruietatem. Vnde manifestum est ꝙ hoc accidens, s. ꝙ forma rei visæ appareat in oculo, accidit pure propter refractionem, quæ est passio corporalis, quæ causatur ex determinata corporis dispositione. Democito tamen nondum erat manifestũ de huiusmodi refractionibus, & de formis, quæ apparent in corporibus specularibus propter refractioně prædictam. Ipsa autem visio secundum rei veritatem non est passio corporalis: sed principalis eius causa est virtus animæ. Democritus tamen ponebat animam esse aliquid corporale: & ideo non est mirum si operationem animæ nihil aliud esse dicebat quàm passionem corporalem. Sciendum tamen ꝙ prædicta apparitio, quantum ad primam receptionem formæ, quæ est causa visionis, est corporalis. non.n.visio est actus animæ, nisi per organum corporeum. & ideo non est mirum si habeat aliquam causam ex parte corporeæ passionis: non tamen ita ꝙ ipsa corporea passio sit idem quod visio. Sed aliqua causa est eius quantum ad primam, vt ita dicam, percussionem formæ visibilis ad oculum. namq; reflexio consequens, nihil facit ad hoc ꝙ oculus videat rem visam per speciem in eo apparentem, sed facit ad hoc ꝙ alteri possit apparere. Vnde etiam oculus videns rem per speciem, non videt ipsam speciem in eo apparentem. Deinde cum dicit.

Quod ad reflexionem visionem concurrunt.

Democritus ponebat animam esse aliquid corporale.

N. LEON. *Absurdum quin etiam est illi in mentem non venisse vt ambigeret. Quamobrem solus videt oculus, aliorum autem nullum, in quibus apparent imagines.*

Incongruum autem est & non superuenisse ipsi dubitare, quare solus oculus videt: nullum autem aliorum, in quibus apparent idola.

Prosequitur quantum ad hoc ꝙ Democritus male dixit. Et dicit ꝙ valde incongruum videtur ꝙ Democrito ponenti visionem nihil aliud esse ꝙ apparitionem prædictam, non occurrerit ista dubitatio: quare alia corpora, in quibus formæ rerum visibilium, quas idola nominabat, specialiter apparent, non videbat, sed solus oculus. Ex quo manifeste apparet, ꝙ non tota ratio visionis est prædicta apparitio, sed in oculo est aliquid aliud, quod visionem causat scilicet virtus visiua. Deinde cum dicit.

Reprobatur opinio Democriti.

N. LEON. *Quod igitur visio sit aqua verum est. Videre aũt contingit non vt aqua est, verum vt est perspicua: quod etiam ipsi cõmune est aeri sed conseruans magis, & firmius recipiens aere est aqua. Propterea pupilla & oculus aquæ adscribunt.*

Quod

Quod visus neque est aqua, verum quidem. Non tamen accidit videre secundum quòd aqua est: sed secundum quòd perspicuum, quod & aeri commune est. Sed magis seruabilis est aqua aere & magis spissa. Quare pupilla & oculus aquæ sunt.

Prosequitur id, qđ Democritus bene dixit. Et primo proponit necessitatem, secundo manifestat per signa. ibi {Et hoc est: & in ipsis operibus.} Dicit ergo primo hoc quod Democritus organum visus attribuit aquæ, verum est. Sciendum tamen ꝙ visio attribuitur aquæ non ſm ꝙ est aqua, sed ratione perspicuitatis, quæ communiter in aqua & aere inuenitur. Nam visibile est motiuum perspicui, vt dicitur in lib. de Anima. Attribuitur magis tamen visio aquæ q̃ aeri propter duo. primo quidem, quia aqua magis potest conseruari q̃ aer. Aer enim de facili diffunditur: & ideo ad conseruationem visus cõuenientior fuit aqua q̃ aer. Natura autem facit semper quod melius est. Secundo quia aqua est magis spissa q̃ aer, & ex ratione suę spissitudinis habet quòd in ea per quandã reuerberationem appareat forma rei visæ: & hoc competit instrumento visus: esse autem perspicuum competit medio in visu, eo quòd commune est aeri & aquæ. & ideo cõcludit quòd oculus & pupilla magis attribuuntur aquæ q̃ aeri. Est etiã & corpus cœleste perspicuum. sed quia non venit in compositione corporis humani, propter hoc hic prætermittitur. Deinde cum dicit.

Secundo tex. com. 62. De iuuentute & senec. c. 3. Visio magis aquæ quam aeri attribuitur propter duo.

N. LEON.

Quod etiam ex ipsis clarum est rebus. corruptis enim oculis defluens apparet aqua. & in inchoatis fœtibus splendore claritateq; excellere percipitur. Album quin etiam oculi in sanguine præditis pingue & nitidum est hanc ob causam, vt inconcretus permaneat humor: propterea ex corporis partibus minime friget oculus: nulli enim vnquam id quod intra palpebras est obriguit. Animalium vero, quæ sanguine carent, duripelles sunt oculi, quod illis pro munimento facit.

Et hoc est in ipsis operibus manifestum. Videtur enim aqua quod discurrit corruptis oculis, & in omnino nouiter formatis frigiditate excedens & claritate. Et album oculi in habentibus sanguinem pinguem & crassum, propter hoc est vt permaneat humidum incoagulatum: & ideo corporis minime est frigens oculus. Nulli enim vnquam quod infra palpebras est, friguit. Animalium vero quæ sine sanguine sunt, duræ pellis sunt oculi, & hoc facit protectionem.

Organum visus est aqueũ propter tria signa.

Manifesta organum visus esse aquæ, per tria signa, quę in ipsis operibus manifesta sunt. quorum primum est, qđ si oculi destruantur, ad sensum apparet inde aqua discurrens. Secũdum est, ꝙ in oculis embryonum de nouo formatis, qui quasi adhuc recipiẽtes magis virtutem sui principij, excedũt & in frigiditate, & claritate: quę duo sunt connaturalia aquæ. Tertium signũ est, quia in animalibus habentibus sanguinem, in quibus potest esse pinguedo, quasi ex sanguine generata, circa pupillam ponitur album oculi habens pinguedinem & crassitudinem quãdam, vt ex eius caliditate permaneat aqueum pupillæ humidum absq; congelatione, quę perspicuitatem aquæ diminueret, & sic impediretur visio. Et ideo ratione prædictæ pinguedinis oculus qui pinguescit propter eius caliditatem nullis vnquam passus est frigus in toto, eo ꝙ intra palpebras continetur. In animalibus vero, quæ sunt sine sanguine, in quibus non inuenitur pinguedo, natura facit oculos duræ pellis, ad protegendum humidum aqueum, quod est intra pupillam. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Omnino autem est ratione carens quapiam egrediente re visum cernere, & vsque ad astra protendi: aut quodantenus egressum coalescere, vt nonnulli autumant.

Irrationale vero omnino est exeunte quodam visum videre: & aut extendi vsque ad astra: aut quodantenus prodeunt cohærere, sicut quidam dicunt.

Visio non fit extramittendo.

Accedit ad improbãdum quod aliqui posuerunt visionem fieri extramittendo, qđ erat ratio attribuendi visum igni. vnde hoc remoto, & illud remouetur. Et circa hoc duo facit. Primo proponit duas opiniones ponentium ꝙ videmus extramittendo, Secundo improbat alteram illarum. ibi {Isto enim melius est.} Dicit ergo primo ꝙ irrationale videtur ꝙ visus videat aliquo ab eo exeunte. Quod quidem aliqui posuerunt dupliciter. Vno modo, vt id quod egreditur ab oculo extendatur vsq; ad rem visam. ex quo sequitur, ꝙ cum nos videamus etiam astra, id quod egreditur à visu, extendatur vsque ad astra: quod continet manifestam impossibilitatem. cum enim egredi non sit nisi corporum, sequitur ꝙ aliquod corpus egrediens ab oculo perueniet vsq; ad astra: qđ idẽ apparet falsum multipliciter. Primo quidem, quia sequeretur plura corpora esse in eodem loco, tum quia illud, quod egrederetur ab oculo simul esset cũ aere, tum quia huiusmodi egredientia ab oculis oporteret multiplicari in eodẽ medio ſm multitudinem videntium per idem medium. Secundo, quia quælibet emissio corporis in principio quidem est maior, in fine vero attenuatur: propter quod contingit ꝙ flamma ex corpore accensa procedens, tendit in summum. hic autem accidit contrarium. Dicunt enim Mathematici, quorum est hæc positio, ꝙ conus corporis egredientis ab oculo, est intra oculum, basis illius in re visa. Tertio, quia non posset quantitas oculi sufficere ad hoc ꝙ tantum corpus ab eo progrederetur, quod attingeret vsque ad astra quantumcunque subtilaretur: aliquis enim est terminus subtilitatis corporum naturalium: & propterea quanto esset subtilius, tanto facilius corrumperetur. & iterum oporteret quòd vel esset aer vel ignis illud corpus emissum ab oculo: & aerem quidem emissum emitti ab oculo non est necessarium, quia abundat exterius. Si vero esset ignis, videremus etiam ignem: vel non possemus videre mediante: aqua nec etiam possemus videre nisi in sursum, quò tendit motus ignis. Non autem potest dici ꝙ illud corpus, quod egreditur ab oculo, sit lumen: quia lumen non est corpus, vt probatum est lib. de Anima. Alia opin. est Pla. qui posuit ꝙ lumen egrediens ab oculo non procedit vsque ad rem, sed quodantenus. i. ad aliquod determinatum spatium, vbi, s. cohæret lumini exteriori, ratione cuius cohærentiæ fit visio, vt prius dictũ est. Deinde cum dicit.

Prima opin.

2. t. cõ. 69. Secũda opin.

N. LEON.

Hoc melius enim est in principio statim oculi coalescere.

Isto enim melius est in principio coniungi oculi.

Prætermissa prima opinione tanquam maxime inconuenienti, consequenter improbat secundam dupliciter. Primo quidẽ, quia inutiliter, & vane aliquid ponitur. Et hoc est quod dicit. Melius esset dicere quod lumen interius coniungeretur exteriori in ipsa interiore extremitate, oculi quam extra per aliquam distantiam. Et hoc ideo, quia in illo spatio intermedio, si non est lumen exterius, extingueretur lumen interius à tenebris ſm eius positionem. vt supra habitum est. Si vero attingat lumẽ vsq; ad oculũ, melius est quòd statim coniũgatur. quia quod potest fieri sine medio melius est q̃ quòd fiat per medium: cum aliquid fieri per pauciora melius sit quam per plura. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Quod etiam fatuum est. quæ enim luminis ad lumen copulatio? aut quonam hoc fieri. potest modo: non enim cuicunque coalescit quidlibet. & intrinsecum cum extrinseco

quomo-

quomodo? cum meninga membranula media sit.

Sed hoc stultum. Quid enim coniungi est lumen lumini? vel quo hoc possibile est esse? Non. n. quodlibet coniungitur cuilibet: & interius exteriori quo? meninga enim intus est.

Improbat coniunctionem luminis interioris ad exterius etiam si fiat in principio oculi. Et hoc tripliciter. Primo quidem, quia coniungi vel separari est proprie corporum, quorum vtrunq; habet per se subsistentiam, non autem qualitatum, quæ non sunt nisi in subiecto. vnde, cum lumen non sit corpus, sed accidens quoddam, nihil est dictum q lumen adiungatur lumini, nisi forte corpus luminosum adiungeretur corpori luminoso. potest autem contingere q lumen intendatur in aere per multiplicationem luminarium: sicut & calor intenditur per augmentum calefacientis, quod tamen non est per additionem, vt patet in quarto Physi. Secundo improbat per hoc q etiam dato q vtrunque lumen esset corpus, non tamen esset possibile q vtrunq; coniungeretur, cum nõ sint eiusdem rationis. Non enim quodlibet corpus natum est coniungi cuilibet corpori, sed solum illis, quæ sunt aliqualiter homogenea. Tertio, quia cum inter lumen interius & exterius intercidat corpus medium, s. meninga, idest tunica oculi, non potest vtriusque luminis esse coniunctio.

Prim. Phy. c. 50.

Tex. 84.

LECTIO V.

Sensuum singulorum organa ex quibusnam elementis constent, qua item corporis animalium parte vt in loco situentur docetur.

N. LEON.

Quòd quidem sine lumine non contingit videre, alibi pertractatum est. Cæterum siue lumen id est, seu aer quod interiacet inter rem visam & cernentem oculum, profecto motus in hoc visionis est causa.

Quòd quidem igitur sine lumine impossibile est videre, dictum est in alijs. Sed siue lumen, siue aer est, quod est inter rem visam & oculum, motus, qui per ipsum est, facit videre.

Postquam philosophus improbauit opinionem ponentium visionem fieri extramittendo, hic determinat veritatem. & circa hoc tria facit. Primo manifestat qualiter visio fiat sm suam sententiam, Secundo ex hoc reddit causam eius, quod supra positum est de organo visus ibi {Eo rationabiliter.} Tertio manifestat causam illam per signũ. ibi { Et hoc est ab accidentibus.} Resumit ergo primo qd dictum est in libro de Anima. Quod sine lumine impossibile est videre: quia enim visio fit per medium, quod est diaphanum, requiritur ad visionem lumen, quod facit aliquod corpus esse actu diaphanum, vt dicitur Libro de Anima. Et ideo siue illud medium, quod est inter rem visam & oculum sit actu aer illuminatus: siue sit lumen, nõ quidem per se subsistens, cum non sit corpus, sed in quocunq; alio corpore, puta aqua vel vitro, motus, qui fit per huiusmodi medium, causat visionem. Non est autem intelligendum q huiusmodi motus sit localis, quasi quorundam corporum defluẽtium à re visa ad oculum, sicut Democritus & Empedocles posuerunt: quia sequeretur quòd per huiusmodi defluxum corpora visa diminuerẽtur quousque totaliter consumeretur. sequeretur etiã q oculus ex occursu continuo huiusmodi corporum destrueretur: neque etiam esset impossibile vt totũ corpus ab oculo videretur, sed solum sm tantam quantitatem, quantam posset pupilla capere. Est autem motus iste secundum alterationem: alteratio autem est motus ad formã, quæ est qualitas rei visæ, ad quam medium est in potentia inquantum est lucidum in actu, quod est diaphanum interminatum.

Tex. 67.

Color autem est qualitas diaphani terminati, vt infra dicetur. Quod autem interminatum est, sic se habet ad terminatum, sicut potentia ad actum. Nam forma est quidã terminus materiæ: sed propter aliam rationem diaphanitatis in medio perspicuo sequitur q medium recipiat alio modo speciem coloris, quã sit in corpore colorato, in quo est diaphanum terminatum, vt infra dicetur. Actus enim sunt in susceptiuis secundum modum ipsorum: & ideo color est quidem in corpore colorato sicut qualitas completa in suo esse naturali: in medio autẽ incõpleta sm quoddam esse intentionale: alioquin non posset sm idem medium videri album nigrum. Albedo autẽ & nigredo prout sunt formæ completæ in esse naturali, non possunt simul esse in eodem: sed sm prædictum esse incompletum sunt in eodem: quia iste modus essendi propter suam imperfectionem appropinquat ad modum, quo aliquid est in aliquo in potentia. Sunt autem in potentia opposita simul in eodem. Deinde cum dicit.

Quod esse habeant in medio colores.

N. LEON.

Et rationi certe consentaneum est, vt quod intra est aqua adscribatur, perspicua enim est aqua. cernitur autem, sicut extrinsecus non sine lumine, ita & intrinsecus. Perspicuum igitur oportet esse, & aquam necesse est esse, quando non est aer. non enim in extrema oculi parte anima & illius est sensiterium, sed in intima. quamobrem perspicuum esse, & luminis capax quod intrinsecus est oculi, necesse est.

Et rationabiliter quod interius, aquæ est. Aqua enim perspicua est. Videtur autem sicut exterius non sine lumine & interius. Perspicuum igitur oportet esse. Necesse est igitur aquam esse: quia non est aer. Non enim in vltimo oculi anima, aut animæ sensitiuum est, sed manifestum quoniam interius. Quare necessario perspicuum est & receptibile luminis, quod interius oculi.

Assignat super id, quod dictum est causam, quare necesse sit visum attribuere aquæ, quod supra solum per signa ostenderat. & dicit, q, quia immutatio medij illuminati à corpore viso causat visionem, rationabiliter id, qd est intra pupillam, quæ est organum visus, est aqueum. Aqua enim est de numero perspicuorum. Oportet autem q, sicut exterius medium est aliquod perspicuum illuminatum, sine quo nihil potest videri, ita etiam q intra oculum sit aliquod lumen. Et, cum non sit visio nisi in perspicuo, necesse est quòd est intra oculum sit aliquod perspicuum: non autem corpus cœleste, quia non venit in compositioné humani corporis. & ideo necesse est q sit aqua quæ sit seruabilior & spissior q̃ aer, vt dictum est. Quare autem ad videndum requiratur lumen interius, manifestat cum dicit. Non enim in vltimo. Si enim virtus visiua esset in exteriori superficie oculi, sufficeret ad videndũ solum lumen exterioris perspicui, per quod immutatio coloris perueniret ad exteriorem superficiem pupillæ. Sed anima, siue sensitiuum animæ non est in exteriori superficie oculi sed intra. Et est attendendum q signanter addit. {Aut animæ sensitiuum} anima enim, cum sit forma totius corporis, singularum partium eius, necesse est q sit in toto corpore & in qualibet parte eius: quia necesse est formam esse in eo, cuius est forma: sed sensitiuum animæ dicitur potentia sensitiua, quę, quia est principium sensibilis operationis animæ, quæ per corpus exercetur: oportet esse in aliqua determinata parte corporis: & sic principiũ visionis est interius iuxta cerebrũ, vbi coniunguntur duo nerui ex oculis procedente. Et ideo oportet q intra oculum sit aliquod perspicuum receptiuum luminis, vt sit vniformis immutatio à re visa vsque ad principium visiuum. Deinde cum dicit,

Ratio quare organum visus sit aqueum.

Lumen interius etiam requiritur ad visionem.

Quod

N. LEON.

Quod etiam ex iis quæ contingere solent palam est.nam quibusdam in prælijs,secundum tempora vulneratis, ita vt oculi meatus abscinderentur, visæ sunt offundi tenebræ ceu extincta lucerna, quoniam perspicuum,& ea, quam vocant pupillam, ceu laterna quadam exsecta esset.

Et hoc etiam ab accidẽtibus manifestum. Iam enim quibusdam vulneratis in bello iuxta tempora, ita vt abscinderentur pori oculi, accidit fieri tenebras, sicut lucerna extincta,eo quod (quasi lampas quadam) abscissum fuit perspicuum,vocatum pupilla.

Manifestat quod dixerat per signum, quod accidit in quibusdam, qui in pugnis circa tempora vulnerantur. scissis enim poris, qui pupillam continuant visiuo principio, subito tenebræ fiunt per visus amisionem, ac si lucerna extingueretur. Pupilla enim est sicut quædam lampas illuminata ab exteriori lumine,& ideo,quãdo præscindun tur pori continuantes pupillam principio visiuo, non potest lumen huius lampadis vsque ad visiuum principium peruenire:& ideo visus obscuratur. Deinde cum dicit.

Pupilla est sicut lãpas ab exteriori lumine illuminata.

N. LEON.

Quamobrem, si in iis contingit vt diximus, manifestum est quod oportet hoc reddere modo,et assignare vnumquodque sensiterium elementorum vnicuiq;, vt oculi quidem visiua potestas aquæ ascribatur,aeri autem sonorum sensitiua, igni vero odoratus.

Igitur si quidem in his accidit, sicut diximus, manifestũ quod si oportet secundum hunc modum attribuere, & assignare vnumquodque sensitiuorum vni elementorum, oculi quidem visiuum aquæ existimandum, aeris vero sonorum sensitiuum, ignis autem odoratum.

Organũ odoratus est igneum.

Exclusis talibus opinionibus aliorum accedit ad principale propositum. Et primo quãtum ad organa sensuũ non necessariorum, Secundo quantum ad organa sensuum necessariorum. ibi {Tactiuum autem.} Circa primum duo facit. Primo adaptat organa sensuum elementis, Secundo manifestat quod dixerat. ibi {Quod enim actu odoratur.} Circa primum considerandum est q non fuit s'm sententiam Arist. q organa sensuum elementis attribuerentur, vt patet in libro de Anima: sed quia alij philosophi organa sensuum quatuor elementis attribuebant,ideo quasi in hoc condescendens, dicit q suppositis his, quæ dicta sunt de visu,oportet, s'm q aliqui dicũt, vnumquodq; sensitiuorum, idest organorum sensus, attribuere alicui vni elementorum,sicut alij faciunt. Et ideo existimandum est q visiuum oculi attribuendum sit aquæ: sensitiuum autem sonorum sit attribuendum aeri: igni vero odoratiuum.

Sed hoc videtur esse cõtra id, quod dictum est in libro de Anima, Pupilla est aquæ: auditus vero aeris: olfactus autem alterius horum autem ignis aut nullius est,aut omnibus communis. Sed dicendum est q id,quod est odoratus potest accipi dupliciter. Vno modo secundum potentiam,& sic organum odoratus est aeris vel aquæ, vt dicitur in Secundo de Anima. Alio modo secundum actum: & sic est verum quod hic dicitur,vt ipse probabit. Et ideo signanter non dixit odoratiuum esse ignis, sicut dixerat sensitiuum sonorum esse aeris,& visiuum oculi esse aquæ: sed dicit odoratum esse ignis. Odoratiuum enim dicitur secundum potentiam, sed odoratus secundum actum. Deinde cum dicit.

Odoratus accipitur dupliciter.

T. c. 99.

N. LEON.

Quod enim actu odoratus est, id potestate odoratiuũ est. Sensibile nanque operari facit sensum: iecirco necesse est ipsum esse id, quod potestate erat prius. Odor autem fumida quadam exhalatio: huiusmodi vero exhalatio ab igne est.

Quod enim actu odoratus, hoc potentia odoratiuum est, Sensibile enim facit agere sensum,quare necesse existere ipsum potentia prius. Odor vero fumalis euaporatio est: fumalis autem euaporatio ab igne.

Probat qđ dixerat de organo odoratus. Et circa hoc tria facit. Primo ostẽdit odoratiuum esse in actu ignis. Secundo cõcludit quale debeat esse organum odoratus, qđ est odoratus in potentia. ibi {Propter quod & circa cerebrum.} Tertio ostendit similitudinem organi odoratus ad organum visus. ibi {Oculi autem generatio.} Ait ergo primo, q odoratiuũ, i. organum habens virtutem odorandi,oportet q sit hoc in potentia, qđ actualis odoratus est in actu. quod manifestat per hoc q sensibile facit sensum agere, i. esse in actu vel etiam operari. Oportet enim q sensitiuum sit in potentia sensibile, alioquin non pateretur ab ipso. vnde relinquitur q sensitiuum sit in potentia sensus in actu. Manifestum est autẽ q odor est fumalis euaporatio, non quidem ita q fumalis euaporatio sit ipsa essentia odoris (hoc enim improbatum est, secundo de Anima: longius enim diffunditur odor q̃ fumalis euaporatio) sed hoc dicitur, quia fumalis euaporatio est causa q sentiatur odor. Fumalis enim euaporatio est ab igne vel à quocunque calido: ergo odoratus in actu fit per caliditatem, quæ principaliter est in igne: & ideo in t'pibus & locis calidis flores sunt maioris odoris. Deinde cũ dicit.

Organũ odoratus est in potentia quod actualis odoratus est in actu.

N. LEON.

Quamobrem odoratus sensiterium eo proprium est loco, vbi cerebrum est frigidi enim materia potestate est calida.

Propter quod & circa cerebrum loco, odoratus propriũ sensitiuum est. Potentia enim calida frigidi materia est.

Concludit ex præmissis, q organum odoratus dicitur esse in loco,qui est circa cerebrum. Organum enim odoratus est in potentia odor in actu, qui est per calorem vel ignem: & ita oportet q sit potentia calidum. Potentia autem calidum est materia frigidi: quia eadem est materia contrariorum. nec potest esse in potentia ad vnum, eorũ nisi s'm q est actu sub altero, vel perfecte, vel imperfecte. imperfecte,sicut quãdo est sub forma medij. & ideo oportet q substantia, & essentia organi odoratus sit id, quod est actu frigidum & humidum: quod præcipue est in loco circa cerebrum. Vnde organum odoratus est circa cerebrum. Deinde cum dicit.

Locus organi odoratus ẽ circa cerebrum.

N. LEON.

Oculi quinetiam constitutio hunc ipsum habet modum. à cerebro nanque conformatus est oculus. id autem ex omnibus corporis partibus frigidissimũ est, & maxime humidũ.

Oculi autem generatio eundem habet modum. à cerebro enim constat. Cerebrum autem frigidius & humidius omnibus partibus corporis est.

Ostendit conuenientiam organi odoratus ad organũ visus: & dicit, q etiam oculi generatio habet eundem modum quantum ad hoc q constat ex cerebro: quia cerebrũ inter omnes partes corporis est humidius & frigidius: & ita habet naturam aquæ, quæ est naturaliter frigida & humida: & sic congruit organo odoratus, quod debet esse calidum in potentia: & organo visus, quod debet esse aquæ.

Sed tunc videtur conuenienter attribuisse Plato visum igni, sicut & hic Arist. odoratum. Dicendum est autem q organum odoratus est aquæ, inquantum aqua est potentia calidum, quod est ignis: organum autem visus est aquę inquantum est perspicua, & per consequens lucida in potentia: sed quia ignis est etiã lucidus actu sicut & calidum, Adhuc posset aliquis dicere q conuenienter visus attribuitur igni. Dicendum est ergo q eodem modo quo Arist. attribuit odoratum igni nihil prohibet visum attribui igni non secundum proprias eius qualitates, quæ sunt calidum & siccum: sed s'm quod est lucidus actu: qđ etiam attendisse videntur aliqui philosophi, argumentum sumentes

Dubium.

Responsio.

Replica.

Solutio propria.

Aelum abi. tenta. sumentes à fulgore, qui apparet moto oculo. Sed tamen quantum ad hoc improbauit eorum opin. Arist. non quidem, quia ponebant visum in actu esse ignem, quod aliqualiter esset verum, inquantum .s. visus in actu, non fit sine lumine, sicut nec odoratus in actu sine calore, sed quia ponebant organum visus esse lucidum actu ponentes visionem fieri non suscipiendo, sed extramittendo. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Tactus autem potestas terra est. gustatiuum vero tactus quadam est species.*

Tactiuum autem terra: Gustatiuum vero species quadam tactus est.

Organa gustus & tactus sunt terrea. T.c. 63.

Determinat de organis sensuum necessariorum. Et primo ostendit quæ cuique elemēto sunt attribuenda secundo in quo loco sint sita. ibi {Et ideo iuxta cor.} Dicit ergo primo ꝙ organum tactus attribuitur terræ, & similiter organum gustus, qui est tactus quidam, vt in Tertio de Anima dictum est. qđ quidem nō est sic intelligendū, quasi organum tactus vel gustus sit simpliciter terreum. Capillis enim & crinibus non sentimus, quæ sunt magis terrea. sed quia, vt Tertio de Anima dicitur, terra maximæ miscetur in organo ipsorum sensuum. & de organo quidem tactus ratio ista est, quia vt dicitur Secundo de Anima, organum tactus, ad hoc ꝙ sit in potentia ad contrarias qualitates tangibiles, debet esse mediocriter complexionatum: & ideo oportet ꝙ sit ibi s͡m quantitatem plus de terra, quæ inter alia elementa minus habet de virtute actiua. de organo autem gustus ratio manifesta est. Sicut enim organum odoratus debet esse aqueum, vt sit ibi potentia calidum, sine quo non fit odoratus in actu, ita etiā organū gustus debet esse terreū, vt sit potentia humidum, sine quo non est gustus in actū. Deinde cum dicit.

T.c. 66

N. LEON. *Et iccirco iuxta cor ipsorum est sensiterium, gustatus inquam & tactus cerebro enim oppositum est cor, & omniū est partium calidissimum. Et de sensitiuis quidem corporis partibus hoc determinatum sit modo.*

Et ideo ixta cor sensitiuum est ipsorum scilicet gustus & tactus. cor enim oppositum est cerebro, & est calidissimum partium. Et de sensitiuis quidem partibus corporis hoc modo sit determinatum.

Organa gustus & tactus sūt iuxta cor.

Ostendit vbi sit organum tactus & gustus constitutū: & dicit ꝙ est iuxta cor: & asignat huius rationem, quia cor est oppositum cerebro secūdum situm & qualitatem: & sicut cerebrum est frigidissimum omnium, quæ in corpore sunt, ita & cor est calidissimum inter omnes corporis partes: & propter hoc sibi inuicem opponuntur secundum situm, vt per frigiditatem cerebri temperetur caliditas cordis. Et inde est ꝙ illi, qui habent paruum caput secundum proportionem cæterorum membrorum impetuosi sunt, tanquam calore cordis non sufficienter reflexo per cerebrum. Et econuerso illi, qui excedunt immoderatè in magnitudine capitis sunt nimis humorosi & pinguiores per magnitudinem cerebri calorem cordis impedientem. propter quod oporte organum tactus quod terreum est esse principaliter in loco calidissimo corporis, vt per caliditatem cordis ad temperiem terræ frigiditas reducatur. Nec obstat ꝙ per totum corpus animal sentit sensu tactus: quia sicut alij sensus fiunt per medium extrinsecum, ita tactus & gustus per medium intrinsecum, quod est caro. Et sicut visiuum principium non est in superficie oculi, sed intrinsecus, ita etiam principium tactiuū est intrinsecus circa cor, cuius signum est ꝙ læsio, si accidat in locis circa cor, est maxime dolorosa. nec tamen oportet esse duo principia sensitiua in animali. Vnū circa cerebrū vbi

Quare homines parui capitis sint impetuosi.

constituitur principium visiuum, odoratiuum, & auditiuum: & aliud circa cor vbi constituitur principium tactiuum & gustatiuum. Sensitiuum enim principium primo quidem est in corde, vbi est fons caloris in corde animalis. Nihil enim est sensitiuum sine calore, vt dicitur in lib. de Anima. sed à corde deriuatur virtus sensitiua ad cerebrum: & exinde procedit ad organa trium sensuum, visus, auditus, & odoratus. tactus autem & gustus referuntur ad ipsum cor per medium coniunctum, vt dictum est.

2. t.c. 130.

Vltimo autem epilogat quòd de sensitiuis partibus corporis sit hoc modo determinatum sicut in superioribus habitum est.

LECTIO VI.

Sensibilium doctrinam aggreditur, Luminis item ac Perspicui naturam explicans, caloris perfectam rationem deducit.

N. LEON. *De sensilibus autem per vnumquodque sensiterium, vt de colore, sono, odore, sapore, & tactu, generatim quidem dictum est in ijs, quæ de Anima: quod scilicet illorum sit opus, & quid per vnumquodque sensiterium sit operari. Quid autem illorum quodque dicendum sit, vt quid color, aut sonus, aut odor, aut sapor, similique modo de tactu, consyderandum est, & primum de colore.*

De sensibilibus autem his, quæ secundum vnumquodque sensitiuum, puta dico colore, sono, odore, gustu, & tactu; vniuersaliter dictum est, quæ actio ipsorum in his, quæ de Anima: & quid operari secundum vnumquodque sensitiuorum. Quid autem oporteat dicere quodlibet eorum, scilicet quid color, quid sonus, quid odor, quid sapor: similiter & de tactu consyderandum est, & primum de colore.

Postquam philosophus ad organa sensuum applicauit consyderationem de sensibus animalium, hic applicat ea ad ipsa sensibilia. Et primo dicit de quo est intentio, Secūdo exequitur propositum. ibi {Quemadmodum igitur dictum est de lumine.} Circa primum duo facit. Primo proponit intentum, Secundo manifestat qđ dixerat. ibi {Est quidē igitur vnumquodq;.} Dicit ergo primo, ꝙ de sensibilibus proprijs, quæ sentiuntur secundum vnumquodque sensitiuum .i. secūdum singula organa sensuum: quod dicitur ad differentiam sensibilium communium, .s. de colore, sono, & odore, quæ sentiuntur per visum, auditum, & odoratum: & de gustu, & tactu, .i. de sensibilibus horum sensuum dictum est in libro de Anima vniuersaliter: & quomodo habent in sensum agere, & qualis sit operatio sensus secundum vnumquodque organum immutatum à prædicto sensibili. Dictum est enim in Secūdo de Anima, ꝙ sensus est potentia sensibile: & ꝙ sensibilia faciunt sensum esse in actu. Sed nunc consyderandum est quid sit quodlibet sensibile secundum seipsum, .i. quid sit color: qd sonus, quid odor, quid sapor. & similiter de tactu, .i. de sensibilibus tactus. Sed primum dicendum est de colore, qui est obiectū visus, eo ꝙ visus est spiritualior inter omnes sensus. Non est autem per hoc intelligendum, ꝙ de omnibus his sensibus in hoc libro determinare intendat, sed ꝙ oīum horum sensibilium consyderatio, necessaria sit ad propositā intentionem, sed cū sensibilia tactus sint vel proprietates elementorum, .s. calidum, frigidum, humidum, & siccum, de quibus determinatum est libro de Generatione: vel sint proprietates corporum distinctorum, sicut durum & molle, & alia huiusmodi, de quibus determinatum est in libro Metheororum. vnde nūc restat determinare de tribus .s. de colore, odore, & sapore, De sono

Lec. 10. & 11.

2. lec. 16.

enim

enim determinatum eſt in libro de Anima: eo ꝙ eadem eſt ratio generationis ſoni, & immutationis auditus organi à ſono. Qualiter autem immutentur organa ſenſuum à ſenſibilibus pertinet ad conſyderationem libri de Anima. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Illorum igitur vnumquodque bifariam dicitur, actu ſcilicet & poteſtate. Quomodo autem color actu & ſonus eadem ſint, vel diuerſa à ſenſibus, qui ſunt actu vt à viſione, & auditione, in commentarijs de Anima dictum eſt. Quid autem eorum vnumquodque exiſtens ſenſum efficiat, & actum, nunc recenſeamus.

Eſt quidem igitur vnumquodque dupliciter dictum, hoc quidem actu, hoc autem potentia. Quomodo quidem igitur actu color & ſonus; quomodo eſt idem vel alterum his, qui ſecundum actum ſenſibus, puta viſioni & auditioni, dictum eſt in eis, quę de Anima. Quid autem vnumquodque eorum exiſtens faciat ſenſum & actum nunc dicamus.

Sēſibile vnumquodque dupliciter.

Exponit quod dictum eſt, ſcꝫ conſyderãdum ſit quid ſit color & ſapor &c. Vnumquodque horum enim dupliciter eſt. Vno quidem modo prout ſentitur in actu. Alio vero modo, prout eſt ſenſibile in potentia. Quòd autem ſit vnumquodq; eorum ſecundum actum, i. ſecundum ꝙ eſt color actu perceptus à ſenſu vt ſapor vel quodcunque aliud ſenſibile, dictum eſt in libro de Anima, quomodo ſcilicet vnumquodq; horum idem ſit, vel alterum ſenſui ſecundũ actum, ſ. viſioni vel auditioni: quia videlicet viſibile in actu eſt idem viſioni in actu, viſibile autem in potentia non eſt idem viſui in potentia: ergo quid vnumquodque ſenſitiuum ſit in actu dictum eſt in libro de Anima, in quo determinatum eſt de ſenſibilibus in actu: ſed quid ſit vnumquodque eorum ſecundum ſeipſum, quod natum eſt facere ſenſitiuum actu, eſt nunc dicendum in hoc libro. Deinde cum dicit.

Tertia li. 2.

N. LEON.

Quemadmodum igitur dictum eſt de lumine in illis, quod ſcilicet eſt color perſpicui per accidens. Nam quotiens igneũ quippiam in eſt perſpicuo, illius quidem præſentia lumen eſt abſentia vero tenebra.

Quemadmodum igitur dictum eſt de lumine in alijs: quòd ſit color perſpicui ſecundum accidens. Quando enim ineſt aliquid ignitum in perſpicuo, præſentia quidem lumen eſt, priuatio vero tenebra.

Lumen quid.

Determinat de ſenſibilibus ſm modum prætactum. Et primo de colore, Secundo de ſapore. ibi {De odore vero & ſapore.} Tertio de odore. ibi {Eodem autẽ modo oportet intelligere.} Prima autem pars diuiditur in duas partes. In prima oſtendit quid ſit color in communi, In ſecũda parte determinat de differentijs colorum. ibi {Eſt ergo ineſſe perſpicuo.} Circa primum duo facit. Primo proponit principia coloris, Secundo inueſtigat coloris definitionem ex huiuſmodi principijs. ibi {Quemadmodũ ergo & corporum. Eſt autem duplex coloris principium. Vnum quidem formale, ſ. lumen, aliud materiale. ſ. perſpicuum. Primo ergo tangit principium formale, ſ. lumen, Secundo principium materiale, ſcilicet perſpicuum. ibi {Quod autem dicimus perſpicuum.} Dicit ergo primo ꝙ ſicut dictum eſt libro de Anima, lumen eſt color perſpicui: quod quidem dicitur ſecundum quandam proportionem, ex eo ꝙ ſicut color eſt forma & actus corporis colorati, ita lumen eſt forma & actus perſpicui. Differt autem quantum ad hoc ꝙ corpus coloratum in ſeipſo habet cauſam ſui coloris. Sed corpus perſpicuum habet lumen ab alio: & ideo dicit ꝙ lumen eſt color perſpicui ſm accidens. i. per aliud, non quia lumẽ ſit actus perſpicui inquantum huius. Quòd autem ſit actus eius ſm aliud manifeſtat per hoc, ꝙ, quãdo aliquod corpus ignitum. i. actu lucidum, adeſt perſpicuo, ex præſentia eius fit lumen in perſpicuo: ex priuatione vero fiunt tenebræ. Non ſic autẽ eſt de colore quia color manet in corpore colorato quocunque præſente vel abſente: licet non ſit actu viſibilis ſine lumine. Deinde cum dicit.

Principiũ coloris duplex.

2. l. cõ. 6 9.

N. LEON.

Quid autem vocamus perſpicuum nõ eſt aeris aut aquę, aut alicuius ſic appellatorum corporum proprium, ſed communis quędam natura & poteſtas, quę ſeparata quidem non eſt, in ijs autem eſt, & alijs etiam ineſt corporibus, ijs quidem magis illis vero minus.

Quod autem dicimus perſpicuum, non eſt proprium aeris vel aquæ, nec alicuius ſic dictorum corporum, ſed eſt quędam communis natura, & virtus, quæ ſeparata quidem nõ eſt. In his vero eſt & in alijs corporibus, In his quidem magis, in his vero minus.

Determinat de perſpicuo, & dicit ꝙ quod hoc dicitur perſpicuum, non eſt proprium vel aeris, vel aquæ, vel alicuius huiuſmodi corporum: ſicut eſt vitrũ & alia corpora tranſparentia, ſed eſt quędam natura communis, quæ in multis corporibus inuenitur. i. quædam naturalis proprietas in multis inuenta. quam etiam virtutem nominat inquantum eſt quoddam principium viſionis. Et quia Plato ponebant communia, ſicut ſunt ſeparata ſecundum ra tionem, ita etiam ſeparata eſſe ſm eſſe, ideo ad hoc excludendum ſubiungit, quod natura perſpicuitatis non eſt aliqua natura ſeparata, ſed eſt in his corporibus ſenſibilibus, ſcilicet in aere & aqua, & in alijs, in quibuſdam quidem magis, in quibuſdam vero minus. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt ꝙ philoſophus dicit in ſecundo de Anima, viſibile non ſolum eſt color, ſed etiam quoddam aliud, qđ ratione comprehenditur innominatum. Eſt autem in genere viſibilis communiter accepti, aliquid vt actus, aliquid vero vt potentia. non eſt autẽ in hoc genere vt actus aliqua qualitas propria alicuius elementorum, ſed ipſum lumen, quod eſt quidem primo in corpore cœleſti, deriuatur autem ad inferiora corpora. Vt potentia quidem in hoc genere eſt id, qđ eſt proprium luminis ſuſceptiuum: quod quidem in triplici ordine graduum ſe habet.

T. cõ. 7. 2.

Primus quidem gradus cum id quod eſt luminis ſuſceptiuum eſt totaliter lumine repletũ, quaſi perfecte in actu reductum, ita ꝙ vlterius non ſit receptiuum alicuius qualitatis vel formæ huius generis, quod quidem inter omnia corpora maxime competit Soli. Vnde corpus ſolare: non poteſt eſſe medium in viſu, vt ſit recipiens & reddens formam viſibilem. Proprietas autem lucendi ſm ordinem quendam deſcendẽdo, procedit vſque ad ignem; vlterius vſque ad quædam corpora, quæ, propter paruitatem ſui luminis, non poſſunt lucere niſi in nocte, vt ſupra dictũ eſt.

Triplex gradus luminũ.

Secundus gradus eſt eorum, quæ de ſe non habent lumen in actu, ſed ſunt ſuſceptiua luminis per totum. huiuſmodi corpora proprie dicuntur perſpicua ſiue tranſparentia, vel diaphana. phanó enim in græco idem eſt quod viſibile. Et hæc quidẽ proprietas tranſparendi inuenitur quidem maxime in corporibus cœleſtibus præter corpora aſtrorum, quæ occultant quod poſt ſe eſt: ſecundario autem in igne, ſecundum ꝙ eſt in propria ſphęra propter raritatẽ, tertio in aere, quarto in aqua, quinto etiam in quibuſdam terrenis corporibus propter abundantiam aeris vel aquæ in ipſis. Tertius & infimus gradus eſt terræ, quę maxime diſtat à corpore cœleſti: quę minime nata eſt recipere de lumine, ſed in ſuperficie tantum. exteriores enim partes propter ſui groſſitiem interiores obumbrant, vt ad eas non perueniat lumen. Quamuis autem in ſolis

Secundus.

Phanó i græco idem quod viſibile dicitur.

Tertius.

in solis corporibus medij gradus proprie dicatur perspicuum, vel diaphanum secundum nominis proprietatem, communiter tamen loquendo, potest dici perspicuum, quod est luminis susceptiuum qualitercunque. Et ita videtur philosophus hic de perspicuo loqui. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Quemadmodum igitur corporum necesse est aliquod esse vltimum, ita & huius. Quod autem illius, quod in corporibus est perspicui extremum fit quiddam, palam est omnibus. Quod vero id sit color, ex ijs, quæ accidunt est manifestum. color enim aut in extremitate est, aut extremũ. Quamobrem Pythagorei superficiem colorem vocabant. Est autem in extremo sanè corpore, sed non est corporis extremum.

Quemadmodum ergo & corporum, necesse est vltimum esse, & huius luminis quidem igitur natura, in indeterminato perspicuo est. Ipsius autem quod in corporibus perspicui vltimum, quod quidem erit vtique aliquid palam est. Quod autem hoc sit color ex accidẽtibus manifestum, Nãque color in extremitate, aut extremitas est. Vnde Pythagorici epiphaniam colorem vocabant. Est quidem enim in corporis extremitate, sed non est extremitas corporis.

Inuestigat definitionem coloris. Et primo inuestigat genus. Secundo differentiam. ibi {Sed eandem naturam.} Tertio definitionem concludit. ibi {Quare color vtique etiam.} Est autem consyderãdum quod semper oportet subiectum ponere in definitione accidentis, vt dicitur septimo Meta. differenter tamen. Nam, si accidens definitur in abstracto, subiectum ponitur loco differentiæ. id autẽ, quod pertinet ad genus accidentis, ponitur loco generis; sicut cum dicitur symitas est curuitas nasi. Cũ autem accidens definitur in concreto, econuerso subiectum ponitur loco generis: sicut cũ dicitur, symus est nasus curuus. Quia ergo hic color definiendus est in abstracto, primo incipit inuestigare loco generis id, quod est essentialiter ipse color. Et concludit ex prædictis, quod perspicuum non sit natura separata, sed in corporibus existens, necesse est quod sicut corporum, in quibus hæc natura inuenitur est aliquod vltimum, si sit finita, ita & ipsius perspicui, quod significat qualitatem talium corporum, oportet esse aliquod vltimum. Et eadem ratio est de omnibus qualitatibus corporum, quæ per accidens fiunt quanta secundum corporum quantitatem. vnde per accidens terminatur secundum corporum terminationem. Est ergo consyderandum quod sicut corporum, quædam terminata dicuntur, quia proprijs terminis terminantur, sicut corpora terrestria: quædam interminata, eo quod non terminantur proprijs terminis, sed alienis, ita etiam est & circa perspicuum. Quoddam enim est interminatũ ex seipso: quia nihil habet in se determinatum, vnde ipsum videatur. Quoddam autem est terminatum. quia determinate habet aliquid in seipso, vnde videatur secundum propriam terminationem. Perspicuum igitur indeterminatum est susceptiuum luminis: cuius natura non est vt suscipiatur solum in extremo, sed per totum mediũ. Manifestum est autem quod ipsius perspicui, quod significat qualitatem in corporibus existentem, vt dictum est; est aliquid vltimum: & quod sit color, manifestum est ex his, quæ accidunt. non enim videntur corpora colorata, nisi secundum suas extremitates. Per quod apparet quod color, vel est extremitas corporis, vel est in extremitate corporis. Et inde est quòd Pythagorici colorem vocabant epiphaniam, idest apparitionem: quia illud, quod apparet in superficie corporum, color est. Non est autem verum quod color sit extremitas corporis, vt Pythagorici posuerũt: quia sic esset superficies, vel linea, vel punctus: sed est in extremitate corporis, sicut natura perspicui est in corporibus. Deinde cum dicit.

T. 1. 4.

Error Pythagorarũ circa colorem.

N. LEON.

Verum eandem oportet censere naturam, quæ coloratur extrinsecus, intrinsecus etiam colorari. Apparent autem aer & aqua colorata, quoniam splendor talis est. Sed in ijs quidem quoniam interminato est dè prope & accedentibus, & à longe, neque aer neque mare eundem habent colorem: in corporibus vero, nisi id, quod continet mutationem faciat, determinata est coloris apparẽtia. Manifestũ igitur est quod idem & hic & ibi capax coloris est, Propterea perspicuum, inquantum corporibus inest. inest autem aut plus, aut minus, vt colore participent omnia sanè præstat. Quoniam autem in extremo est color, in huius sanè erit extremo.

Sed eandem naturam oportet existimare, & eam quæ exterius coloratur, & hanc quæ & interius. Videntur autem aer & aqua colorata. Etenim aurora talis. Sed ibi quidem, quoniam in indeterminato accidit, non eundem colorem habet accidentibus prope, & longe, nec aer, nec mare. In corporibus vero, nisi continens faciat transmutationem determinata est phantasia coloris. Manifestum igitur quod idem & ibi, & hic, susceptiuum coloris est. Perspicuum ergo secundum, quod existit in corporibus. (Inest autem, aut plus aut minus) in omnibus coloris facit participare. Quoniam autem in extremitate color, huius vtique extremitas aliqua erit.

Inuestigat id quod ponitur in definitione coloris sicut differentia, i. eius subiectum, quod est perspicuum. Et dicit, quod oportet existimare eandem naturam esse, quæ est susceptiua coloris in corporibus, quæ colorantur exterius, idest non per proprium colorem, sed ex aliquo exteriori: & in his, quæ colorantur interius per proprium colorem. Illa autem, quæ colorantur ab exteriori, sunt perspicua, sicut aer, & aqua. & hoc manifestat per colorem, qui apparet in aurora ex resplendẽtia radiorum solis ad aliqua corpora. Assignat tamen differentiam inter corpora, quæ colorantur ab exteriori vel à seipsis. In his enim, quæ ab exteriori colorantur, propter hoc quod non habent determinatum colorem de se, nõ videtur idem color de prope & de longe, sicut apparet in aere & aqua maris, quæ de longe apparet alterius coloris, quàm de prope. Quia enim horum color videtur secundum aliquam reuerberationem, necesse est quod secundum varietatem situs prospicientem varietur apparitio propter diuersam reuerberationis figuram: sed in corporibus, quæ de se habent determinatum colorem est determinata phantasia. i. apparitio coloris. & non variatur secundum diuersum situm aspicientium, nisi forte per accidens, puta cum corpus continens facit aliquã transmutationem apparitionis, vel quando color videtur per alium: sicut quæ continentur in vase vitri rubei videntur rubea: vel etiam per aliquam reuerberationem splendoris, sicut patet in collo columbæ. Quia igitur color, qui videtur in vtrisque corporibus, non differt secundum propriũ subiectũ coloris, sed secundum apparitionis causam, quę est vel interius, vel exterius. manifestum est quod vtrobique est idem susceptiuum coloris. Manifestum etiam, quia in ijs, quæ colorantur ab exteriori, perspicuum est susceptiuum coloris, & etiam quod in his, quæ colorantur interius, perspicuum est quod facit ea participare colorẽ. quod quidem perspicuum in corporibus inuenitur secundum magis & minus vt dictum est. Quæ enim istorum corporum plus habent de aere vel aqua, plus habent de perspicuo: minus autem habent, quæ superabundant in terrestri. Si ergo coniugamus duo, quæ dicta sunt, scilicet quod color sit in extremitate corporis: & quod corpora participent colorem secundum

dum perspicuum, sequitur ꝙ color sit quędam extremitas perspicui. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Iccirco color perspicui in corpore determinato erit extremum.*

Quare color vtique erit perspicui extremitas indeterminato corpore.

Color quid.

Concludit definitionem coloris. & primo in his, quæ per se colorantur interius, secundo in his, quæ colorantur ab exteriori. ibi {Et ipsorum autẽ perspicuorum.} Concludit ergo, ꝙ color est extremitas perspicui in corpore determinato. qđ quidem additur, eo ꝙ huiusmodi corpora sunt, quæ secundum se colorantur. In definitione autẽ debet poni id, quod est per se. Quòd autem dicit colorem esse extremitatem perspici, non repugnat ei, quod dixerat supra colorem non esse extremitatem. illud enim dixit de extremitate corporis. hoc autem de extremitate, perspicui: quod nominat corporis qualitatem, sicut calidum & album. Et ideo color non est in genere quantitatis, sicut superficies, quæ est extremũ corporis, sed est in genere qualitatis, sicut & perspicuitas. quia extremum, & id, cuius est extremum, vnius generis sunt. Si autẽ corpora intrinsecus quidem habent superficiem in potentia, non autem actu, ita etiam intrinsecus non colorantur in actu, sed in potentia. quæ reducitur ad actũ facta corporis diuisione. Illud autem intrinsecum non habet virtutem mouendi visum, quod per se colori conuenit. Deinde cum dicit.

Solutio quæstionis tacitæ.

N. LEON. *Et ipsorum etiã perspicuorum, vt aquæ, & siquid aliud huiusmodi est, quibusúe proprius apparet inesse color in extremo similiter omnibus inest.*

Et ipsorum autem perspicuorum, puta aquæ, & siquid aliud tale quorumcunque videtur aliquis color proprius esse secundum extremitatem similiter omnibus inest.

Manifestat rationem coloris quantum ad ipsa perspicua interminata, sicut est aqua vel quicquid aliud huiusmodi habet aliquem colorem: quia in omnibus his non est color, nisi secundum extremitatem.

LECTIO VII.

Coloris in extremos ac medios partitio. ipsorũque duplex generationis ac mistionis modus assignatur.

N. LEON. *Et sanè accidit ipsi inesse perspicuo huiusmodi quippiam, quod in aere facit lumen: contingit etiam non inesse, sed priuari. Quemadmodum igitur ibi hoc quidem lumen, illud vero tenebræ, ita in corporibus fiunt album & nigrum.*

Est ergo inesse in perspicuo hoc quod in aere facit lumẽ: est autem non, sed priuatum esse. Quemadmodum igitur ibi hoc quidem lumen, hoc vero tenebræ, ita & in corporibus inest album & nigrum.

Differentiæ colorum ex lumine causantur.

Postquam philosophus ostẽdit quid est color, hic procedit ad distinguẽdum species colorum. Et primo quantum ad colores extremos, secundo quantum ad colores medios, ibi {De aliis autem coloribus.} Quia vero differentiæ, quibus species distinguuntur, debent esse per se generis diuisiuæ & non per accidens, vt patet in 7. Metaph. ideo ex ipsa natura coloris, quam per definitionem supra positam explicauerat, concludit diuersitatem specierum ipsius. Habitum est enim ex præmissis, quòd subiectum coloris est perspicuum ſm suum extremũ in corporibus terminatis, proprius autem actus perspicui inquantum huius, est lux, cuius præsentia in diaphano nõ determinato, sicut est aer, facit lumen, eius autem absentia facit tenebras. Contingit ergo in extremo perspicui terminatorum corporum inesse illud, quod in aere facit lumen: & hoc faciet ibi colorem album, & per eius absentiam efficietur color niger. quod quidem non est sic intelligendum quasi in colore nigro nihil sit luminis. sic enim nigredo non esset contraria albedini, vtpote non participans eandem naturam, sed esset pura priuatio, sicut tenebra aeris. Sed dicitur nigredo causari per absentiam luminis, quia minimum habet de lumine inter omnes colores, sicut albedo plurimum. Contraria enim sunt, quę in eodem genere maxime distant, vt dicitur 10. Metaph. Deinde cum dicit.

N. LEON. *De alijs autem coloribus nobis dicendum est. prius tamen diuidendo quot fieri modis contingit illos. Contingit autem iuxta se positis albo & nigro ita, vt eorum neutrum ob paruitatem cernatur, ambo autem iuncta videantur, sic fieri: id enim neque album, neque nigrum esse potest. Quoniam vero necesse est quempiam habere colorem, illorum autem neutrum esse potest, mixtum quiddam, colorisq; speciem diuersam esse necesse est. Et hoc profectò existimare licet modo, plures esse colores quam album & nigrum.*

De alys autem coloribus iam diuidentes quot modis contingit fieri dicẽdum. Contingit n. inuicem positis albo & nigro, ita quòd vnumquodque eorum sit inuisibile propter paruitatem. Quòd autẽ ab ambobus visibile sic fieri, hoc enim neque album potest videri, neque nigrum. quoniam autem necesse quidem est quendam colorem habere: neutrum autem horum possibile est, necesse est commixtum esse, & speciem quandam coloris aliam. Est quidem ergo sic accipere plures colores esse, quàm album & nigrum.

Colores medij qualiter generentur.

Procedit ad distinguendum colores medios & diuiditur in partes duas. In prima ponit quosdam modos generationis distinctionis colorum mediorum nõ secundum ipsorum existentiam, sed ſm apparentiam, secundo assignat veram generationem mediorum colorum secundũ suam naturam, ibi {Si autem commixtio est corporum.} Circa primum philosophus duo facit. Primo ponit duos modos generationis & distinctionis mediorum colorum secundum apparentiam. Secundo comparat illos modos adinuicem. ibi {Dicere autem sicut Antiqui.} Prima pars diuiditur in duas, secundum duos modos, quos ponit secunda pars incipit. ibi {Vnus autem apparere.} Circa primum duo facit. Primo ponit generationem colorum mediorum, secundo assignat distinctionem ipsorum. ibi {Multos autem proportione.} Dicit ergo primo, ꝙ cum dictum sit de coloribus extremis, dicendum est de alijs coloribus, s. medijs, distinguendo quot modis contingit eos generari. Supponitur ergo aliquid esse inuisibile propter eius paruitatem. contingit ergo duobus paruis corporibus non visibilibus propter paruitatem iuxta se positis, quorum vnum sit nigrum, & aliud sit album, illud, qđ ex vtroque cõpositum est, videri propter maiorem quantitatem. Omne autem, quod videtur in huiusmodi corporibus, secundum aliquem colorem videtur. Illud autẽ totum, nec videtur vt album, nec vt nigrum: quia tam illud quod est album, q̃ illud, quod est nigrũ in ipso, positũ est esse inuisibile propter paruitatem. Vnde necesse est ꝙ videatur quasi quidam color ex vtroque commixtus: & sic fit alia species coloris præter album & nigrum. Ex quo patet quòd contingit colores plures accipere, quam albũ & nigrum. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Multos autem proportione. Tria enim ad duo, & rursum tria ad quatuor, & per alios numeros iuxta se inuicem consistere contingit. Alios autem nulla omnino proportione, sed excessu defectuque incommensurabili.*

Multos autem proportione: tria est ad duo & tria ad quatuor: & secundum alios numeros est iuxta se inuicẽ latere. Hi autem omnino secundum nullam proportionem sunt: sed

sed secundum abundantiam quandam & defectum incommensurabilem.

Assignat distinctionem mediorum colorum. & primo assignat causam distinctionis mediorum colorum ex diuersa proportione albi & nigri, secundo assignat causam quare quidam colores medij sunt delectabiles, & quidam non. ibi {Et eodem itaque modo.} Circa primum consyderandum est, quod sicut philosophus dicit 10. Meta. ratio mensuræ primo quidem inuenitur in numeris. secundo in quantitatibus continuis, deinde vltimo transfertur etiam ad qualitates, secundum quod in eis potest inueniri excessus vnius qualitatis super aliam: siue per modum intensionis, prout aliquid dicitur alio albius: siue per modum extensionis, prout dicitur, albedo maior, quæ est in maiori superficie. Quia vero proportio est quædam habitudo quãtitatum adinuicem, vbicunque dicitur quantum aliquo modo, ibi potest dici proportio. & primo quidem in numeris, qui omnes sunt adinuicem commensurabiles. Communicant autem omnes in prima mensura, quæ est vnitas. Sunt autem diuersæ proportiones numerorum, secundum quod diuersi numeri adinuicem comparantur. Alia enim est proportio, tria ad duo: quæ vocatur sexqualtera, & alia quatuor ad tria, quæ vocatur sexquitertia. Quia vero quantitates continuæ non resoluũtur in aliquod indiuisibile, sicut numeri in vnitatem, non est necesse omnes quantitates continuas esse adinuicem commẽsurabiles, sed est inuenire aliquas, quarum vna excedat alteram; quæ tamen non habent commẽsurationem. Quæcunque tamen quantitates continuæ proportionantur adinuicem, secundum proportionem numeri ad numerum, earum est vna mẽsura communis, puta si vna sit trium cubitorum, & alia quatuor: vtraque mensuratur cubito. Et ad hunc modum in qualitatibus etiã contingit esse excessum & defectum: vel secundum aliquam proportionem numeralem, vel secundum excessum commensurabilem. Et hoc est quod dicit quod contingit esse multos medios colores secundum diuersas proportiones. contingit enim quod album iaceat iuxta nigrum secundum proportionem duorum ad tria, vel triũ ad quatuor, vel quorumlibet aliorum numerorum: aut secũdum nullam proportionem numeralem, sed solum secundum incommensurabilem superabundantiam & defectum. Deinde cum dicit.

T. 2. & 8 Phy. tex. com. 96.

N. LEON. *Et eodem istac se habere modo existimandum est vt consonantiæ se habent. Qui enim in exactissime proportionis numeris sunt colores, quemadmodum ibidem consonantiæ, gratissimi profecto esse videntur, vt purpureus & puniceus, & alij id genus pauci. quam etiam ob causam consonantiæ sunt paucæ. qui autem non sunt in numeris, alij sunt colores.*

Eodem itaque modo, hoc oportet habere & inconsonantijs. Quidem in numeris, proportionatissimi sunt colores: quemadmodum ibi concordantias, hi autem delectabilissimi colorum esse videntur, veluti croceus & puniceus. Pauci autem tales propter causam, propter quam quidem & symphoniæ paucæ. Qui autem non in numeris, alij colores.

Colores medij quare sint delectabiles.

Ostendit quare quidam colores sunt delectabiles, & quidam non. & assignat circa hoc duas rationes. Secundã ponit. ibi {Vel etiam oẽs colores.} Dicit ergo primo, quod ex quo medij colores distinguuntur secundum diuersas proportiones albi & nigri {Eodem modo oportet} se habere in medijs coloribus, sicut {& in cõsonantijs} quæ causantur secundum proportionẽ vocis grauis & acute. Sicut enim in consonantijs illæ sunt proportionatissimæ} & delectabilissimæ quæ consistunt in numeris. sicut dyapason in proportione duorum ad vnum, & diapente in proportione trium ad duo: ita etiam in coloribus illi, qui consistunt in proportione numerali sunt proportionatissimi, & hi etiam videntur delectabilissimi, {sicut croceus & purpureus}. i. rubeus & subrubeus. {Et sicut paucæ sunt symphoniæ delectabilis, ita etiam pauci sunt colores tales.} Alij vero colores, qui non sunt delectabiles, non consistunt in proportione numerali. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Aut certe omnes in numeris esse colores, & alios quidem ordine dispositos, alios nullo ordine. & hos ipsos cum minus puri fuerint, quoniam non sint in numeris, tales fieri. Vnus quidem colorum constitutionis modus, hic est.*

Vel etiam omnes colores in numeris esse alios quidem ordinatos, alios vero inordinatos. & hos ipsos, quando non puri sunt, quia non sunt in numeris tales fieri. Vnus si quidem modus generationis colorum, hic est.

Assignat aliam rationem, quare quidam colores sunt delectabiles, & quidam non. Et dicit quod omnes species colorum possunt dici quod sint {ordinatę secundum numeros.} Et potest ad hoc mouere, quia si sit excessus solum secundum superabundantiam & defectum, non erit alia species coloris, sed tunc solum quando superabundantia & defectus est secundum aliquã proportionem numeralem. Hoc autem supposito adhuc sequeretur ipsos eosdem colores esse inordinatos {quando non sunt puri} vtputa si in vna parte sit excessus albi supra nigrum secundum vnam proportionem. in alia autem parte secundum aliquam aliam numeralem proportionem, & hoc confuse & absque ordine. Et ideo, quando non erit per totum eadem proportio numeralis, sequitur quod huiusmodi colores erunt inordinati & indelectabiles. Vltimo autem cõcludit {hũc esse vnum modũ generationis mediorum colorum.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Alter autem, cum per alterutrum apparent quemadmodum facere interdum Pictores solent, cum alium colorem euidentiori alio superinducunt. si quando in aqua quippiam, aut in aere quod appareat efficere cupiunt, Atque vt Sol, qui de per se quidem albus cernitur, per caliginem autem vel fumum puniceus apparet.*

Vnus autem apparere alterum per alterum. Quemadmodum animalium Pictores faciunt alterum colorum super alterum, & manifestiorem superponentes, quemadmodum quando in aqua vel aere, volũt aliquid facere apparens, & Quemadmodum Sol secundum se quidem albus videtur, per caliginem vero & fumum puniceus.

Ponit secundum modum generationis mediorum colorum. Et primo assignat generationem colorum mediorum. Secundo distinctionem ipsorum. ibi {Multi aũt & sic erunt.} Dicit ergo primo, quod, præter modum prædictũ est vnus alius modus generationis mediorũ colorum secundum apparentiam, per hoc, quod vnus colorum apparet per aliũ. ita quod ex duobus coloribus resoluta apparitio cuiusdã medij coloris. Et ponit duo exẽpla, primũ in Artificibus, sicut quãque faciunt pictores ponentes vnum colorem super alium, ita tamen quod manifestior color. i. fortior & tenacior subtus ponatur. alioquin si debilior poneretur subtus, nullatenus appareret: & hoc præcipue faciunt quando volunt facere in sua pictura quod aliquid appareat, ac si esset in aere vel aqua, vt puta cum pingunt pisces quasi in mari natantes, tunc enim superponunt fortiori colori piscium, quendã debilem colorem, quasi aqua. Aliud vero exemplum ponit in rebus naturalibus. Sol enim secundum se videtur albus propter luminis claritatem: sed quãdo videtur à nobis mediãte caligine siue fumo resoluto à corporibus, nec

tunc puniceus,i.rubicundus, Et sic patet ꝙ id, quod ſm ſe eſt vnius coloris quando videtur per alium colorem fa cit apparentiam tertij coloris.Fumus enim ſm ſe non eſt rubeus,ſed magis niger. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Multi autem ſic erunt colores eodem, quo dictum eſt modo. proportio enim quædam ſanè erit torum, qui in ſuperficie ſunt, ad illos qui in profundo exiſtunt. quidam autem in nulla penitus erunt proportione.*

Multi autem, & ſic erunt colores eodem modo prius dicto.proportio enim erit vtique quædam eorum, qui in ſuperficie,ad eos,qui ſunt in profundo.Quidam autem & omnino non ſunt in proportione.

Aſsignat etiam ſecundum hunc modum rationem diſtinctionis colorum.Et dicit, ꝙ eodem modo multiplicātur medij colores ſm hunc modum generationis eorum, ſicut & ſm prædictum,ſ.ſm diuerſas proportiones. Eſt enim accipere quandam proportionem coloris infra poſiti, quod dicit eſſe in profundo, ad colorē ſupra poſitum, quem dicit eſſe in ſuperficie.Et quidam tamē colores,ſupra & infra poſiti nō ſunt in proportione aliqua numerali: & ideo cauſantur colores vt delectabiles & indelectabiles, vt ſupra dictum eſt.

LECTIO VIII.

Ipſa mediorum colorum generatio ex cōmuni ac propria corporū miſtione inſinuatur:cur item,& qūo multiplicentur ipſi medij colores diſſeritur.

N. LEON. *Abſurdum igitur eſt dicere, vt Veteres voluerunt, colores defluxus eſſe quoſdam, & talem ob cauſam videri. omnium enim de illorum ſententia per contactum ſenſationes fieri neceſſe eſt. Quamobrem melius continuo eſt dicere ſenſationē fieri: quia ſenſus interſtitium à re ſenſili moueatur, quam contactu & defluxionibus.*

Dicere autem ſicut Antiqui,defluxionem eſſe colorē, & videri propter talem cauſam, incongruum. Omnibus enim modis per tactum neceſſe ipſis facere ſenſum. Quare mox melius eſt dicere per moueri intermedium ſenſus à ſenſibili fieri ſenſum, quàm tactu & defluxionibus.

Poſitis duobus modis generationis colorum mediorū, hic comparat prædictos modos adinuicem. Et circa hoc tria facit.Primo excludit quādam poſitionē, ex qua procedebat vnus prædictorum modorū, Secundo comparat prædictos modos adinuicē.ibi {Inſunt ſecus inuicē.} Tertio oſtendit quantum ad quid vtrique prædictorū modorū ſuſtineri poſsint.ibi{Quare ſi nō cōtingit.}Dicit ergo primo, ꝙ Antiqui poſuerunt colorem nil aliud eſſe ꝗ quendam effluxū à corporibus viſis, ſicut ſupra Democritus,& etiam Emp.poſuerūt,ꝙ viſio fit propter huiuſmodi cauſam,ſ.propter defluxum idolorū à corporibus viſis. Et,quia vnumquodque videtur per propriū colorē, ideo crediderunt nihil aliud eſſe colorem ꝗ huiuſmodi defluxionem.Sed hoc dicere eſt omnino incongruum.non.n. poterant ponere,ꝙ huiuſmodi corpora, defluentia à corporibus viſis ingrederentur intra oculum:quia ſic corrūperetur ſubſtantia eius. vnde oportebat omnibus modis ꝙ ponerent,ꝙ viſio fieret per contactum corporū reſolutorum ad ipſum oculum, ex huiuſmodi contactu immutatum ad videndum. Si ergo immutatio talis ſufficit ad cauſandum viſionem, melius eſt dicere ꝙ viſio fiat per hoc ꝙ medium ſtatim à principio moueatur à ſenſibili,ꝗ dicere viſionem fieri per contactum & defluxionem. Natura.n.per pauciora ſe expedit inquantum pōt. Sunt autē & alia, quibus prædicta poſitio oſtēditur eſſe falſa.primo quidem,quia ſi viſio fieret per contactū, tunc ſenſus viſus non diſtingueretur à tactu,qđ patet eſſe falſum. Viſus.n. non eſt cognoſcitiuus contrarietatum tactus. Secundo, quia corpora viſa per continuum defluxum diminuerentur:& tandem totaliter conſumerentur,niſi aliis defluxionibus ſuperuenientibus,eorum quantitas ſeruaretur. Tertio quia huiuſmodi corpora defluentia à rebus viſis cum ſint ſubtiliſsima, à ventis propellerentur. Vnde non fieret recta viſio. Quarto, quia viſus non indigeret lumine ad videndum ex quo viſio fieret per contactum viſibilis: & multa alia huiuſmodi inconuenientia ſequuntur, quę quia manifeſta ſunt, philoſophus prætermiſit. Deinde cum dicit.

N. LEON. *In iis igitur, quæ iuxta ſe inuicem collocantur, quemadmodum magnitudinem non viſilem, ita non ſenſile tempus accipere neceſſe eſt, vt accedentes lateant motiones, & vnum videatur eſſe, quia ſimul apparent. Hic autem nulla eſt neceſsitas. Verum iis, qui inſuperficie eſt color, cum immobilis ſit, & à ſuppoſito moueatur, haud ſimilem faciet motionem. Quamobrem diuerſus apparet, & neque albus, neque ater.*

In his autem, quæ ſecus inuicem ponuntur, neceſſe ſicut & magnitudinem accipere inuiſibilem, ita & tempus inſenſibile, vt lateant motus peruenientes, & vnum putetur eſſe, propter ſimul apparere. Hic autem nulla neceſſitas. Sed, qui in ſuperficie color, immobilis exiſtens: & motus à ſuppoſito, non ſimilem facit motum. Quare aliud apparebit: & nec album nec nigrum.

Comparat prædictos modos adinuicem. Vbi conſyderandum eſt,ꝙ primus modus generationis mediorum colorum aſsignabatur ab illis, qui ponebant colorem eſſe defluxionem. Et ideo, poſtquam Ariſt.oſtendit falſitatē huius poſitionis ſm ſe,concludit inconueniens, quod ſequitur eis in hac aſsignatione generationis colorū mediorum.Et dicit, ꝙ in hoc ꝙ ponunt medios colores generari, per hoc ꝙ colores extremi {ſecus inuicem ponuntur} neceſſe eſt eis dicere {non ſolum ꝙ magnitudo ſit inuiſibilis, ſed etiam} ꝙ {aliquod tempus ſit inſenſibile} ad hoc ꝙ habeant propoſitum: quia ponebant viſionem fieri per motum localem corporum defluentium. Nihil aūt mouetur ad aliquē diſtantiam ſm motum localem,niſi in tempore.Oportet aūt aſsignare aliquod tēpus,in quo defluxus fiat à re viſa ad oculum, & tāto oportet ponere maius tēpus,quanto fuerit maior diſtantia.Manifeſtū eſt autem ꝙ corporum minimorum ſecus inuicem poſitorum non eſt omnino eadem diſtantia ad oculum. & ſic oportet diuerſa eſſe tempora,in quibus perueniūt motus ab eis ad oculum. Non ergo videbitur totum,qđ ex huiuſmodi corporibus componitur vt vnū,ſicut ſupra ponebatur {niſi lateat tempus, in quo vnus motus præoccupat alium.} Et ita neceſſe eſt ponere tempus inſenſibile in hoc modo generationis colorū.Sed{hic}.i.in ſecundo modo generationis colorum {nulla neceſsitas eſt} ꝙ ponatur tempus inſenſibile:quia non ponitur viſio fieri per defluxum ſm motum localem.{Sed ille color,qui in ſuperficie} ponitur {immobilis exiſtens}.i.cum maneat immobilis ſm locū, immutatur tñ per motū alterationis ab inferiori colore. ita {vt non ſimiliter moueat} viſum: ſicut pes ſe moueret: vel color ſupra poſitus vel ſuppoſitus: vel {alius}color medius {apparebit:} & {nec albū, nec nigrū.} Eſt aūt conſyderandū ꝙ ponentibus viſum fieri p defluxionē & tactum,ēt remota generatione mediorum colorum, quā ponebant, ſequitur tempus eſſe inſenſibile.Oportet enim eos dicere ꝙ nullum corpus totum ſimul videatur, ſed p aliquā tēporis ſucceſsionē,cum ponant viſum fieri p contactum.

tactum. Non est aūt possibile ꝙ totum aliquod magnum corpus, vel defluxus eius, simul tangatur à pupilla, propter eius paruitatē. Et ideo sequitur tēpus esse insensibile, cū de aliquibus nobis videatur, ꝙ simul ea tota videamus.

Est tñ consyderandum ꝙ aliquod corpus visui se offerens potest consyderari dupliciter. Vno modo ſm ꝙ est totum vnum in actu: & singulæ partes eius, in eo existentes sunt quodam modo in potentia: & sic visio fertur in totum simul, sicut in aliquid vnum, non autē in aliquā eius partē determinate. Alio aūt modo potest cōsyderari corpus, qđ visui se offert ſm ꝙ aliqua pars ipsius accipitur vt determinata in seipsa, & quasi ab alijs partibus distincta & sic visus non fertur in totum simul, sed in vnam partē post aliam. Et hoc quidem tempus, quo visio totius mensuratur, nō est insensibile simpliciter, cum anima sentiendo prius & posterius in motu, sentiat tempus, vt patet in Quarto Physi. Sed tātoest huiusmodi tempus sensibilius quanto sensus fuerit perspicacior & maior diligentia fuerit apposita. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quamobrem, si nullam contingit non visilem esse magnitudinē, sed quamlibet ex certo distātia cerni spacio, huiusmodi certe colorum quædam erit permixtio: illoque etiam modo nihil probibet ijs, qui à longe spectant, communem quendam apparere colorem. Nullam autem non esse visilem magnitudinem in ijs, quæ sequuntur est consyderandum.*

Quare si non contingit nullam magnitudinem esse inuisibilē: sed quamlibet ab aliqua distantia visibilem: & hæc quędam vtique colorum commixtio. & illo autem modo nihil obstat quin appareat quidam color communis eis, qui à longe. Quoniam enim non est vlla magnitudo inuisibilis, in eis quæ deinceps consyderandum.

Ostendit qualiter prædicti duo modi generationis colorum sustineri possint: & vsque ad quid se extendant, s. vsque ad apparentiam: concludens ex prædictis, {ꝙ si nō contingit aliquam magnitudinem esse inuisibilem, sed quælibet magnitudo ab aliqua distantia est visibilis, } vt sequitur, erit {quędam commixtio colorum hæc}. s. per alternos colores: {& illo} etiam {modo} per positionem colorum, secus inuicem: {nihil prohibet} quin appareat quidam color communis ab aliqua distantia, ex qua scilicet non potest videri per se vterq; color simplicium propter corporis paruitatem. Quòd autem {nulla magnitudo sit inuisibilis} simpliciter propter paruitatem, dicit in sequentibus esse videndum. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Si autem mixtio est corporum, non solum eo quo quidem arbitrantur modo, cum. s. iuxta se inuicem minima collocentur, quæ à nobis sensu percipi nequeant. sed omnifariam, & omnino, quemadmodum in ijs quæ de permixtione in vniuersum de omnibus est pertractatum. Illonāque modo hæc solum permisceri censentur, quæ secare contingit ad minima, vt homines, equos, aut semina. hominum nanque minimus est homo, sicut equorum equus. Quamobrem illorum iuxta se inuicem positione vtrorumque permixta est multitudo. vnum autem hominem vnico permisceri equo nō dicimus. quæcunque vero minutatim non secantur, horum certe hoc fieri modo mixtionem non contingit, sed quia vndequaque commiscentur, quæ certe maxime commisceri nata sunt. Quo autem hoc fieri maxime possit modo, in ijs quæ de Commixtione diximus ante est determinatum.*

Si autem commixtio est corporum non solum secundum hunc modum, quem putant quidam, solum iuxta inuicem positis minimis, immanifestis autem nobis propter sensum. sed omnino vniquaque, sicut in eis quæ de commixtione dictum est vniuersaliter de omnibus. Illō enim modo miscentur hæc solum, quæcunque contingit diuidere ad minima, quemadmodum homines, equi, aut semina. Hominum enim hominem minimum, equōrum vero equum. Quare horum secus inuicem positione multitudo commixta est: quæ simul vtrorumque: hominem vero vnum vni equo non dicimus commisceri. Quæcunque vero non diuiduntur ad minimum, horum commixtiones non contingit fieri secundum hunc modum, sed per commisceri ex toto: quæ quidem & maxime commisceri nata sunt. Quomodo autem hoc fieri possibile, in eis quę de Mixtione dictum est prius.

Ponit modum generationis mediorum colorum, qui est non solum secundum apparentiam, sed secundum existēriam. Et primò determinat generationem mediorum colorum secundo assignat rationem distinctionis ipsorū secundum istum modum generationis. ibi {Multi autem erunt.} Quia vero iste modus generationis mediorum colorum accipitur secundum mixtionem corporum, ideo præmittit primo de mixtione corporum adinuicē: & subiungit secundo de mixtione colorum. ibi {Simul autem quæ sit necessitas.} Dicit ergo primo, ꝙ mixtio corporum adinuicem nō solum est secūdum quidem hunc modum, quem quidem putauerunt, ꝙ quædā minima iuxta alia ponerentur; quæ propter paruitatem essent nostris sensibus immanifesta. Sed contingit aliqua corpora totaliter immisceri, ita, s. ꝙ totum toti immisceatur, sicut dictum est in libro de generatione, vbi vniuersaliter tractatum est de corporum mixtione. Est autē verum, ꝙ quædam miscentur illo modo, s. per positionem minimorum iuxta inuicem, quæcunque, s. possunt vsq; ad minima diuidi, sicut multitudo hominum diuiditur vsque ad vnum hominem, tanq̄ vsque ad aliquod vnum minimū: & multitudo equorum vsq; ad vnum equum: & multitudo seminum vsq; ad vnum semen; qđ est vnum granum tritici, vel aliquid huiusmodi. Vnde bene potest dici ꝙ talium multitudo est permixta per hoc, ꝙ minima secus inuicē ponuntur: sicut si homines confuse equis permisceantur, vel semina tritici seminibus ordei, non tamen erit permixtio talium totaliter. Singulæ enim partes multitudinum remanebunt impermixte: quia vnus homo non permiscetur vni equo: nec aliquod aliud huiusmodi alicui tali: sed eorum quæ non diuiduntur vsq; ad minimum, s. corporum continuorum & similium partium, sicut vinum & aqua, non potest fieri mixtio modo prædicto, s. per positionem minimorum iuxta inuicem: quia non est in eis accipere minimum, sed per hoc ꝙ totum toti commiscetur, ita ꝙ nulla pars remanet impermixta. Et hæc sunt, quæ maxime & verissime nata sunt permisceri. Quomodo autem hęc fieri possint, determinatum est in libro de Generatione. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Cæterum quænam sit necessitas vt commixtis corporibus ipsi etiam permisceantur colores, palam certe est. præcipuamque insuper hanc esse causam cur multi existant colores, & non si superinducantur, aut iuxta se inuicem constituantur. non enim à longe quidem, dè prope autem minime vnus & idem commixtorum apparet color, sed vndique.*

Simul autem quæ sit necessitas commixtis illis & colores misceri manifestum est. & hanc causam esse principalem cur multi sint colores: sed non supernatationem, nec secus inuicem positionem. Non enim de longe quidem, de prope autem non, videtur vnus commixtorum colorum, sed vndique.

Principalis causa quare multi sint colores medij.

Post cõmixtionem corporũ tangit commixtionẽ colorum. Et dicit manifestũ esse ſ'm prædeterminata quæ sit necessitas φ cõmixtis corporibus colores misceatur. Dictum.n.est supra φ perspicuum ſ'm φ existit in corporibus, facit colores participari. Perspicuum autem diuersimode inuenitur in corporibus ſ'm maius & minus:& similiter lucidum: & ideo permixtis corporibus, in quibus est lucidum & diaphanũ,necesse est φ fiat permixto colorũ. Et ista est principalis causa φ sunt multi colores præter album & nigrum. Non aũt est principalis causa supernatatio.i.quod vnus color ponatur super aliũ:neq; secus inuicem positio.f.φ minima colorata iuxta inuicem ponãtur: quia color medius videtur præter albũ & nigrum:nõ quidem de longe, nec de prope, sed ex quacunque distantia. Et ita patet quòd iste est modus generationis colorũ mediorum ſ'm ipsorum existentiam. alij autem duo modi pertinent ad solam apparentiam. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Multi quinetiam erunt colores, quoniam multiplici proportionis ratione, qua inter se inuicem confunduntur, permisceri contingit. & hac quidem in numeris, illa vero solummodo per excessum. Eoque modo erunt alij, & quo de ijs, qui iuxta se inuicem sunt constituti, & de ijs, qui superinducuntur, dicere contingit. Verum de ijs quæ miscentur alibi est pertractatum. Cur autem colorum terminatæ sint species, & non infinitæ: necnon saporum & sonorum, posthac dicemus. Quid igitur sit color, & quam ob causam multi sunt colores, dictum est.*

Multi autem erunt colores, quoniam multis contingit proportionibus commisceri sibi inuicem commista: & hoc quidem in numeris, hoc vero secundum abundantiam solum & alia eodem modo, quo quidem nec secus inuicem positis coloribus, aut de supernatatione contingit dicere, & de commixtis. Sed quæ de causa colorum species terminatæ & non infinitæ, & saporum, & sonorum, posterius consyderandum. Quid quidem igitur sit, color, & quæ de causa multi colores, dictum est. De sono autem & de voce, prius in his, quę de Anima, est dictum.

Quare genera entur multi colores medij.

Assignat causam distinctionis colorum mediorum secundum prædictum modum generationis. Et dicit quòd multi generantur colores medij, quoniam multis proportionibus solum inuicem contingit commisceri corpora: & per consequens ipsos colores. Quædam quidem secundum determinatos numeros,quædam vero ſ'm solam superabundantiam incommensurabilem: & alio oĩa eodẽ modo hic dicenda sunt circa mixtionem, quæ supradicta sunt in aliis duobus modis,s.in positione colorũ iuxta inuicem, & in superpositione vnius coloris super alterum. Vnum autem est, quòd restat posterius determinandum, quare, s.sint finitę & non infinitæ species colorũ,saporum & sonorum. Vltimo autem epilogando concludit.Iam dictum est quid sit color.& propter quam causam sint multi colores. Excusat autem se deinceps à determinatione soni & vocis: quia de his iam determinatum est in libro de Anima.eo quòd eadem est ratio generationis ipsorum & immutationis: quæ secundum quòd immutant pertinent ad consyderationem libri de Anima.

Lec. 16. ad 18.

Lec. 16.

LECTIO IX.

De sapore & odore prius tractandum esse, & prius de sapore cuius natura tres Antiquorum refelluntur sententiæ, propriaque ac vera traditur.

N. LEON. *De odore vero & sapore nunc est dicendum. eadem enim ferè est passio.quamuis non in eisdem eorum est vtrunque.*

D*E odore vero & sapore dicendum est. ferè enim eadem est passio. non in eisdem autem est vtrunque eorum.*

Quare de odore & sapore simul agendum.

Postquam philosophus determinauit de colore, hic cõsequẽter determinat de sapore. Et primo dicit de quo est intentio,secundo exequitur propositum.ibi [Igitur aquæ natura.] Dicit ergo primo,quòd post colorem dicendum est de odore,& sapore. Et circa hoc assignat duorum causam.Primo quidem, quare coniunctim de eis sit agendũ, scilicet propter eorum conuenientiam: quia vtrunq; eorum est ferè eadem passio.Nominat autem vtrunque passionem: quia vtrunq; eorum est in tertia specie qualitatis quæ est passio,vel passibilis qualitas.Dicit autem saporem & odorem ferè esse eandem passionem:quia vtrunq; causatur ex permixtione humidi & sicci secundũ aliqualem terminationem à calido. non tamen vtrunque eorum est omnino in eisdem: quia odor magis sequitur siccum, & ideo principalius est in fumali euaporatione: sapor autem magis sequitur humidum. Deinde cum dicit.

Clarius autẽ saporum nobis est genus quàm odoris.huius autem rei causa, quoniam pessimum animalium omnium hunc habemus sensum: & horum etiam, qui nobis insunt sensuum, exquisitissimum autem tactum ex reliquis animalibus gustatus nanque tactus quidam est. N. LEON.

Manifestius autem est nobis saporum genus quam odorum.huius aũt causa,quoniã peiorem habemus alijs animalibus odoratũ:& ipsis sensibus,qui in nobis. Tactũ vero certissimum aliorum animalium. Gustus vero tactus quidam est.

Manifestius est nobis genus saporum quam odorũ.

Assignat causam, quare prius dicendũ est de sapore, φ de odore.Videbatur.n.esse dicendum de odore immediatæ post colorem: quia odor sentitur per medium extrinsecum,sicut & color,non autem sapor. sed ordo disciplinæ requirit, vt à manifestioribus ad minus manifesta procedatur: manifestius est autem nobis genus saporum quam odorum:vnde de saporibus prius est agẽdum.Ideo autem sapor est nobis manifestior: quia certiori sensu sentitur à nobis. Sensum enim olfactus peiorem habemus & per comparationem ad cætera animalia, & per comparationem ad cæteros sensus, qui in nobis sunt. cuius ratio est, quia sicut supra dictum est, odoratus in actu perficitur per calidum igneum.est autem organum olfactus circa cerebrum,quod est frigidus & humidius omnibus partibus corporis, vt supra habitum est. Homo autem inter omnia animalia habet cerebrum maius secundum quantitatem sui corporis, vt dicitur in libro de Partibus animalium.Et ideo oportet φ homo deficiat in sensu odoratur.Sed homo habet certissimum tactum inter omnia animalia.cum.n. tangibilia sint ea ex quibus constituitur corpus animalis, scilicet calidum, & frigidum, humidum & siccum,& alia huiusmodi, quæ consequuntur, non potuit esse, quòd organum tactus esset denudatum ab omni qualitate tangibili, sicut pupilla caret oi colore.sed oportuit organum tactus esse in potentia ad qualitates tangibiles, sicut medium est in potenia ad extrema, vt dicitur in Secundo de Anima. Et ideo oportet, quòd sensus tactus tanto sit certior quanto complexio corporis est magis temperata, quasi ad medium reducta. Hoc autem maxime oportet esse in homine, ad hoc quod corpus eius sit proportionatum nobilissimæ formę. Et ideo homo inter alia animalia habet certissimũ tactũ,& per consequens gustũ, qui est tactus quidam. & huius signum est, quòd homo minus potest sustinere vehementiam frigoris & caloris quam alia animalia: & etiam inter homines, tanto est aliquis magis aptus mente, quanto est melioris tactus quod appares

Lege 2 de Anima tex 9 1 pp.

Lectio. 2.

Lib. 2. c. p.

apparet in his, qui habent molles careos, sicut dictum est in Secundo de Anima. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Aqua certe natura vt sit insipida exigit. Caeterum necesse est aquam in se omnia saporum habere genera, quae propter paruitatem sentiri nequeant, vt inquit Empedocles, aut talem illi inesse materiam, tanquam saporum seminarium. & omnia quidem ex aqua fieri, alia autem ex parte illius alia. Vel nullum in aqua esse discrimen, cum efficiens sit in causa, vt si calidum & Solem quispiam dicat.

Igitur aqua natura vult insipida esse. Necesse est itaque aquam in seipsa habere genera saporum insensibilia propter paruitatem, secundum quòd Emped. dicit: vel materiam talem inesse, quemadmodum panspermia saporum, & omnia quidem ex aqua fieri. alia quidem ex alia parte, vel nullam habente differentiam aqua, faciens causam esse, ut si calidum & Solem dicat quis.

Exequitur propositum. Et primo determinat de sapore secundum veritatem, secundo excludit falsas positiones quorundam de natura saporis. ibi {Democritus autem.} Prima pars diuiditur in duas. In prima determinat quae sit natura saporis, In secunda determinat de speciebus saporum. ibi {Quemadmodum autem colores.} Circa primum duo facit. Primo excludit opiniones quasdam circa generationem saporum, Secundo determinat veritatem. ibi {Apparent autem sapores.} Circa primum duo facit. Primo ponit tres opiniones circa generationem saporum, Secundo improbat eas. ibi {Horum autem, sicut Empedocles.} Incipit autem determinare naturam, siue generationem saporum ab aqua, quae videtur esse subiectum saporum. & dicit, quod ipsa natura aquae secundum se, vult esse, i. habet naturalem aptitudinem ad hoc quod sit insipida: & si aqua habeat aliquẽ saporem, hoc est ex permixtione alicuius terrestris: tamẽ quamuis aqua sit secundum se insipida, est tñ radix & principium omnium saporum. Qualiter autem hoc esse possit, tripliciter aliqui assignauerunt. Empedo. enim dixit, quod omnes sapores sunt actu in ipsa aqua: sed sunt insensibiles propter paruitatem partium, in quibus radicantur. Secunda opinio fuit Democriti & Anaxagore, sicut dixit Alexan. in commento, quod in aqua quidem non erant sapores in actu, sed erat ibi quaedam materia saporum, quemadmodum panspermia, idest vniuersale semen, ita scilicet quod omnes sapores fiant quidẽ ex aqua, sed alij sapores ex alijs aquae partibus. Ponebant enim partes indiuisibiles esse principia corporum. Nullũ autem indiuisibile est actu saporosum, sed oportet corpus sapidum esse compactum. Et ideo non ponebant esse sapores in actu, sed saporum semina ita tamen quod diuersa in diuisibilia corpora sint semina diuersorũ saporum, sicut & diuersarum naturarũ. Tertia opinio est dicẽtiũ, quod differentia saporum non est ex parte ipsius aquae, sed solum ex parte agentis, quod aquam transmutat diuersimode, sicut Sol, vel quodcunque aliud calidum. Deinde cum dicit.

Triplex opinio saporum in aqua.

N. LEON.

Verum ex ijs, vt Empedocles dicit, valde manifesta est falsitas. perspicimus. n. à calido decerptorum pomorũ immutari sapores, siue Soli, seu igni exponantur illa, vt appareat non ab aqua trahere eiusmodi factos, sed in ipsis pomis permutatos, & tempore exhalantes, cum austeros ex dulcibus, tum amaros, & omnimodos factos. excocti quinetiam ad omnia saporum genera (vt ita dicatur) transmutantur.

Horum autem sicut Empedo. dicit, multum apertum mendacium. Videmus enim permutari per calorem sapores, oblatis fructibus ad solem, & ignitis tanquam non ab aqua trahere sapores tales factos: sed in ipso fructu transmutantes, & resudantes, iacentes, propter tempus austeros à dulcibus, & amaros, & omnimodos factos, & decoctos, et ad omnia saporum genera, vt est dicere, transmutatos.

Improbat per ordinẽ praedictas tres opiniones. Et primo opi. Empe. dicens quod dictũ Empe. est apertum mendacium. Si enim diuersitas saporum esset actu in paruis partibus aquae, oporteret quod immutatio saporum non fieret, nisi per hoc quod diuersae partes aquae, attraherentur ad corpus, cuius sapores immutantur. hoc autem non semper fit. Si enim fructus ablati ab arbore exponantur Soli, vel etiam decoquantur ad ignem, manifestum est quod immutatur eorum sapor per actionem caloris, & non per aliam actionem ab aqua: quod posset dici de fructibus, qui dum pendent in arbore, mutant saporem attrahendo diuersos humores à terra. sed in fructibus decisis ab arbore, videmus trasmutationem saporum factam per hoc quod ipsi fructus transmutantur facta resolutione interioris humoris per modum cuiusdam resudationis: & ita, dum iacent aliquo tempore ad solem, transmutantur de dulcedine in amaritudinem, aut econuerso: vel ad quoscunque alios sapores, secundum diuersam qualitatem decoctionis. Secundo cum dicit.

Improbatio trium opinionum praedictarum.

N. LEON.

Similique modo seminarium esse aquam & materiam non est possibile. ex eadem enim videmus, tanquam ex eodem alimento diuersos fieri sapores. Restat igitur aquam sanè permutari, quoniam quippiam patitur.

Similiter autem & panspermiae materiam esse aquam impossibile. ex eodem enim videmus sicut ex esca factos alios sapores. Restat igitur in pati aliquid aquam transmutari.

Improbat secundam opinionem Democriti & Anaxagorae. Et dicit, quod etiam impossibile est aquam esse materiam saporum, quasi continentem omnia semina eorum: ita scilicet quod diuersae partes eius sint semina diuersorum saporum, quia videmus omnes vnum & idem corpus immutari ad diuersos sapores. sicut enim eadem esca, quae sumitur ab animali vel planta, conuertitur in diuersas partes animalis, vel plantae, ita & conuertitur in diuersos sapores conuenientes diuersis partibus. sicut vnius plantae alius sapor est radicis, seminis, & fructus. & diuersarum plantarum ex eodem cibo nutritarum sunt diuersi sapore. Et hoc est manifestum indicium quod diuersi sapores nõ causantur ex diuersis partibus aquae. Vnde relinquitur quòd causantur ex hoc quod aqua transmutatur in diuersos sapores, secundum quòd aliqualiter patitur ab aliquo immutante. Tertio ibi.

N. LEON.

Quòd autem non solum à calidi virtute hanc accipiat iam aqua, quã saporẽ vocamus manifestum est. humidorum enim omnium tenuissima est aqua. & ipso etiam oleo, licet illud lentore suo extendatur magis. fragilis enim est aqua. Quam obrem manu seruare aquam difficilius est quam oleum. Quoniam est aqua calefiens aqua nihilo plus crassescere videtur, manifestum est aliam esse causam, sapores enim omnes crassitudinẽ habent magis: calidum autem est concausa.

Quòd quidem igitur non à calidi solum virtute accipit hanc virtutem, quam dicimus saporem, manifestum est. Subtilissimum enim omnium humorum aqua est, & ipso oleo: sed protenditur oleum plus quam aqua, propter viscositatem. Aqua autem frangibilis est. Quare & grauius est seruare aquam in manu quam oleum. Quoniam autem calida facta aqua non apparet ingrossata ipsa sola, manifestũ quoniam alia quaedam vtique erit causa. Sapores enim omnes grossitudinem habent magis: calidum autem concausa.

Improbat tertiam opinionem dicentium, quòd sapores causantur ex mutatione aquae à solo calido. Et dicit manifestum esse quod aqua non accipit qualitatem saporis ex so

Aqua est subtilissima humorum.

la virtute calidi immutantis. aqua enim est subtilissima inter omnes humores, & inter omnia corpora, quæ sensibiliter humectant. Non autem dicit inter omnia humida: quia aer, qui est humidus, est subtilior aqua. Poterat autem esse dubium de oleo propter hoc quod supernatat aquæ & plus diffunditur quàm aqua. Et ideo ad hoc remouendum subdit, quod aqua est subtilior etiam ipso oleo: & quod oleum supernatet aquæ est propter aeritatem vel raritatem ipsius, sicut & ligna supernatant aquæ. Sed quod oleum plus diffundatur quàm aqua, contingit propter eius lubricitatem & viscositatem. Aqua enim est valde diuisibilis, & ita vna pars eius non sequitur ad aliam, sicut contingit in oleo. Et propter hoc quia aqua est subtilior oleo, & magis diuisibilis, difficilius est conseruare aquam in manu, quàm oleum. facilius enim tota cum manu elabitur, quàm oleum. Quia igitur aqua, propter sui subtilitatem si sit pura non habens aliquid permixtum, non ingrossatur à calido agente, sicut alia, in quibus sunt partes terrestres, quæ remanent subtili humido exhalante, manifeste sequitur quod oportet aliquam aliam causam ponere generationis saporũ, quàm immutationem aquæ à caliditate: quia oẽs sapores inueniũtur in corpore aliquo grossitudinem habente: non tamẽ remouetur quod calidum sit aliqua causa immutans aquam ad saporem, sed non est tota causa: requiritur enim aliquid aliud. vnde est magis concausa quàm causa.

LECTIO X.

Propria ac vera generationis saporum causa assignantur, ex cuius ratione eius probata deducitur definitio.

N. LEON. *Quicunque autem in pomis sunt sapores iidem in terra etiam esse percipiuntur.*

Apparent autem sapores quicunque quidem in fructibus hi existentes & in terra.

Postquam philosophus excludit opiniones aliorũ de causa generationis saporum, hic assignat verã causam s'm propriam opinionem. Et circa hoc tria facit. Primo assignat causam generationis saporum, secundo definit saporem. ibi {Et hoc sapor.} tertio manifestat quod dixerat. ibi {Quoniam autem non omnis sicci.} Circa primum tria facit. Primo ostendit quod sapor est terræ, & non solum aquæ, vt Antiqui ponebant. Secundo ostendit quod aqua immutatur à sicco terrestri ad sapores. ibi {Pati enim &c.} Tertio cõcludit causam generationis saporũ. ibi {Quem admodum igitur qui lauant.} Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit, Secundo manifestat propositum. ibi {Quare multi Antiquorum.} Dicit ergo primo, quod omnes sapores quicunq; apparent in fructibus plãtarum, in quibus manifeste diuersificantur sapores, sunt & in terra: non quidem ita, quod terra pura saporem habeat, cum non habeat humorem, sed ad modicam permixtionem humidi cum aliqua alteratione calidi acquirit aliquẽ saporem. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quo circa veterum plerique Physiologorum talem dixerunt esse aquã qualis terra est, per quã illa permeat. id autem potissimũ in salsis declaratur aquis. sal. n. terræ quædã est species. Quamobrem quæ per cinerem colantur aquæ, quisanè amarus est, amarũ reportant saporem: eodemque modo in alijs. Nonnulli quinetiam amari sunt fontes, plerique aciduli saporis, alij vero oĩmodos sapores alios in se habẽtes.*

Quare multi Antiquorum Physiologorum dicunt talem esse aquã, per qualemcunq; terram transeat. & hoc manifestũ est in salsis aquis maxime. Sal enim quædã terra species est. Et quæ per cinerẽ colatæ ipso amaro existente, amarum faciunt saporẽ. Sunt quoq; fontes multi, hi quidẽ amari, alij vero acuti, hi aũt omnimodos habentes sapores alios.

Manifestat quod dixerat per duo signa. Quorum primum sumitur secundum dictum, in quo multi Antiquorum naturalium conueniunt. qui dicunt talis saporis esse aquam, per qualem terram transeat. Et hoc manifestum est maxime in salsis aquis, non quidem ipsius maris: quia hoc habet aliam causam, vt in libro Meteororum ostensum est, sed quia aquæ quorũdam fontium sunt salsæ, propter hoc quod transeunt per similem terram. Nec hoc debet videri mirum: quia sal est quędam species terræ, sicut & alumen vel sulfur. Vnde & quidam montes inueniuntur de sale. hoc etiã apparet in aquis colatis per cinerem, quæ habent amarum saporem, sicut & cinis, per quem colantur. Inueniũtur quoque fontes diuersorum saporum propter diuersas terras, per quas transeunt. Est autem considerandum quod Arist. non inducit hoc ad ostendendũ vniuersaliter causam generationis saporum: quia per hoc nõ manifestatur nisi causa saporum in aquis, sed totum hoc inducit quasi quoddam signum ad ostendendum quòd sapores conueniunt terræ, & non soli aquæ. Secundum signum ponit. ibi.

Sapores non aquæ sed terræ conuenire signis duobus ostenditur. S. d. a lec. 5.

Sal est species terræ, vnde et inueniuntur montes de sale.

N. LEON. *Quapropter non immerito in terra nascentibus saporum maxime sunt genera.*

Rationabiliter itaque in nascentibus fit saporum genus maxime.

Et dicit quod sapores conueniunt terrę rationabiliter: quia saporum genus maxime manifestatur, & diuersificatur in his, quæ nascuntur immediate ex terra, propter affinitatem ipsorum ad terram. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Humor n. vt alia omnia à contrario pati natus est. porro contrariũ siccitas est, propterea quippiam ab igne patitur. sicca nanq; ignis est natura. Verum ignis proprius est calor, terræ autem siccitas, vt dictum est in ys, quæ de Elementis.*

Pati enim natum est humidum, quemadmodum & alia à contrario, Contrarium autem siccum. Quare & ab igne patitur quidem. Sicca enim ignis natura. Sed proprium ignis calidum est, terræ vero siccum, sicut dictum est in his, quę de Elementis.

Quoniam modo aqua ad sapores immutetur sicco terrestri.

Probat quod humidum aquæ immutatur ad sapores à terra. Et primo probat propositum, secundo excludit quandam obiectionem. ibi {Qua quidem igitur.} Dicit ergo primo quod humidum natum est pati à suo contrario, sicut & omnia alia patiuntur à suis contrarijs, vt probatum est in Primo de Generatione. Cõtrarium autem humido est siccum: vnde humidum naturaliter patitur à sicco. Et, quia non solum terra est sicca, sed etiam ignis, ideo etiam patitur ab igne. Quamuis quatuor qualitatum elementaliũ duæ conueniant singulis. nam ignis est calidus & siccus, aer calidus & humidus, aqua frigida & humida, terra frigida & sicca: In singulis tamẽ elementis singulæ harum qualitatum principaliter inueniuntur quasi propriæ ipsis. Nam ignis proprie calidus est: quia ignis est nobilissimũ inter elementa, & propinquissimum cœlesti corpori: ideo cõtingit ei proprie & secundum se calidum esse, quod est maxime actiuum; siccum vero competit ei propter excessum caliditatis, quasi iam humiditate cõsumpta. Aeri vero competit quidem calidum secundario ex affinitate ad ignem, secundum se autem competit ei humidum: quod est nobilius inter qualitates passiuas: quasi calore resoluente humiditatem, & non consumente propter maiorẽ distantiam à prima causa caloris, quæ est corpus cœleste. Aquæ vero proprie & secundum se competit frigidum, quod est secũda qualitas actiua, quasi priuatiue se habens ad calidum; competit autem ei humidum secundario secundum

T. c. 10.

Elemẽtorum propriatates quæ sint.

cundum propinquitatem ad aerem. Terræ vero competit quidem frigidum secundario, quasi ex propinquitate aquæ: siccum autem competit ei proprie & per se, quasi propter longißimam distantiam à fonte caloris non resoluta terra in humiditatem, sed in vltima grossitię permanente. Et hæc determinata sunt in libro de Elemētis, i. in Secundo de Generatione: vnde humidum maxime natū est pati à sicco terrestri. Deinde cum dicit.

Vide Thoman in 2. de Generatione & corr. tex. 13.

N. LEON. *Ignis igitur vt ignis est, et terra vt terra, nihil agere aut pati nata sunt, neque aliud quippiā. quatenus autem illis inest contrarietas, eatenus omnia agunt & patiuntur.*

Quā quidem igitur ignis & quā terra nihil natum est facere vel pati, nec aliud quicquam. Quatenus autem inest contrarietas in vnoquoque eatenus omnia & faciunt & patiuntur.

Excludit quādam obiectionem. Non enim sequitur ꝙ humidum à magis sicco patiatur. nisi patiatur à sicco inquantum est siccum. Posset autem aliquis hoc negans dicere, quod humidum patitur maxime ab igne inquantū est ignis. & ideo ad hoc excludendum dicit, ꝙ ignis inquātum est ignis, nihil natum est facere vel pati, nec etiam aliquod aliud corporum. Et hoc probat. quia secundum hoc nata sunt aliqua agere & pati abinuicem, quia habent contrarietatem, vt ostēsum est in primo de Generatione. Igni autem inquantum ignis, & terræ, inquantum terra, nihil est contrarium sicut nec alicui substantiæ. Vnde relinquitur ꝙ huiusmodi corpora non agant & patiantur inquantum sunt ignis vel terra vel aliquid huiusmodi, sed inquātum calidum, vel frigidum, humidum, & siccum. Sed contra hoc videtur esse dubitatio. Si enim igni competit per se esse calidum & siccum, si agit inquantum est calidum, videtur sequi ꝙ agit inquantum est ignis. Ad hoc sciendum est, ꝙ quidam opinati sunt calorem esse formā substantialem ignis: & secūdum hoc ignis secūdum suam formam substātialem habebit aliquid contrarium, & per consequens erit actiuus. sed quia ignis non solum significat formam, sed compositum ex materia & forma, ideo hic dicitur, ꝙ ignis non est actiuus, nec est ei aliquid contrarium. Et sic soluit Alex. in commen. Sed hoc non potest stare, quia idem non potest esse in genere substantiæ & accidentis secundum illud philosophi primo Physicorum, Quod vere est nulli accidit. forma autem substantialis ignis reducitur ad genus substantiæ: ergo non potest esse ꝙ calor sit forma substantialis ignis, cum sit accidens aliorum. Item forma substantialis nō percipitur sensu, sed intellectu, nam quod quid est, est proprium obiectum intellectus, vt dicitur tertio de Aīa. Vnde, cum calidum sit sensibile per se, non potest esse forma substantialis alicuius corporis. Est ergo dicendum, ꝙ calor per se inest igni non sicut forma substantialis, quæ non percipitur sensu, sed sicut proprium accidens eius. & quia actio naturalis est alicuius contrarij alterantis, ideo ignis agit secundum suum calorem, cuius est aliquid contrarium non autem secundum suam formam substantialē, quæ caret contrarietate: nisi contrarietas large accipiatur secundum differentiam perfecti & imperfecti in eodem genere: per quem modum etiam in numeris contrarietas inuenitur, secundum ꝙ minor numerus est vt imperfectum & pars respectu maioris. formæ autem substantiales rerum sunt sicut numeri, vt dicitur 8. Meta. Et per hunc modum est etiam inter differentias cuiuslibet generis contrarietas, vt in 10. Metaph. sic enim animatum & inanimatum, sensibile & insensibile sunt contraria. Sed adhuc potest esse dubitatio. Si enim in elementis non est principium actionis forma substantialis, sed accidentalis: cum nihil agit vltra suam speciem, non videtur quod per actionem naturalem elementorum materia transmutetur ad formam substantialem, sed solum ad formam accidētalem. Et propter hoc quidam posuerunt ꝙ omnes formę substantiales sunt à causa supernaturali: & ꝙ agens naturale solum alterando disponat ad formam. Et hoc reducitur ad opinionem Platonicorum, qui posuerunt ꝙ species separatæ sunt causæ generationis: & ꝙ omnis actio est à virtute incorporea. Stoici autem sicut Alex. dicit, posuerunt ꝙ corpora secundū seipsa agunt, inquantum, s. sunt corpora. Aristo. autem hic tenet mediam viam, ꝙ corpora agunt secundum qualitates suas. Et ideo dicendum ꝙ vnumquodque agit secundum ꝙ est in actu, vt patet primo de Generatione. necesse est autem ꝙ esse qualitatum elementalium deriuetur à principiis essentialibus eorum ita etiam, vt virtus agendi competat huiusmodi qualitatibus ex virtute formarum substantialium. omne autem, quod agit in virtute alterius, facit simile ei, in cuius virtute agit: sicut serra facit domum ex virtute domus, quæ est in anima: & calor naturalis generat carnem animatam ex virtute animæ & per hunc etiam modum, per actionem qualitatum elemētalium transmutatur materia ad formas substantiales. Deinde cum dicit.

T. c. 20 — Dubium. — Responsio. — Primo Phy. ca. 27. — Ca. 13. Solutio propria. — T. c. 10. — Replica. — Solutio Pla. — Stoici Ari. — S. Tho. ad formam.

N. LEON. *Quemadmodum igitur qui colores & sapores in humore diluunt, talem efficiunt aquam, eo natura modo siccum & terreum, & per siccum & terreum calidi agitans & percolans vi, qualitate quadam ipsum afficit humidum.*

Quemadmodum ergo qui lauant in humido colores & sapores, talem faciunt habere aquam: sic & natura siccum et terreum: & per terreum & siccū colans & mouens per calidum, quale quiddam humidum facit.

Proportionale, saporum generationem concludens.

Concludit ex præmissis generationem saporum. Et dicit, ꝙ sicut illi, qui in humido aqueo lauant colores & sapores, i. corpora colorata & saporosa, faciunt aquam habere talem colorem & saporem, ita etiam econuerso, quando humidum aqueum colatur per siccum terrestre, & cū hoc fit aliqua immutatio à calido digerente, & quodammodo commiscente, humido sicco, qualificatur humor aqueus qualitate saporosa. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Est hoc est sapor, ea, s. quæ à prædicto sicco in humore fit passio, gustatus qui potentia est immutatrix ad actum.*

Est hoc est sapor, passio facta à dicto sicco in humido, gustus alteratiua secundum potentiam in actum.

Inducit ex præmißis prædictis definitionem saporum. & dicit, ꝙ sapor nihil est aliud q̄ passio facta in humido aqueo à dicto sicco, s. terrestri cum additione calidi, quæ gustum secūdum potentiam alterando, in actum reducit. quod quidem additur ad differentiam odoris, & quarundam aliarum pasionum, quę causantur ab humido & sicco per actionem calidi: quæ tamen non sunt immutatiua gustus, sed aliorum sensuum. Deinde cum dicit.

Sapor quid sit.

N. LEON. *Deducit enim sensitiuum ad id, quod potestate praexistebat sentire nāque ipsum non vt discere est, sed vt speculari.*

Ducit enim sensitiuum ad hoc potentia praexistens, Non enim secundum discere, sed secundum speculari est sentire.

Manifestat definitionem saporis, quantum ad vltimā partem eius. nam prima pars eius manifesta est ex præcedentibus. Dixerat autem ꝙ sapor alterat gustum secundum potentiā: & ad hoc manifestandum subdit, ꝙ sapor, sicut & quodlibet sensibile, reducit in actum sensitiuum, quod prius erat in potentia ad sensibile: quia sentire, quod sequitur actionem sensibilis in sensum, non fit secundum addi-

Sēsus ex quo potentia reducatur in actum. Vide 2. de Anima tex. 51. vsque ad 62.

addiscere, sed secundum speculari, idest non habet similitudinem, cum eo quod est addiscere: quia alias in eo qui addiscit, generatur habitus scientiæ de nouo: sed in eo, qui sentit, non generatur sensus de nouo per actionem sensibilis, sed sensus fit actu operas, sicut contingit in eo, qui speculatur actu. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quòd autem non cuiusque sicci, sed nutritiui sapore vel passio, vel priuatio existunt, hinc accipiendum est. quod neque siccum absque humido, neque humidum absque sicco. Nutrimentum nanque animalibus neutrum illorum solitarium est, sed ex illis mixtum.*

Quoniam autem non omnis sicci, sed nutritiui sapores, aut passio sunt, aut priuatio, oportet sumere hinc. quoniam nec siccum absque humido, nec humidum absque sicco. Esca enim ipsis animalibus non est vnum solum, sed commixtum: neque ipsis plantis, sed mixtum.

Manifestat quod supra dixerat, quod sapor non sit solum in humido siue sicco. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod sapor fundatur simul in humido & sicco, Secundo probat quoddam quod supposuerat. ibi {Et sunt oblati cibi.} Tertio probationem manifestat. ibi {Oportet quidem.} Dicit ergo primo, quod sapores sunt passiones quantum ad dulce, vel priuationes quantum ad amarum, quod se habet vt imperfectum, & priuatio ad dulce, sicut nigrum ad album: sed non cuiuslibet sicci, sed nutrimentalis, ex quo, s. possunt nutriri animalia & plantæ. Ex hoc possumus accipere quod nec siccum sine humido, nec humidum sine sicco pertinet ad sapores: quia esca, qua nutriuntur animalia, non est solum humidum, vel solum siccum, sed commixtum ex his. Ex iisdem enim nutrimur, ex quibus sumus, vt dictum est Secundo de Generatione. & eadem ratio est de plantis. Deinde cum dicit.

T. c. 5. 0.

N. LEON. *Et oblati animalibus alimenti ea quidem, quæ tactu sentiuntur, accretionem sanè faciunt & diminutionem. Horum autem causas quatenus calidum fuerit & frigidum id quod offertur. hæc enim accretiones faciũt & diminutiones. Alia autem id, quod profertur quoad gustabile est. Omnia nanque dulci aluntur siue simpliciter, siue permixtim.*

Sapor nutrimenti passio seu priuatio est. *Et sunt oblati cibi animalibus tangibilia quædam sensibilium & augmentum facientia & decrementum. Horum enim causa, calidum aut frigidum oblatum: hæc enim faciunt & augmentum & decrementum. Nutrit autem secundum quod gustabile oblatum. Omnia enim nutriuntur dulci vel simpliciter vel commisto.*

Probat quod supposuerat, quod sapor sit passio vel priuatio nutrimenti. Vbi considerandum est, quod cibi, qui offeruntur animalibus, ad duo eis deseruiunt, s. ad augmentum, quo perducuntur ad perfectam quantitatem: & ad nutrimentum, per quod conseruatur substãtia. Deseruiunt etiam cibi & ad generationem, sed hoc iam non pertinet ad indiuiduum, sed ad speciem. Dicit ergo, quod cibi animalibus oblati, cum sint de numero sensibilium, inquantum sunt tangibilia, causant augmentum & decrementum: quia calidum & frigidum, facit augmentum & decrementum, ita quod calidum propriè facit augmẽtum, eius enim est dilatare & diffundere quasi mouendo ad circunferentiam. frigidum autem causat decrementum: quia eius est constringere, quasi mouendo ad centrum. Vnde in iuuentute animalia augentur in senectute decrescunt. Nec est contrarium quod dicitur secũdo de Anima, quod cibus auget prout est quantus: quia quantitas non sufficeret ad augmentum, nisi esset calor conuertens & digerens: sed cibus oblatus nutrit, inquãtum est gustabilis. Ex hoc probat per hoc quod omnia nutriuntur dulci, quod percipitur gustu: & hoc vel simplici dulci, vel commixtione aliorũ saporum. Nec etiam est contrarium, quod secundo de Anima dictum est quod tactus est sensus animalium alimenti: quia ibi humorem, i. saporem ponit inter tangibilia: & ibidem dicit quod sapor est delectamentum nutrimenti, inquãtum scilicet indicat conuenientiam eius. Deinde cum dicit.

C. 47. Secundo de Anima. C. 28.

Solutio alterum duplex.

N. LEON. *De huiusmodi autem re in cõmentarijs de Generatione et Corruptione determinare oportet. nunc autem quatenus cogit necessitas de illis est prælibandum. Calidum enim auget, & alimentum affingit, & leue quidem attrahit, salsum autem & amarum ob grauitatem relinquit. quod igitur in exterioribus corporibus externus facit calor, id in animalium stirpiumque natura internus planè efficit: & ideirco dulci aluntur.*

Oportet quidem igitur de his determinare in his, quæ de Generatione. nunc autem quantum necesse est tangere de ipsis. Calidum enim augmentat & struit nutrimentum, eò quod leue quidem attrahit, amarum autem & salsum relinquit propter grauitatem. Quod itaque facit in exterioribus corporibus exterior calor, hoc quidem in natura animalium & plantarum. Quare nutriuntur.

Confirmat probationem præmissam. Et primo quantum ad hoc, quod dixit omnia nutriri dulci, secũdo quantum ad hoc quod dixerat de commixtione aliorum. ibi {Commiscentur autem.} Dicit ergo primo, quod de his, quæ pertinent ad augmentum & nutrimentum, oportet determinare in his, quæ sunt de Generatione. Dixit autem de his in libro de Generatione in vniuersali, sed adhuc magis dicendum est de his in libro de Generatione animalium, ad quem pertinet consyderatio de alimento animalium. nunc autem quantum ad propositum pertinet tangendum est aliquid, s. quod calor naturalis actiue causat augmentum per extensionem quandam: & construit nutrimentum digerendo, inquantum, s. attrahit id, quod est leue & dulce: & relinquit id, quod est salsum & amarũ propter grauitatem. Vnde omnes fœces animalium sunt satis amaræ, vel salsæ. & hoc manifestat per similitudinem in toto Vniuerso. Quia illud facit calor naturalis in animalibus & plantis, quod facit calor Solis in corporibus exterioribus: attrahit enim humidum subtile, & relinquit id, quod est terrestre & grossum. vnde aquæ compluta sunt dulces, quamuis mare à quo plurima fit resolutio, sit salsum. Et ex hoc cõcludit quod omnia nutriuntur dulci, quod est attractum à calido naturali. Deinde cum dicit.

Dulci omnia nutriuntur.

Similitudo.

N. LEON. *Alij autem alimento commiscentur sapores, eodem sanè modo, quo salsum & acidum condimenti gratia. Hoc autẽ ideo vt diducant id, quod in dulci nutritiuum est nimis, & redundans.*

Commiscentur autẽ alij sapores ad cibum, eodẽ modo salso et acuto pro condimẽto: hoc aũt propterea quod reprimãt eo quod nimis nutritiuum sit dulce, & supernatatiuum.

Assignat causam commixtionis aliorum saporum ad nutrimentum. Et dicit quod alij sapores commiscẽtur in cibo dulci, quod solum nutrit loco condimenti, sicut manifeste apparet de sapore salso & acuto, vt. s. per huiusmodi sapores reprimatur dulce, ne nimis nutriat. Est enim nimis repletiuũ & supernatatiuum: quia facile attrahitur à calore propter sui leuitatem.

Commiscentur alij sapores dulci, eo quod nimis nutriat.

LECTIO XI.

Medij sapores, quorũ triplex assignatur distinctio, quomodo generentur: sensibilia item tangibilia: ac communia sensibilia opinantes, rationibus confutantur.

N. LEON. *Quemadmodum autẽ colores de albi & nigri sunt mixtione, ita & sapores ex dulci & amaro.*

Quem-

Quemadmodum autem colores ex albi, & nigri, commixtione sunt, ita & sapores ex dulci, & amaro.

Postquam philosophus determinauit generationes saporum, hic distinguit species saporum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit in communi generatione mediorũ saporum, secundo ostendit quomodo medij sapores diuersificantur ibi {Et secundum proportionem &c.} Tertio ostendit quomodo album & nigrum se habeant adinuicẽ ibi. {Et quemadmodum nigrum.} Dicit ergo primo ꝙ sicut alij colores medij generantur ex commixtione albi & nigri, vel ipsorum secundum se, vel ex cõmixtione causarum dulcis & amari. Calidum enim perfecte digerens humidum, causat saporem dulcem: priuatio autem humidi perfecte digesti, est causa amaritudinis. Alij vero sapores causantur ſm ꝙ humidum medio modo se habet nec totaliter est consumptum, nec totaliter est indigestum. Quia enim sapor propinquius sequitur humorem ꝗ calorem, non oportet considerare medium & extrema ſm calidum, sed secũdum humidum aliqualiter passum à sicco & calido: quia in hoc principaliter cõsistit natura saporis: alioquin si medium & extrema acciperentur in saporibus secundum calidum, nõ essent dulce & amarum extrema, sed dulce esset medium. Nam calidum intensum & consumens frigidum, aut dirigens calidum, aut omnino deficiens in dirigendo propter victoriam frigidi, causat ponticum vel acetosum saporem: calor autem moderatus sufficiens ad digerendum causat dulcedinem. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Et proportione quidem eo quod tum magis, tum minus illorum vnusquisque suscipiat, siue per quosdam mixtionis numeros & motiones, seu indifinite. Quicunque autem ex illis mixti voluptatem faciunt, ij solum in numeris.*

Et secundum proportionem etiam, eo quod magis vel minus vnusquisque est secundum numeros quosdam commixtionis & motus, siue indeterminate. Qui autem delectationem faciunt, commixti hi in numeris solum.

Agit de distinctione mediorum saporum. Et primo quantum ad differentiam delectabilis & indelectabilis, secundo quantum ad nomina. ibi {Qui quidem ergo pinguis.} Tertio quantum ad numerum, per similitudinem ad colores. ibi {Fere enim æquales.} Dicit ergo primo, ꝙ medij sapores diuersificãtur secundum proportionem commixtionis, inquantum, s. vnusquisque eorum vel magis vel minus accedit ad dulcedinem, siue amaritudinem. Quod quidem contingit dupliciter, sicut in coloribus dictum est, vno modo ſm numeralem proportionem obseruatam in prædicta comixtione & transmutatione humidi à calido, alio modo ſm indeterminatam superabundantiam, absque proportione numerali. Solum autem illi sapores delectant gustum, qui sunt commixti ſm numeralem proportionem. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Pinguis igitur dulcis est sapor: salsus autem & amarus idem ferè sunt. aeris vero, & austerus, & acerbus, & acidus, in mediocritate consistunt.*

Qui quidem ergo pinguis, est dulcis sapor. Amarum vero & salsum ferè idem sunt. Ponticus vero & austerus, & stypticus, & acutus, in medio.

Differẽtia & nomina saporum mediorũ. Distinguit sapotes medios secundum nomina. Et dicit ꝙ sapor pinguis est quasi idem cum dulci. vterque enim sapor designat digestionem humidi à calido veruntamen in dulci sapore ostenditur calor magis dominari super humidum. vnde pinguis sapor propinquior est aquoso, siue insipido sapori, propter abundantiam humiditatis. Similiter etiam amarus sapor & salsus ferè sunt idem. vterque enim ostendit excessum caloris consumentis humidum. veruntamen in amaro videtur esse maior consumptio humiditatis ꝗ in salso: quia in salso videtur esse consumptum humidum infusum corpori: In amaro autem videtur esse vlterius resolutum & consumptum, vel totaliter, vel in parte humidum, conglutinans substãtiam corporis. Vnde fœces corporum resolutorum & interminatorũ sunt amaræ. In medio autem sunt ponticus, siue mordicatiuus sapor & austerus, i. acetosus, & stypticus & acutus, ita tamẽ ꝙ ponticus & acetosus consistunt in humore nondum digesto propter defectum caloris: propter quod fructus indigesti sunt vel acetosi saporis, vt poma acerba: vel pontici, sicut pira acerba. Ponticus tamen sapor videtur plus habere de terrestri. Vnde & terra ferè ponticum saporem habet. acetosus autem videtur plus habere de frigido. Stypticus autem sapor videtur etiam multum habere de terrestri: propinquius enim est pontico, sed plus habet de calido: magis enim ad digestionem accedit. vnde etiam quædam digesta habent saporem stypticum, sicut fructus myrti. Acutus autem sapor significat excessum caloris, non quidem consumentis, sed superdigerentis humidum. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Aequales enim ferè saporum & colorum sunt species. Septem nãque vtrinque species, si quis (vt rectè dictat ratio) fuscum nigrum quidam esse posuerit. Restat igitur flauum quidem albi esse, quemadmodum pingue est dulcis. Puniceũ vero & purpureum, & viride, & ceruleum in intermedio albi & nigri esse. Reliqui autem ex ijs sunt mixti.*

Ferè enim æquales humorum species & colorum sunt. Septem enim amborum species, si quis ponat, sicut rationabile liuidum nigrum aliquid esse. Relinquitur enim flauum quidem albi esse, quemadmodum & vnctuosum est dulcis. puniceus vero & alurgon, & viride, & ciarium in medio albi & nigri, Alij vero mixti ex his.

Sapores medij sunt æquales numero speciebus colorũ. Distinguit sapores medios secũdum numerum per similitudinem ad colores. Et dicit ꝙ species humorum, i. saporum sunt ferè æquales numero speciebus colorum, septem autem species saporum sic numerande sunt, vt pinguis sapor non distinguatur à dulci: Salsus autem distinguatur ab amaro, ita ꝙ, si his tribus saporibus addantur alij quatuor superenumerati, erunt 7. sapores. Similiter etiam rationabiliter dicitur ex parte colorum, ꝙ liuidum se habet ad nigrum, sicut salsum ad amarum. Flauum autem ad album, sicut pingue ad dulcem. In medio autem erũt hi colores. Puniceus, i. rubeus, & Alurgõ, i. citrinus, & viridis, & ciarium, i. color cœlestis: ita tamen ꝙ viride & ciarium magis appropinquant ad nigrum: puniceum autem & citrinum, magis appropinquant ad album. Sunt autem aliæ species plurimæ colorum & saporum, ex commixtione prædictarum specierum adinuicem. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Et quemadmodum nigrum albi est priuatio in perspicuo, ita salsum et amarum dulcis in nutritiuo humido, quamobrẽ omnium quæ comburuntur amarus est cinis: ab illis enim potabile exhaustum est.*

Et quẽadmodum nigrũ priuatio est albi in perspicuo, ita amarum & salsum dulcis in nutrimentali humido. Quare, & cinis combustorum amarus omnium. exhalatum enim ex ipsis potabile.

Comparat amarum ad dulce. Et dicit, ꝙ sicut nigrum est priuatio albi in perspicuo. ita amarum & salsum est priuatio dulcis in humido nutrimentali. Semper enim alterum contrariorum est vt priuatio, vt patet ex 10. Meta.

Est, quia amarum est priuatio dulcis, inde est quòd omnium combustorum cinis est amarus, propter exhalationem humidi nutrimentalis, quod potabile vocat. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Democritus autem et plurimi Physiologorum, qui de sensibus pertractarunt, absurde sanè faciunt, Sensilia enim omnia tactilia esse volunt. Atqui si istuc hoc se habet modo, manifestum certe est quod aliorum vnusquisque sensuum tactus est quidam. quod autem hoc fieri non posit haudquaquam difficile est animaduertere.*

Democritus autem & plures Physiologorum, quicunque dicunt de sensibilibus, incongruissimum aliquid faciunt. Omnia enim sensibilia tangibilia faciunt. Etenim si hoc taliter se habet, manifestum, quod & aliorum sensuum vnusquisque tactus quidam est. hoc autem quod sit impossibile, nõ difficile est discernere.

Excludit falsas opiniones aliorum de natura saporum. Primo in generali quantum ad omnia sensibilia, Secundo in speciali, quantum ad sapores. ibi {Quidam autem proprie.} Circa primum duo facit. Primo improbat opinionem Antiquorum, quantum ad hoc ꝙ reducebant omnia sensibilia ad qualitates tangibiles, Secundo quantum ad hoc ꝙ reducebant sensibilia propria ad sensibilia communia. ibi {Amplius autem communibus.} Dicit ergo primo, ꝙ Democritus & plurimi Naturalium philosophorum, quicunque intromittũt se ad loquendum de sensibilibus, faciunt quoddam incongruissimum: quia omnia, sensibilia dicunt esse tangibilia. quod si esset verum, sequeretur ꝙ quilibet sensus esset tactus, cum potentiæ distinguãtur ſm obiecta. Quòd autem hoc sit falsum, facile est videre: quia alij sensus sentiunt per medium extraneum, non autem tactus. Deinde cum dicit.

Opinio philosophorum naturalium qui sensibilia omnia sunt tangibilia.

Præterea etiam communia sensuum omnium vsurpant pro proprijs magnitudo enim, & figura: & asperum, & lene, acutum quinetiam & obtusum, quæ in corporum sunt mole, communia sunt sensuum: & si non omnium, visus saltem et tactus Quamobrem in ijs falli possunt, in proprijs autem non falluntur, vt visus in colore, & auditus in sonis.

Amplius autem communibus sensuum omnium vtuntur quasi proprijs. Magnitudinem enim & figuram: & asperum, & lene: amplius autem acutum & obtusum, quod in magnitudine est communia sunt sensuum: & si non omniũ, sed visus & tactus. Quare & de his decipiuntur, de proprijs autem non decipiuntur: velut visus de colore, & auditus de sonis.

Arguit Antiquos in hoc, ꝙ vtebantur sensibilibus cõmunibus quasi proprijs. Reducebant enim colores, & sapores, & alia sensibilia ad magnitudinem & figuram. Magnitudo enim & figura, & asperum, & lene, secundum ꝙ ad figuram pertinent, & similiter acutum & obtusum, quę etiam pertinent ad dispositiones figurarum habentiũ angulos, sunt communia sensuum. quamuis non omnia hæc percipiantur ab omnibus sensibus, percipiuntur tamẽ saltẽ tactu & visu. & ita non sunt propria sensibilia; quia sic vno solo sensu sentirentur. Dicit autem ꝙ acutum & obtusum, quod est in melodijs, vel in magnitudinibus secundũ aliam literam, idest in corporibus, ad differentiam acuti, secundum quòd est in vocibus & in saporibus. Et ꝙ prædicta sunt sensibilia communia, manifestat per quoddam signum, ꝙ circa huiusmodi, quæ dicta sunt, decipiuntur sensus qui tamen non decipiuntur de proprijs sensibilibus. sicut visus non decipitur de colore, nec auditus de sonis. Deinde cum dicit.

Sensibilia cõmunia quæ sunt.

N. LEON. *Quidam autem propria ad ista referunt, vt Democritus. album enim & nigrum, hoc quidem asperum esse vult, illud vero leue. Ad figuras autem sapores refert.*

Quidam autem propria ad ista reducunt, quemadmodum Democritus album quidem & nigrum: hoc quidem asperum dicit esse, hoc vero lene esse. Ad figuras autem reducit sapores.

Excludit opiniones prædictas in speciali. Et primo narrat eas, secundo improbat. ibi {Quamuis autem nullius.} Dicit ergo primo, ꝙ quidam reducunt propria sensibilia ad ista communia, sicut Democritus, qui nigrum dixit esse asperum, existimans obscuritatem nigri causari propter hoc ꝙ partes, quæ supereminẽt in aspero, occultant alias. Album autem dixit esse lene, existimans claritatem albi prouenire ex hoc, ꝙ lene totaliter illustretur propter hoc ꝙ partes eius ęqualiter iacent. Sapores aũt reduxit ad figuras propter hoc, ꝙ inuenit acutũ & obtusum in saporibus sicut in figuris æquiuocatione deceptus. Secundo ibi.

Atqui vel nullius, vel certe visus magis est communia dignoscere. si igitur magis est ipsius gustus, exquisitissimi autem est sensus circa vnumquodque genus diiudicare quæ sunt minima, oportebat sana & alia communia gustatum sentire maxime, & in alijs etiam figuris iudicij esse exquisitissimi.

Quamuis aut nullius, vel magis visus est communia cognoscere. Si ergo gustus magis minima quidem, certissimi sensus est discernere circa vnumquodque genus. Quare oportebat gustum & alia omnia sentire, maxime & figurarum esse discernentissimum.

Improbat prædictam opinionem de saporibus tribus rationibus. Quarum prima est, ꝙ nullus sensus cognoscit figuras, quasi ꝓpria sensibilia: & si essent alicui sensui propria, maxime pertinerent ad visum. sed, si sapores essent figuræ, sequeretur ꝙ gustus magis ea cognosceret. Si ergo hoc est verum, cum sensus aliquis quanto est certior tanto posit maxime discernere etiã minima in vnoquoq; genere, sequeretur, ꝙ gustus tanquã certissimus cognosceret communia sensibilia: & maxime discerneret figuras. quod patet esse falsum, quia visus in hoc est potentior. Secundam rationem ponit ibi.

Sensibilia communia a proprijs tripliciter ratione distinguuntur, quarũ prima est.

Omnia præterea sensilia contrarietatem habent, vt in colorum genere, nigro album contrarium: & in saporibus, dulce amaro: figuræ autem figura contraria nulla est. cui enim ex multangulis contrarius est circulus. N. LEON.

Amplius sensibilia quidem omnia habent contrarietatẽ, velut in colore, nigro album, in sapore. dulci amarum. figura autem figura non putatur esse contrarium. Cui enim pologoniarum circumferens contrarium.

Quæ talis est. Omnia sensibilia habent contrarietatẽ: quia ſm ea fit alteratio, vt probatum est 7. phys. sicut in colore sunt contraria album & nigrum, in saporibus autem dulce & amarum. & idem patet in aliis. Videtur autem esse instantia in lumine, quod secundum se non habet contrarietatem, vtpote qualitas propria existens supremi corporis contrarietate carentis. Tenebra vero opponitur ei vt priuatio, non vt contrarium. habet tamen contrarietatẽ ſm ꝙ participat in coloribus. sed figura nõ videtur esse contraria figuræ, non enim est assignare ꝙ pologoniarum, idest figurarum habentium multos angulos, sit contrarium circunferens. i. circulus: qui nullum angulum habet. Contraria enim maxime distant. Non enim est dare aliquam figuram, qua non sit inuenire aliã plures angulos habentem: ergo sapores non sunt figuræ. Tertiam rationem ponit ibi.

Secunda ratio.

N. LEON. *Iam vero cum infinitæ sint figuræ, infinitos etiam esse sapores*

pores necesse est. quam enim ob causam hic quidem sensum facit sapor, ille autem facere non potest? Et de sapore quidem, & gustabili satis sit dictum. Alia nanque saporum passiones in ea philosophiæ parte, qua de stirpibus est, peculiarem perscrutationis habent modum.

Amplius & figuris existentibus infinitis, necesse & sapores esse infinitos. Quare enim hic quidem faciet sensum, hic vero non faciet? De sapore & gustabili quidem igitur dictum sit. aliæ nanque passiones saporum, propriam habene consyderationem in de Naturalis scientiæ parte, quæ est de Plantis.

Quę talis est. Figurę sunt infinitę, sicut & numeri. multiplicantur enim secundum numerum angulorum, & linearum, vt patet in triangulo & quadrangulo. Si ergo sapores essent figuræ, sequeretur ꝙ essent infinitæ species saporum. quod patet esse falsum: quia nulla esset ratio, quare vnus sapor sentiretur & non alius. Non autem discernit sensus infinitos sapores, ergo sapores non sunt figuræ. Vltimo autem epilogando concludit quod dictum est de sapore & gustabili. quædam autem aliæ proprietates saporum propriam habent consyderationem in libro de Plantis, quem Arist. non fecit, sed Theophrastus, vt Alexan. hic dicit in commento.

LECTIO XII.

A quo nam odor generari aptus natus sit, & in quo aeri & aquæ commune suscipiatur.

N. LEON. *Eodem etiam modo de odoribus intelligere opus est. Quod enim in humido siccum efficit, id alio facit in genere sapidum humidum in aere similiter & aqua.*

Eodem vero modo oportet intelligere, & circa odores: Quod enim facit in humido siccum, hoc facit in genere alio enchimum humidum in aere & in aqua similiter.

De odoribus. Postquam philosophus determinauit de saporibus, hic incipit determinare de odoribus. Et diuiditur in duas partes. In prima determinat de odoribus, In secunda comparat sensum odoratus ad alios sensus. ibi {Videtur autem sensus, qui est odorandi.} Circa primum duo facit. Primo determinat generationem & naturam odoris, secūdo determinat species ipsius. ibi {Species autem odorabilis.} Circa primum duo facit. primo manifestat quid sit passiuum in generatione odorum, Secundo quid sit actiuū. ibi {Quoniam vero ab enchimo.} Circa primum tria facit. Primo proponit quod intendit, Secundo exponit qđ dixerat. ibi {Commune autem his.} Tertio probat. ibi {Non enim solum.} Dicit ergo Primo quod eodem modo oportet intelligere in generatione odorum, sicut & in generatione saporum, s. ꝙ aliquid est in generatione saporum passiuum, & aliquid actiuum. Dictum est enim circa sapores, ꝙ humidum aqueum patitur à sicco terrestri, & sic reducitur per actionem caloris ad hoc ꝙ sit saporosum: in generatione autem odoris est actiuum humidum enchimū. Et dicitur enchimum ab En, quod est in, & Chimus, quod est humor: quasi humore existente imbibito & incorporato alicui sicco. hoc igitur est actiuum in odore: passiuum autem est aliquod aliud genus, quod comprehendit sub se aerem & aquam. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Horum autem commune omnium, nunc quidem perspicuum dicimus. Est autē odorabile non quà perspicuum, sed quà sapidæ siccitatis dilutiuum abstersiuumque est.*

Commune autem his, nunc quidem dicimus perspicuum. Est autem odorabile, non secundum quod perspicuum, sed secundum quòd lauabile, vel mundabile enchimę siccitatis.

Exponit quid sit illud genus commune aeri & aquæ, quod est susceptiuum odoris. Et dicit, ꝙ commune vtrique dicitur esse perspicuū: non tamen perspicuum, inquantum perspicuum, est susceptiuum odoris, sed coloris, vt supra habitum est: sed est susceptiuum odoris secundum ꝙ est lauabile vel mundabile enchimæ siccitatis, idest secundum ꝙ est receptiuum enchimi sicci. quam quidem receptionem vocat lauationem, vel mundationem. inquantum aliquid per humidum receptiuum natum est ablui vel mundari. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Non enim solum in aere, sed in aqua etiam odoris existit vis. quod ex piscibus, & ostreaceo genere est manifestum: olfacere nanque videntur, cum neque sub aquis sit aer (superemicat enim si fuerit) neque ipsa respirent.*

Non enim solum in aere, sed & in aqua quod odoris est. Manifestum est autem in piscibus & ostracodermis. Videntur enim odorare, nec aere existente in aqua. Supernatat enim aer, cum in aqua fuerit, nec ipsa respirantia.

Solum aer si ē susceptiuus odoris. Probat quod supposuerat, s. ꝙ susceptiuum odoris non solum sit aer, sed etiā aqua. Et primo inducit huius probationem, Secundo concludit quid sit proprium susceptiuum odoris. ibi {Si quis ergo.} Dicit ergo primo, ꝙ odor non solum suscipitur in aere, sed etiam in aqua: & hoc manifeste ostenditur propter hoc ꝙ pisces aliqui, vt sunt ostracoderma, i. animalia duræ testæ, viuentia in aqua, videntur odorare ex hoc ꝙ à longe odore trahuntur ad alimentum, quod videre non possunt. Et ex hoc apparet ꝙ aqua est susceptiua odoris duplici ratione. Primo quidem quia huiusmodi animalia nō viuunt in aere, sed in aqua. Quòd autem sub aqua, in qua huiusmodi pisces degunt, non sit aer sed aqua, probat per hoc, ꝙ aer supernatet aquæ, etiā si infra aquam ponatur: sicut patet de vtro inflato, si per violentiam submergatur, ꝙ supernatabit aquæ. Secundo etiam, quia, si daretur ꝙ aer esset infra aquam, cum tamē huiusmodi animalia non respirent aerem, ita non sentirent odorem, si solus aer esset odoris susceptiuus. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Si quispiam igitur & aerem & aquam ponat humida. erit certe odor sapida natura siccitatis in humido. huiusmodique etiam ipsum est olfactile.*

Si quis ergo ponat aquam & aerem vtraque humida, erit vtique quæ in humido enchimi sicci natura odor: & odorabile tale.

Odor quid. Concludit quid sit proprium susceptiuum odoris. Et dicit ꝙ ex quo aer & aqua, quæ sunt susceptiua odoris, sunt humida, sequitur ꝙ odor nihil sit aliud ꝗ quædam natura, scilicet forma ab enchimo sicco impressa in humido, quod est aer & aqua. & illud est odorabile, quod est tale, idest humidum habens naturam sibi impressam ab enchimo sicco. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quòd autem à Sapido istac prouenit passio, ex ijs quæ odorem habēt, quæue illo carent, manifestum esse potest. Elementa enim odorem non habent, vt ignis, aer, terra, aqua, quoniam ex illis cum sicca, tum humida, insipida sunt, nisi commixtum quippiam saporem faciat. Et iccirco mare odorem habet. quoniam saporem & siccitatem habet. salque nitro odoratior est, quod sanè defluens ex illo indicat oleum. Nitrum vero terreum est magis. lapis præterea caret odore: insipidus enim est. Ligna odora sunt, quoniam sapida: & horum aquatica minus. Metallorum quinetiā aurum odore caret, insipidum enim est: æs autem & ferrum sunt odora. cū vero exustum fuerit humidum omnium odore carent scoriæ. argentum vero & stannum, nōnullis quidem odoratiora existunt, alijs vero minus odora: aquea enim sunt.*

Quo-

Quoniam vero ab enchimo passio, est manifestum & per habentia & non habentia odorem. Elementa enim inodorabilia sunt, velut ignis, aer, terra, aqua, quia sicca & humida eorum enchima sunt: nisi aliquod commixtum faciat, propter quod & mare habet odorem. Habet enim humorem & siccitatem, & sal magis quam nitrum odorabile est. Manifestat autem etiam quod ab illis effluit oleum. Nitrum autem terra est magis. Amplius lapis inodorabile: achimus enim. Ligna autē odorabilia: enchima enim & boriū aquatica minus. Amplius in eis, quæ metallantur, aurum in odorabile: achimum enim æs autem odorabile & ferrum. Quando vero exuritur humidum: inodorabile scoriæ fiunt omniū. Argentum vero & stānum his quidem magis odorabilia: his vero minus. Aquatica enim.

Enchima odorabilia sunt, achima vero minus.

Probat ꝙ enchimus sit effectiuum odoris. Et hoc probat tripliciter. Primo quidem per ea, quæ habent, vel non habent odorem. secundo per diuersas opiniones quorundam de odore. ibi {Videtur autem quibusdam. Tertio per affinitatem odoris ad saporem. ibi {Adhuc autem siquidem.} Dicit ergo primo, ꝙ manifestum est & per ea, quæ habent odorem, ꝙ hæc passio, quæ est odor, sit impressa ab enchimo, i. ab humore imbibito & comprehenso à sicco, vt supra dictum est. Primo. n. elementa omnia .s. ignis, aqua, terra, caret odore. quia siue sint humida, siue sicca, sunt enchima, i. sine humore comprehenso à sicco: quia quę eorum sunt humida habent humidū sine sicco: quæ autem eorum sunt sicca habent siccum sine humido: nisi sit facta aliqua commixtio elementorum. Vnde mare habet aliquem odorem quia in eo siccum terrestre est admixtum humido aqueo vt manifestatur per salsum saporem. Sal etiam magis habet odorem, q̃ nitrum. Et ꝙ ista duo, s. sal & nitrum habeant aliquid de enchimo, manifestatur per hoc ꝙ oleum exit ab eis per aliquod artificium. & ex hoc manifestatur ꝙ est in eis aliquis humor pinguis comprehensus à sicco. sed nitrum minus habet de huiusmodi humore q̃ sal. & ideo est minus odorabile. secundo manifestat idem in lapidibus & lignis: & dicit ꝙ lapis solidus & durus caret odore: quia non habet prædictum humorem, à quo odor causatur, propter magnā sui terrestritatem. sed ligna habent odorem, quia habent aliquid de prædicto humore. quod patet ex hoc, quia inflammabilia sunt propter pinguedinem in eis existentem. Vnde ligna, quæ habent humorem magis aquosum & minus pinguem, quasi non comprehensum à sicco, sunt minus odorabilia, sicut patet de ligno populeo. ligna autem abietis & pinea sunt multum odorabilia, propter pinguedinem humoris ipsorum. Tertio manifestat idem in metallis, inter quæ aurum est minime odorabile: eo ꝙ caret prædicto humore. quod contingit propter eius magnam terrestritatem, quæ significatur ex maximo pondere eius. Est. n. ponderosius cæteris metallis. Sed æs & ferrum est odorabile, quia humidum in eis digestum est imbibitum à sicco, & non est totaliter ab eo separatum, sicut in auro. Vnde & scoriæ eorum propter adustionem humidi, sunt minus odorabiles. Argentum vero & stannum sunt magis odorabilia q̃ aurum, minus vero q̃ æs & ferrum. Habent. n. humorem magis aquaticum & minus comprehensum à sicco q̃ æs & ferrum. Quia tamen humiditas eorum aliqualiter comprehenditur à sicco, non sunt penitus absque odore, sicut aurum. Deinde cum dicit.

Aurum est ponderosius cæteris metallis ex terrestrius.

N. LEON. *Plerisque autem fumida euaporatio odor esse videtur, quæ terræ & aeris est communis. & omnes in hoc conueniunt de odore. quamobrem dixerat Heraclitus, si omnes res fumus fierent, quod nares illa dignoscerent. Cæterum de odore conueniunt omnes, ij quidem vt exhalationē quādam esse illum: alij autem vt euaporationem: nonnulli vero vtrūque. est autem exhalatio humiditas quædam: fumida vero euaporatio, quemadmodum dictum est, communis aeri & terrę. & ex illa quidem conflatur aqua, ex hac vero terræ species quędam.*

Videtur autem quibusdam famulis euaporatio esse odor. communis existens terræ & aeri. & omnes in hanc opinionem concurrunt. Quare & Heraclitus sic dicit, quòd si omnia entia fumus fierent, quod nares vtique de odore omnia discernerent. Ad odorem omnes inferunt: hi quidem tanquam exhalationem: hi vero sicut euaporationem: hi autem vtraque hęc. Est autem vapor quidem humiditas quædam: fumalis vero exhalatio, sicut dictum est, commune est aeri & terrę: & constituitur ex illa quidem aqua: ex hac vero terræ quædam species.

Ostendit ꝙ enchimum sit actiuum odoris per opiniones aliorum, Secundo excludit eas. ibi {Sed neutrum horum.} Tertio cōcludit propositum. ibi {quoniam ergo.} Dicit ergo primo, ꝙ quibusdam videtur ꝙ odor sit fumalis euaporatio, quæ est communis aeri & terrę, quasi medium inter ea: quia est aliquid resolutum à sicco terrestri non pertingēs ad subtilitatem aeream. & omnes Antiqui qui loquuntur de odore, propinqui fuerunt ad hanc positionem. Vnde & Heraclitus dicit, ꝙ, si omnia entia resoluerentur in fumum, nares percipientes odorem, discernerent omnia entia, quasi omnia entia essent odores. Existimabat enim Heraclitus vaporem esse rerum principium. Quia tamen non omnes philosophi posuerunt odorem esse fumum, sed quidam aliquid simile, ideo ad hanc diuersitatem manifestandam subiungit, ꝙ quidam attribuebant odori exhalationem, quidam euaporationem, quidam vtrunq;. & ostendit differentiam inter hæc duo quia euaporatio nihil aliud est quam quædam humiditas aquea resoluta: exhalatio autem siue fumus est commune aeri & terræ: cum sit resolutio quædam ex sicco terrestri sicut dictum est. Et signum huius differentiæ est ꝙ ex euaporatione aquæ condensata, generatur aqua: ex fumali autem euaporatione aliquid terrestre. Secundo ibi.

Sed neutrum illorum esse videtur. exhalatio enim aqua est, fumida vero & euaporatio in aqua fieri haud quaquam potest, odorant autem, vt dictum est prius, ea etiam quæ in aquis degunt.

N. LEON. *Sed neutrum horum videtur. Vapor enim aqua est: fumalis vero euaporatio impossibile est in aqua fieri. Odorant enim & quæ in aqua, sicut dictum est prius.*

Excludit prædictas positiones duabus rationibus. Quarum prima est quia vapor pertinet ad aquam, quæ non est odorabilis absque admixtione sicci, sicut supra dictū est: fumus autem non potest fieri in aqua, in aqua tamen fit odor, vt supra est ostēsum per hoc, ꝙ quædam animalia odorant in aqua: ergo odor non est fumus, nec vapor. Secundam rationem ibi.

Prima ratio.

Quædam animalia in aqua odorant.

N. LEON. *Præterea euaporatio eo dicitur modo quo defluxiones, si igitur illæ minus recte se habent, neque hęc sanè recte se habebit.*

Amplius euaporatio similiter dicitur effluxionibus. si igitur nec illa bene, nec ista bene.

Quæ talis est. Similis ratio est ꝙ euaporatio dicatur odoris & ꝙ colores dicantur effluxiones: sed illud non dicitur bene: de coloribus, vt supradictum est ergo: nec istud bene dicitur de odoribus. Vtrobique. n. sequitur ꝙ sensus fiat per tactum, & odorum, & colorum: & ꝙ corpora odorata & visa diminuerentur, & tandem totaliter resoluerentur

Secunda ra. Odor non est fumaliter euaporatio.

rentur per effluxionem vel resolutionem. & hoc est inconueniens, præsertim cũ inueniatur tam à remotis aliquid videri & odorari, quod nullo modo resolutio corporis vsque illuc reduci possit. Sic enim ad tantam distantiam, & calor, & odor per spiritualem immutationem medij percipi possunt. Deinde cum dicit.

A. LEON. *Quod igitur id quod in aere, & quod in aqua est humidum à sapida siccitate accipiat quippiam & non afficiatur non est obscurum. & enim aer suapte natura humidus est.*

Quòd ergo contingat recipere humidum, & illud quod in spiritu: & illud quod in aqua, & pati aliquid ab enchyma siccitate, non immanifestũ. Etenim aer humidus natura est.

Concludit propositum. s. quod ex quo odor nõ est nec vapor, nec fumus manifestum est quod humidum, quod est in spiritu. i. in aere & in aqua patitur ab enchima siccitate, & sic odor fit & sentitur. Humidum enim nõ solum inuenitur in aqua, sed etiam in aere. Deinde cum dicit.

A. LEON. *Præterea si eodem modo in aere sicut in alijs humidis, ceu dilutum efficit siccum, clarum certe est, quod odores saporibus proportione conuenire necesse est.*

Adhuc autem siquidem similiter in humidis faciat & in aere, quemadmodum lauatum siccum, manifestum, quod oportet proportionales esse odores humoribus.

Manifestat quod enchymum sit actiuum odoris per affinitatem ad saporem. Et circa hoc tria facit. Primo proponit dicens, & si enchimum. similiter facit odorem in humido aqueo & in aere, sicut siccum terrestre lauatum per humidum aqueũ facit sapores, manifestum est quod odores oportet proportionales esse saporibus. Secundo ibi.

A. LEON. *Quod profecto in quibusdam contingit. Acres enim & dulces sunt odores, nec non austeri & acerbi, & pingues. Amaris autem putridos proportione respõdere quispiam recte affirmare posset. Quapropter vt illi ægre potantur, sic ij ingrate odorantur. Manifestum igitur est quod illud quod in aqua est sapor, hoc in aere & aqua odor est.*

Sed adhuc hoc in quibusdam accidit. etenim acetosi & dulces sunt odores, & austeri, & pontici, & crassi. & amaris proportionales dicat vtique quis putridos. Quare quemadmodum illa difficilis potationis, putrida diasana purusta sunt. Manifestum ergo, quoniam quod in aqua sapor, hic in aere & in aqua odor.

Dyspnoa per alia ægre spirabilia.

Manifestat propositum adaptando odores saporibus. Et dicit quod in quibusdam hoc accidit manifeste. Dicuntur enim acetosi & dulces, odores & austeri, & styptici, & pontici, & crassi, sicut & sapores: sed amaros odores non dicimus: sed putridi odores proportionabiliter respondent amaris saporibus. quia amari sapores difficile sorbentur. Putrida sunt diasana purusta, idest difficilis respirationis. Vnde manifestum est ex hac affinitate odoris ad saporem quod sicut sapor fit in aqua, ita odor in aerre & aqua. Tertio ibi.

A. LEON. *Et hanc ob causam frigus & congelatio sapores obtundunt. & odores euanescere faciunt. quandoquidem calidum, quod architectatur & mouet, frigus & gelu intermittunt.*

Et propter hoc frigus, & cõgelatio, & sapores hebetant, & odores exterminant. Calidum enim quod mouet & generat, auferunt infrigidatio & congelatio.

Sapor & odor hebetantur per frigus & congelationem.

Probat prędictam affinitatem per impedimenta saporis & odoris. quia per frigus & congelationem, sapores hebetantur & odores extenuantur, inquantum per prædicta aufertur calidum, quod generat & mouet odores & sapores, vt ex dictis apparet.

LECTIO XIII.

Quædam odoris species diuersos consequentes sapores declarantur, modusque quo tam ab homine quam alijs animalibus per respirationem percipiantur ostenditur.

Species autem rei odorabilis duæ sunt. non enim vt quidam asserunt, nullæ sunt odorabilium species, sed procul dubio sunt. determinandum autem est, & quomodo sunt & quomodo non sunt. A. LEON.

Species autem odorabilis duę sunt. Non enim sicut quidam dicunt, non sunt species odorabilis, sed sunt. Determinandum autem quomodo sunt, & quomodo non sunt.

Postquam philosophus determinauit generationẽ & naturam odoris, hic determinat de speciebus odorum. Et circa hoc duo facit. Primo determinat diuersas species odoris, Secundo determinat modum odorandi. ibi {Et propter hoc fit per respirationem.} Circa primum tria facit. Primo proponit esse aliquas species odoris. Secundo determinat de speciebus odoris per conuenientiam ad species saporum. ibi {Hoc quidem enim est secundum sapores.} Tertio determinat species, quæ sunt odoris secundum se. ibi {Quidam autem secundum ipsos.} Dicit ergo primo, quod duæ sunt species odorabilis. vna quidẽ per cõuenientiam ad sapores, alia secundum se. Falsum est enim quod quidam dicunt. odorabile species non habere. sed oportet determinare quomodo habeat, & quomodo non habet. Est enim determinare species odorum secundum conuenientiam ad species saporum, vt supra dictum est. non autem sunt determinatæ odoris species secundum se nisi solum secundum diuersa odorabilia: sicut si dicamus alium esse odorem rosarum, & violarum, & aliorum huiusmodi. Discernitur tamen in his odoribus delectabile & abhominabile. Deinde cum dicit.

Aliud enim horum genus per sapores (vt diximus) est ordinatum, & eum suaue, tum triste per accidens habet. quoniam enim illius, quod alit, sunt passiones, appetentibus quidem suaues illorum sunt odores: saturis autem, & nullius indigentibus neque odores sunt suaues, neque illi quod odores habet alimentum eisdem suaue est, quamobrem ij quidem (vt diximus) ex accidenti suaue & triste in se habent quapropter omnium communes sunt animantium. A. LEON.

Hoc quidem enim est secundum sapores ordinatum ipsorum, sicut dictum est. & delectabile, & triste, habent secundum accidens. Quoniam enim nutritiui passio est: appetentibus quidem delectabiles odores eorum sunt: plenis autem & nihil egentibus non delectabiles, neque odores. Et esca habens odores quibuscunque non delectabilis, neque his. Quare iste quidem, velut diximus, secundum accidens quidem habent delectabile & triste. propter quod omnibus sunt communes animalibus.

Determinat de speciebus odorum, quæ consequuntur species saporum. Et dicit, quod inter odorabilia aliquid est odoratiuum secundum saporis species, vt supra dictum est, & ideo delectabile & contristans est in eis secundum accidens, i. non inquantum habent odorem, sed inquantum eorum odor significat nutrimentum. Odor. n. est quædam passio nutrimenti, sicut & sapor. animal enim discernit conueniens nutrimentum à remotis per odorem, sicut coniunctum per saporem. Et ideo huiusmodi odores non sunt delectabiles animalibus repletis, & quæ cibo non indigent, sicut nec esca habens hos odores est his delectabilis. sed animalibus appetentibus cibum, i. esurientibus, vel sitientibus sunt huiusmodi odores appetibiles, sicut & cibus vel potus est eis appetibilis. Vnde manifestum est quod

Animalibus progreſsiuis requiritur odor propter alimentum nõ autem immobilibus.

ꝙ huiuſmodi odorabile habet delectationem, & triſtitiam ſecundum accidens, ſicut dictum eſt, ſ. ratione nutrimenti. Et, quia nutrimentum eſt commune omnibus animalibus, iccirco omnia animalia percipiunt hos odores. quod tamen intelligẽdum eſt de omnibus animalibus habentibus motum progreſsiuum, quæ neceſſario habent quærere alimentum ex longinquo per odorẽ. animalibus autem immobilibus ſufficit guſtus & tactus ad diſcernendum conuenientiam alimenti. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Odorum autem nonnulli per ſe ſuaues ſunt, vt florum.*

Quidam autem odores ſecũdum ſeipſos delectabile ſunt, quemadmodum illi qui florum.

Determinat ſpecies odoris per ſe. Et primo ponit huiuſmodi ſpecies odoris, Secundo oſtendit à quibus animalibus percipiantur. ibi {Hoc quidem igitur odorabile.} Circa primum tria facit. Primo proponit quod intendit, Secundo probat propoſitum. ibi {Nihil enim magis} Tertio excludit obiectionem contrariam. ibi {Qui aũt nunc commiſcent.} Dicit ergo primo, ꝙ quidam odores ſunt delectabiles ſm ſeipſos, i. non per comparationem ad alimentũ, ſicut ſit de odoribus florum. Deinde cũ dicit.

N. LEON. *Siquidem magis aut minus nihil ad eſcas inuitant, neque ad appetentiam quicquam conferunt, ſed contrarium efficiunt magis. Verum etenim eſt quod in Euripidem cauillatus eſt Stratis, cũ lẽticula coquitur vnguẽti nihil infundito.*

Nihil enim magis vel minus ad eſcam inuitant, nec conferunt ad deſiderium quicquam, ſed contrarium magis Verum enim eſt, quod Euripidem vituperans Stratis dixit. Quando lentem decoquis, non infundas myron.

Probat ꝙ huiuſmodi odores ſunt ſecundum ſe delectabiles, quia, ſ. non habent conferre ad eſcam: vt videlicet appetentes eſcam magis his odoribus delectentur, & repleti minus. Neque etiam huiuſmodi odores conferunt aliquid ad deſiderium eſcæ, ſicut odores, de quibus ſupra dictum eſt, promouentes eſcæ appetitum. ſed magis accidit contrarium: quia per immixtionem horum odorabilium, redditur eſca indelectabilis: quia frequenter quæ bene redolent ſecundum huiuſmodi odorem, ſunt mali ſaporis. Et inducit ad hoc verbum cuiuſdam poetæ comici, qui Stratis dicebatur, qui in vituperium alterius poetæ, ſ. Euripidis exquirentis cibaria nimis delicata parata dixit. quando lentem decoquis, non infundas myron, i. vnguentum ſuauiter redolens: q. d. non oportet ꝙ in pulmento tuo apponas aliqua ſuauiter redolentia. Deinde cum dicit.

Lege Adagium In lente unguentũ.

N. LEON. *Atqui noſtri temporis homines tales in proculis odorum miſcentes vires, aſſuetudine vim voluptati facere contendũt vt à duobus ſuauitas proueniat ſenſibus, vt vna ab vnico.*

Qui autem nunc commiſcent ad potationes tales virtutes, vim faciunt per vſum delectationi: donec vtiq; à duobus ſenſibus fiat delectabile: quemadmodum vnũ et ab vno.

Excludit obiectionem quæ poſſet fieri propter conſuetudinem quorundam, talia cibis admiſcentium. Sed ipſe reſpondet dicens, ꝙ illi, qui huiuſmodi virtutes, i. res odoriferas, commiſcent cibis & potibus, faciunt per conſuetudinem quandam violentiam naturali delectationi: vt. ſ. perueniat ad hoc ꝙ vnum & idem ſit delectabile duobus ſenſibus, ſcilicet guſtui & odoratui: ſicut naturaliter eſt vnum delectabile vni ſenſui. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Hoc autem odoris genus homini eſt proprium, cum illud, quod ſaporibus eſt applicitum, alijs etiam (vt dictum eſt) animalibus competat. Et illorum quidem ſpecies, quoniam ex accidenti ſuaue & triſte habent, per ſapores diſterminantur: huius autem minime, quoniam eius natura ſuauis per ſe eſt, vel triſtis.*

Hoc quidem igitur odorabile, proprium hominis eſt. Quod autem ſecundum ſapores ordinatum eſt, & aliorum animalium eſt, ſicut dictum eſt prius. Et illorum quidem, quia ſecundum accidens habent delectabile, diuiduntur ſpecies ſecundum ſapores. Iſtius autem non iam, propterea quod natura ipſius eſt ſecundum ſeipſam delectabilis aut triſtis.

Oſtendit à quibus huiuſmodi odorabilia percipiantur. Et circa hoc tria facit. Primo proponit quod intendit, Secundo aſſignat cauſam dictorum. ibi {Cauſa autem eſt.} Tertio excludit obiectionem. ibi {Cibus.} Dicit ergo primo, ꝙ hoc odorabile, quod ſecundum ſe delectat, vel contriſtatur eſt proprium hominis: quia, ſ. ſolus homo huiuſmodi odorabilia diſcernit, & in eis delectatur, vel contriſtatur. Vnde quantũ ad hoc abũdat in homine ſenſus odoratus præ aliis animalibus. Sed odor, qui coordinatur ſapori competit etiam aliis animalibus, quæ in huiuſmodi odoribus diſcernendis, habent acutiorem ſenſum quam homo. & quantum ad hoc ſupra dixit, ꝙ ſenſum odoratus habemus peiorem aliis animalibus. Et, quia illi odores, qui coordinãtur ſaporibus, habent delectationem per accidens, ſ. per comparationem ad eſcam, ideo ſpecies eorũ diſtinxit ſm ſpecies ſaporum: quod non contingit in his odoribus, qui ſm propriam naturam habẽt triſtitiam, vel delectationem. ſed huius odoris ſpecies diſtingui nõ poſſunt niſi ſm odorabilia, vt dictũ eſt. Deinde cũ dicit.

N. LEON. *Cur autem homini proprius talis exiſtat odor in cauſa eſt cerebri frigiditas. cum enim ſuapte natura frigidum ſit cerebrum, ſanguiſque, qui in eius continetur venulis, tenuis ſit & purus, et qui de facili algeat: et propterea ciborum exhalatio ob loci naturam refrigerata, fluctionum morbos afferat, talis profecto odorum ſpecies hominibus ad ſanitatis ſubſidium eſt attributa: nullum enim aliud præter hoc illius eſt officium. Iſtuc autem manifeſtum ſit.*

Cauſa autem cur proprius ſit hominis talis odor, eſt propter frigus, quod circa cerebrum eſt. Frigido enim natura exiſtente cerebro & ſanguine, qui circa illud in anguſtis venis exiſtente ſubtili & puro, de facili autem infrigidabili. propter quod & cibi fumoſitas infrigidata, propter locum, rheumaticas ęgritudines facit hominibus. propter quod facta eſt iſta ſpecies odoris. Nullum enim aliud eſt opus ipſius quam hoc. Hoc autem facit manifeſte.

Aſſignat cauſam prædictorum. & dicit, ꝙ odor ſecundum ſe delectabilis, eſt proprius hominis ad contemperãdum frigiditatem cerebri ipſius. Homo enim habet maius cerebrum ſm quantitatem ſui corporis inter cætera animalia. cerebrum autem ſecundum ſuam naturam eſt frigidum: & ſanguis, qui circa cerebrum continetur in quibuſdam ſubtilibus venis, eſt de facili infrigidabilis. & ex hoc contingit, ꝙ fumi reſoluti à cibo ſurſum aſcendentes, propter loci infrigidationem, inſpiſſantur infrigidati: & ex hoc cauſantur rheumaticæ infirmitates in hominibus, & ideo in adiutorium ſanitatis contra ſuperfluam cerebri frigiditatem attributa eſt iſta ſpecies odoris hominibus, & ſi quandoq; huiuſmodi odores grauent cerebrum, hoc eſt quia nõ adhibentur ſm ꝙ debent, ſed ſuperflue ipſum calefacientes faciunt nimiam reſolutionem. ſed, ſi modo debito adhibeantur, conferunt ad ſanitatem: & hoc manifeſte apparet ex effectu. cum tamen nulla alia vtilitas appareat talis odoris. parum enim deſeruit intellectui perceptio taliũ odorũ ad inueſtigandas naturas rerũ: cui multũ deſeruit viſus & auditus, vt ſupra oſtenſum eſt. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quoniam ſuauis plerunque cibus cum ſiccus, tum humidus morboſus eſt. Suauis autem per ſe odor quoquo modo ſe ha-*

se habentibus semper (vt ita dicatur) est salubris.

Cibus enim delectabilis existens & siccus, & humidus, multotiens infirmans est. Qui autem ab odore secundum seipsum odor, operi, quomodocunque se habeat, semper vtilis est, vt est dicere.

Excludit quandam obiectionem. Posset enim aliquis dicere, quod ad prædictum remedium sanitatis sufficeret aliqua species odorabilis, quę coordinatur sapori. sed ipse respondet, quod illa species odoris, quæ est delectabilis, propter cibũ multotiẽs magis grauat caput, vel propter superfluam humiditatem, vel propter superfluam siccitatem. Sed illa species odoris, quæ est f m se delectabilis, semper est vtilis ad sanitatem ex sui natura. Addit autem (vt est dicere) propter indebitum vsum. Deinde cum dicit.

V. LEON. *Et hanc ob causam per spirationẽ fit non omnibus, sed hominibus, & ijs quæ sanguinem habẽt quadrupedibus. quin etiam ijs, quæ aereæ magis sunt naturæ.*

Et propter hoc fit per respirationem, non omnibus sed hominibus, & sanguinem habentibus: velut quadrupedibus, & magis participantibus naturam aeris.

Concludit ex prædictis debitum modum odorandi. Et primo in hominibus & in alijs animalibus respirantibus, secundo in animalibus non respirantibus. ibi {Quæ vero non respirant.} Circa primum tria facit. Primo proponit quod intendit, secundo assignat causam propositam quantum ad homines. ibi {Afferentibus nanq;.} Tertio quantum ad alia animalia. ibi {Aliis vero.} Dicit ergo primo, quod, quia odor vtilis est ad contemperandum cerebri frigiditatem, ideo odoratio fit per respirationem, non quidem in omnibus animalibus, sed in hominibus, & quibusdam animalibus habentibus sanguinem, sicut in quadrupedibus & auibus, quæ etiam magis participant aerem & naturã aeris, vt eorũ motus demonstrat. Deinde cum dicit.

Odoratio in quibus anima libus per respirationem fiat.

V. LEON. *Cum enim propter caloris in se reperti leuitatem sursum ad cerebrum ferantur odores, locus certe ille salubrius se habet. odorum nanque vis suapte natura calida est. Ad duo autem natura spirandi vtitur opere. ex proposito quidem ad pectoris auxilium, præter propositum autem ad odorem. spirante enim animali, ceu ex traiectu per nares efficitur motio. Hominis autem naturæ proprium est eiusmodi odorum genus: quoniam pro magnitudine amplissimum & humidissimum animalium omnium habet cerebrum. & eam ob causam solis (vt ita dicatur) inter reliqua animalia, & sentit, & delectatur florum taliumque id genus, odoribus homo: commensurata enim illorum est caliditas & motio, ad superfluentem loci illius humiditatem, & frigiditatem.*

Ascendentibus nanque odoribus ad cerebrum propter leuitatem caloris, quæ in ipsis, sanius habent circa locum hunc. Odoris nanque virtus natura calida est. Vtitur autem natura respiratione ad duo, vt operosę quidem ad thoracis adiutorium, vt aduentitie ad odorem. Respirante enim sicut ex transitu facit per nares motum. Proprium autem hominis natura tale genus odoris: quia plus cerebrum & humidius habet alijs animalibus secundum magnitudinem. propter hoc enim & solum, vt est dicere, aliorum animalium homo, & gaudet florum & talium odoribus. commensuratur enim eorum calor et motus ad hyperbolem eius, qua in loco frigiditatis, & humiditatis est.

Manifestat causam, quare odor percipitur respirando quantum ad homines. Et dicit & odores ascendunt ad cerebrum, quia calor igneus, qui resoluit odores, dat eis quādam leuitatem, vt superiora petãt: & ex hoc sequitur quędam sanitas circa cerebrum. Odor enim habet virtutem calefaciẽdi propter calidum igneum à quo causatur & resoluitur. Vnde natura vtitur respiratione ad duo, vt operose. quidem, i. pcincipaliter ad adiutorium thoracis, i. pectoris: & ad refrigerium caloris cordis. Vt aduentitie autem, i. secundario ad percipiendum odorem. Dum enim homo respirat commouet aerem per nares attrahendo: & sic facit pertransire odores vsq; ad organum olfactus. Ideo autem tale genus est proprium naturæ humanæ, quia homo habet inter cætera animalia, secundum proportionẽ suæ magnitudinis, maius cerebrum, & humidius alijs animalibus. & ideo solus homo inter cætera animalia sentit, & delectatur in odoribus florum, & aliorum huiusmodi odorum: & motus ad cerebrum reducet ad debitã mensuram hyperbolem, idest superexcessum frigiditatis & humiditatis cerebri. Addit autem, vt est dicere quia alia animalia fugiunt malos odores, inquantum sunt corruptiui. Deinde cum dicit.

Natura ad duo vtitur respiratione.

N. LEON. *Alijs autem quæcunque pulmones habent spirandi opera alterius odorum generis sensum concessit natura, ne duo sensiteria faceret. sufficit. n. quando sic respirant, vt hominibus vtriusq; olfactilis, ita ys alterius solũ attributus sensus.*

Aliis vero quæcunque pulmonem habent ob respirationem, alterius generis odoris sensum dedit natura, vt non duo sensoria faciat. sufficit enim quoniam quidem & vt respirantibus quemadmodum hominibus vtrorumque odorabilium, his alterorum solum existens sensus.

Assignat causam odorandi per respirationem quantũ ad alia animalia. Et dicit, quod animalibus habentibus pulmonem, quæ sola respirant, natura dedit sensum alterius odoris, i. pertinentis ad cibum per respirationem, vt non faciat duo organa, vnum respirandi, & aliud odorandi, cũ sufficiat organum respirandi etiam ad odorandum. sicut hominibus, quantum ad duo genera odorabilium, ita etiã aliis animalibus quantum ad vnum tantum.

Sola animalia habentia pulmonem respirant.

LECTIO XIIII.

Quomodo animalia non respirantia odorent, odoratũ item medium esse sensum inducitur, animalia quoque odore non nutriri, contra Pythagoricos, ostenditur.

N. LEON. *Quæcunque vero non spirant, quod quidem olfactile sentiant, manifestum certe est. pisces enim & insectorum genus vniuersum exquisite. & de longe, propter altricem odoris speciem, sentiunt multum etiam à peculiari esca remota: vt apes in melle faciunt, magnarumque genus formicarum, quas senipas quidã vocant: & ex marinis purpuræ, et pleraq; alia eiusmodi propter odorẽ acute præsentiunt escas.*

Quæ vero non respirant, quod quidẽ habent sensum odorabilis, manifestum est. Etenim pisces & entomorum genus omne, diligenter sentit de longe (propter nutritiuam speciẽ odoris) remota multum à propria esca: quemadmodum apes faciunt ad mel, & paruarum formicarum genus, quas vocant quidam senipas, & marinorum purpuræ, & aliorum multa talium animaliũ acute sentiunt escam propter odorem.

Postquam philosophus ostendit quod homines, & quædã alia animalia odorant respirando, hic inquirit quomodo animalia non respirantia odorant. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quid circa huiusmodi animalia sit manifestum, secundo quid circa ea sit dubium. ibi {quomodo autem &c.} Dicit ergo primo manifestum esse quod animalia, quæ non respirant, sentiant odorabile, ex hoc quod videmus pisces & omne genus entomorum, i. interceptorum animalium, sicut sunt formicæ, apes, & huiusmodi. acute

Animalia non respirantia od...

sentire

sentire de longe nutrimentum suum, quãdo distant à proprio cibo, plus ꝗ per proprium visum, possent id percipere. Vnde manifestum est, ꝙ id percipiunt propter nutritiuam speciem odoris, i. inquantum sentiunt illam odoris speciem, quæ proportionatur sapori: & indicat qualitatẽ nutrimenti. Et ponit exemplum de apidibus, quæ longe mouentur ad suum cibum quærendum. s. mel: & de quibusdam formicis paruis, quæ habent sex pedes, & de quibusdam animalibus alijs, quæ purpuræ vocantur propter colorem: & similiter multa animalia non respirantia inueniuntur, quæ acute à remotis sentiunt suam escam propter odorem. Deinde cum dicit.

M. LEON.

Qua vero re sentiant, non æque est manifestum. Quamobrem iure quispiam ambigere posset, qua nam re odores sentiant, siquidem spirantibus olfacere vno contingit modo. hoc enim in ijs quæ spirant apparet omnibus: illorum vero spirat nullum, cum tamen sentiant, nisi forte quispiam præter quinque alius est sensus: quod fieri non potest, olfactilis enim rei est olfactus, illa autem id sanè sentiunt.

Quomodo autem sentiunt non similiter manifestum, propter quod vtique dubitabit aliquis quomodo sentiunt odorem, si spirantibus quidem omnibus fit spirare vno modo. Hoc enim videtur in respirantibus accidens omnibus. Illorum autem nullum respirat, sentiunt tamen, nisi aliquis præter quinque, sensus alius. hoc autem impossibile. Odorabilis enim olfactus: illa vero hoc sentiunt.

Dubium.

Ostendit quid circa huiusmodi animalia sit dubium. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationẽ, Secundo soluit. ibi {Sed non forte eodem.} Tertio manifestat solutionem magis per simile. ibi {Similiter autem & aliorum.} Dicit ergo primo, ꝙ, cum manifestum sit ꝙ prædicta animalia sentiunt odorem, nõ est manifestum quomodo sentiãt odorem. Et ratio dubitationis est, quia omnia animalia respirantia percipiunt odorem vno modo, s. respirando. Hoc enim per experimentum apparet accidere in omnibus animalibus respirantibus. Sed circa prædicta animalia apparet ꝙ non respirant: & tamen sentiunt odorabile. Posset autem aliquis assignare rationẽ, dicens ꝙ quoddam alio sensu, qui est præter quinq; sensus nominatos, huiusmodi animalia sentiunt odorabile. & posset videri responsio probabilis, quia sentire est pati quoddam: vnde diuersus modus sentiendi est quasi diuersus modus patiendi, qui indicat diuersitatem potentiæ passiuæ, sicut diuersus modus agendi significat diuersitatem virtutis actiuæ. videmus enim ꝙ quanto calor est fortior, tanto calefactio est vehementior. & sic ex parte passiuorũ, quæ alio modo patiuntur, aliam potentiam passiuam habere videntur: & sic quæ alio modo sentiunt videntur habere alium sensum. Sed ꝙ alio modo sentiant odorabile est impossibile: quia vbi est idem sensibile, est idem sensus. Potentiæ enim distinguuntur s'm obiecta. Idem aũt est sensibile, quod sentiunt vtraque animalia, s. odorabile. Vnde non potest esse alius & alius sensus. Deinde cum dicit.

Responsio.

Improbat falsam responsionem.

M. LEON.

Verum non eodem fortasse modo, sed spirantibus quidem quod superiacet, velut operculum remouet spiritus: quamobrem non sentiunt nisi spirent. ea autem, quæ non spirant, id sanè non habent, quemadmodum in oculorum natura percipere licet. siquidem animalia quædam palpebras habent, quæ nisi diducantur, cernere nequeunt. Quæ autem duros habent oculos illas non habent: ea propter nullo illas remouente indigẽt, sed pro vidẽdi facultate illico cernũt.

Sed non forte eodem modo. Sed respirantibus quidem spiritus aufert superiacẽs: quemadmodum cooperculum quoddam. Quare non sentiunt non respirantia. his autem non respirantibus, ablatum est hoc: quemadmodum in oculis. Quædam enim animalium habent palpebras. quibus non reuelatis, minime possunt videre. Quæ autem habent duros oculos, non habent. Quare non egent vllo, quod illa reuelet, sed vident à facultate existente in illis statim.

2. Anim. tex. cõ. 100.

Solutio.

Soluit præmissam dubitationem per hoc ꝙ idem odorabile sentiunt cum eodem sensu, sed non eodem modo. Considerandum enim est ꝙ modus sentiendi potest diuersificari dupliciter. Vno modo per se, quod est s'm diuersam habitudinem sensibilis ad sensum, & talis diuersitas in modo sentiẽdi diuersificat sensum: puta ꝙ vnus sensus sentit sensibile coniunctum, sicut tactus: alius autem sensibile remotũ, sicut visus. Est & alia diuersitas in modo sentiendi per accidens, quæ non diuersificat sensum, & attenditur secundum remotionem prohibẽtis. & talis diuersitas in modo sentiẽdi est in proposito: quia in animalibus respirantibus, per respirationem remouetur quoddã quod per modum cooperculi subiacet organo odoratus: & ideo quando non respirant impediuntur ab odorando propter huiusmodi cooperculum. Sed animalia nõ respirantia carent huiusmodi cooperculo: & ideo non indigẽt respiratione ad odorandũ: sicut videmus in oculis, ꝙ quędam animalia habent palpebras, quæ si non aperiantur, non possunt huiusmodi animalia videre. Huiusmodi autem palpebras dedit natura animalibus indigentibus acutiori visu propter securitatem oculi, vt oculus conseruetur. Vnde animalia habentia duros oculos quasi non indigentia acuto visu, non habent huiusmodi palpebras: & ideo non indigent aliquo motu aperiente palpebras ad videndum, sed statim oculos habent ad, & videndum facultatem, nullo remoto. Deinde cum dicit.

Modus sentiendi dupliciter diuersificatur.

Ad quid palpebræ datæ sint à natura.

M. LEON.

Similique modo reliquorum animalium nullum, nullos per se male olentes odores moleste fert, nisi forte pernitiem afferant. talibus enim nonnulla intermantur, vt plerunq; homines qui ex carbonum halitu grauedinem incurrunt; & sæpenumero pereunt, ita reliqua animalia à sulphuris, bituminosorumque vi examinantur. Quamobrem id incommodum declinare solent, cum de ipsa per se odoris fœditate nihil curent (Atqui multa ex terrenascentibus graueolentiam habẽt) si quippiã illis ad gustatũ esumùe conferat.

Similiter autem & aliorum animalium quodlibet, non egrefert eorum odorem, quæ per se fœtida sunt, nisi quid accidat corruptiuum existens, ab his autem corrumpuntur. similiter, quemadmodum & homines à carbonum fumo, patiuntur grauedinem capitis, & corrumpuntur multotiens: sic & à virtute sulphuris & bitumine corrumpuntur alia animalia: & fugiunt propter passionem. Ipsam autem secundum seipsam non curant fœditatem (quamuis multa terra nascẽtium fœtidos habeant odores) nisi quid conferat ad gustum vel ad edulum illis.

Manifestat prædictam solutionem per aliud simile per olfactum, in quo est quædam alia diuersitas, inter animalia, quæ non diuersificant sensum. Nullum enim aliorum animaliũ, præter hominem, grauiter ferι ea, quæ habent fœtidum odorem secundum seipsa, idest non per comparationem ad nutrimentum. Et hoc quidem superius dixerat. Sed poterat esse circa hęc dubitatio ex hoc quòd quędam animalia videntur huiusmodi fœtidos odores fugere: Et ideo repetit vt hanc dubitationem remoueret, & dicit ꝙ alia animalia non fugiunt odores secundum se fœtidos nisi per accidens, inquantum, scilicet accidit huiusmodi fœtidum odorem esse corruptiuum. Cum enim odor causetur ex calido, humido, & sicco, vt supra dictum est. quandoque contingit quòd fœtidus odor prouenit ex ma

gua distemperantia in prædictis qualitatibus, & sic simul cum odore immutatur medium ad aliquā pessimam passiuam dispositionem, quæ corrumpit corpora aliorū animalium, sicut & hominis. quam quidem immutationem alia animalia sentiunt per sensum tactus: & ideo fugiunt huiusmodi fœtida. Et ponit exēplum, φ homines patiūtur grauedinem capitis à fumo carbonum propter eius distemperantiam: & quandoq; vsq; ad corruptionem. Similiter est de sulphure. Vnde animalia fugiunt huiusmodi corruptiua propter passionē corporis, quam sentiunt: sed de ipsa fœditate odoris ſm se consyderata non curant (quamuis multa terræ nascentium habeant fœtidos odores) nisi secundum φ fœtiditas odoris repræsentat aliquid circa gustum, vel circa conuenientiam proprij nutrimenti. Deinde cum dicit.

Quare animalia fugiunt pessima odores.

N. LEON. *Cum autem impares sint sensus, ijsque numerus medium habeat, odorandi sensus medius sanè esse videtur, cum tactilium, cuiusmodi gustatus & tactus est: tum eorum, qui per aliud sentiunt, qualis visus est & auditus. quamobrem olfactile nutrientium passio est quædam. Hæc autem in eodem sunt genere quo & audibilis res est & visibilis: propterea & in aere, & in aqua odorantur. & hanc ob causam olfactile commune quiddam horum est vtrorumq; quod & tactili inest, & audibili & perspicuo. Quamobrem non sine ratione assimilatum est siccitati esse in humido & fusili, seu infectionem quandam & loturam. Quonam modo ipsius olfactilis connumeranda sunt species, & quomodo non, hactenus sit expositum.*

Videtur autem sensus qui est odorandi, imparibus existentibus sensibus, & numero impari habente medium & ipse medius esse tactiuorum, quemadmodum tactus & gustus: & per alia sensitiuorum, velut visus et auditus. Quare & odorabile nutritiuorum est passio quadam. hoc autem in eodem genere, & audibilis & visibilis. Quare & in aere, & in aqua odorantur. Quare est odorabile cōmune aliquid horum amborum: quod & tactuali inest, & perspicuo & audibili. Quare rationabiliter assimilata est siccitati enchimæ, quemadmodū color in humido & fusibili, velut tinctura quædam & lotura. Quō quidem igitur species odorabilis oportet dicere, & quomodo nō oportet intantum sit dictum.

Comparat sensum odoratus ad alios sensus. Et primo determinat veritatem. Secundo excludit errorem. ibi {Quod autem quidam.} Circa primum consyderandū est quod secundū consuetudinem Pythagoricorum philosophus vtitur huiusmodi proprietate numeri ad ostendendum comparationem sensuum. Numerus.n. impar non potest diuidi in duo media, sicut par, sed in medio remanet aliquid indiuisum inter duas partes æquales, sicut in quinario remanet vnitas media inter duo, & duo. Cū autem sensus sint in impari numero constituti, s. quinario duo eorum sunt tactui: quia, s. sentiunt suum sensibile cōiunctum non per medium extraneum, scilicet tactus & gustus: duo autem eorum, scilicet visus & auditus sentiunt suum sensibile remotum per alia, idest per extrinseca media. Odoratus autem in medio vtrorumq; vnde & cum vtrisque conuenit. cum tactu quidem & gustu, qui sunt sensus nutrimenti, vt dicitur in Secundo de Anima, inquantum odorabile est quædam passio nutritiuorum, secundū quòd odor proportionatur sapori. Et sic tangibilia & gustabilia sunt in eodem genere cum odoribus. & est idem genus visibilis & audibilis & odorabilis, inquantum, s. vtraque cognoscuntur per medium extraneum. Vnde odorant animalia per aerem & aquam, sicut vident & audiunt. Et sic patet quod odorabile est aliquid commune vtrisq;. Inest enim tactuali, secundū quod est passio nutrimenti. & sic concurrit in eodem cum tangibili & gustabili qualitate: & similiter inest perspicuo & audibili, idest percipitur per medium perspicuum, per qđ videtur, & per quod etiam auditur, idest per aerem & aquam: licet non inquantum huius sunt perspicua, sed inquantum sunt susceptiua enchimæ siccitatis, vt supra dictum est. Et ideo à quibusdam rationabiliter ista duo assimilantur, vt esse enchymæ siccitatis odoriferæ in humido aqueo & fusibili, id est aereo, propter facilē diffusionem sic sicut tinctura quædā, quę refertur ad immutationem medij à colore: & sicut lotura, quæ refertur ad saporem quia, scilicet odor habet conuenientiam cum vtrisq;. & post hoc epilogādo cōcludit dictū esse quomodo oporteat distinguere species odorabilis, & quomodo non, inquantum scilicet accipiuntur odores secundum seipsos. Deinde cum dicit.

Odoratus est medium inter sensus.

Quod aūt Pythagoreorum quidā dixerunt, alij videlicet animalia quædam odoribus, rationi non est consentaneum. N. LEON.

Quod autem quidam Pythagoricorum dicunt, non est rationabile. Nutriri nanq; dicunt quædā animalia odoribus.

Excludit errorem, Et circa hoc tria facit. Primo narrat erroream opinionem, secundo improbat eam. ibi {Primum quidem.n.} Tertio respondet tacitæ obiectioni. ibi {Quod quidem igitur.} Dicit ergo primo, non esse rationabile quod quidam Pythagorici dixerunt, quædam aīalia nutriri odoribus. ſm quos, odoratus non esset medius inter sensus, vt dictum est, sed oīno cōnumerādus est sensibus nutrimenti Mouebantur autem ad hoc dicendū, quod videbant homines & animalia confortari odoribus. Deinde cum dicit.

Opin. Pythagoricorum circa odores.

Primo nanq; videmus cibos: omnes compositos esse oportere. ea enim, quæ aluntur, simplicia non sunt. quamobrem ciborum fiunt excrementa aut in ipsis, aut extrinsecus, vt in stirpibus. Præterea neq; aqua ipsa solitarie alere potest nulli commixta. corpulentum enim quiddam quod constitutum esse oportet, multo autem minus rationabile est aerem fieri corpulentum.

Primum quidem enim videmus quoniam cibum oportet esse compositum. Etenim ea, quæ nutriuntur, non sunt simplicia. Quare & superfluitas fit cibi, aut in ipsis, aut extra sicut in plantis. Amplius vero neque aqua vult ipsa sola nutrire, incommixta existens. Corporale enim aliquid oportet esse constitutum. Amplius multo minus rationabile est aerem corpulentum fieri.

Improbat prædictā opinionē duabus rationibus. Quarum prima est, quia oportet cibum cōpositum esse ex pluribus elemētis. Simplicia.n. elementa non nutriunt: qa animalia, quæ ex his nutriuntur, cōposita sunt ex quatuor elementis. Ex eisdē aūt nutritur aliquid, ex quibus est, vt dictum est in 2. de Generatione. Et per huiusmodi signum concludit φ ex cibis generatur aliqua superfluitas interius, sicut patet in animalibus intra quorum corpora sunt quædā loca deputata ad congregationē superfluitatū: vel exterius, sicut in plātis, quorū superfluitas statim exterius emittitur, sicut patet de gummis arborū & de aliis huiusmodi. Si aūt aliquod aīal, vel planta, nutriretur simplici elemento nulla fieret superfluitas, cū non sit ibi aliqua diffōrmitas partiū: cum aūt nullum elementū sit aptū nutritioni propter simplicitatem, adhuc amplius aqua habet specialem impedimentū quare sola non possit nutrire sine commixtione alicuius terrestris, sicut agricultores adhibent fimum, vt aqua cōmixta nutriat plantas. quia nutrimentum constituit & generat aliquid in substantia nutriti, &

Cibum oportet esse compositum ex pluribus elementis.

Odorem nutrire non possunt.

ideo oportet q; sit aliquid corpora & solidum, qđ nõ competit aquæ. Vnde aqua sola non põt nutrire: & multo minus aer. vnde relinquitur q; odor nutrire non possit. Manifestum est.n. q; odor cum sit qualitas s'm se non põt nutriendo constituere substantiam, nisi forte ratione susceptiui: qđ est aer vel aqua. Et si odor esset euaporatio vel fumalis exhalatio, vt Antiqui dixerunt, adhuc ratio remanet: quia vtrunque pertinet ad naturam aeris vt supra dictum est. Secundam rationem ponit ibi.

N. LEON. *Ad hæc autem quod omnibus inest animalibus alimenti capax locus, vnde trahens accipit corpus. at odoris in capite est sensiterium, & spirabili cum halitu ingreditur. ic circo ad respirantem perueniet locum.*

Cum his autem quoniam omnibus est animalibus locus receptiuus cibi, à quo q̃ cibus egreditur, recipit corpus. Odorabilis aũt sensitiuum in capite, & cum spirituali intrat fumositate. Quare ad spiratiuum vadet vtique locum.

Et dicit q; in omnibus animalibus est aliquis locus, in quo primo recipitur cibus, s. stomachus vnde deriuatur ad singulas partes corporis. Quia vero aĩalia plurima, respirando odorãt, si consyderemus ipsum odorabile, manifestũ est q; sentitur organo circa cerebrũ existente, vt supra dictum est. Ipse aũt aer respiratus, cũ quo odor attrahit, vadit ad locũ respiratiuum, i. ad pulmonẽ. Manifestũ est autem q; in aĩalibus, neq; cerebrum, neq; pulmo est locus recipiens cibum. Vnde manifestum est q; odor non nutrit: confortat aũt propter immutatioẽ, quæ est à calido humido & sicco: & propter delectationem, sicut & malus odor corrumpit, vt supra dictũ est. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quod igitur alimento olfactile vt olfactile est, nihil conferat clare patet, quod vero valitudini, et ex sensu testimonio, et ex retrodictis, est manifestũ. Quamobrẽ quod sapor est in altrici re, et ad ea quę aluntur, hoc est ad vlitudinẽ olfactile. Et hoc certe modo de vnoquoq; sensiterio sit pertractatũ.*

Quod quidem igitur non conferat ad nutrimentum odorabile secundum quod odorabile, manifestum est. Quod autem ad sanitatem, & ex sensu & ex dictis, manifestum est. Quare quod sapor in nutritiuo & ad ea, quę nutriuntur, hoc est ad sanitatẽ odorabile. Secundũ vnumquodq; quidem igitur sensitiuum, determinatum sit hoc modo.

Solutio quæstionis.

Respondet tacitæ obiectioni. Posset.n. aliquis obijcere, Si odor nõ nutrit, ergo ad nihil est vtilis. Sed ipse respondet q; licet nõ nutriat, tñ confert ad sanitatẽ, sicut manifestum est ad sensum, & per ea quæ supra dicta sunt. Vnde concludit q; sicut sapor ordinat ad nutritionẽ, ita odor ad sanitatem. Vltimo aũt epilogando cõcludit q; dictum est de sensibilibus s'm vnumquodq; organum sensus.

LECTIO XV.

Difficultatis solutio, an qualitates sensibiles in infinitum diuidantur: cur item sensibilium finitæ sunt species præmonstratur.

N. LEON. *Dubitabit autem quispiam, si omne in infinitum diuiditur corpus, nunquid etiam sensiles passiones, vt color & sapor, & odor, & sonus, grauitas quinetiam, & frigidum, & calidum, & leue, & asperum, & molle?*

Obijciet autem aliquis, Si omne corpus in infinitum diuiditur: & passiones ergo sensibiles, puta color, & sapor, & odor, & grauitas, & frigiditas, & calidum, & leue, & durum, & molle.

Postquam philosophus determinauit de organis sensuum, & de sensibilibus, hic determinat quasdã quæstiones circa sensum & sensibilia. Et primo mouet quandam quæstionem circa ipsa sensibilia, secundo mouet aliã circa immutationem sensus à sensibili. ibi {Obijciet vtiq; aliquis.} Tertio mouet tertiam circa ipsum sensum. ibi {Est autem quædam obiectio.} Circa primum tria facit. Primo mouet quęstionem, Secundo inducit rationes ad quęstionem. ibi {aut impossibile.} Tertio soluit. ibi {de solutione autem eorum.} Dicit ergo primo q; omne corpus in infinitum diuiditur. hoc enim est de ratione continui, vt patet in libro Physicorum. Qualitates autem sensibiles, quæ passiones dicuntur, vt dicitur in Prædicamentis, sunt in corpore aliquo sicut in subiecto. Est ergo quæstio, quam quis obijcere potest, vtrum & ipsæ qualitates sensibiles, s. color, & sapor, & alia huiusmodi in infinitũ diuidantur. Deinde cum dicit.

N. LEON. *An hoc fieri non potest. sensationis nanque illorum vnũquodque est effectiuum. ita enim denominantur omnia, quoniam sensum mouere possunt. Quamobrem, si ipsa potestas, & sensum etiã ipsum in infinitum secari necesse est, & omnem magnitudinem esse sensilem. fieri enim non potest vt album quidem cernatur, non autem sit quantum.*

Aut impossibile. Actiuum enim est vnumquodque ipsorum sensus. In eo enim quod possunt mouere illum, dicuntur omnia. Quare necessarium sensum in infinita diuidi: & omnem magnitudinem esse sensibilem. Impossibile enim album quidem videre, non autem quantum.

Qualitates sensibiles non diuiduntur in infinitum.

Obijcit ad quæstionem motam. Et primo ad ostendendum q; qualitates sensibiles non diuiduntur in infinitum, Secundo ad oppositum. ibi {si.n. non sic} tertio excludit quandam solutionem. ibi {sed si hæc habent sic.} Dicit ergo primo q; impossibile videtur qualitates sensibiles diuidi in infinitum. quia vnaquæq; prædictarum sensibiliũ qualitatum est nata agere in sensum. In hoc enim propria ratio vniuscuiusque earum consistit, vt moueat sensum, sicut ad rationẽ coloris pertinet q; possit mouere visum. Si ergo prædictæ qualitates in infinitum diuiduntur, consequens erit q; sensus, id est ipsum sentire, in infinitũ diuidatur, secundum q; moueri diuiditur in infinitum secundum diuisionem magnitudinis, s'm quam aliquid mouetur. & ita sequeretur, q; sicut id quod mouetur pertrãsit quamlibet magnitudinem, ita sentiens sentiret omnem magnitudinem quantumcunq; paruam, & sic omnis magnitudo esset sensibilis. Subdit autem rationem quare nõ concludit etiam puncta esse sensibilia, quia impossibile est videre album quod non sit quantum. & eadem ratio est de sensibilibus aliis. Huius autem ratio est, quia sensus est virtus in magnitudine: cum sit actus organi corporei. & ideo non potest pati nisi ab habente magnitudinẽ. Actiuũ enim debet esse proportionatum passiuo. Relinquit autem pro inconuenienti omnem magnitudinem esse sensibilem. quod quomodo sit intelligendum infra patebit. vnde concludi potest, q; qualitates sensibiles non diuiduntur in infinitum. Deinde cum dicit.

Propria ratio qualitatis sensibilium cõsistit vt moueat sensum.

N. LEON. *Si autem non hoc se habet modo, quipiam continget esse corpus nullum habens colorem, neque grauitatem, neque aliam id genus passionem. Quamobrem neque omnino erit sensile: eiusmodi enim sunt quæ sentiuntur: sensile igitur ex non sensilibus erit constitutum: Atqui necesse est: non enim ex matematicis.*

Si enim non sic vtique continget aliquod corpus nullum habens colorem, neque grauedinem, neq; talem aliam passionẽ. Quare nec omnino sensibile: hæc enim sensibilia sunt. Sensibile igitur erit compositum, nec ex sensibilibus: sed necesse. Non enim ex matematicis.

Obiectio ad oppositum.

Obijcit ad oppositum duabus rationibus. Quarũ prima talis est. Si qualitates sensibiles non diuiduntur, contingit

tingit esse aliquod corpus minimum, transcendens diuisionem sensibilium qualitatem, nullam habens sensibilẽ qualitatem, i. neq; colorem, neq; grauitatem, neq; aliquod aliquid huiusmodi. & ita huiusmodi corpus nõ erit sensibile, quia solæ prædictæ qualitates sunt sensibiles. Cum igitur huiusmodi parua corpora sint partes totius corporis, quod est sensibile, sequitur ꝙ corpus sensibile sit cõpositum non ex sensibilibus: sed necesse est sensibile corpus ex sensibilibus componi. Non enim potest dici, quod corpus sensibile cõponatur ex matematicis, scilicet corporibus, in quibus consyderatur quãtitas, sine qualitatibus sensibilibus. Relinquitur ergo ꝙ oportet qualitates sensibiles in infinitum diuidi. Secundam rationem ponit ibi.

N. LEON. *Præterea qua nã re diiudicabimus hæc & cognoscemus? an intellectu? sed non sunt intelligibilia, neq; intelligit mens quæ extra sunt, nisi cum sensu.*

Amplius quo ad iudicabimus hoc, aut cognoscemus? An intellectu, sed non intelligibilia. Nec enim intelligit intellectus quæ exterius, nisi cum sensu.

Secunda ratio. Tex. c. 37. Et procedit ratio sua ex hoc ꝙ anima nata est cognoscere omnia vel ſm sensum, vel ſm intellectum, vt habitũ est in Tertio de Anima. Si ergo prædicta minima corpora, quæ transcendunt diuisionem qualitatum sensibiũ, non fuerint sensibilia, vtpote sensibilibus qualitatibus carentia, non possunt iudicari nisi per intellectum, vt cognoscantur per ipsum; sed non potest dici ꝙ sunt intelligibilia. Nihil.n. eorum, quæ sunt extra animam, intellectus intelligit, nisi cum sensu eorum. i. simul ea sentiendo. Si ergo huiusmodi minima corpora non sentiuntur, intelligi non poterunt. Opin. Pla. Dicit autem hoc ad excludendum opinionem Platonis, qui posuit formas intellectas esse extra animam. Secundum autem Arist. res intellectæ sunt ipsæ naturæ rerum, quæ sunt in singularibus: quæ quidem secundum quod in singularibus sunt, cadunt sub apprehensione sensus: intellectus autem apprehendit huiusmodi naturas abstracte; & attribuit eis quasdam intentiones intelligibiles, scilicet esse genus vel speciem, quæ quidem intentiones sunt solum in intellectu, non autem exterius. Vnde solus intellectus eas cognoscit. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Præterea, si hæc ita se habent, fidem facere ijs videntur qui indiuiduas faciũt magnitudines: ita enim dissoluetur ratio: verum id fieri non potest. De huiusmodi autem re dictũ est in Sermonibus de Motu.*

Sed, si hæc habent sic, videntur testificari illis, qui indiuisibiles faciunt magnitudines. Sic quidem vtique soluetur sermo: sed hoc impossibile. Dictum est enim prius in Sermonibus, qui sunt de Motu.

Excludit falsam responsionem. Posset enim aliquis dicere, ꝙ ex quo, posita diuisione magnitudinis in infinitũ, sequitur inconueniens, quicquid dicatur de sensibilibus qualitatibus, siue ꝙ diuidantur in infinitum, siue ꝙ non vi detur hoc attestari opinionẽ illorum, qui ponunt aliquas magnitudines indiuisibiles. Per hunc enim modum prædicta dubitatio soluetur. Respõdet ea in obiectionem. Si enim corpus non est diuisibile in infinitum, non sequetur aliqua corpora esse insensibilia si in infinitum non diuidetur qualitas sensibilis. Sed hoc est impossibile, s. aliquas magnitudines esse indiuisibiles, vt patet per ea, quæ dicta sunt in sermonibus de Motu, id est in 6. Phy. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Simul autem cum istorum solutione palam fiet cur finitæ sunt species & coloris, & saporis, & sonorum: & aliorũ etiam sensilium. Quorum enim sunt extrema, quæ interiacent, finita esse necesse est: Porrò contraria sunt extrema. Omne autem sensile contrarietatem habet, vt in colore, album, & nigrum: in saporibus dulce, & amarum: & in alijs sane omnibus extrema sunt contraria.*

De solutione autem eorum, simul manifestum erit; & quare terminatæ sint species coloris, & saporis, & sonorũ, & aliorum sensibilium. Quorum enim sunt vltima, necesse est terminata esse quæ intus. Contraria autem sunt vltima. Omne autem sensibile habet contrarietatem, velut in colore, & album & nigrum: in sapore, dulce & amarum: & in alijs itaq; omnibus sunt vltima, quæ contraria.

Species omnium sensibiliũ finitæ sunt. Soluit prædictã quæstionem, q̃ mouerat de diuisione sensibiliũ qualitatum. Et primo agit de formali diuisione earum, quæ est generis in species, scd̃o de diuisione quantitatiua. ibi {Continuum quidẽ igitur.} Dicit ergo primo ꝙ, cum solutione prædictarum dubitationum, simul manifestandum erit quare sunt finitæ species coloris, & saporis, & aliorum huiusmodi: hoc.n. supra determinandum promiserat. Et huius rationẽ assignat, quia, si est deuenire ad vltimũ ex parte vtriusq; extremi, necesse est ea, quæ in medio sunt, esse finita, vt probatum est in 1. Poste. Manifestum est autem ꝙ in quolibet genere sensibilium, est quædam contrarietas quæ est maxima distantia. & ideo contraria oportet esse vltima, sicut in colore, album & nigrũ: in sapore, dulce & amarũ: & in aliis similiter. Vnde relinquitur ꝙ species mediæ sunt finitæ. Deinde cũ dicit.

N. LEON. *Continuum etenim in infinita secatur inæqualia: infinita vero æqualia. Quod autem per se continuum non est, in species finitas.*

Continuum quidẽ igitur ad infinita diuiditur inæqualia: ad æqualia vero finita. Quod autem non secundum se continuum, in species finitas.

Continui duplex diuisio. Soluit prius motã quæstionem de diuisione quantitatiua sensibilium qualitatũ. Et primo præsupponit quædã scd̃o procedit ad soluendũ. ibi {Qm̃ igitur passiones.} Circa primũ præsupponit duo. Quorũ primũ est ꝙ continuũ quodãmodo diuiditur in infinita, alio modo infinita. Si.n. fiat diuisio in partes æquales, nõ poterit diuisio in infinitum procedere, dummodo continuũ sit finitũ. Quia, si ab vnoquoq; finito semper subtrahatur aliquid ad mensuram palmi, totaliter consumetur. Si vero fiat diuisio per partes inæquales, procedit diuisio in infinitum. puta si totum diuidatur in dimidium, & iterum dimidium in dimidium, qđ est quarta pars totius, in infinitũ procedet diuisio. Secunda suppositio est, ꝙ id, quod nõ est ſm se continuum, sed per accidens, sicut color & alia huiusmodi, diuiditur per se quidem formaliter in species finitas, sicut paulo ante dictum est. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quoniam autem passiones quidem vt species sunt dicendæ, continuitas autem illis semper inest, sumendum sanè est quod potestate & actu esse diuersum est: & hanc ob causam decies millena. Milij cũ aspicitur latet portio. Atqui visio totũ id percurrit. Nec minus in Diesi latet sonus, licet continuata oĩs audiatur cantio. Interuallum aũt illius quod est in medio ad extremos latet. Similiq; rationis modo quæcunq; in alijs sensilibus valde sunt exigua, potestate sanè visilia sunt, actu vero, postquã fuerint separata potestate.n. pedalis linea in bipedali continetur, actu aũt, cum id est diuisa.*

Quoniam ergo passiones quidem vt species dicendæ sunt, existunt autem in continuitate: & in his sumendum, quod potentia & actu esse aliud, atq; aliud est. Et propter hoc decimum millesimum milij latet visum, quamuis visus superueniat. Et qui in dyesi sonus latet: quamuis continuus existens auditur omnis cantus. Distantia vero intermedij ad vltima latet. Similiter autem & in aliis sensibilibus, parua omnino.

Potentia namque, visibilia ipsa, actu autem non, nisi postquam fuerint separata. Etenim inest potentia, quæ pedalis bipedi, actu autem iam diuisa.

Solutio obiectionis supra positæ.

Procedit ad soluendum principalem quæstioné, quæ erat de diuisione sensibilium qualitatũ. Et, quia ad hanc quæstioné, rationé assumpserat ex apparentia sensus, ideo primo inquirit de diuisione in infinitũ quantũ ad ipsum sentire, scđo excludit propositum, quantũ ad ipsa sensibilia. ibi {Cum aũt vtiq;.} Circa primum duo facit. Primo inquirit vtrum sentire procedat in infinitũ ſm partes existentes in toto, scđo, vtrum ſm partes separatas, ibi {Separatæ.} Dicit ergo primo, q, quia passiones, i. sensibiles qualitates dicendæ sunt quasi quædam species & formæ, quæ non sunt infinitę ſm se consyderatæ, sicut dictum est: & cum existunt in continuo sicut in subiecto, ſm cuius diuisionem per accidens diuiduntur, consequens est q sicut in continuo aliud est in actu, sicut pars saparata & aliud in potentia, s. pars in continuo existens non separata, ita etiam in his qualitatibus, quæ sunt diuisibiles per accidens pars separata est actu existés. vnde potest actu sentiri. pars aũt indiuisa est in potentia, & ideo non sentitur in actu. Et inde q, quamuis superueniat visus, tñ aliqua pars eius minima, puta decima millesima latet visum, & similiter quamuis totus cantus continuus audiatur, tamen auditum aliquid latet paruum de cantu, puta dyesis, quod est minimũ in melodia, quasi distantia quędam toni & semitoni: huiusmodi aũt distãtia media inter vltima latet. Et ita est in aliis sensibus, q ea, quæ sunt omnino parua, latent omnino sensum. Sunt. n. sensibilia in potentia, non aũt in actu, nisi qñ separantur, sicut videmus in magnitudinibus q linea vnius pedis est in potentia in linea bipedali: sed tunc est actu qñ diuiditur à toto. Patet aũt ex præmissis falsum esse quod quidam Matematici dicunt, q nihil simul totum videtur, sed visus percurrit per partes visibiles ac si videret sic continuum, sicut & moueri. Decipiuntur autem in hoc, q partes continui non sunt visibiles actu, sed solum in potentia. Vnde visus vtitur toto visibili vt vt quodam modo vno indiuisibili in suo genere, nisi forte vtatur partibus non diuisis vt diuisis, sicut cum sigillatim inspicit vnamquamq;. Sed tñ nec in hoc procedit visus vsq; ad quascunque minimas partes: quia sic sentire diuideretur in infinitum, qđ supra dimissum est pro inconuenienti. Deinde cum dicit.

Falsitas mathematicorum.

N. LEON. *Seiugati vero tales excessus rationabiliter resoluũtur in continens: vt si pusillus sapor in mare infundatur.*

Separatæ autem tantæ superabundantiæ rationabiliter vtique resoluuntur in continentia: velut minimus sapor mari infusus.

Ostendit q ét partes separatæ non sunt in infinitũ sensibiles. Et primo ex parte ipsarum partium, scđo ex parte ipsius sensus, ibi {Quinimmo.} Dicit ergo primo, q, si partes in paruitate superabundantes, separantur à toto, rationabiliter videtur q non possunt permanere propter paruitatem virtutis conseruantis: quia virtus corporalis diuiditur ſm diuisionem magnitudinis, vt patet in 7. Phy. & ideo minima separata conuertũtur in corpus continens, puta aeré vel aquã: sicut patet de aliquo liquore saporoso, qui infunditur mari. Et ex hoc patet, quare corpus matematicum est diuisibile in infinitũ, in quo consyderatur sola ratio quantitatis, in qua nil est repugnans diuisioni infinitę: Sed corpus naturale, qđ consyderatur sub tota forma nó potest in infinitũ diuidi: quia, qñ iam ad minimũ deducitur, statim propter debilitaté virtutis conuertitur in aliud. Vnde est inuenire minimam carnem, sicut dicitur in 1. Phy, nec tamen corpus naturale cóponitur ex matematicis, vt obiiciebatur. Deinde cum dicit.

Tex. cõ. 36.

N. LEON. *Cæterum quoniam sensus excessus non est per se sensilis, neque etiam separatus: excessus enim potestate in exquisitiori inest sensu, neque huiusmodi separatum sensile actu sentiri continget: sed nihilominus erit sensile. potestate. n. iam existit, & actu erit cum accesserit. Quod igitur magnitudines quædam & passiones latent, & qua de causa, & quomodo sensiles, & quomodo non dictum est.*

Quinimmo quoniam neque sensus superabundantia secũdum ipsam sensibilis, nec separata. Potentia. n. inest certiori superabundantia: nec tantũ sensibile separatum erit actu sentiri, sed tamen erit sensibile. Potentia. n. est iam, & actu erit adueniens. Quod quidem igitur quædam magnitudines & passiones latent, & propter quam causam, & quomodo sensibilia: & quomodo non, dictum est.

Ostendit propositum ex parte ipsius sensus. Ad cuius euidentiã sciendum est, q quanto virtus sensitiua est excellentior, tanto minorem immutationem organi à sensibili percipit. Manifestum est autem q quanto minus est sensibile, tanto maiorem immutationem facit organi, & ideo indiget excellentiori virtute sensus ad hoc q sentiatur in actu. Manifestum est aũt q potentia sensitiua non crescit in infinitum, sicut nec aliæ virtutes naturales. Vnde etiam, si corpora sensibilia in infinitum diuiderentur, tñ non semper inueniretur superabundantia sensus in excellentia virtutis, ſm ipsam superabundantiam sensibilis in paruitate, nec etiam hoc esset superabundanti paruitate sensibilis separata remanente: quia superabundans paruitas sensibilis, est in potẽtia vt sentiatur à certiori & perfectiori sensu, qui, si non adsit, non poterit actu sentiri, sed tamen erit sensibile, quantum est in se. iam. n. ex quo separatum est, habet potentiam actiuam ad immutandum sensum, & qñ sensus adueniet sentietur in actu. Sic igitur patet verũ esse quod supra dixit, nullam magnitudinem esse inuisibilem, s. quantum est in se, quamuis sit inuisibilis propter defectum visus. Concludit ergo quod dictum est q quędã magnitudines & passibiles qualitates lateant sensum, & propter quam causam, & quomodo sint sensibilia, & quomodo non. Deinde cum dicit.

Potentia sensitiua non crescit in infinitum.

N. LEON. *Cùm autem inerint alicui tanta quedã, quæ actu sensiles sint; & nõ solum in toto, sed separatim existant, has numero finitas esse necesse est, colores inquam, & sapores, & sonos.*

Cum autem vtique in existentia sic quanta quædam sint. vt actu sensibilia sint: & non solum in toto, sed & seorsum finitas necesse est secundum aliquem numerum, & colores, & sapores, & sonos esse.

Concludit ex præmissis q, cũ aliquæ partes sésibilium corporum, hoc modo habeant quantitaté vt sint actu sensibilia, nó solum in toto existentes, sed etiam diuisim, necesse est q huiusmodi partes sint finitæ ſm aliquem numerũ, siue in coloribus, siue in saporibus siue in sonis. Et sic ſm q actu sunt sensibilia, in infinitũ non diuiduntur.

LECTIO XVI.

Quæstionis dilutio An sensibilia prius medium, quam sensum immutent.

N. LEON. *Dubitare autem quispiam posset, an perueniant vel sensilia ipsa, vel illorum motiones quocunque sensus fiat modo cum initio in medium agant, quemadmodum odor & sonus facere videntur. prius enim qui proximus est odorem sentit & post percussionem, exauditur sonus, numquid sic & id quod videtur, & ipsum lumen.*

Obiicit

Obijciet autem vtique aliquis igitur. Perueniunt autem sensibilia, vel motus, qui à sensibilibus qualitercunque fiat sensus, cum operentur, in medium primo quemadmodum odor videtur facere et sonus. Nam qui prope est prius sentit odorem. Et sonus posterius ictu venit. Nũ igitur sic & visibile, & lumen.

Postquam philosophus prosecutus est quæstionem primam pertinentem ad ipsa sensibilia, hic accedit ad quæstionem secundam, quæ pertinet ad immutationem sensus à sensibilibus. Et circa hoc tria facit. Primo mouet quæstionem, secundo argumentatur ad ipsam. ibi {Quemadmodum & Emp.} tertio soluit. ibi {Vel circa sonum.} Circa primum consyderandum est, q; sicut supra habitũ est, quidam posuerunt sensum immutari à sensibilibus per modum cuiusdam defluxus, ita q; ipsa sensibilia & defluẽtia ab eis, perueniunt vsq; ad sensum. ipse vero posuit q; sensibilia per modũ cuiusdam alterationis immutant medium, ita q; huiusmodi permutationis perueniunt vsq; ad sensum. Est ergo quæstio qualitercunq; fiat sensus, vtrum vel ipsa sensibilia s̃m aliorum opinionẽ, vel immutationes, quæ sunt à sensibilibus s̃m suam opinionem, primo perueniant ad medium, q̃ ad sensum. Et hoc nõ habet dubitationem in auditu, & odoratu. Manifestũ est.n.q; aliquis de propinquo prius sentit odorem: & similiter sonus posterius peruenit ad auditũ q̃ faciat ictus percussionis, quæ causat sonum, sicut manifeste potest percipere, quĩ percussionem inspicit ex longinquo. Manifestum est et q; in gustu & tactu hæc quæstio locum non habet, quia non sentiunt per medium extrinsecum. Vnde dubitatio videtur esse de solo visu, vtrum, s. visibile, & lumen, quod facit videre, prius perueniat ad mediũ, q̃ ad sensum, vel ad quemcunq; terminum. Deinde cum dicit.

Vt Empedocles asserit Solis lumen prius ad medium peruenire quam ad visum, aut ad terram.

Quemadmodũ & Emp. dicit attingere prius quod à Sole lumen ad medium priusquam ad visum, aut ad terram.

Obijcit ad quæstionem motam. Et primo argumentatur ad partem falsam quæstionis, secundo excludit quandam falsam solutionem. ibi {Et si omne simul.} Argumentatur aũt ad quęstionem primo per auctoritatẽ Emp. qui dixit q; lumen, à sole progrediens, primo peruenit ad medium q̃ ad visum, q. videt lumen, vel ad terrã, quæ videtur per lumen: & vltra quã radius Solis non procedit. Et hanc quidem opinionem tetigit in 2. de Anima, sed improbauit eam per hoc, quod in tam magno spatio, sicut est ab oriente vsq; ad nos, latere nos temporis successionem impossibile est. Secundo ibi.

Illud autem non immerito contingere existimabitur. Quod enim mouetur alicunde aliquo mouetur. quamobrem aliquod intercedere tempus necesse est, in quo ex altero mouetur ad alterum: omne autem tempus est diuisibile: quare erat, quando non cernebatur radius, sed adhuc in ipso medio ferebatur.

Putabitur autem vtique hoc rationabiliter accidere. Quod enim mouetur ab aliquo in aliquid mouetur. Quare necesse est quoddam tempus esse, in quo mouetur ab altero in alterum. Tempus autem omne diuisibile: quare erat quando nondum videbatur: sed adhuc ferebatur radius in medio.

Argumentatur ad idem per rõnem. Et dicit q; hoc videtur rationabiliter accidere, s. q; visibile, vel lumẽ primo perueniat ad mediũ q̃ ad visum. Videtur.n. esse quidã motus ipsius visibilis, vel luminis peruenientis ad visũ. Oẽ aũt q; mouetur ab aliquo in aliud, ita se habet q; prius sit in termino à quo mouet, & posterius in termino ad quẽ mouentur: alioqn, si simul esset in vtroq; termino, nõ moueretur de vno i aliud. Prius aũt & posterius in motu, numeratur tẽpore: ergo necesse est esse aliqđ tẽpus, in quo visibile, vel lumẽ mouetur à corpore visibili, vel illuminãte vsq; ad visum: oẽ aũt tempus est diuisibile, vt probaũ est in 6. Phy. Si ergo accipiamus mediũ illius tẽporis, adhuc radius luminis, vel ipsius visibilis, nondũ peruenit ad visum. Sed adhuc mouebatur p medium: quia oportet diuidi p magnitudinẽ, per q̃ aliquid mouetur, s̃m diuisionẽ temporis, vt probatum est in 6. Phy. Deinde cũ dicit.

Et si omne simul audit & audiuit: & omnino sentit & sensit, nullaq; istorum est generatio, sed sine ortu sunt, nihilominus sunt vt sonus, qui facta percussione auditui nondũ adest. Id autem ostendit literarum transfiguratio, quasi in medio fiat translatio. minus enim quod dictum est percepisse, videtur, quoniam delatus transfiguratur aer. Num igitur & color, & lumen sic se habent: non enim respectu aliquo hoc quidem videt, illud autem videtur, vt sunt æqualia: non enim vtrunque alicubi esse oporteret. Nihil enim refert quæ sunt æqualia propinqua, an longinqua sibi inuicem esse.

Et si omne simul audit & audiuit: & omnino sentit & sensit: & non est generatio eorum, sed sunt absque fieri. tamen nihilominus quemadmodum sonus iam facto ictu, nondum apud auditum. Manifestat autem hoc & literarum transfiguratio: tanquam facta latione in medio. Non enim dictum videtur audiuisse quia transfiguratur aer cum fertur. Num ergo sic & color, & lumen? Non enim in eo quòd quocunque habet hoc videt, hoc vero videtur: quemadmodum æqualia sunt. Nullum enim oportet alicubi vtrinque esse. Aequalibus enim existentibus non differt vel prope, vel longe inter seinuicem esse.

Excludit quandam insufficientem responsionem. Posset enim aliquis putare q; sensibilia non prius perueniant ad mediũ, q̃ ad sensum, quia sensus simul percipit sensibile absq; successione: ita q; in auditione non prius est audire q̃ auditum esse, sicut in successiuis prius est moueri q̃ motum esse. Sed simul dum aliquis audit, iam audiuit: quia in instanti perficitur tota auditio. & vniuersaliter hoc est verum in oĩ sensu, q; simul, s. aliquod sentit & sensit. Et hoc ideo quia non est generatio eorum, sed sunt absq; fieri. Illorum.n. dicitur esse generatio, ad quorũ esse peruenitur per aliquẽ motũ successiuũ, siue illius successiui motus sit ipsa eorum forma terminus: sicut si album dicatur generari, quia per successiuã alterationẽ peruenitur ad albedinẽ siue ipsa dispositio ad formam ipsorum sit motus successiui terminus: sicut ignis & aqua dicuntur generari, quia dispositiones ad formã ipsorum, quæ sunt qualitates elemẽtales, per alterationem successiuam acquiruntur. Illa vero incipiunt esse absq; hoc q; generentur, vel fiant: quæ nec s̃m se, nec s̃m aliquas dispositiones præcedentes in ipsis per motum successiuum causantur, sicut dextrum causatur in aliquo nullo successiuo motu præexistẽte in ipso, sed quodam alio facto sibi sinistro. Similiter & aer incipit illuminari nullo motu successiuo præexistẽte in ipso, sed ad præsentiã corporis illuminantis. Et similiter sensus incipit sentire, nullo motu in ipso præexistente, sed ad debitã oppositionẽ sensibilis. Et ideo simul aliquis sentit, & iam sensit. Nihilominus tñ propter hoc non oportet q; sensibilia vel motui sensibiliũ, absq; successione sensibilium perueniant ad sensus. manifeste enim apparet, q; simul aliquis audit, & audiuit statim: & tamen sonus, non statim facto ictu, qui causat sonum, peruenit ad auditum. Et hoc fit manifestum

Lec. 3. — Lec. 4. — N. LEON. — Empedoclis placitum. — Tex. co. 70. — N. LEON. — Tex. co. 16. — N. LEON.

nifestum per transfigurationem literarum, qñ alicuius locutio auditur ex longinquo, ac si sonus vocis literatæ deferatur per medium successiue. Propter hoc.n.audientes sonum, non videntur auditu discernisse literas prolatas: quia aer motus in medio transfiguratus, quasi admittens impressionem primi sonantis. qđ quidem contingit quandoq; propter aliquam aliam aeris immutationem, sicut cū multis loquentibus non potest discerni ꝙ aliquis eorum dicat, propter hoc ꝙ motus inuicem se impediunt. quandoq; vero contingit propter distantiam. Sicut enim actio calefacientis, in remotioribus debilitatur, ita etiam immutatio aeris, quæ est à primo sonante. ex quo contingit ꝙ ad illos, qui sunt prope loquentem, perfecte contingit sonus locutionis cum debita expressione literarum, ad remotos autem cum quadam confusione. Videtur igitur similiter se habere, & de colore, & de lumine: quia etiam color, & lumen non videntur quomodocunq; sint disposita sm situm, sed requiritur determinata distantia. Sicut enim locutiones à remotis audiuntur, absque discretione literarum, ita etiam corpora videntur à remotis absq; discretione dispositionis singulorum partium. Nec est ita de relatione visus & visibilis, sicut de relatione æqualitatis. ad hoc enim ꝙ aliqua sint æqualia, non requiritur aliquis determinatus situs, sed qualitercunque varietur eorum situs, semper manent eodem modo æqualia. Nec differt vtrum sint prope, vel longe. Videtur ergo ꝙ sicut transfiguratio literarum manifestat sonum successiue peruenire ad auditum, quamuis postquam iam peruenerit simul audiatur, ita etiam imperfecta visio visibiliū remotorum, videtur significare ꝙ color & lumen successiue perueniant ad visum, quamuis simul videantur.

N. LEON. *An in sono quidem & odore hoc accidere rationi est consonum. Quemadmodum enim aer & aqua continua quidem sunt, partibilis autem nihilominus vtrorunque est motus. Quamobrem contingit quidem vt id ipsum audiat & odoretur primus & postremus. contingit autem vt non. sed nonnullis hac in re videtur inesse difficultas. fieri enim non posse, asserunt alium alio idem audire aut videre, & olfacere. fieri enim haudquaquam potest vt multi & separatim existentes audiant vel odorentur: id enim quod vnum est, à semetipso distractum esset. an primum quidem mouens, vt tintinabulum, vel thus, vel ignem, omnes vnum & idem numero sentiunt: quod autem iam est proprium, aliud numero, specie vero idem. Quamobrem multi simul aspiciunt, odorantur, & audiunt. Sunt autem hæc neq; corpora, sed passiones & motus quidam: non.n.istuc contingeret, neque sine corpore. De lumine autem alia est ratio: eo.n.quod quiddam est, ipsum lumen est, sed non motus quispiam.*

*Vel circa sonum quidem & odorem hoc accidere rationabile est. Quemadmodum enim aer & aqua continua quidem: partibiles autem amborum motus. propter quod & est quidem vt idem audit primus et extremus, & odoratur: est autem quodam modo non. Videtur autem quibusdam esse obiectio & de his. Impossibile enim dicunt quidam alium idem audire, & videre, & odorari quod alius. Non.n.possibile esse multos & seorsum existentes, audire & odorari. Nam quod vnum est, ipsum à se ipso seiunctum esset. vel mouens primum: puta *cothoniū, vel thus, vel ignem, eundē & vnū numero sentiunt oēs. Id aūt quod iam proprium, alterū numero, specie autem idem est. Quare simul multi vident & odorant, & audiunt. Sunt autem neq; corpora hæc, sed passio & motus quidā. Non.n.vtiq; hoc accideret, nec sine corpore. De lumine aūt alia est ratio. Per esse enim aliquod lumen est, sed non motus aliquis.*

**Tintinnabulum.*

Hic ponit veram solutionem, ostendens differentiam visus ad alios duos sensus, qui sunt per media exteriora, auditum, & olfactum. Et diuiditur in partes duas. primo náq; assignat differentiam visus ad auditum, & odoratū secundo excludit obiectionem. ibi {Rationabiliter aūt.} Prima pars diuiditur in duas sm duas differentias, quas ponit, secunda incipit. ibi {Omnino autē, nec similiter.} Dicit ergo primo, ꝙ rationabile est hoc accidere circa sonum & odorē, ꝙ successiue perueniant. Cuius rationē assignat ex hoc, ꝙ aer & aqua (quæ sunt media, quibus huiusmodi sensibilia deferuntur ad sensus) sunt quidem sm suam substantiam continua, sed tñ in eis possunt fieri motus abinuicem diuisi. quod cōtingit propter facilē diuisionem aeris & aquę, sicut patet in motu proiectionis, vt philosophus ostendit 7. Phy. in quo sunt multi motus, multa mouentia, & mota. Nam vna pars aeris mouetur ab alia: & sic sunt diuersi motus sibi inuicē succedentes: quia pars aeris mota adhuc remanet mouens, postquam cessat moueri: & sic nō omnes motus partium aeris sunt simul, sed sibi inuicem succedunt, vt ostenditur in 8. Phy. Et hoc etiam apparet in sono, qui causatur ex quadam aeris percussione, non tñ ita ꝙ totus aer, qui est medius, vno motu moueatur à percutiente: sed sunt motus multi sibi succedentes ex eo, ꝙ vna pars primo mota, mouet aliam. Et inde est ꝙ quodámodo idem est quod audit primus, qui est propinquus percussioni causanti sonum: & extremus qui est remotus: quodā autem modo nō idem. Apud quosdam.n. videtur de hoc esse dubitatio: quia quidam dicunt, ꝙ, cum diuersi per diuersa organa sentiant, impossibile est ꝙ idem sentiant. quod quidem verum est, si referatur ad id, qđ proxime mouet sensum. quia diuersorū sensus immutantur immediate à diuersis partibus medij sibi propinquis: & ita intercipitur hoc, & distinguitur illud, quod vnus sentit, ab eo quod sentit alius. Si vero accipitur id, quod primo mouet medium, sic erit vnū & idem quod omnes sentiunt. sicut vnius percussionis sonum audiunt omnes, siue propinqui siue remoti: & similiter vnū corpus odoriferum puta cothonium, vel thus in igne ardens, odorant omnes. sed id, quod iam proprie peruenit ad vnumquemq; est alterum numero: sed est idem specie, quia ab eadem forma primi actiui, omnes huiusmodi immutationes causantur. Vnde simul multi vident & odorant, & audiunt idem sensibile, per diuersas immutationes ad eos peruenientes. Huiusmodi autem, quæ perueniunt ad singulorum sensus, non sunt corpora defluentia à corpore sensibili, vt quidam posuerunt, sed singulum eorum est motus & passio medij immutati per actionem sensibilis. Si enim essent diuersa corpora: quæ ad diuersos per defluxum peruenirent, non accideret hoc, quod, s. idē omnes sentirent, sed vnum sentiret, scilicet solum corpus ad ipsum perueniens. Et quamuis non sint corpora, non tamen sunt sine corpore, vel medio, quasi passo & moto à sensibili, quasi primo mouente & agente. Sic ergo per prædicta patet, ꝙ sonus peruenit ad auditum per multos motus partium medij sibiinuicem succedentes. & simile est de odore, nisi ꝙ mutatio odoris fit per alterationem medij: immutatio autem soni per motum localem. sed de lumine est alia ratio. Non enim per motus sibi succedentes in diuersis partibus medij peruenit lumen vsque ad visum, sed per vnum aliquod esse. i. per hoc ꝙ totum mediū sicut vnum mobile, mouetur vno motu à corpore illuminante. Sed non est ibi motus, qui succedat motui, sicut dictum est de odore & sono. Huiusmodi autem differentiæ ratio est, quia quod recipitur in aliquo sicut

Tex. [illegible]

Tex. 8.

Immutatio odoris fit per alterationem medij.

Soni immutatio fit per motum localem.

Discrimen luci(s) & aliorū sensibiliū[illegible]

proprio subiecto & naturali, potest in eo permanere & esse principium actionis. Quod autem recipitur in aliquo solum sicut aduentitia qualitas, nõ potest permanere, nec esse principium actionis. quia vero formæ substantiales sunt principia qualitatum & omnium accidentium, illa qualitas recipitur in subiecto aliquo sm esse proprium & naturale, quæ disponit subiectum ad formam naturalem, cuius est susceptiuum: sicut aqua ratione suæ materiæ, est susceptiua formæ substantialis ignis, quæ est principium caloris. Et ideo calor recipitur in aqua, disponens ipsam ad formam ignis. & ideo remoto igne adhuc aqua remanet calida calefacere potens. & similiter odor recipitur in aere & aqua, & sonus in aere secundum suum esse propriũ & naturale: & secundum ꝙ aer & aqua immutantur ab enchyma siccitate, & aer à percussione alicuius corporis. Et inde est ꝙ cessante percussione, remanet sonus in aere: & remoto corpore odorifero adhuc sentitur odor in aere, propter hoc ꝙ pars aeris immutata ad sonum, vel ad odorem potest aliam similiter immutare, vt sic fiant diuersi motus sibiinuicem succedentes, sed diaphanum nõ est susceptiuum formæ substantialis corporis illuminantis, puta Solis, qui est prima radix luminis, neq; per receptionẽ luminis disponetur ad aliquam formam substantialem. Vnde recipitur lumen in dyaphano sicut quædam qualitas aduentitia, quæ non remanet absente corpore illuminante, nec potest esse principium actionis in aliud. Vnde, vna pars aeris non illuminatur ab alia, sed totus aer illuminatur à primo illuminante quantum potest se extendere virtus illuminantis. & ideo est vnum illuminatum & vna illuminatio totius medij. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Non similiter autem omnino se habet res in alteratione, & translatione: translationes enim rationabiliter in medium prius deueniunt. sonus autem translati cuiusdam apparet esse motus. Quacunque vero alterantur non simili fuerit modo, contingit nanque simul totum alterari, & nõ prius dimidium, vt in aqua quæ simul gelatur: Veruntamen si fuerit multum id quod calescit, aut gelatur, proximum à coniuncto patitur, cum primum ad ipso mutetur alterante: & non simul & subito alterari necesse est. Caterum, si in humido essemus, gustandi ratio sicut odoris esset, & remotius etiam ante illius contactum sentiremus.

Omnino autem nec similiter in alteratione se habet & latione, lationes nanque rationabiliter in medium prius perueniunt. Videtur autem sonus lati esse cuiusdam motus, quacunque vero alterantur non iam similiter. Contingit enim simul totum alterari, & non dimidium prius: velut aquam simul omnem congelascere. Attamen si fuerit multum, quod calefit aut congelatur, habitum ab habito patitur. Primum autem ab ipso alterante transmutari necesse est, & simul alterari, & subito. Esset autem vtique & gustare, quemadmodum odor, si in humido essemus, & remotius adhuc priusquam tangeremus, ipsum sentiremus.

Ostendit secundam differentiam. Et dicit, ꝙ si vniuersaliter loquamur de alteratione, i. loci mutatione, non similiter se habet in vtroque. quia loci mutationes rationabiliter perueniunt prius ad medium magnitudinis, supra quam est motus, q̃ ad vltimum: quia, s. in loci mutatione est motus de extremo magnitudinis, ad extremum eius. vnde oportet ꝙ mobile in medio temporis pertingat ad medium magnitudinis: & tunc ratio superinducta locũ habet in loci mutatione. Sonus autem consequitur quendã motum localem, inquantum, s. ex percussione causante sonum commouetur aer vsque ad auditũ: & ideo rationabile est, ꝙ sonus prius perueniat ad medium, q̃ ad auditum. Sed in his, quæ alterantur non similiter se habet. Termini. n. alterationis non sunt ipsa extrema magnitudinis. Et ideo non oportet, ꝙ tempus alterationis per se loquendo, commensuretur alicui magnitudini, ita ꝙ in medio temporis, motus perueniat ad medium magnitudinis super q̃ fit motus: quia hoc non est dare in alteratione, quæ non est motus in quantitate vel in vbi, sed in qualitate: neque ad medium mgnitudinis, quæ mouetur. contingit. n. aliquando ꝙ totum corpus simul alteratur: non autem dimidium eius prius, sicut videmus ꝙ tota aqua simul congelatur. Sicut enim in motu locali tempus commensuratur distantiæ magnitudinis, super quam transit motus, & secundum diuisionẽ eius diuiditur, vt probatur. in 6. Phy. ita etiam in alteratione, tempus commensuratur distantiæ terminorum: Et ideo maius tempus requiritur cæteris partibus ad hoc ꝙ de frigido fiat calidum quã ad hoc ꝙ de tepido fiat calidum. Et ideo, si aliqua extrema sunt inter quæ non sit accipere medium, oportet ꝙ de vno extremo in aliud fiat transitus absque medio. Contradictio autem est oppositio, cuius non est medium secundum se, vt dicitur in primo Posteriorum: & eadẽ ratione de priuatione supposita aptitudine subiecti, cum priuatio nihil aliud sit q̃ negatio in subiecto. Vnde omnes mutationes, quarum termini sunt esse, & non esse: vel priuatio & forma sunt instantaneæ, & non possunt esse successiuæ. In alterationibus. n. successiuis attenditur successio secundum distantiam vnius contrarij ab alio per determinata media: in qua quidem distantia tota magnitudo corporis, in quam potest immediate virtus primi alterantis, consyderatur sicut vnum subiectum, quod statim simul incipit moueri. Sed, si sit corpus alterabile tam magnum, ꝙ virtus primi alterantis non posit ipsum attingere sm totum, sed secundũ partem eius, sequitur ꝙ prima pars primo alterata, alterabit consequenter aliam. Et ideo dicit ꝙ, si fuerit multum corpus, quod calefit, vel quod congelatur necesse est ꝙ habitum patiatur ab habito, i. ꝙ consequens pars ab immediate præcedente alteretur. Sed prima pars alteratur ab ipso primo alterante, & simul, & subito quia. s. non est ibi successio ex parte magnitudinis, sed solum ex parte contrariarum qualitatum, vt dictum est. Hæc autem est causa, quare odor prius peruenit ad mediũ quam ad sensum, quamuis hoc fiat per alterationem sine motu locali. quia corpus odoriferum nõ potest simul immutare totum medium, sed immutat partem vnam, quæ immutat aliam, & sic successiue peruenit immutatio vsq; ad olfactum per plures motus, vt supra dictum est. Et esset simile in gustum, sicut in odoratu, si nos viueremus in humido aqueo, quod solum susceptiuum est saporis sicut in aere, qui est susceptiuus odoris: & si iterum posset sentiri sapor per alterationem medij à remotis, antequam tangeremus corpus saporosum, sicut contingit circa odoratum. Videtur autem quod hic dicitur esse contrarium ei, per quod philosophus probat in 6. Phy. omne quod mouetur esse diuisibile, quia pars eius est in termino à quo, & pars in termino ad quem. Sic igitur videtur ꝙ dum aliquid alteratur de albo in nigrum, quando vna pars eius est alba, altera sit nigra. & sic non potest esse ꝙ totum simul alteretur sed pars post partem. Dicunt autẽ quidam, ꝙ intentio philosophi ibi est ostendere non quidem ꝙ vna pars mobilis sit in termino à quo, & alia in termino ad quem, sed ꝙ mobile sit in vna parte termini à quo, & in alia parte termini ad quem. & sic in alteratione non oportet ꝙ vna pars mobilis prius alteretur q̃ alia, sed ꝙ totum mobile, quod alteratur, puta de albo in nigrũ,

Nota str. doctrinam de successiuis ac simplicibus motionibus.

Obiectio.

Responsio falsa.

habeat partem albedinis & partem nigredinis. Hoc autē non conuenit intentioni Arist. quia per hoc non probaretur directe ꝙ mobile esset diuisibile, sed ꝙ termini motus sint aliqualiter diuisibiles, nec etiam competit verbis, quibus vtitur, sicut patet diligenter literam eius intuenti, in qua manifeste hoc refert ad partes mobilis. Et ideo aliter dicendum est, ꝙ demonstratio illa intelligitur de motu locali, qui est vere & secundū se continuus. Agit enim Arist. in 6. Phy. de motu sub ratione continui: motus vero augmenti & alterationis non sunt simpliciter continui vt dictum est in 8. Phy. Vnde in alteratione non verificatur illud Arist. dictum omnino, sed solum ꝙ accipit quandam continuitatem ex mobili, cuius vna pars alterat aliam. Mobile vero, quod totum simul attingitur à virtute primi alterantis, habet se sicut quoddam indiuisibile, quātum ad hoc, qđ simul alteratur. Deinde cum dicit.

Responsio vera.

N. LEON. *Rationi autem consentaneum est, vt quorum sensiteryt interiacet medium ea non simul pati. lumine tamen excepto, ob antedictam causam, quod in ipso etiam videndi opere ob idipsum fit dictum. Lumen enim facit vt videamus.*

Rationabiliter autem inter quæ, & sensorium est mediū aliquod, non simul omne patitur nisi in lumine, propter prædicta. Propter idem autem & de visione similiter dicendum est. lumen enim facit vt videamus.

Concludit ex præmissis principale intentum. Et dicit ꝙ rationabiliter in sensibus, in quibus est aliquod mediū inter sensibile & organum sentiendi, non simul patitur & mouetur totum medium, sed successiue, præter q̃ in lumine, & hoc propter prędicta. Primo quidem, quia illuminatio non fit per motum localem, vt sonatio, sicut Emp. posuit, sed per motum alterationis. Secundo, quia nō sunt ibi multi motus, sicut dictum est de odore, sed vnus tantum, quibus addendum est Tertio, quia lumen non habet cōtrarium, sed tenebra opponitur ei sicut simplex priuatio: & ideo illuminatio fit subito. Et idem oportet dicere de visione, quia lumen facit videre. vnde medium immutatur à visibilibus proportionabiliter lumini.

Triplex causa cur aer to tus simul, ac subito illuminetur.

LECTIO XVII.

Examinatur difficultas, an contingat duos sensus simul sentire in eodem & indiuisibili tempore, duæque ad partem falsam rationes afferuntur.

N. LEON. *Est præterea de ipsis sensibus & alia quędam huiusmodi difficultas, an contingat duo simul sentire in eodem indiuiduoque tempore, nec ne.*

Est autem & alia quædam obiectio talis circa sensus. Vtrum contingat duos simul sentire in eodem & indiuisibili tempore, vel non?

Solutis duabus quæstionibus, hic philosophus prosequitur tertiam, quæ est ex parte ipsius sensus. Et circa hoc tria facit, Primo mouet questionē, secundo obijcit ad partem falsam, ibi {Si autem semper.} Tertio determinat veritatem. ibi {De prius autem dicta obiectione.} Dicit ergo primo, ꝙ circa ipsos sensus est quædam alia talis obiectio, vtrum, scontingat ꝙ simul & in eodem indiuisibili tempore sentiant duo sensus, puta simul dum visus videt colorem, auditus audiat vocem. Deinde cum dicit.

Dubitatio.

N. LEON. *Si igitur maior motio minorem extrudit: & propterea ob oculos delata non sentiunt homines, si in vehementiori fuerint meditatione, siue timuerint, seu magnum audiuerint fragorem. hoc itaque positum sit. Item quòd vnumquodque sentire contingit magis cum simplex est, quam cum est commixtum: vt vinum quod meratius est, quam quod est mixtum, similiter & mel & colorem: & solitariam magis neten quam in Diapason, quoniam sibi inuicem officiunt. id autem illa efficiunt, ex quibus vnum quippiam fit. Si igitur maior minorem extrudit motionem, necesse est, si fuerint simul, & hanc minus esse sensilem, quam si sola esset: aufert enim ab illa quippiam minor commixta motio, siquidem simplicia omnia sensilia sunt magis: quod si æquales fuerint, cum sint diuersæ, neutrius sanè erit sensus. altera enim similiter delet alteram: simplicem autem neque sic sentire licet. Quamobrem vel nullus erit sensus, vel ex vtrisque sanè alius. quod profecto fieri videtur in ijs, quæ temperantur in quocunque fuerint commixta. Quonam igitur ex quibusdam fit aliquid, ex quibusdam vero non fit: eiusmodi autem sunt, quæ sub diuerso existunt sensu. Miscentur namque, quorum extrema sunt cōtraria: ex albo autem & acuto nihil vnum contingit fieri, nisi per accidens, & non sicut ex acuto & graui concentus, propterea non simul illas sentire continget. si enim æquales sunt motiones, se ipsas inuicem delent, quando ex illis vnica fieri non potest. si autem inæquales fuerint, valentior sensum faciet.*

Si autem semper maior motus minorem depellat, propter quod delata sub oculis non sentiunt, si fuerint vehementer in aliquid intendentes, vel timentes, uel audientes multū sonum hoc itaq; supponatur. Et quòd vnumquodq; magis est sentire simplex existens quā commixtum, velut vinum merum quam temperatum, & mel, & colorem, & neten solam quam in dyapason: quia obscurant seinuicem. hoc autem faciunt ea, ex quibus vnum aliquid fit. Si itaque maior minorem motum depellit, necesse est, si simul sint, & ipsum minus sensibilem esse, quam si solus esset. aufertur enim aliquid minoris commixtione: siquidem omnia simplicia magis sensibilia sunt. Si igitur ęquales fuerint alteri existentes, neuter erit sensibilis. obscurat enim alter alterum: simplicem autem non est sentire. Quare aut nullus erit sensus, vel alter ex vtrisque: qui quidem & fieri videtur ex commixtis, in quocunque commisceantur. Quoniam ergo ex quibusdam quidem fit aliquid, ex quibusdam vero non fit. talia autem sunt quæ sub alio sensu cadunt. Commiscentur enim quorum vltima contraria. Non est autem ex albo & acuto vnum fieri, nisi secundum accidens. sed non sicut ex acuto & graui symphonia. ergo nec sentire contingit ipsa simul. equales enim existentes, ipsorum motus obscurant se inuicem: quoniam vnus non fit ex illis si vero inæquales, melior faciet sensum.

Obijcit ad partem falsam, i. ad ostendēdum ꝙ duo sensus non possunt simul sentire. Et primo ponit rationes ad hoc ostendendum. secundo excludit quandam falsam solutionem, per quam hoc sustinebatur. ibi {Quod autem dicunt.} Circa primum duo facit. Primo ponit tres rationes, quarum prima accipitur ex immutationibus sensibilium, secunda ex parte ipsius sensus. ibi {Adhuc si magis} tertia ex contrarietate sensibilium. ibi {Amplius contrariorum.} Circa primam rationem præmittit duas suppositiones. Quarum prima est ꝙ, maior motus repellit minorē. & ex hoc dicit prouenire multotiens ꝙ ea, quæ iacent sub oculis, homines non sentiunt propter alium fortiorem motum, vel interiorē siue rationis, sicut cum homines aliquando vehementer intendunt ad aliquid. siue appetitiuæ virtutis, sicut cum homines vehementer timent: vel etiam exteriorem alicuius sensibilis, sicut cum homines audiunt magnum sonū. hoc igitur propter euidentiam dicit esse supponendum. Secunda suppositio est, ꝙ vnumquodque magis sentitur si sit simplex, q̃ si sit alteri permixtum, sicut vinum purum fortius sentitur, q̃ si sit temperatū aqua. Et idem est de melle quantum ad gustum, & de colore, quantum ad visum: & quantum ad auditum

Obijcit tribus rationibus ad partem falsam.

Maior motus repellit minorem.

Vnumquodq; magis sentitur si sit simplex, quam si sit alteri permixtum.

ditum de vna voce, quæ magis sentitur si sola sit, q̃ si audiatur in consonantia ad aliam vocem, puta in dyapason, vel in quacunq; alia consonantia. & hoc ideo, quia ea, quæ commiscentur, obscurant se inuicem. Sed hęc secunda suppositio non habet locum nisi in his, ex quibus vnum fieri potest, hæc. n. sola permiscentur. Ex his autem duabus suppositionibus vlterius procedit cum subdit {Si itaque maior} & dicit ꝙ, si maior motus repellat minorem, vt prima suppositio dicit, necesse est, si ambo motus sunt simul, ꝙ etiam maior motus minus sentiatur, quã si esset solus: quia aliquid eius aufertur per minoris commixtionem, vt patet ex secũda suppositione, s. ꝙ simplicia sunt magis sensibilia q̃ permixta. Signanter dicit autem si sint simul, quia maior motus quandoque est tam fortis ꝙ non permittit alium motum fieri. & tunc in nullo diminuitur ex motu minori, quia non est. Sed, si tantum præualeat, ꝙ omnino impediat minorem motum fieri duobus motibus existentibus, necesse est ꝙ minor motus in aliquo obscuret maiorem. Si ergo motus fuerint omnino æqualiter diuersi existentes, neuter erit sensibilis; quia totaliter alter obscurat alterum, nisi forte ex istis duobus motibus permixtione fiat vnus motus. sed non potest aliquis eorum simplex sentiri. & sic oportet ꝙ vel nullus sensus fiat illorum motuum æqualium, vel ꝙ sit quidam alter sensus compositus ex vtrisque, inquantum. s. id, quod sentitur est compositum ex vtrisque. & hoc manifeste apparet in omnibus quæ commiscentur. Nam permixtum non est aliquid eorum, quæ commiscentur, sed quoddam alterum compositum ex his. Sic ergo ex præmissis patet, ꝙ, si duo motus fuerint inæquales, maior obscurat minorẽ. si aũt æquales vel nil sentitur, vel aliquid commixtum. Ex his autem vlterius procedit, proponens ꝙ quædam sunt, ex quibus potest aliquod vnum fieri, quædã vero sunt, ex quibus vnũ fieri non potest: & huiusmodi sunt illa, quæ sentiuntur diuersis sensibus, sicut color, & odor. Illa enim solum commisceri possunt, in quibus extrema sunt contraria: quia commixtio fit per quandam alterationem. sed ea, quæ sentiuntur diuersis sensibus, non sunt contraria adinuicem. vnde non possunt commisceri. Vnde non fit aliquid vnũ ex colore albo & sono acuto, nisi forte per accidẽs, inquãtum conueniunt in eodem subiecto, non autem per se, sicut symphonia constituitur ex voce graui & acuta. Et ex his concludit ꝙ nullo modo contingit sentire sensibilia diuersorum sensuum simul. Quia, si eorum motus sint ęquales omnino, destruent seinuicem, cum non possit vnum fieri ex ipsis. si vero sint inæquales maior motus pręualebit, & ipse solus sentietur. Deinde cum dicit.

Prima ratio.

Maior motus obscurat minorem.

B. LEON.

Præterea magis sentire simul poteris duo vnico sensu anima quorum vnus est sensus, vt acutum, & graue. Magis enim simul motus est vnius ad se ipsum, quam duorum, vt visus, & auditus. Vnico autem sensu simul duo sentire nõ contingit, nisi misceantur. vnum enim exigit esse mixtum. Vnius autem vnus est sensus, vnus vero simul sibiipsi est. quamobrem necessario simul sentit commixta, quoniam actu vno percipit sensu. Vnius enim numero vnus actu est sensus. Specie autem per potentiam est vnus. Et, siquidem vnus actu fuerit sensus, vnum illa esse dicet. mixta igitur esse illa necesse est. Quando autem non fuerint commixta, duo erunt actu sensus, verum per potentiam vnicam, indiuiduumq; tempus vnicum esse actum necesse est. vnius enim vnicus & semel est vsus & motus: vna autem est potentia. non igitur duo simul sentire vnico contingit sensu. Quod si fieri non potest, vt quæ sub eodem sunt sensu simul sentiantur, si duo fuerint, manifestum certe est, quod ea, quæ sub duobus sunt sensibus simul sentire minus continget, vt album, & dulce. Nullo autem alio id, quod vnum numero est, asserere videtur anima, nisi quod simul est. Quod autem vnum est specie, sensu dimidi eaute & modo. Hoc autem dico, quoniam fortasse album & nigrum diuersa specie idem diiudicat sensus, atque etiam dulce & amarum, idem sibi ipsi, ab illo autem diuersus. verum aliter contrariorum vtrunque. Eodemque modo sibi ipsis quæ cognatum ordinem habent, videlicet quemadmodum gustatus dulce, sic visus album: & vt is nigrum, sic ille amarum.

Adhuc magis simul duo sentiet vtique anima vno sensu, quorum vnus est sensus, velut acutum et graue. Magis enim simul motus vnius, ipse ipsius, quam duorum, puta visus, & auditus. Vno autem simul duo non est sentire, nisi mixta fuerint. Mixtura enim vnum vult esse: vnius autem simul vnus sensus: vnus autem simul ipse. Quare necesse mixta simul sentire: quia vno sensu secundum actũ sentit. Vnius enim numero est sensu, qui secundum actum vnus: specie autem, qui secundum potentiam vnus: & si vnus ergo sensus qui secundum actum, vnum illud dicet, & mista ergo necesse est ipsa esse. Quando ergo non fuerint mixta, duo erunt sensus qui secundũ actũ: sed secundũ vnã potentiã & indiuisibile tempus, vnã necesse est operationẽ esse. vnius. n. esse vnus est semel vsus & motus vnus: vna autẽ potentia. Non ergo contingit duo simul sentire vno sensu. At vero si ea, quę sub eodem sensu simul impossibile, si sunt duo, palam quod adhuc minus quæ secundum duos sensus contingit simul sentire, velut album & dulce. Videtur enim quod idẽ vnum numero anima nullo alio dicere, nisi in eo quod simul. Quod autem specie vnum indicante sensu & modo. Dico autem hoc, quia forte album & nigrum alterum quod proprium idem iudicabit & dulce, & amarum: idem quidem ipse: ab illo autem alius: sed aliter vtrunque contrariorum. Eodem autem modo sibiipsis cognata, puta sicut gustus dulce, ita visus album. & sicut iste nigrum, ita ille amarum.

Ponit secundam rationem quæ sumitur ex vnitate & pluralitate sensuum. Et arguit per locum à maiori negatiue. Magis enim videtur ꝙ Anima possit duo aliquo sentire simul pertinentia ad vnum sensum, sicut acutum, & graue in sonis, q̃ diuersa sensibilia ad diuersos sensus pertinentia per duos sensus. & huius rationem assignat: quia quanto motus sunt magis diuersi minus videntur eidem potentiæ simul attribui. duo autem motus, quibus anima diuersis sensibus sentit diuersa sensibilia diuersorum sensuum & diuersorum generum, sunt magis diuersi q̃ duo motus, quibus per vnum sensum sentit diuersa sensibilia eiusdem generis. Vnde magis videtur ꝙ possit esse simul in vna anima motus vnius sensus respectu diuersorũ sensibilium eiusdem generis, q̃ motus duorum sensuum, puta visus, & auditus. Posita autem hac comparatione, remouet id quod magis videtur. & dicit ꝙ non contingit simul sentire duo sensibilia per vnum sensum, nisi illa duo fuerint commixta. & tunc quando mixta sunt non sunt duo: quia mixtum naturaliter est aliquid vnum. Quod autem sensus vnus non possit cognoscere multa nisi inquantum fuerint vnum per mixturam, probat per hoc ꝙ vnus sensus in actu, nõ potest esse simul nisi vnius, sicut nec aliqua vna operatio, aut vnus motus terminatur nisi ad aliquid vnum. Sensus autem non potest esse simul in actu nisi vnius: sicut nec aliqua potẽtia simul recipit diuersas formas. Vnde necesse est ꝙ, si aliquis sensus, puta visus, vel auditus, debeat sentire plura, sentiat ea inquantum sunt facta vnum permixtione. Et hoc ideo: quia potentia sensiiua sentit illa duo s̃m vnum sensum in actu, i. secundũ

Secunda ratio.

Sensus nõ potest esse simul in actu, nisi vnius.

vnam

vnam operationem sensitiuam. Ex hoc autem sensus sm actum, idest operatio sensitiua habet vnitatem sm numerum, quia est vnius sensibilis: specie autem est vnus sensus sm actum, siue vna operatio sensitiua, ex eo quod est sm potentiam vnam, sicut omnes visiones quorumcunq; visibilium sunt eiusdem speciei propter vnitatem potentiæ. sed visio huius rei differt numero à visione alterius rei. Necesse est ergo, si est vnus sensus secundum actum, ꝙ vnum dicat, i. iudicet: ergo oportet ꝙ, si sunt multa, ꝙ commisceantur in vnum, & si non fuerunt mixta, necesse est ꝙ sint duo sensus sm actum, i. duæ operationes sensitiuæ: sed necesse est ꝙ vnius potentiæ in eodem indiuisibili tempore sit vna operatio, quia vnius rei non potest esse simul nisi vnus actus & vnus motus. Vnde, cum operatio sensitiua nihil aliud sit q̃ vsus quidam, quo anima vtitur potentia sensitiua, erit motus quidam ipsius potentiæ, inquantum sensus mouetur à sensibili. cum ergo vnus sensus sit vna potentia, non contingit ꝙ sic multa sentiant vno sensu. Si ergo ea, quæ sunt vnius sensus non possunt simul sentiri, si sunt duo manifestum esse videtur adhuc ꝙ minus contingit simul sentire quæ sunt secundum diuersos sensus, sicut album & dulce. Hanc autem illationem consequenter manifestat dicens, ꝙ anima nullo modo alio videtur diiudicare aliquid esse vnum numero, nisi inquantum simul ab ea percipitur: ipsa enim operatio sensitiua est vna numero inquantum est simul, vt dictum est. Sed anima dicit aliquid esse vnum specie, non ex eo quod simul sentit, sed quia est idem sensus, qui iudicat vtrunq; & quia est idem modus, quo vterque sentit, ad exponendũ hoc, quod dixerat subdit, ꝙ idem proprium, i. idem sensus proprius iudicat de duobus diuersis, s. de albo, & de nigro: & similiter dulce & amarum diiudicat quidam sensus, qui est idem numero: quia eodem sensu, s. gustu vtrũque cognoscitur. Sed iste sensus, qui idem exstiens cognoscit dulce & amarum: alius est ab illo qui cognoscit album & nigrum; sed tñ vnus & idem sensus aliter cognoscit vtrunq; contrariorum. vnum enim cognoscit sicut habitum & aliquid perfectum, & aliud sicut priuationem & aliquid imperfectum. omnia enim contraria hoc modo se habent, tamen idem est modus quo vterque sensus cognoscit cognata, i. principia proportionabiliter sibi respõdentia. Eo enim modo, quo gustus sentit dulce, visus album: & sicut visus nigrum, ita & gustus amarum. Patet ergo ꝙ anima iudicat aliqua esse diuersa specie vel diuerso sensu, sicut album & dulce: vel eodem sensu, sed diuerso modo, sicut album & nigrum. vnum autem numero ex hoc quod simul sentit. Si ergo impossibile est illud, quod est vnum specie esse vnum numero, videtur impossibile esse ꝙ anima simul sentiat, vel ea, quæ cognoscuntur diuersis sensibus: vel ea, quæ cognoscuntur vno sensu, sed alio modo: quæ minus diuersa esse videntur.

LECTIO XVIII.

Altera ad idem apparens redditur ratio, in qua de temporis sensibilitate agitur, & quod sensibile omne diuisibile sit, ostenditur.

N. LEON.

Præterea, si contrariorum contraria sunt motiones, contraria autem in eodem & indiuiduo simul esse non possunt: sub vno autem sensu contraria sunt, vt dulce & amarum: profecto hæc non simul sentire continget. similiter autem est manifestum quod neque ea, quæ contraria non sunt. Hæc enim ad album, illa vero ad nigrum pertinent. Et similiter se habet in alijs, vt in saporibus: ij quidem enim dulci, illi vero cum amaro faciunt. Nam etiam ea, quæ commiscentur simul, in rationibus enim sunt oppositorum: vt Diapason & Diapẽte, nisi forte vt vnum sentiantur. hoc enim modo vna fit extremorum ratio: aliter autem minime. Erit enim simul hic quidem multi ad paucum, aut imparis ad par, ille vero pauci ad multum, aut paris ad impar. Si igitur plus distant, & à se inuicem differunt ea, quæ proportionali quidem ordine inter se respondent, in alio autem sunt genere, quam ea quæ in eodem sunt genere: verbi causa, dulce & album proportionalis ordinis appello, genere vero diuersa: dulce autem à nigro plus etiam specie differt quàm album, profecto minus etiam continget simul isthæc sentire, quam ea quæ genere sunt eadem. quamobrem si non hæc, neque illa.

Amplius si contrariorum, motus contrarij: simul autem contraria in eodem & atomo, non contingit esse: sub sensu autem vno contraria sunt, velut dulce & amarum. Hæc nõ continget sentire simul. Similiter autem palam est, quod neque quæ non sunt contraria, hæc quidem enim albi sunt, hęc vero nigri: & in alijs similiter, velut sapor, hi quidem dulces, hi vero amari: nec quæ commixta simul. (proportiones enim sunt oppositorũ, velut dyapason & dyapente) nisi sicut vnum sentiantur. sic autem vna proportio extremitatum fit, aliter aũt non. Erunt n. simul, hæc quidem multi ad paucum, vel imparis ad parem: hęc autem pauci ad multum, vel paris ad imparem. Si ergo plus adhuc distant abinuicem & differunt, coelementariter quidem dicta, in alio autem genere, quam quæ in eodem genere. (Dico autem puta dulce & album voco coelementaria, genere autem alia, dulce vero à nigro multo amplius specie differt quam album) adhuc vtique minus continget ipsa simul sentire, quam quæ eadem genere sunt. Quare si nõ hęc, nec illa.

Tertia ratio.

Positis duabus rationibus ad ostendendum ꝙ nõ contingit sensus duos simul sentire, hic ad idem ponit tertiam rationem, quæ sumitur ex contrarietate sensibilium. Et dicit, ꝙ immutationes, quæ sunt à contrarijs sunt contrariæ, sicut calefactio & infrigidatio. Contraria autem non possunt simul esse in eodem atomo, i. indiuisibili. in eodẽ n. diuisibili possunt simul esse contraria sm diuersas partes. Manifestum aũt est ꝙ ea, quæ cadunt sub vnum sensum, sunt contraria, sicut dulce & amarũ: ergo non possunt simul sentiri. Et similis ratio est in his, quæ non sunt cõtraria, s. in medijs. quorũ quædam magis appropinquãt ad vnum extremum, quædam magis ad aliud, sicut supra dictum est de coloribus, & saporibus. quia colorum mediorum quidam pertinent ad album, & quidam ad nigrũ. & similiter saporũ mediorum, quidam pertinent ad dulce, quidam ad amarũ: & eadem ratio est de cõmixtis omnibus, quia diuersæ commixtiones habent quandam contrarietatem: quia diuersæ commixtiones fiunt sm diuersas proportiones, quę habent quandam oppositionem adinuicem, vt patet in consonantijs, quarum vna dicitur dyapason, quæ consistit in dupla proportione, quæ est duorũ ad vnum: alia autem dicitur dyapente, quæ consistit in proportione sexquialtera, quæ est trium ad duo: ista aũt, inquantum sunt cõmixta diuersis proportionibus, non possunt simul sentiri propter oppositionem proportionis nisi forte duo sententur vt vnum: quia sic fiet vna proportio ex diuersis extremitatibus. Ostendit aũt consequẽter diuersas proportiones esse oppositas sm duplicem oppositionem, quæ in numeris inuenitur: quarum vna est sm multum & paucum: & sm hoc opponuntur proportio dupli, & proportio dimidij. nã proportio dupli est multi ad paucũ, proportio vero dimidij est pauci ad multum.

Cõtraria nõ possunt esse in eodem indiuisibili simul.

Duplex oppositio in numeris.

alia

alia vero est oppositio ſm par & impar,& ſecundum hoc opponuntur proportio dupla & ſexquialtera. nam proportio dupla eſt duorum ad vnum, quaſi paris ad impar: vnum enim eſt forma imparis numeri. Seſquialtera autem proportio eſt trium ad duo, quod eſt imparis ad parem. Sic ergo patet ꝙ non poſſunt ſimul ſentiri quę cadunt ſub eodem ſenſu. Plus autem diſtant adinuicem quæ coelemẽtariter ſibi correſpondent in diuerſo genere exiſtentia. puta dulce & album, ꝙ ea, quæ ſunt vnius generis: quia ea, quę ſunt vnius generis, non diſtinguuntur ſpecie niſi propter modum ſentiendi, ſicut album & nigrum. Ea verò quæ ſunt diuerſorum generum poſſunt differre ſpecie nõ ſolum eſt parte ſenſus, ſed etiam ex parte modi: ſicut dulce à nigro plus differt quam album: vnde minus poſſunt ſimul ſentiri, quod eſt quaſi eſſe vnum numero, vt ſupra habitum eſt. Si igitur ea, quæ ſunt vnius generis, propter contrarietatem non poſſunt ſimul ſentiri, multo minus ea quæ ſunt diuerſorum generum, poſſunt ſimul ſentiri. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quod autem dicunt nonnulli, qui muſicis concentibus vacant, ſonos ſanè non ſimul peruenire, videri autem lateréq; nos ſi quando inſenſibile fuerit tempus, rectè ne dicitur, vel non? Fortaſſe enim nunc ex hoc dicere quiſpiam poſſet, exiſtimari ſimul videre & audire quippiam, quoniam intermedia latent tempora.*

Quòd autem dicunt quidam eorum, qui circa ſymphonias, quod non ſimul quidem pertingunt ſoni: videntur autem et latent cum tẽpus inſenſibile fuerit, vtrum rectè dicitur, an nõ? Forte.n. vtique dicet aliquis, et nunc ex hoc putabit ſimul videre & audire, quia intermedia tẽpora latẽt bis.

Excludit quãdam falſam ſolutionem huius quæſtionis. Et primo narrat eam ſecundo improbat. ibi {aut hoc non eſt verum.} Dicit ergo primo, ꝙ quidam de ſymphoniis, id eſt de conſonantiis muſicis tractantes, dixerunt ꝙ ſoni conſonantes non ſimul perueniunt ad auditum, ſed videntur ſimul peruenire, eo ꝙ tempus medium eſt inſenſibile propter paruitatem. De quo poteſt eſſe dubium vtrum recte dicatur, vel non. ſi.n. hoc recte dicatur, poterit aliquis ſimiliter in propoſito dicere conſentiens præmiſsis rationibus, ꝙ non eſt poſsibile ſimul videre & audire: ſed tñ ſenſibiliter videtur ita contingere, quia latent nos tempora media viſionis & auditionis. Deinde cum dicit.

N. LEON. *An hoc minus verum eſt, nullumque inſenſile contingit eſſe tempus, neque etiam nos latere: ſed quodcunque ſentire contingit.*

Aut hoc non verum: neque contingit vllum tempus eſſe inſenſibile, neque latere: ſed omne tempus ſentiri poſſe.

Improbat prædictam ſolutionem. Et circa hoc tria facit. Primo interimit id, quod prædicta ſolutio ſupponit, ſecundo probat quod dixerat. ibi {Omnia quidẽ igitur.} Dicit ergo primo, ꝙ non eſt verum qđ prædicta ſolutio ſupponit, ſ. ꝙ ſit aliquod tempus inſenſibile, vel latens ſenſum. nullum enim tempus eſt tale: ſed omnia tempora contingit ſentire. Deinde cum dicit.

Sentiuntur omnia tempora.

N. LEON. *Etenim, ſi cum aliquis aut ſe, aut alterum ſentit in continuo tempore, non contingit eum latere quod eſt. eſt autẽ quiddam in continuo tantum quantum omnino eſt inſenſile, manifeſtum quod tunc latere poterit ſeipſum ſi eſt, & ſi videt, & non ſentit, etiam ſi ſentit.*

Si enim quando aliquis ſeipſum ſentit, vel alium in continuo tempore: non contingit tunc latere quod ſit. Eſt autẽ aliquis in continuo, & tantum quantum eſt omnino inſenſibile eſt manifeſtum quod tunc latebit ipſe ſeipſum, an ſit, & an videat, ac ſentiat.

Probat quod dixerat duabus rationibus. Circa quarũ primam conſyderandum eſt, ꝙ tempus non ſentitur quaſi aliqua res permanens propoſita ſenſui, ſicut videtur color, magnitudo: ſed propter hoc ſentitur tempus, quia ſentitur aliquid, quod eſt in tempore: & ideo ſequitur, ꝙ ſi aliquod tempus non ſit ſenſibile, ꝙ id, quod eſt in tempore illo non ſit ſenſibile. Dicit ergo ꝙ, ſi aliquando aliquis ſentit ſeipſum eſſe in aliquo continuo tempore, non contingit latere illud tempus eſſe. manifeſtũ eſt autem ꝙ homo, vel aliquid aliud eſt in quodam continuo tempore: & quantumcunq; dicas paruum tempus eſſe inſenſibile, manifeſtum eſt ꝙ latebit hominem, ſi ipſe ſit in illo tempore, & latebit etiam ſi in illo tempore videt vel ſentit: quod eſt inconueniens omnino, ergo impoſsibile eſt aliquod tempus eſſe inſenſibile. Secundam rationem ponit ibi.

N. LEON. *Praterea neq; tempus, neque res ſanè erit vlla, quæ ſentiatur: aut in quo non ita, quod in huius aliquo, vel huius aliquid videt, ſiquidem aliqua eſt magnitudo & temporis & rei, ob paruitatem omnino non ſenſilis. Si enim tota videt, totumque ſentit continuo tempus, ita quod in huius quopiã vel illius quippiam videt. ſiquidem aliqua eſt magnitudo, auferatur C B, in quo ſentiebat: in huius igitur quopiam, aut iſtius quippiam, veluti terram videt totam, quoniam hoc ipſius: & in amne ambulat, quoniam in hac illius parte. at vero in B C, nihil ſentit: in eo igitur quod in huius quopiam A B ſentit, totum ſentire, & totam dicitur. Eadem etiam ratio in A C. ſemper enim in quopiam, vel quippiam: totum autem non contingit ſentire.*

A C B

Amplius nec vtique erit tempus, nec vlla res quæ ſentit in quo non ſic: quia in huius aliquo: vel quia iſtius aliquid videt, ſi quidem eſt aliqua magnitudo & temporis & rei, inſenſibilis omnino propter paruitatem. Si enim totam videt & ſentit eodem continuo tempore: non eo quod in huius aliquo auferatur A C B, in qua non ſentiebatur. Non ergo in huius aliquo, vel iſtius aliquid, velut terram videt totam: quoniam hoc ipſius: & in amne ambulat quoniam in hac parte ipſius. At vero in C B, nihil ſentit: eo ergo quod in huius aliquo, ſcilicet A B, ſentit, dicitur totũ ſentire A B, & totam. Eadem autem ratio & in A C. Semper enim in aliquo & in aliquid: totum autem non eſt ſentire A C B.

A C B

Circa quam primo conſyderandum eſt ꝙ, ſicut dicit philoſophus in 5. Phy. tripliciter dicitur aliquod mouere, aut moueri. Vno modo per accidens, vt ſi dicamus Muſicum ambulare. Alio modo ſm partem, vt ſi dicamus hominem ſanari, quia oculus ſanatur. Tertio modo primo & per ſe, qñ aliquid mouetur vel mouet, non quia vna pars eius tantum mouetur aut mouet, ſed quia totum mouetur ſm quamlibet ſuam partem. Et ſimiliter poteſt dici tripliciter aliquid ſentiri. Vno modo per accidens: ſicut dulce videtur. Alio modo ſm partem: vt ſi dicamus hominem videri, quia ſolum caput eius videtur. Tertio modo primo & per ſe, ſ. quia aliqua pars eius videatur. Dicit ergo ꝙ, ſi eſt aliqua magnitudo, vel temporis, vel etiã rei corporalis inſenſibilis propter paruitatem, ſequetur ꝙ nec tempus, nec vlla res ſit quæ ſentit, vel quæ ſenſus ſentit, ſ. in quo tẽpore, ſ. non ſit. i. non ſentiatur (quia in huius aliquo.) Quaſi dicat. Nullum tempus erit poſsibile ꝙ nõ dicatur ſentiri propter aliquam partem eius. Et quantum ad rem corpoream ſubdit (vel quia iſtius aliquid videt.) Quaſi dicat. Nulla magnitudo corporea erit, quæ non ſentiatur:

Tex. cõ. 1. Triplex aliquid mouetur.

tiatur, quia aliqua pars eius sentitur, quod est eā non esse sensibilem primo. Ad probādum autem qđ dixerat subdit, ꝙ, si aliquis videt, vel sentit quocunq; sensu aliquo cōtinuo tempore, non ratione alicuius partis temporis, vel magnitudinis, & tñ ponatur aliqua magnitudo & tempus esse insensibilis propter paruitatē. Sic igitur quędmā gnitudo vel tēporis, vel rei corporalis, s. A C B & sit pars eius, quæ est B C sensibilis propter paruitatem. Non ergo de hac parte insensibili propter paruitatem poterit dici ꝙ sentiatur in huius aliquo, si sit tempus insensibile, vel ꝙ sentiatur aliquid istius, si sit insensibile corpus eo modo, quo dicitur de tota terra, ꝙ videtur ab aliquo: quia aliqua pars ei videtur: & de aliquo ꝙ ambulat in amne, quia ambulat in quadam parte amnis. Quia ergo in C B, nil sentit, relinquitur ꝙ dicatur sentire totum A B siue sit tēpus, siue corpus: quia in residua parte eius sentitur, s. A C. Et eadem ratio est de magnitudine A C quæ ponabatur sentiri: quia aliqua pars eius erit insensibilis propter paruitatem. Et ita semper dicetur sentiri quodcunque sensibile, quia in aliquo eius sentitur, si sit tempus, vel quia aliquid eius sentitur, si sit corpus. Nihil autem totum erit sentire, sicut nec A C B. Hoc autem videtur inconueniens: non enim ergo est aliquod tēpus, vel aliquod corpus insensibile propter paruitatem. Videtur autem hæc ratio efficaciam nō habere. sentitur.n. aliquid per hoc, ꝙ habet virtutem immutandi sensum: probatur autem 7. Phys., ꝙ, si aliquod totum mouet aliquod mobile in aliquo tempore, nō oportet ꝙ pars eius moueat illud mobile in, quocunq; tempore: & tñ dicitur esse primum mouens, quia totū mouet, licet forte nulla pars eius moueat. Similiter ergo videtur posse dici ꝙ aliquid sit primo sensibile, licet aliquæ partes eius sint insensibiles propter paruitatem. Est autē ad hoc dicendum, ꝙ differt loqui de parte in toto existente & de parte separata à toto. Pars.n. alicuius mouentis primo, si sit separata, mouere non poterit, sed, si in toto existens, non concurret ad virtutem mouēdi totius, sed omnino esset expers virtutis motiuæ, sequeretur ꝙ totū non esset primo mouens, sed ratione partis ad quam pertinet virtus motiua. Similiter etiam nihil prohibet aliquam partem separatim acceptam latere sensum propter paruitatē vt supra habitum est: quę tñ prout in toto existit, cadit sub sensu inquantū sensus fertur super totum non exclusa aliqua parte. Et ideo ad hanc dubitationem aperiendam, consequenter cum dicit.

Obiectio. *Tex. cō. 37.* *Responsio.*

N. LEON. *Omnia quidem sensilia sunt, sed quanta sunt non apparent. Solis enim magnitudinem cernit, & quadricubitum à longinquo: verum quantus est non apparet, sed interdum indiuiduus. cernit autem non indiuiduum. huius autem causa in prioribus est dicta. Ex ijs igitur perspicuū est, quod nullum est insensile tempus.*

Omnia quidem igitur sensibilia sunt: sed non videntur quęcunque sunt: Solis autem magnitudo videtur: & quod quatuor cubitorum à longe, sed non videtur quantumcunq; sed aliquando indiuisibile est, quod tamen non videtur indiuisibile. Dicta autem est causa in anterioribus de hoc. Quod quidem igitur nullum est tēpus insensibile, manifestū ex his.

Ostendit quid sit verū circa prædicta: Et dicit ꝙ omnia, siue magna, siue parua, sunt sensibilia. {Sed non videntur quæcunq; sunt}. i. non videtur omni modo ſm ꝙ sunt, sicut patet de Sole, cuius magnitudo est longe maior terra: tñ propter hoc ꝙ, à longe est, videtur quatuor cubitorum, vel etiam minus. Similiter etiā licet oīa sint sensibilia sensui ſm naturam, non tñ videntur in actu quantumcunq; sint. Sed aliquod indiuisibile pôt intelligi dupliciter. Vno modo ſm ꝙ indiuisibile dicitur aliquod corpus naturale minimum: quod non pôt diuidi vlterius quin corrumpatur: & tūc resoluitur in corpus cōtinēs. Et tunc sensus erit, ꝙ corpus indiuisibile, est quidem in se ipso insensibile, sed tñ huiusmodi indiuisibile, sensus videre non potest. Alio modo pôt intelligi indiuisibile, quod non est actu diuisum sicut pars cōtinui: & huiusmodi indiuisibile non videt sensus in actu. Et quantū ad vtranq; expositionē competit qđ subditur, ꝙ causa huius dicta est prius in determinatione primę quæstionis. Videtur autē secūda expositio melior: quia per hoc soluitur obiectio prædicta, quia, s. pars quælibet continuæ magnitudinis sentitur quidem in toto, prout est in potentia in ipso: licet non sentiatur in actu quasi separata. Vltimo autē concludit manifestum esse ex prædictis, ꝙ nullum tempus est insensibile.

Indiuisibile dupliciter.

LECTIO XIX.

Vera prædicta difficultatis solutio, quomodo videlicet anima seu illius pars sentit simul diuersa sensibilia modis duobus, quomodo item sensibile omne quantum est ostenditur: dicta quoque dicendis copulantur.

N. LEON. *De dubitatione autē prius adducta consyderandum est, vtrum ne plura simul sentire contingat, vel nō contingat. simul autem dico in vno & indiuiduo tempore adinuicem.*

DE prius autem dicta obiectione consyderandū. Vtrū contingat simul plura sentire: aut non contingit. simul aūt dico in vno indiuisibili tēpore ad seinuicem.

Postquam philosophus excludit secundā solutionem falsam, hic inquirit verā. & circa hoc tria facit. Primo inquirit veritatem prædictæ quæstionis, secundo probat quoddam, quod in pręcedentibus supposuerat. ibi {Quoniam autem sensibile oē.} Tertio epilogat, quæ in hoc libro dicta sunt. ibi {De sensitiuis quidem igitur.} Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit, secundo exequitur propositum. ibi {Primum quidem igitur.} Dicit ergo primo, ꝙ, ex quo conclusum est, ꝙ quidam dixerunt plura sentiri, simul non quasi in indiuisibili tēporis ſm rei veritatem, sed quasi in tempore interceptibili propter paruitatem, oportet consyderare de obiectione prius mota, vtrum, s. cōtingat, vel non contingat plura sentire simul, ita scilicet ꝙ intelligatur simul, hoc est in indiuisibili temporis. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Primum igitur nunquid ita contingit, simul quidem, verum diuersa animæ potestate sentire, & sic indiuisibili vt totum sit continuum.*

Primum quidem igitur. Vtrum sic contingit simul quidem, altero autem animæ sentire & non indiuisibili: sic autem indiuisibili, vt omni existente continuo.

Supposito ꝙ animal simul sentiat diuersa sensibilia, quia hoc manifeste experimur, inquirit quomodo hoc sit possibile. Et circa hoc tria facit, primo proponit quendā modum falsum, secūdo improbat ipsum. ibi {Vel qm primū.} tertio proponit modū verum. ibi {Igitur ſm ꝙ indiuisibile.} Dicit ergo primo ꝙ primo consyderandū est, vtrū contingat simul sentire diuersa sensibilia per aliquam partem animæ, quasi sensitiuum animæ, sit non indiuisibile, idest non ꝙ non possit diuidi, sit tñ indiuisibile, i. non diuisum in actu, ac si esset quoddam totum continuum. Si autem intelligamus partem animæ sensitiuam esse sicut quoddam continuum, soluentur præmissæ rationes: quia nihil prohibebit diuersa & contraria esse in virtute, vel potentia sensitiua animæ ſm diuersas partes eius, sicut inueni-

inuenimus vnum corpus esse album in vna parte, & nigrum in alia. Deinde cum dicit.

B. LEON. *An quoniam initio quidem ea, quæ per vnum sunt sensum (verbi causa) visum, si erit alio sui album & alium sentiens colorē: pluresq; habebit partes specie easdem. illa enim quæ sentit in eodem sunt genere.*

Vel quoniam primum quidem ea quæ secundum vnum sensum, velut dico visum, si est enim alio sentiens album & alium colorem: pluresq; vtiq; partes habebit specie easdem. Etenim quod sentit, in eodem genere est.

Improbat modum prædictum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit q sequeretur etiam q vnus sensus, puta visus diuidatur in plures partes, secundo ostendit hoc esse impossibile, ibi {Si aũt quemadmodum.} Tertio ostendit quia etiā non est possibile quantũ ad diuersos sensus. {Si autem hoc.} Dicit ergo primo, q cũ contingit plura s'm eundem sensum sentire, sicut cum visus discernit inter album & nigrum, oportebit dicere s'm eandem rationem, q diuersos colores sentiat s'm diuersas sui partes: & sequetur, q idem sensus habebit plures partes easdem specie. non. n. potest dici, q partes sensus visus differant specie quia oē, quod sentitur per visum, est eiusdem generis *In potentijs aũt sensitiuis nihil differt specie, nisi propter diuersa genera sensibilium. Deinde cum dicit.

In potentijs sensitiuis nihil differt specie nisi pro per diuersa genera sensibilium.

N. LEON. *Si autem quoniam gemini sunt oculi dixerit quispiam nihil prohibere ita etiam in anima, quoniā ex ijs fortasse quiddam fit vnum: & illorum est opus vnum: ibi autem, si quidem vnum ex ambobus, illud erit sentiens: si vero seorsum, non similiter se habebit.*

Si autem quemadmodum oculi duo sunt dicat quis nihil prohibere sic & in anima: dicendum quod forte ex his quidem vnum aliquid fit, & vna operatio ipsorum. Ibi autem siquidem vnum quod ex ambobus, illud sentiens erit: si autem separatim, non similiter se habebit.

Improbat quod dictũ est duabus rationibus. Quarum prima est, q, si aliquis dicat, q, sicut sunt duo organa visus, s. duo oculi, sic nihil prohibet in aīa sensitiua etiā esse duos visus, dicendum est hoc esse falsum, quia ex duobus oculis fit aliquid vnum, & vna est operatio amborum oculorum, inquantum, s. visio vtriusq; oculi cōcurrit per quosdam neruos ad aliquod intrinsecum in suum organum, q est circa cerebrum, vt supra dictum est. Si aũt similiter in anima fiat vnum ex duobus visibus, per hoc q vterq; visus concurrat ad aliquod vnum principium, illi vni attribuetur operatio sentiendi. si vero omnino separatim se habeant duo visus in anima, quod non concurrant in aliquod vnum principium, tunc non similiter se habebit de visione in anima, sicut de oculis in corpore, & ita similitudo non fuit conueniens ad manifestandum propositum. Non ergo videtur rationabiliter dici, q sunt duo visus in anima. Secundam rationem ponit ibi.

B. LEON. *Præterea idem sensus plures erunt, vt si differentes quispiam scientias dixerit. neq; enim operatio absque sua ipsius erit potentia, neque sine hac erit sensus.*

Amplius & sensus idem plures erunt, sicut si quis scientias indifferentes dicat. Neq; enim operatio erit sine virtute quæ secundum seipsam: nec absque hac erit sensus.

Secunda ratio.

Et dicit q s'm prædictam positionem hoc modo erũt plures sensus, qui sunt idem specie, puta plures visus, aut plures auditus: sicut, si aliquis dicat, scientias non differentes specie esse plures in eodem homine, vt plures Grammaticas, vel plures Geometrias. esse quidem plures grammaticas numero, vel plures visus in diuersis hominibus possibile est, sed non in vno & eodem homine: sicut nec plures numero albedines sunt in vno & eodem subiecto. Subiungit autem ad ostendendum q non possunt esse plures sensus eiusdem speciei in eodem: quia virtus sensitiua & operatio, se inuicem consequuntur, ita q neq; virtus est sine propria & per se operatione, neq; operatio sine propria virtute. Operatio aũt sensitiua distinguitur s'm sensibilia: & ideo vbi sunt omnino eadem sensibilia, non sunt diuersæ virtutes sensitiuæ causantes diuersas operationes. Et simile est de habitibus scientiarum, quarum actus distinguuntur s'm obiecta. Deinde cum dicit.

Plura accidẽtia numero esse in eodẽ impossibile est.

N. LEON. *Si autem hæc in vnico & indiuiduo sentit manifestum est quod & alia. Continget enim magis hæc simul plura, quam ea quæ genere sunt diuersa. si vero alia quidem sui parte dulce, alia autem album sentit anima: vel quod ex istis vnum quiddam est, vel non vnum. sed vnum esse necesse est. vnum enim quiddam sentiens est pars. cuius igitur illa vnius? nihil enim ex istis vnum. necesse igitur est vnum quippiam esse ipsius animæ, quo omnia sentit, vt dictum est prius: aliud autem genus per aliud.*

Si autem hoc in vno & indiuisibili sentit, manifestũ quod & alia. magis enim contingebat hoc simul plura, quam genere altera. Si itaq; alia quidem parte dulce, alia vero album sentit anima: aut quod ex istis constatur vnum aliquid est vel non vnum. Sed necesse est vnum esse: vna enim quædam sensitiua est pars. Cuius ergo illa vnius? nullum nanq; ex istis vnum. Necesse ergo vnum aliquid esse animæ, quo animal omnia sentit, sicut dictum est prius: aliud autem genus per aliud.

Hic ostendit esse impossibile in sensibilibus diuersorũ sensuum, vt, s. per eandem partem animæ sentiantur. Et dicit q, si sensibilia diuersorum generum sentiuntur per aliquid animæ vnum & idem indiuisibile, manifestũ est q multo magis alia, quæ sunt vnius generis. Probatum est n. supra magis contingit ea, quæ sunt vnius generis simul sentire, q̃ ea, quę sunt diuersorũ generũ & hoc maxime verum est quantum ad identitatem sentientis. Quòd autem eadem indiuisibilis anima sentiat sensibilia diuersorum generum, probat: quia, si anima sentit per aliam sui partẽ dulce, & per aliam album, aut ex istis duabus partibus erit aliquid vnum, vel non erit: sed necesse est dicere q sit aliquid vnum, ad quod referantur omnes istæ partes, s. diuersi sensus: quia sensitiua est quædam vna pars animæ. non autem potest dici q pars sensitiua animę sit alicuius vnius generis sensibilium, nisi forte diceretur, q ex omnibus sensibilibus particularium sensuum, puta, colore, sono, & alijs huiusmodi fieret vnum sensibile, correspondens isti vni parti sensitiuæ, quæ est communis omnibus proprijs sensibus: hoc aũt est impossibile. Necesse est ergo q sit aliquid vnum animæ, quo animal omnia sentit: sed aliud genus per aliud, puta colorem per visum, & sonum per auditum: & sic de alijs. Consyderandum autem est hic, q vbicunque sint diuersæ potentiæ ordinatæ, inferior potentia comparatur ad superiorem per modum instrumenti, eo q superior mouet inferiorem. Actio autem attribuitur principali agenti per instrumentum: sicut dicimus q artifex secat per serram. Et per hunc modum Philosophus dicit q sensus communis sentit per visum, & per auditũ, & alios sensus proprios, qui sunt diuersæ partes potentiales animæ: non autem diuersæ partes sunt alicuius continui, vt superius dicebatur. Deinde cum dicit.

Obseruã quo modo potentia inferior ad superiorẽ cōparatur per modũ instrumenti, ex quo sensus communis ad exteriores comparatos necessarius fuerit.

Vtrum igitur vt est indiuiduum quiddam actu, vnum est ipsum sensitiuum dulcis & albi: sed cum actu diuisum fuerit, alterum est.

Igitur secundum quod indiuisibile est secundum actum, vnum

vnum est sensitiuum dulcis & albi: quando vero diuisibile factum fuerit secundum actum, alterum.

Ostendit quomodo eadē pars animæ indiuisibilis possit simul sentire diuersa. Et assignat duos modos. Quorū primum breuiter, & obscure ponit, quia in libro de Anima apertius positus est. Ad huius ergo euidentiam consyderandum, ꝙ, cum operationes sensuum propriorum referantur ad sensum cōmunem, sicut ad primum, & cōmune principium, hoc modo se habet sensus communis ad sensus proprios & operationes eorum, sicut vnum punctum ad diuersas lineas, quæ in ipsum concurrunt, punctū autem, quod est terminus diuersarum linearum, ſm ꝙ in se consyderatur, est vnum & indiuisibile. Et isto modo sensus communis ſm ꝙ in se est vnum, est indiuisibilis, & est vnum sensitiuum actu dulcis & albi: dulcis per gustū, & albi per visum. si vero consyderetur punctum seorsum vt est terminus huius lineæ, sic est quodam modo diuisibile: quia vtimur vno puncto vt duobus. Et similiter sensus communis, quando accipitur vt diuisibile quoddam, puta cum seorsum iudicat de albo, & iudicat seorsum de dulci, est alterum ſm actum: ſm vero ꝙ est vnum, iudicat differentias sensibilium, Et per hoc soluuntur rationes supradictæ: quia quodam modo est vnum, & quodam modo nō est vnum illud, quod sentit diuersa sensibilia. Secundum modum ponit ibi.

An quemadmodum in ipsis contingit rebus, ita & in anima. vnum enim & idem numero album est & dulce, & alia multa. si enim non separabiles à se inuicem sunt passiones, alterum tamen vnicuiq; est esse. similiter igitur in anima ponendum est, vnum & idem numero esse id, quod omnia sentit: secundum esse autem aliud, & aliud, horum quidem genere, illorum vero specie. Quamobrem vno & eodē simul sentiet, ratione autem non eadem.

Vel quemadmodum in rebus ipsis contingit, ita & in anima. Idem enim & vnum numero album & dulce est & alia multa. Nam & si non separabiles passiones abinuicem tamen esse alterum vnicuiq;. Similiter ergo ponendum & in anima idem & vnum esse numero sensitiuum omnium: secundum esse tamen alterum & alterum: horum quidem genere, horum vero specie. Quare & sentiet vtique simul eodem, & vno ratione autem non eodem.

Et dicit, ꝙ, sicut est in rebus exterioribus, ita potest dici in anima. Videmus.n.ꝙ corpus vnum & idē numero est album & dulce, & multa alia huiusmodi, quæ accidentaliter de eo prædicantur, sed tamen huius passiones separantur abinuicem, sicut contingit ꝙ aliquod corpus retinet albedinem, & amittit dulcedinem. sed, quandiu non sic separantur istæ passiones, album & dulce remanent, vel sunt idem subiecto, sed differunt ſm esse. Et similiter potest poni de anima, ꝙ vnum & idem subiecto est sensitiuum omnium sensibilium, tam eorum, quæ differunt genere, sicut album & dulce: q̄ eorum, quæ differunt specie, sicut album & nigrum. Et ſm hoc dicendum erit ꝙ anima sentit diuersa sensibilia quodam modo ſm vnum & idem, s. subiecto, quodam modo diuersa, inquantum ratione differunt. Potest autē contra hoc obijci, quia in rebus, quæ sunt extra animam, licet idem posset esse dulce & album, non tñ potest idem esse album & nigrum: & ita videbitur ꝙ anima nō possit simul sentire sensibilia vnius generis, cum sint contraria. Hác autem obiectionē Arist. remouet in lib. de Anima, cum dicit. Et impossibile est album & nigrum esse simul, quare neq; species pati ipsorum. Et innuit solutionem per hoc, qđ subdit, si huius est sensus, & intelligentia vel intellectus. Per quod datur intelligi, ꝙ non omnino se habet in sensu & intellectu, sicut in corporibus naturalibus. Corpus.n. naturale recipit formas ſm esse naturale & materiale, ſm ꝙ habent in se contrarietatem: & ideo non potest idem corpus simul recipere albedinem & nigredinem; sed sensus & intellectus recipiunt formas rerū spiritualiter & immaterialiter ſm esse quoddam intentionale prout non habent contrarietatem. Vnde sensus & intellectus simul potest recipere species sensibilium contrariorum: cuius simile potest videri in dyaphano, quod in vna & eadē sui parte immutatur ab albo & nigro: quia immutatio non est materialis ſm esse naturale, vt supra dictum est. Est etiam aliud consyderandum, ꝙ sensus & intellectus, non solum recipiunt formas rerum, sed etiam habent iudicare de ipsis: iudicium autē, quod faciunt de contrarijs, non est contrarium, sed vnum & idem: quia per vnum contrariorum sumitur iudicium de altero. Et quātum ad hoc verum est quod supra dictū est, ꝙ magis simul possunt sentiri sensibilia vnius generis, de quorum vno iudicatur per alterum, q̄ sensibilia diuersorum sensuum. Est aūt & aliud circa hoc dubium: quia per præmissa verba philosophi, videtur confirmari opinio Stoicorum: qui posuerunt, ꝙ non diuersis potentijs sentitur color & odor, & alia sensibilia: sed nec sunt diuersæ potentiæ sensuum. sed ipsa anima ſm seipsam cognoscit omnia sensibilia non differens nisi ratione. Sed dicendum est ꝙ secunda solutio supponit primam. Vnde intelligendum est, quod anima, i. sensus communis, vnus numero existens: sola autem ratione differens, cognoscit diuersa genera sensibilium, quæ tñ referuntur ad ipsum secundum diuersas potentias sensuum propriorum. Deinde cum dicit.

Quòd autem omne sensile magnitudinem habet, & indiuiduum non est sensile, manifestum sanè est. vnde enim videri non potest infinita est distantia: vnde autem videtur, finita. similiq; modo olfactile & audibile, & quæcunque sentiunt non tangentes homines. Est igitur quiddam distantiæ extremum, vnde non cernatur, & primum vnde cernatur, & hoc sanè indiuiduum esse necesse est, cuius in eo quidem quod vltra est, sentire quippiam non contingit: in eo autem quod est, citra sentire est necesse. Si igitur indiuiduum quippiam est sensile, quando in extremo constituetur vnde postremum quidē non sentiatur. primū autem sentiatur, simul visile & non visile esse continget. hoc autē fieri non potest.

Quòd autem sensibile omne magnitudo est, & non est indiuisibile sensibile, manifestum. Est enim vnde quidem non videbitur, infinita distantia, vnde autem videtur, finita. Similiter autem & audibile, & odorabile, & quæcunque non ipsa tangentes sentiunt. Est itaque aliquod vltimum distantia vnde non videtur: & primum vnde videtur. hoc itaque necesse est indiuisibile esse: quod in vlteriori quidem non contingit sentire existens: in citeriori autem necesse sentire. Si itaq; aliquid erit indiuisibile sensibile, cū ponatur in vltimo vnde est: vltimo quidē non sensibile. primo aūt sensibile, simul accidet visibile esse et inuisibile: hoc aūt impossibile.

Probat quod supposuerat, s. ꝙ nihil sentitur nisi quantum. Et dicit manifestum esse ꝙ omne sensibile est magnitudo, & ꝙ nullū indiuisibile est sensibile. Et ad hoc probandum inducit ꝙ est quædam distantia, ex qua non potest aliquid videri, & hanc distantiam dicit esse infinitam: quia, si in infinitum illa distātia protendatur, nihil inde videtur. Est autem aliqua distantia vnde aliquid videtur. & hæc est finita, quia à finita distantia incipit aliquid videri & simile est de alijs sensibus, quæ sentiunt ab aliqua distantia per medium extrinsecum non tangentes ipsa sensibilia,

Marginal notes: Text. 134. — Sensus cōis quomō vnus, et plures sit. — M. LEON. — Comparatio. — Obiectio. — Solutio. Differentia modo sensus & intellectus ad corpora naturalia. — Obiectio alia. — Solutio. — M. LEON.

Distantia ex qua aliquid videtur, est ex vtraque parte finita.

ſibilia,ſicut auditus & odoratus. Cum igitur diſtantia,vnde non videtur aliquid, ſit infinita per remotionem à viſu, finita aũt verſus viſum: ſequitur ꝙ ſit dare vltimum aliquod vnde nihil videatur. Diſtãtia autẽ ex qua videtur aliqud ex vtraque parte finita. Eſt ergo dare aliquem terminum vnde primo poſsit aliquid videri: omne autem, quod eſt medium duarum quantitatum inuicem continuarum eſt indiuiſibile: ergo neceſſe eſt eſſe aliquid indiuiſibile vltra qđ nihil poſsit ſentiri, & citra quod neceſſe ſit aliquod ſentiri. Si ergo aliquid indiuiſibile ſit ſenſibile, & ponatur in illo indiuiſibili termino: ſequetur ꝙ illud ſit viſibile ſimul & inuiſibile: inuiſibile quidem, inquantum eſt in termino inuiſibilis diſtantię: viſibile autem, inquantum eſt in termino viſibilis: hoc autem eſt impoſsibile: ergo & primum, ſ. ꝙ aliquod indiuiſibile ſit ſenſibile. Si.n. aliquod indiuiſibile in prædicto termino ponatur, partim videbitur, & partim non videbitur: quod de indiuiſibili dici non poteſt. Videtur autem ꝙ hæc probatio non valeat: quia non eſt dare aliquem terminũ, vnde omnia viſibilia incipiant videri: quia maiora à maiori diſtantia videntur, minora vero à minori. Dicendum eſt autem ꝙ vnumquodq; ſenſibile ab aliqua determinata diſtantia videtur: ſi ergo illud indiuiſibile, quod ponitur poſſe ſentiri, videatur ab aliqua determinata diſtantia, ſicut & aliquod diuiſibile: concludet ratio Ariſt. ſi vero non ſit determinare aliquam diſtantiam, ex qua ſimul incipit videri cum aliquo diuiſibili: ſequetur iterum ꝙ nullo modo poſsit videri. Oportet.n. accipere proportionem diſtantiæ ex qua videtur aliquod diuiſibile ſᷣm proportionem magnitudinum, quæ videntur: ſed non eſt aliqua proportio indiuiſibilis ad magnitudinem diuiſibilem, ſicut nec puncti ad lineam. Et ita ſequetur ꝙ ex nulla diſtantia poſsit videri indiuiſibile: quia cuiuslibet diſtãtiæ eſt aliqua proportio ad aliam diſtantiam. Sequetur ergo ſi videtur, ꝙ videatur coniunctum viſui: quod eſt cõtra rationem viſus & aliorum ſenſuum: qui non tangentes ſentiunt. Sic ergo indiuiſibile non poteſt ſentiri, niſi forte ſᷣm ꝙ eſt terminus continui: ſicut & alia accidentia continuorum ſentiuntur. Deinde cum dicit.

Obiectio.

Reſponſio.

N. LEON.

Et de ſenſiterijs quidem & ſenſilibus quonam ſe habeant modo, & communiter & per ſingula ſenſiteria, dictum eſt. Ex reliquis autem de memoria & rememorari, & de ſomno eſt conſyderandum.

De ſenſitiuis quidem igitur & ſenſibilibus quomodo ſe habent: & communiter, & ſecundum vnumquodque ſenſitiuum dictum eſt. Reliquorum autem, primo conſyderandum de memoria & reminiſcentia & ſomno.

Epilogat quæ dicta ſunt in hoc libro continuans ſe ad ſequentia, & dicit quod dictum eſt de ſenſitiuis, ideſt de organo ſentiendi, & de ſenſibilibus quomodo ſe habeant ad ſenſus: & communiter, & ſᷣm vnumquodq; organum ſenſus, partim in hoc libro, partim in libro de Anima. Inter reliqua vero, quod primo conſyderãdum occurrit eſt memoria & reminiſcentia, & de ſomno: quia, ſicut per ſenſum cognoſcuntur præſentia, ita per memoriã cognoſcuntur præterita, & in ſomno fit aliqua præcognitio futurorum.

Explicit ſcriptum ſancti Thomæ de Aquino ſuper libro Ariſtotelis de Senſu & Senſato.

ARISTOTELIS STAGIRITAE, PERIPATETICORVM PRINCIPIS, DE MEMORIA ET REMINISCENTIA:

Cum Diui Thomæ Aquinatis præclariſsima expoſitione.

SVMMA LIBRI.

De Memoria, & Reminiſcentia. Memorari & Reminiſci natura ac diuerſitate. Quæ item memorari vel reminiſci dicamur. Quomodo aliqui alijs magis memoria valeant oſtenditur.

LECTIO PRIMA.

Quæ nam dicenda ſint. Ex iis demum, quorum memoria eſſe dicitur, memoriæ deducitur definitio.

N. LEON.

DE MEMORIA *autem & memorari dicẽdum quidnã eſt: & quam ob cauſam fiat: & cui animę parti hac accidat paſsio: & de ipſo reminiſci. nõ enim ijdem memores ſunt, & ad reminiſcentiam apti, ſed magna ex parte memores magis ſunt ingenio tardi, reminiſcentia vero valent ij, qui mente celeres & dociles exiſtunt.*

Tractatum ſeu partem libri præcedentis, poſtquã librum ſpecialem, præſens opus hab. T. in proœmio totius operis oſtẽdebat.

DE MEMORIA *autem & memorari dicendũ quid eſt: & propter quam cauſam ſit: & cui animæ partium hæc accidat paſsio, & de reminiſci. Nõ.n. ijdẽ ſunt memoratiui & reminiſcitiui: ſed vt frequenter memorabiliores & quidẽ qui tardi, reminiſcibiliores autẽ qui veloces & facile diſcentes.*

SIcut philoſophus dicit in 7. de Hiſtoriis animaliũ, Natura ex inanimatis ad animata procedit paulatim: ita ꝙ genus inanimatorũ prius inuenitur q̃ genus plantarum. quod quidem ad alia corpora comparatum videtur eſſe animatum, ad genus autem animalium inanimatum. Et ſimiliter à plantis ad animalia quodam continuo ordine progreditur. quia quædam animalia immobilia, quæ, ſ. terræ adhærent, parum videntur à plantis differre: ita etiam & in progreſſu ab animalibus ad hominem, quædam inueniuntur, in quibus aliqua ſimilitudo rationis appareat. cum.n. prudentia ſit propria virtus hominis. Eſt.n. prudẽtia recta ratio agibilium, vt dicitur in 7. Ethi. inueniuntur quædam animalia quandam prudentiam participare non ex eo ꝙ habeant rationem, ſed ex eo ꝙ inſtinctu naturæ mouentur per apprehenſionem ſenſitiuæ partis ad quædam opera facienda, ac ſi operarentur ex ratione. Pertinet autem ad prudentiam, vt prudens dirigatur per eam in his, quæ imminent ſibi agenda ex conſyderatione non ſolum præſentium, ſed ẽt præteritorum. Vnde Tullius in ſua Retorica partes prudentiæ ponit non ſolũ prouidentiam, per quam futura diſponuntur, ſed etiam intelligentiam, per quam cõſyderantur præſentia: & memoriam, per quam apprehenduntur præterita. Vnde etiã in aliis animalibus, in quibus inuenitur prudentiæ ſimilitudo participata, neceſſe eſt eſſe non ſolum ſenſum præſentium, ſed etiam memoriam præteritorũ. Et ideo Philoſophus in principio Meta. dicit ꝙ quibuſdã animalibus ex ſenſu memoria fit: & propter hoc prudentia ſunt. Sed ſicut prudentiam imperfectam habent reſpectu hominis, ita etiam & memoriam. Nam alia animalia memorantur tantum: homines autem & memorantur & reminiſcuntur: &

Naturæ proceſſus.

Prudẽtiæ definitio, ac partes & quibus animalibus inſit.

In prologo.

Ratio processus Aristotelis.

tur; & ideo gradatim Arist. post librum, in quo determinatur de sensu, qui cõis est omnibus animalibus, determinat de Memoria & Reminiscẽtia, quorum alterum inuenitur in solis hominibus, alterũ vero in his & in animalibus perfectis.

Diuisio libri.

Diuiditur aũt Liber iste in partes duas. Primo enim ponit prooemium, in quo manifestat suum propositum, secundo accedit ad tractandum ea, de quibus intendit. ibi {Primum quidem igitur.} Circa primum dicit de duobus esse dicendum. Primo quidem de memoria & memorari, quod est actus eius, circa qđ tria se promittit dicturum. Primum quid sit memoria & quid memorari & quæ sit causa eius, & ad quam partem animæ pertineat passio memorandi. Omnes.n. operationes sensitiuæ partis passiones quædam sunt, s'm ꝙ sentire pati quoddam est. Secundo promittit se dicturum de reminisci.

Differentia inter reminisci & memorari

Et ne videretur idem esse reminisci & memorari, subiũgit quoddam signum differentiæ ipsorum ex parte hominum, in quibus inuenitur vtrunq;. Non.n. ijdem homines inueniuntur ita bene memoratiui & bene reminiscitiui: sed sicut frequenter accidit, illi sunt melius bene memorantes, qui sunt tardi ad inueniendum & discendum. Illi autem melius reminiscuntur, qui sunt velocis ingenij ad inueniendum ex se, & bene discendum ab aliis. Cuius ratio est: quia diuersæ habitudines hominum ad opera animæ proueniunt ex diuersa corporis dispositione. Videmus autem in corporalibus, ꝙ illa, quæ difficiliter & tarde recipiunt impresionem, bene retinẽt eam, sicut lapis, quæ vero de facili recipiunt nõ retinent bene, sicut aqua. Et, quia memorari nil aliud est ꝙ̃ bene conseruare semel accepta, inde est, ꝙ illi, qui sunt tardi ad recipiendum, retinẽt bene recepta: quod est bene memorari. Qui autem de facili recipiunt, plerunq; de facili amittũt. Sed reminisci est quędam reinuentio prius acceptorum non conseruatorum. & ideo illi, qui sunt velocis ingenij ad inueniendum & recipiendum disciplinam, etiam sunt bene reminiscitiui. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Primum igitur consyderandum est qualia sunt memorabilia; sæpius enim istud nos fallit.*

Primum quidem igitur accipiendum est qualia sunt memorabilia. multoties enim decipit hoc.

Quod est obiectum memoriæ.

Exequitur propositũ. Et Primo determinat de memorari, Secundo de remininisci. ibi {De reminisci autem reliquum est dicere.} Circa primum tria facit. Primo ostendit quid sit memorari, Secũdo cuius partis animæ sit. ibi {Qm̃ autem de phantasia.} Tertio propter quam causam fiat ib: {Dubitabit autem vtiq; aliquis.} Et, quia operationes & habitus, & potentiæ specificantur ex obiectis, ideo circa primum duo facit. Primo inquirit quid sit obiectum memoriæ. Secundo concludit quid sit memoria. ibi {Est quidem igitur memoria.} Circa primum duo facit. Primo dicit de quo est intentio, Secundo manifestat propositum. ibi {Neq; enim futura.} Dicit ergo primo ꝙ ad determinãdum de memoria, primo oportet accipere qualia sunt memorabilia: quia obiecta sunt priora actibus, & actus potentiis, vt dictum est in Secundo de Anima.

Tex. cõ 31. & 32.

Necessarium aũt est hoc determinare, quia multotiens accidit deceptio circa hoc: quia aliqui putant quorundam esse memoriam quorum non est. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Nam neq; quod futurum est memorari contingit, verum opinione & spe percipitur. Et profecto erit scientia quædam spei ad dicta, vt de diuinatione quidam autumant.*

Neque enim futura contingit memorari: sed est opinabile & separabile. Erit aũt vtiq; & scientia quadam speratiua: quemadmodum quidam diuinatiuam dicunt.

Futurorum non est memoria, sed opinio.

Manifestat propositum. Et primo dicit ꝙ memoria nõ est futurorum, secundo ꝙ non est pręsentium. ibi {Neque præsentis.} Tertio ꝙ est præteritorum. ibi {Memoria autem facti est.} Dicit ergo ꝙ futura non contingit memorari, sed eorum est opinio ex parte virtutis cognoscitiuæ, dum, s. aliquis opinatur aliquid esse futurum: & sperat ex parte virtutis appetitiuæ, dum, s. spes in aliquid futurum quandoq; tendit. Dicit autem ꝙ etiam quædam scientia potest esse futurorum, quæ potest esse speratiua scientia. Quidam autem nominant eam diuinatiuam: quia per eã aliqui possunt cognoscere quid in futurum continget, de quo est spes.

Obiectio.

Sed, cum spes sit futurorum, quæ ab homine acquiri possunt, huiusmodi autem sunt futura contingentia de quibus non põt esse sciẽtia: videtur ꝙ nulla scientia posit esse speratiua futurorũ.

Solutio. De futuris cõtingentibus quomodo habeatur scientia.

Dicendũ aũt est ꝙ de futuris cõtingentibus, s'm se cõsyderatis, non põt esse sciẽtia: sed, cũ in causis suis cõsyderãtur, põt de eis sciẽtia esse, pro aliquæ scientiæ cognoscunt esse inclusiones quasdam ad tales effectus. Sic enim & scientia naturalis est de generabilibus & corruptibilibus. Et hoc etiam modo Astrologi possunt per suam scientiam pronuntiare quosdam futuros euentus sperando: puta vbertatem vel sterilitatem, propter dispositionem corporum cœlestium ad tales effectus. Deinde cũ dicit.

N. LEON. *Sed neq; id, quod præsens est: illius enim est sensus. hoc.n. neque futurum, neque præteritum cognoscimus, sed solum id quod præsens est.*

Neque præsentis est, sed sensus. Hoc enim neque futurũ, neque factum cognoscimus, sed tantum pręsens.

Præsentium non memoramur.

Ostendit quod memoria non est pręsentis, sed hoc dicit pertinere ad sensum, per quem neq; futurum, neq; factum, id est præteritum, cognoscimus, sed tantummodo præsens. Deinde cum dicit.

N. LEON *Memoria autem est pręteriti, præsens vero cum adeste (vt hoc album quando quis id conspicit) ullus vtiq; memorari asseret, neque quod contemplatur, cum consyderat & intelligit, sed illud quidem se sentire dicit: hoc autem scire solummodo. Cum vero sine operatione scientiam habuerit & sensum, tum de trianguli meminit angulis quod duobus rectis sunt ęquales. hoc quidem vel quia didicerit, vel contemplatus fuerit, illud vero quoniam audiuerit, vel viderit, aut huiusmodi quippiam perceperit. semper enim cum memoria operam dat tacite secum animo confirmat quod prius id audiuit, aut sensit, aut est contemplatus.*

Memoria autem facti est, præsens autem cum adest, vt hoc album, cum aliquis videt, nullus vtique dicet memorari: neq; quod consyderatur: cum sit considerãs & intelligens; sed hoc quidem communiter sentire dicit, illud autem scire solum. Cum vero sine actibus scientiam & sensum habeat: sic memoratur quod triangulus duobus rectis æquales habet hoc quidem, quia dicit aut speculatus fuit, illud vero quoniã audiuit aut vidit, aut aliquid tale. Semper enim, cum secundum memorari agat. sic in anima dicit, quod hoc prius audiuit, aut sensit, aut intellexit.

Ostendit ꝙ memoria est præteritorum. Et hoc probat ex communi vsu loquendi. Cum.n. aliquid præsentialiter adest puta cum aliquis præsentialiter videt album nullus diceret se memorari album: sicut nullus dicit se memorari illud, quod per intellectum actu cõsyderatur, cum actu consyderat & intelligat. sed cum communiter homines vident album nominant sentire, & consyderare aliquid actu, nominant solummodo scire. Cum aliquis autem habet scientiam habitualem & potentiam sensitiuam sine actibus vel operationibus eorum, tunc dicitur memorari

rari præteritorum actuum, puta cum consyderat intellectu triangulum habere tres angulos duobus rectis æquales: & forte sensibiliter descriptionem figuræ videt: & ex quadã parte operationis intellectualis memoratur aliqs, quia didicit ab alio, vel quia speculatus est per seipsum ex parte vero sensibilis apprehensionis memoratur, quia audiuit vel vidit, vel aliquo alio sensu percepit. Semper enim cum anima memoratur, pronuntiat se vel prius audiuisse aliquid, vel sensisse, vel intellexisse. Ex quo patet q non est intentio Philosophi dicere quòd memoria non posit esse ipsarum rerum, quæ in præsenti sunt, sed solum eorum quæ in præterito fuerunt. Potest.n.aliquis memorari non solum hominum, qui mortui sunt, sed etiam qui nunc viuunt: sicut & suiipsius aliquis dicitur reminisci fm illud Virgilij. Hæc talia passus Vlyxes. Oblitusúe suĩ est Itacus discrimine tanto. Per quod intelligi voluit quod meminit sui. sed intentio Philosophi est dicere q memoria est præteritorum quantum ad nostram apprehensionem, idest q prius sensimus vel intelleximus aliqua indifferenter siue illæ res fm se consyderatæ sunt in præsenti siue non. Deinde cum dicit.

Notandum.

Virgilius.

N. LEON.

Est igitur memoria neque sensus, neque opinatio, sed horum alterius, aut habitus, aut passio, cum intercesserit tempus: ipsius autem nunc in ipso nunc, non est memoria, vt dictum est prius, sed præsentis quidem sensus, futuri autem spes, præteriti vero memoria. quamobrem cum tempore omnis est memoria. & iccirco quæcunq; tempus sentiunt animalia hæc sola recordantur, & isto quo sentiunt.

Est quidem igitur memoria, neque sensus, neq; opinio: sed horum alicuius habitus aut passio, cum factum fuerit tempus. Ipsius autem nunc in ipso nunc non est memoria, sicut dictum est. Est enim præsentis quidem sensus, futuri vero spes, facti autem memoria est. Vnde post tempus memoria omnis. Quare quæcunque tempus sentiunt hæc sola animalia memorantur & isto sentiunt.

Concludit ex præmissis quid sit memoria. quia neque est sensus, quia solum est præsentium: neque est opinio: potest etiam esse futurorum: sed oportet quod ad aliquid horum pertineat vel per modum habitus: puta si sit aliqua vis permanens. vel per modum passionis, puta si sit aliqua impressio transiens. Sic autem memoria pertinet ad sensum vel opinionem, cum interuenit aliquod tẽpus medium inter priorem apprehensionẽ sensus, vel intellectualis opinionis, & memoriam subsequẽtem: vt sic memoria posit esse præteritæ apprehensionis: quia eius qđ nunc apprehenditur, in ipso nunc non est memoria: vt dictum est. sed sensus quidem est præsentis, spes vero futuri, memoria vero præteriti. Et ideo oportet quod omnis memoria sit cum aliquo tempore intermedio inter ipsam & priorem apprehensionem. Et ex hoc concludit quod sola animalia, quæ possunt sentire tempus, memorantur: & illa parte animæ memorantur, qua & tempus sentiunt: & de hoc in sequentibus inquiret.

Memoria nõ est cum medio inter ipsam et priorem apprehensionem.

LECTIO II.

Quomodo memoria ad partem intellectiuam & sensitiuã spectet signis duobus ostenditur.

N. LEON.

Quoniam aũt de Fantasia dictum est prius in cõmentariis de Anima, et quod sine fantasmate intelligere non licet.

Quoniam autem de fantasia prius in his quę sunt de Anima dictum est, & quod intelligere non est sine phantasmate.

Postquam philosophus ostendit quid est memoria, hic ostendit ad quam partem animæ pertineat. Et circa hoc duo facit. Primo præmittit quoddam, quod est necessarium ad propositi manifestationem, Secundo manifestat propositum. ibi {Magnitudinem autem & motum.} Circa primum. Primo præmittit quod intendit, Secundario manifestat quod dixerat per exemplum. ibi {Accidit enim eadem passio.} Tertio ostendit quid circa hoc sit alibi manifestandum. ibi {Propter quam igitur causam.} Proponit ergo primo, quod in libro de Anima dictum est, de phantasia quid sit: quia scilicet est motus factus à sensu secundum actum. In eodem etiam libro dictum est quod non contingit hominem sine phantasmate intelligere. Deinde cum dicit.

3.t.cõ.61.

3.t.c.20. 30.& 19.

N. LEON.

Eadem enim in intelligendo contingit passio, quæ in describendo. ibi enim ad nihil vtentes determinata trianguli quantitate, nihilominus per terminatam illum describimus quantitatem: ita intelligens licet non contempletur quantum, ante oculos tamen proponit quantum, contemplatur autem non vt est quantum. Quod si natura fuerit quantorum quidem, verum indeterminatorum, ante oculos certe quantum ponit terminatum, contemplatur autem vt quantum est solum.

Accidit enim eadem passio circa intellectum, quæ quidem & in describendo. Ibi enim nulla vtentes quantitate trianguli determinata, tamen finita secundum quantitatẽ describimus: & intelligens similiter & si non intelligat quantum, ponitur ante oculos quantum. Intelligit autem non secundum quod quantum est solum. Si autem natura sit quantorum infinitorum, anteponitur tamẽ quantum determinatum. Intelligit autem secundum quod quantum solũ.

Manifestat hoc, quod vltimo dixerat. Posset enim alicui videri inconueniens, si non posit homo sine phantasmate intelligere, cum phantasma sit similitudo rei corporalis: intelligere autem sit vniuersalium, quæ à particularibus abstrahuntur. & ideo ad huius manifestationem inducit quoddam exẽplum dicens, q ita accidit circa intellectum, quãtum adhuc q indiget phantasmate, sicut accidit in descriptionibus figurarum Geometriæ, in quibus describitur quidam triangulus, qui sit alicuius determinatę quantitatis, cum Geome. in sua demõstratione non vtatur aliqua determinata quãtitate trianguli: similiter & homini volenti intelligere rem aliquã proponitur ante oculus phantasma alicuius determinatæ quantitatis, vtpote singularis, puta volenti intelligere hominẽ, occurrit imaginatio alicuius hominis bicubiti: sed ĩtellectus intelligit hominem inquantum est homo, non aũt inquantũ habet quantitatem hãc. Sed, quia intellectus potest intelligere naturam quantitatis, ideo subiungit, q, si ea, quæ debent intelligi, sunt fm suam naturam quanta, puta linea, superficies, & numerus, non tñ finita, idest determinata determinatione singularitatis, nihilominus tamen ponit ante oculos phantasma quanti determinati. sicut volenti intelligere lineam occurrit phantasma lineæ bipedalis, sed intellectus intelligit eam solum fm naturam quantitatis. non secundum q est bipedalis. Deinde cum dicit.

Quomodo intellectus intelligat vniuersale cum intelligat cũ phantasmate.

N. LEON.

Quam igitur ob causam intelligere nõ cõtingit sine continuo, et sine tẽpore ea, quæ non sunt in tẽpore alius est sermo.

Propter quam igitur causam non contingit intelligere nihil sine continuo, neque sine ratione temporis entia, alia ratio est.

Ostendit ad quam consyderationem reseruatur hoc. & dicit q ad aliam rationem pertinet asignare causam, quare nihil potest homo intelligere sine continuo & tempore: quod quidem accidit, inquãtum nihil potest homo intelligere sine phantasmate. Phantasma autem oportet

Ratio intelligẽdi cum cõtinuo & tempore.

ꝙ fit cum cõtinuo & tempore, eo ꝙ est similitudo rei singularis, quæ est hic & nunc: quod non potest intelligi sine phanatasmate. Quare homo autem non posit intelligere sine phantasmate, de facili potest assignari ratio quantum ad primam acceptionem specierum intelligibilium, quæ à phantasmatibus abstrahuntur s'm doctrinam Arist. in

Tex. cõ. 3.

Tertio de Anima. Sed experimento patet ꝙ etiã ille, qui iam acquisiuit scientiam intelligibilem per species intellectas non potest actu consyderare illud, cuius scientiam habet nisi occurrat ei aliquod phantasma. Et inde est ꝙ læso organo imaginationis impeditur homo non solum ab intelligendo aliqua de nouo, sed etiam consyderando ea,

Dubitatio.

quę prius intellexit, vt patet in phrænecticis. Posset autẽ adhuc aliquis dicere ꝙ species intelligibiles non manent in intellectu possibili humano, nisi quandiu actu intelligit postquam autem desiit actu intelligere pereunt & cessant species intelligibiles esse in intellectu per modum, quo cessat lumen esse in aere apud absentiam corporis illuminantis: & ideo est necesse, si intellectus velit de nouo intelligere, ꝙ iterum se conuertat ad phantasmata, vt acquirat species intelligibiles. Sed hoc est expresse contra verba

Tex. cõ. 8.

Arist. in Tertio de Anima, vbi dicit ꝙ, cum intellectus possibilis fiat singula intelligibilia, quod est per species eorum, tunc etiam est in potentia ad intelligendũ in actu.

Solutio.

Repugnant etiam rationi vt cum species intelligibiles recipiantur in actu in intellectu possibili immobiliter s'm modum ipsius, intellectus possibilis non habeat species intelligibiles etiam, cum actu non intelligit, non est sicut in potentiis sensitiuis, in quibus, propter conditionem organi corporalis aliud est recipere impressionem, quod facit sentire in actu, & aliud retinere, quando etiam res actu

Auicenna.

non sentiuntur, vt obiicit Auicen. sed contingit propter diuersum gradum essendi formarum intelligibilium: vel s'm potentiam puram, sicut inuenire vel addiscere. vel secundum actum purum, sicut quando actu intelligit vel medio modo inter potentiam & actum: quod est esse in habitu. Non ergo propter hoc solum indiget intellectus possibilis humanus phantasmate vt acquirat intelligibiles species, sed etiam vt eas quodam modo in phantasmatibus inspiciat, Et hoc est quod dicitur in Tertio de Anima.

T. cõ. 39.

Species igitur in phantasmatibus intellectiuum intelligit. huius autem ratio est, quia operatio proportionatur virtuti & essentiæ, intellectiuum aũt hominis est in sensitiuo, sicut dicitur in Secunda de Anima. Et ideo propria operatio eius est intelligere intelligibilia in phantasmatibus, sicut intellectus substantiæ separatæ operatio est intelligere res s'm se intellectas. & ideo huius causa est reddenda à Metaphysico, ad quem pertinet consyderare diuersos gradus intellectiuum. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Magnitudinem autem & motum necesse illo cognoscere, quo & tẽpus: et fantasma communis sensus est passio. iccirco manifestum est quod horum cognitio per primum est sensitiuum. Intelligibilium vero rerum memoria non sine fantasmate est. propterea contemplabilis quidem res per accidens sanè erit, per se autem primi sensitiui.

Magnitudinem autem & motum cognoscere necesse est, quo & tempus, & phantasma communis sensus passio est. Quare manifestum est quod primo sensitiuo, horum cognitio est: memoria autem quæ est intelligibilium, non sine phãtasmate est. Quare intellectiui secundum accidens vtique erit, per se autem primi sensitiui.

Ostendit ad quam partem animæ pertineat memoria, Et primo per rationem, secundo per signa. ibi {Vnde & alteris.} Tertio concludit propositum. ibi {Cuius quidem igitur.} Dicit ergo primo, ꝙ necesse est ꝙ eadem parte animę cognoscatur magnitudo & motus, qua etiam cognoscitur tempus. Hæc enim tria se sequuntur tam in diuisione, q̃ in eo quod est esse infinitum & finitum, vt probatur in 6. Physi. Magnitudo autem cognoscitur sensu: est enim vnum de sensibilibus cõmunibus. Similiter autẽ & motus præcipue localis, cognoscitur, inquãtum cognoscitur distantia magnitudinis. Tempus autem cognoscitur, inquantũ cognoscitur prius & posterius in motu: vnde & etiam sensu percipi possunt. Dupliciter autẽ aliquid

Dupliciter aliquid sensu percipitur.

sensu percipitur, vno quidem modo per ipsam immutationem sensus à sensibili: & sic cognoscuntur tam sensibilia propria, quam etiam communia à sensibus propriis, & à sensu communi. Alio modo cognoscitur aliquid quodam secundario motu, qui relinquitur ex prima immutatione sensus à sensibili. Qui quidem motus remanet etiã quandoq; post absentiam sensibilium: & pertinet ad phantasiam, vt habitum est in libro de Anima. Phantasia autem, s'm quod apparet per huius immutationẽ secundariam, est passio sensus communis: sequitur enim totam immutationem sensus, quæ incipit à sensibilibus propriis & terminatur ad sensum communem. Vnde manifestum est quod prædicta tria, s. magnitudo, motus, & tempus, secundum quod sunt in phantasmate, comprehenduntur & cognoscuntur per sensum communem. Memoria autẽ non solum est sensibilium, vtputa cum aliquis memoratur se sensisse, sed etiam intelligibilium, vt cũ aliquis memoratur se intellexisse. Non autem est sine phantasmate. Sensibilia enim postquam prętereunt, à sensu non percipiuntur, nisi sicut in phantasmate: intelligere etiam non est sine phantasmate, vt supra habitum est. Vnde concludit quod memoria sit intellectiuæ partis animæ, sed per accidens: per se autem primi sensitiui, s. sensus communis. Dictum est enim supra, ꝙ intelligens proponit in phantasmate quantum determinatum, licet intellectus s'm se consyderet rem absentem: ad memoriam autem pertinet apprehensio temporis s'm determinationem quandam, secundum, s. distantiam in præterito ab hoc in præsenti nunc. Vnde per se memoria pertinet ad apparitionẽ phantasmatum: per accidens autem ad iudicium intellectus.

Dubitatio.

Posset autẽ alicui videri ꝙ ex his, quę hic dicuntur, ꝙ phãtasia & memoria non sunt potentiæ distinctę à sensu communi, sed sint quędam passiones ipsius. sed Auicenna rationabiliter ostendit esse diuersas, potentias.

Solutio Auicennæ.

Cum enim potentiæ sensitiuæ sint actus corporalium organorum, necesse est ad diuersas potentias pertinere receptionem formarum sensibilium, quod pertinet ad sensum & conseruationem eorum, quæ pertinent ad phantasiam siue imaginationẽ, sicut in corporalibus videmus ꝙ ad aliud principium pertinet receptio & cõseruatio: humida enim sunt bene receptiua, sicca autem & dura bene conseruatiua. Similiter etiam ad aliud principium pertinet recipere formam, & conseruare receptam per sensum & intentionem aliquam per sensum non apprehensam: quamuis ęstimatiua percipit etiam in aliis animalibus: vis autem memoratiua retinet, cuius est memorari rem non absolute, sed prout est in præterito apprehẽsa à sensu vel intellectu. contingit tamen ꝙ diuersarum potentiarum est vna quasi radix & origo aliarum potentiarum, quarum actus actum ipsius primæ potentiæ præsupponunt, sicut nutritiua est quasi radix augmẽtatiuæ & generatiuæ potentiæ, quarum vtraq; vtitur nutrimento. Similiter autem sensus communis est radix phantasiæ & memoriæ, quæ præsupponunt actum sensus communis. Deinde cum dicit.

Sensus communis est radix phantasiæ & memoriæ.

Quapro-

N. LEON. *Quapropter & alijs quibusdam inest animantibus, & non solum hominibus, & opinione aut prudentia præditis: quod si intellectiuæ esset partis, non multis sanè aliorum inesset animalium: forteq; mortalium nulli.*

Vnde & alteris quibusdam inest animalium: & non solum hominibus, & habentibus opinionem & prudentiam. Si autem intellectiuarum aliqua partium esset, non vtique inesset multis aliorum animalium: forte aũt nulli mortaliũ.

Signa quare memoria insit primo sensitiuo per se, intellectiuo vero per accidens.

Manifestat quod dixerat per duo signa. Quorum primum sumitur ex parte animalium habentium memoriã. & dicit ꝙ, quia memoria est per se primi sensitiui, inde est quòd memoria inest quibusdam aliis animalibus habentibus sensum & carentibus intellectu, & non solum homini & quibuscunque aliis habentibus opinionem, quæ potest ad intellectum speculatiuum pertinere, & prudentiã, quæ pertinet ad intellectum practicum. Si autem memoria esset aliquid de potentiis intellectiuis, non inesset multis aliorum animalium, de quibus manifeste cõstat quod habent memoriam: & tñ non habent intellectum. & forte non inesset memoria alicui mortaliũ nisi homini, qui solus homo inter mortales habet intellectum. Dicit autẽ forte, propter quosdam qui dubitauerunt de quibusdam aliis animalibus ab homine verum habeant intellectum, propter opera quædã similia operibus rationis, sicut sunt opera simiarũ: & quorũdam huiusmodi animaliũ. Secundum signum ponit ibi.

N. LEON. *Quando neq; nunc omnibus, quoniam non omnia temporis sensum habent. Semper. n. quãdo memoria operatur (vt retro diximus) quod vidit hoc, aut audiuit, aut didicit, simul sentit quod ante. Ante autem & post sunt in tempore.*

Quoniam neque nunc omnibus propter id quod non omnia temporis sensum habent. Semper. n. cum agat memoria, sicut & prius diximus, qm̃ vidit, aut audiuit, aut didicit, simul sentit, quia prius. Prius autẽ et posterius in tẽpore sunt.

Et sumitur ex animalibus non habentibus memoriã. & dicit inde esse manifestum ꝙ memoria pertinet per se ad partem sensitiuam, quia etiam nunc cum supponimus solum hominem inter mortales habere intellectum, memoria non inest omnibus animalibus, sed solum illa habent memoriam, quæ sentiunt tempus. Quædam enim animalia nihil percipiunt nisi apud præsentiam sensibiliũ sicut quædam animalia immobilia, quæ propter hoc habent indeterminatam phantasiam, vt dicitur in Secundo & Tertio de Animæ & propter hoc nõ possunt cognoscere prius & posterius, & per consequens non habent memoriam. Semper enim cum anima agit per memoriã, vt prius dictum est simul sentit ꝙ hoc prius vidit, aut audiuit, aut didicit. Prius autem & posterius pertinent ad tempus. Deinde cum dicit.

Quare animalia quædã non percipiũt nisi præsens sensibile.
Tex. cõ. 20.
Tex. cõ. 56.

N. LEON. *Cuius igitur partium anima est memoria palam est, quod illius videlicet cuius est fantasia. Et memorabilia per se quidem sunt quæcunq; imaginabilia existunt, per accidens autem eorum quæcunque non sine fantasia.*

Cuius quidem igitur eorum quæ sunt animæ memoria sit manifestum, quoniam quidem cuius & phãtasia est. Et sunt memorabilia per se quidem, quorum est phantasia: secundũ accidens autem, quęcunq; non sine phantasia.

Concludit propositum. Et dicit manifestũ esse ex præmissis ad quam partem animæ pertineat memoria: quia ad eam, ad quam pertinet phantasia. & ꝙ illa sunt per se memorabilia, quorum est phantasia, s. sensibilia: per accidens autem memorabilia, sunt intelligibilia, quæ sine phãtasia non apprehendũtur ab homine. Et inde est ꝙ ea quæ habent subtilem & spiritualem consyderationem, minus possumus memorari. Magis autẽ sunt memorabilia: quæ sunt grossa & sensibilia. Et oportet, si aliquas intelligibiles, rationes volumus memorari facilius, ꝙ eas alligemus quasi quibusdam aliis phãtasmatibus, vt docet Tullius in sua Rhetorica. Memoria tamen ponitur à quibusdam in parte intellectiua, ſm ꝙ hic per memoriam intelligitur omnis habitualis conseruatio eorum, quæ pertinent ad partem animę intellectiuam.

Tullius pro memoria.

LECTIO III.

Dubitationis solutio, ex qua quomodo rei absentis fiat memoria: Qui item memores esse dicuntur ac ipsius memoriæ definitio, deducitur.

N. LEON. *Dubitare autem non ab re quis poterit cur præsente quidem passione, re vero absente, non præsentis recordetur.*

Dubitabit autem vtique aliquis propter quid quidem passione præsente, re vero absente memoratur quod non præsens.

Postquam philosophus ostendit quid sit memoria, & cuius partis animæ sit, hic ostendit causam memorandi. Et circa hoc duo facit. Primo proponit dubitationem, secundo soluit. ibi {Aut est vt contingit.} Circa primum tria facit. Primo mouet dubitationem, secũdo manifestat quoddam, quod dubitatio supponit. ibi {Manifestum. n. quoniam oportet.} Tertio inducit rationes ad quæstionẽ. ibi {Sed si tale accidens.} Dicit ergo primo, ꝙ potest aliquis dubitare, cum in memorando quædam passio pręsentialiter afficiat animam: res vero, cuius memoramur sit absens, propter quid memoramur id, quod non est præsens, scilicet rem, & non memoramur passionem pręsentem. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Manifestum profecto est, quod huiusmodi quippiam à sensu in anima productum intelligere oportet, aut in corporis parte, quæ illum continet, vt passio illa, velut quædam sit pictura, cuius habitum memoriam esse dicimus: illa enim quæ fit motio imprimit, veluti sensilis effigiem rei, eorum more, qui annulis signant.*

Manifestum. n. quoniam oportet intelligere talem aliquã passionem factã per sensum in anima, & in parte corporis habente ipsam, velut picturam quandam. cuius dicimus habitum esse memoriam, factus. n. motus, imprimit velut figuram quandam sensibilis, sicut sigillantes annulis.

Manifestat quoddam quod supposuerat, s. passionem quandam esse in anima dum memoramur. Et primo manifestat hoc per causam, secundo per signa. ibi {Vnde & his quidem.} Dicit ergo primo manifestum esse ꝙ oportet intelligere aliquam talem passionem à sensu esse factã in anima, & in organo corporis animati. cuius quidẽ animæ memoriam dicimus esse quendã quasi habitum. quæ quidem passio est quasi quędam pictura: quia, s. sensibile imprimit suam similitudinem in sensu, & huius similitudo remanet in phantasia, etiam sensibili abeunte. Et ideo subiungit ꝙ motus, qui fit à sensibili in sensum, imprimit in phantasia quasi quandam figuram sensibilem, quę manet sensibili abeunte ad modum, quo illi, qui sigillant cũ annulis imprimunt figuram quandam in cera, quæ remanet etiam sigillo vel annulo remoto. Dicit autem in anima & in parte corporis: quia cum huiusmodi passio pertineat ad partem sensitiuam, quæ est actus organici corporis, huiusmodi passio non pertinet ad solam aĩam, sed ad coniunctum. Memoriam autem nominat habitum partis huius, quia memoria est in parte sensitiua: & ea, quæ in memoria conseruamus, qñq; non actu apprehendimus, sed quasi habitualiter tenemus. Deinde cum dicit.

Lege sequentis particulæ finem.

N. LEON.

Quamobrem ijs, qui in multa sunt agitatione, aut propter passionẽ, aut propter ætatẽ, nullus sanè memoriæ est vsus, vt si in fluentem aquam is incideret motus & ea sigilli impressio: nonnullis vero ob naturæ frigiditate, velut in antiquis ædificiorum structuris, & ob duriciem recipiẽdæ passionis ineptis, nulla imprimitur figuratio. Et hanc ob caussam adolescentuli valde, & senes non bene sunt memores: effluunt. n. alteri quidem propter incrementa, alteri vero propter decrementa: parique modo qui mentis agilitate vigent, & qui tardo sunt ingenio, non bene memores esse apparent. illi enim humidiores quam opus sit, ij vero sicciores existunt. alteris igitur in anima non perstat imago, alteros autem neque tangit.

Vnde & his quidem qui in motu multo aut propter passionem, aut propter ætatem sunt, non fit memoria, tanquam vtique in aquam fluentem incidente motu & sigillo. Alijs quidẽ propter ea frigida, quod, sicut antiqua ædificiorum: & propter duritiem accipientis passionem non fit impressio, propter quod quidem multum noui, & senes immemores. fluunt enim hi quidem propter augmentum, illi vero propter decrementum. Similiter autem et multum veloces: aut tardi neutri videntur memores. Hi quidem enim plus oportet humidiores sunt, illi vero duriores. His quidem igitur non manet phantasma in anima, alios vero non tangit.

Manifestat propositum per signa, s. q in memorando fit prædicta passio præsens. Et dicit q, propter hæc talis passio necessaria est ad memoriam, contingit q quibusdam non fit memoria: quia sunt in multo motu: siue hoc sit propter passionẽ corporis, sicut infirmis velebriis: vel animæ, sicut in his, qui sunt commoti ad iram, vel concupiscentiam: aut etiam hoc accidit propter ætatem deputatam augmento siue decremento. & sic propter huiusmodi caussas corpus hominis est in quodam fluxu: & ideo nõ potest retinere impressionem, quæ fit ex motu rei sensibilis, sicut contingeret si aliquis motus vel etiam sigillũ imprimeretur in aquam fluentem. Statim. n. propter fluxum deperiret figura. In quibusdam vero alijs nõ recipitur prædicta impressio. Quandoq; quidem propter frigiditatem congelantem humores, sicut accidit in his, qui sunt in magno timore constituti: q propter frigidationem quandã non potest imprimi aliquid in anima ipsorum. Et ponit exemplum de antiquis ædificiis, cum paries est nouus antequam cementum inspissetur, potest de facili immutari, non aũt postquam inspissatur. Quandoq; autem accidit non propter infrigidationem, sed propter duritiem naturalem eius, quod debet recipere passionem. Corpora. n. terrestri duritiem habent etiã si sint calida: corpora vero aquea indurantur per hoc q super infrigidantur. Et propter prædictas caussas, illi qui sunt multũ noui sicut pueri, & etiam senes, sunt immemores: quia corpora puerorum sunt in fluxu propter augmentum: senum vero propter decrementum, ideo in neutris bene retinetur impressio. Contingit tñ q ea, quæ quis à pueritia accipit, firmiter in memoria tenet propter vehementiã motus. ex quo contingit vt ea, quę admiramur, magis memoriæ imprimantur. Admiramur autem noua præcipue & insolita. pueris de nouo mundum ingredientibus maior aduenit admiratio de aliquibus quasi insolitis. & ex hac etiã caussa firmiter memorantur: s̃m autem complexionem fluentis corporis, naturaliter competit illis vt sint labilis memoriæ. Subiungit autem quod similiter propter prædicta, neutri videntur esse bene memores, neque illi, qui sunt multum velocis apprehensionis, nec illi, qui sunt multum tardę. Illi enim qui sunt multum veloces, sunt magis humidi quam oportet. Humidi. n. est facile recipere impressiones. Illi autem, qui sunt magis tardi, sunt etiam magis duri. & ideo velocius nõ remanet impressio phantasmatis in anima. Duros autem non tangit, idest non recipiunt phantasmatis impressionem. Potest etiam aliter exponi quod dictum est; vt primo quidẽ intelligat assignasse caussam defectus memoriæ propter motum superueniẽtem, quam postea manifestauit per exemplum iuuenum & senum. Secundo autem assignauit caussam ex naturali complexione: vel quia in aliquibus abũdat humor aqueus qui est frigidus & humidus: & ideo disperguntur de facili in eis impressiones phantasmatum, sicut faciliter dilabũtur antiqua ædificia: vel quia in aliquibus abundat humor terrestris, qui propter duritiem non recipiũt impressionem. Et hoc postea manifestauit per exemplum velocium & tardorum. Est autem consyderandum, quod ideo præmisit impressionem phãtasmatis fieri in anima & in parte corporis, vt postmodum ostenderet homines diuersimode se habere ad huiusmodi impressionẽ propter diuersam corporis dispositionem. Deinde cũ dicit.

Altera expositio.

N. LEON.

At vero, si circa memoriam huiusmodi est accidens, vtrum ne huiusce meminit passionis, an illius à qua est effecta? si enim huius, absentium certe non erit memoria: si vero illius, quo pacto sentientes hoc, absentis meminimus quod non sentimus, siue simile est in nobis vt figura, siue pictura. Si autem huius ipsius est sensus, cur alterius erit memoria, & non huius? qui enim per memoriam agit hanc contemplatur passionem, & istam sentit. quo igitur modo absentis meminit? hoc enim continget modo & videre, & audire illud quod non est præsens.

Sed si tale accidens est circa memoriam, vtrum hanc memoratur passionem, aut illud à quo facta est? Si enim hanc, absentium nihil vtique memorabimur: si verò illud quomodo sentientes, hoc memoramur quod non sentimus quod absens. Et, si est simile sicut figura aut pictura in nobis si vera huius ipsius sensus, propter quid vtique erit memoria alterius, sed non huius ipsius. Agens enim memoria speculatur hanc passionem: & sentit hanc. Quomodo igitur non præsens memoratur: erit enim vtique videre & audire non præsens.

Argumentatur Philosophus ad quæstionem propositam.

Argumentatur ad quęstionem prius propositam. Et primo iam, manifestato quod suppositum erat, resumit quæstionem, & dicit q, si hoc accidit circa memoriam, s. q sit in ea passio quædam pręsens vt pictura, quęrendum est vtrum aliquis memoratur hanc passionem, quæ pręsentialiter est in memorante: aut rem sensibilem, à qua facta est ista impressio. secundo ibi, Obiicit ad vnam partem, & dicit q, si quis dicat q homo memoratur hanc passionem præsentem, sequitur q nihil absentium memoretur: quod est contra prædeterminata. tertio ibi. {Si vero illud.} Obiicit ad partem aliam tribus rationibus. Quarũ primam ponit dicens q, si aliquis memoretur illam rem, à qua facta est passio, videtur esse inconueniens homo sentiat id, quod est præsens, s. passionem: & q simul cum hoc memoretur id, quod est absens: quod non potest sentire. (Dictum est enim q memoria pertinet ad primum sensitiuum) & sic non videtur q sensus sit de vno, & memoria de alio. Secundam rationem ponit. ibi {Et si est simile.} Et dicit q, si huiusmodi passio, quæ est præsens memoranti, est in nobis sicut quędã figura aut pictura ipsius sensus in representando primã immutationẽ sensus à sensibili, quare memoria erit alterius, s. rei: & non ipsiusmet figuræ vel picturæ. Cũ enim sit figura sensus, manifestum

est q

est ꝙ apprehendi pōt. Et etiam hoc experimento patet ꝙ ille, qui memoratur, speculatur aliquid per intellectū circa hanc passionem vel sentit per partem sensitiuā. Videtur autem inconueniens ꝙ præsente eo, quod cadit sub apprehensione, illud non apprehendatur, sed aliquid aliud. Tertiam rationem ponit. ibi {Qūo igitur.} Et quærit qūo aliquis possit p sensum interiorem memorari illud, qđ non est presens. Cum.n. sensus exterior sit cōformis sensui interiori, sequeretur ꝙ sensus exterior esset rei non præsentis, ita. s. ꝙ contingeret videre & audire rem non præsentem, qđ videtur inconueniens. Deinde cum dicit.

N. LEON.

An est vt contingit hoc & accidit. Sicut enim in tabella pictum animal, idem & animal est, & imago, & idem vnum ambo: ambobus autem esse non est vnum. licetq; illud contemplari vt animal, & vt imaginem, ita id quod in nobis est fantasma existimare oportet: & ipsum per se contemplabile quiddam esse, & alterius imaginem. vt igitur de per se, contemplabile quippiam est aut fantasma: vt vero alterius, tanquam imago & rememoratio. Itaque, cum ipsius operatur motio, si quidem vt per se est eo senserit anima, quasi intelligibile quippiam, aut fantasma sibi incurrere videtur. Quod si ab alio, tanquam in pictura, vt imaginem contemplatus fuerit, & coriscum non conspicatus tanquam coriscum, tunc certe huius contemplationis alia est passio: & quando vt pictum contemplatus fuerit animal, & in anima, hoc quidem vt contemplabile fit solum: illud autem vt ibi quoniam imago, memorabile.

Aut est vt contingit & accidit hoc. Vt enim in tabula pictum animal & animal est & imago. & idem & vnum ipsum est ambo: esse tamen non idem amborum & est consyderare, & sicut animal, & sicut imaginem: sic & quod in nobis phantasma oportet existimare: et ipsum aliquid secūdum se esse: & alterius phantasma. Secundum quidem seipsum speculatum: & phantasma est. Inquantum vero alterius, vt imago & memorabile. Quare & cum agat motus ipsius: siquidem inquantum secundum se. sic sentit anima ipsum vt intelligibile: aliquod autem phantasma videtur adesse: si autem inquantum alterius, & sicut in pictura tanquam imaginem consyderat, & qui non vidit coriscū vt corisci imaginem: hæc alia passio huius speculationis. Et quando sicut animal pictum consyderat in anima: hoc quidem fit sicut intelligibile solum, hoc autem vt ibi: quia imago memorabile.

Soluit propositam quæstionem. Et primo ostendit per quam causam contingat memorari, secundo ostēdit quæ sit causa ꝙ aliquid bene in memoria cōseruetur. ibi {Meditationes aūt.} tertio epilogat. ibi {Quod quidē igitur.} Circa primum duo facit. Primo soluit dubitationem, secundo manifestat solutionem per signum. ibi {Et ob hoc aliquando.} Dicit ergo primo, ꝙ potest assignari qūo contingat & accidat hoc qđ dictū est, s. ꝙ aliquis sentiat passionem præsentem, & memoretur rem absentem. Et inducit exemplum de animali, quod pingitur in tabula: quod quidem & est animal pictum, & est imago animalis veri. Et, cum idem subiecto sit cui conueniunt hæc ambo: differunt tn̄ hæc duo ratione. & ideo alia est consyderatio eius inquantum est animal pictum, & alia inquantum est imago animalis veri: ita & & phantasma quod est in nobis potest accipi, vel prout est aliquod in se, vel prout est phantasma alterius. Et sm se quidem est quoddam speculatum, circa quod speculatur intellectus vel phātasia quātum pertinet ad partem sensitiuam. Secundū vero ꝙ est phantasma alterius, qđ prius sentimus vel intelleximus sic consyderatur vt imago in aliud ducens: & principium memorandi. Et ideo, cum anima memoretur sm modū phantasmatis, si anima conuertatur ad ipsum sm se, sic videtur animę adesse, vel aliquid intelligibile, quod intellectus in phantasmate inspicit, vel simpliciter phantasma, quod vis imaginatiua apprehendit. Si vero anima conuertat se ad phantasma inquantum est phantasma alterius: & consyderet ipsum tanquā imaginem eius, quod prius sensimus, vel intelleximus: vt dictum est circa picturam. Et, sicut ille qui non videt coriscum, & consyderat eius phātasma vt corisci imaginem, hæc iam est alia passio huius consyderationis, quia videlicet iam hoc ad memoriam pertinet. Et sicut accidit de phantasmate alicuius singularis hominis, puta Corisci imaginem, ꝙ quandoq; consyderatur sm se: quandoq; vt imago, ita etiam accidit circa intelligibilia: quandoq; enim intellectus inspicit ad phantasma, sicut ad quoddam animal pictum, si inspiciat ad ipsum sm se, sic solum consyderatur vt quoddam intelligibile. si autē intellectus inspiciat ad ipsum inquantū est imago, sic erit principium memorandi, sicut accidit ibi, i. circa particularia. Sic igitur manifestum est, ꝙ quādo anima conuertit se ad phantasma, prout est quædam forma reseruata in parte sensitiua, sic est actus imaginationis siue phantasiæ, vel etiam intellectus consyderantis circa hoc vniuersale. Si autem anima conuertatur ad ipsum inquantum est imago eius, quod prius audiuimus aut intelleximus, hoc pertinet ad actum memorandi. Et, quia esse imaginem significat intentionem quandam circa formam, ideo conuenienter a Auic. dicit ꝙ memoria respicit intentionem: imaginatio vero formam per sensum apprehensam: Deinde cum dicit.

a *Auicen. quod memoria respicit intentionē, imaginatio vero formam per sensum apprehensam.*

N. LEON.

Et hanc ob causam interdum ignoramus huiusmodi in anima nobis excitatis motionibus, quoniam prius sensimus si quoniam sensimus id accidit: & si est memoria necne, ambigimus aliquando. Quandoque autem accidit intelligere & reminisci, quod quippiam prius audiuimus aut vidimus. Hoc verò contingit quando contemplans vt ipsum permutetur, & contemplatus fuerit vt alterius. Fit autem aliquando contrarium vt Antipheronti contigit oritæ, nonnullisque alijs extra se positis. fantasmata enim dicebant vt facta, & vt meminissent. hoc autem accidit cum quispiam non imaginem contemplatur vt imaginem.

Et ob hoc aliquando, factis nobis in anima huiusmodi motibus ab eo, quod prius sensimus, nescimus an id propterea acciderit, quoniam antea senserimus, & si est memoria aut non, dubitamus quandoq;. Aliquando autē accidit intelligere & reminisci: quoniam aliquid audiuimus prius aut vidimus. hoc autem contingit cum speculans tanquam ipsum transmutatur & consyderetur tanquam alterius. Fit autē aliquando & contrariū, vt accidit Antipheronti oritæ: & alijs extasim passus. Phantasmata enim dicebant fieri ac si memorentur. Hoc autem fit cum aliquis non imaginem, tanquam imaginem, consyderet.

Manifestat quod dixerat per quædā signa. Et dicit ꝙ, quia tunc memoramur qn̄ attendimus ad phantasma, sm ꝙ est imago eius, qđ prius sensimus & intelleximus, ideo circa actum memoriæ tripliciter se habent homines. Aliquando.n. quamuis in nobis sint motus phantasmatum, qui sunt facti ab eo quod sensimus, qui. s. relinquuntur ex prima immutatione sensus prius à sensibili, tn̄ nescimus si accidat hos motus esse in nobis sm hoc ꝙ prius sensimus aliquid. Et ideo dubitamus vtrū memoremur vel non. Secundo vero contingit aliqn̄ ꝙ homo intelligit, & reminiscitur: qa prius audiuimus aut vidimus aliquid, cuius phātasma túc nobis occurrit: quod est proprie memorari: &

Circa actum memoriæ tripliciter se habent homines.

Proprie memorari quid sit.

hoc contingit qñ ille, qui speculatur phantasma, mouetur quidem ab ipso præsenti phantasmate, sed consyderat ipsum inquantum est imago alterius qđ prius sensit vel intellexit. Tertio aũt modo aliqñ accidit contrarium primi modi, vt, s. credat homo se memorari cum non memoratur, sicut accidit cuidã, qui dicebatur Antipheron, & erat origine oretanus. & similiter cõtingit illis, q patiuntur alienationẽ mentis. Phantasmata. n. quæ eis de nouo occurrũt existimant ac si esset aliquorũ prius factorum, ac si memorentur illa, quę nunq̃ viderunt vel audierunt. Et hoc cõtingit cum aliquis consyderat id, qđ non est imago alterius prius facti, ac si esset eius imago. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Comentationes autem in reminiscendo memoriam conseruant: id autem nihil aliud est quam sæpe contemplari vt imaginem, & non vt per se est.

Meditationes autem memoriam seruant in reminiscendo, Hoc autem est nihil alterum quam speculari multotiens sicut imaginem: & non secundum se.

Per quæ memoria conseruetur.

Ostendit per quæ memoria conseruetur. Et dicit ꝙ frequentes meditationes eorum, quæ sensimus aut intelleximus conseruant memoriam ad hoc ꝙ aliquid bene reminiscatur eorum, quæ vidit aut intellexit, Nihil autem est aliud meditari, ꝙ multotiẽs consyderare aliqua, sicut imaginem priorum apprehensorum, & non solum ſm se. qui quidem modus conseruandi pertinet ad rationem memoriæ. Manifestum autem est ꝙ ex frequenti actu memorandi, habitus memorabilium confirmatur, sicut & quilibet habitus per similes actus: & multiplicata causa fortificatur effectus. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Quid igitur est memoria, & ipsum meminiße, dictum est quoniam fantasmatis vt imaginis, cuius est fantasma, habitus est: preterea cuiusnam partis in nobis, quoniam s. primi sensitiui, quo etiam tempus percipimus.

Quid quidem igitur est memoria & memorari: dictum est: quoniam phantasmatis vt imaginis cuius phantasma habitus & cuius particula earum, quæ in nobis, quia primi sensitiui & quo tempus sentimus.

Lec. prima et secunda.

Epilogat similiter supradicta. Et dicit ꝙ dictum est ꝙ est memoria & memorari: quia memoria est habitus, i. habitualis quædam conseruatio phantasmatis, non quidem ſm seipsum. (hoc. n. pertinet ad virtutem imaginatiuam) sed inquantum phantasma est imago alicuius prius sensati. Dictum est etiam ad quam partem animæ earum, quæ in nobis sunt, pertineat: quia. s. pertinet ad primum sensitiuum, inquantum per ipsum cognoscimus tempus.

Memoria quid.

LECTIO IIII.

Quid sit ipsum reminisci, quod neque memorari, aut de nouo addiscere sit concluditur.

N. LEON.

Reliquum autem est vt reminiscentia dicamus. Principio igitur quæcunque in problematis vera inuẽta sunt supponantur vt vera.

DE reminisci autem reliquum est dicere. Primum quidem igitur quæcunque in argumentatiuis rationibus vera sunt, oportet ponere vt existentia.

Posiquam Philosophus determinauit de memoria & memorari, nunc determinat de reminisci. Et primo dicit de quo est intentio, secundo prosequitur propositum. ibi {Non enim est memoriæ.} Dicit ergo primo ꝙ, postq̃ dictum est de memorari, reliquũ est dicere de reminisci hoc ordine, vt quæcunq; vera possint accipi per disputatiuas rationes, primo supponantur quasi existentia vera, per quod excusat se à prolixa disputatione eorum, quæ ad reminiscentiam pertinent. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Neque enim memorię resumptio est reminiscentia, neq; apprehensio.

Non enim est memoriæ resumptio reminiscentia, neque acceptio.

Exequitur propositum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quid sit reminiscentia per comparationẽ ad alias apprehensiones, secundo determinat modum reminiscendi. ibi {Contingit autem reminiscentiæ.} Tertio ostendit qualis passio sit reminiscentia. ibi {Quod autem corporea quædam passio.} Circa primum duo facit. Primo ostẽdit quid non sit reminiscentia, secundo quid sit. ibi {Sed cum resumat.} Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit, secundo manifestat propositum. ibi {Cum enim primum addiscat.} Dicit ergo primo, ꝙ reminiscentia neque est resumptio memoriæ, ita ꝙ nihil aliud sit reminisci q̃ iterato memorari. neq; iterum reminiscentia est prima acceptio alicuius cognoscibilis: puta quæ fit per sensum, vel per intellectum. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Cum enim primo didicerit quispiam aut patiatur, neque vllam resumit memoriam: nulla enim præfuit.

Cum enim primum addiscat aut patiatur: non resumit memoriam neque vnam. Nulla enim ante facta est.

Manifestat quod dixerat. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit differentiam duorum, quæ proposuerat, s. resumptionis memoriæ, & acceptionis: secundo ostendit ꝙ reminiscentia non sit memoriæ resumptio, neq; etiam acceptio. ibi {Amplius manifestum.} Circa primum duo facit. Primo ostendit ꝙ acceptio non est memoria: quia ille qui accipit non memoratur, secundo ostendit ꝙ nec econuerso memorari est acceptio, eo ꝙ ille, qui memoratur non de nouo accipit. ibi {Neq; ex principio.} Dicit ergo primo, ꝙ, cum aliquis primum addiscat, vel patiatur quantum ad apprehensionem sensitiuam, nullam memoriã tunc resumit: quia nihil resumitur nisi prius existens. nulla autẽ memoria præcessit: ergo primũ addiscere vel sentire non est memoriã resumere. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Neque à principio sumit. quando autem factus fuerit habitus aut passio, tunc est memoria. quamobrem vna non fit cum passione.

Neque ex principio accipit. Cum enim factus fuerit habitus aut passio, tunc memoria est. Quare vna cum passione, quę fit, non ingeneratur.

Ostendit ꝙ memorari non sit prima acceptio. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit ꝙ memorari non consistit in hoc ꝙ est accipere notitiam, secundo ostendit ꝙ non consistit in hoc ꝙ est primo acceptum esse. ibi {Adhuc autem.} Dicit ergo primo, ꝙ neque etiam memorans accipit à principio notitiam rei memoratæ. Cum. n. memoria sit facti, vt supra habitum est, tunc est memor, quando notitia per modum habitus, vel saltem passionis iam est in facto esse. Sed, cum fit prima passio in ipso, s. acceptione notitiæ, nondum est in facto esse, ergo nondum fit in homine memoria. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Præterea quando primo in indiuiduo & vltimo factum est, passio quidem iam inest patienti & scientia, siquidem habitum aut passionem scientiam appellare conuenit. (Nihil enim obstat per accidens nonnullorum meminisse quæ scimus) memorari autem per se non inest nisi intercesserit tempus. in præsentia nanque meminit eius quod vidit, aut passus est ante, non illius quod nunc patitur in præsentia meminisse censetur.

Adhuc autem cum primo facta est in indiuiduo & vltimo, passio quidem inexistit iam patienti & scientia:

si opor-

li oportet vocare scientiam habitum aut passionem. Nihil autem prohibet secundum accidens memorari quadam quæ scimus. Memorari autem secundum se non est ante factum tempus. Memoratur enim nunc quæ audiuit, aut vidit, aut passus fuit prius, non quod nunc passus est memoratur nunc.

Ostendit ꝙ neq; memoria est in primo instanti, in quo iam facta est notitia, siue per modum habitus, siue per modum passionis, sicut quando nondum notitia est in habitum versa. Vbi considerandum est quod sicut probatur in 6. Phy. primo dicitur esse factum aliquid in indiuisibili instanti, quod est vltimum temporis mensurantis motum. Dicit ergo ꝙ cum primo facta est notitia in indiuisibili, ꝙ est vltimum temporis generationis notitiæ, In illo quidem instanti dici potest ꝙ iam inest patienti, i. acquirenti notitiam passio & scientia, ita vt non faciamus vim in nomine scientiæ, quod proprie significata habitum: sed accipiamus hoc nomen cõmuniter pro habitu & pro passione. Et ratio huius quod dicit est, quia semper in vltimo instanti generationis verum est dicere illud esse, cuius est generatio: sicut in vltimo instanti generationis ignis, ignis iam est. Existente aũt scientia, nihil prohibet memorari ea, quæ iã scimus: sed hoc est per accidens. Non. n. memoramur ea inquantũ in præsenti eorũ scientiam habemus, sed per se memorari nõ contingit ante factum tẽpus, s. antequam interueniat tempus medium inter notitiam prius existtem & ipsam memoriam. Memoratur. n. nunc aliquis quæ prius audiuit, vel vidit, vel qualitercunq; passus fuit: non aũt nunc memoratur, quod nunc passus est. Manifestum est autem ꝙ primo aliquis iã passus dicitur in ipso vltimo instanti passionis. non ergo tunc potest esse memoria. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Manifestum quin etiam est quod meminisse est, non rememorantem in præsentia quod à principio senserit, aut passus fuerit.

Amplius manifestum quoniam memorari est non nunc reminiscentem, sed à principio sentientem aut patientem.

Reminiscentia non est resumptio memoriæ.

Ostendit vlterius ꝙ reminiscentia nec est memoriæ resumptio, nec noua acceptio. Et dicit per præmissa manifestum esse ꝙ memorari contingit non nunc reminiscentem, idest non memoratur aliquis huius, quod nunc reminiscitur, sed eius, quod à principio sensit vel qualitercunq; passus est. Et sic reminiscentia non est resumptio memoriæ, sed refertur ad aliquid, quod prius aliquis apprehendit. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Verum quando resumpserit quam prius habebãt scientiam, aut sensum: aut id cuius habitum memoriam dicebamus, hoc est tunc eorum quæ dicta sunt quippiam reminisci: ad ipsum autem memorari memoriam sequi contingat.

*Sed cum resumat quam prius habuit scientiam aut sensum, aut cuius vis denique habitum, memoriam diximus esse hoc, & tunc reminisci aliquid eorum, quæ dicta sunt. Memorari autem accidit, & *memoriam sequitur.*

** a.l. memoria.*

Manifestat quid sit reminiscẽtia. Et primo dicit, ꝙ reminiscentia est resumptio primæ acceptionis, secũdo ostẽdit ꝙ non quælibet talis resumptio est reminiscentia. ibi {Neq; itaque.} Dicit ergo primo ꝙ reminiscentia nõ est resumptio memoriæ, sed cũ resumit aliquis id, quod prius sciuit, vel sensit sensu proprio vel cõmuni, huiusmodi habitũ dicimus esse memoriam. Sicut. n. memorari refertur ad prius factam notitiam, ita & reminisci. Et tunc est reminisci, s. cum aliquo modo resumimus priorem apprehensionem: non autem ita ꝙ reminiscentia sit aliquid eorum, quæ dicta sunt, vel sensus, vel memoria, vel phãtasia, vel scientia: sed per reminiscentiam accidit memorari; quia reminiscentia est quidam motus ad memorandum. Et sic memoria sequitur reminiscẽtiam, sicut terminus motum vel secundũ aliam literam. Reminiscentia sequitur memoriam: quia sicut inquisitio rationis est via ad aliquid cognoscendum, & tamen ex aliquo cognito procedit: ita reminiscentia est via ad aliquid memorandum, & tamen ex aliquo memorato procedit, vt infra patebit. Deinde cum dicit.

Reminiscentia quid.

N. LEON.

Neque hæc profecto simpliciter si cũ præessent antea rursus fiant, sed est quomodo hoc contingat, & est quomodo non. eandem enim rem bis eundem discere & inuenire contingit. Reminisci igitur ab huiusmodi differre oportet, & pluri existẽte principio quã ex quo quispiã discit, reminisci.

Neque itaq; hoc simpliciter, sed cum ante essent, iterum fiant: sed est vt est, aut vt non. Bis enim discere & inuenire contingit eundem idem. Oportet igitur differre ab his & cum reminiscimur longe maius principium nobis inesse, quã cum denuo addiscimus.

Hic ostendit ꝙ non quælibet resumptio sensu vel scientiæ est reminiscentia. Et dicit ꝙ non est vniuersaliter hoc verum ꝙ reminiscentia fiat quandocunq; iterum fit cognitio scientiæ vel sensus, quæ prius fuerat, sed quodammodo contingit resumentem scientiam, aut sensum reminisci: & quodammodo non. Et ꝙ nõ sit vniuersaliter verum, ostendit per hoc ꝙ contingit eundem hominem, secundo post amissam scientiam idem addiscere aut inuenire, quod prius. hoc tamen nõ est reminisci. Oportet igitur ꝙ reminisci differat ab his, s. ab iterato addiscere vel inuenire: & ꝙ aliquid plus insit, quod sit principium reminiscendi, quam requiratur ad addiscendum. Quid autẽ sit illud plus, per sequentia manifestatur.

LECTIO V.

Causa reminiscendi proponitur, modus quoque quo reminiscamur: cur item quæ procul sunt magis, quam ea quæ prope memoremur, exponitur.

N. LEON.

Fieri autem contingunt reminiscentiæ, quoniam hæc post illam nata est fieri motio. Et si quidem ex necessitate, palam est quando illa mouetur, hanc etiam moueri. si autem non necessario, sed ex consuetudine, vt in pluribus mouebitur. Contingit autem quosdam semel magis consuesse, quam alios sæpius motos. Quamobrem quædam semel videntes illorum meminimus magis, quam alia multotiens.

Contingunt autem reminiscentiæ, quoniam aptus natus est fieri hic motus iam post hunc. Si fieri enim ex necessitate, manifestũ quod cum motus fuerit illo, hoc mouebitur. si autem non ex necessitate, sed ex consuetudine, vt ad multum mouebitur. Accidit autem quosdã semel consueuisse velocius quam alios multotiens motos. Vnde quædã semel videntes, magis memoramur quam altera multotiẽs.

Postquam philosophus inquisiuit quomodo reminiscentia se habeat ad alia, quæ ad cognitionem pertinent, hic incipit manifestare reminiscendi modũ. Et primo manifestat modum reminiscendi, secundo ostendit differentiam inter memoriam & reminiscentiã. ibi {Quod quidem igitur non idem sunt. Circa primum duo facit. Primo ostendit modum reminiscendi quantum ad res, quarum reminiscimur, secundo quantum ad tempus. reminiscentia enim concernit tempus, sicut memoria. & hoc ibi. {Maximæ autem oportet cognoscere.} Circa primum duo facit. Primo proponit causam reminiscendi, secundo ostendit modũ, quo proceditur in reminiscendo. ibi} Cũ

igitur reminiscimur.} Causa autem reminiscẽdi est ordo motuum, qui relinquuntur in anima ex [prima impressioni eius, quod primo apprehendimus. Hanc ergo causam primo proponens dicit, ꝙ reminiscentiæ contingunt, per hoc ꝙ vnus motus natus est post alium nobis occurrere: quod quidem contingit dupliciter. Vno modo, qñ secundus motus consequitur post primum motum ex necessitate, sicut ad apprehensionem hominis sequitur apprehensio animalis ex necessitate, & sic manifestum est, ꝙ quando anima mouetur primo motu, mouebitur etiam secundo. Alio vero modo cõtingit, quia secundus motus sequitur post primum non ex necessitate, sed ex consuetudine: quia, s. aliquis consueuit post hoc cogitare vel dicere vel facere, & tunc secundus motus sequitur post primum non semper, sed vt ad multum, i. vt in pluribus. sicut etiam effectus naturales, vt in pluribus ex suis causis sequuntur, nõ semper. Dicta autem consuetudo non firmatur æqualiter in omnibus hominibus, sed accidit ꝙ quidem semel cogitando, velocius firment in se consuetudinem quàm alij, si multotiẽs cogitent hoc post illud. quod potest contingere vel propter maiorem attentionem & profundiorem cognitionẽ, vel propter naturam, quæ est melius receptiua & retentiua impressionis. Et inde etiam contingit, ꝙ nos semel videntes quædã, magis memoramur eorũ ꝗ alia multotiens visa. Quia ea, quibus vehemẽtius intẽdimus, magis in memoria manent. Ea vero, quæ superficialiter & leuiter videmus aũt cogitamus, cito à memoria labuntur. Deinde cum dicit.

Motum aliquẽ post aliũ nobis occurrere contingit dupliciter.

Quæ magis memorentur & quæ non.

N. LEON. *Quando igitur reminiscimur per præcedentes quasdam motiones mouemur, quoad per eam moueamur: postquam illa fieri consueuit. Quamobrem quod sequitur indagamus ab ipso nunc, aut alio quopiam. necnon à simili, aut à contrario, aut proximo, & iccirco fit reminiscentia. horum nanque motiones, partim quidem sunt eadem, partim vero simul. nonnullorum etiam habent partem. Quamobrem paruum sanè est quod restat quod post illud, est motum. hoc igitur quærunt modo. Atqui non quærentes etiam sic reminiscuntur, cum post aliam motionem illa facta fuerit. magna autem ex parte, alijs factis motionibus, quales diximus, fit & illa.*

Cum igitur reminiscimur, mouemur secundum quendam primorum motuum, quousq; vtique moueamur postquam ille consueuit. Vnde & quod consequenter venamur, meditantes à nunc: aut alio aliquo, & vt à simili, aut contrario, aut propinquo, & propter hoc fit reminiscentia. Motus enim horum, horum quidem & ijdem, horum autem simul; illorum autem partem habent: quare reliquum paruum est quod motum est post illum. Quærunt quidem igitur sic, & non quęrentes autem sic reminiscuntur, cum post alterum motum ille fiat, plerunq; tamen alteris factis motibus (quales diximus) fiebat ille.

Ostendit quomodo reminiscentia procedat, supposito prædicto ordine motuum. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat modum procedendi in reminiscendo, secundo ostẽdit vnde oporteat reminiscentẽ procedere. ibi {Oportet autem acceptum esse principium.} Circa primum duo facit. Primo manifestat modum, quo proceditur in reminiscendo, secundo ex hoc ostendit qualiter differt reminisci & addiscere, quod supra indeterminatum dimiserat. & hoc ibi. {Et in hoc reminisci.} Circa primum tria facit. Primo proponit modum reminiscendi, secundo ex hoc soluit quandam dubitationem. ibi {Nihil aũt oportet.} Tertio manifestat propositum per signa. ibi {Vnde citissime.} Primo igitur concludit ex præmissis, ꝙ, ex quo vnus motus sequitur post alterum vel ex necessitate, vel ex consuetudine, oportet, ꝙ qñ reminiscimur, moueamur ſm aliquem horum motuum, quousq; veniamus ad hoc ꝙ moueamur apprehendendo illo motu, qui consueuit esse post primum. quem, s. motum intendimus reinuenire reminiscendo. quia reminiscentia nil est aliud ꝗ inquisitio alicuius, quod à memoria excidit. Et ideo reminiscendo venamur, i. inquirimus id, quod consequenter est ab aliquo priori, quod in memoria tenemus. Sicut. n. ille, qui inquirit per demonstrationem, procedit ex aliquo priori, qđ est notum, ex quo venatur aliquid posterius, qđ est ignotum, ita etiam reminiscens ex aliquo priori, quod in memoria habetur, procedit ad reinueniendum id, quod ex memoria excidit. Hoc aũt primum, à quo reminiscens suam inquisitionem incipit, quandoq; quidem est tempus aliquod notum, quãdoq; autem aliqua res nota. Secũdum tempus quidem incipit quandoq; à nunc, i. à præsenti tẽpore, procedendo in præteritum, cuius quęrit memoriam puta si quęrit memorari id quod fecit ante quatuor dies, mediatur, sic hodie feci hoc, heri illud, tertia die aliud, & sic ſm consequentiam motuum essuetorum peruenit resoluendo in id quod fecit quarta die. Quandoq; vero incipit ab aliquo alio tẽpore, puta si quis in memoria habeat quid fecerit 8. die ante: & oblitus sit quid fecerit quarta die, procedet descendendo ad septimam: & sic inde quousq; veniat ad quartã diem: vel etiam ab octaua die ascẽdet in 15. diem, aut in aliquod aliud tempus pręteritũ. Similiter etiam quandoq; reminiscitur aliquis incipiens ab aliqua re, cuius memoratur. à qua procedit ad aliam triplici ratione. Quandoq; quidem ratione similitudinis, sicut quando aliquis memoratur de Socrate, & per hoc occurrit ei Plato, qui est similis ei in sapientia: quandoq; vero ratione cõtrarietatis, sicut si aliquis memoretur Hectoris, & per hoc occurrit ei Achilles. Quandoq; vero ratione propinquitatis cuiuscunque, sicut cũ aliquis memor est partis, & per hoc occurrit ei filius. Et eadem ratio est de quacunque alia propinquitate, vel societatis, vel loci, vel temporis. & propter hoc fit reminiscentia, quia motus horum, seinuicem consequuntur. Quorundam. n. præmissorum motus sunt idem, sicut præcipuæ similium quorũdam autem simul, s. contrariorum: quia cognito vno contrariorum simul cognoscitur aliud. quandoq; vero quidã motus habent partem aliorum, sicut contingit in quibuscunque propinquis: quia in vnoquoq; propinquorum cõsyderatur aliquid, quod pertinet ad alterum: & ideo illud residuum, quod deest apprehensioni, cum sit paruum, cõsequitur motum prioris, vt apprehenso primo, consequenter occurrat apprehensioni ſm. Est autem consyderandũ vlterius, ꝙ quandoq; peruenitur ad motum posteriorem ex aliquo priori ſm prædictum modum ab his, qui quęrunt inuenire motum consequentem perditum: & hoc proprie est reminisci, quãdo, s. aliquis ex intentione inquirit alicuius rei memoriam. Contingit autem quandoque ꝙ etiam illi, qui non quærunt memorari, propterea ꝙ sic procedẽtes ex priori motu in posteriorem, vt dictum est, deueniunt in memoriam alicuius rei, cum ille motus rei oblitæ fiat in anima post alium. & hoc quidem erat præter intentionem (sed vt secundum multa). i. in pluribus factis aliis motibus quales diximus, s. similibus vel contrariis vel propinquis insurgebat ille motus qui occurrit: sed hoc abusiue dicitur reminisci. Est autem causaliter memorari secundum similitudinem quandam reminiscentiæ. Deinde cum dicit.

Reminiscitur aliquis triplici ratione.

N. LEON. *Neque vero consyderare oportet quomodo memoremur illa,*

illa, quæ procul sunt, sed ea quæ deprope. manifestum enim est quod idem est modus, quo modo nulla inquisitione consequens dicit, neque in ipsa reminiscentia. consuetudine enim hic post illum sibi inuicem consequuntur motus. Et cum reminisci sane voluerit hoc faciet, & motionis principium accipere quæret, post quod illa erit.

Nihil autem oportet intendere quæ procul sunt quomodo memoremur, sed non quæ prope. manifestum est enim quod idem modus est aliqualiter. Dico autem quomodo dicit quod consequenter non præinquirens neq; reminiscens. consuetudine enim consequitur motus hic post hunc. Et cum igitur reminisci voluerit, hoc faciet. Quæret accipere principium motus post quem ille erit.

Soluit ex præmissis quãdam dubitationem. Posset.n. alicui venire in dubium, quare frequenter memoramur ea, quæ procul sunt, puta ea, quæ ante multos annos contigerunt, & non memoramur ea, quæ sunt prope, puta quæ fuerunt ante paucos dies. Sed ipse dicit, ꝙ circa hoc non oportet intendere, i. dubitando solicitari. quia manifestũ est ꝙ aliqualiter eodem modo hoc accidit, qui in præmissis positus est. Et exponit resumens quod dictum est, s. ꝙ contingit quandoq; ꝙ anima dicat apprehendendo id, qđ consequenter est, cuius erat oblita, absq; hoc ꝙ præinquirat, vel ex intentione reminiscatur: quia propter consuetudinem, vnus motus sequitur ad alium. Vnde insurgente primo motu, sequitur secundus, etiam si homo non intendat. Et sicut contingit hoc ex consuetudine præter intentionem, ita etiam hoc faciet aliquis cum ex intentione voluerit reminisci. quæret.n. accipere primum motum, ad quẽ cõsequatur motus posterior. Et, quia quãdoq; contingit ꝙ motus eorum quæ sunt procul magis per consuetudinem sunt firmati, propter hoc eorum interdum magis memoramur, vel ex inquisitione vel sine inquisitione. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quamobrem celerrime & optime à principio fiunt reminiscentiæ. quemadmodum enim consequutionis ordine ad inuicem se habent res, ita & motiones.*

Vnde citissime & optime fiunt à principio reminiscentiæ. Sicut enim se habent res adinuicem in eo quod consequenter, sic & motus.

Manifestat præmissum modum per duo signa. Quorũ primum ponit dicens, ꝙ, quia ex priori motu propter consuetudinem venitur in sequentem vel inquirendo vel non inquirendo, inde est ꝙ citissime & optime fiunt reminiscentiæ, qñ incipit aliquis meditari à principio totius negocij, quia ſm ordinem, quo res sunt sibiinuicem consecutæ, ſm hunc ordinem facti sunt motus eorum in aïa: sicut quando quærimus aliquem versum, prius incipimus à capite. Secundum signum ponit ibi:

N. LEON. *Et bene memorabilia sunt quæcunq; ordinem quendã habẽt, vt matematicę disciplinę: alia vero parue et difficulter.*

Et sunt magis reminiscibilia quæcunque ordinationem habent aliquam, sicut matematica. quæ autem male, ea etiam difficulter.

Reminisci magis ea quæ sunt bene ordinata. Documenta quatuor ad bene memorandum vel reminiscendum.

Et dicit ꝙ illa sunt magis reminiscibilia, quæcũq; sunt bene ordinata, sicut Matematica & Theoremata Matematicorum, quorum ſm concluditur ex primo, & sic deinceps. Illa autem, quæ sunt male ordinata, difficulter reminiscuntur. Sic ergo ad bene memorandum vel reminiscendum, ex præmissis quatuor documenta vtilia addiscere possumus. Quorum primũ est, vt studeat quæ vult retinere in aliquem ordinem deducere: secundo vt profunde & intẽte eis mentẽ apponat: tertio vt frequẽter meditetur ſm ordinẽ: quarto vt incipiat reminisci à principio,

LECTIO VI.

Reminisci, & addiscere, seu iterum inuenire quomodo differant quique & cur reminiscentem a principio incipere oporteat, ostenditur.

N. LEON. *Et hæc in re reminisci ab iterum discere differt: quod poterit sane ex seipso moueri ad id quod principium consequitur: quando vero non, sed per alium, non sane meminit.*

Et in hoc reminisci differt ab iterum addiscere, quia poterit quodam modo per seipsum moueri in id, quod est post principium: cum vero non, sed per aliud, nõ amplius memoratur.

Postquam philosophus ostendit modum reminiscendi, hic manifestat duo quæ supra dicta sunt. Primo quidẽ quomodo differant reminisci, & iterum addiscere, secundo ꝙ oportet reminiscẽtẽ à principiis incipere. ibi {Oportet autem acceptum esse.} Circa primum duo facit. primo ostendit quomodo differt reminisci, & iterum addiscere, secundo quomodo differt reminisci, & iterum inuenire. ibi {Multotiens autem.} Circa primum considerandum est, ꝙ tam ille qui reminiscitur, q̃ ille, qui iterato addiscit, recuperat notitiam quam amisit. sed ille, qui reminiscitur recuperat eã sub ratione memorię, in ordine, s. ad id, quod prius fuit cognitum. ille autem, qui iterato addiscit, recuperat eam absolute, non quasi alicuius prius cogniti. Cum autem ad notitiam ignotorum non perueniamus nisi ex aliquibus principiis præcognitis, necesse est ꝙ principia, ex quibus procedimus ad aliquid ignotum cognoscendum, sint eiusdem generis, vt patet in 1. Poster. Et ideo necesse est, ꝙ reminiscens ad recuperandum notitiã sub rõne memoriæ procedat ex aliquibus à principio memoratis, quod non contingit iterato addiscere. Dicit ergo, ꝙ in hoc differt reminisci ab hoc, quod est iterum addiscere, quia reminiscens habet potestatem quodam modo vt moueatur in aliquid, quod consequitur ad primum in memoria retentum: puta cum aliquis recordatur ꝙ tale quid dictum est ei, oblitus est autem quis dixerit ei: vtetur ergo ad reminiscendum id, cuius est oblitus, eo, quod habet in memoria. Sed qñ non peruenit ad recuperãdum amissam notitiam per principium in memoria retentum, sed per aliquod aliud quod ei de nouo traditur à docente non est memoria nec reminiscentia. sed hoc est de nouo addiscere. Deinde cum dicit.

Differentia inter reminisci & re addiscere.

N. LEON. *Plerumq; autem reminisci quidem iam non valet, quærere autem potest, & inuenit. Id autem fieri contingit multa mouentis, quo ad eiusmodi excitauerit motionem quam res ipsa sequatur. Meminisse enim est mouentem inesse potentiam: id autem est vt ex seipso quispiam, & ab iis quæ in se habet motionibus (vt dictum est) moueatur.*

Multotiens autem iam quidem non potest reminisci: quærere autem potest & inuenit. Hoc autem fit multa mouenti si moueat huiusmodi motu quem consequitur res. Meminisse enim est in esse potentiã mouentem. Hoc autem est ut ex seipso, & iis, quos habet motibus, moueatur, sicut dictũ est.

Manifestat quomodo differt reminisci, & iterum inuenire. Et dicit, ꝙ multotiens homo non potest iam reminisci eius, quod oblitus est, quia non manent in eo motus aliqui, ex quibus possit deuenire in id, quod quærit memoraris: sed si quærat, quasi de nouo, in notitiam illius rei potest procedere: & multotiens inuenit id quod quærit, ac si de nouo scientiam acquireret. Id autem contingit, quando anima diuersa excogitans, multis motibus mouetur: & si contingat quod perueniat ad motum, quem cõsequitur. cognitio rei. tunc dicitur inuenire. Ideo ante non potest reminisci, licet possit inuenire: quia reminisci contin-

git

git per hoc, ꝙ homo interius retinet quandam potentiam vel virtutem inducendi se ad motus rei quos quærit: hoc autem contingit, cum pôt peruenire ad hoc ꝙ moueatur motu quem amisit per obliuionem; & hoc ex seipso, non ex aliquo docente: vt contingit, qñ iterum addiscit, & ex motibus præhabitis, sicut dictũ est, non ex nouis motibus, sicut quando iterum inuenit. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Principium autem accipere oportet.*

Oportet autem acceptum esse principium.

Oportet reminiscentem à principio incipere.

Manifestat ꝙ oportet reminiscentem à principio incipere. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum, secundo assignat causam defectus, quem quandoq; patimur in reminiscendo. ibi {Eius autem quod ab eodem.} Circa primum duo facit. Primo ostendit ꝙ oportet reminiscentem incipere à principio, secundo à quali principio. ibi {Videtur autem.} Circa primum tria facit. Primo proponit quod intendit. Et dicit, ꝙ oportet, eum qui vult reminisci, accipere principium, à quo incipit moueri, vel cogitando, vel loquẽdo, vel aliud faciendo. Secũdo ibi.

N. LEON. *Quapropter à locis videntur reminisci aliquando.*

Propter quod à locis videntur reminisci aliquando.

Locus memoriæ confert.

Manifestat quod dixit per signum. Quia.n. oportet reminiscentem aliquod principium accipere, vnde incipiat procedere ad reminiscendum, inde est ꝙ aliquando homines videntur reminisci à locis, in quibus aliqua sunt dicta, vel facta, vel cogitata, vtẽtes loco quasi quodam principio ad reminiscendum: quia accessus ad locum est principium quoddam eorum omnium, quę in loco aguntur. Vnde & Tullius in sua Rhetorica docet, ꝙ, ad facile memorandum oportet imaginari quædã loca ordinata, quibus phantasmata eorum, quæ memorari volumus quodam ordine distribuantur. Tertio ibi.

Tull. in Rhetorica.

N. LEON. *Huius autem rei causa, quoniã celeriter ab alio ad aliud transit, vt ex lacte ad album, ex albo ad aerem, ex hoc ad humidum, à quo postmodum autumni reminiscitur, id quærens anni tempus.*

Causa autem est, quia velociter ab alio in aliud veniunt: vt à lacte in album, ab albo autem in aerem, & ab hoc in humidũ, à quo meminit autumni is, qui hoc tẽpus inquirebat.

Manifestat propositum per causam dicẽs, ꝙ causa quare oportet reminiscentem accipere principium, est, quia homines de facili per mentis quandã euagationem de vno veniunt in aliud ratione similitudinis, aut contrarietatis, aut propinquitatis: sicut si cogitemus vel loquamur de lacte, de facili peruenimus in album propter lactis albedinem, & de albo in aerem propter claritatem diaphani, quę causat albedinem; & ab aere in humidum, quia aer est humidus. ab humido autem peruenitur ad reminiscendum temporis autumnalis, quod quærebat ratione contrarietatis: quia hoc tẽpus est frigidum & siccum. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Simile autem est vniuersale principio & medium omnium: nam si non prius, saltem cum ad id peruenerit memorabit, ut vel neq; amplius, neq; aliunde. vt si quis consyderauerit in quibus A B G D E Z S T. si enim nõ ipsius H E meminerit, in ipso certe E H, memoratus est: hinc enim ad ambo moueri contingit, & ad D & ad E. si autẽ nihil horum quærit, ad ipsum G deueniens memorabitur, siue G siue F quærit; si vero non, ad ipsum A, & hoc semper modo.*

Videtur autem vniuersale principium & medium omnium. si.n. non prius, cũ in hoc veniat reminiscetur: aut non iã neq; aliũde: vt si quis intellexit in quibus A G D E Z S T. Si enim non in A reminiscitur, in T meminit. Hinc enim ad ambo motum esse contingit & in A & in A. Si vero non horum aliquid quærit, in G veniens reminiscetur, si in C aut C inquirit. Si autem non in A & sic semper.

A B G D E Z S T.

Ostendit quale principium reminiscens debeat accipere. Et dicit, ꝙ istud, quod est vniuersale, videtur esse principium, & medium, per quod potest perueniri ad omnia. Dicitur autem hic vniuersale, non illud, quod prædicatur de pluribus, sicut in logicis, sed id, à quo aliquis consueuit ad diuersa moueri, sicut si post lac, aliquis moueatur ad albedinem & ad dulcedinem, & iterum ab albedine ad quædam alia, sicut dictum est; & iterum à dulcedine ad calorem digerentem, & ad ignem, & ad alia consequẽter cogitata, lac erit quasi vniuersale ad omnes istos motus. Et oportet ad hoc recurrere si aliquis voluerit cuiuscunque cõsequentiũ reminisci. qa, si nõ reminiscitur alicuius cõsequentiũ prius, per alia posteriora principia, saltem reminisci poterit cum venerit ad illud primum vniuersale principiũ. Aut, si tunc non reminiscitur, nõ poterit aliunde reminisci. Et ponit exemplum de diuersis cogitatis ꝑ in D diuersas literas, A B G D E Z S T. Quas quidem literas enumerat f'm ordinem alphabeti Græci, non tñ in reminiscendo est idem ordo. sed accipiendum est ꝙ aliquis cogitando, vel loquendo de B veniat in A, de A vero quandoq; quidem in E: quandoque vero in G D, aut quandoq; in D, quandoq; in E. de G vero quandoq; in I quandoq; in A. Si ergo aliquis non reminiscatur eius qđ est in C, poterit reminisci eius, quod est in E, si veniat ad E ex quo mouebatur ad duo, s. ad E & ad D. Sed forte nõ quærebat E, neq; D, sed quærebat S vel Z, tunc veniens G reminiscetur. Sed, quia nescimus vtrum id quod quæri mus contineatur sub E, vel sub G, oportet recurrere ad A, quod est quasi vniuersale respectu omnium. Et sic semper oportet procedere: puta si adhuc B sit vniuersalius q̃ A. Potest autem & aliter dispositio prædicta intelligi, vt ab A directe quidem veniatur in G lateraliter aut in B A G, aut lateraliter quidem in I, hinc inde: directe autem in T à quo in D & E. Et ideo dicit ꝙ si aliquis meminit in E quod est vltimum: venit in T quod est prius. Et si forte in T non meminit. quia id quod quærit non continetur sub eo: recurrendum est ad G. sub quo quædam alia continentur, puta A Z, & deinde in A, vt prius dictũ est, sub quo continetur etiam B. Quod quidem in proposita linea conspici potest. Deinde cum dicit.

Oportet reminiscentẽ ab vniuersali principio incipere.

N. LEON. *Cur autem interdum quidem ab eodem reminisci contingit, interdum vero non, in causa est, quoniam ab eodem principio ad plura moueri contingit, vt ex C ad D, aut ad E. Nisi igitur ab antiquo moueatur, ac consuetus sane mouetur: quemadmodum.n. natura, sic & consuetudo est: quamobrem eorum, quæ crebro tractamus, celeriter reminiscimur. vt enim natura hoc est post illud, ita & operatione, ipsum autem multoties naturam efficit.*

Eius autem quod ab eodem aliquando quidem meminisse, aliquando autem non, causa est. quia contingit ad plus motum esse ab eodem principio, vt ab ipso C in Z, aut in D. Si igitur non per antiquum mouetur, in id quod consuetius est mouetur, Tanquam enim natura iam consuetudo est. Vnde quæ multotiens intelligimus, cito reminiscimur. Sicut enim natura hoc post hoc est, sic & operatione, id quod hoc multotiens naturam facit.

Assignat causam defectus, quã reminiscentes patiũtur. Et primo quantum ad hoc, ꝙ omnino non reminiscimur, secundo quantum ad hoc ꝙ corrupte reminiscimur. ibi {Quoniam autem.} Dicit ergo primo, ꝙ ideo ab eodem princi-

principio accepto quandoq; homines reminiſcuntur, & quandoque non: quia contingit ꝙ ab eodem principio à quo mouetur aliquis ad diuerſa, pluries mouetur ad vnũ ꝗ ad aliud: puta ſi ab ipſo G moueatur in E & in D pluries in vnum ꝗ in aliud. Vnde eo accepto de facili reminiſcitur eius, in quod pluries conſueuit moueri. Si vero non moueatur per antiquum, i. per id, per qđ magis conſueuit moueri, mouetur minus conſuete. & ideo non de facili reminiſcitur, quia conſuetudo eſt quaſi quędam natura. Vnde ſicut ea, quæ ſunt naturaliter de facili fiunt reparantur, inquantum, ſ. res cito redeunt ad ſuam naturam propter naturæ inclinationem, vt patet in aqua calefacta quæ cito redit ad frigiditatem, ita etiam ea, quæ multotiens conſyderauimus, de facili reminiſcimur propter inclinationem conſuetudinis. Quod autem conſuetudo ſit ſicut natura, manifeſtat per hoc, ꝙ ſicut in natura quidã ſit ordo, quo hoc poſt hoc ſit, ita etiam qñ multę operationes per ordinem ſe conſequuntur, faciunt quandam naturam. & hoc præcipue contingit in operationibus animalium, in quorum principiis aliquid eſt imprimens, & aliquid impreſſionem recipiens, ſicut imaginatio recipit impreſſionem ſenſus. Et ideo quę frequenter vidimus vel audiuimus magis in imaginatione firmantur per modum cuiuſdam naturę. ſicut etiam multiplicatio impreſſionis agentis naturalis producit ad formam, quæ eſt natura rei. Deinde cum dicit.

Consuetudo [illegible]

N. LEON. *Quoniam aũt vt in ijs, quæ natura conſtant ſit & quod pręter naturam & fortuito, ita in ijs quæ conſuetudine conſtant fiet magis, quibus non ſimiliter ineſt natura. Quapropter ibi & aliter interdum moueri continget, præſertim cũ abduxerit inde huc. & hanc ob cauſam, cum opus fuerit nominis reminiſci, ſimilis quidem meminimus. in illo autem ſolœciſmum facimus. Reminiſcendi igitur actio hoc ſe habet modo.*

Quoniam autem ſicut in his, quæ ſunt natura, fit aliquid & extra naturam, & à fortuna, adhuc magis in his, quę per conſuetudinem ſunt; quibus natura non ſimiliter ineſt. Quare mouetur aliquando & illuc, & aliter cum retrahatur alio quouis. Et propter hoc, cum indigeat nomen reminiſci, diſsimile quo ſcimus, in illud ſolo erramus. Reminiſci igitur hoc accidit modo.

Oſtendit cauſam quare quandoq; corrupte reminiſcamur. Et dicit ꝙ ſicut in his, quæ ſunt ſm naturam contingit aliquid quod eſt extra naturam, quod eſt à fortuna vel caſu, ſicut monſtratur in partibus animalium, multo magis contingit aliquid inordinatum & præter intentionem in his, quæ ſunt ſm conſuetudinem, quę & ſi imitetur naturam, deficit tñ à firmitate ipſius. Et ideo etiam ibi. i. in his, quæ per conſuetudinem reminiſcimur contingit reminiſci aliter & aliter: & hoc accidit propter aliquod impedimentum, puta cum aliquis retrahitur inde, i. à conſueto curſu ad quodcunq; aliud vt patet in his, qui memoriter aliquid dicunt, quorum imaginatio ſi ad aliud diſtrahatur, perdunt qđ dicere debent, vel dicunt corrupte: & propter hoc, cũ aliquis indigeat reminiſci aliquod nomẽ vel aliquem ſermonem. facimus circa alium ſermonem diſsimiliter ab eo, quod ſcimus. Vltimo autem epilogat, ꝙ reminiſci accidit ſecundum modum præmiſſum.

LECTIO VII.

Memoria ac reminiſcentia tempus ipſum quomodo reſpicere habeant.

N. LEON. *Quod autem præcipuum eſt, ipſum cognoſcere oportet tempus aut menſurate, aut indefinite.*

Maxime autem oportet cognoſcere tempus, aut menſura, aut infinite.

Poſtquam philoſophus manifeſtauit modum reminiſcendi ex parte rerum reminiſcendarum, hoc determinat modum reminiſcendi ex parte temporis. Et primo proponit quod intendit, ſecundo manifeſtat propoſitum. ibi {Eſt autem aliquid.} Dicit ergo primo, ꝙ in reminiſcendo oportet maxime cognoſcere tempus, ſ. præteritum, quod concernit memoriam, cuius inquiſitio quædam eſt reminiſcentia. tempus autem præteritum cognoſcitur à reminiſcente quandoq; quidem ſub certa menſura, puta cum ſcit ſe hoc ſenſiſſe: quandoq; ante tres dies, quandoq; autem infinite, i. indeterminate, puta ſi recordetur ſe aliquando hoc ſenſiſſe. Deinde cum dicit.

Eſt autem quiddam, quod diiudicat maius & minus. rationabile autem eſt ſicut magnitudinem intelligit autẽ quæ magna ſunt, & quæ procul, non quod eo notionem extendat, quemadmodum viſionem quidam aſſerunt. etenim cum non ſunt ſimiliter intelliget: ſed rationem quandam mouebit. in ipſa. n. ſimiles ſunt figuræ & motiones.

Eſt autem aliquid quo iudicat maius & minus. Rationabile autem, ſicut & magnitudines. Intelligit enim magnas & procul, non extendẽdo illuc intelligentiam: ſicut viſum dicunt quidam. Et namque cum non ſint, ſimiliter intelliget, ſed proportionali motu. Sunt enim in ipſa ſimiles figura & motus.

Manifeſtat propoſitum. Et primo oſtendit quomodo anima cognoſcat menſuram temporis, ſecũdo manifeſtat principale propoſitum, ſ. ꝙ cognoſcere tempus neceſſariũ eſt reminiſcenti. ibi {Cum igitur rei.} Et circa primum duo facit. Primo manifeſtat propoſitum, ſecundo mouet quandam quæſtionem. ibi {Quomodo. n. differt.} Dicit ergo primo, ꝙ aliquid eſt in anima, quo iudicat maiorẽ & minorem menſuram temporis. Et hoc rationabile eſt eſſe circa tempus, ſicut & circa magnitudines corporales quas quidem intelligit anima, & magnas quidem, quantum ad quantitatem corporum viſorum. & procul, quantum ad quantitatem diſtantiæ localis, cui proportionatur quantitas temporis, quæ accipitur ſm diſtantiam à præſenti nunc. Huiuſmodi autẽ magnitudines cognoſcit anima non extendendo ibi intelligentiam, quaſi anima cognoſcat magnitudinem, contingendo eas ſm intellectũ: quod videtur dicere propter Platonem, vt patet in Primo de Anima. & per hunc etiam modum quidam dicunt viſum fieri per hoc ꝙ radius viſualis pertranſit totam diſtantiam vſque ad rem viſam, vt dictum eſt in Libro de Senſu & Senſato. Sed non poteſt eſſe ꝙ magnitudines cognoſcantur ab anima per contactum intelligentiæ. quia ſic nõ poſſet anima intelligere niſi magnitudines exiſtentes: nũc autem videmus ꝙ intelligit magnitudines quæ non ſunt. Nihil. n. prohibet animam intelligere quantitatem duplã quantitatis cœli. Non ergo cognoſcit anima magnitudinẽ rei ſe coextendendo, ſed per hoc, ꝙ quidam motus à re ſenſibili reuolutus in anima, eſt proportionalis magnitudini exteriori. Sunt. n. in anima quædam formæ & motus ſimiles rebus, per quas res cognoſcit. Deinde cũ dicit.

Lec. 9.

N. LEON. *Quonam igitur differt quando maiora intelliget?*

Quo enim differt cum maiores intelligat.

Determinat quandam quæſtionem circa præmiſſa. Et circa hoc tria facit. Primo proponit quæſtionem, ſecundo ſoluit. ibi {Aut quia.} Tertio ſolutionem exemplificat in literis. ibi {Sicut igitur.} Quærit ergo primo, cum anima per ſimilitudinem magnitudinis quã habet magnitudinẽ cognoſcat, in quo differt illud, quo cognoſcit maio-

rem

rem & minorem magnitudinem? Videtur enim non habere differentem similitudinem, eo quod non differunt specie. Deinde cum dicit,

N. LEON. *An quod illa intelligit minora. Omnia enim, quæ intus sunt, minora vt proportione ad ea quæ extra sunt. Licet autem fortasse, sicut in formis proportione accipere, sed in ipso, ita in ipsis distantijs.*

Aut quia intelligit quæ minora. Omnia enim, quæ intus sunt minora, & proportionaliter & quæ extra. Est autem forte sicut & speciebus & proportionale accipere. Sed in ipso, sic & distantijs.

Soluit quæstionem. Et dicit ꝙ anima vel per similem figuram siue formam intelligit minora, i. minorem quantitatem, sicut & per formam similem cognoscit maiorem magnitudinem. Formæ enim & motus interiores proportionaliter correspondent magnitudinibus exterioribus. & forte ita est de magnitudinibus siue distantijs locorum & temporum, sicut de speciebus rerum. Vnde, sicut in ipso cognoscente sunt diuersæ similitudines & motus, proportionaliter respondentes diuersis speciebus rerum, puta equo, & boui, ita etiam & diuersis quantitatibus. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quemadmodum igitur si* A B, B E *mouetur, facit* A D. *proportione enim sibi respondent* A C, *&* C D, *cur igitur potius* C D, *quam* F G *efficit. An quemadmodum* A C *ad ipsam* A B *se habet, ita ipsum* H *ad* M *se habet. Has igitur simul mouetur. Si autem* F G *voluerit intelligere, ipsam* B E *similiter intelligit. Loco autem ipsius* H I, K L *intelligit: hæc enim ita se habent quemadmodum* F A *ad* B A.

Sic igitur si secundum A B, B E *mouetur, facit* A D: *proportionale enim est* A B, *&* G D. *Quid ergo magis* G D, *quam* Z G *facit? Aut sicut* A G *ad* A B *se habet, sic* K *ad* T M *se habet. Secundum has igitur simul mouetur. Si vero secundum* A G *velit intelligere, ei quidem qua* B E *similiter intelliget. Sed pro* K M, K L *intelliget. Hæc enim se habent sicut* E A *ad* B A.

Manifestat huiusmodi diuersam proportionē per exēplum in literis. Ad cuius euidentiam consyderandum est ꝙ quia supra dixit in intelligentia esse similes figuras & motus proportionales rebus, vtitur hic gratia exempli similitudine figurarum, sicut Geometræ vtuntur: apud quos figuræ similes dicuntur, quarum latera sunt proportionabilia & anguli æquales, vt patet in 6. Euclidis. Describatur ergo triangulus b a e, cuius basis sit be. Deinde à puncto g signato in latere b a, ducatur linea æque distans à basi vsque ad aliud latus, quæ sit g d, & similiter in triangulo g a d, producatur linea equę distans à basi. est autem demonstratum in Primo Euclidis quod linea recta, cadēs super duas æque distantes facit angulos oppositos ęquales. Angulos ergo a g d est æqualis angulo a e b, & angulus a d g est æqualis angulo a c b: angulus autem a est communis: ergo tres anguli trianguli a g d sunt æquales angulis trianguli b a e: ergo lineæ, quæ subtenduntur æqualibus angulis, sunt proportionales secundum quartam propositionem 6. Euclidis, ergo proportio, quæ est ab a b, ad a g, eadē est proportio b e ad g d, ergo permutatim, quæ est proportio a b ad b e eadem est proportio a g ad g d, & sic duo trianguli prædicti sunt figuræ similes. Per lineā vero a b & partes eius, intelliguntur motus animæ, quibus anima cognoscit. Per lineas autem b e g d & i quę sunt bases triangulorum intelliguntur diuersæ quantitates, magnitudine & paruitate differentes. Concludit ergo exemplificando ꝙ, si anima s*m* motum a b, mouetur ad cognoscendum quātitatem b e faciet etiam iste motus s*m* aliquid sui cognosci quantitatem g d, quia motus a g, qui continētur in a b, & magnitudo g d, in eadem proportione se habēt, in qua motus a b, & magnitudo b e. Sed tunc redibit quæstio, quæ supra mota est, cum plus requiratur ad cognoscendum quantitatem g d, quæ est maior quam ad cognoscendum quantitatem z a i, quæ est minor. Et vt hoc expresius videri posit, accipit motus vt distinctos quorum vnus non contineatur in altero. sit ergo vna linea k m, & diuidatur in puncto t tali ratione, vt eadem sit proportio k t, ad t m, quæ est lineę a g, secundum quā cognoscitur quantitas g d ad lineam a b, secundum quam cognoscitur b e. Sic ergo simul mouetur s*m* hos motus: quia sicut s*m* motum a g cognoscitur quantitas g d, ita secundum motum k t. Et sicut s*m* motum a b cognoscitur quantitas b e, ita s*m* motum t m. Si vero aliquis velit s*m* motum a z, cognoscere quantitatem z i, oportebit ꝙ subtrahatur ab a g hoc quod est g z, sicut ei addebatur g b ad cognoscendum quantitatem b e. Sed, si volumus accipere motus distinctos, oportebit accipere loco duorum motuum k t & t m, loco cuius ponit t e, ita ꝙ est c & m. Inscribantur eidem puncto alij duo motus: quorum vnus sit k l, & alius l m, ita ꝙ linea k m diuidatur in puncto l, & ob hanc rationem, vt sit proportio k l, ad l m sicut proportio a z, ad a b, Vnde sicut per motum l m cognoscet quantitatem b e, ita per modum k l cognoscet z i. Quod quidem sic demonstratur. Deinde cum dicit.

Figura, rerum ac temporis proportiones in Memoria & Reminiscentia describens.

N. LEON. *Quando igitur simul rei & temporis fiet motus, tunc memoria quispiam operatur. si autem istuc non agens existimauerit, meminisse se existimat: nihil enim prohibet quēpiam decipi, & sibi videri cum nihil meminerit: Memoria autem operantem, non existimare, sed latere se recordari, haud sanè contingit: hoc enim est ipsum meminisse. Quod si rei fiat motus sine illo, qui est temporis, aut hic absque illo, non sanè meminit.*

Cum igitur rei, simul fiat motus & temporis, tunc memoria agit. Si autem putet non faciens memorari se putat: nihil enim prohibet mentiri, quemadmodum & videri memorari non memorantem. Agentem autem memoriam non putare, sed latere, memoratum non est. hoc enim erat ipsum memorari. Sed, si motus rei fiat sine eo qui temporis, aut hic sine illo, non reminiscitur.

Manifestat principale propositum. Et primo ostendit ꝙ reminiscentem oportet cognoscere tempus, secundo manifestat duplicem modū cognoscendi tēpus, ibi {Qui vero

Oportet reminiscentem cognoscere tempus.

vero est temporis.} Dicit ergo primo ꝙ, quando in anima simul occurrit motus rei memorandæ, & tẽporis præteriti, tunc est memoriæ actus. Si vero aliquis putet ita se habere: & non ita fiat in memoria, quia vel deest motus rei, vel motus temporis, nõ est memoratum. Nihil.n. prohibet ꝙ in memore insit mendacium. sicut cum alicui videtur ꝙ memoretur & non memoratur; quia occurrit ei tempus præteritum, sed non res quam vidit, sed alia loco eius. Et quandoq; aliquis memoratur & non putat se memorari: sed latet ipsum: quia, s. non occurrit ei tempus, sed res, quia vt supra dictum est, hoc est memorari: phantasmati intendere alicuius rei: prout est imago prius apprehensi. Vnde, si motus rei fiat sine motu temporis, aut ecõuerso, non reminiscitur. Deinde cum dicit.

Porta cõtrarium asseruit Aristoteles.

N. LEON. *Is autem qui est temporis duplex est: modo enim mensura non meminit, veluti quod nudius tertius, sed certe quod olim fecit: aliquando autem & mensura. verum meminit etiam quamuis non mensura. dicere enim solent quod meminerunt quidem, sed quando, nesciunt: cum istuc ipsum quando commensurata quantitate non cognouerint.*

Qui vero est temporis, duplex est. Aliquando quidem enim mensura non meminit ipsorum, vt quia tertia die, quod tamen aliquando fecit. Aliquando autem & mensura. Sed memoratur, quamuis non mensura. Consueuerunt enim dicere quoniam memorantur quidem, quando tamen nesciunt, cum ipsius quando, non cognoscant quantitatem metro.

Ostendit diuersum modum, quo reminiscẽtes cognoscunt tempus. Quandoq; enim aliquis recordatur tẽpus non quidem sub certa mensura, puta ꝙ tertia die fecerit aliquid, sed ꝙ aliquando fecit. Quandoq; autem recordatur sub mensura temporis præteriti, quamuis non sub certa mensura. Consueuerunt.n. homines dicere ꝙ recordantur quidem alicuius rei, vt præteritæ, sed nesciunt qñ fuerit, q̃a nesciunt tẽporis metrum, i. mensuram: & hoc contingit propter debilẽ impressionẽ, sicut cõtingit in his quæ videntur à remotis, quæ indeterminate cognoscũtur.

LECTIO VIII.

Reminiscentiæ ac memoriæ alia differentia, ex qua illam passionem esse corpoream multipliciter ostenditur.

N. LEON. *Quòd igitur non iidem memoria valeant, & bene reminiscentes sint, dictum est prius. Memoria autem & reminiscentia non solum tempore differunt, verumetiam quia memoria quidem complura aliorum animalium participare videntur, reminiscentia autem nullum sane ex cognitis animalibus (vt ita dicatur) præter hominem. Huius autem causa, quoniam reminiscentia tanquã ratiocinatio quędam est: quod enim ante audiuit, vel vidit, vel quippiam huiusmodi passus sit, is qui reminiscitur ratiocinatur: & hoc veluti quæsitum est quoddam. id autem solis iis contingit, quibus à natura consultandi inest facultas. Porrò consultatio ratiocinatio quędam est.*

In principio lectionis.

Quòd quidem igitur non iidem sunt memoratiui & reminiscitiui, in prioribus dictum est. Differt autem memorari à reminisci non solum secundum tẽpus: sed quoniam ipso quidem memorari & aliorum animalium participant multa, sed reminisci nullum, (vt est dicere) eorum, quæ cognoscuntur animalium, nisi homo. Causa autem: quia reminisci est vt syllogismus quidam. Quod.n. prius aut vidit, aut audiuit, aut aliquid huiusmodi passus fuit, syllogizat reminiscens: & est vt inquisitio quædam. Hoc autem quibus & deliberatiuum inest natura, solum accidit. & namque deliberare syllogismus quidam est.

Postquam philosophus ostẽdit modum reminiscendi, nunc ostendit differentiam memoriæ & remiscentiæ. Innuit autem tres differẽtias, quarum prima est ex aptitudine vtrunque. Dictum est.n. supra ꝙ non iidem homines sunt bene memoratiui & reminiscitiui. Secunda autem differentia est ex parte temporis, quia, s. reminiscentia, cum sit via ad memoriam, tempore ipsam præcedit vt ex prædictis patet. Tertia differentia est ex parte subiecti in quo vtrunq; eorum inueniri potest. quia hoc quod est memorari, multa alia animalia participant præter hominem, vt etiam supra dictum est: sed nullum animal, quod à nobis cognoscatur, reminiscitur, nisi homo. quod quidem dicit, quia apud quosdam dubium fuit, an aliquod animal esset rationale pręter hominem. Causa autem quare soli homini conuenit reminisci, est quia reminiscentia habet similitudinem cuiusdam syllogismi: quare, sicut in syllogismo peruenitur ad cõclusionem ex aliquibus principijs, ita etiam in reminiscendo aliquis quodam modo syllogizat se prius aliquid vidisse, aut audiuisse, aut aliquo alio modo percepisse, ex quodam principio in hoc deueniens: & reminiscentia est quasi quædam inquisitio: quia non à casu reminiscens ab vno in aliud sed cum intentione deueniendi in memoriam alicuius procedit. Hoc autẽ scilicet ꝙ aliquis inquirat in aliud peruenire, solũ illis accidit, quibus inest naturalis virtus ad deliberandum: quia etiam deliberatio fit per modum cuiusdam syllogismi. deliberatio autem solis hominibus cõpetit: cætera vero animalia non ex deliberatione, sed ex quodã naturali instinctu operantur. Deinde cum dicit.

Ratio quare soli homini cõuenit reminisci.

N. LEON. *Quod autem istuc corporea quædam sit passio, & in eiusmodi fantasmate reminiscentia sit inquisitio, id sanè declarat quod plerique commouentur cum reminisci nequeunt; & licet cogitationem valde inhibere, & non amplius reminisci contendãt, nihilominus: quod potissimum melancholis accidit. Hos.n. fantasmata excitant maxime.*

Quod autem corporea quædam passio & inquisitio in tali phantasmatis, sit reminiscentia, signum est turbari quosdam, cum non possunt reminisci, & valde adhibentes intelligentiam quamuis à cogitando desistant, nec amplius conentur reminisci, nihilo tamen minus molestia quadam confici, Id quod accidit maxime melancholicis. Hos enim phantasmata mouent maxime.

Ostendit qualis passio sit reminiscentia. Quia enim dixerat ꝙ reminiscentia est sicut syllogismus quidam: syllogizare autem est actus rationis, quæ non est actus corporis cuiusdam, vt probatur Secundo de Anima: posset alicui videri quod reminiscentia non esset passio corporea, idest operatio exercitata per organum corporale. Philosophus autem ostendit contrarium. Et primo ꝙ est per quoddam, quod accidit reminiscentibus, secundo per eos qui habent impedimentum reminiscentiæ. ibi {Sunt autẽ & superiora.} Circa primum tria facit. Primo inducit accidens prædictum, secundo assignat causam prædicti accidentis. ibi {Causa autem eius.} Tertio manifestat per simile. ibi {Vnde & iræ & timores.} Dicit ergo primo ꝙ signum huius quod reminiscentia sit quædam corporea passio, siue existens inquisitio phãtasmatis in tali, idest in aliquo particulari, vel in tali, idest in quodam organo corporeo est, quod cum quidam non possunt reminisci turbantur, idest quadam inquietudine sollicitantur, & valde apponunt mentem ad reminiscendum. Et si contingat ꝙ iam de cætero non cõentur ad reminiscendum, quasi cessante

Tex. cõ. 18.

Signum quare reminiscentia sit corporea passio.

fantes à proposito reminiscendi, nihilominus adhuc inquietudo illa cogitationis remanet in eis: & hoc maxime contingit in melancholicis, qui maxime mouentur à phantasmatibus: quia, propter terrestrem naturam, impressiones phantasmatum magis firmantur in eis. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quod autem non in ipsorum arbitrio sit reminisci, in causa est, quod sicut iaculantes arbitratu suo telum sistere nequeunt, ita reminiscentiam exercens & inuestigans corporeum quiddam mouet, in quo est passio.*

Causa autem eius quod non seipsis est reminisci hac est: quia sicut proijcientibus non amplius in ipsis sistere, sic & reminiscens & inuestigans, corporale aliquod mouet, in quo passio est.

Assignat causam prædicti accidentis. Et primo ponit causam, secundo ostendit in quibus maxime locum habet, ibi {Maxime autem turbantur.} Circa primum considerandum est, quod operationes, quæ sunt partis intellectiue absque organo corporali, sunt in sui arbitrio vt possit ab eis desistere cum voluerit. Sed non ita est, de operationibus, quæ per organum corporale exercentur: quia nō est in potestate hominis quod ex quo organum corporale est mere, eius passio statim cesset. Et ideo dicit quod causa eius, quod est reminisci, non ita est in ipsis reminiscentibus, i. in potestate eorum, vt, s. possint desistere cum voluerint ea est: quia sicut accidit proiicientibus quod postquam mouerint corpus proiectum, non est amplius in eorū potestate vt sistant, sic etiam reminiscens & quicunque inuestigans per organum corporale, mouet corporale organū, in quo est passio. Vnde non statim motus cessat cum homo voluerit. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Molestantur autem maxime quibus humiditas circa sensitiuum locum esse contigerit: non enim facile excita à motu cessat, nisi quod quærebat occurrit, et cōmotio dirigatur.*

Maxime autem turbantur, quibus humiditas fuerit circa locum sensitiuum. Non enim facile quiescit mota, quousque pertingat ad id quod quæritur: & recte procedat motus.

Qui maxime turbentur. Ostendit in quibus maxime prædicta causa locum habeat. Et dicit quod maxime turbantur, idest cōmouentur in reminiscendo illi, quibus humiditas abundat circa locū, vbi sunt organa sensuum, puta circa cerebrum, & circa cor: quia humiditas mota non de facili quiescit, quousque occurrat illud, quod quæritur, & motus inquisitionis procedat recte vsque ad terminum. Nec est contrarium quod supra dixit, hoc maxime accidere melancholicis, qui sunt siccæ naturæ: quia in illis contingit propter violentam impreßionem, in his autem propter facilem commotionem. Deinde cum dicit.

Occupatio.

N. LEON. *Et hanc ob causam timores & ira cum exciti fuerint, cōtra mouentibus rursum illis, non sedantur, sed ad idem contrario mouent.*

Vnde & ira & timores, cum contra mouerint, & contra mouentibus iterum his, non sedantur: sed ad idem contra mouent.

Manifestat quod dixerat per simile. Et ponit duo similia, quorum primū est de paßionibus animæ, quibus organum corporale quodam modo commouetur. Et dicit quod quādo ira, vel timor, vel concupiscentia, vel si quid huiusmodi mouetur contra aliquod obiectum (etiam si homines velint in contrarium mouere, retrahendo se ab ira vel à timore) non sedatur paßio, sed contra idem adhuc mouetur: quod contingit, quia commotio corporalis organi nō statim quietatur. Secundum simile ponit ibi.

N. LEON. *Similique sanè est paßio nominibus & melodijs, & orationibus, cum illorum quippiam intente ore profertur. cessantibus enim & pergere nolentibus, rursum cauere occurrit, aut proferre.*

Et comparatur hæc paßio nominibus & melodijs & ratiocinationibus: cum per os fiat aliquod ipsorum. Valde pausantibus enim & non volentibus accidit iterum cantare aut dicere.

Et dicit quod prædicta paßio, quæ accidit in reminiscendo, cōparatur in hominibus & melodijs & ratiocinationibus, cum aliquod eorum cum aliqua intentione per os proferatur, sicut accidit his, qui cum magna intentione recitant, nominant, vel cantant, vel argumentantur: quia quando ipsi volunt desistere, adhuc præter intentionem eorum accidit quod cantent, vel aliquid proferant: propter hoc quod motus pristinæ imaginationis adhuc manet in organo corporali. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Sunt autem qui superiores corporis partes maiores habent, & qui Pomilionibus sunt similes, minus ad memoriā apti ijs, qui contrario se habent modo: quoniam in sensitiua parte multū grauitatis habent. Neque enim motiones à principio consistere possunt, sed dißipantur: & in reminiscendi opere eædem non facile recte procedere queunt. Primo quinetiam ætate pueri, necnon valde senes propter motum memoria minus valent: ij nanque in multo sunt decremento, ilji vero in multo augmento. Et alioquin valde pueri ad multam sanè ætatem Pomilionum speciem referunt. De memoria igitur & ipso memorari, quænam illorum sit natura: & qua animæ parte meminerunt animalia: & quidnam ipsum sit reminisci, quo ue fiat modo, & quam ob causam, iam dictum est.*

Sunt autem & superiora maiora habentes & nani peius memoratiui quā contrarij: propter id quod grauitatem multam habent in sensitiuo: & quia neque à principio motus possunt immanere, sed dissoluti sunt: neque in reminiscendo facile recte procedunt. Penitus autem noui, & multum senes immemores sunt propter motum. hi quidē enim in decremento, illi vero in augmento multo sunt. Amplius autem huiusmodi pueri qui nanosi sunt vsque ad longam ætatem. De memoria quidem igitur & memorari, quæ sit natura ipsorum: et quo eorum partium, quæ sunt animæ memorantur animalia: & de reminisci quid sit: & quomodo fit: & propter quā causam, dictum est.

Manifestat propositum per hoc quod reminiscentia impeditur per aliquam corporalem dispositionē. Et ponit duas dispositiones corporales impedientes reminiscentiā. Quarum primam ponit dicens, quod illi qui habent membra superiora maiora quā inferiora, quæ est dispositio nanorum, qui habēt curtas tibias, & superiorem partē corporis proportionaliter maiorem, sunt peius memoratiui, quā illi qui habent contrariam dispositionem, propter hoc quod organum sensitiuum in eis, quod est in superiori parte, est aggrauatum in eis multitudine materiæ. & propter hoc nec motus sensibilium in eis diu possunt permanere, sed cito dissoluuntur propter confusionem humorum, quod pertinet ad defectum memoriæ. nec etiam de facili possunt recte procedere reminiscendo: quia non possunt regulare motum materiæ: quod pertinet ad defectum reminiscentiæ. Secunda dispositio impediens est, quod illi, qui sunt penitus noui, sicut pueri nuper nati, & multum senes sunt immemores propter motum augmenti, qui est in pueris & decrementi, qui est in senibus, vt supra dictum est. & hæc dispositio partim conuenit cum prima, s. quantum ad pueros, qui vsque ad longam ætatem sunt nanosi, quasi habentes superiorem partem corporis maiorem. Sic ergo pa

Dispositio corporalis duplex impediens reminiscentiam.

Lec. 3.

tet

tet & reminiſcentia corporalis paſsio, nec eſt actus partis intellectiuæ, ſed ſenſitiuæ: quæ etiam in homine eſt nobilior & virtuoſior q̃ in aliis animalibus propter coniũctionem ad intellectum. Semper enim quod eſt inferioris ordinis perfectius fit ſuo ſuperiori cõiunctũ, quaſi aliquid de eius perfectione participans. Vltimo autem epilogãdo concludit quod dictũ eſt de Memoria & Memorari quæ ſit natura ipſorum, & per quam partem animæ animalia memorantur: & ſimiliter de Reminiſcẽtia quid ſit & quo modo fiat, & propter quam cauſam.

Expoſitionis Diui Thomæ Aquinatis ſuper librum de Memoria & Reminiſcentia finis.

ARISTOTELIS STAGIRITAE, PERIPATETICORVM PRINCIPIS, DE SOMNO ET VIGILIA:

Cum Diui Thomæ Aquinatis præclariſsima expoſitione.

SVMMA LIBRI.

Somni ac Vigiliæ natura, quibuſnam animalibus & quãdo inſint, & in qua parte fieri habeant declarantur.

LECTIO PRIMA.

Quænam de ſomno ac Vigilia conſyderanda, quodque coniuncti paſsiones ſint, proponitur.

N. LEON.

DE SOMNO *autem & Vigilia quænam ſint perſcrutãdum eſt. Et vtrũ propria ſint animæ, an corporis, an communia: & ſi communia fuerint, cuiuſnam ſint partis, corporiſne, an animæ. Et quam ob cauſam animantibus inſint: & vtrum ne omnes vtriuſque participes ſint, aut ea quidem alterius tantũ, illæ vero alterius: vel eę quidẽ nullius, ille vero vtriuſque.*

DE SOMNO *autem & Vigilia conſyderãdum eſt quid ſint. Et vtrũ animæ an corporis propria ſint, vel cõmunia. Et ſi cõmunia, cuius particula animæ vel corporis. & propter quam cauſam inſunt animalibus. Et vtrum communicant omnia ſimul ambobus ipſis: aut alia quidem ſomno: alia vero altero ſolum: vel alia quidem neutro, altera vero vtriſque.*

IN priori libro determinauit Auctor de quibuſdam proprietatibus conſequẽtibus ſenſum, quæ cauſantur ex parte animæ & inſunt animalibus perfectis, in hoc libro determinat de quibuſdam proprietatibus conſequẽtibus ſenſum ex parte corporis: & inſunt omni animali & ſoli, quæ ſunt Somnus & Vigilia. Et diuiditur Liber iſte in partes duas, in procemium & tractatum. qui incipit ibi {Primum quidem &c.} Prima in duas, ſ m q᷑ duo ſunt in tenta in hac ſcientia. In prima dat intentionem circa primum intentum, ſcilicet circa Somnum & Vigiliam, In ſecunda dat ſ m intentum, quod eſt paſsio Somni, & ſecunda. ibi {Adhuc autem &c.} Tractatus ſimiliter diuiditur in partes duas penes hæc duo intenta. In prima intendit de prima, In ſecunda parte determinat de ſecũda. ibi {Poſt hoc autem quærendum eſt de ſomno.} Prima in duas. In prima oſtendit ꝙ ſomnus & vigilia ſunt paſsiones coniuncti in omni animali viciſsim & ſoli. Et in ſecunda cui parti coniuncti primo debetur, & ob quas cauſas, ex quibus dubitationibus patebit ſufficiẽter quid ſit ſomnus & vigilia: & ſecunda. ibi {Quare aũt dormiant &c.} Prima eſt præſentis lectionis. Et diuiditur in duas. In prima oſtẽdit ꝙ ſunt paſsiones coniuncti. In ſecunda oſtendit ꝙ inſunt omni animali, & viciſsim, & ſoli. Et ſecunda ibi. {Cũ autem determinata.} Prima in duas. In prima parte probat minorem ſuæ rationis. In ſecunda parte probat maiorem. ibi {Quoniam autem &c.} Prima adhuc in duas. In prima declarat quoddam præambulum ad minorem. In ſecunda probat iſtam minorem. Et ſecunda ibi {Amplius autem.} Illa pars in qua oſtendit ꝙ ſomnus & vigilia inſunt omni animali viciſsim &c. diuiditur in duas. In prima oſtendit ꝙ ſoli animali inſunt. In ſecunda oſtendit ꝙ omni inſunt viciſsim. Et ſecunda ibi {Similiter autem &c.} Dicit ergo primo, & dat intentionem ſuam circa ſomnũ & vigiliam: & ſunt quinque intenta. Primũ eſt, quid ſit ſomnus & vigilia. Secundum eſt vtrum ſint paſsiones animæ ſolum, vel corporis tantum, vel coniuncti. Tertium, ſi ſint paſsiones, ex qua particula animæ & corporis ſit illud coniunctum. Quartum eſt, propter quã cauſam inſunt omnibus animalibus. Quintum eſt vtrũ omnia animalia communicent tam ſomno quam vigiliæ, vel non. Et ſi non, vtrum hęc animalia communicent ſomno tantum, illa vigilia tantum vel hæc animalia neutrum, illa vtrunque. Deinde cum dicit.

Quinque intẽ duntur ab Ariſt. in hoc libro.

N. LEON.

Præterea etiam quidnam ſit ſomnium. quamue ob cauſam dormientes alias quidem ſomniant, alias vero non ſomniant. an dormientibus quidem ſemper accidit vt ſomnient, verum non recordantur. & ſi hoc ſit, quam ob cauſam fiat. Præterea vtrunne futura præuidere contingat, an non: & ſi contingat, quonam id contingat modo: & vtrum ea, quę ab hominibus effici debent, an illa quorum dęmonium eſt in cauſa, & quę natura fiunt, aut caſu.

Adhuc autem quid eſt ſomnium: & propter quam cauſam dormientes interdum quidem, ſomniant, interdum autem non: vel accidit quidem ſemper dormientibus ſomniare, ſed non meminerunt. Et ſi hoc fiat propter quam cauſam ſit. Et vtrum contingat futura præuidere, aut non contingat. & qualiter ſi contingat. Et vtrum futura ab homine proſpiciantur ſolum. Et vtrum agenda ab homine ſolum vel quorundæmon eſt cauſa. Et vtrum à natura fiant, aut ab euentu.

Dat intentionem circa ſomnium. Et ſunt tria. primum eſt, quid ſit ſomnium. ſcd᷑m eſt, propter quã cauſam ſomniantes aliquando ſomniant, aliquando non: vel dormientes ſemper ſomniant & non ſemper ſunt memores ſomnii: propter quam cauſam hoc eſt. tertium eſt, vtrum contingat præuidere futura in ſomno, vel non. Et, ſi ſic, qualiter contingit, ſ. vtrum homo inquantum homo poteſt præuidere futura per reuelationem ſpirituum: & vtrum hoc à natura vel à caſu. Et notandum ꝙ demon græce, idem eſt quod ſciens latine. Eſt etiam nomen commune cuiuslibet intelligentiæ: & componitur cum calodæmõ, ꝙ eſt bonus, dæmon: à caló, ꝙ eſt bonum, & dæmon, quaſi bonus dæmon. Deinde cum dicit.

Quid intẽdatur ab Ariſt. circa ſomniũ.

Demõ eſt nomen commune omnibus intelligentiis.

N. LEON.

Principio igitur hoc palam eſt quod eidem animali par ti Vigilia ineſt & Somnus: oppoſita nanque ſunt, & Vigiliæ Somnus priuatio quædam eſſe videtur. Semper enim extrema cum in alijs, tum in ipſis natura conſtantibus, in eodẽ quod illorum ſit capax fieri videntur, & eiuſdem eſſe paſſiones. Dico autem vt Sanitatem & morbum: Pulchritu- dinem

Somnus & vigilia inſunt omni animali & ſoli.

dinem & deformitatem: Robur & imbecillitatem: Visum & caecitatem: Auditum & Surditatem.

Primum quidem igitur hoc manifestum sit: quoniam circa idem animalis vigilia quidem est & somnus. Opponuntur enim, & videtur somnus vigiliae quędam priuatio. Nã extrema semper & in naturalibus, circa idem susceptibile videntur fieri, et eiusdem passiones esse. Dico autẽ veluti visus, caecitas: turpitudo, pulchritudo: sanitas, egritudo: fortitudo, debilitas: auditus, & surditas.

Prosequitur intentum. Et probat primo ꝙ somnus & vigilia sunt passiones coniuncti sic sensus est passio coniuncti: sed somnus & vigilia sunt circa idem, circa qđ est sensus: ergo somnus & vigilia sunt passiones coniuncti. In hac ratione sic procedit. Primo probat minorem, secundo probat maiorem, tertio infert conclusionẽ circa minorem. Primo ostendit ꝙ somnus & vigilia sunt circa idẽ, circa quod est sensus sic. Omnia priuatiue opposita habent fieri circa idem: sed somnus & vigilia sunt priuatiue opposita; ergo &c. Vnde primo ponit conclusionẽ cum dicit (primum) scđo minorẽ. ibi {Opponuntur. n.} Vbi dicit ꝙ somnus est quoddam vigiliae extremum cõtrarietatis immediatae, tertio maiorem. ibi {Nam extrema semper.} Et confirmat per exempla. ibi {Dico aũt.} Et accipit hic cõmuniter priuatiue opposita ſm ꝙ continẽt sub se contraria. Et ideo exemplificat in priuatiue oppositis à natura & in contrariis &c. Deinde cum dicit.

Notandum.

N. LEON.

Praeterea ex iis etiam est manifestum: qua enim re vigilantem animaduertimus, eadem sanè dormientem: illum etenim qui sentit vigilare arbitramur: vigilantemque omnem vel extrinsecam sentire, vel aliquam in seipso motionem. Si igitur vigilare in nullo alio est quam in sentiendi opere, manifestum profectò est, quoniam quo sentit, hoc vigilat & dormit quodcunque dormit.

Amplius autem & ex his manifestum. Quo enim vigilantem cognoscimus, hoc & eum qui somno premitur. Sentientem. n. vigilare putamus & vigilantem omnem: aut eo quod eorum quae extrinsecus aliquid sentit, vel eorum qui in ipso motuum aliquem. Si ergo vigilare in nullo alio est quam in eo quod est sentire, manifestum, quoniã quo quidẽ sentiunt, hoc vigilant vigilantia, & dormiunt dormiẽtia.

Eodem sensu cognoscimus vigilantem & dormientem.

Probat minorẽ in se sic. Eodem sensu cognoscimus vigilantem & dormientem: sed vigilantem cognoscimus per actum sentiendi, eo quod sentit aliquem motum interiorem vel exteriorẽ: quare idem est vigilare & sentire. Et qua parte sentiũt animalia, eadem parte vigilant & dormiunt. Hanc rationem ponit totam continue. Et notãdũ quod motus exterior est, qui fit à sensibili extra in organum sensus particularis: motus autem interior, qui fit à specie sensibili in organum sensus communis, qui superior est. Deinde cum dicit.

Notandum.

N. LEON.

Cum autem neque animae proprium sit sentire, neq; corporis: cuius enim est potestas, eiusdem etiam est actus: is autem, qui vocatur sensus, vt actus motio quaedam corpore medio ipsius est animae, manifestum sanè est, quod neque propria animae huiusmodi est passio, neque inanimum corpus sentire quippiam potest.

Famosa propositio.

Quoniam autem non animae proprium est sentire neque corporis, Cuius enim est potentia: eius est & actio. Qui vero dicitur sensus vt actio, motus quidam per corpus animae est. Manifestum quoniam neque animae passio propria: neque inanimatum corpus possibile est sentire.

Eiusdem est potentiae cuius est actus.

Probat maiorẽ sic. Eiusdem est potentia cuius est actus procedens à potentia: sed actus sentiendi est ipsius coniũcti: est. n. motus ab anima mediante organo corporeo: ergo sensus est actus, vel passio coniuncti. Vnde hic primo ponit conclusionem cum dicit. {Quoniam autem.} Secundo maiorem. ibi {Cuius. n.} Tertio minorẽ cum dicit {Quae vero est.} quarto iterum infert conclusionem cum dicit. {Manifestum qm.}. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Cum autem in alijs determinatum sit de ijs, quae veluti animę appellantur partes: & quod altrix quidem potestas à reliquis seiungi potest, aliarum aũt nulla absque illa esse potest, manifestum profectò est quod quibuscunque aliarum animantium sola insunt incremẽta & decrementa, illis somnum & vigiliam haudquaquam inesse, vt stirpibus.

Cum aũt determinatum sit prius in alijs de his quae dicuntur quasi particulae animae, & de nutritiua quod quidẽ separatur ab alij in corporibus habentibus vitam, aliarum vero nulla sine hac existit, manifestum quidem quaecunque viuentium augmenti diminutionisque participant solum, quoniam in his non est somnus, nec vigilia, velut plãtis.

Ostendit ꝙ somnus & vigilia insunt soli animali. Non enim insunt plantis: ergo insunt soli animali. Solum probat antecedens sic. Plantae non habent particulam sensitiuam, cuius passiones sunt somnus & vigilia: ergo non habent somnum & vigiliam. Huius rationis solum ponit conclusionem dicens ꝙ, cum determinatum sit in lib. de Anima, de his, quae sunt particulae aīę, s. ꝙ pars vegetatiua siue nutritiua separatur ab aliis partibus animę in quibusdam corporibus, sicut in plãtis. nulla autẽ pars animę reperitur sine vegetatiua: manifestum est ꝙ nulla viuentia participantia solam partem animae vegetatiuam, quae operatur augmentum & decrementum, habent somnum & vigiliam, sicut plantae. Deinde ponit medium huius rationis cum dicit.

Tex. cõ. 81.

N. LEON.

Non enim sensitiuam habent partem, siue separabilis sit illa, siue inseparabilis. potestate enim & essentia separabilis est.

Non enim habent particulam sensitiuam: neque si separabilis, neque si non separabile. Potestate enim & esse separabile est.

Dicens ꝙ plantae non habent sensitiuam particulam. Et hoc siue illa particula sit separabilis à potentia vegetatiua ſm locũ, sicut dixit Plato, qui dixit, ꝙ sensitiua est in corde, vegetatiua in hepate: siue non sit separabilis à potentia vegetatiua ſm locum: quia, si non sit separabilis ſm locum, separabilis est tñ ſm potentiá & definitionẽ.

Platonis placitũ, quod anima sensitiua sit in corde, vegetatiua in hepate.

LECTIO II.

Duae afferuntur conclusiones, altera est, nulli animali semper inesse vigiliam, altera vero, omni animali pene somnum & vigiliam inesse.

N. LEON.

Similique modo quod nihil sanè est quod semper vigilet, aut dormiat semper, sed ijsdem insunt animalibus vtraque ea passiones: nulli enim animali sensu praedito neque dormire, neque vigilare contingit. Nanque istarum vtraque passionum in primi sensitiui collocatur sensu.

Similiter autem quod nihil est quod semper vigilet aut semper dormiat: sed eisdem insunt animalium vtręque passiones hę. Neque enim si est animal habens sensum, hoc contingit neque dormire, neque vigilare. vtraque enim passio hęc circa sensum primi sensitiui est.

Sequitur secunda pars principalis, in qua ostendit ꝙ somnus & vigilia insunt animali vicissim. Et ista diuiditur in duas. Primo proponit duas conclusiones probãdas, secundo probat eas. ibi {Non contingit autem.} Et ista in duas. Primo probat primam, secundo secũdam. ibi {Animalia

malia quidem.} Prima in duas. Primo repetit conclusioné probandam, scd'o probat eam. ibi {Amplius aūt &c.} Et ista in duas. Primo probat q necesse est oém vigilantem aliqñ dormire, in scd'a probat conuersam. ibi {Similiter aūt &c.} Nunc sequitur secunda pars, in qua probat conclusioné secundā, & illa in duas, in partem principalē, & incidentalem. secūda ibi. {Plantarum autem &c.} Prima in duas. Primo probat q somnus & vigilia insunt omni animali, secundo probat q vniuersaliter insunt omni. ibi {Qm quidem &c.} Sequitur pars incidentalis in duas. Primo repetit rōnem propositam, secūdo probat mediū rōnis. ibi {Quibusdā vero &c.} Et ista in duas s'm duas rationes. Et secundo ibi. {Signum autem &c.} Ponit ergo primo duas conclusiones probandas. Et prima est, q nulli animali semper inest vigilia, & semper inest somnus: sed vtraq; insunt vicissim. Secunda est, q nullum animal habens sensum potest neq; dormire, neq; vigilare: sed necesse est alterum omni animali inesse, eo q ambo sunt passiones sensus communis, qui inest oī animali. Deinde cum dicit.

Prima conclusio. *Secunda conclusio.*

N. LEON. *Sed neq; horum contingit alterū eidē semper inesse, vt animalium aliquod sit genus quod semper dormiat, aut semper vigilet. Praeterea quęcunque natura aliquod exercent opus, quando id excesserit tempus, in quo quippiam facere possunt, lassescere illa, & ab opere cessare necesse est, vt. oculi contuentes, pariq; modo manus, reliquaq; omnia, quę aliquid operis habent. Itaq; si sentire rei cuiuspiam est opus illudq; planè omne excesserit tempus, in quo continuè sentire potest, deficiet profectò, neq; id amplius faciet. Cū igitur ipsum vigilare praescriptum sit eo quòd soluti sunt sensus: contrariorum autem alterum quidem necessario adest, alterum vero non: vigilare vero & dormire contraria, & omnibus alterutrum inesse necesse est, summa profectò erit necessitas dormiendi.*

Non contingit aūt alterum horum semper inesse eidem: veluti aliquod genus animaliū, semper dormire, vel semper vigilare. Amplius quorumcunq; est aliquod opus secundum naturam, quādo excesserint tēpus, in quo possunt aliquid facere, necesse est deficere, vt oculos cum viderint, postea quiescere oportet, nec amplius videre. Similiter autem manum & aliud omne, cuius est opus aliquod. Si itaq; alicuius est opus sentire, et hoc vtiq; excedat tempus, quo potest continue sentire, deficiet & non amplius faciet hoc. Si igitur vigilare definitur solutione sensus: contrariorum vero hoc quidem necesse est adesse, illud vero non. Vigilare autem ei quod est dormire contrarium est, & necessarium omni alterum inesse, necessarium vtiq; erit dormire.

Prima ratio. Probat primam conclusionem. Et primo repetit eam. ibi {Non contingit autem.} Secundo probat eā per duas rationes. Prima talis est, Quorumcunq; est aliquod opus determinatum s'm naturam, quando excedit tempus determinabile à natura in operatione tali, necesse est eam languescere & quiescere ab operatione tali, vt patet in visione, quae est talis operatio oculorum: & etiam in operatione manus. Quare cum sentire sit opus sentientis determinatum à natura, si continue sentiet, necesse est ipsum languescere & cessare ab actu operandi. Et tunc cum dicit. {Si igitur.} concludit intentum sic. Si omni sensitiuo necesse est cessare ab actu sentiendi, cum vigilare contingat in actu sentiendi: ergo necesse est ipsum cessare ab actu vigilandi: sed vigilare & dormire sunt contraria immediata: et quare necesse est alterum inesse alicui quando omni animali: ergo necesse est aliquando vigilare, & aliquādo dormire. Deinde cum dicit.

Si igitur huiusmodi passio est somnus, is autem ob vigiliae superfluentiam imbecillitas est quaedam, porrò vigiliae excessus alias morbi gratia, alias sine morbo fit, quare imbecillitas & dissolutio similiter se habebit. necesse sanè est omne quod vigilat etiam dormire contingere: semper enim operari haudquaquam potest. N. LEON

Si igitur huius passio est somnus, hoc aūt est impotentia propter excessum vigilandi. Vigilandi aūt excessus quandoq; quidem ab aegritudine, qñq; absq; aegritudine fit. Quare impotentia & dissolutio similiter erit, necesse est oē quod vigilat posse dormire. Impossibile enim semper agere.

Ponit secundam rationē quae talis est. Somnus est impotentia sensus propter excessum vigilādi: sed excessus vigilandi, aliqñ accidit animali ab egritudine, aliqñ sine egritudine: etiā huiusmodi impotētia. Quare vigilantē necesse est aliqñ dormire, qñ non possit amplius sentire. Et hanc rationem ponit totam. consequenter probat conuersam. *Somnus est impotētia sensus propter excessum vigilādi.*

Similiq; modo nullum semper dormire contingit animal. N. LEON.

Similiter autem neq; dormire semper consequenter vllum animal potest.

Et circa hoc duo facit. Primo ponit conclusionē, scd'o probat eā. ibi {Somnus. n.} Dicit ergo q necesse est omnem dormientē vigilare aliqñ &c. Deinde cum dicit.

Somnus n. quędam sensitiuae partis est passio, quasi vinculum quoddā & immobilitas. Quamobrem omne, quod dormit, sensitiuam habere partem necesse est. sensitiuum autē, id est quod actu sentire potest. Vt aūt per sensum propriè & simpliciter agat dormiens animal, fieri non potest. iccirco experrectilis necessario omnis est somnus. N. LEON.

Somnus. n. passio sensitiuę particulę est, vt vinculum & immobilitas quaedam. Quare necesse est omne dormiens habere sensitiuam particulam. Sensitiuū autem est, quod potest sentire secundum actū, agere aūt sensu propriè & simpliciter impossibile est dormientem simul: ideo necessarium est somnum omnem excitabilem esse.

Quam probat sic. Oē dormiens pōt sentire s'm actū: sed hoc non cōtingit dum dormit: ergo necesse est ipsum excitari à somno, vt actu sentiat. Huius rōnis primo probat Maiorem sic. Somnus est passio sensitiuae particulae. est. n. immobilitas sensus, & quasi vinculum: ergo necesse est omnem dormientem habere particulam sensitiuam: sed oē habens sensitiuam particulam potest sentire s'm actum: ergo oē dormiens potest sentire s'm actum. Hanc rationem totā ponit post conclusionē, quę est Maior principalit rationis: & secundo infert principalem conclusionem cum dicit, ideo necessarium. Deinde cum dicit. *Somnus est immobilitas sensus & quasi vinculū eius.*

Et alia quidē animaliū oīa fere genera, cum natantiū, tū volucrium, & pedestrium, somni participare videntur. N. LEON.

Animalia quidem igitur penè omnia somno cōmunicātur & natabilia, & volatilia, atq; gressibilia.

Probat scd'am conclusionē, s. q somnus & vigilia insunt penè oī animali sic. Omnia animalia volatilia, gressibilia, & natabilia habent somnū & vigiliā: sed omnia animalia penè sunt huiusmodi: ergo oīa animalia penè habent somnū & vigiliā. Huius rōnis primo ponit cōclusionem cū dicit. {Animalia &c.} Subiungit maiorē cum dicit. {Et natabilia &c.} Et nota q dicit penè, propter animalia carentia motu progressiuo, quae sunt terrae affixa, quae sunt conchilia degentia. Deinde cum dicit.

Pisciumq; genus omne, nec non quae mollia appellantur, dormire conspectum est: & omnia sanè quaecunque oculos habent: quinetiam ea quae duros habent oculos, & insecta etiam dormire certum est: quamuis eiusmodi omnia breuioris sint somni. quapropter vtrum dormiant, necne, nos sępe

ſæpe latet. Quæ aũt oſtreaceum habent tergus an dormiant ſenſu adhuc non eſt compertum: quod ſi cui propoſita veriſimilis videtur ratio, illi ſanè aſſentiri poterit.

Etenim oĩa genera piſcium, et quæ marinorũ, vel malachiorũ viſa ſunt dormientia, et alia omnia quæcunq; habent oculos. Etenim quæ duros habent oculos, & inſecta, manifeſtũ quod dormiunt: breuis aũt ſomni ſunt huiuſmodi omnia. Ideoq; latebunt vtiq; quædam multotiens, vtrum participant ſomno vel non. Eorum vero quæ duram habent teſtã, ſecundum ſenſum quidẽ nondum factum eſt manifeſtũ, ſi dormiant, ſi cui vero veriſimilis dicta ratio eſt, ſuadebitur.

Probat Minurem per locum à minori ſic. Omnia genera piſciũ, etiã quæ ſunt malacia, cuiuſmodi ſunt oſtreæ & huiuſmodi conchilia: & oĩa animalia quæ habẽt oculos dormiunt aliqñ: & quę habent oculos duros, & carẽt palpebris, quibus videntur vigiles oculi: quia ſignum maxime dormiendi eſt clauſio palpebrarum: & ſic animalia imperfecta aliqñ dormiunt: licet propter leuitatem ſomni lateant nos ipſos dormire. Ipſa etiã animalia, quæ habent durum corium, in quibus parua aſcendit euaporatio à nutrimento propter eorum duritiem, quod eſt cauſa ſomni, aliquando dormiunt, licet illud nondum ſit manifeſtum. Et ita eſt manifeſtum ꝙ omnia animalia aliquando dormiunt. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Ex ijs profecto manifeſtum eſt quòd in ſomni opere animantia communicant omnia, ſi quidem eo quòd ſenſum habet omne circunſcribitur animal.*

Quod igitur quidem ſomno communicant omnia animalia: manifeſtum eſt ex his. eo enim quòd eſt ſenſum habere, definitur animal.

Probat ꝙ ſomnus & vigilia inſunt oĩ animali, & vniuerſaliter ſic. Omne aĩal habet ſenſum: ſed ſomnus & vigilia ſunt paſsiones ſenſus: ergo oĩa animalia habent ſomnum, & vigiliã. Huius rõnis primo ponit concluſionẽ cũ dicit. {Quod igitur quidem.} Secundo ponit declarationẽ Maioris dicens, ꝙ animal habet ſenſum, quia definitur per ſenſum. Et ita conſtat ꝙ omne animal habet ſenſum. Et hoc facit cum dicit. {Eo enim.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Porrò ſenſus quodãmodo immobilitatẽ, et quaſi vinculum eſſe dicimus ſomnũ: huius aũt relaxationem et ſolutionẽ, vigilia: ſtirpium aũt genus nullũ harũ eſt particeps paſſionum, cum abſque ſenſu neq; ſomnus inſit, neq; vigilia.*

Senſus autem modo quidem aliquo immobilitatem & velut vinculum ſomnum eſſe dicimus. ſolutionem autem remiſſionemq; vigiliam. Plantarum autem nullam poſſibile eſt communicare neutra harum paſſionum. nam ſine ſenſu quidem non exiſtit, neq; ſomnus, neque vigilia.

Ponit declarationem Minoris ſic. Somnus eſt immobilitas & vinculum ſenſus. Et quodammodo dicit, q͞a nõ eſt vinculum, niſi metaphorice accipiatur vinculum. Vigilia enim eſt remotio, & ſolutio ſenſus à tali vinculo, & ita ſomnus & vigilia ſunt paſsiones ſenſus. Et quia ſuperius probauit ſomnum non ineſſe plantis eo, ꝙ non habent ſenſum, hic incidenter cum dicit {Plantarum &c. {redit vt probet dictũ mediũ. Et primo repetit rationẽ prius poſitam vt patet. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quibus vero adeſt ſenſus, ijs profecto & contriſtari ineſt, & in voluptate eſſe. quibus vero hęc adſunt, ijs & appetentia ineſt. Stirpibus autem nihil horum ineſſe videtur.*

Quibus vero ineſt ſenſus, & triſtari, & gaudere: quibus vero hæc, & concupiſcentia. Plantis autem nihil horum ineſt.

Probat mediũ per duas rationes. Prima talis eſt. Quibus ineſt ſenſus, ineſt triſtitia & gaudium; & quibus hæc inſunt, in eis eſt concupiſcentia. Sed nihil horum ineſt plantis: ergo nec ſenſus. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Huiuſce aũt rei ſignum eſt, quòd altrix pars ſomni magis tempore quã vigilia opus peragit ſuum: aluntur. n. tunc & increſcunt magis, quippe quę nihil adhęc indigeant ſenſu.*

Signum aũt, quoniã & opus ſuum facit nutritiua particula in dormiẽdo magis quã in vigilando. Nutriuntur aũt & augentur tunc magis, tanquã nihil egentia ad hæc ſenſu.

Ponit ſecundam rationem. Et eſt talis, Cõplexio plantarum in nutrimento & augmento, & his ſimilia, melius fiunt ſine ſenſu q̃ cũ ſenſu: ergo plantæ non habẽt ſenſum cum natura ſemper faciat ꝙ melius eſt. Huius rationis ſolum ponit Minorem per ſignũ, dicẽs, ꝙ ſignum eſt ꝙ nutrimentũ & augmentum melius fiunt ſine ſenſu q̃ cũ ſenſu. quare aĩa vegetatiua ſiue nutritiua melius facit opus ſuum in animalibus in dormiẽdo, q̃ in vigilando. Nutriuntur. n. & augẽtur magis cum dormiunt, q̃ cum vigilãt. Et ita nutrimentum, & augmentum non indigent ſenſu.

Signũ quar[e] in plantis no[n] ſit ſenſus.

LECTIO III.

Cuiuſnam ſenſus Somnus & Vigilia paſsio ſit oſtenditur.

N. LEON. *Quam autem ob cauſam dormiant animalia, & vigilent, & quonã ſenſu, aut quibus. ſi quidem per plures fiant, conſyderandum eſt.*

Quare autem dormiant & vigilent animalia: & propter qualem quendam ſenſum, vel quales ſi propter plures, conſyderandum.

Oſtenſo ꝙ ſomnus & vigilia inſunt oĩ animali viciſſim, & ſoli, In hac parte oſtẽdit ꝙ cõiuncti paſsiones ſunt & propter quã cauſam, & hæc in duas. Primo dat intentionẽ ſuã, ſcd͠o proſequitur. ibi {Q͞m vero quædã &c.} Et iſta in duas. Primo dicit, ꝙ ſomnus & vigilia ſunt paſſiones ſenſus cõis, & eius organi, In ſecunda oſtẽdit propter quã cauſam eis inſunt. ibi {Propter quã cauſam accidit dormire &c.} Prima in duas, penes duas rationes, & ſecunda. ibi {Si enim eo.} Prima in duas in principalẽ & corollariam. ibi {Siue omnibus &c.} Prima in tres. In prima oſtendit maiorem, in ſecunda oſtendit minorem. ibi {Q͞m autem &c.} in tertia infert cõcluſionẽ. ibi {Manifeſtum eſt aũt &c.} Media in duas, in principalẽ & incidentalem, quæ incipit. ibi {Hoc aũt ſimul.} Et prima in duas. Primo ponit minorẽ, ſecundo probat eã per duas rationes. ibi {Quæ q͞m.} Et iſta in duas ſ͞m duas rationes, & ſecunda. ibi {Et iudicat &c.} Dicit ergo primo intentionẽ ſuam dicens. Propter quam cauſam dormiunt & vigilant animalia conſyderandum eſt modo, & circa quales ſenſus, ſicut ſi ſint circa plures. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quoniam autem nonnulla animalium omnes habent ſenſus, quędam vero non habent, vt auditum, viſum: nanq; tactum & guſtatum habent omnia, niſi animalium quippiam fuerit imperfectum. de ijs autem dictum eſt in commentarijs de Anima. Fieri autem non poteſt vt dormiens animal quouis ſimpliciter operetur ſenſu. manifeſtum ſanè eſt quòd eandem ineſſe omnibus paſsionem neceſſe eſt in eo, qui vocatur ſomnus. Si enim hoc quidem, illo vero non, hoc ſanè dormiens ſentiet: id autem fieri non poteſt.*

*Quoniam vero quædam animalium habent ſenſus omnes: quędam vero non habent, *vt viſum. tactum autem & guſtum oĩa habent, niſi ſit aliquod animaliũ imperfectorum, dictum eſt aũt de his in his, quæ de Anima: impoſsibile aũt ſimpliciter qualicũq; ſenſu ſentire, quod dormit aĩal: manifeſtũ q͞m oĩbus neceſſariũ ineſſe eandẽ paſſionem in*

*a. l. ut auditum, viſum.

a. lec 3. ſi 3. lec. pen. & de tima.

vocato

uocato somno.nam si huic quidem, huic uero non, hac dormiens sentiet. hoc autem impossibile est.

Probat ꝙ somnus & vigilia sunt passiones sensus cõis & eius organi sic. Sõnus & vigilia omnibus partibus animaliũ insunt simul: sed sensus cõis sequitur ad oẽs sensus particulares,& est cõe eis ergo somnus & vigilia sunt passiones sensus cõis. Et fundatur hæc ratio super hãc maximam. Oĩs passio, inhærens pluribus sensibus, inhæret per naturam sui subiecti primi, qđ reperitur in omnibus vt dicit Arist. in lib. Poste. & ita cũ somnus & vigilia sint passiones sensus, & insunt oĩbus partibus animalis, hoc erit de necessitate per naturam sensus cõis. Huius rationis primo probat Maiorẽ sic. Cum quædam animalia habeant oẽs sensus, vt perfecta, quædam non, sed solum tactum & gustũ: & ad minus illos, nisi fuerit aliquod animal summe imperfectum. ꝙ animal est terræ affixum more plãtæ, vt spongia maris, vel pars decisa animalis annulosi, quę gustu carent vniuersale est verũ ꝙ non contingit animal dormiens aliquo sensu particulari sentire: ergo necesse est hãc passionẽ, quæ est somnus, simul inesse oĩbus sensibus particularibus. Huius rationis primo ponit antecedens cum dicit. {Qm̃ vero.} secundo cõsequens, cũ dicit. {Manifestum qm̃} tertio declarat cõsequentiã dicẽs: Si somnus inesset alicui sensui, alicui nõ, tunc sentiret ſm vnum, & dormiret ſm alium: quod est impossibile. Et hoc est quod dicit. ibi {Nam.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quoniã aũt singulis inest sensibus partim propriũ quoddam, partim uero cõe: proprium quidẽ ut uisioni uidere, auditui vero audire, eademq; in alijs ratione. Est etiam communis quædam potestas, quæ omnes consequitur sensus.*

Quoniam autem inest vnicuiq; sensui aliquid proprium atq; aliquid commune. Proprium quidem, velut visui videre, auditui aũt audire: & in alijs secundum eundem modũ. Est autem quædam & cõis potentia, quæ sequitur omnes.

Probat Minorẽ dicens, ꝙ in vnoquoq; sensu particulari est aliquid propriũ, & aliquid cõe, cõsequens ad ipsum propriũ: & est ei sua propria operatio, vt visui videre, & auditui audire; & quædã cõis potentia sentiendi est, consequens ad omnes sensus particulares. Deinde cũ dicit.

N. LEON. *Qua videt, & audit, & sentit. non enim visu cernit quod videt.*

Qua & quod videt, & audit, & sentit. non enim visu quidem videt, quod videt.

Prima ratio quod sit necessarius sensus communis præter proprios. Probat consequens duabus rationibus. Quarum prima talis est. Aliquo sensu sentimus nos videre: sed non sensu proprio: ergo aliquis est sensus communis sentiẽs. Et hic primo ponit conclusionẽ, & secundo Minorem. ibi {Non enim.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Et iudicat certe & iudicare potest quod diuersa sint dulcia ab ipsis albis, neq; gustatu, neq; visu, neq; vtrisq;, sed cõmuni quadã omniũ sensiteriorũ parte. est.n. vnus sensus & proprium sensiterium vnum. Essentia autem cuiusque generis sensuum diuersa, vt soni & coloris. Hoc autem simul cum tactili existit maxime: id namq; ab alijs separatur sensiterijs, cum alia ab illo distingui non possunt. Dictũ est aũt de ijs in Contemplationibus de Anima. Manifestum igitur est vigiliam et somnum huius sensiterij esse passiones.*

Et iudicat itaq; & potest discernere, quoniam alia quidem dulcia sunt ab albis, nec gustu, nec visu, nec ambobus, sed quadam cõmuni particula omniũ sensitiuorum. nam est quidem sensus vnus, & principale sensitiuum vnum, esse autem sensui generis cuiuslibet alterum, velut soni & coloris. Hoc autem simul cum tactiuo maxime existit. Hoc quidem enim separatur ab alijs sensitiuis, alia vero ab hoc inseparabilia sunt. Dictum est autem de ipsis in his, quæ de Anima theorematibus. Manifestum igitur quoniam huius est passio, vigilia & somnus.

Secunda ratio. Ponit secundam rationem quæ talis est. Aliquis sensus discernit sensibilia diuersorum generum, vt album à dulci: sed non facit hoc vno sensu proprio, nec pluribus: ergo de necessitate est aliquis sensus cõis, faciens huiusmodi iudicium & discretionem primo ponit Maiorem, secundo cum dicit. {Nec gustu.} ponit Minorem, tertio cum dicit. {sed quadã.} ponit conclusionẽ. Et ex hoc concludit vlterius ꝙ vnus est sensus cõis & principalis, & vnũ organum sentiẽdi principale, ꝙ licet sit idẽ & vnum ſm substantiam, est tñ diuersum ſm esse inquantũ sentit sensibilia diuersa genere. Et hoc est ꝙ dicit. ibi {Nam quidem.} & quia superius dictum est ꝙ sensus cõis sequitur maxime ad sensus particulares, ne crederet quis ꝙ hoc esset generaliter verum, addit consequenter ꝙ sensus cõis maxime sequitur ad tactum, & simul est cum ipso: quia tactus solus reperitur sine sensibus alijs: & alij nũquam sine tactu, vt dicit in lib. de Aĩa. Et hoc est ꝙ dicit. {Hoc aũt simul.} Et tunc concludit principalem conclusionẽ cum dicit. {Manifestũ est igitur.} Deinde cum dicit.

3. de. c. 17. 3. de. pe. & ul.

N. LEON. *Quamobrem omnibus inest animalibus. solus enim tactus omnibus inest.*

Propter quod omnibus inest animalibus. Etenim tactus solus omnibus inest.

Infert corollarie ꝙ somnus & vigilia insunt oĩbus animalibus. Tactus.n. ad quem sequitur sensus cõis, inest omnibus animalibus ad minus. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Si enim eo quod omnes quippiam patiantur sensus somnus fieret, absurdum, si quibus neq; necesse est, neq; quodãmodo fieri potest vt simul agant, hos simul cessare, & esse immobiles, necessarium esset. Contrarium enim illis accidere rationi consentaneum est magis, non simul, s. quiescere, sed vt nos nunc asserimus de huiusmodi re rationabiliter se habere videtur. Cum enim sensiteriorum omniũ pręcipuũ, & ad quod alia tendunt omnia, quippiam patitur, reliqua etiam simul affici oĩa necesse est: illorum vero quopiam minus idoneo existente, vt hoc tale sit nulla est necessitas.*

Si enim in eo quod omnes patiuntur aliquid sensus, fieret dormitio, incõueniens est, si quibus neq; necesse, neq; possibile est aliquo modo agere simul, hos vacare, simul & immobiles existere. contrarium.n. rationabilius accideret eis, quã simul quiescere. Quemadmodũ autem nunc dicimus rationabiliter se habet & de his. Nam, cũ principale aliorum omnium sensitiuorũ, & ad quod tendunt alia, patiatur aliquid, compati necessarium & reliqua omnia. Illorum autem cum aliquid impotens sit, non necesse est hoc impotens fieri.

Ratio quare somnus nõ est passio sensuum propriorum. Ponit secũdam rationem principalẽ, & est talis. Ad cuius vacationẽ & quietem sequitur vacatio & quies oĩ sensui, & non ecõuerso, illius est somnus primo per se & vigilia: sed ad vacationẽ sensus cõis, sequitur vacatio oĩum particularium & non econuerso, ad vacationem autem vnius sensus proprij non sequitur vacatio aliorũ sensuum particularium, sicut nec ad actionem vnius sequitur actio alterius: ergo somnus non est passio sensuum propriorum, sed cõis. Primo ponit conclusionem cum dicit. {Si enim.} Et continuat partem minorem cum antecedente cum dicit, {Si enim.} Et tertio addit tertiam partem Minoris cum dicit. {Quemadmodum aũt.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Ex multis aũt compertum quòd non eo quòd cessant sensus, et illis nõ vtitur aĩal, existit somnus neq; qm̃ sentire nõ possunt, in aĩæ nanq; defectu huiusmodi quippiam accidit:*

sensuum enim imbecillitas est animæ defectus. Ad hunc etiã modum quędam fiunt amentię. Praeterea quibuscunq; arteriæ, quæ in collo sunt comprimuntur. (ij certe omni carẽt sensu) verum cum visus imbecillitas acciderit: neq; in quouis sensiterio, neq; quãlibet ob causam, sed vt nunc est constitutum, qñ in primo fuerit, quo sentit omnia. cũ.n. illuc defecerit, omnibus etiã alijs sensiteriis necesse est non posse sentire: cum vero illorum quippiam huic, non est necesse.

Manifestum aũt ex pluribus, quoniam non in sensus sine operatione esse, & non vti ipsis, somnus est, neq; in non posse sentire. Nam & manifeste in animæ defectionibus tale quid accidit. Impotentia enim sensuum est animæ defectio. Fiunt aũt & amentię quædam huiusmodi. Amplius autem quibus in collo venæ apprehenduntur: insensibiles fiunt. Sed qñ impotentia visus, neque in quouis sensitiuo, neque per quãuis causam (sed quemadmodũ dictum est nunc) in primo quo sentit omnia. Cum enim hoc quidem impotens fuerit, necesse est & sensitiua omnia impotentia esse sentire: cũ vero illorum aliquid, non est hoc necesse.

Solutio obiectionis tacitæ. Quia dixit ꝙ somnus est vocatio sensuũ, ne crederet quis, ꝙ oĩs vocatio esset somnus, hoc remouet dicẽs, ꝙ nõ quia multipliciter accidit impotẽtia sensus pp defectum spirituum aĩalium in cõparatione sensuũ. Aliter propter defectũ illorum cõtingit aliqñ amẽtia. Similiter cõtingit insensibilitas pp occupationes venarũ, quibus deferũtur spũs ad sensus exteriores. nulla talis impotentia sensus est somnus, sed qñq; est sensus impotentia: nõ propter defectũ organi particularis, neq; ex quacũq; causa. Sed ꝑpter impotentiã sensus cõis per organũ, ꝙ prouenit ex defectu sensus materialis, ꝑ cuius impotentiã reducũtur oĩa organa particularia impotẽtia ad sentiendũ, & non ecõuerso.

LECTIO IIII.

Somni ac Vigiliæ causæ quædam enumerantur.

N. LEON. *Quam vero ob causam accidat somnus: & qualis eiusmodi sit passio, dicendum est. Quoniam autem causarum complures sunt modi, nãq; & cuius gratia, & vnde motionis initiũ, nec nõ materiã, et rationem, causas nuncupamus.*

Propter quam vero causam accidit dormire: & cuiusmodi passio est, dicendum. Quoniam vero modi plures sunt causarum: nã & quod cuius gratia, & vnde principiũ motus, & materiã, et rationẽ causas esse dicimus.

Ostenio ꝙ somnus & vigilia sunt passiones sensus cõis & eius organi, in hac parte intẽdit determinare de causis somni. Et diuiditur in duas. In prima dat inuentionem suã in secunda s̃m modos causarum declarat & determinat causas somni. ibi {Primum quidem &c.} Et ista in duas. Primo dat causam finalem somni. In secunda. ibi {Amplius &c.} Determinat causam materialem. In tertia parte determinat causam efficientem. ibi {Consequens autem.} Prima in duas. Primo præmittit quandam suppositionem, in secunda prosequitur intentum: & secũda. ibi {Quidem vero &c.} Et ista in duas. Primo determinat. somni finem spectantẽ ad esse aĩalis, in secunda finẽ spectantem ad bene esse aĩalis. ibi {Vigilia vero &c.} Tunc sequitur illa pars, in qua determinat de causa materiali: & illa in duas partes diuiditur. in prima dat intẽtionem suã. in secunda prosequitur intentũ. ibi {Qm ergo &c.} Et ista pars diuiditur in duas, in principalẽ & incidentalem: in qua mouet dubitationẽ. ibi {Mouetur igitur &c.} Prima in duas. In prima probat suæ rationis maiorẽ, secũdo ponit minorem & infert conclusionẽ. ibi {Si vero est.} Prima in duas. Primo ponit prosyllogismum ad maiorẽ, secundo declarat ei præmissas. ibi {Motus quidẽ &c.} Et ista in duas. Primo ostendit minorem, secundo maiorẽ. ibi {Media autem.} Prima in duas. Primo ponit minorẽ, secundo probat eã. ibi {Motus quidẽ &c.} Et ista in duas. Primo probat primã partem minoris, s. ꝙ cor est principium spũs, in secunda probat secundã, s. ꝙ cor est principium motus sensibilis. ibi {Qm mouere &c.} Prima in duas. Primo, ostendit ꝙ cor est principiũ in habentibus sanguinẽ, scd'o ostẽdit ꝙ in non habentibus sanguinẽ est aliquod principiũ simile cordi. ibi {Nõ habẽtibus &c.} Primo dat intentionẽ suam: & prosequitur & diuidit causam in finalem, formalem efficientẽ, & materialẽ. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Principio igitur cum naturam alicuius gratia facere asserimus, illuc autem bonum quoddam est.*

Primum quidem igitur, quoniam naturam dicimus gratia huius facere: hoc autem bonum aliquod.

Quæ fiunt à natura, fiunt propter finem. Determinat causam somni finalẽ. Et primo præmittit quandam suppositionem dicens. Qm natura facit quod facit propter aliquem finem, qui est bonum aliquod, & hoc dicit. ibi {Primũ quidẽ.} Et ex hac suppositione sequitur, ꝙ somnus finem habet, cum sit passio naturalis. Nota etiam ꝙ, quia somnus forma non est, immo priuatio, ideo eius causam formalem non determinat. Et sic ex determinatis hic, patet definitio somni, per quam eius quidditas signatur &c. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quietem vero omnibus, quæ nata sunt moueri, non possunt autẽ semper et cõtinue cũ voluptate moueri, necessariã esse et vtilẽ: somno uero ueritate adductã hãc applicant trãslationẽ, quasi reqies sit. quãobrẽ salutis gratia aĩalibus inest.*

Quietem vero omni, quod natum est moueri, cum non possit semper continue moueri cum delectatione, necessariã esse atque vtilẽ, somno quoq; propter ipsam veritatẽ coaptant metaphoram hanc, tanquã requies sit. Quare propter salutem animalium existit.

Finis somni ad esse animalis spectans. Ostendit finẽ somni spectantem ad esse aĩalis sic. Cui libet aĩali non potenti semper cõtinue moueri cum voluptate, necessaria est aliqñ quies propter salutem eius. sed somnus est quies huiusmodi: quia, si aĩal nõ põt continue re cum voluptate: ergo necessarius est somnus propter salutem aĩalis. Et ita patet ꝙ definitio somni est salus animalis. Huius rõnis primo ponit Maiorem cum dixit. {Quietem uero} Secundo Minorẽ cũ dicit (somnus.) Et nota ꝙ dicũt somnũ qetem per metaphorã, s. per similitudinem: quia nõ est ꝑprie quies, sicut nec sentire est ꝑprie moueri. Sed communiter. Et, quia licet somnus sit quies virtutum animalium, est tamen magis labor virtutum naturalium. Et sunt uirtutes naturales, quæ operantur digestionem & virtutes animales. quæ operantur sensum & motum. Et tunc ponit conclusionem, cùm dicit. {Quapropter.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Vigilia autẽ finis est. sentire enim & sapere omnibus est finis, quæ illorum alterutrum habent.*

Vigilia vero finis, nam sentire & sapere, omnibus finis quibus inest alterum eorum.

Finis somni ad bene esse spectans. Ostendit finem somni spectantem ad bene esse aĩalis, qui est exercere & excitare opera aĩalis sic vigilare, siue exercere opera vigiliæ est finis animalis: sed ista opera nõ potest animal aliqñ exercere, nisi aliqñ capiat somnũ & quietem: ergo somnus est necessarius cuilibet aĩali propter hunc finẽ. Huius rõnis primo ponit Maiorẽ cũ dicit. {Vigilia vero.} Et secundo declarat eã sic. Sẽtire & sapere sunt opera vigiliæ: sed sentire & sapere sunt opa cuiuslibet animalis cui insunt: ergo & vigilare est finis. Huius rationis tñ ponit medium & probat. Deinde cũ dicit.

Optima

N. LEON.

Optima nanq; ist ac finis autem optimum. Necessarium praeterea est cuiq; animalium inesse somnum. necessitatem autem ex suppositione dico: quoniã si animal est suam ipsius habens naturam, quaedam illi necessario adesse oportet: quae sanè si existunt, alia etiam quaedam adesse necesse est.

Optima enim haec: finis vero optimus. Amplius, necessarium vnicuiq; animalium inesse somnum. Dico autem ex suppositione necessitatem. quoniam, si animal erit habens suam naturam: ex necessitate inesse quaedam ei oportet: & his existentibus, alia existere.

Quid est optimum in vnoquoque est finis eius.

Probat sic. Quod est optimum in vnoquoq; est finis eius: sed sentire & sapere sunt optima eorum in quo sunt, ergo sunt finis. Huius rationis primo ponit Minorẽ cum dicit {Optima} secundo Maiorẽ. ibi {Finis vero.} Deinde ponit conclusionẽ cum dicit. {Necessarium}. Et ponit postea Minorem principalis rationis cum dicit. {Dico autem.} Et vocat vigilare & exercere opera eius, ſm naturam animalis. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Praeterea quoniam motu, & actione in corporibus facta cum dormire, tum vigilare animantibus contingat, post haec dicendum est. alijs igitur animalibus, vt ex sanguinibus, passionis huiusce causas vel easdem esse, vel proportione respondentes, existimandum est. sanguine vero praeditis, easdem quae hominibus: quamobrem ex ijs omnia sunt considerauda.

Amplius autem, & quali motu & actione in corporibus facta, accidit vigilare & dormire animalibus: post hoc dicendum. Alijs igitur animalibus, quemadmodum non habentibus, sanguinem, existimandum est causas esse passionis vel easdem, vel proportionales, sanguinem vero habentibus, quae quidem hominibus: quare ex his omnibus speculandum.

Determinat de causa materiali somni. Et primo dat intentionem suam, vt patet. secundo praemittit quãdam suppositionem dicens, ꝙ eadem est causa materialis somni & proportionalis animalibus habentibus sanguinẽ, & in non habentibus. Et nota ꝙ causam materialẽ somni vocat istam partem corporis, quae est primum subiectum: quae est principium sensus. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Quod igitur sensus initium ab eadem animalium sit parte à qua motionis exordium est in alijs prius est determinatum. Haec aũt cum tripartita sint loca, media sanè sita est inter caput & imum ventrem. In ijs igitur, quae sanguine praedita sunt, ea est pars, quae in corde sita est: omnia nãq; sanguine praedita cor habent. & sensus, motionisq; propria initium inde est.

Quod igitur sensus principium, sit ab eadem parte animalis, à qua quidem & motus, determinatum est prius in alijs. Ipsa vero est trium determinatorum locorum, qui medius est inter caput & inferiorem ventrem. Habentibus quidem igitur sanguinem, hoc est quae circa cor pars. Omnia enim habentia sanguinẽ cor habent & principium motus, & sensus principalis huic est.

Causa materialis somni et vigiliae quae sit.

Determinat intentũ tali rõne. Cor vel aliquid simile cordi est principiũ sensus: Sed somnus & vigilia primo & per se sunt circa principiũ sensus, vt probatũ fuit prius: ergo sunt primo circa cor vel aliqd simile cordi, vt circa primũ subiectũ. Huius rõnis probat Maiorẽ tali prosyllogismo. Eadem pars aĩalis est principiũ sensus & motus, sicut determinatũ est in lib. de Aĩalibus: sed cor & simile cordi vel proportionale, est principiũ motus: ergo est principiũ sensus. Huius rõnis primo ponit Maiorẽ, & scđo Minorẽ, & cõclusionem dicens, ꝙ ista pars aĩalis est media trium locorum. Inter caput. n. & dorsum ventris, idest mediũ ſm veritatem, inter cerebrum & caput, quae sunt alia mẽbra principalia: & haec pars in omnibus habentibus sanguinem est cor: in alijs non habentibus sanguinem proportionale cordi est principium motus & sensus ab hac parte. Et hoc dicit. ibi {Ipsa vero.} Deinde cum dicit.

N. LEON.

Motus igitur initiũ quod spiritus sit principium, manifestum est: & omnino refrigerationis origo inde est.

Motus quidẽ igitur & spiritus, manifestum quoniã principium, & omnino qui refrigerationis, est hic.

Cor est principiũ spiritus.

Ostendit praemissas praedicti prosyllogismi. Et primo Minorem, ſ. ꝙ cor est principium spũs in habentibus sanguinem, sic. Cor est principium refrigerationis, quae fit per attractionem spiritus: cor ergo est principium spiritus. Huius rationis solum ponit mediũ, cum dicit. {motus quidem.} Deinde cum dicit.

N. LEON.

Et ijs, quae respirant, humoreq; refrigerantur, ad salutẽ illius quod in hac parte est calidi, natura comparauit. qua de re separatim infra pertractabitur.

*Et * respirationem autem, & humido * refrigerationem ad salutem eius, qui est in hac particula caloris, natura tribuit. Dicetur autem de ipsa postea separatim.*

a. l. respirantia.

a. l. refrigerantia.

Ad quid natura dederit animali respirationem.

Declarat illud sic. Natura dedit animali respirationẽ, vt per aerem humidũ inspiratum infrigidetur calor naturalis cordis propter salutem eius: aliter. n. sanguis, qui est in corde inflammaretur, & combureretur cor. Et nascitur iste calor propter intermissionem sanguinis in thalamis cordis & continet cursum illius in dextro thalamo eius. De hac aũt natura respirationis determinatur in lib. de Respiratione & Inspiratione. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Iis autem quae sanguine carent, & insectis: & ijs quae non respirant, in proportione illi correspondente parte. connatus enim spiritus cum exurgens, tum vero residens cernitur. palam autem est hoc in ijs, quae ex vnica membrana integras habent alas, vt vespae sunt, & apes, & muscae, & reliqua id genus omnia.

*Non habentibus vero sanguinem, & insectis & non suscipientibus spiritum in proportionali plantatus spiritus * insflans & residens videtur. Palam autem hoc in his quae sunt * totala, puta vespis, apibus, & muscis, quaecunque huiusmodi sunt.*

a. l. exurgens.

a. l. totipennia.

Ostendit idem in non habentibus sanguinẽ dicens ꝙ cum illis non sit respiratio per aliquod organum deputatum ad hoc, cuiusmodi est camera pulmonis in habentibus sanguinẽ, in non habẽtibus est aliquid proportionale cordi, in quo est spũs complantatus ad refrigerationẽ caloris naturalis in ipso existentis. q quidem spũs complantatus est per subtiles poros corporis, cuiusmodi sunt aĩalia sensitiua, quae vocatur totala: sicut vermes, & vespae, & muscae. Et hmõi dicũtur totala quae in qualibet parte alata, & ꝑ totum corpus. Et ita habent spiritũ ad refrigerationem membri, qđ est simile cordi. Deinde cũ dicit.

N. LEON.

Sed quoniam mouere quippiam, aut facere sine vi haudquaquam fieri posse videtur robur autem spiritus contentio efficit. spirantibus quidem eius, qui extrinsecus aduenit, nõ spirantibus autem, eius qui est connatus.

Quoniam autem mouere quidem, aut facere aliquid sine robore non est possibile. Vigore autem facit, spiritus detentio. Et spirantibus quidem, quae deforis, non respirantibus vero ea, quae ingenita est.

Probat secundam partem minoris prosyllogismi. ſ. ꝙ illud ꝙ est simile cordi, est principium motus sensibilis sic. Si motus localis est à vigore & spũs perseuerantia: qm̃ spiritus inspiratur per organũ propriũ in animalibus respirantibus, & non respirantibus est complantatus intra:

ergo & locus motus localis est à spiritus perseuerantia: & ita à corde, quod est principium spiritus. Huius rationis primo ponit primã propositionẽ cum dicit. {Qm̃ autẽ.} scd̃o secundã cum dicit. {Vigorẽ.} Deinde cum dicit.

N. LEON.

Iccirco bombum quendam facere animaduertuntur illa, quæ alas habent cum mouentur, spiritus scilicet attritu in transuersum septum incurrẽtis eorum, quæ membranaceas habent alas.

Ideo & bombantia alata videntur cum moueantur attractione spiritus offendentis ad succinctorium totalorum.

Ostendit scd̃m per signũ dicẽs, q̃, qa vigor est à spũs perseuerantia, ideo & bombãtia, quæ sunt vermes facientes sirichum, videntur continue mota eo q̃ mouetur per attractionẽ spiritus reseruata ad mẽbrum: qd̃ dicitur succinctorium in totalis. Et dicitur à quibusdam succinctoriũ dyaphragma, q̃ est pellis diuidens superiora ventris ab inferioribus: siue spiritualia à nutritiuis, ad quã pellem fit reuerberatio spiritus. Et põt dici q̃ est membrum in totalis, qd̃ est proportionale cordi, ad qd̃ omnes partes totalis succinduntur: siue innituntur, sicut ad aliquid sui principium, per quod sustentatur: sicut omnes partes terræ sustentantur ad centrum. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Mouentur autẽ omnia sensu aliquo vel cognato, vel alieno in primo sensiterio facto. Quod, si somnus & vigilia huiusce passiones sunt partis, in quo sanè loco, & in qua parte primo fiunt somnus & vigilia, manifestum. Mouentur autem pleriq; dum dormiunt, multaq; faciunt vigilantium opera, non tamen sine imaginibus, sensuúe aliquo. somniũ nanque quodammodo sensus quidam est: qua de re paulo pòst dicemus. Cur autem somniorum quidam à somno exciti meminerunt, vigilantium vero opera non recordentur, in Problematicis Quæstionibus est pertractatum.

Mouetur autem omne aliquo sensu facto, proprio vel alieno in primo sensitiuo. Si vero est somnus & vigilia passio partis huius: in quo loco quidem, & in qua particula primo fit somnus & vigilia, manifestum. Mouentur autem quidam dum dormiunt, & faciunt multa, quæ vigilantiũ sunt non tamen absq; phantasmate & aliquo sensu. somniũ enim est quodammodo sensamentum. Dicendum est autem postea de ipso. Cur vero somnia memorantur expergefacti, vigilium vero actus non memorantur, in Problematicis dictum est.

Ostendit Maiorem pro syllogismi sic. Oẽ animal, qd̃ mouetur, mouetur per sensum aliquẽ factum in primo sensitiuo ad præsentiã alicuius sensibilis proprij vel alieni. i. sensibilis per accidens, ideo illud est principiũ motus & sensus. Huius rationis ponit præmissas cũ dicit. {Mouetur autem.} Deinde ponit maiorem prioris rationis cum dicit. {Si vero} & tertio infert principalem conclusionem cum dicit. {In quo loco quidem.} &, quia supra dixit q̃ motus localis fit per sensum factum in præsentia sensibilis, ne aliquis obiiceret q̃ dormiẽtes mouentur localiter aliquando, qui non sentiunt in actu, respondet dicens, q̃ dormientes mouentur & faciunt opera vigilantium propter præsentiã phantasmatum in primo sensitiuo. & ideo mediante sensu quodam & imaginatione, quæ sensui assimilatur. Somnium enim est similitudo sensibilium, sicut dicitur inferius, & hoc est. {Mouentur autem.} Et tunc in fine addit causam quare expergiscentes à somno, memorantur somnia quæ vident, & non memorantur actus vigilantium, quos fecerunt dum dormierunt. hoc determinauit in libro Problematum, quem non habemus, in quo tractauit quasdam consimiles quæstiones de naturalibus. Et hoc est q̃ dicit (qui vero somnia.)

Quare dormiẽtes, aliquando faciant opera vigilantium.

LECTIO V.

Quibusdam suppositis vera somni ac Vigiliæ efficiens causa assignatur, & signis nonnullis comprobatur: somni item concluditur definitio.

N. LEON.

Consequens autem est ijs, quæ dicta sunt recensere quibusnam effectis rebus: et vnde passionis cum vigilandi, tum dormiendi origo deducatur.

Consequens autem est ex eis, quæ dicta sunt, aggredi, quibus factis, & vnde principium passionis sit vigilandi & dormiendi.

Determinata causa finali somni, & materiali, & etiam vigiliæ similiter, hic determinat causam efficientem eorum. Et diuiditur ista pars in duas. In prima ponit intentionem. In secunda prosequitur, & secunda ibi. {Palam itaq;.} Et ista in duas. In prima præmittit quinq; suppositiones, & subiungit quoddam incidens cum dicit. {Dictum est.} In secunda prosequitur intentum, ibi {Non est autem somnus. {Et hæc in duas. Primo determinat causam efficientem somni, in secunda determinat efficientẽ vigiliæ. ibi {Expergiscuntur autem.} Et prima in duas: quia enim omne efficiens somni est efficiens impotentiæ sentiendi, & non conuertitur, ideo primo ostendit q̃ animal est efficiens impotentis sentiẽdi: ita q̃ somniat, in secunda vt diximus, ostendit quid est causa efficiens somni. Et ista in duas. Primo dat causam efficientem somni, secundo verificat eam, & secunda. ibi {Signum aũt &c.} Et ista in septem secundum septem signa, & sd̃m ibi. {Amplius autem.} tertium ibi {Et ægritudines.} quartum vero ibi. {Amplius autem.} quintum vero ibi. {Et propter hanc vero causam.} sextum ibi. {Et ideo &c.} septimum ibi. {Nec melancholici.} Et ista in duas, in principalem & corollariam. ibi {Ideo melancholicus &c.} Prima in duas. Primo ponit signum, in secunda ibi {Quare manifestum ex omnibus prædictis.} Infert principalem conclusionem. Primo ergo dat intentionem suã. Secundo ibi.

N. LEON.

Manifestũ aũt est, qm̃ cum animal simul ac sensum habere cœperit, necesse sit et alimentũ initio assumere, & augescere.

Palam itaque quod necessariũ est animali, cũ sensum habeat, tunc primo nutrimentum suscipere & augmentum.

Præmittit quinque suppositiones. Quarum prima est q̃ necessariũ est cuilibet animali, q̃ cito habet sensum in principio, recipere tam nutrimentum q̃ augmentum. & nutrimentum recipit vsq; ad extremum vitæ, licet nõ augeatur. Et causa huius est, quia cõtinua fit deperditio partium animalis per mutuam actionẽ qualitatum elementalium in toto tẽpore vitæ suæ. & ideo continua indiget restauratione, quæ fit per nutrimentum. sed augmẽto nõ indiget, nisi vsq; ad perfectam quantitatem suæ speciei, & ideo non semper indiget augmento. Secundo ibi.

Animal quã primum habet sensum, necesse est ipsum nutriri & augeri.

N. LEON.

Vltimum autem omnibus est alimentum, sanguine quidem præditis ipsa sanguinis natura: carentibus vero sanguine, id quod proportione illi respondet.

Nutrimentum autem est omnibus extremum. his quidẽ quæ sanguinem habet, sanguinis natura: his vero, quæ sanguinem non habent, proportionale.

Ponit secundam suppositionem, quæ talis est, q̃ sanguis est primum nutrimentum cuilibet animali habenti sanguinem: sed nõ habentibus sanguinem est nutrimentum id, quod est proportionabile sanguini. Tertio ibi.

Secunda suppositio.

N. LEON.

Sanguinis autem receptacula ipsa sunt venæ.

Locus vero sanguinis, venæ.

Ponit tertiam, scilicet q̃ venæ sunt continentia sanguinem, per quas sicut per vias, defertur sanguis ad omnes partes corporis alendas. Quarto ibi.

Tertia.

N. LEON. *Quarum origo est cor: ex sectionibus autem palam est quod dicitur.*

Harum autem principium cor: palam autem quod dicitur, est ex dissectionibus.

Quarta. Ponit quartam, quod principium venarum est à corde: & ab eo ortum habent: sicut patet in libro de Animalibus. Quinto ibi.

N. LEON. *Alimento igitur extrinsecus in susceptiua ingrediente loca, exhalatio sanè ad ipsas fit venas, ibiq; immutatum in sanguinem vertitur, ad principiumq; tendit.*

Foris igitur alimento ingrediente in susceptiua loca, fit euaporatio ad venas: ibi vero transmutatur & in sanguinem vertitur & vadit ad principium.

Quinta. Quæ sint loca susceptibilia nutrimenti.

Ponit quintam, quæ est, ꝙ nutrimẽtum ab extrinseco intrat in loca susceptibilia nutrimẽti: quorum autem primus est stomachus, secundus est hepar, tertius est cor: & ab istis locis egreditur nutrimẽtum ad venas. Et, quia nõ totum nutrimentum est receptum, sed solum pars subtilis ad venas defertur, ideo dicit ꝙ (fit euaporatio ad venas) & pars grossa per digestionem in sanguinem conuertitur: & consequenter vadit ad suum principium, s. cor: vbi fit multa digestio sanguinis præter illam, quæ erit in singulis membris. Deinde cum dicit.

N. LEON. *De ijs autem in libello de Alimento dictum est. Verum hac de re quadam in præsentia eius gratia sunt repetẽda, vt motionis initia contemplemur: quaue re sensitiua particula affecta somnus accidat & vigilia.*

Dictum est autem de his in his quę de Nutrimento: nunc autem repetendum est de ipsis huius gratia, vt principia motus speculemur: & quid patiente particula sensitiua, accidit vigilia & somnus.

Excusat se Philosophus.

Excusat se à sufficienti determinatione de nutrimẽto dicens, quod sufficienter determinauit de hoc in libro de Animalibus, & in aliis libris. Prædicta autem hic sunt repetita, vt per ea inquiramus causas sufficientes somni & vigiliæ, quæ, scilicet faciunt huiusmodi passiones in parte sensitiua. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Non enim quæcunque sensitiuæ partis imbecillitas (vt diximus) somnus est: amentia nanque & præfocatio quædam & animi defectus eiusmodi efficiunt imbecillitatem. plerisq; aũt in valido animi defectu, aliquando facta est fantasia. verum hoc aliquam sanè habet difficultatem: si. n. animo defectum dormire contingit, fantasma profecto illud somniũ esse continget. Porrò multa sunt, quę referre solent ij, qui in vehementi animi defectu fuere, et qui pro mortuis sunt habiti: de quibus oĩbus eadẽ existimanda est ratio.*

Non enim est somnus qualibet impotentia sensitiui, vt dictum est. Etenim amentia & suffocatio aliqua, & animæ defectio facit huiusmodi impotentiam. Iam autem facta sunt phantasia quibusdam, defectum animæ patientibus fortiter. hoc quidem igitur aliquam habet dubitationem. Si enim contingat obdormire defectionem animæ patientem, contingit vtique somnium esse & phantasma. Multa autem sunt quæ dicunt, qui animo defecerunt, & qui visi sunt mortui esse. De quibus omnibus eandem rationẽ esse opinandum est.

Non omne efficiens impotẽtiam sentiẽdo efficit somnum.

Ostendit intentum. Et primo ostẽdit, ꝙ aliquod est efficiens impotentiam sentiendi, non tamen somnum: sicut amentia, & suffocatio, & animæ defectus faciunt impotẽtiam sentiendi: ergo non omne efficiens impotentiam sentiendi efficit somnum. Vnde in ista ratione primo ponit conclusionem. Deinde medium. ibi {Etenim amentia.} tertio ostendit ipsum sic. Si defectus animæ esset somnus, cum patientibus defectum animæ multa phãtasmata appareant, sicut & dormientibus, illa phantasmata somnia essent: sed hoc est impossibile: ergo & primum. Eadem ratio est de laborantibus morbo caduco, qui sunt quasi mortui: & aliis huiusmodi passionibus defectum sensus facientibus aliqua passione graui. Nullus enim talis dormit. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Cæterum (vt diximus) non qualibet sensitiuæ partis imbecillitas est somnus, sed ab alimenti exhalatione hæc sanè efficitur passio. Quod enim exhalat quodamtenus impelli, tum retrocedere & commutari. Euripidi more necesse est. Calidum autem cuiusque animalis sursum natum est ferri. cum vero in supernis fuerit locis, simul rursum remeat & retro fertur. Vnde fit vt post cibum potissimum fiant somni. tunc enim multum simul, & corpulentum humidum sursum fertur: quod simul ac constiterit aggrauat certe dormitareque facit, cum verò ad inferna delabitur, retrocedensq; ipsum propellit calidum, tunc sanè somnus efficitur, dormitq; animal.*

Sed vt diximus non est somnus impotentia omnis sensitiui, sed ex vaporatione circa nutrimentum passio fit hęc. Necesse enim est quod euaporatum est, pulsum quousq; impelli: deinde conuerti & permutari, sicut Euripum. calidũ vero cuiusque animalium ad superiora natum est ferri: cum autem in superioribus locis fuerit multum simul iterum reuertitur, ferturq; deorsum, & reuertendo propellit calorem. Et ideo maxime fiunt somni à cibo. Nam repente tunc multa humiditas & corpulẽtia sursum fertur: cõstans quidem grauat & facit dormire, cum vero fluxerit deorsum, & reuertens repellit calorem, tunc fit somnus & animal dormit.

De Euripo, Lege Erasmi adagia & Geographos.

Causa efficiens somni est impotentia sensus quæ fit ex euaporatione nutrimenti.

Ostendit quid est causa efficiens somni, dicens, ꝙ non omnis impotẽtia sensus est somnus, sed illa, quæ fit ex euaporatione nutrimenti: Sicut enim principiũ, quod est feruor maris, per incorporationem caloris ascendentis vsq; ad medium interstitium aeris, congelatur & descendit: ita est circa operationes nutrimẽti, quibus calor incorporatur, necesse est ascẽdere ad superiorem partẽ animalis, s. cerebrum, & cum ibi fuerint impelluntur, & inspissantur in nube per frigiditatem cerebri: & consequenter descendit propter sui grauitatẽ per venas, in quibus defertur calor naturalis: & etiam spiritus ad sensus exteriores ministrantes sensum & motum animalis: & ita obturant venas illas & repellunt calorem naturalem & spiritus ad interius corporis: & ita vacat officium sensus & fit somnus. Est enim vapor iste multum humidus, & ẽt corpulẽtus: & ita mouetur cum inspissatur in venis & grauat animal & facit illud dormire vel somniare. Deinde cũ dicit.

N. LEON. *Inditio autem sunt soporifera. hæc enim omnia caput aggrauant, siue esculenta fuerint, seu poculenta, vt papauer, mandragora, vinum, lolium. quinetiam qui in somnum delabuntur, & dormitant, istuc pati animaduertuntur caputq; & palpebras haudquaquam attollere possunt atque istiusmodi potissimum somnus est post assumptos cibos. multa enim tunc à cibis est exhalatio.*

*Signum autem horum, & somnifera. Omnia enim grauedinem capitis faciunt: & potus & cibi, vt *opium & mãdragora, vinum, & lolium. Et qui deorsum feruntur, & qui dormitant, hoc videntur pati: & non possunt leuare caput & palpebras. Et post cibaria maxime, talis somnus. Multa enim, ascendit à cibis euaporatio.*

* a. l. sine papauer.

De mandragora videatur Celsum lib. 5. cap. 49.

Primum signum. Quòd cibus maxime faciat lõgum somnũ.

Verificat hanc causam per septem signa. Primum est, ꝙ omnes cibi & potus sunt vaporatiui, & faciunt grauitatem capitis & longũ somnum, ita ꝙ homines non possunt leuare & aperire palpebras per multum tempus: cu-

ciat longum somnum.

iusmodi cibus est opium thebaicum, & etiam vinum in magna quantitate acceptum. Post etiam cibos quoscunq; acceptos, maxime accidit somnus, eo quòd multa euaporatio fit à cibis &c. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Ex laboribus præterea quibusdam somni fiunt. nam labor certe liquandi vim habet: id autem liquamentum quasi crudum est alimentum, nisi fuerit frigidum.*

Amplius autem ex laboribus quibusdam. Nam labor quidem colliquatiuus. Colliquatiuum vero fit quemadmodum nutrimentum indigestum, si non frigidum sit.

Secundum. Ponit sc͞dm signũ. Et est ꝙ homines multum dormiunt post labores corporeos, & etiam spirituales. Nam talis labor dissoluit partes corporis, & facit multos vapores ascendere à partibus corporis dissolutis, sicut & nutrimẽtum est multum vaporatiuum: cum non multum sit digestum perfecte, vt omnino frigido indigestum, ꝙ, s. fit ex euaporatione ascẽdẽte ad cerebrum. Et hoc dicit. ibi {Amplius autem.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Morbi quinetiam quidam idipsum efficiunt, quicunque ab excrementis cum humidis, tum calidis fiunt: quod febrientibus & letargicis accidit.*

Et ægritudines quædam illud idem faciunt, quæcunq; à superfluitate calida & humida, vt accidit febricitantibus atque lethargicis.

Tertium. Ponit tertiũ signum. Et est, ꝙ ægritudines quædã, quæ causantur à superfluitate humida, cuiusmodi sunt febres quæ faciunt multum dormire. Et hoc est propter multas euaporationes ascendentes à tali superfluitate ascẽdẽte, humidum enim est materia vaporis, & calidum̃ efficiens. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Prima quinetiam ætas: infantes nanq; vehementer dormiunt, quoniã vniuersum sursum rapitur alimentum. huiusce aũt rei signum quod supernarum partium magnitudo in prima ætate infernas excedit, quia ad illas fit accessio.*

Amplius autem prima ætas. Pueri enim dormiunt vehementer, eo quod nutrimentum sursum fertur omne. Signum autem quod magnitudo superiorum mẽbrorum excedit inferiora in prima ætate, eo quod ad hæc fiat augmentũ in his.

Quartum. Pueri quare multum dormiant. Ponit quartum. Et est, ꝙ in prima ætate multus fit somnus, vt in pueris, eo ꝙ in ipsis maxime ascendunt euaporationes à nutrimento: nutrimentum autem pro maiori parte sui sursum fertur, & signum huius est, ꝙ in tali ætate partes superiores excedũt in magnitudine partes inferiores propter accessum nutrimenti. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Et hanc etiam ob causam epilepsiã incurrere solent. Porrò epilepsiæ similis est somnus: quamobrem plerisq; huius morbi initium dormientibus accidere consueuit. & sanè dormientes tentantur, vigilantes vero minime. Cum enim multus sursum latus fuerit spiritus, rursus descendens venas turgescere facit, quibus meatum per quẽ fit respiratio obstruit.*

Propter hanc vero causam & epileptici fiunt. Simile. n. est somnus epilepsiæ: & est quodammodo somnus epilepsia. Et ideo accidit multis principium huius passionis dormientibus. & dormientes quidem capiuntur, vigilantes vero nõ. Cum enim multus feratur spiritus sursum, descendendo rursum venas tumefacit, quibus coarctat porum, quo respiratio fit.

Quintum. Morbus caducus quomodo causetur. Ponit quintum signum. Et est, ꝙ quidam morbus, qui vocatur epilepsia, qui est morbus caducus, fit propter multas euaporationes ascendentes ad cerebrum. Talis morbus est similis somno & est quodammodo somnus: quia cum deberet somnus naturalis fieri propter superabundantiam vaporum densorum descendentiũ & obturantium venas, intantum tumefiunt venæ & arteria, per quam fit respiratio vitæ intantum constringitur, ꝙ pene deficit spiramẽ vitæ: & ita fit per somnum morbus. Vnde & frequentius dormientibus accidit talis passio, & raro vigilantibus. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quapropter neque infantibus, neq; eorum nutricibus conferunt vina. nihil enim fortaße refert ipsi, an nutrices bibant. paucum autem bibere debent, & dilutum: spirituosum nanq; est vinũ, imprimisq; quod est nigrum. adeoq; supernæ partes infantibus alimento sunt refertæ, vt neque quinque mensium ceruices inflectere possint: multa nanque humiditas, quemadmodũ valde ebrijs, sursum fertur. quinetiam rationi cõsentaneum est huiusmodi passionem esse causam, cur ab initio in vulua quiescant fœtus.*

Ideo pueris non conferunt vina neque nutricibus: differt enim nihil forsitan ipsos bibere, vel nutrices. Sed oportet bibere aquaticum & modicum. spirituosum enim vinum. hoc autem magis nigrum. Ita vero superiora plena sunt nutrimenta pueris, quod sex mensibus neque vertunt collum: quemadmodũ enim ebrijs sursum fertur humiditas multa. Rationabile autem est hanc passionem esse causam, quare quiescunt in matricibus embrya primum.*

* *a. l. quinque.*

Ponit quintum signum corollarię, s. ꝙ propter huiusmodi ascensum vaporũ non debent pueri & nutrices bibere vinum. parum. n. differt nutricem bibere aliquod & puerum. Sed debent bibere potum aquaticum & modicum: quia vinum est multum vaporosum: & etiam nigrũ magis q̃ alius potus. Et tunc addit dicens, ꝙ partes superiores pueri sunt ita repletæ nutrimento, ꝙ etiam, cum iam sint vigilantes, tamen suum non possunt vertere caput, vt ebrij propter multam euaporationem vini, quæ fertur sursum in eis ad cerebrum. Huiusmodi. n. superflua humiditas est causa quare embryo quiescat ĩ matrice, & non mouetur donec illa humiditas digesta fuerit & completa. Deinde cum dicit.

Quare embryo quiescat in matrice.

N. LEON. *Omnino autem somniculosi sunt, qui tenues & immanifestas habent venas: necnon pumiliones, & qui magni sunt capitis: illorum enim angusta sunt venæ, vt non facile defluat quæ descendit humiditas. Pumilionibus autem, & ijs qui magna habent capita, sursum versus exhalatio & impetus multus est. At vero qui latarum sunt venarum propter liberam meatuum transmissionem, minus somniculosi sunt, nisi forte aliam quampiam habuerint passionem.*

Et ideo amatores somni, qui occultas habent venas: & nani, & magna capita habentes. Nam horum venæ angustę vt non facile defluat quæ descendit humiditas. nanosis vero magnaq; capita habentibus sursum impetus multus & euaporatio fit. Manifestas vero habentes venas, somnolenti, propter amplitudinem venarum, nisi aliquam aliam passionem habuerint contrariam.

Sextum. Somni amatores qui sint. Ponit sextum signum. Et est, ꝙ illi, qui habent occultas venas & strictas, & similiter habentes magna capita sunt amatores somni. Et hoc est, quia in habentibus strictas venas deriuatur vapor nutrimenti descendens à cerebro in venis propter earum fortitudines, & non descendit faciliter: & ita diu repellitur calor naturalis à sensibus. In habentibus vero magna capita, euaporatio sursum: habentes autem magnas venas, & amplas, non sunt somnolenti propter facilem fluxum vaporum per venas capitis nisi haberent aliquam passionem effectiuam somni. Et hoc est totũ signum, ꝙ euaporatio nutrimenti descendẽs à cerebro, est causa somni efficiens. Deinde cum dicit.

Quare euaporatio fit causa somni.

N. LEON. *Neque rursum melancholici, interior nanque friget locus: iccirco illis exhalatio non est multa. quamobrem edaces sunt cum existant duri, & quasi nihil cibis iuuentur, ita*

illorum

illorum efficiuntur corpora. atra nanq; bilis natura existēs frigida, nutritiuum etiam locum frigidum reddit, nec non alia etiam loca vbi potestate istuc affuerit excrementum.

Neque melancholici. infrigidatus enim est locus intus, quare non fit ipsis multitudo euaporationis. propterea & edaces dicuntur existentes cum sint duri. & quemadmodū enim nullo fruentia efficiuntur eorum corpora. Nigra vero cholera, cum naturaliter sit frigida, & nutritiuum locum frigidum facit & alias particulas, vbicunque existit potestate huiusmodi superfluitas.

Septimum signum. Ponit septimum signum, s. ꝙ melancholici non sunt somnolenti. & hoc quia in eis est melancholia, quæ est frigida, & infrigidat locū nutrimenti. vnde etiam huiusmodi sunt edaces & duri, sicut & qui delectabile non cōprehendunt in nutrimento propter dispositionem cōmunem corporis sui, semper tamen aliquod delectabile cupiunt cōprehendere. Nigra. n. cholera, quæ de sui natura frigida est, omnes partes corporis, in quibus dominatur, frigidas efficit. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quamobrem ex ijs quæ dicta sunt palam est quod somnus caloris ad interna recessus quidam est, & naturalis antiperistasis propter enarratam causam. quapropter contemplatis multa sanè est commotio: vnde autem deficit, & infrigidatur. & ob talem frigiditatem palpebræ concidunt, & superna quidem & quę extra sunt frigescunt, interna autem & quæ inferius sunt calida existunt, vt pedes, & quę intrinsecus sunt.*

Quare manifestum ex his quæ dicta sunt, quod somnus est quidam conuentus caloris intrinsecus, & naturalis reciprocatio, propter prædictam causam. Ideo motus dormiētis. Vnde & deficit & infrigidatur: & propter frigiditatem concidunt palpebræ. Et superiora quidem frigefacta et exteriora, interiora vero & inferiora calida, velut quæ circa pedes, & quæ intrinsecus.

Somnus quid. Ex omnibus istis signis infert conclusionem principalem dicens, ꝙ somnus est congregatio caloris intrinsecus: & reciprocatio caloris naturalis ab extra propter causam prædictam, i. propter repulsionē caloris à vaporibus descendentibus. Et postea cum dicit {ideo motus} infert duo corollaria. Primum est, ꝙ propter congregationem caloris huiusmodi intrinsecus, multus est motus intrinsecus in somno, licet quies sit extrinsecus. Et tunc cum dicit. {Et propter} ponit secundum. Et est, ꝙ propter recursum caloris naturalis ad interius, infrigidatur exterius & superius. Vnde etiam palpebræ concidunt, interiora mēbra, & inferiora calefiunt &c.

LECTIO VI.

Soluitur dubitatio, quonam pacto somnus infrigidatio sit cum causæ multæ eum producentes sint calidæ. Vigiliæ demum causæ efficientes exquiruntur.

N. LEON. *Cæterum ambigere quispiam posset cur post assumptos cibos validissimus fiat somnus: necnon cur saporiferum sit vinum: aliaq; pleraq; tales habentia caliditates. nam rationi haudquaquam consentaneum est. Somnum quidem esse infrigidationem, somni vero calidas esse causas.*

Q Vamquam vtique dubitabit aliquis, quia post cibum fortissimus fit somnus, & est somniferum vinum, & alia huiusmodi caliditates habentia: est autem non rationabile, somnum quidem esse infrigidationē causas autem dormiendi calidas.

Supra posuit philosophus causam efficientem somni & probauit per signa. in ista parte mouet dubitationē circa hoc quod dictum est, ꝙ somnus fit per infrigidationē & fugam caloris naturalis. Et ista in duas. In prima mouet dubitationem, In secūda soluit eam. ibi {Vtrum ergo accidat &c.} Et hæc in duas. In prima ponit solutiones aliorum, secūdo ponit solutionem propriam. ibi {Vel dictæ quidem &c.} Prima pars in duas ſm tres solutiones, secunda ibi {Vel quemadmodum.} tertia ibi. {Amplius autem multum.} Tunc sequitur illa in qua dat solutionē propriam. Et hæc in duas. Primo increpat solutionem aliorum, secundo dat suam solutionem. secunda ibi. {Verum enimuero.} Turfc sequitur alia pars quæ supra fuit diuisa, in qua dat causam efficientem vigiliæ. Et hęc in duas. Primo ponit tres causas efficientes vigiliæ, secundo adaptat illas ad propositū, & secunda ibi. {Est autem tenuissimus.} Et hęc in duas. Primo facit quod dictum est, secundo epilogat: & secunda ibi {Quæ quidem ex causa.} Dicit ergo primo, & mouet dubitationem dicens, *Dubitatio.* ꝙ ita est somnus infrigidatio: quamuis aliquis dubitare possit qualiter post cibum & potum somniferum (quæ calidæ naturæ sunt: sicut & natura huiusmodi calida) fortissimus somnus fiat. Quare nō videt̄ rationabile somnū esse infrigidationē, cum à calidis causetur. Secundo ibi.

N. LEON. *Vtrum igitur hoc accidit, quoniam vt ventriculus cū inanis est, calidus sanè est. Repletio vero illum infrigidat propter motum, ita & ij qui in capite sunt meatus & loca: frigescunt subeunte exhalatione.*

Vtrum ergo hoc accidit: quia quemadmodum venter, vacuus cum sit, calidus est: repletio vero infrigidat propter motum, sic & qui in capite pori & loca infrigidantur, sursum lata euaporatione.

Solutio 1. Soluit dictam dubitationem. Et ponit tres solutiones. Quarum prima est, ꝙ accedit somnum esse infrigidationem, quia venter vacuus est calidus de sui natura: quare ingrediens nutrimentum & replens infrigidat. mouetur enim venter & patitur à nutrimento, & nutrimentum est frigidum, cum nihil patiatur nisi à suo contrario. Et eodem modo, loca capitis, de se & venæ calidę sunt. Infrigidantur autem qñ ad ipsa eleuatur euaporatio frigida nutrimenti. Et sic per euaporationem frigidam superius eleuatam & caliditate ventris fugata, prohibetur administratio spirituū & caloris naturalis circa sensum, & efficitur impotentia sentiendi, qui est somnus. Secundo ibi.

N. LEON. *An vt perfusis calido confestim aduenit horror. ita eo loci calido ascendente confertum refrigerat frigus, naturalemq; hebetat calorem, eundemq; retrocedere cogit.*

Vel quemadmodum perfusis calido subito tremor fit: & ibi ascendente caliditate congesta frigiditas, & quod secundum naturam calidum facit languescere, ac secedere.

Solutio 2. Secunda solutio est ꝙ, sicut cum calido infunditur frigidum, fit tremor & fuga calidi: & eodem modo, cum nutrimentum frigidum ascendit ad superiora capitis, calidum fugans illud frigidum ibidem collocatum facit latitare calorem naturalem ibidem existentem, & recedere à sensibus. Et sic causatur impotentia sentiendi, qui est somnus. Tertio ibi.

N. LEON. *Præterea multo ingesto cibo, quem secum subleuat calidum, vt ignis infrigidatur lignis superiniectis, donec concoquatur. somnus n. (vt dictum est) efficitur cū corpulentum quippiā sursum à calido per venas ad caput fertur: cū autē non amplius potest, sed copia superauerit quod sursum est latum, iterum depellitur, & deorsum fluit. Quamobrē calido subducto, quod sursum ferebat, concidunt homines. soli enim inter reliqua animalia erecti sunt, & prolapsus quidem amentiam facit, postmodum vero fantasiam.*

Amplius

Amplius autem multo incidente nutrimento, quod calor subleuat: quemadmodum ignis, impositis lignis infrigidatur quousq; digeratur. Fit enim somnus, quemadmodum dictum est, dum corpulentum sursum fertur à caliditate per venas ad caput: cum vero amplius non possit, sed in multitudine excedit quod eleuatum est iterum repellitur & deorsum fluit. Ideo cadunt homines subtracto calore, qui sursum ferebat. Solum enim animalium rectum, & incidens quidē desipientiam facit, postmodū vero phantasiā.

Solutio 3. Tertia solutio est ꝗ, sicut ignis infrigidatur supra positis lignis viridibus, sic qñ nutrimentum est in loco digestionis & eleuatur per calorem ad cerebrum, calor naturalis ibidem existens infrigidatur donec digeratur nutrimentum, & cesset euaporatio. & ita fit somnus propter infrigidationem nutrimenti corrupti & eleuati à calore per venas ad caput. Et, dum ibi aggregatum est in magna multitudine, repellitur propter sui grauedinem: & fluit deorsum, impediens vias spirituum & caloris naturalis ministrantium ad sensum: & fit impotentia sentiendi, qui est somnus. Et sic minuitur calor naturalis, & fugatur à partibus exterioribus per vaporis frigiditatem descendētem: qui calor sursum ferebatur à corde, & cadunt homines. Et hoc potest intelligi de casu somni siue epilepsiæ. Et dicuntur homines cadere, quia solus homo est animal rectæ staturæ. Et ideo solis illis proprie dicitur cadere. Et cum cadit, primo habet virtutem intellectiuam alteratam, & deinde phantasiam. Et illud proprie de epilepsia est verum. Et nota ꝗ sic differt secūda solutio à prima, quæ ponit locum cerebri de se calidū esse, & nutrimēti euaporationem frigidam. Secunda solutio ponit calorem à corde ascendentem ad cerebrum & illum debilitari: & etiam fugari à frigiditate nutrimenti. Tertia solutio differt etiam ab illa, eo ꝗ ponit euaporationem frigidam non solū per sui actionem fugare calorem naturalem, sicut aliæ ponunt, sed etiam propter sui descensum illum omnino depellere. Deinde cum dicit.

N. LEON. *An propositæ quidem nunc dissolutiones eiusmodi sunt, vt contingat infrigidationem fieri.*

Vel dictę quidem nunc solutiones contingentes quidem sunt, vt fiat infrigidatio.

In hac parte dat solutionem propriam. Et primo increpat solutionem aliorum dicens, ꝗ non sunt omnino conuenientes, eo ꝗ ponunt causam somni solū infrigidationem nutrimenti. Et sic notat ꝗ omnes solutiones peccabant in hoc ꝗ posuerunt euaporationem nutrimēti de se frigidam esse: & propter sui frigiditatem somnū causare, a. quia oīs vapor de se calidus est. Deinde cum dicit.

a Omnis uapor de se calidus est.

N. LEON. *Verum principaliter is, qui circa cerebrum est locus, vt in alijs est pertractatum: etenim omnium, quæ sunt in corpore frigidissimum est cerebrum, ijs vero quæ nō habent, id quod illi proportione respondet. Quemadmodum igitur à Solis calore exhalans humidum, cum ad superius peruenerit locum, illius algore frigescit, compactumq; deorsum fertur, denuoq; fit aqua: ita in calidi ascensu feculenta quidem exhalatio in pituitam coalescit. quamobrem distillationes fieri animaduertuntur. altrix autem & non morbosa concreta inferne delabitur, calidumq; refrigerat. Vt autem refrigerari possit, & non de facili exhalationem recipiat, non nihil sanè confert tenuitas & angustia illarum, quæ circa cerebrum sunt venularum. & refrigerationis quidem hæc est causa, quāuis caliditate redundet exhalatio.*

Cerebrum est frigidissimū omnium quæ ī corpore sūt.

Verum enimuero dominus est locus qui circa cerebrum, quemadmodum dictum est in alijs. Omniū vero, quæ in corpore, frigidissimum cerebrum. non habentibus vero, quæ æquiualens, huic pars. Quemadmodum igitur humidum, quod euaporat à Solis caliditate, cum venerit ad supremū locum, propter frigiditatem suam infrigidatur, & congestum deorsum fertur, factum rursus aqua: sic in eleuatione calidi ad cerebrum superflua quædam euaporatio in phlegma redigitur: Ideo & catarri videntur ex capite fieri. Nutritiua vero & non ęgrotatiua deorsum fertur congesta: & refrigerat quod calidum est. Ad infrigidandum vero & non facile suscipiendum euaporationem, confert & tenuitas & angustia venarum circa cerebrum. Infrigidationis quidem igitur hæc est causa, quamquam euaporatio exuperat caliditate.

Solutio uera. Soluit dicens, ꝗ locus circa cerebrum est locus frigidissimus omnium locorum in animalibus habētibus cerebrum: & in non habentibus cerebrum, illud, quod est proportionabile cerebro, est frigidissimum. Vnde, sicut ille vapor humidus eleuatus in aere per calorem adeptū, vel calorem Solis, cum deuenit ad medium interstitium aeris infrigidatur per frigiditatem loci, & congelatur in nubem & fit aqua, & consequenter propter sui grauedinē descendit: eodē modo vapor calidus de se eleuatus à nutrimento propter sui calorem, cū venit ad cerebrum ibidem infrigidatur per naturam loci, & comprimitur per nubem, licet de se calidus sit, quare postea descendit. Et quod est ægrotatiuum descendit ad nares & ad aures, & fiunt catarri: & quod non est ægrotatiuum ascendit. Sed nutrimentum descendit per vias venarum & repellit calorem naturalem & spiritus ascendentes à corde: quibus impulsis infrigidantur loca superiora & exteriora, & fit impotētia sentiendi. Et ad infrigidandum huiusmodi vaporem calidum eleuatum, & vt diu descendat, confert multum tenuitas, & strictitudo venarum circa cerebrū. Et ita patet ꝗ infrigidatio est causa somni, q̄ tñ infrigidatio est à frigiditate loci circa cerebrū originaliter, & non à frigiditate euaporationis ascendentis, sicut ponunt aliæ solutiones: immo illa in suo ascensu calida est. Deinde cum dicit.

Infrigidatio est causa somni.

N. LEON. *Excitantur autem quando fuerit concocta & euicerit quæ compulsa fuerat in angustum à circunstanti copiosa caliditas: sanguisq; crassus à sinceriore discretus fuerit.*

Expergiscuntur autem cum digestio facta fuerit: & vbi multus ille calor, qui à frigore circunfuso, in angustum fuerat redactus obtinuerit. Et discretus quoque fuerit corpulentior sanguis atque purissimus.

Causa efficientes vigiliæ quæ sint. Determinat causam efficientem vigiliæ. Et primo ponit tres causas efficientes vigiliæ. Prima est completio digestionis. Quando.n. completa digestio est, cessat euaporatio, quæ causa est somni. Secunda causa est, qñ calor naturalis, qui expulsus est ad interius, & angustia venarū à frigiditate ipsius vaporis circunstantis obtinuerit contra frigus illud. tunc enim dissoluit illum vaporem congestum in venis, & facit descēdere deorsum & ascendit sursum ad sensus. Et hoc forsan est causa vigiliæ, qñ aliquis excitatur à somno. Tertia causa est, qñ facta est diuisio sanguinis puri ad impuro in corde, vbi est digestio. Prima.n. digestio est in stomacho, vbi colligitur subtile nutrimentū, & mittitur ad hepar, grossum autem descendit ad intestina. Secunda digestio est in hepate. ibi enim digeritur illud subtile in sanguinem, & mittitur ad cor. In medio thalamo cordis fit etiam tertia digestio. tunc cum fit discretio sanguinis puri ab impuro. Et hoc ibi. {Et discretis.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Est autem tenuissimus quidem sanguis & purissimus is qui est in capite: crassus autem & feculentus maxime ille, qui*

qui in infernis est partibus. Vniuersi vero sanguinis origo (vt hoc in loco, & in alijs etiam determinatum est) ipsum est cor. Eorum autem qui in corde vtrinque sunt sinus, cõmunis est medius: illorum vero vterque ab vtraq; suscipit vena, & ab ea quæ magna vocatur, & ab aorte, in medio autem fit secretio. Verum de ijs constituere magis propriũ aliorum est sermonum.

Est autem tenuissimus quidem sanguis & purissimus qui in capite. densissimus autem & turbidissimus qui in inferioribus partibus. Omnis vero sanguinis principium (sicut dictum est hic et in aliis) est cor. Horum autem qui in corde vtrisque thalami, communis est qui medius: quorum vter que suscipit ex vtraque vena: & ex ea, quæ vocatur magna, & quę Aorta. In medio vero fit discretio. Sed definire quidem de his, alijs sermonibus est conuenientius.

Manifestat hanc causam dicens q; tenuissimus & purissimus sanguis est ille, qui transmittitur ad nutrimentũ capitis: & turpidissimus, qui mittitur ad nutrimentũ partis inferioris. Vtriusq; enim sanguinis principium est cor, vt dictum est in Tertio libro de Animalibus. in corde sunt tres thalami, s. dexter, qui recipit sanguinem à vena, quæ dicitur Aorta: & est principium venarũ non pulsatilium, quæ cõmuniter vocantur venæ. Et sinister, qui recipit sanguinem à vena magna: & est principium venarum pulsatilium quæ vocantur arteriæ. Et nota q; in venis pulsatilibus multum est de spiritu vitali & calore naturali, & parum de sanguine: in venis vero non pulsatilibus econuerso, multum est de sanguine & parum de spiritu. Et est medius thalamus inter vtrunq;, qui recipit sanguinem ab vtroq; & fit ibi discretio sanguinis puri ab impuro. Sed determinare de his, proprie pertinet ad librum de Animalibus, siue ad Medicinã. Deinde cum dicit.

Cap. 19. In corde sunt tres thalami.

N. LEON. *Quoniam autem post cibi assumptionem maxime indiscretus est sanguis, iccirco somnus efficitur, quo ad purior quidem secretus sursum, turbidior vero deorsum feratur: cum autem hoc contigerit, ab alimentorum leuata onere animalia excitantur.*

Quia vero fit maxime sanguis post nutrimenti oblationem indiscretus, somnus fit quoad secernatur sanguis, hoc quidem purissimum sursum, illud vero turbidissimum deorsum. Cum autem hoc acciderit expergiscuntur, animalia absolute ex nutrimenti grauitate.

Indiscretio sanguinis cau sat somnum.

Adaptat ad propositum dicens q;, quia sanguis cum offertur cordi & recipitur in medio thalamo est indiscretus, ideo fit somnus: quia grauatur cor ex sanguine, donec fiat discretio sanguinis puri ab impuro: & purus mittatur ad membra superiora, & turpidus ad inferiora. Cum autem facta fuerit digestio ista, vel diuisio sanguinis, tũc animal soluitur à grauitate nutrimẽti & vigilat &c. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quæ igitur dormiendi sit causa explicatum est, quod videlicet corpulenta rei sursum à connato calido antiperistasis aduuatum ad primum sensiterium. Præterea quid est somnus, quod, s. primi sensiterij comprehensio vt inopus exire non posuit, ex necessit ate quidem effectus.*

Quæ igitur est causa dormiendi dictum est. Quia à corpulento, quod sursum fertur per ingenitum calorem reciprocatio subito ad primum sensitiuum. Et quid est somnus, quoniam primi organi sensitiui comprehensio, vt non possit agere.

Epilogat. Et primo in communi, & secundo in speciali. Et primo dicit, q; somnus est reductio caloris naturalis à loco superiori ad locum, quod est cor, cum expellitur à vapore corrupto nutrimenti per venas descẽdentis: quibus vapor ferebatur sursum ad cerebrum per calorẽ proprium. Et sic tangit duplicem causam somni efficientem: & ex cõsequenti materialem, & hoc dicit. ibi {Quæ quidem.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Non.n. contingit esse animal, nisi ea quæ ipsum cõstituũt contigerint. salutis vero gratia, saluat enim requies.*

Non.n. contingit animal esse nõ accidentibus quæ ipsum perficiunt: propter salutem vero est. saluat enim quies.

Tangit causam finalem dicens, q; somnus est necessarius animali. Non enim potest animal esse nisi insint sibi ea quę perficiant: quæ habere non potest nisi dormiat. Et ideo somnus necessarius est ad salutem. quies enim saluat ipsum. Et hoc dicit. ibi {Et quæ ex necessitate est &c.}

ARISTOTELIS DE SOMNIIS,

Cum Diui Thomæ Aquinatis præclarissima expositione.

LECTIO PRIMA.

Cuiusnam partis animæ sit somnium: quod non esse sentientis simpliciter, nec opinantis, nec intelligentis, sed sentientis vt imaginantis, dicitur.

N. LEON. *POST hæc autem de somnijs est pertractandum in primisq; cuiusnam animæ parti obuersentur, & vtrum contemplatiuæ passio sit, an sensitiuæ: ijs enim solis ex ijs quæ nobis insunt, aliquid cognoscimus.*

POST hoc autem quærẽdum est de somnio. Et primo cui earum, quæ animæ passio hoc inesse videtur: & vtrum intellectiuæ particula passio est hæc, vel sensitiuę. His.n. solum, eorum, quæ in nobis sunt, cognoscimus aliquid.

Determinato de somno, in hac parte determinare intẽdit de passione eius, quæ est somnium. Et diuiditur in duas hæc pars, s. in procemialem, & executiuam. ibi {Autẽ &c.} Et ista in duas. In prima ostendit cuius per se passio sit, in secunda determinat de quidditate somni, secunda ibi. {Quid autem.} Prima in duas. Primo ostendit cuius per se non est passio somnium, in secunda cuius per se passio sit. ibi {Sed quatenus &c.} Prima in duas. Primo dicit q; somnium non est per se passio sensus nec intellectus, secũdo ostendit q; nec est sine illis. ibi {Amplius autem &c.} Prima in duas. Primo ostendit q; somnium non est passio sensus, & in secunda ostendit q; non est passio intellectus. ibi {Sed neque in opinione.} Illa pars in qua ostendit q; somnium non est sine illis: diuiditur in duas. Primo ostendit q; somnium est passio sensitiuæ, in secunda ostendit q; est passio phantasiæ. ibi {Sed autem de phãtasia.} In speciali ergo sic procedit dicens quòd primo determinandum est cuius partis animæ somnium passio sit, vtrum sensitiuæ, vel intellectiuæ: quia solum his duobus cognoscimus quicquid cognoscimus. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quod si visus opera est visio, & auditus auditio, & omnino sensus ipsum sentire: Istæc aũt sensuũ sunt cõmunia, vt figura, & magnitudo, aliaq; huiusmodi: propria vero, vt color, sonus, sapor: cõuenienus aũt & dorminens nullum videre potest aial. Similiq; modo in reliquis. iccirco manifestũ est quod in somnis non sentimus nõ igitur sensu somniũ sentitur.*

Si ita-

Si itaq; vsus visus est visio, & auditus audire & omnino sensus sentire: communia autem sunt sensuum, velut figura, & motus, & magnitudo & alia huiusmodi: propria vero veluti color, somnus, sapor. Impotentia autem sunt omnia claudentia oculos aut dormientia, videre. Similiter autem, & in reliquis manifestum quoniam nihil sentimus in somnus. Non ergo sensu somnium sentimus.

Somnium nō est per se passio sensus.

Prosequitur. Et primo ostēdit ꝙ somnium non est passio sensus sic. In somno non operatur sensus nec sensus somnium percipit: igitur non est passio sensus. Huius rationis primo ponit declarationem medij dicens, ꝙ cum actus cuiuslibet sensus fiat circa sensibile cōmune & proprium, & neq; illa sentibilia, neq; illa possunt apprehendere per somnium, tunc manifestum est ꝙ in somnio non operatur sensus. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Sed profecto neque opinatione. non enim solum quod accedit dicimus hominem esse vel equum, sed etiam album & pulchrum, quorum sanè aliquid vere vel falso sine sensu opinio dicere non potest. Somni autem tempore animam contingit hoc ipsum facere: nam eodem sanè modo id quod accedit, quod homo, et quod pulcher est, cernere cōspicamur.

At vero neque opinione. Non enim solum aduenienś dicimus hominem esse vel equum, sed & album vel pulchrū: quorum opinio sine sensu nihil vtique dicet neque vere neq; falsę. In somnis autem accidit animam hoc facere. similiter enim quoniam homo est, & quoniam albus est, is qui adueniens, videmur nobis videre.

Somnium nō est per se passio intellectus.

Probat ꝙ non est per se passio intellectus sic; quia non solum apprehendimus insomniando intelligibile, sed etiā sensibile: ergo non est somnium per se passio intellectus. Et tunc ponit medium in speciali exemplo: & declarat dicens, ꝙ non solum apprehendimus huiusmodi intelligibilia hominem & æquum in somno, sed etiā huiusmodi album & nigrum, de quibus non potest intellectus iudicare, neq; vere, neq; falsæ sine sensu. Sed de his iudicium facit anima in somno. Similiter etiam apprehendit, qm̄ aliquis est homo, & quòd albus. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Quinetiam pręter somnium, alius etiam quiddam intelligimus, vt cum vigilando aliquid sentimus. De eo enim quod sentimus sæpenumero etiam aliquid cogitamus: ita et in somnijs præter ipsa fantasmata alia plerũq; intelligimus. id autem perspicuum esse poterit, si quis mentem adhibeat & experrectus meminisse contendat. iam vero nonnulli talia viderunt somnia, qualia videntur illi facere qui ex memorandi præceptis propositas collocant res: illis enim plerunq; accidere solet præter somnium aliud quippiā ob oculos loco ponere fantasma. Quapropter perspicuum est, quoniam neque somnium est omne quod in somnis cernitur fantasma: et quoniam quod cogitamus id opinatione opinamur.

Amplius pręter somnium, aliud aliquid intelligimus, quemadmodum in vigilando sentientes aliquid. de eo enim quod sentimus, sæpe etiam intelligimus aliquid. Sic & in somniis, præter phantasmata, alia aliquando intelligimus. Videbitur autem alicui hoc, si quis adhibeat mentem, & tētet memorare surgens. Iam verò quidem viderunt somnia huiusmodi, velut qui videntur secundum memoratiuum præceptum ponere quæ proponuntur. Accidit enim eis aliud quid pręter somnium, ponere ante oculos in loco phantasma. Quare manifestum, quoniam neque somnium omne quod in somnys phantasma: & quoniam intelligimus quæ opinione opinamur.

Ostendit ꝙ somnium non fit omnino sine intellectu sic. In somnio intelligitur aliquid præter somnium quod nobis apparet. sicut apparet in vigilādo, ꝙ, cum nos sentimus aliquid, immediate post illud aliquid intelligimus. ergo somnium non fit sine intellectu. Huius rationis solum ponit medium: & tunc secūdo ostendit ipsum dicēs, ꝙ manifeste apparebit somnium esse aliquid aliud intelligere phantasmatibus sibi apparentibus, si surgens à somnio reducit ad memoriam vigilans quę somniauit. Multi enim vident huiusmodi somnia, in quibus operatur intellectus, sicut qui disponunt & inducant quid potest sequi ex his quæ apparent in somnio. Ponunt enim aliquid aliud illi ante oculos suos in loco phantasmatum apparentium: & aliud conueniens, quod intendant prosequi & fugere. Et h.d. ibi {Videbitur autem.} secundo concludit ꝙ non omne, de quo fit iudicium in somno, est somniū: & quod contingit intelligere in somno ea, quæ sola opinione percipi possunt. Et hoc dicit. ibi {Quare manifestum &c.} Deinde cum dicit.

Lege 2. de Aia. t. 153.

N. LEON.

De omnibus autem ijs intantum est manifestum, quod eadem res, qua in morbis vigilantes decipimur, somni tempore tandem efficit passionem etiam sanis etiam, & probe noscentibus, pedalis tamen Sol esse videatur. Cæterum siue idem anima fantasticum, siue diuersum sit à sensitiuo, nihilominus nulla fit deceptio absq; videre quippiam & sentire: peruersa enim videre, & perperam audire, vere videntis quippiam est, & audientis, non illud autem quod arbitratur. Somni vero tempore positum est nihil videre aut audire, neque omnino quippiam sentire. An igitur nihil quidem videre verum est, nihil autem sensum pati, haud quaquam verum. Quinimmo visionem aliquid contingit pati, nec non alios etiam sensus. horum autem vnum quodque vt in vigilante, applicat quidem quodammodo se sensui, non autem eo applicat modo vt in vigilante, & aliquādo quidem opinio asserit quod falsum est id, quod videtur, plerunq; autem fallitur, & fantasma consectatur. Quod igitur neque opinantis est, neque cogitantis istæc passio, quā somniare vocamus, manifestum sanè est. sed neque sentientis simpliciter: videre nanq; esset, & audire simpliciter.

Palam autem de his vniuersi in tantum quoniam eodē, quo vigilantes in ægritudinibus decipimur, hoc idem in somnio facit passionem. & sanis vero & scientibus, pedalis tamen Sol videtur esse. Sed siue idem, siue diuersum phantasticum anima & sensitiuum, nihilominus non fit absque videre & sentire aliquid. Perperam enim videre & audire videntis vere aliquid, est & Audientis: nequaquam tamen id quod arbitratur. In somno autem positum est nos nihil videre, atque audire neq; omnino sentire. Singulum autem horum in sensum quodammodo incurrit, perinde ac si vigilaret, verum non eodem prorsus modo. Et quandoque quidem opinio dicit quod falsum, quemadmodū in vigilans, quandoque vero detinetur, & sequitur phantasma. Quod quidem igitur non est opinantis neque intelligentis passio hæc, quam vocamus somniare, manifestum est. Sed neque sentientis simpliciter: videre enim vtiq; & audire simpliciter esset.

Somnium non fit sine sensu.

Probat quod somnium non fit sine sensu sic, Eadem est deceptio, quæ fit in vigilando circa sensibilia, & quæ fit circa sensibilia in dormiendo, & eodem modo; sed talis deceptio non accidit nisi mediante sensu: ergo non fit somnium nisi mediante sensu. Huius rationis primo ponit Maiorem, & hoc ibi. {Palam autem.} secūdo conclusionem cum dicit (sed siue idem) Et addit conclusionem ꝙ non est sine sensu, siue virtus sensitiua sit eadem cum phantasmate, siue non. Et hoc dicit; quia manifestum est somnium esse virtutis phantasticæ passionem. tertio ponit Minorem. ibi {In sompo autem &c.} Et, quia aliquis diceret

diceret q sensus non errat circa proprium obiectum. Minor falsa est. & ideo addit dicens, q licet visus & auditus vera sint circa proprium obiectum, non tñ vera sunt circa omne illud, de quo iudicant. Possunt n. errare circa sensibile cõmune, & per accidens: & hoc est videntis vere. Deinde probat q somnium non fit sine sensu & intellectu coniunctim sic, Sensus & intellectus eodem modo patiuntur à somniis in dormiendo, quomodo patiuntur in vigilando: ergo somnium non fit sine intellectu & sensu. Huius rationis non ponit conclusionem, sed solum ponit primam partem medij cum declaratione, d. q in somnio non fit sensus simpliciter, sed aliqua passio tñ, cum fit in sensu quolibet, q quilibet sensus eandem passionem recipit in dormiendo, quã recipit in vigilando, sed non eodẽ modo penitus: & hoc est in somno. Et tũc probat scdam partẽ dicens, q sicut in vigilando intellectus aliquãdo dicit esse falsum, quod sensus dicit esse verum: aliquando sequitur sensum dicens, cum sentiat eodem modo: & hoc. ibi {Et quandoq; quędam.} Et nota q accipit hoc opinionem pro intellectu. Deinde probat conclusionem dictam. s. somnium nõ esse passionem intellectus neq; sensus: quia non fit sensus simpliciter in dormiendo, & hoc. ibi {Quod quidem.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Verum quo id fiat modo perscrutandum est. Supponatur igitur, quod alioquin est manifestum, quod sensitiui sit passio, quandoquidem & somnus. non enim in alia quidem animalium parte inest somnus, in alia vero somnia videre, sed in eadem. Quoniam autem de fantasia in commentarijs de Anima dictum est. & est quidem cum sensitiuo idẽ ipsum fantasticum. esse autem aliud fantastico est et sensitiuo. Est autem fantasia ea quæ à sensu actu facta est motio: somnium autem quiddam apparet esse fantasma. Quod enim in somnis cernitur fantasma, somnium appellamus, siue simpliciter: seu quodammodo fiat, manifestum profecto est, quod sensitiui quidem est somnia videre, huius autem vt est fantasticum.*

Sed qualiter & secundum quem modum, consyderandũ. Ponatur ergo (quod & manifestum est) quod & sensitiui passio sit siquidem & somnus. Non enim alicui animaliũ inest somnus, alij vero alicui somniare, sed eidem. Quoniam vero de phantasia, in his quę de Anima dictum est: & est quidem idem sensitiuo fantasticum: esse autem sensitiuo & fantastico alterum. Est autem fantasia, qui à sensu secundum actum, fit motus: somnium vero, fantasma quoddam videtur esse: nam quod in somno fantasma, somnium dicimus, siue simpliciter, siue quodammodo factum: manifestum quod sensitiui quidem est somniare, huius autem secundum quod fantasticum.

In hac parte ostendit cuius per se passio sit somniũ. Et primo dat intentionem, secundo prosequitur. Primo ostẽdit q est per se passio partis sensitiuę sic. Circa idem sunt somnus & somniũ: sed somnus est per se passio partis sensitiuæ: ergo & somnium. Primo ponit conclusionem. ibi {Ponatur ergo.} secundo Minorem. ibi {Siquidem & somnus.} tertio Maiorẽ. ibi {Non enim.} Et nota q non est sibi contrarius: quia prius, qñ probauit q somnium non est passio sensus, accipit sensum pro sensu f'm actum, qui actus in somno ligatur: hic aũt probat q somnium est passio sensitiuæ partis animæ, quę nõ solum comparatur sensui, sed imaginationis. Et ideo consequenter ostendit q somnium est passio sensitiui, inquantum fantasmatis est, sic. Eadem virtus f'm substantiam est sensus & fantasmatum, sed differunt f'm esse: sed somnium est quoddã fantasma: ergo somnium est passio sensitiuę inquantum fan-

Solutio quæstionis tactæ.

tasma est. Huius rationis ponit Maiorem, & hoc. ibi {Quoniam vero de fantasia.} Deinde ostẽdit eã per definitionem fantasiæ, secundo ponit Minorẽ cum sua declaratione, & hoc ibi. {Somnium vero.} tertio conclusionem: & hoc ibi. {Manifestum quidem &c.}

LECTIO II.

Passionem, quæ fit a sensibilibus in ipsis sensorijs, etiam eis absentibus aliquo modo immanere.

N. LEON. *Quid autem est somnium: & quonam fiat modo, ex ijs quæ somni tempore accidũt maxime cognoscere poterimus. Sensilia enim per vnumquodq; sensiterium in nos sensum efficiunt, ea autem quæ ab illis fit passio non solum operantibus sensibus sensiterijs inest, sed etiam cum recesserint.*

Quid autem est somnium, & quomodo fit ex his, quæ circa somnum accidunt, maxime vtiq; speculabimur. Sensibilia enim secundum singulum sensitiuum in nobis efficiunt sensum. Et quæ fit ab eis passio, non solum inest sensitiuis dum sensus agunt, sed & dum abierint.

Ostenso cuius partis animæ somnium per se passio sit, hic determinat de quidditate eius cum aliis proprietatibus. Et diuiditur in duas partes. In prima determinat de somnio quid sit, & quomodo fit. In secunda determinat de diuisione somnij. ibi {De definitione vero &c.} Prima pars diuiditur in duas, In prima determinat de somnio absolute, In secunda de somnio in cõparatione ad nos ibi. {Iam vero quibusdam accidunt &c.} Prima in duas. Primo dat intentionem, secundo prosequitur. ibi {Sensitiuo enim.} Et ista in duas, quia somnium est apparitio simulacrorum in somno. In prima determinat omnes apparitiones simulacrorum, In secunda conclu dit cuius apparitio simulacri facit somnium, scda ibi. {Si fantasma.} Prima in duas. Primo determinat de modo apparitionis simulacri sensibilis, In secunda determinat modum apparitionis simulacri intelligibilis. Et, quia omne simulacrũ sensibile apparet simpliciter vigilando & simpliciter dormiendo, & in languedine, dormiendo & vigilando, ideo determinat motus simulacrorum in his: post, in secũda modos simulacrorũ apparentiũ in languedine vigilando & dormiendo. ibi {Ex his &c.} Prima in duas. Primo ostẽdit q simulacra apparent in vigilando in absentia sensibiliũ, scdo determinat q huiusmodi apparitio est deceptiua aliquãdo. ibi {Ad hoc autem &c.} Prima in duas in principalem & incidentalem. ibi {Quoniam vero &c.} Prima in duas. Primo ostendit suum intentum per rationes sumptas à simili, secundo per signa. ibi {Palam autẽ.} Prima in duas, penes duo signa, scd'm ibi {Similiter autem &c.} secunda in duas. Primo probat illud per signa in visu, secundo per signa in aliis sensibus. ibi {Fiunt autẽ.} Prima in quatuor partes scd'm quatuor signa. secũda ibi {Ab his &c.} In speciali sic procedit. Primo dat intentionem, & patet: secundo prosequitur probans primo hanc conclusionẽ, q simulacra sensitiua non solum agũt in sensum & mouent ipsum in præsentia sensibilium, sed etiam in eorum absentia. Deinde cum dicit.

Simulacra sẽsitiua non solum agunt in sensum in præsentia sensibilium: sed etiã in absentia.

N. LEON. *Similis enim isthæc videtur esse passio ijs, & his, quæ sunt lata. Huiusmodi namq; nihilominus mouentur quamquam motor illa amplius non attingit. is enim aerem commouit, qui iterum commotus aliam aeris partem commouit: & hoc sane modo quoad consistat, cum in aere, tum in humore facit motum.*

Similis enim passio in his: & in his quæ feruntur, videtur

tur esse. Etenim in latis, eo quod mouit nō vlterius tangēte, mouentur. nam quod motum fecit mouet aerem quendam, & rursus hic motus, alium. Et hoc itaq; modo, quousque quidem steterit, facit motum & in aere, & in humidis.

Primum signum.

Probat hoc per duo signa, primum tale est, sicut in motu proiectorum, proiiciēte quiescente, ipsum proiectum nihilominus mouetur: nam primum mouens mouet aerem sibi continuum cum ipso proiecto, & ipse aer motus mouet alium aerē sibi continuum, & sic successiue quęlibet pars aeris mouet alia, donec cesset totus motus. & nō solum accidit hoc in aere, sed in aqua, & in aliis humidis. Et eodem modo quiescente sensibili extra vel absente, quod est primum mouens in sensu nihilominus mouet motus in sensu, mediante simulacro derelicto. Huius rationis primo ponit conclusionem, & post medium. Secundo ibi.

De motu proiectorum.

N. LEON.

Similiq; modo in alterationibus fieri existimandum est. quod enim à calido calescit, proximum calfacit, & ad intimum vsq; deducit. Quamobrem in illo quod sentit, cum alteratio quædam sit is qui actu est sensus, idipsum contingere necesse est. quapropter passio hæc est non solum operātibus sensiterijs, sed etiam cessantibus, cum in profundo, tum superficietenus.

Similiter autem oportet opinari hoc & in alteratione. Nam quod calefactum est à calido, proximum calefacit: & hoc distribuit vsq; ad principium. Quare & in quo ipsum est sentire (quoniam est alteratio quadam qui secundū actu sensus) necesse est hoc accidere. Ideo passio est non solum in sentientibus sensitiuis, sed quiescentibus: & in profundo, & superficietenus.

Secūdum signum.

Ponit secundum signum simile, sicut est in alteratione, ꝙ primū alterās alterat sibi proximum, & illud sibi proximum, & sic successiue vsque ad vltimum alterationis, quod est principium quietis: quia in ipso primo deficit virtus primi mouentis. Et, cum sensus sit quædam alteratio: sic erit in sensu. vnde passio fit ī organo sentiēdi. Et hoc in profundo, quando est fortis & debilis. Primo ponit medium. Secundo conclusionem. Deinde cū dicit.

N. LEON.

Manifestum autem idest cum continenter aliquid sentimus: nam licet sensum transferamus ea nihilominus comitatur passio, vt de Sole ad vmbram. contingit. n. nihil tūc cernere ob motionē à lumine adhuc in oculis restantem.

Palam autem cum continue sentimus aliquid. Transferentibus enim sensum sequitur passio: velut de Sole ad tenebras. accidit enim nihil videre propter adhuc subsistentē motum in oculis à lumine.

Aliud signum.

Ostendit idem per signa in visu, s. Quando aliquis videt aliquod lucidum excellens, si transferat visum ad res aliquas alias, nihil videbit propter motū ipsius simulacri de enti in visu, qui expellit aerē sibi proximum: & sic successiue vsque ad vltimum generationis, qđ est primum principium quietis: quia in ipso deficit primo virtus primi mouentis. Cum igitur sit sensus quædam alteratio, sic erit in sensu, s. ꝙ quiescente sensibili primo moto, adhuc fit motus in sensu, vnde passio fit in organis sentiendi & motus simulacri in sensu expellunt motus minores: & hoc est signum ꝙ simulacra manent in sensu in absentia sensibilium. Secundo ibi.

Quare simulacra remaneant in sensu per absentiam.

N. LEON.

Nec minus si ad colorem quempiam longo conspexerimus tempore, vel album, vel viridem, eiusmodi profecto apparet omne id, ad quod visum transferimus.

Et si ad vnum colorem multo tempore aspiciamus, aut album vel viridem: eiusmodi videtur ad quodcunque visum permutemus.

Secūdum signum.

Ponit secundum signum. Et est, si aliquis videat diu aliquem colorem vehementer immutātem, vt album aut ceruleum, deinde trāferat visum ad alios colores, omnes apparebunt esse talis coloris, qualis erat is, qui prius videbatur. Et hoc non est nisi propter simulacrum primi coloris mouens ipsum. Tertio ibi.

N. LEON.

Similiq; modo ad Solem, aut aliud quippiam splendidum conspicientes si conniuerimus apparet obseruantibus è regione qua visum cernere contigerat, primo quidem isdem color, postea vero in pumiceum conuertitur, tum in purpureum, quo ad nigrum perueniat colorem, & euanescat.

Et si ad Solem prospicientes, vel aliquod splendidum cōclUserimus, obseruātibus quidē videtur secundū directionē qua accidit, visum videre: primum quidem huiusmodi colorē donec permutatur in puniceum, deinde in purpureum, quousque in nigrum veniat colorem, & euanescat.

Tertium signum.

Ponit tertium signum. Et est ꝙ, si aliquis videt aliquid lucidum, vt Solem, & subito claudat oculos, non aduertē do visum, sed obseruando illud directe, primo apparebit ei color rei splendidæ, deinde mutabitur in medios colores successiue donec veniat ad nigrum, & omnino euanescat. Et hoc non contingit nisi propter simulacra splendidi derelicti in visu. Quarto ibi.

N. LEON.

A re praterea commota mutantur, vt à fluminibus, & ab iis maxime, quæ concitatissime fluunt, quæ quiescunt apparent moueri.

Et ab his quæ mouentur, aut permutantur, velut à fluminibus, maxime autem ab his quæ citissime fluunt. Videntur enim quiescentia moueri.

Quartum signum.

Probat per quartum signum. Et est, ꝙ si quis, velocissime fluens, vt flumen, respiciat: & deinde transferat visum ad res quiescētes, omnes apparebunt moueri. Et hoc non contingit nisi propter simulacrum motus manens in sensu. Quare hæc omnia sunt signa ꝙ simulacra manent in sensu in absentia sensibilium, & hoc dicit. ibi {Et ab his.} Deinde cum dicit.

N. LEON.

Ab excellentibus quinetiam sonis surdastri homines redduntur: & à valētibus odoribus, male odorātes: similiterq; in aliis. Et isthæc quidem hoc manifeste accidunt modo.

Fiunt autem & à magnis sonis obsurdescentes: fiunt autem & à validis odoribus difficile odorantes: atq; ita de similibus. Hęc itaq; manifeste accidunt hoc modo.

Ostendit idem per signa in omnibus sensibus, dicens ꝙ ab excellentibus sensibilibus corrūpuntur sensus omnes. Excellentes enim odores non odorantur. Et hoc nō contingit nisi propter impressionem simulacrorum taliū sensibilium factorum in sensu, quæ non cessant agere in sensum donec corrumpant ipsum &c.

LECTIO III.

Sensum non semper pati sed agere quandoque ostenditur: quomodo item, & cur sensus ipse decipiatur: manifestum fit.

N. LEON.

Quod autem sensiteria celeriter paruas etiā sentiāt differētias, indicio est id, quod in speculis fieri animaduertitur.

Quod autem sensitiua cito & modicas differentias sentiunt, signum est, quod in speculis accidit.

Hæc est pars incidentalis, in qua remouet duas dubitationes, & diuiditur in duas. In prima remouet eas, In secunda, quia fecit digressionem à proposito, redit ad aliud ibi. {Ad eam vero.} Prima in duas. Primo remouet primā dubitationem, secundo secundam. ibi} De quo eadem.} Et ista in duas. Primo reddit causam ex parte oculorū. In secūda ex parte speculi. ibi {Quemadmodū &c.}

Et

Et iſta in duas. Primo ponit cauſam, ſecundo confirmat eam per ſimile. ibi {Atteſtantur autem.} Prima in duas. Primo ponit cauſam. ſecundo infert concluſionem ſuper vtrunq; dubitationem: & tunc ſequitur illa pars. {Adhuc autem.} in qua oſtendit q̄ apparitio huiuſmodi ſimulacrorum eſt ſimilatio. Et diuiditur in duas. Primo oſtendit qn̄ decipiunt & qn̄ non, ſecundo reddit cauſam vtriuſque. ibi {Cauſa vero.} Et iſta in duas. Primo reddit cauſam, quare anima non decipitur per ſimulacra huiuſmodi, ſecundo reddit cauſam quare decipitur. ibi {Neceſſe autem &c.} In ſpeciali ſic procedit. Quia ex dictis crederet aliquis, q̄, ſi ſenſus retinet ſimulacrum rei ſenſibilis, ideo, ſi conuertat ſe ad aliud ſenſibile, non de facili recipiet ſimulacra ipſius: crederet etiā q̄ ſenſus non agit, ſed ſolum patitur. ideo remouet hic vtrunq;. Et primo primum dicens, q̄ ſenſus ſpecies ſenſibilium differentiū cito recipit, vt videtur in ſpeculo: qm̄ non obſtante ſimulacro prius recepto, ſtatim recipit ſimulacrum alterius obiecti. & hoc eſt verum ſi aliquod ſenſibile non fuerit excellens. tunc enim impedit receptionem minoris. Et ideo dicit modicas. Secundo ibi.

Remouentur error qui con fieri poſſet ex modo intellectu verborum Ariſt.

N. LEON. *Quæ de re ſecum conſyderans quiſpiam, perquirere ſanè & ambigere poſſet. Et ſimul ex hoc erit manifeſtum, viſum vt aliquid patitur, ita aliquid etiam agere.*

De quo vtiq; per ſe inſiſtens conſyderabit quis, & dubitabit. Simul autem ex ipſo manifeſtum, quoniam quemadmodum viſus patitur, ſic & facit aliquid.

Remouet ſecundum quod fit per ſignum in ſpeculo. Et eſt quod ſimiliter aliquis poſſet ſuper hoc adiuuari q̄ viſus nō ſolū patit̄ aliquid, ſed aliquo modo agit. Deinde cum dicit.

Senſus non ſolū patitur aliquid, ſed aliquo mō agit.

N. LEON. *Si enim in menſtruorum profluuijs mulieres in nitida cōſpexerint ſpecula ſumma eorum parti nubecula quaſi cruenta imprimitur: quæ, ſi nouum fuerit ſpeculum, haud leui ſanè negocio inde abſtergitur, ſi vero antiquum, non adeo eſt difficile. cauſa autem, vt diximus, eſt quòd non ſolum ab aere aliquid patitur viſus, ſed agit aliquid & mouet, quemadmodum alia ſplendida. Viſus nanq; de ſplendeſcentium ordine eſt, & colorem habentium.*

In ſpeculis enim valde puris cum menſtruis ſuperuenientibus, mulieres inſpiciant in ſpeculum, fit ſuperficies ſpeculi ſicut nubes ſanguinea: & ſi quidem nouum ſit ſpeculum, non facile eſt abſtergere huiuſmodi maculam, ſi vero vetus, facile. Cauſa vero, vt diximus, quoniam non ſolum viſus patitur aliquid ab aere, ſed & facit aliquid & mouet, quemadmodum ſplendida. Nam viſus ſplendidorum eſt & habentium colorem.

Oſtendit hoc ſignum ſic. Si mulier patiens menſtruū inſpiciat ſpeculum, apparebit nubes ſanguinea in ſuperficie ſpeculi: &, ſi nouum ſit ſpeculum, non poteſt illa macula abſtergi faciliter: & ſi vetus, faciliter. hoc aūt eſt: qm̄ viſus non ſolum patitur ab aere deferenti ſpeciem viſibilem, ſed agit in aerem, & mouet ipſum, ſicut alia ſplendida. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Oculi igitur rationabiliter afficiuntur, vt quæuis alia corporis pars: & alioquin naturam venularum ſunt pleni. quamobrem excitis menſtruis propter conturbationem & ſanguineam ebullitionem, in nobis quidem, quæ in oculis eſt differentia non apparet, quæ tamen ineſt. eadem enim natura genitalis eſt ſeminis, quæ menſtruorum. aer autem ab illis mouetur, aeremq; ſpeculo proximum &, illi contiguum eadem afficit qualitate quali ipſe affectus eſt, is autē ſpeculi ſummam partem.*

Oculi quidem igitur rationabiliter, cum fuerint menſtrua, afficiūtur ſicut & alia pars qualibet corporis. Etenim natura exiſtunt pleni venarum. Ideo cum fiunt menſtrua propter turbationem & ebullitionem ſanguineam, nobis quidem, quæ in oculis differentia, increta eſt, ineſt autem. Nam eadem natura ſeminis, & menſtruorum. Aer quoque mouetur ab ipſis: & eum, qui in ſpeculis eſt aerem continuum exiſtentem, qualem quendam facit, & talem velut ipſe patitur. hic vero ſpeculi ſuperficiem.

Dat cauſam huius ſigni. Et primo à parte oculorum, dicens, q̄ cum menſtruo afficitur quælibet pars mulieris. & maxime in oculo: quia pleni ſunt venarum, in quibus abundat feruor ſanguineus in tempore menſtrui, qui turbat diſpoſitionem mulieris, & inficit totum oculum: quia eadem eſt natura ſeminis & mēſtrui. Vnde ſicut ſemē generatur ex ſuperfluitate vltimi digeſti, ſic & menſtruum: & ita eſt in mulieris oculo, & oculus infectus mouet aerem ſibi contiguum, & ille alium ſucceſsiue, vſq; ad aerem contiguum ſpeculo: qui aer eſt infectus cū ſimili paſsione, qua inficitur oculus: & ſic inficit ſuperficiem ſpeculi. Secundo ibi.

Quare oculi mēſtruati inficiant ſpeculum.

N. LEON. *Quemadmodum veſtimenta, quæ maxime ſunt nitida, celerrime maculas contrahunt. Nitidum enim quicquid accipit accurate indicat, minimasq; in primis motiunculas: aes autem quoniam leue eſt, qualemcunq; maxime ſentit contactum. Conſyderare autem oportet aeris contactū illum quaſi attritum eſſe quendam, & abſterſionem, & lotionem; ob puritatem vero quotacunq; fuerit, conſpicua apparet. Cur autem non celeriter à nouitijs exeat ſpeculis cum nitor, tum leuitas in cauſa eſt, altè enim in eiuſmodi ſindunt maculę, & quoquo verſus diffunduntur: propter puritatem quidem ad fundum, ob leuorem autem, quoquo verſus. in antiquis vero non præſtat, quoniam non æque penetrat macula, ſed ſuperficietenus magis. quòd igitur à paruis motiones fiunt differentijs: & quòd velox eſt ſenſus, quodue non ſolum patitur colorum ſenſiterium ſed contra etiam agit, ex ijs ſanè manifeſtum eſt.*

Quemadmodum enim veſtium, quæ maxime munda ſunt citiſſime inquinantur. Nam purum diligēter monſtrat quicquid exceperit, & præſertim minimos motus. æs vero eo quòd planum ſit, qualemcunq; tactum maxime ſentit. Oportet vero intelligere tanquam attractionem eſſe aeris tactum: & tanquam exterſionem & ablutionem. propter munditiam vero manifeſtus fit qualiſcunque ſit. Non exeundi vero celeriter ex nouis ſpeculis cauſa eſt, quòd purum ſit & planum: ſerpit enim per huiuſmodi in profundum, & in omnes partes. nam eò quidem quòd purum eſt, in profundum, eò autem quòd planum, in omnes partes. In veteribus vero non immanet, quoniam non ſimiliter ſubit macula, ſed ſuperficietenus magis. Quoniam quidem igitur & à paruis differentijs fiat motus: & quòd celeres ſunt ſenſus, & quòd non ſolum patitur, ſed contra agit colorum ſenſitiuum, manifeſtum ex his.

Dat cauſam à parte ſpeculi. & eſt munditia, puritas, & planities. Hæc enim eſt natura mundi, q̄d valde cito inquinatur: & ſ̄m quod recipit cito minimas coinquinationes (vt apparet in veſtibus precioſis) ſic. Palam eſt q̄ vbilibet recipit quantitatem impreſsionis: ſicut æs propter planitiem ſui, vbicunq; ſonat propter paruū tactum. Eodem modo intelligendum eſt acumen aeris contiguari ad ſpeculum per quendam tactum. Ipſum autem ſpeculum eſt terſum, & politum, & mundum. Vnde propter ſui mundiciam manifeſtat ſui impreſsionem receptam ab aere, propter ſui puritatem. In nouis ſpeculis ſerpit in profundum propter planitiem, vndiq; in ſpeculo recipitur.

Quare ſpeculum ſic facile inficiatur ab oculis menſtruatis.

pitur. Sed in veteribus propter defectum puritatis, paruꝫ manet huiusmodi impressio: eo ꝙ non subintrat speculum, sed in superficie solum: & ita non inficit speculū inquantum videns, sed inquantum inquinatum vel incomplexionatum vt in basilisco. & ideo sequitur ꝙ visus inquantum sentit, aliquid agat. Et, quia videns, radios emittit, huiusmodi infectio est naturalis inquinatio, vt patet. Deinde concludit principalem conclusionem: & primo partem primam. Et hoc ibi. {Qm̄ quidem.} Secundo secundam cum dicit.

N. LEON. *Testimonio autem ijs quę dicta sunt esse possunt cum ea, quæ venis accidunt & vnguentis, tum factitium oleum & vinum. Proximarum enim rerum celeriter odores recipiūt neque illorum modo quæ intecta, aut commista sunt, sed eorum etiam, quæ iuxta dolia reponuntur, aut adnascuntur odores capiunt. Ad eam autem disquisitionem, quæ initio proposita fuit, vnum quidem supponatur, quod ex antedictis est manifestum: quod scilicet abscendente externo sensili, sensiles restant imagines.*

Attestantur autem his quæ dicta sunt, & quæ circa vina, & quæ circa vnguenta eueniunt. Nam quod præparatum est oleum, & vinum cito accipit proximorum odores. & vina hoc ipsum patiuntur. non solum enim eorum, quæ immittuntur vel commiscentur, sed eorum quæ prope vasa ponuntur vel nascuntur, recipiunt odores. Ad eam vero quæ ex principio est consyderationem, ponatur vnum quidem quod ex his quæ dicta sunt, patet quod recedente sensibili extrinsecus, immanent simulacra, quæ sensibilia sunt.

Confirmat causam, quam posuit per simile à parte speculi, dicens, ꝙ speculum distans ab oculo potest infici ab ipso mediante aere: sicut euenit in vino in vase æneo, quod cito recipit corporū in eo existētium sapores mediante aere: & etiam corporum proximorum, si cum eis misceantur. Et ex his patet ꝙ emissio radiorum talem infectionem facit in speculo. &, quia fecit digressionem, redit ad propositū, & repetit prius probata, s. ꝙ simulacra manēt in sensu in absentia sensibiliū. Deinde cū dicit.

Redit ad propositum Arist.

N. LEON. *Præterea etiam quòd faciliter in perturbationibus versantes facile in ipsis decipimur sensibus: in alijs vero alij, vt formidolosus in metu, amator, in amore, vt ex parua plerunq; similitudine, illi quidem hostes cernere videatur, huic vero rem amatam: & istuc ipsum quo quisq; perturbatior fuerit, eo à minori apparet similitudinis nota. Eodemq; modo in ira, cupiditatibusq; omnibus facile decipiūtur omnes, eoq; magis quo in perturbationibus fuerint magis. Quamobrem febre laborantibus ex modica interdum similitudine linearum compositarū animalia in parietibus apparent: huiusmodiq; res interdum ita cum morbis intenduntur, vt nisi valde à morbo fuerint oppressi, illos non lateat, quòd falsum est quod cernunt, quòd si valentior fuerit morbus, ad illa etiam mouentur.*

Adhuc autem. quod facile decipimur circa sensus, cum in passionibus existimus, alij autem in alijs. veluti trepidus in timore: & qui amat, in amore: ita vt videatur à modica similitudine, hic quidem hostes videre, ille vero dilectum. Et hoc vtiq; quanto patibilior quis fuerit, tanto à minori similitudine videtur. Eodem vero modo & in ira & in omnibus concupiscentiis facile decipiuntur omnes: & magis quanto vtique in passionibus magis fuerint. Ideo & febricitantibus interdum animalia videntur in parietibus à modica similitudine linearum compositarum. Et hæ quidem aliquando intenduntur in passionibus. sic vt si vehementer non laborant, non lateat quoniam falsum. Quod si maior sit passio, tunc mouetur ab ipsis.

Ostendit ꝙ apparitio in sensu deceptio est dicens ꝙ sensus decipitur per simulacra ei apparentia: & apparet ꝙ videat hostes: & similiter apparet amanti ꝙ videat quē diligit: & quanto vehementior fuerit passio, tanto minor est similitudo. Vnde febricitantes credunt se videre animalia. Et aliquādo in huiusmodi passionibus nō est vehemens passio: & differūt talia simulacra apparentia. Et dicit esse falsum quod apparet. Deinde cum dicit.

Sensus decipitur per simulacra ei apparentia.

N. LEON. *Causa autem cur hæc ita eueniant est, quoniam non eadē potentia princeps iudicat pars, & ea in qua fantasmata fiunt. inditio autem esse potest, quod Sol quidem pedalis apparet, sæpenumero autem aliud quiddam contra fantasiam reclamat: digitorum quinetiam commutatione, vnum duo videtur: veruntamen non dicimus esse duo. certior enim tactu est visus: quod si solus esset tactus, iudicaremus profecto vnum esse duo.*

Causa vero, vt hæc accidant, hæc est: quia non secundū eandem potentiam iudicat, qua princeps est: & in qua phantasmata fiunt. Huius vero signum est, quoniam videtur Sol pedalis: contradicit autem aliud aliquid sæpe ad phantasiam. Et permutationem digitorum, vnum duo videtur: attamen non dicimus quoniam duo. certior. n. tactu visus. Si vero esset tactus solus, iudicaremus vnum duo.

Visus est di[gni]or tactu.

Dat causam quare anima non decipitur, & dicit tandem ꝙ non est eadem virtus iudicandi intra, & apprehēdens fantasmata extra. Et ideo iudicium est contrarium illi quod apparet: sicut Sol apparet visui bipedalis, tñ ratio iudicat ipsum esse multo maiorem: & aliis propter partitatem apparet vnum esse duo, & tamen ratio iudicat illud esse vnum. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Deceptionis autem causa est, quod non modo sensili moto apparent quæcunque videntur, sed ipso etiam sensu commoto: si quidem eodem modo moueatur quo à sensili. Verbi gratia terra nauigantibus moueri videtur, cum ab alio visus moueatur.*

Mentiendi autem causa, quoniam non solum cum sensibile mouet, apparent qualibet, sed etiam cum sensus ipse moueatur, si eodem modo mouetur, quemadmodum & à sensibili. Dico autem velut terra videtur nauigantibus moueri, dum mouetur visus ab alio.

Dat causam quare sensus decipitur, & est, quia non solum apparet species res sensibilis, sicut simulacra rei motæ mouent, sed etiam cum sensus ipse mouetur, vbi moueatur eodem modo quo mouetur à sensibili. Vnde moto oculo in naui omnia quiescentia videntur moueri. Et sic intelligitur ꝙ species rei dilectæ, manēs in sensu amātis, propterea fortiter amantis sensum mouet. Et similiter propter paruam similitudinem apparet, & similiter de aliis passionibus.

Causa quare sensus decipitur.

LECTIO IIII.

Motus, seu simulacra, quæ a sensibilibus fiant non tamen in vigilia: sed etiam in somno apparere dicūtur.

N. LEON. *Ex ijs sanè manifestum est quòd non solum vigilantibus adsunt motus et qui ab externis fiunt sensilibus, & qui ab ipso fiunt corpore, verumetiam cum ea fit passio, quę vocatur somnus, tunc apparent magis. Interdiu. n. ab operātibus exturbantur sensibus & cogitatione, obscuranturq; vt exiguus ignis à magno, modicaq; mestitia et voluptates ab immodicis: illis aūt cessantibus parua ēt eminent: noctu vero propter partialium sensuū vacationē, et agēdi imbecillitatē, qm̄ calidi ab extrinsecis ad intrinseca refluxus fit, ad sensus principiū deferūtur, fiuntq; manifesti cōposito tumultu.*

Ex

EX his itaque manifeſtum, quoniam non ſolum in vigilando motus à ſimulacris fiũt & quæ extrinſecus, et quæ in corpore ſunt, ſed etiam qñ ſit paſſio hęc quæ vocatur ſomnus: et magis tunc apparẽt. Sub die.n. repelluntur, dum operãtur ſenſus: & intelligentia & euaneſcũt exterminantur: quemadmodũ iuxta magnũ ignẽ minor, et triſtitię et oblectationes paruæ ſecus magnas. Dum vero quieſcunt, & ſupernatant & parua ſimulacra. Nocte vero propter vacationẽ particulariũ ſenſuum: et impotentiã agẽdi, eo quòd ab exterioribus ad id quod intrinſecus eſt, fiat caloris refluxio, ad principium ſenſus deferuntur: & fiunt manifeſta ſedata turbatione.

Superius determinauit apparitionem ſimulacrorũ in ſimpliciter vigilãdo, in hac parte determinat in ſimpliciter dormiendo. Et hęc pars in duas. Primo oſtendit ꝙ ſimulacra magis apparent in dormiendo q̃ in vigilando. In ſcd'a determinat modos & differentias huiuſmodi apparitionis. ibi {Oportet aũt &c.} Prima in duas. Primo oſtendit duos modos iudiciorũ, ſcd'o oſtendit qñ contingit vnum iudiciũ, & qñ aliud. ibi {Quẽadmodum ergo &c.} Prima in duas. In prima ponit duos modos iudiciorũ. In ſcd'a cõfirmat eos per ſimile. ibi {Quẽadmodum vero diximus.} Prima in duas penes duos modos, & ſecunda ibi. {Quomodo autem &c.} In ſpeciali ergo ſic procedit. Primo repetit prædeterminata, & ponit concluſionem d. ꝙ ex dictis eſt manifeſtum, ꝙ nõ ſolũ mouent ſimulacra in vigilãdo, ſed apparent in dormiẽdo: & hoc tã ab extrauenientiũ q̃ intrinſecus manentiũ: ſed ẽt mouẽt ſimulacra in ſomno magis, & tunc apparent magis q̃ vigilando. Et tũc oſtendit hanc concluſionem ſic. In die repellitur motus ſimulacrorum propter motus maiores & excellentiores dum operantur ſenſus tam exteriores q̃ interiores, nec operatur intellectus, ſicut minor lux non apparet iuxta magnam. Sed in ſomno quieſcunt maiores motus, eo ꝙ ſenſus eſt tunc impotens propter refluxionem caloris naturalis, ſenſum miniſtrantis ab exterioribus ſenſibilibus ad primum ſenſitiuũ: & tunc dormiendo ſimulacra mouent ipſum. & ita apparet de aliis motibus. Et nota, ꝙ motus ſimulacri intus, minor eſt q̃ motus ſimulacri ab extra: qa omnis motus à virtute ſenſitiua eſt per ſenſibile obiectũ: & ideo quanto motus propinquior eſt ſenſibili, etiã tanto fortior eſt. Deinde cum dicit.

Simulacra magis apparent in dormiendo quàm in vigilando.

N. LEON.

Exiſtimare aũt oportet ita ſingulas continuo fieri motiones vt paruas illas vertigines, quę in fluminibus fiũt. q̃ ſępenumero quidẽ ſunt ſimiles, nõnunquã vero propter cõtrariũ impulſum in alias diſſoluuntur figuras. Ac propterea poſt aſſumptos cibos, & infantibus nulla fiunt ſomnia: vehemẽs.n. eſt commotio ob eam, quæ ex alimento eſt caliditatem.

Oportet autem opinari tanquam modicas vertigines, quę in fluminibus feruntur, ſic motum vnumquemq; fieri continue: ſæpe quidem ſimiles, ſæpe verò diſſolutas in alias figuras propter repulſionem. Ideo & poſt nutrimẽtum & omnino tenebris exiſtẽtibus, veluti pueris, nõ fiunt ſomnia: multus.n. motus eſt propter eã, quæ ex nutrimẽto eſt caliditatẽ.

Oſtendit quomodo apparent huiuſmodi ſimulacra in ſomno, dicens, ꝙ ſicut in fluminibus fiunt quædam imagines, quæ ſi non impediantur rectæ ſunt, ſi autem repercutiantur ad aliquod obſtaculum, ſiue ad alium fortiorem motum diſſoluũtur, & tranſmutantur in alias figuras: eodem modo ſimulacra in ſomnis feruntur à propriis organis ſentiendi ad ſenſum cõem, vel integra manentia, & ſub eiuſdem figuris. Sed vel aliquando impediuntur & diſſoluuntur in alias figuras, ſi ad motus maiores repercutiantur. Et tunc infert ex hoc ꝙ, ſi ſtatim facto ſomno per nutrimentum, non fiunt ſomnia. Nec ẽt pueris, apparent ſomnia propter vehementem motum ſimulacrorum. Et hoc eſt quod dicit. ibi {Poſt nutrimentum.} Deinde cũm dicit.

Impedimentum ſimulacrorum unde naſcatur.

N. LEON.

Quamobrem, vt in humore ſi quis vehementer agitauerit, interdum nullum apparet ſimulacrum, nonnunquam apparet id quidem, verum diſtortum omnino, vt aliud ſanè quam quod eſt appareat: quieſcente autem purę & perſpicuę apparent imagines, ita ſomni tempore fantaſmata, motionumq; reliquię, quæ à ſenſibus accidunt, interdum quidem, cum vehementior ſit antedictus motus, delentur penitus: nonnunquam autem conturbatæ apparent viſiones, & monſtrifica, & non conſtantia ſomnia, qualia melancholicorum ſunt, & febrientium, & temulentorum: omnes.n. huiuſmodi paſſiones, cum ſint ſpirituoſæ, vehemẽter excitãt motum & conturbationẽ: ſedato aũt & ſecreto in ſanguine in ijs quæ id habent animalibus, integer ab vnoquoq; ſenſuũ ſimulacrorumq; motus, tum conſtantia obiicit ſomnia.

*Vt quemadmodum in humido, ſi vehementer moueat quis, quandoq; nullum apparet idolum: quandoq; vero apparet quidem, diſtortũ aũt omnino, vt appareat alterius modi quã ſit: quod ſi quieſcat, pura & manifeſta idola: ſic & dormiendo fantaſmata et reliqui motus, qui proueniunt à ſimulacris: interdum quidem, cum vehementior ſit qui dictus eſt motus, exterminantur omnino. Interdum vero conturbatæ apparent viſiones & monſtruoſe * & deteriora ſomnia: velut melancholicis, & febricitantibus, & vinolentis. Omnes enim huiuſmodi paſſiones, cum ſpirituoſæ ſint, multum faciunt motum & turbationem. Sedato autem & diſcreto ſanguine in habentibus ſanguinẽ, conſeruatus ſimulacrorũ motus ab vnoquoq; ſenſuum ãmica facit ſomnia.*

** ingrata.*

Complet intentionem ſuam, dicens, ꝙ ſicut aqua, ſi fuerit vehementer mota nullum apparet idolum in ipſa: ſed ſi parum moueatur, apparet idolum diſtortum & alterius figuræ quàm eſſe debet: ſed omnino ſedata tunc apparẽt idola recta & manifeſta, ſic in dormiendo, quando vehemens eſt motus intrinſecus ex nutrimẽto, vel à paſſione aliqua, extinguitur motus ſimulacrorum, & non apparent omnino. Cum aũt iſte motus ſedatus eſt, non tñ omnino apparent ſimulacra, ſed diſtorta: & tunc fiunt ſomnia monſtruoſa & mala, vt in melancholicis & febricitantibus. Cum aũt motus totaliter eſt ſedatus, tunc tales euaporationes faciunt interius, & currunt motus ſimulacrorum ſedato omnino tali intrinſeco, ſicut in ſanis propter diſcretionem ſanguinis puri ab impuro apparent ſimulacra recta: eo ꝙ impeditur motus ipſorum. & ideo faciunt ſomnia recta. Et hoc ibi. {Vt quemadmodum in humido.} Deinde cum dicit.

Quare aliquando apparent ſomnia monſtruoſa et mala.

N. LEON.

Tum apparere aliquid, et exiſtimare facit & ab ijs quidem quæ à viſu deferuntur cernere videntur: ab illis verò quæ ab auditu, audire: ſimilique modo ab alijs ſenſiteriis. Nam, quia inde motus ad principium eſt delatus, vigilanter cernere videntur, & audire, & ſentire. Quia autem viſus interdum moueri videtur non motus vt diximus, & quia duo motus tactus annunciat vnum videtur duo. omnino enim quodeſt ab vnoquoque ſenſu affirmat principium, niſi aliud quippiam praſtantius aduerſetur. apparet igitur omnino. videtur autem non omnino id quod apparet, niſi id, quod indicat diſtineatur, aut proprio motu nõ moueatur.

Et apparere aliquid & exiſtimare, propter ea quidẽ quę à viſu deferuntur videre, propter ea vero, quæ ab auditu, audire: ſimiliter autem ab aliis ſenſitiuis. Ex eo enim quòd inde progreditur motus ad principiũ, putatur videre, et audire, & ſentire. Quia aũt viſus interdum moueri videtur, qui

Lec. 9 parte penultima.

non mouetur, vt diximus: et quia tactus duos motus annunciat, id quod vnum est duo videtur. Omnino enim quod ab vnoquoque sensu dicit principium, nisi alius dignior contradicat. Apparet quidem igitur semper, putatur autem non semper quod apparet, si quod diiudicat non detineatur: vel etiam non moueatur proprio motu.

Quare aliquis decipiatur circa simulacra sibi apparentia.

Determinat duos modos iudiciorum huius apparitionis. Primus est ꝙ aliquis aliqñ detinetur à simulacro apparente & sequitur ipsum, & iudicat esse sicut apparet. Primo dicit ꝙ huiusmodi simulacra faciunt aliqua apparere & iudicare prout apparet. &, quia à visu primo species visibilis, ab auditu species audibilis: & sic de aliis. Et qa iste modus ꝓcedit à sensibus propriis, ideo apparet animæ ꝙ videat & audiat & decipitur: sicut in vigilando visus & tactus decipiuntur. Et hoc ibi. {Et apparet &c.} Secundus modus est, qñ virtus superior, siue ratio non detinetur à fantasmate, sed mouetur motu proprio, tunc contradicit motui simulacri & iudicat aliter esse q̃ apparet. Tamen nisi virtus illa contradicat, semper iudicat anima esse sicut apparet. Et hoc ibi. {Omnino autem &c.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quemadmodum autem diximus, alios ab alia passione facile decipi, ita dormientes à somno, & eò quod mouẽtur sensiteria, & ob alia, qua circa sensum fieri cõtingunt quãobrem quod exiguam habet similitudinẽ, illud eße apparet.*

Quemadmodum vero diximus quòd aliqui propter aliã passionem facile decipiuntur, ita dormientes, propter somnum, & quia mouentur sensitiua, & alia accidentia circa sensum. Quare modicã habẽs similitudinem, videtur illud.

Confirmat quod dixerat supra, s. ꝙ sint duo modi iudiciorum huius apparitionis simulacrorum. Et ista pars diuiditur in duas. Primo cõfirmat illos modos ꝑ simile, secundo complet intẽtũ ibi. {Eius vero &c.} Prima in duas. Primo ponit similitudinẽ. secundo cõfirmat ibi. {Quẽadmodum in nubibus.} Confirmat duos modos iudiciorum per simile tale. Sicut vigilãdo, qñ quis percipiens sensu iudicat sicut sensui apparet, & tunc decipitur: eodẽ modo in dormiendo, anima percipit esse ſm ꝙ apparet. Non iudicat tamen ſm ꝙ apparet aliquando, qñ non percipit illud esse per somum. Et tunc decipitur credens esse verũ quod apparet dupliciter. primo sicut dictũ est ꝑ somnum: quia propter diuersas passiones decipiuntur in vigilando, quia mouentur organa sentiendi à simulacris in eis existentibus: & propter diuersa accidẽtia circa sensum sicut propter diuersas passiones, vt amor, timor, &c. eius enim quod habet modicam similitudinem ad quod timetur & amatur, apparet similitudo, ita decipitur anima in dormiendo propter somnium. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Cum enim dormit plurimo ad principium defluente sanguine, ij qui insunt motus simul deuoluuntur: alij quidem potestate, alij vero actu, ita autem se habet, vt hoc in motu, hic alius ab illo emineat motus. Si vero is intereat, hic alius: & ad inuicem ita se habent, quemadmodum ficti ranunculi qui supereminent aquæ cum liquescit sal. eodem sanè modo potestate insunt. cum autem quod prohibebat remiserit, in opus exeunt, dissolutiq; in pauco sanguine qui reliquus erat in sensiterijs, mouentium habentes similitudinem.*

Cum enim dormit, descendente plurimo sanguine ad principium, condescendunt & mouent qui insunt motus: hi quidem potestate, illi vero actu. Sic autem se habent, vt in motu, hic quidẽ supernatat ex ipsis motus: si vero hic corrumpatur, & hic adinuicem itaque se habent. quemadmodum fictæ ranæ ascendentes in aqua liquefacto sale. ita insunt potestate. cedente vero quod prohibebat, agunt. & solutæ in exiguo reliquo sanguine, qui in sensitiuis, mouentium habent similitudinem.

Manifestat similitudinẽ hanc, dicens, ꝙ in dormiendo descendit multus sanguis ad primum sensitiuum: & simulacra similiter in ipsis propriis organis descendunt ad primum sensitiuũ, & mouent ipsum: alia quidem mouent in actu, sicut illa, quæ proxima sunt: alia autem mouent solũ in potentia, quæ nõ deuenerunt ad primum sensitiuũ sed in primo sensitiuo motus factus ex sanguine descendente ad idsum, minuit motus simulacrorum & impedit ipsos. Sed qñ sanguis nondũ digestus est hic: & partes sanguinis digesti se habent adinuicem, sicut aqua, in qua resolutum est sal. Et ita durãte motu sanguinis solũ est simulacrũ ipsius sensibilis in ipso sensitiuo in potentia. Remoto verò illo motu post digestionẽ ꝙ prohibebat motum simulacrorum: iam fiũt in actu & mouetur primũ sensitiuũ post sanguinis resolutionẽ in partes exiguas, sicut in vigilando, simulacrũ monet organũ sentiẽdi particulare. Et hoc ibi. {Cum enim dormit.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Vt ea quę visuntur in nubibus, quę hominibus & cẽtauris assimilant, celeriter commutantur.*

Quemadmodum in nubibus, quæ similes dicuntur hominibus & centauris, cito permutantur.

Ostendit qũo est ista similitudo, dicens, ꝙ sicut aspicienti, in nubibus in vigilando apparent similationes hominum & aliorum quæ cito permutantur à figura in figuram qñ mouetur succesiue post aliam, eodem modo est de simulacris ꝙ quodlibet apparet post aliud: & vnum in aliud cito permutatur. Et hoc ibi. {Quemadmodum in nubibus &c.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Horum autem vnumquodque (quemadmodum dictum est) illius quod actu est sensile sunt reliquiæ, digressoq; vero sensili, licet vere dicere quòd tale est qualis Coriscus. quãdo autem sentiebat Princeps pars, & id quod iudicat, non dicebat Coriscum, sed propter hoc illum dicebat verũ esse Coriscum, quod sentiens hoc ipsum ait, nisi omnino distineatur à sanguine, vt non sentiens hoc, mouetur, ab ijs quæ in sensiterijs sunt motionibus, videturq; id quod est simile, ipsum esse quod est verum: & tanta sanè somni est vis, vt id latere faciat.*

Horum autem vnumquodq; est (sicut dictum est) reliquiæ eius quod in actu est simulacri. Et abeunte illo est verum dicere, quoniam hoc quale Coriscus, sed nõ est Coriscus. Cum autem sentiebat non dicebat Coriscum quod princeps est, & quo diiudicat: sed per hoc illũ Coriscum verũ. Quod itaque & sentiendo dicit hoc: si non hic omnino detineatur à sanguine, quemadmodum non sentiens hoc mouetur à motibus, qui sunt in sensitiuis: & videtur quidem simile ipsum esse quod verum est. & tanta somni potentia, quod facit hoc latere.

Complet intẽtum, dicens, ꝙ abundante sanguine impediente motus simulacrorum, & simulacro mediãte ſm actum, aliquando cõtingit animam iudicare ſm veritatẽ ꝙ est simulacrum rei, & non res ipsa. sicut in vigilando aliquis sentit similitudinẽ Corisci nõ Coriscum iudicat ſm similitudinem eius: quia sicut rem iudicat aliquando de eo quod apparet sensu vigilando, sic iudicat dormiendo: quia non decipitur à sanguine: quia deceptus potest errare iudicare: sicut virtus iudicatiua, quando non sentit rem vere, sed solum mouetur à simulacris rei, credit esse verum quod sibi apparet. Tanta enim est potentia somni supra animam, ꝙ facit latere ipsum simulacrum esse quod sibi apparet: credendo ipsum esse verum. Et hoc ibi. {Horũ autem &c.} Deinde cum dicit.

Virtus iudicatiua quando possit errare.

Quem-

N. LEON.

Quemadmodum igitur si quempiam oculo subiectus lateat digitus, non solum apparebit, sed videbitur et duo esse id quod vnum est, si vero non lateat, apparebit quidem, sed id non existimat. Ita in somnis siquidem senserit se dormire, & passionem in qua sensitiui est sensus, apparebit quidem, verum quippiã in seipso dicit quòd apparet quidẽ Coriscus, non est aũt Coriscus. Sapenumero autem dormiens quispiam in animo suo dicit quòd somnium est id, quod sibi apparet: si vero illum quòd dormit lateat, nihil fantasię contradicit.

Quemadmodum igitur si quem lateat suppositus digitus oculo, non solum apparebit, sed & putabitur esse duo quod est vnum: si vero non lateat, apparebit quidem, non putabitur autem: sic & in somnis, si sentiat quidem quòd dormit & passionem in qua est sensus sensitiui, apparet quidem, dicit autem in seipso, quoniam videtur quidem vt Coriscus, non est autem Coriscus: sape enim dormiendo dicit aliquid in anima, quoniam somnium est quod apparet. Si vero lateat quoniam dormit, nihil contradicit fantasię.

Ostendit qñ fit vnum iudicium, & qñ fit aliud, dicens, ꝙ, sicut qñ supponitur digitus oculo vnum apparet esse duo &, si lateret animam digitum supponi oculo indicaret esse ꝙ apparet, si autem non lateat digitum oculo supponi, tunc apparet sensu vnum esse duo. Sed ratio cum dicat ecõuerso ſm veritatem, sicut est in somno: qñ anima simul in apprehensione simulacrorum perpendit se dormire, tunc non iudicat esse verum quod apparet, sed dicit esse somnum & simulacrum rei & non rem: si vero latet se dormire, credit esse verũ quod apparet. Et hoc ibi. {Quemadmodum &c.}

LECTIO V.

Quorundam, quæ in somno accidunt redditur causa.

N. LEON.

Quòd autem vera dicimus: & motus quosdam fantasticos in ipsis esse sensiteriis: manifestum sanè erit, si quispiam intendens meminisse contẽderit quæcunq; in somnum delapsi, & excitati patimur. Nam plerunq; ea quæ dormienti apparuerunt simulacra, excitatus deprehendet esse motiones in sensiteriis. Pueris.n.nonnullis, quamuis omnino conspiciant, si fuerint tenebræ, multa apparent commota simulacra, ita vt sapenumero expauescentes caput obuoluant.

Quoniam aũt vera dicimus: & quot sint motus fantastici in sensitiuis manifestum, si quis attendens temptet memorare quæ patimur dormientes quidẽ & expergefacti. Interdum enim quę apparent idola dormienti, aspiciet expergefactus esse motus in sensitiuis. Quibusdam enim iuniorum & omnino perspicientibus, si sint tenebræ, idola apparent plura, quę mouentur: ita vt velentur frequenter timentes.

Hic determinat apparitionem simulacrorum in lãguedine dormiendo, & in languedine vigilando. Et diuiditur ista pars in duas. In prima determinat de languedine vigilando. In secunda de languedine dormiendo. ibi {Neq; ꝙ in somno &c.} Prima in duas, in principalem & incidentalem, vel corollariam. ibi {Ex his itaque.} Tunc sequitur illa, in qua determinat apparitionem simulacri intelligibilis, & illa remanet indiuisa: & tunc sequitur illa pars, in qua determinat de somno in comparatione ad nos. Et hæc similiter remanet indiuisa. In speciali ergo sic procedit. In prima determinat apparitionem simulacrorum in languedine vigilando, dicens, quòd, manifestum est motum simulacrorum fieri in organis sentiẽdi in dormiendo: sicut prius determinatum est per hoc quòd aliquando dormientes subito expergefacti sunt: & illud idẽ patiuntur in vigilando, quod patiuntur in dormiendo.

Simulacra, quæ apparẽt dormienti, & aliquando apparent eidem vigilanti.

Simulacra vero quę apparent ipsi dormienti, apparent etiam vigilanti aliquando. Et ita idem motus simulacrorum manet in organis sentiendi post expergefactionem, qui fuit in somno. Et ideo pueri aliquando expergefacti à somno, si tenebrę sunt, videntes eadẽ simulacra, quæ vident in dormiendo, ita ꝙ dormiendo timeant, timent ꝙ sit verum qđ apparet. Et hoc ibi. {Qm autem vera &c.} Et nota ꝙ huiusmodi apparitio non fit simpliciter vigilãdo, sed languendo, s. secũdum ꝙ somnus inest sensibus secundum quid. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Ex ijs sanè omnibus concludere licet, quòd somnium fantasma quidem est, verum somni tempore. ea enim, quæ modo dicta sunt simulacra, non sunt somnia: neq; si aliud quippiam solutis apparet sensibus.

Ex his itaq; vniuersis oportet syllogizare, quòd est somnium fantasma quidem aliquod & in somno. nam quæ modo dicta sunt idola, non sunt somnia, neq; si quid aliud sensibus solutis videtur.

Somnij definitio, sed in cõpleta.

Infert corollarię ꝙ aliquid ẽ quod apparet pręter somnium in somno. nam prædicta simulacra apparentia vigilantibus languide non sunt somnia: neque si aliquid aliud apparet sensu soluto & nõ ligato per somnum. Et hoc ibi. {Ex his &c.} Deinde cum dicit.

N. LEON.

Neque etiam omne quod in somnis apparet fantasma. in primis enim quibusdam accidit sentire quodammodo, cum strepitum & lumen, tum sapores & contactus, debiliter tamen & quasi procul. iam vero inter dormiendum conspicientes, id quod languide stertentes (vt putabant, viderant lucernæ lumen) experrecti statim illud lucernæ esse agnouerunt. Gallinaceorum quinetiam & canum vocem debiliter audientes, experrecti manifeste perceperunt: nonnulli item cum interrogantur respondent.

Neque quod in somno fantasma omne. Nam primum quidem aliquibus accidit & sentire aliquo modo & sonos, et lumen, & saporem, & tactum, languide quidem, & veluti de longe. Iam enim in dormiendo respicientes, & mox excitati: quòd debiliter videbant lumen lucernę dormientes ut arbitrabãtur, & expergefacti statim cognouerunt quod lucernæ erat. Et gallorum, & canum debiliter audientes vocem, expergefacti cognouerunt manifeste. Quidam vero & respondent, interrogati.

Quare non oẽ quod apparet in somno est somnium.

Ostendit illud in languedine dormiendo ꝙ nõ omne simulacrum apparens in somno est somnium. Nam aliquando simulacra sensuum vere mouent sensum dormiẽtium: apparet etiam dormienti sentire sonos, & audire sonos, & sic de aliis: languedo tamen erit à longe: & deinde expergefacti perpendunt non fuisse somnium quod apparuit, sed se vidisse lumen vel tactum. Et hoc ibi. {Neq; ꝙ in somno.} Deinde cum dicit.

N. LEON.

Accidit enim in vigilia & somno simpliciter cum alterum adsit, alterum etiam quodammodo adesse: quorum neutrum sanè somnium dicendum est.

Contingit enim & vigilare & dormire simpliciter altero existente, & alterum aliquo modo inesse, quorum nullum somnium dicendum.

Dat causam huius apparitionis. & est quòd, cum vigilare & dormire sint contraria, vnum potest esse simpliciter & aliud secundum quid. Languide enim vigilans, simpliciter non vigilat, sed dormit: & languide dormiens non simpliciter dormit, sed vigilat & nullum simulacrum ei apparens est somnium. Et hoc ibi. {Contingit enim &c}. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Neq; etiam quæcunq; in somnis præter fantasmata, vera sunt notiones.

Sed neque quęcunq; in somno quidem fiunt verę intelligentię prę ter fantasmata.

Simulacra intelligibilia quę in somno apparent sine fantasmate nō sunt somnia sed visiones.

Ostendit apparitionem simulacri intelligibilis, dicēs, ꝙ quęcunque simulacra intelligibilia apparēt esse in somno non mediante aliquo fantasmate, aut sensibili, non sunt somnia, sed visiones. Et hoc ibi. {Sed neque quęcunque.} Deinde cum dicit.

Sed ipsum fantasma quod à simulacrorū fit motione, quando somni tempore reprę sentatur quatenus dormit, istud est somnium.

N. LEON.

Sed fantasma, quod est à motu simulacrorum cū in dormiendo fit & in eo quòd dormit, hoc est somnium.

Quale simulacrum somnium faciat.

Cōcludit quale simulacrum facit in somnium, dicens, ꝙ simulacrum sensibile, est quod apparet dormienti inquantum dormit. Et sic est somnium. Per hoc quod dicit {dormienti} excludit omnia quę apparent languide dormienti, quia illa apparent secundum ꝙ vigilat. Et hoc ibi {Sed fantasma &c.} Deinde cum dicit.

N. LEON.

Iam verò quibusdam vsu euenit toto vitę spatio nullum vidisse somnium: rarum profectò id est, contigisse tamen aliquando fertur. & aliis quidem idipsum omnino perseuerauit, nonnullis autem procedente ętate, cum prius nullum vidissent somnium, postmodum videre contigit. Causa autem, cur non fiant somnia similis esse videtur illi, quā de pueris, & de iis, qui post assumptos cibos statim dormiūt, retro diximus. Quibuscunque enim hoc natura se habet modo, vt copiosa exhalatio summum petat locum, quę rursum inferne deuoluta plurimum efficiat motum, iis rectà sanè ratione nullum apparet simulacrum. ętatis autem decursu, haud sanè absurdum est, si iisdem somnia appareāt: mutatione enim aliqua aut per ętatem, aut per passionem facta, hanc accidere contrarietatem est necessarium.

Iam vero quibusdam accidit vt nullum somnium, viderint in vita. rarum quidem huiusmodi est, accidit tamē. Et his quidem omnino perseuerauit, quibusdam vero multū prouectis ętate accidit, cum prius nullum somnium viderint. Causam autem quare non fiat somnium aliquid oportet arbitrari, quoniam neque, qui post cibum dormitauerunt, neque pueris fit somnium. Quibuscunque enim hoc modo constructa natura. ita vt multa ascendat euaporatio in superiorem locum, vel iterum deorsum lata facit multitudinē motus, conuenienter istis nullum apparet phantasma. Prodente vero ętate, nihil inconueniens est apparere somnia. per mutatione enim aliqua facta, vel secundum ętatem, vel secundum passionem, necessarium est accidere contrarietatem hanc.

Aliquibus in tota vita sua nullum accidit somnium.

Determinat de somno in comparatione quo ad nos, dicens, ꝙ aliquibus nullum accidit somnium in tota vita: licet hoc sit raro. Et causa est continua turbatio cerebri & motus continuus interior, qui impedit motum simulacri. Accidit autem aliis somnium in tota vita: vt his qui sunt in continua quiete. Aliis in prima ętate non accidit somnus, sed cum fuerint prouecti. & causa communis est in istis & in illis qui statim dormiunt post cibum. Et causa illius, quare deficit somnium, est ascensus multi vaporis nutrimenti ad cerebrum, qui consequenter descendens, variatione motus interioris impedit motus simulacrorum: & ideo nullum eis apparet somnium, sed alias permutatione facta interius & mutatione inferioris quę contingit propter pueritiam. Et ita sedata passione, quę turbationem faciebat, tunc apparent somnia. Contraria enim causa, ponit contrarium effectus. Et hoc ibi, {Iam vero quibusdam.}

ARISTOTELIS

DE DIVINATIONE PER SOMNVM.

Cum Diui Thomę Aquinatis prę clarissima expositione.

LECTIO PRIMA.

Diuinationis causam dubiam esse dicitur, somnia item alia causas, alia signa, alia vero eorum quę fiunt accidentia quod sint probatur: quod somnia item a Deo non mirantur, & cur aliqua denominantur somnia, aliqua vero non.

N. LEON.

Diuinationem, quę per somnum fit, quale ab ipsis contingere dicitur somniis, neque facile est spernere, neque rursus illi omnino fidem prę stare.

De diuinatione vero, quę in somnis fit, & dicitur accidere à somniis, neque contemnere idoneum, neque suaderi.

Diuinatio q̄d sit.

Determinato prius de somnio & quibusdam proprietatibus eius, hic determinat de quodam consequēte ad somnum, s. de diuinatione somni. Et est diuinatio alicuius futuri & absēntis significati pręcognitio. & ista pars in duas diuiditur. In prima ponit intentū. In secunda prosequitur de intento. ibi {Nā ꝙ omnes &c.} Et ista in duas. Primo procedit opponendo, secundo determinando. ibi {Necesse est &c.} Prima in duas. In prima ostendit diuinationem per duas rationes, secundo arguit ad partem affirmatiuam quòd diuinatio sit. ibi {Nullam vero.} Prima in duas s̄m duas rationes. Et secunda ibi, {Sed de quibusdam.} Illa pars in qua procedit determinando, in duas diuiditur. Primo determinat de diuinatione somniorum, quantum est ex parte ipsorum, secundo quantum est ex parte somniantium. ibi {Quidam enim.} Prima pars diuiditur in duas. Primo determinat de somniis, quorum origines sunt semper in somnis, secundo determinat de illis quorum origines non sunt in somnis. ibi {De his vero &c.} Prima in duas. Primo ponit tres quęstiones & exponit eas cū dicit. {Dico autē.} secundo verificat eas. ibi {Ergo somniorum.} Et hęc in duas. Primo verificat quęstiones illas, secundo mouet quasdam dubitationes circa illas. ibi {Omnino autem &c.} Prima in duas secūdum numerum trium conclusionū, secunda ibi {At vero quędam.} tertia ibi {Plura vero &c.} Illa pars in qua remouet dubitationes, prima in duas. Primo remouet vnam circa conclusionem vltimam, secundo remouet dubitationem circa primam. ibi {Quoniam non eueniunt.} Prima in duas secundum duas ratione. secunda ibi. {Signum autem &c.} Similiter alia pars habet duas rationes, secunda ibi {Cum multa consulta.} In speciali sic procedit. Primo ponit intentum, dicens quòd diuinatio somniorum, quę accidere dicitur, neque erit contemnenda, neq; omnino suadenda. Deinde cum dicit.

Diuinatio somniorum neque est contēnenda, neque omnino suadenda.

N. LEON.

Quod enim omnes, aut plures aliquam habere somnia significationem arbitrantur, tanquam ab experientia dictum, fidem facere potest,

Nam quod omnes quidem vel plures existimant habere aliquam significationem somnia, prę stat fidem tanquam ab experientia dictum.

Prima vīa q̄ diuinatio sit. Impossibile ē famosum esse falsum secundum totum.

Prosequitur intentum. Et primo probat per duas rationes, quòd diuinatio somniorum est, & primo ponit rationem à rei iudicio sic, Omnes vel plures dicunt somnia aliquid significare. & ita diuinatio somniorum pōt adesse: quia sic ostēdit causam in isto tractatu s̄m hūc librū. Nā impos-

impose est, famosum esse falsum f m totũ. Secundo ibi.

N. LEON. *Et alioqum de nonnullis per somnia esse diuinationem nõ est incredibile. Rationem enim quandam id habere videtur: iccirco de reliquis etiam somnus similiter decernere quispiam posset,*

Et quòd de quibusdam fit diuinatio in somniis, non est incredibile. habet enim aliquam rationem. Ideo & de alijs somniis similiter vtiq; quis arbitrabitur.

Ponit secundam rationem, quæ talis est. De quibusdã somniis fit vera diuinatio: ergo & eadem ratione de omnibus. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quia autem nulla ratione constans intercedere videtur causa propter quam fiant, id profectò illis fidem non præstare facit. Nam Deum quidem somnia mittere, præter id quòd ratione caret, vt non optimis & prudentissimis, sed cuius è populo illa mittat, absurdum etiã esse videtur. deorum autem sublata causa, aliarum certe nulla ratione constare videtur. primam enim originem reperire cur nonnulli præsagiant de ijs, qui ad herculeas degunt columnas, aut ad borysthenẽ, nostræ profectò mentis superat captum.*

Nullam vero rationabilem causam videre, secundum quam vtiq; fiat, hoc non credere facit. Nam Deum quidem esse immittentem cum alia irrationabilitate, & non optimis, et prudentissimis, sed quibuslibet mittere inconueniens. Ablata vero, quæ à Deo, causa, nulla aliarum conueniens esse videtur causa. De his enim quæ secus Herculeas columnas, et quę in Horristhene præuidere aliqua, super nostrã videtur esse prudentiam inuenire originem horum.

Arguit philosophus ad partem affirmatiuã quòd diuinatio sit. Arguit sic, Si ipsa somnia immitterentur à Deo & ipsa diuinatio, nulla alia causa est, & ipsorum somniorũ diuinationem esse: sed Deus non immittit somnia: ergo nõ est aliqua causa in illis quare debeant somnia aliquid significare, & eorum diuinatio esse. Minor sic probatur. Somnia etiam accidunt quibusdam fatuis magis quam sapientibus: sed si essent à Deo, inconueniens esset ipsa potius immittere fatuis quàm sapientibus, & omnibus hominibus indifferenter: ergo Deus huiusmodi somnia nõ immittit. Huius rationis primo ponit medium, secundo ponit maiorem. Et hoc ibi. {Ablata.} Tertio probat eam sic. Supra naturam est cognoscere ea, quæ sunt in remotissimis partibus per somnia: quoniam manifestum est quòd hoc non potest esse nisi per immissionem diuinam. Et hoc ibi. {De his enim.}

N. LEON. *Somnia igitur vel causas esse, vel signa eorum quæ fiunt, vel accidentia quædam necesse est, vel omnia, vel de ijs quędam, vel vnum tantummodo.*

Necesse igitur somnia, vel causas esse, vel signa eorum quæ fiunt, aut accidentia, vel omnia, vel aliqua eorum, vel vnum solum.

Somnia sunt signa & causæ & accidentia eorum quæ fiunt. Procedit determinando. Et primo ponit tres cõclusiones quas intendit probare. Et est prima talis, quòd somnia sunt signa eorum quæ fiunt, secunda est quòd somnia sunt causæ eorum, quæ fiunt. Tertia est, quòd somnia sunt accidentia eorum. Secundo ibi.

N. LEON. *Dico autem causam quidem, vt Lunam quòd Sol defectum patiatur: vt defatigationem febris: defectus vero signum, quòd subdit sydus: linguæ autem asperedinem ipsius febris: accidens vero quòd deambulaute quopiam deficiat. Sol neq; enim signum defectus hoc est, neq; causa, sed neq; defectus deambulationis. Quapropter accidentium nullum neque semper fit, neq; magna ex parte.*

Dico autem causam quidem, vt Lunam defectus Solis, vel laborem, febris. Signum vero defectus, stellam subintrare: asperitatem vero lingua febricitandi, accidens vero, aliquo ambulaute deficere Solem. Neq; enim signum deficiendi hoc est, neq; causa, neq; defectus. ambulandi. Ideo accidentium nullum, neq; semper fit, neque vt plurimum.

Exponit eas, dicens, quòd causa alicuius est somnium, sicut est causa interpositio Lunæ eclypsis solis. Et est signum, sicut asperitas linguæ signum est febris, & est accidens, sicut accidit soli eclypsari aliquo ambulante. Neutrum tamen est causa alterius vel signum, sed solum à casu est ꝙ simul sunt. Et quia, quę à casu fiunt nullam causam habent, ideo non fiunt semper neque frequenter, vt probatur in 6. Metaph. Tertio ibi.

N. LEON. *An igitur somniorum alia quidem sunt causæ, alia vero sunt signa eorum, quæ corporibus contingunt? Elegantes nanq; affirmant Medici magnopere conuenire somnia obseruari. Et profectò ita existimare cõuenit, illis etiam qui artes exercent, & aliquid disquirunt, & philosophantur.*

Sunt ergo somniorum hæc quidem causę & signa, velut eorum, quæ circa corpus accidunt. Dicunt quidem & Medicorum gratiosi, quoniam oportet valde intendere somniis. Conueniens autem sic existimare: & non artificibus quidẽ sed consyderantibus aliquid & Philosophantibus.

Somnia sunt signa aliquã do ægritudinis futuræ vel sanitatis. Verificat has conclusiones. Et primo ponit simul primam cum secũda cum dicit. {Sunt igitur.} Et postea declarat primam, dicens ꝙ boni Medici dicunt ꝙ oportet multum intendere somniis. & causa est vel potest esse, eo quod somnia sunt signa ęgritudinum futurarum vel sanitatis futuræ, Abundantia autem caloris, in somno mouet fantasma & facit apparere homini ꝙ sit in igne, & ita abũdantia phlegmatis ꝙ sit in aqua: quia talis abundantia aliquo modo mouet sensum tactus: licet in vigilia talis motus propter sui paruitatem lateat. Similiter omnibus mechanicis accidunt somnia, quæ sunt signa fiendorum ab ipsis. Et hoc ibi. {Dicunt quidem.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Eę etenim quæ interdiu fiunt motiones, nisi grandes fuerint & præualidæ, latere planè solent, si maioribus vigilantium motibus comparẽtur. somni autem tempore contrario se habent modo: parui nanq; motus magni esse videntur. Palam aũt idest ex ijs, quæ in somnis plerunq; contingunt. Modico enim auribus percepto strepitu, fulmina ex tonitruis cappeti se existimant: minimaq; distillante pituita, mel & dulces se degustare sapores: atque etiam per ignem incedere vehementerq; calefieri, leui calore quasdam corporis partes incessente, quę tamen experrecti hoc se habere modo manifeste deprehendunt. Quare, cum debilia omnium sint initia, manifestum sanè est quòd morborũ etiam, aliarumq; passionũ, quę in corporibus fieri debẽt. Palã igitur est quòd istęc ipsa in somnis necessario illustriora sunt quã vigiliæ tẽpore.*

Nam qui in die motus. nisi magni valde fuerint & fortes, latent iuxta maiores qui in vigilando sunt motus. in dormiendo autem contrarium: etenim parui magni videntur esse. Manifestum autem ex his quæ in somnis accidunt frequenter. arbitrantur enim fulgura cadere, ac tonitrua fieri, paruis soni in auribus factis, & melle & dulcibus saporibus perfrui tenui phlegmate defluente: & ambulare per ignẽ & calefieri vehementer, paruo calore circa quasdã partes facto. Expergefactis aũt, manifestum est ea hoc modo se habere. Quare qm̃ parua omnium principia, manifestũ qm̃ & ægritudinum & aliarũ passionum, quæ in corporibus futura sunt. Manifestum ergo quoniam necessarium hæc in somnis esse patentia magis, quàm in vigilando.

Quare appa- rent simulachra ligna futuræ sanitat. et ægritudi. nis tantum somno. Dat causam huiusmodi apparitionis de nocte. & est ꝙ motus simulachrorum qui fiunt in die nõ sunt valde magni & fortes, & ideo latent animam, sed in dormiendo apparent huiusmodi motus, eo quòd tunc quiescunt sensus

à magnis motibus sensibilium exteriorum:& ideo apparent quod multo maiores videntur esse quam sunt. Sicut enim paruus sonus in aure dormientis apparet dormienti tonitruus esse;ita credit se gustare mel, siue huiusmodi dulcia paruo phlegmate descendente ad gustum,apparet etiã sibi quòd sit migne propter calorem in ipso abundãtem . Et quòd his causis appareant talia somnia, perpendunt expergefacti post somnium. Nam causæ præsentes fortes talium passionum , magis possunt apparere in dormiendo q̃ in vigilia . Et ita somnia ipsarum figurarum possunt esse. Deinde cum dicit.

N. LEON.

At vero nõnulla in somnis apparentium fantasmatum, propriarum vnicuiq; operationum esse causas , haudquaquam ratione carent . Quemadmodũ enim cum agere quippiam debemus, aut in ipso sumus opere, aut etiam id iam peregimus per recta plerunq; somnia in illis versamur & agimus, qm̃ à diurnis initiis præparatus existit motus. ita rursum necesse est eas, quæ somni tẽpore fiunt motiones, diurnorum plerunq; operum esse principia: propterea quòd illorũ cogitatio nocturnis imaginibus iã est præuenta. & hoc certe modo somniorũ nonnulla, & signa, & causas esse contingit.

At vero quædam quidem , quæ in somniis fantasmata causas esse propriorũ cuiusq; actuum, non est irrationabile. Quemadmodum enim debentes agere, & in actibus existẽtes, aut qui olim egimus , sæpe recta his somnia intuemur et agimus: causa autem , qm̃ sicut præparatus existit motus à diurnis inchoationibus , sic rursus necessarium est eos qui in somno sunt motus , frequenter principium esse diurnorum actuum: eo quòd præparata sit rursus & horum intelligentia in fantasmatibus nocturnis . Sic ergo contingit somniorum, quædam signa & causas esse.

Somnia aliqua sunt signa futurorum.

Intendit verificare secũdam conclusionem . & primo ponit eam, scd̃o verificat eam, dicens, ꝙ illi qui debent facere aliquam operationem in futuro, vel cũ sint in præsenti in actu operandi , vel dudum inceperunt agere causa complemẽti , quod intẽdunt per fantasmata recta his, in somno intuentur . Et causa huius est , ꝙ aliqua operatio inchoatur in vigilando & non perficitur: quia non potest anima complete eius perfectionem cognoscere propter occupationes eius & operationes circa simulacra quæ imprimuntur in ea, & mouent ipsam: & non potest diiudicare propter varias occupationes impressas ipsi circa aliqua in vigilando; si tñ dormit, quia tunc quiescit ob oĩ occupatione exteriori, cõuertit se super simulacrũ & cõplet in eis dormiẽdo, quæ incepit vigilando: & ita acquirit cognitionẽ per somnũ mediãte quo perficit qđ intendit. Et ita sunt somnia causæ operationum fiẽdarum. Et hoc dicit, ibi {Quemadmodum enim.} Deinde cum dicit,

N. LEON.

Verum plurima fortuitis similia habentur: illaq; præcipuæ omnia quæ remota sunt, & quorũ in nobis nullũ est initium: vt de bello nauali, & de iis quæ procul fieri contingit.

Plurima vero accidentibus assimilantur : maxime , & transcendentia omnia: & quorum non est origo in nobis sed de nauali bello & de his quæ procul accidunt , sunt.

Somnia ut in pluribus sunt accidentia respectu eorum quæ sunt.

Verificat tertiam conclusionem. Et primo ponit eam, dicens , ꝙ maior pars somniorum sunt accidentia respectu eorum quæ sunt. Et hoc est solum à casu ꝙ futura manifestantur , sicut omnia alia somnia , quæ transcendunt scientiam; & aliorum origo non est in nobis simpliciter, sicut ea quæ sunt de causalibus futuris , & de his quæ sunt in partibus remotis. Deinde cum dicit.

N. LEON.

De iis enim eodem se habere modo pars est, ac si quopiam aliqua de re memorante, idipsum fieri cõtingat. Quid enim prohibet sic se habere in somnis? quinimmo multa eiusmodi incidere veri est simile . Quemadmodum igitur de aliquo meminisse, neq; signum est neq; causa vt ille superueniat, ita somnium illius, quod euenit neq; causa est, neq; signum , sed casus . Quamobrem somniorum multa non eueniunt . Fortuita enim neq; semper, neq; magna ex parte fiũt.

De his enim eodem modo se habere verisimile est , velut quando memoranti de aliquo contingit hoc factum esse. Quid enim prohibet & in somnus ita contingere. Magis autem verisimile multa huiusmodi accidere . Quemadmodũ igitur neq; meminisse de aliquo, neq; signum, neq; causa cur euenerit : sic et ibi, euenisse somniũ videnti neq; signũ, neq; causa sed casus. Ideo & multa somniorũ non eueniunt. Nã quæ casu eueniunt , neq; semper, neq; vt frequenter fiunt.

Verificat eam per similem. Sicut contingit aliquẽ cognoscere de aliquo futuro contingenti: & deinde accidit illud contingens vel aliquod simile : nec tamen ista cognitio est causa nec signum illius futuri : eodem modo contingit aliquid somniare ꝙ contingenter sit vel ex suo consimili : nec tamen est somnium causa illius futuri, sed solum à casu, & ita accidit. Et ideo etiam pro minori parte somnia eueniunt : quia quod causale est, non semper est, nec vt frequenter, vt dictum est prius. Et hoc ibi. {De his enim &c.} Deinde cum dicit.

Somnia pro minori parte eueniunt. Supra in hoc lo.

N. LEON.

Omnino autem, quoniã nonnulla etiam somniant animalia , à Deo certe missa non erunt somnia , neq; huius gratia fiunt, sed dæmonia sanè erunt : si quidem natura Dæmonia est , non Diuina.

Omnino autem quoniam & aliorum animalium somniant quædã à Deo vtiq; immissa non erunt somnia , neq; facta sunt huius gratia, Dæmones tamen : natura enim dæmoniaca, non Diuina.

Remouet dubitationem cõtra conclusionem vltimã. Diceret.n.aliquis , huiusmodi somnia quæ transcendunt scientiam humanam & fiunt de valde remotis, cum sint causa & naturaliter immittuntur à Deo , etiam per ipsa possunt futura cognosci . & hoc remouet per duas rationes. prima est , Huiusmodi somnia fiunt in aliis aĩalibus, ergo non sunt missa à Deo , nec fiunt per gratiam diuinam. Deinde cum dicit.

Prima ratio quod huiusmodi somnia nõ immittãtur à Deo.

N. LEON.

Huius autem rei signum est, quòd infimo genere homines futura præuidere possunt , & recte somniare, tanquam non mittente Deo.

Signum autem . Valde.n.degeneres homines præuidẽtes sunt , & recte somniantes, tanquam Deo non immittente.

Ponit secũdam rationem quæ talis est , Homines mali & infirmi somniãt & præuident futura per somnia: sed talibus non immittit Deus aliquam gratiam siue cognitionem : ergo solum à casu, & non per immisionem diuinam, sic somniant. Deinde cum dicit

N. LEON.

Verum iĳ , quorum natura quasi garrula est & melancholica , varias sanè cernũt visiones. Cum autẽ multiplicibus variĳsque moueantur motionibus plerũq; assequuntur, vt nõnulli contendẽtes rapiunt. Quẽadmodum.n. vulgo dicitur, si multa iacias, alias aliud iacies, ita ĩ iis istuc accidit.

Sed quorumcũq; quasi loquax natura est & melancholica : multimodas visiones vident . eo enim quòd secundum plura & multifaria moueantur, assequũtur. vt quidã tanta rapiunt contendentes . Nam quemadmodum & dicitur, si multa iacias alias aliud iacies : & in his hoc accidit.

Quare quidã multum somniant.

Subiungit causam quare quidam multum somniant. Et est ꝙ natura istorum circa multa est occupata, i. multorum phantasmatum informata: sicut contingit melancholicis, & ideo multa vident somnia. Quasi enim circa plura & diuersa occupantur in vigilãdo: ideo à similibus

phantas-

phantaſmatibus manifeſtantur in dormiendo. Fortunati aũt aliqñ diuinãt futura, ſed hoc eſt à caſu & non ab arte, nec per naturam, ſicut etiam, ſi multi cõtendunt circa aliquid, à caſu eſt ꝙ vnus illorum vincat. Et hoc eſt ꝙ dicit {Sed quorumcunq;.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quod aũt pleraq; ſomniorũ non eueniunt: nullum eſt inconueniens. neque .n. ſignorũ quæ in corporibus ſunt, neq; ẽt cœleſtiũ, vt imbriũ et ventorum. ſi .n. alius valẽtior hoc acciderit motus, à quo, cũ fieri deberet, factũ eſt ſignum nõ fit.*

Quoniam autem non eueniunt multa ſomniorũ, nihil eſt inconueniens. Neq; enim eorum, quæ in corporibus ſunt ſignorum & cœleſtium, velut quæ aquarũ & ventorum. ſi enim alius vehementior iſto accidit motus à quo futuro ſignum factum eſt, non fit.

Remouet aliam dubitationem circa primam concluſionem. Quęreret enim aliquis, cum ſomnia ſint futurorum, quare non ſemper accidunt ea quorum ſunt ſigna. multis enim apparent ſigna ꝙ ſunt in igne, & tamen non febricitant. Sed hoc remouet per ſimile, dicens non eſſe inconueniens multa euenire, quorum ſigna ſomnia ſunt. Ita enim eſt in natura ꝙ multa ſigna apparent in corporibus inferioribus, quorum conſignata non ſequuntur: ſicut infirmo apparet aliqñ ſignum mortis vel ſanitatis: & tñ non ſequitur ſignatum. Et ſic in cœleſtibus aliqñ apparet ſignum pluuię vel venti, & tñ non ſequuntur ſignificata. Et cauſa huius eſt, quia ſigna futurorum, cum ſunt à cauſis præſentibus eorundem: cum aũt cauſa ſuperior & fortior ſuperuenerit, tunc non ſequitur ſignatum ipſum ſignum. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Multaq; præterea rectè conſulta eorũ quæ fieri expedit, incaſſum ceciderunt propter alia pręſtantiora initia. deniq; non oẽ fit, quod fieri oportebat: neq; idem eſt id, quod euenturum eſt, & id quod eſt futurũ. Sed nihilominus prima initia dicendum eſt eſſe à quibus aliquid non eſt confectum. Et quòd ſigna nata ſunt iſtęc eſſe quorundã, quæ facta nõ ſunt.*

Et multa conſulta bene, quæ fieri expediebat, diſſoluta ſunt propter alias digniores inchoationes. Omninò enim non omne fit quod futurum erat: neq; idem eſt quod erit et quod futurum. Veruntamen quidem principia dicendum eſſe, à quibus non perfecta ſunt, & ſigna nata ſunt hęc aliquorum, quæ non fiunt.

Confirmat hoc per aliud ſimile in his quæ ſunt à propoſito, dicens, ꝙ multotiens in his quæ ſunt præuiſa vt fiãt, licet expediat ipſa fieri. tñ propter aliqua digniora & meliora, quæ fieri poſſunt, omittuntur: & ideo nõ eſt neceſſe propter ſignum euenire ſignatum. Nullũ .n. contingens futurũ ad vtrunq; de neceſsitate eueniet. & licet non eueniat, non tñ ponendũ eſt ipſa habere principia in rerũ natura, mediantibus quibus nata ſunt fieri. Nihilominus tñ ponenda ſunt hæc ſigna vera dictium ſigna exiſtere. Et nota ꝙ cauſę naturales, vt frequenter cauſant effectus ſuos, & non neceſſario. Et ideo, licet ita ſit, tamen effectus ad vtrumlibet dicitur: quia contingens natum, contingens ad vtrumlibet, eſt omne qđ à neceſſario deficit &c.

Cauſæ naturales ut frequenter cauſant effectus ſuos & non neceſſario.

LECTIO II.

Quinam ſint recte ſomniantes & qui: & quinam ſint ſomniorum interpretes.

N. LEON. *De ijs autem ſomniis quæ talia non habent initia qualia diximus, ſed remota vel temporibus, vel locis, vel magnitudinibus: aut horum ſanè nihil, veruntamen eiuſmodi in ſe non habent initia ij qui vident ſomnium, niſi fortuito præuidere contingat, id profectò erit magis quam vt dicit Democritus idola & effluxiones ad cauſam referens.*

De his vero ſomnijs, quæ non huiuſmodi habent origines, ſed dilationes vel temporibus, vel locis, vel magnitudinibus, vel horum quidem nihil: non tamẽ habentibus in ſeipſis principia, qui vident ſomnia: niſi pręuiſum fiat ab accidente. tale vtiq; erit magis quã vt dicit Democritus, idola & defluxiones cauſans.

Supra Philoſophus determinauit de his, quorũ origines ſunt in nobis, hic determinat de his, quorum origines non ſunt in nobis. Et hic in duas, in principalem & corollariũ, quæ ibi incipit {Et ideo accidit.} Et prima in duas. Primo determinat quomodo fiũt ſomnia huiuſmodi, ſecundo dat cauſam quare apparent dormientibus de nocte. ibi {Et quaſcunq; contingit &c.} Prima in duas. Primo ponit modum illum, ſecundo confirmat hoc per ſimile. ibi {Quemadmodum enim &c.} Alia pars in duas. Primo dat cauſam quare apparent magis de nocte. q̃ de die, ſecundo quare apparent dormientibus. ibi {Et in corpore &c.} Tunc ſequitur illa pars qua determinat de diuinatione in ſomnis à parte ſomniantium. Et illa in duas. Primo determinat de illis, qui bene diuinant in ſomnis, ſecũdo determinat q opinione diuinãt in artificioſis &c. Prima in duas ſm ꝙ ſunt tria genera hominum bene diuinantium. in ſecũda ibi {Quoſdam aũt &c.} Tertia ibi. {Melancholici autem &c.} Primo ergo oſtendit modũ quo fiunt huiuſmodi ſomnia dicens, ꝙ huiuſmodi ſomnia, quæ non habent originẽ in nobis, ſed de diſtantibus per multa tempora vel loco, ſiue magnitudines, non præuidentur in ſomno niſi à caſu: quia non habent in ſe principium ſomniorum, i. nhil præcognoſcit ſomnians de tali ſomnio: Non enim prius fit ab aliquo ſimulacro prius in ſenſu, vt ipſo recepto, huiuſmodi ſomnia fiãt p defluxiones à rebus ſenſibilibus remotis, quæ mouentur per mediũ & intrant per ſenſum vſq; ad animam ſomniantis, & apparent ei, ſicut vult Democritus, per defluxionem à rebus ſenſibilibus. Et tunc ponit cauſam cõpoſitionis cuiuſlibet ſenſitiuæ. Secundo ibi.

Quomodo fiãt in nobis ſomnia quorũ origines non ſunt in nobis.

N. LEON. *Quemadmodum enim cum quiſpiam aquam mouerit, aut aerem, id aliud mouit: illo autem ceſſante quod antemus authore abſente procedere contingit, ita nihil prohibet motum quempiam & ſenſum ad ſomniantes peruenire animos, à quibus illa idola & effluxiones fieri aſſerit.*

Quemadmodum enim cum quis moueat aquam vel aerem: hoc aliud mouit, & quieſcente illo accidit huiuſmodi motum prodire vſq; ad aliquid: illo, quod mouit, non præſente, ſic nihil prohibet motũ aliquẽ et ſenſum pertingere ad animas ſomniãtes, à quibus ille idola facit & defluxiones,

Confirmat hoc per ſimile tale. Sicut cum aliquis mouet aerem vel aquam, vel pars aquæ, vel aeris mouet aliã: & ſic ſucceſsiue vſq; ad remotum terminum, primo motore quieſcente vel abſente, eodem modo motus factus in aere à re ſenſibili vel quieſcente, põt ſuccedere ſucceſſiue ad loca remota vbi eſt ſomnians: quẽ motũ Democritus vocat idolum motum in medio, ſiue defluxionem factam à ſenſibili. Et nota ꝙ in hoc errabat, ꝙ poſuit aliquod materiale egredi & moueri per medium vſq; ad ſenſum. non eſt autem hoc verum, ſed ſenſibile mouet aerẽ medium generando ſui ſpeciem in ipſo, ita ꝙ nil egreditur à ſenſibili: & talis motus procedit ſucceſsiue vſq; ad ſenſum à medio. Deinde cum dicit.

Error Democriti oſtenditur.

N. LEON. *Et quocũq; peruenire cõtigerit, nocte magis ſentiri, quoniam interdiu ſi deferantur euaneſcant. Noctu nanq; tranquillior eſt aer, quia minus perflata ſunt noctes.*

Et quocunq; fuerint pertingentes, magis ſenſibiles eſſe nocte, eo quòd quę in die deferuntur, diſſoluuntur magis.

Magis enim sine turbatione est aer noctis, eo quod silentiores sint noctes.

Quare somnia appareãt magis in nocte quam de die,

Dat causam quare somnia apparẽt de nocte, dicens, ꝙ talia fantasmata rerum absentium magis appropriare ad somnia de nocte, & apparere q̃ de die: quia fantasmata delata de die per medium propter motus maiores dissoluũtur, sed in nocte est medium minus turbulẽtum propter silentium & quietem noctis: & propter hoc manent fantasmata mota integra. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Et in corpore propter somnum sensationem facere, quoniam tenues dormientibus motus quã vigilantibus sentiuntur magis. Porrò ij motus imagines efficiunt, ex quibus de eiusmodi futura prævident.*

Et in corpore facere sensum propter somnum. Ideo & paruos motus, intrinsecus sentire dormientes magis, quàm vigilantes: hi vero motus fantasmata faciunt ex quibus prævident futura de huiusmodi.

Fantasmata rerũ absentiũ quare magis appareãt dormiẽdo quã vigilando.

Dat causam quare huiusmodi fantasmata apparent in dormiendo. Et est ꝙ dormientes, minores motus intrinsecus simulacrorum percipiunt q̃ vigilantes propter quietem extrinsecorum. Vnde motus huiusmodi fantasmatũ fiunt in somno virtute fantasmatis: & faciunt somnia. per quæ somniantes præuident futura de his, quorum sunt fantasmata. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quapropter infimæ conditionis hominibus hęc accidit passio, & non ij, qui prudentia sunt insignes. Sapientibus n. interdiu fierent si mitteret illa Deus. hoc aut modo infimæ conditionis homines prævidere verisimile est. siquidẽ horũ mens haudquaquã est cogitabunda, sed tanquã deserta & ab omnibus vacua, & quæ impulsa secundũ motorem agaĩ.*

Et ideo accidit passio hæc quibuslibet & non prudentissimis. in die enim vtiq; fieret & sapientibus, si Deus esset immittens. Sic autem verisimile quoslibet prævidere. nam intelligentia horum non est curis affecta, sed tanquam deserta & vacua ab omnibus, mota secundũ mouens ducitur.

Somnia, quæ sunt signa absentium non immittuntur à Deo.

Infert conclusionẽ, ꝙ, quia huiusmodi somnia sic fiũt per influxiones idolorum & non per immisionẽ diuinã, ideo eueniunt indifferenter ẽt fatuis & imprudentibus. Si autem Deus immitteret somnia quæ sunt signa absentiũ, immitteret ipsa de die & sapientibus solum ꝙ melius iudicarent de his accipientes vigilando q̃ dormiendo. Sed quia fiunt per defluxiones idolorum, ideo potest quilibet præuidere futura indifferenter per huiusmodi somnia, eo ꝙ virtus cognoscitiua in somnis est absoluta à motibus rerum exteriorum, & quiescens ab omni motu exteriori: & ideo anima mota, ab huiusmodi fantasmatibus, deducitur & perficitur per huiusmodi motus apprehendendo quę ipsum primo latebant. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Cur autem nonnulli qui ecstasin patiuntur prævident, in causa est, qm̃ peculiares motus illos non præpediunt, sed dissipantur: extraneos igitur maxime sentiunt.*

Et quòd quidam qui mentis excessum patiuntur prævident, causa est, quoniam proprij motus non infestant, sed longe proijciuntur: extraneos ergo maxime sentiunt.

Determinat de diuinatione in somnis à parte somniãtium, dicens, ꝙ extatici bene præuident de somnis. & causa est: quia non sunt solliciti solum circa proprios motus sed circa alienos: & ideo maxime percipiunt per somnia quæ fiunt circa aliquos. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quòd vero quidam rectè somniant, & quòd amici de amicis prævident maxime, iccirco cõtingere videtur, quoniã amici mutuas sibi inuicem curas impartiunt. Et sicut quæ procul sunt cognoscunt & sentiũt maxime, ita cognitorum notiores sunt motus.*

Quosdam aũt rectè somniantes esse et notos de notis maxime prævidere accidit, eo quòd noti maxime pro se inuicẽ solliciti sunt. Quemadmodum enim procul distantes maxime cognoscunt & sentiunt, sic & motus. notiorum enim notiores sunt motus.

Addit ꝙ sic noti rectè somniant de notis & pręuident multa de ipsis: eo ꝙ maxime sunt solliciti de inuicem. In illis enim sollicitudo facit magnam impressionem simulacrorũ. Et ideo non recedentes ab inuicem, prius vident in somnis de se inuicẽ q̃ de alijs. sicut se melius cognoscũt adinuicem, sicut & simulacra eorum magis sunt eis nota quàm aliorum &c. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Melancholici autem propter vehementiam, vt qui à longinquo iaculantur sæpe collimant, necnon ob celerem permutationem, celeriter id quod sequitur imaginãtur. Quẽadmodum enim Philægidis poëmata furore perciti ijs, quæ similia sunt coniuncta dicunt & cogitant, vt Venerem, itaq; ad primum annectunt. pręterea ob vehementiam ab alia motione illorum non extenditur motus.*

Melancholici autem propter vehementiam (quemadmodum iacentes longe) bene coniectant. Et propter permutationem, cito hærens imaginantur ipsi. Quemadmodum n. Philægidæ poëmata & qui furiosi sunt hærentia, simili dicunt et intelligunt, veluti Venerẽ. et sic copulant ad id quod longe. Amplius autem propter vehementiam non repellitur eorum motus ab alio motu.

Melancholici bene coniectur ant de somnijs.

Addit ꝙ melancholici propter vehemẽtiam bene cõiecturãt de somnis. inueniunt enim cito signata somniorum, eo ꝙ cito permutantur à simili in simile. Et isti ẽt furiosi iudicant de similibus fantasmatibus eis apparentibus faciliter. Et quia vnum simile aliud aliud apprehendit, sicut in colore rhetorico qui dicitur Adnominatio, fit faciliter transmutatio ab vno simili in aliud. Et propter vehementem impressionem talium fantasmatum in melancholicis, non faciliter repellitur motus ipsorum à motu exteriorum. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Artificiosissimus autẽ somniorum est interpres, quicũq; potest similitudines contemplari. Cuiusuis enim est recta diiudicare somnia Similitudines aũt dico, quoniam similes accidunt imagines ijs quæ in aquis cernuntur idolis (vt proxime diximus) ibi nanq; si multa fuerit cõmotio haudquaquã similis fiet effigies aut idola ijs quæ vera sunt. Efficax itaq; erit cuiusmodi sufficienter diiudicare imagines, qui celeriter animaduertere poterit & perspicere dissipata & distorta idola, quod hominis, aut equi, aut cuiusuis alterius existunt: Et ibi sanè simile quiddam potest somnium. Motus enim recta extrudit somnia.*

Artificiosissimus autem est iudex somniorum, qui potest similitudines inspicere. Recta enim somnia iudicare, cuiusq; est. Dico autem similitudines, quoniam similia accidunt fantasmata eis, quę in aquis sunt, idolis, sicut & prius diximus. Ibi vero si multus fiat motus, non similis fit apparitio & idola veris. Promptus vero erit simulacra iudicare, qui potest cito inspicere & sentire dissipata & distorta idolorũ, quod est hominis, vel equi aut cuiusque. Et ibi itaque aliquid potest simile somnium. Motus enim impedit rectum somnium.

Ostendit ꝙ, qui similitudines rerũ in fantasmata vult inspicere ipse bene diuinat in somnis. cuius similitudines faciliter apprehendit. sicut, qñ fit motus magnus aliunde in aqua, apparent simulacra distorta: & tamen qui nouerit similitudinem in proprijs promptus erit, & cito perpendit quorum sunt hæc idola distorta & quid significẽt.

prom-

propte, eodé modo iudicare de somno, uia tale fantasma apparens in somno, similitudo alicuius rei extra est, in distortum tamen, aliquando motus interior rectum somnum impedit. Deinde cum dicit.

N. LEON. Quae ex facilitate naturae similitudines rerum inspecie, hinc diuinat in somnijs.

Quid igitur est somnus: & quid somnium: quamhic ob causam vtrunq; illorum fit. Praeterea de ea quae ex somnijs est diuinatione, dictum est. De communi autem animalium motione est dicendum.

Quid quidem igitur est somnus & somnium: & propter quam causam vtrunque horum fit: amplius autem & de ea, quae in somnis est, diuinatione dictum est.

Epilogat omnia determinata in hoc libro, &c.

ARISTOTELIS STAGIRITAE,

PERIPATETICORVM PRINCIPIS, DE ANIMALIVM MOTV:

Cum Diui Thomae Aquinatis praeclarissima expositione.

LECTIO PRIMA.

De animalium motus causa agendum esse dicitur, quod animantis item quod mouetur necessarium sit vnã partem quiescere, & ex ipso aliquod esse, ad quod innisum moueatur, multipliciter probatur.

N. LEON.

DE animalium autem motione quaecunq; illis per genera insunt: & quae differentiae, quaeue eorum causae, quae illis sigillatim accidunt, de omnibus in alijs est consyderandum.

DE motu autem animalium, quaecunque quidem circa vnumquodq; genus ipsorum existunt: & quae differentiae, & quae causa singulorum accidentium ipsis, consyderandum est de omnibus in alys.

Tex. cõ. 1. 3. Phy.

SIcut innuit Philosophus in Tertio Phy. volenté cõsyderare de natura, necessarium est consyderare de motu: & ratio huius est. Nam natura per motum definitur. est.n. natura principium motus in eo in quo est primo, per se, & non ſm accidens. qñ autem aliquid definitur per aliud, volenté consyderare de illo, oportet etiã consyderara illud, per qđ definitur. quare manifestũ est ꝙ ad perfectam cognitionem naturę oportet cõsyderare de motu. Iterum volentem consyderare de motu oportet consyderare de naturalibus: quia naturalia sunt illa, quae habent in se principium sui motus, Sunt autem quaedam. quae habent in se principiũ sui motus passiue tñ. Quaedã quae habẽt principium sui motus actiuum solum. Quaedam quae habent & principium actiuum & principium passiuum. Principium passiuum suae generationis habent elementa. Ignis.n. & aer habent in se solum principium passiuum, quo ex eis potest aliquid generari, vt dicit Cõmento super 2. Phy. quia generatio elementorum est naturalis naturalitate materiae, non naturalitate formae. Principium actiuum habet illud qđ ex simplici aliquod generat, sicut ignis ex aere generat ignem ignis dicitur habere principium actiuum. Principium autem actiuũ & passiuum simul habent animata, non ꝙ idem sit mouens primo & motum: quia ostensum est hoc esse impossibile 8. Phy. sed ita habent in se vtrunq; principium sui motus, quia vna pars mouet & alia mouetur. Quod autem animata habeant in se principiũ sui motus, apparet, quia animatum distinguitur ab inanimato in mouendo. Sed

Ad perfectam cognitionem naturae oportet cõsyderare de motu.

Naturalia habent in se principiũ sui motus diuerso modo.

T. c. 30 40. 42. & 43.

constat ꝙ animata habent in se principium sui motus passiuum, cum manifeste videamus ipsa moueri: quare animata etiã cum hoc habent principium actiuum. haec.n. dicimus viuentia, quae habent in se principium sui motus vtrunq;. Vnde viuere transfertur ad illa, quae videntur habere in se principium sui motus: sicut dicimus argentum viuum, quia videtur ex se moueri. similiter aquã scaturientem dicimus viuam. Motus autem proprie dicitur tripliciter. Est.n. quidam localis, & quidam alterationis, & quidam diminutionis & augmenti. Sed extendendo nomé motus generatio & corruptio possunt dici motus, vt habetur in Praedicamentis. Manifestum autem ꝙ impossibile est ꝙ aliquid se moueat motu generationis & curruptionis: quia illud, qđ generat est ens actu, illud autem quod generatur tñ inuenitur in actu in fine generationis. & ideo nihil est quod habeat in se principiũ generationis suae. & ideo, si animata habent in se principiũ sui motus, hoc est ſm alterationem, & augmentum, & motum localem. Quòd autem animata habeant in se principium alterationis patet, quia in animatis continua fit deperditio: & ideo necesse est continua restauratio; fit autem restauratio per nutritionem. nutritio autem fit per alimentum adueniens existens in principio contrarium: & ideo oportet ipsum transmutari & digeri, vt fiat simile per virtutem alterantem existenté in ipsis. Quare manifestum est ꝙ in animatis est principium actiuum alterationis. Item, aliméntum primo recipitur in partibus exterioribus, vt in ore: & ibi recipit quandã alterationem. hoc autem fit per virtutem, quae primo est in corde. non mittitur aũt virtus ad partes exteriores, nisi ꝑ quãdã alterationem. Quare manifestũ est ꝙ in animatis, principiũ actiuũ est suae alterationis. Item in animatis est principiũ actiuum augmenti: & hoc, quia animata ipsa generantur sub imperfecta quantitate: & natura non intendit ducere ad imperfectionem, sed ad perfectioné magis: & ideo oportet ꝙ habeãt virtutem, per q̃ possint deduci ad perfectam quantitatem. ducuntur autem per augmentũ. quare manifestum est ꝙ oportet ꝙ habeant in se principium actiuum sui motus augmenti. Item animalia habent in se principiũ sui motus localis. Et ex hoc apparet ꝙ animal est animal per sensum. Habet aũt animal sensum tactus: tactus vero est medium, vel est in media proportione tãgibilium qualitatũ. existit auté in proportione media vt possit cognoscere qualitates corrumpétes. Cum aũt percipit qualitates conuenientes mouetur ſm motũ dilatationes. cum autem percipit corrumpétes, ſm motum cõstrictionis. Et ideo manifestũ est ꝙ animalia habent in se principium actiuum motus localis. De motu autem quo mouentur animata motu nutritionis & augmentationis: in aliis dictum est. De motu autem locali dicendum est nunc. Sed cõsyderatio de motu locali duplex põt esse. Potest.n. motus consyderari in se & absolute. Alio modo quantum ad organa & partes, mediantibus quibus exercetur. Aliter põt dici ꝙ motus potest cõsydarari ratione formae vel ratione materiae. Si consyderetur motus ratione materiae, vel quantum ad partes, per quas exercetur motus, determinatũ est in lib. de Progressu animaliũ. Si consyderetur in se vel ratione formae, sic consyderatur de ipso in isto lib. Vnde cõsyderatur de motu hic absolute, & de principijs motus, & qualiter motus ꝓcedit ex istis. Nec refert ad propositũ siue dicamus motum absolute esse subiectum in hoc lib. siue animal quod mouetur isto motu. Et sic apparet quae sit intentio Arist. in hoc tractatu: Intendit.n. facere consyderationem de motu progressiuo

Primo Aiae tex. cõ 19.

Viuentia dicuntur quae habet i se principium actiuũ & passiuum sui motus.

In fine.

2. Aiae lec. 8. & 9.

Duplex consyderatio de motu locali posse esse.

Quomodo consyderetur de motu in isto libro.

Intētio Arist. in hoc tractatu.

progreſsiuo animaliũ in vniuerſali: vel de ipſo aial ſm ꝙ mobile eſt iſto motu. Diuiditur autem iſte libellus in duas partes. In prima dat intentionẽ ſuã. In ſecunda proſequitur. ibi {Quod quidem igitur principium.} Adhuc prima in duas. In prima recolligit quædam, determinata in aliis, In ſecunda dat intentionẽ ſuam reſpectu eorum quæ hic determinaturus eſt. ibi {Vniuerſaliter aũt.} In prima dicit, ꝙ dicendum eſt de motu appetitiuo ſiue voluntario, qui debetur ipſis animalibus, non in vniuerſali ſm ꝙ motus volũtarius eſt abſolute, & conſequitur omne animal ſm ſe: ſed in particulari, ſm ꝙ conſequitur vnumquodq; genus animalis, puta volatile aut greſsibile, aut reptile. Adhuc autem & de differentiis generum animalium, & motuum, & de cauſis paſsionum & accidentium eis per ſe conſyderationẽ fecimus in aliis: puta in lib. de Genera. animalium. Vbi conſyderatur de generatione ipſorum, & natura, & accidentibus, & paſsionibus & per conſequens de motu ſm quòd competit vnicuiq; naturæ ipſorum. Secundo ibi.

N. LEON. *Omnino autẽ de cõmuni cuiuſcunq; motionis cauſa (nam alia quidẽ volatu mouentur, alia natatu, non nulla progreſſione, alia per alios eiuſmodi) in pratia eſt pertractandum.*

Vniuerſaliter autem de communi cauſa eius quod eſt moueri motu quocunq; (hęc quidem enim volatione mouẽtur: hæc autem greſſu animalium, hæc autem ſecundum alios modos tales) conſyderandum nunc.

Dat intentionem ſuam reſpectu eorum, quæ hic determinaturus eſt, & dicit ꝙ nunc vniuerſaliter dicendũ eſt de vniuerſalibus cauſis motus animalium, quocunq; motu moueantur. Quædam.n. animalia mouentur motu volationis, quædam motu reptionis & ſm alios motus. Nec dicendũ eſt de cauſis motus ambulationis ſm ꝙ ambulatio, nec eſt volationis ſm ꝙ volatio, & ſic de aliis, ſed dicendũ ẽ cauſis iſtorũ ſm ꝙ ſunt motus, quidã appetitiui ſimpliciter. Et eſt conſyderandum ꝙ motus poteſt tripliciter conſyderari, in ſe & abſolute, alio modo quantum ad differentias, tertio modo quantum ad organa. Si conſyderetur motus primo modo, ſic conſyderatur de ipſo hic & tertio de Anima. vbi conſyderatur de motu ex parte animæ, declarando quomodo anima eſt principium motus principaliter, & parum determinatur de ipſo ex parte corporis ibi. hic autem determinatur de ipſo ex parte corporis principaliter, declarando ꝙ oportet in omni motu animalis aliquam partem quieſcere & alia huiuſmodi: & parum determinatur de ipſo quantum ad animam. Si conſyderetur motus quantum ad ſuas differentias ſm proprias rationes ipſarum, ſic determinatum eſt de motu libro de Generatione animalium. Si conſydere tur ergo quantum ad organa & partes ex quibus exercetur, ſic determinãdum eſt de ipſo libro de Progreſſu animalium. Deinde cum dicit.

La. 15. et 16 De motu in ſe & abſolute conſyderato, cõſyderatur in illo lib. & in tertio de Anima, ſed ex parum determinatur de ipſo ex parte corporis, hic autem determinat de ipſo ex parte corporis principaliter. Quomodo in libro de generatione animalium determinat de motu.

Quòd igitur aliarum initium eſt motionum id, quod ſe ipſum mouet: illius autem id, quod eſt immobile. Præterea quòd primum mouens neceſſario omni vacat motu, determinatum eſt prius, eum de ſempiterno motu vtrum ſit necne: & ſi ſit quidnam ſit, conſtitutum eſt.

Quòd quidẽ igitur principium aliorũ motuum eſt quod ipſum ſeipſum mouet, huius autem, quod immobile, & quòd primum mouens neceſſarium immobile eſſe, determinatum eſt prius quando quidem & de motu ſempiterno vtrum eſt aut non eſt, & ſi ſit, quis ſit, diſſeruimus.

Proſequitur intentionem. Et primo præmittit quædã neceſſaria ad propoſitum oſtendendum. Secundo proſequitur de cauſis. ibi {Vnde autẽ in animata} vel ibi {Reliquum eſt aliquid conſyderare.} Adhuc prima in duas. In prima oſtendit ꝙ ad hoc ꝙ aliquid moueatur, oportet eſſe aliquid quieſcens. Secundo iuxta hoc remouet quadam dubitationes. ibi {Dubitabit autem.} Adhuc prima in tres. In prima tangit quid in aliis dictum eſt. Secundo oſtẽdit illud eſſe inſufficiens. ibi {oportet autem hoc non ſolum.} Tertio oſtendit propoſitum, ſ. ꝙ ad hoc quod aliquid moueatur oportet eſſe aliquid fixum, id eſt ſtans. ibi {Manifeſtũ eſt & in his.} De primo dicit ꝙ in aliis puta in 8. Phy. vbi inquiſitum eſt, vtrum ſit motus aliquis ſempiternus vel non: & ſi eſt ſempiternus quis eſt motus ille dictum eſt ꝙ illud quod mouet ſeipſum eſt principium & cauſa aliorum motuum. & cauſa huius eſt, quia in vnoquoq; genere primũ eſt cauſa omnium aliorum. Motus autem ex ſe primum eſt, quia quod eſt per ſe, prius eſt eo quod eſt per aliud, ideo eſt aliorum. Et dictum eſt ꝙ moti ex ſe principium mouens, quod eſt primum mouens, oportet omnino eſſe immobile. Secũdo ibi.

Lu. prima.

Primum in vnoquoq; genere eſt cauſa aliorum.

N. LEON. *Hoc autem non ſolum vniuerſali ratione accipere oportet, ſed in ſingulis etiam & ſenſilibus, quorum gratia vniuerſales quærimus rationes, & quibus oportere illas accommodari exiſtimamus.*

Oportet autem hoc nõ ſolum ratione accipere vniuerſaliter, ſed et in ſingularibus & in ſenſibilibus. propter quæ et vniuerſales quærimus ſermones: & ea in quibus putamus oportere adaptare ipſos.

T. cõ. 25.

Oſtendit illud eſſe inſufficiens ad propoſitum quod determinatum eſt in 8. Phy. ꝙ cum oſtenſum eſt ꝙ primum mouẽs oportet eſſe immobile, & ipſe eſt cauſa omnis motus: ex his apparet ꝙ id quod mouetur ex ſe eſt cauſa omnium aliorum quæ mouentur ab alio. Ideo, ſi animalia mouentur ex ſe, mouentur ab aliquo immobili. & illud eſt inſufficiens, quia dictum eſt in vniuerſali. Et non ſolum oportet dicere in vniuerſali, ſed oportet applicare illa vniuerſalia ad ſingularia & ſenſibilia. Ad perfectã enim cognitionem rei non ſufficit cognitio in vniuerſali, quia talis cognitio eſt imperfecta & in potentia. ſed oportet applicare ad ſenſibilia. Et pp hoc vbi oportet adaptare vniuerſalia ad particularia, quærimus prius ſermones vlẽs & adaptamus eos ad particularia. Tertio ibi.

Cognitio in vniuerſali eſt imperfecta & in potentia.

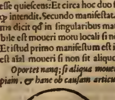
N. LEON. *Etenim in iis manifeſtum eſt non poſſe quicquam moueri niſi aliquid quieſcat. ac primum quidem in animalibus.*

Manifeſtum enim & in his, quod impoſsibile eſt moueri nullo quieſcẽte. primum quidem in ipſis animalibus.

Oſtendit ꝙ ad hoc vt aial moueatur oportet aliquod eſſe quieſcens: Et circa hoc duo facit. Primo.n. proponit ꝙ intendit. Secundo manifeſtat. ibi {Oportet.n.} In prima dicit qđ in ſingularibus manifeſtum eſt ꝙ impoſsibile eſt moueri motu locali ſi nõ ſit aliqđ aliud quieſcẽs. Et iſtud primo manifeſtum eſt in aialibus: impoſsibile.n. eſt aial moueri ſi non ſit aliquod quieſcẽs. Secũdo ibi.

Impoſsibile ẽ in ſingularibus moueri motu locali ſi non ſit aliqđ aliud quieſcens.

Oportet nanq; ſi aliqua mouetur pars, quieſcere quippiam. & hanc ob cauſam articulorum flexus animalibus inſunt, iis enim vtũtur

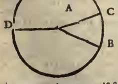
flexibus vt centro quodã: ſitq; totũ membrũ, in quo articuli eſt flexus vnum & duo, necnon rectum & curuum inflexus gratia cum actu, tum poteſtate commutatum. Cum mouetur autem & inflectitur, alia quidem mouetur nota, alia vero in ipſo inflexu quieſcit, quemadmodum ſi diametri

A &

A & D quiescat : B vero moueatur, & fiat A C.

Oportet enim si moueatur aliqua particula, quiescere aliquam. Et propter hoc iuncturæ animalibus insunt. Quemadmodum enim centro vtuntur iuncturis: & fit tota pars in qua iunctura & vna & duæ, & recta, & curuata, atq; ea transmutatur potentia & actu propter iuncturam, Reflexo autem & moto hoc quidem mouetur signum: hoc autem manet eorum quæ in iuncturis. Quemadmodum vtiq; diametri: quæ quidem A & D maneat, quæ autem B moueatur, & fiat A & G.

Probat propositum, & diuiditur in duas. In prima ostendit φ, si aliqua pars animalis mouetur, φ oportet aliquam partem quiescere. In secunda vero ostēdit φ si animal moueatur, oportet extra ipsum esse aliquod quiescēs fixum & stans. ibi {Sed nō omnes.} Adhuc duo facit. Primo probat φ, si aliqua pars animalis moueatur. necesse est aliquam aliam quiescere, secundo recolligit illud probatum. ibi {Quod quidem igitur.} Prima in duas. In prima facit quod dictum est. In secunda remouet dubitationem. ibi {Sed hic quidem.} Consyderandum est φ animal mouet seipsum non hoc modo quia totū animal primo moueat totum animal, quia tūc idem moueret seipsum primo, quod est impossibile: nec totum moueat partem, quia tunc pars moueret seipsam. sed sic animal mouet seipsum φ vna pars mouet aliā, non ita φ anima moueat corpus. Et ratio huius est, quia omne mouens debet esse aliquid in actu, quod mouetur similiter debet esse ens in actu: sed anima non est aliquod ens in actu, sed est actusnec corpus, sed habet rationem materiæ & entis in potentia. & ideo non sic animal mouet se, quia anima mouet corpus, sed quia vna pars quantitatiua mouet aliam. Dicit igitur Philosophus φ, si aliqua pars animalis mouetur oportet aliquam aliam quiescere: & ideo iuncturę insunt animalibus. Et causa huius est, quia mouens & motum non possunt esse continua: oportet autem quod sint approximata. Si igitur vna pars moueat aliam partē non debent esse continua nec separata, sed debent esse approximata, colligationem habentia. igitur manifestum est φ necessariæ sunt iuncturæ. Partes. n. illæ vtuntur iuncturis sicut centro, & tota illa pars, in qua est iunctura est vna aliquo modo, aliquo modo plures. sicut brachium, si consyderetur f m se, non secundum φ mouetur vna pars sed totum, vnum est: si vero consyderetur f m φ vna pars mouetur & alia quiescit, sic est duo: & pars, quæ est in iunctura, quandoq; est recta, quandoq; est curua permutans, hoc est permutata à potētia in actum, ita φ propter iuncturam habet permutationē de potētia in actū in potentia curua, actu recta, sic & econuerso. Cum autē sit reflexio, vna pars mouetur & alia quiescit & cōtiguatur ad iuncturas. Et declarat per simile vt patet in præsenti figura, in qua, verbi gratia, sit circulus C D B, cuius sit diameter D B, & sit A centrū. si moueaᵗ mediatas diametri, vt puta B A, & moueatur vsq; ad punctum hoc, signatum in circunferentia B C alia medietate quiescente circa centrum A, nunc manifestum est φ tota linea diametri, quę fuit vna, vtitur vt duabus, & manet aliquid immobile. Similiter videtur de brachio, cuius vna pars mouetur & alia quiescit, vtitur vt duobus vno, & remanet aliquid immobile illo motu: & vtitur illa extremitate partis quiescentis, quæ trahit aliā partem motā per neruos similem vt centro. Et si totū brachiū moueatur, vtitur illa parte quæ trahit brachiū vt centro. Secundo ibi.

Iūcturæ quæ insunt animalibus.

Verum hoc in loco impartibile omnino videtur esse centrum: in illis enim motiones fingunt: mathematicorū nanq; mouetur nullum. In articulorū autem curuaturis potestate & actu, modo quidem fit vnum, modo autem partibile. Verum initiū vt eiusmodi est, quiescit inferiori parte mota, vt brachio quidem moto, cubitus: toto autem membro, humerus: & tibia quidem mota, genu: toto vero crure, coxa.

N. LEON.

Sed hic quidem videtur secundum omnem modum indiuisibile esse centrum. Etenim moueri (vt aiunt) fingunt in ipsis. Non enim moueri vllum mathematicorum. Quæ autem in iuncturis potentia: & actu fiunt. aliquando quidē vnum aliquando autem diuiduntur. Sed equidem principium primum inquantum principium semper quiescit mota particula inferiore, vt puta brachio quidem moto cubitus: toto autem membro humerus: & tybia quidem, ipsum genu: toto autem sceleo vertebrum.

Remouet dubium. Comparauit. n. iuncturam centro, & partes diametri partibus animalis, quarum vna mouetur circa iuncturam, & alia quiescit: crederet aliquis forte φ omnino esset simile in diametro & in proposito. Hoc remouet & dicit φ non, quia centrum simpliciter, & potentia & actu est indiuisibile. Iunctura autem, quæ ei proportionatur non est indiuisibilis. Item falsum est φ semidiameter moueatur. quia diameter est res mathematica: sed mathematicalia sunt abstracta à motu & à materia & non mouentur f m φ huiusmodi: & ideo diameter est abstractus & immobilis. Partes aūt animalis, quæ ad iuncturam copulantur, & iūctura aliquando est vnum: aliquando plura f m potentiam & actum. Quando. n. totum quiescit, tunc iunctura est vna: quādo autem vna pars quiescit, & alia mouetur, tūc iūctura ē plures. Et iunctura, inquantum est principium primum motus, est immobile: & inquātum est principium motus, tunc iunctura est plures: & inquantū est principium motus. quiescit alia parte inferiori mota. verbi gratia, Brachio moto quiescit iunctura siue cubitus: moto cubito, quiescit humerus. similiter tybia mota, quiescit genu: toto autem sceleo moto, quiescit vertebrum. Vocatur autem schelos totum aggregatum ex tybia & ipsa: vertebrum vero vocatur illud os in quo vertitur. Consyderandum est aūt φ, cum dicimus φ vna parte mota oportet φ alia quiescat, verum est vel simpliciter, vel ab illo motu, quo alia mouentur. Aut, si moueatur illo motu, oportet φ quiescat ab illa velocitate, qua mouetur alia pars. Item patet φ motus processiuus est cōpositus ex motu pulsus & tractus. Semper enim, si vna pars pellitur, & alia trahitur: itē patet φ motus partium aīalis progressiuus quasi circularis est. Cūm enim aliqua pars expellitur, trahitur alia: & ideo videtur, quasi circularis. Deinde cum dicit.

Remouet dubiū, quod posset oriri ex cōparatione iuncturæ ad centrum suppositū.

Mathematica sunt abstracta à motu & à materia.

Vna parte mota oportet φ alia quiescat, quo sensu.

Motus processiuus est compositus ex motu pulsus & tractus.

Quòd igitur vnumquodq; in seipso quiescens quippiam habere oportet, vnde motionis est initium: & ad quod innisum totum simul mouebitur, & per partes, manifestum est.

N. LEON.

Quòd quidem igitur vnumquodq; in seipso aliquid oportet habere quiescens, vnde est principium eius quod mouetur: & ad quod pulsum totum integrum mouebitur, & secundum partes, manifestum.

Recolligit cōclusionem iam probatam. Et dicit, φ manifestum est, φ in animali quod mouetur processiue cū vna pars mouetur, oportet aliquid esse quiescens. Vnde est

velum ipsius vel aliam ipsius partem ſm quam depingũt pictores (depingunt.n.ventos flare ex naui) siue remisse emittantur, siue cum magno impetu, non moueretur nauis. Soluit hanc dubitationem dicens: ꝙ necesse est ꝙ impellẽs aliquid appellatur ad aliquam suarum partium. deinde oportet ꝙ ipsa pars, vel ipsum totum, siue illud cuius est pars, appelletur ad aliquid extrinsecum firmatum siue fixum & immobile. ille autem, qui est in naui & vult nauẽ impellere, cũ ipse appodietur & firmetur ad ipsam, rationabiliter non mouebit eam: quia oportet illud ad qd̓ appodiatur, esse quiescens. si.n. moueret eam appulsus ad eam, sequeretur quòd moueretur & quiesceret. Quiesceret quidem: quia mouens eam innititur ei, moueretur autem ex hypotesi. quare moueretur & quiesceret. sed hoc est impossibile, quare existens in naui, si appodiatur ad eam: non mouebit eam. Cum autem est extra, & affigitur ipsi terræ, mouet eã, sed terra nulla pars nauis est. Quare manifestum est ꝙ illud fixum & immobile, ꝙ requiritur ad hoc ꝙ animal moueatur, nec est animal quod mouetur, nec aliqua pars ipsius, sed aliquid diuersum ab eo.

LECTIO II.

Dubitatio, an Cœlum a motore corporeo moueatur necne. & an eius sit pars ex aliorum erroribus discutitur.

M. LEON.

Sed dubitare sanè poterit aliquis, an si quid vniuersum mouet cælum, & omni carere motu, & nullam cæli esse partem, neq; in cælo esse oporteat.

Dubitabit autem vtique quis, vtrum si quod mouet totum cælum, id oporteat esse immobile: & hoc nullam esse cæli partem, neque in cælo.

Postquã philosophus probauit ꝙ animalis, quod mouetur necessarium est vnam partem quiescere & aliã moueri. similiter ꝙ necessarium est extra ipsum esse aliquod fixum, ad quod appulsum mouetur, quod non est aliqua pars illius, sed aliquid extrinsecum: in parte ista iuxta precedentia mouet quasdam dubitationes. Et diuiditur in partes tres. Primo mouet dubitationem circa cœlum & motus eius, secundo circa motum animatorum. ibi} De animatis autem.} tertio mouet dubitationem circa motus animatorum alios à motu locali. ibi {Vtrum autem in mouente.} Circa primum duo facit. Primo mouet dubitationem partes duas habentem, secundo dissoluit eam. ibi{Si enim ipsum.} In prima dicit ꝙ occasione eorũ quæ dicta sunt, dubitabit aliquis, cum tota natura cœlestis moueatur ab aliquo, vtrum motor ille sit aliquid immobile corporeum vel non. & dato ꝙ sit aliquid immobile corporeum, dubitabit secũdo, vtrum sit aliqua pars ipsius cœli vel nulla. Et potest esse ratio dubitationis, quia cœlum mouetur ex se, sicut animalia quæ sunt hic. animalia autẽ quæ sunt hic mouentur ab aliquo corporeo fixo & immobili, qd̓ est pars eorum, innixa alicui fixo extrinseco. Quare similiter cœlum videtur moueri ab aliquo immobili. ꝙ est pars illius, & alicui fixum extrinseco. Secundo ibi.

Dubitatio quæ posset oriri ex verbis supra positis.

M. LEON.

Siue enim ipsum motum cælum mouet, aliquod sanè non motum attingens, necesse est ipsum mouere: id autem nullam mouentis esse partem: siue continuo non motum est id quod mouet, nulla itidem mota rei erit pars. & hoc sanè recte dicere videntur quicunq; asserunt quòd circulo latæ sphæra nulla omnino manet pars: aut enim totam stare necesse esset, aut illius continuum diuelli.

Si enim ipsum motum mouet seipsum, necesse est aliquid immobile tangere, dum mouet, & hoc nullam esse partem mouentis, siue confestim immobile est quod mouet. similiter nullam esse partem eius quod mouetur. & hoc recte dicunt, dicentes, quod circulo lata sphera, nulla manet particula: aut enim totam necessarium erat manere, aut distrahi continuitatem ipsius.

Dissoluit dubitationẽ. Et, quia dubitatio habuit duas partes, primo soluit secundam, secundo primam; quia secunda valet ad dissolutionem primæ. ibi {Vtrum autem oportet} in fine lectionis. Circa primum duo facit. Primo ostendit ꝙ dato ꝙ cœlum moueatur ab aliquo corporeo immobili, ꝙ illud non potest esse pars ipsius cœli, Secundo remouet errorem circa hoc. ibi {Sed quod polos.} Circa primum est intelligendum ꝙ, si cœlum mouetur ab aliquo corporeo, aut illud est motum de se, aut est statim immobile. si sit motum ex se, oportet statim reduci ad aliquod immobile, & ideo dicit ꝙ, si dicamus ꝙ cœlum mouetur ab aliquo corpore, cui appellitur in motu suo, necesse est reduci ad aliquod immobile: &, si sit corporeum cui appodiatur in motu suo, illud non poterit esse aliqua pars ipsius mouentis, hoc est ipsius mobilis. accipit enim mouens pro mobili. Similiter, si dicamus ꝙ cœlum statim mouetur ab aliquo immobili corporeo, necesse est ꝙ nulla pars cœli sit. & ratio huius est: quoniam si illud immobile fixum esset aliqua pars ipsius, oporteret aliquam partem cœli quiescere, reliquis partibus motis, & vt est manifestum ex se: hoc autem si fieret, fieret destructio in partibus cœli, qd̓ est impossibile. Et hoc est quod quidã dicunt & conuenienter, ꝙ illius sphæræ ſm locum circulariter motæ, nulla particula manet. aut.n. totam necesse est manere, aut totam moueri ſm quamlibet partẽ eius: aut partem moueri & partem quiescere, quod est impossibile: quia tunc cœlum diuideretur, qd̓ est impossibile: ergo, si moueatur, necesse est quamlibet partẽ eius moueri; &, si quiescit, quamlibet quiescere. Deinde cum dicit.

M. LEON.

Verum quoniam Polos potentiam habere quandam arbitrantur, cum nullam habeant magnitudinem, sed vltima & puncta existant, id sanè non recte. ad hoc enim quòd nulla illorum est essentia, fieri etiam non potest vt vnicus à duobus agatur motus. polos porrò duos faciunt.

Sed quòd polos putant quandam virtutem habere, nullã habentes magnitudinem, sed existentes extrema & puncta, non bene. Cum hoc enim, quod nulla substantia est alicuius talium: & moueri vnum motum à duobus impossibile. polos autem duos faciunt.

Remouet duos errores circa hoc. secunda ibi. {Quod quidem igitur.} Circa primum consyderandũ quod quidam dixerunt, ꝙ cœlum mouetur ab immobili corporeo & illud dixerunt esse polos cœli: quia soli poli videntur esse immobiles. Et ideo dicitur, ꝙ illud, quod quidam dixerunt volentes soluere prædictam dubitationem, non conuenienter est dictum. Dixerunt enim ꝙ duo poli ipsius cœli virtutem habent, vt super ipsos firmetur motor cœli in mouendo ipsum. sed hoc est impossibile: quia poli cœli nullam habent magnitudinẽ: quia sunt extrema diametri, siue axis, & sunt indiuisibilia. Si ergo poli sunt illud fixum immobile, quod ex igitur in motu cœli, non erit aliquod corporeum, & magnitudo & hoc est cõtra positionem eorum. Adhuc, Illud, cui affigitur motor cœli, in mouendo, oportet esse aliquam substantiam: quia prius est cœlo & motore cœli, sicut firmans illa in mouendo; poli autem non sunt substantia, sed accidentia, puta extrema cœli. Præterea, Impossibile est vnum motum esse à duobus motoribus per se non ordinatis: poli autem duo sunt, sicut ipsi dicunt; ergo impossibile est motum cœli esse à duobus

Error dicentium cælum moueri ab immobili corporeo, & illud duobus esse polos cæli.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

duobus polis, ficut ab eo fuper quo firmatur mouens. Et fic manifeftum eft, ꝙ tres rationes adducit Philofophus breuiter contra ipfos. Secundo ibi.

N. LEON. *Q uòd igitur ad vniuerfam naturam quiddam fic fe habeat, vt terra ad animalia, & ad ea, quæ per fe mouentur, ex huiufmodi quifpiam dubitare poterit. Verũ ij, qui in fabulis verfantur, & Atlantem pedes in terra habere faciunt, non fine mente hanc fabulam dixiffe videri poffunt, perinde ac ille diameter fit, cœlumq; circum polos torqueat. id autem ratione contingere videtur, quoniam manet terra.*

Q uòd igitur aliquid ita fe habeat ad totam naturam fic, quemadmodum terra ad animalia & ad mota per ipfa, ex talibus vtique quis dubitabit. Q ui enim fabulofe Atlantem faciunt in terra habentem pedes, videntur vtiq; ab intellectu dixiffe fabulam: quafi hunc velut diametrum exiftentem & vertentem cœlum circa polos. Hoc autem vtiq; accidit fecundum rationem, quia terra manet.

Error dicentium, cœlum moueri firmatum fuper terram.

Remouet fcd͂m errorem. Et primo tãgit ipfum, fecundo improbat. ibi{Sed hoc dicentibus.}In prima dicit, ꝙ alij dixerunt ꝙ oportet aliquid effe quod ita fe habeat ad motum cœli, ficut terra fe habet ad animalia, & ad ea quæ mouentur in ipfa terra. Hoc autem dixerunt effe terram, ita ꝙ cœlum mouetur firmatum ad ipfam. Et hoc ex his duobus dixerunt figurari per fabulam de Atlante. Finxerunt enim quidam, Atlantem effe magnum hominem caput habentem in vno polo, & pedes in alio, & brachiũ dextrum in oriente, & finiftrum in occidente, primum fic fuftinere cœlum & mouere cœlum ipfum à dextro in finiftrum. Iftud aiñt, fi intelligatur fm ꝙ litera fonat, falfum eft & incredibile: fi autem confyderetur quãtum ad illud quod intelligebant fignari per iftud, intelligentiam veritatis dixerunt: ꝙ per Atlantem voluerunt intelligere axẽ cœli, qui tranfit à polo in polum, & per centrum mundi: quod centrum fixum eft fixione terræ. Et voluerunt ꝙ motor cœli in mouendo figuratur per huiufmodi axem: qui firmatur ad terram, & hoc fecundum rationem accidit: quia terra, per quam tranfit, fecundum fe eft immobilis. Et ita voluerunt ꝙ motor cœli in mouendo firmaretur ad terram. Secundo ibi.

Atlantis fabula. lege Philofophum lib. 2. de cœlo.

N. LEON. *Verum huiufmodi rei afſertoribus concedere eft neceffe illam vniuerfi nullam efſe partem.*

Sed hoc dicentibus neceſſarium dicere ipfam nullam efſe partem totius.

Improbatur opinio fupra afsignata. Prima ratio.

Improbat iftam opinionem. Et habet duas partes fm quod improbat per duas rationes, fecũda ibi. {Adhuc autem oportet.}In prima dicit. Quòd fi motor cœli firmatur ad terram in mouendo cælum (quod ifti dicunt) & terra non eft pars totius cœli, quod mouetur: fequeretur ꝙ fixum, quod exigitur ad motũ cœli, non fit aliqua pars eius. Hoc autem & fi verum eft, tamen contra eorum opinionem eft. Secundo ibi.

N. LEON. *Præterea mouentis robur quiefcentis æquabiliter fe habere oportet. eft enim magnitudo roboris & potentiæ, qua fic manet quod quiefcit. ficut qua motor mouet. Et profectò quædam neceſſario eft proportio, vt contrariorum motuum, fic etiam ipfarum quietum. & quæcunq; funt æquales à fe inuicem non patiuntur: per exuperantiam aũt vincuntur.*

Adhuc autem oportet virtutem æquari mouentis et eam quæ manentis. Eſt enim aliqua multitudo vigoris & virtutis, fecundum quam manet quod manet: quemadmodum & fecundum quam mouet mouens. Et eſt quædam proportio ex neceſſitate, quemadmodum & contrariorum motuum, fic quietum. & æquales quidem impaſſibiles abinuicem. Vincuntur autem fecundum exceſſum.

Ponit fecundam rationem. Et primo ponit eam. Secundo incidẽtaliter mouet dubitationem circa dicta. ibi{Eft autem quædam.}Circa primum duo facit. Primo declarat quandam propofitionem qua vtitur. Secundo ex illa arguit. ibi{Propter hoc feu Atlas.}Circa primum confyderandum ꝙ adæquatio vno modo attenditur fm æqualitatem quantitatis, fecundum ꝙ æqualitas eft concomitans quantitatem. alio modo attẽditur fm proportionem quandam: fm ꝙ dicimus ꝙ virtus agentis adæquatur virtuti patientis, qñ hoc natum eft agere illud, & illud pati ab illo. Et fic accipiens adæquationem dicit, ꝙ quandocunq; aliquod mouens, mouet aliquod innixum alicui fixo, mouendo oportet adæquari, ideft proportionari virtutem mouentis in mouendo, & quiefcentis in quiefcendo fm aliquam determinatam proportionem. mouens enim in mouendo habet determinatum quendam vigorem feu virtutem, fm quam mouet mobile. & illud, cui innititur, fimiliter habet quandam determinatam virtutem in quiefcendo, fm quam quiefcens poteft figere mouens. Et eft determinata quædam proportio fm virtutẽ mouentium inuicem & quiefcentium. Sed hoc innixum quiefcentium poteft mouere: & fm quam fixum & quiefcens poteft mouens figere: & fm quam hoc poteft mouere innixũ quiefcenti & mobile: & vniuerfaliter agentia contraria, fi fuerint omnino æquata fm fuas virtutes, fecundum quas agunt & patiuntur, impoſsibile eft ꝙ vnum in alterum agat primo, quamuis pofsit in ipfum agere fm partem. Sed fi debeat agere vnum in aliud, oportet ꝙ excedat in virtute. Secundum enim hoc mouet, & illud mouetur: & hoc agit, & illud patitur, vnum excedit in virtute, & aliud exceditur. Quandocunq; ergo mouens mouet aliquod mobile per hoc quod innixum eft alicui quiefcenti, quiefcens illud eft maioris virtutis in quiefcendo, & mouens in mouendo. Secundò ibi.

Adæquatio duobus modis attẽditur.

Agentia contraria fi fuerint omnino æquata fecundum fuas virtutes fecundũ quas agunt & patiuntur, impoſsibile eſt quod vnum in alterum agat primo.

N. LEON. *Q uamobrem fiue Atlas, fiue aliud quippiam fit quod mouet ex ijs quæ intra continentur, nihilo magis excellere debet quietem quã terra manet: vel de medio, fuoq; ipfius loco mouebitur terra. vt enim impellens impellit, fic impulfum impellitur, & fimiliter vt eft robur. mouet autem primum quiefcens: iccirco maius & valentius robur, aut fimile & æquale quieti. eodemque modo rei motæ quæ tamen non mouet. Tantam igitur in quiefcendo terræ facultatem effe oportebit, quantam tum vniuerfum habet cælum, tum illius motor. Q uòd fi hoc fieri non poteft, neq; vt cœlum à quopiam, quod intus fit moueatur, fieri poterit.*

Propter quod fiue Atlas fiue aliquid tale eft quod mouet ulterum ab his quæ in terra, non oportet magis extendere manfione quam terra fit manens: aut mouebitur terra à medio, & ex proprio loco. Sicut enim pellens pellit, fic pulfum pellitur: fimiliter fecundum virtutem. Mouet autẽ quiefcens primum. Q uare maior & amplior virtus, aut fimilis & æqualis quieti. Similiter autem & moti quidem, non mouentis autem: tantam ergo oportebit virtutem effe terræ in quiefcendo, quantam totum cœlum habet & mouens ipfum. Si autem hoc impoſsibile, impoſsibile moueri & cœlum ab aliquo tali eorum, quæ intra cœlum.

Arguit ad propofitum. Et dicit, Propter quod feu Atlas feu quocunq; aliud moueat cœlum firmatum ad terrã, feu ad aliud eorum, quæ funt in terra: quod intendit per hoc quod dicit, non poteft effe maioris virtutis in mouendo, ꝙ terra fit in quiefcendo. Si enim fit maioris virtutis in mouendo terram, ꝗ terra in quiefcendo, impellet eam ex loco fuo: quoniam ficut huiufmodi mouens pellit cœlum in mouendo ipfum, fic pellet terram, & fecũdum virtutem

tutem eius. Et ita ꝙ sicut impellens pellit, sic quod pellitur. Quare, si Atlas sit maioris virtutis, impellet eam. Sed manifestum est ꝙ primum quod mouet cœlum quiescit, quia est omnino immobile: vt probatum est 8. Phy. quare est maioris virtutis aut æqualis cum eo cui innititur. Et verificatur disiunctiua pro altera parte. Similiter oportet ipsum habere maiorem virtutem in mouendo q̃ cœlum in quiescendo. Sic igitur terra, cui firmatur in mouendo, ipsam oportebit esse maioris virtutis in quiescendo q̃ sit cœlum: & motor eius in mouendo. Hoc autem est impossibile, quia virtus terræ per quam quiescit est grauitas eius quę causatur à motu cœli: & manifestum est motorẽ cœli maioris virtutis esse q̃ sit cœlum: & cœlum q̃ sit grauitas terræ: ergo impossibile est cœlum moueri ab aliquo motore firmato ad terram, vel ad aliquid corporeum intra ipsam existens. Deinde cum dicit.

Secunda ratio.

Lec. 12. & 13.

N. LEON. *Est autem dubitatio quędam de partium cęli motibus. quæ, quoniam ijs quę dicta sunt est cognata, non ab re hoc hoc in loco prescrutari poteris. Nam si quis motionis potentia terræ quietem excesserit: manifestum sanè est quòd illam mouebit è medio: quod autem robur à quo illi isthęc inest potentia, non est infinitum, clarum est. neq; enim infinita est ipsa terra. quamobrem neq; illius grauitas. Quoniam autẽ impossibile multipliciter dicitur: non enim eodem modo impossibile esse dicimus vocem videri à nobis, & illos qui in orbe sunt lunæ, cum alterum ex necessitate sit, alterum autem quamuis natum sit videri, non tamen videbitur. cælum vero incorruptibile & non dissolubile arbitramur quidem ex necessitate esse, hac vero ratione non ex necessitate contingit: natus etenim est, & contingit fieri motus maior quàm à quo quiescit terra, & à quo ignis, & supremum corpus mouetur. Itaq; si exuperantes fuerint motiones isthęc à se inuicem dissoluentur.*

Est autem quædam dubitatio circa motus partium cæli quam vt existentem conuenientem dictis, considerabit vtique quis. Si enim aliquis excedat virtute motus, terrę quietem: palam quia mouebit ipsam à medio. Et virtus autem à qua hæc potentia, quod non infinita, manifestum. neque enim terra infinita: quare neq; grauitas ipsius. Quoniam autem impossibile dicitur multipliciter. Non enim simpliciter dicimus esse vocem impossibile videri, & eos qui in luna à nobis. hoc quidem enim ex necessitate: hoc autem natum videri nõ videbitur. Cælum autem incorruptibile quidem esse, & indissolubile putamus quidem ex necessitate esse: accidit autem secundum hanc rationem, non ex necessitate. Natum est enim, & contingit esse motum maiorem: & à quo quiescit terra, & à quo mouetur ignis, & quod sursum corpus. Si quidem igitur sunt excedentes motus, dissoluentur hæc abinuicem.

Occasione cuiusdam dicti introducit quandam dubitationem. Et primo tangit ipsam cum ratione eius secundo remouet responsionem, quæ posset dari. ibi {Si vero non sunt.} In prima dicit ꝙ ex præcedentibus potest accidere dubitatio quædam circa motum cœli & partiũ eius: puta sphęram. Quam dubitationem sic consequentem ad ea quæ dicta sunt prius, potest aliquis consyderare ꝙ, si motor cœli firmatus ad terram in mouendo, excederet terram in quiescendo, vt suppositum est, manifestum est ꝙ mouebit ipsam à medio. sicut, si terra, ad quam firmatur nauta in mouendo, non esset maioris virtutis in quiescendo, q̃ nauta in mouendo, moueretur terra. Sic est in proposito. Si motor cœli firmatus ad terram esset maioris virtutis in mouẽdo, q̃ terra in quiescendo, moueret terram. Non. n. potest dici ꝙ terra sit infinitæ virtutis in quiescendo. Et ideo mouetur à motore cœli, seu motor cœli sit finitæ virtutis, seu infinitę. Terra enim quiescit propter grauitatem eius: grauitas autem eius finita est: quia quãtitas eius finita est. quare virtus, propter quam quiescit terra, finita est. potest igitur moueri à maiori virtute. Vlterius consyderandum est quod impossibile multipliciter dicitur. Vno modo per se & simpliciter. Alio modo per accidens & ſm quid. non enim eodem modo dicitur impossibile, vocem videri, & eos qui sunt in Luna. vocem. n. impossibile est videri per se & simpliciter: quia non est de numero eorum quæ apta sunt videri. Illa autem, quæ sunt in Luna, sunt de natura eorum, quæ sunt apta videri, nobis autẽ impossibile est ea videre propter remotionem, vel propter excellentiam luminis. Cœlum autẽ impossibile est corrumpi, simpliciter & per se loquendo de impossibili. nec. n. habet materiam per quam possit corrumpi, nec contrarium à quo corrumpatur habet. Si tamen motor cœli firmatus ad terram moueret terram ex medio, sequeretur quòd ipsum corrumperetur. Et huius ratio est. Quoniam, si motor cœli mouet terram ex medio, contingit maiorem motum esse aliquem quàm sit motus quo natum est cœlum moueri. Cœlum enim natum est moueri terra quiescente, motus autem, quo mouetur terra, ignis, & cœlum maior est illo. Quare motor cæli natus est facere maiorem motum q̃ cælũ natũ sit moueri. Hoc autẽ accidente dissoluetur proportio motus ad mobile determinata. quare motus & mobile corrumperentur: quia motor cæli sicut est causa motus cæli, ita & esse. si igitur motor cæli in mouendo sit maioris virtutis vt supoositum est, quam terra in quiescendo dissoluetur cælum & motus cæli. Secundo ibi.

Dubium.

Impossibile multipliciter dicitur, ex Secũdo de Aia tex. 96. & 103.

Cælum impossibile corrumpi. simpliciter & per se loquendo de impossibili.

N. LEON. *Sin vero tales quidem non fuerint, illas autem esse contigerit. infinitum enim non contingit: quoniam neq; infinitum esse contingit corpus continget sanè dissolui cœlum. quid enim prohibet hoc accidere posse, siquidẽ non est impossibile, non est autem impossibile nisi contrarium fuerit necessariũ. verum de huiusmodi dubitatione, alius sanè erit sermo.*

Si vero non sunt quidem, contingunt autem: esse infinitum enim non contingit, propter ea quòd non contingit, corpus infinitum esse, contingit itaq; dissolui cælum. Quid. n. prohibet hoc accidere: si quidem non impossibile. Non impossibile autem, nisi oppositum necessarium sit. sed de hoc quidem dubio alter sermo.

Remouet responsionem quæ posset dari. Posset enim quis dicere ꝙ motor cœli, cum firmatur ad terra, potest ipsam mouere ex medio, nunquam tñ mouebit ipsam. & ideo non sequitur ꝙ cælum vnquam corrumpatur. Et ipse dicit, ꝙ, si aliquis dicat sic ꝙ motor cæli non mouebit terram & ꝙ non erit maior motus quàm sit: quamuis cõtingat etiam esse ita (terra etenim infinita non est ita vt moueri non possit) sequetur quòd quamuis non corrumpatur motus eius quòd contingat ipsum corrumpi. Vel quid prohibet ipsum corruptum esse si non est impossibile ipsam corrumpi. Non est autem impossibile, si oppositum, scilicet ipsam esse non est necessarium. Et iterum possibili posito in esse, quod sequitur non est impossibile. Sed de hac dubitatione, vtrum cœlum & motus quandoq; corrumpatur aut non, alias consyderandum est puta Primo de Cælo, & Octauo Physicorum. similiter de dissolutione dubitationis propositæ consequenter erit sermo. Apparebit enim ex dissolutione principalis dubitationis.

Remouetur tacita responsio ad obiectionem factã supra.

Lec 3.

LECTIO III.

Ex propositæ dubitationis solutione, deducitur, Quæ sint ea in quorum motu motorem alicui rei inniti necesse sit: quæ vero non, tam animatis, quam inanimatis, & in aliis etiam motibus a locali quid dicendum sit, aperitur.

N. LEON. *Vtrum autem oporteat extra id, quod mouetur, immotum quiddam esse & quiescẽs quod nulla illius existat pars, an secus? & hoc vtrum ita se habere in ipso vniuerso est necessarium?*

VTrum autem oportet aliquid immobile esse quod quiescens extra id quod mouetur, & nulla pars illius existens aut non? Et hoc vtrum & in omni sic existere necessarium sit?

Postquam philosophus dissoluit dubitationem quantum ad secundam partem ipsius, soluit nunc quantum ad primam & principalem. Et diuiditur in duas. Primo enim resumit eam vniuersalius q̃ prius proposuerit. In secunda soluit cum dicit. {Forte enim.} Primo repetit dubitationem vniuersalius, dicens, ꝙ resumendo prius quæsitum, quærimus vtrum extra illud quod mouetur. oportet esse aliquod quiescens, ad quod appulsum moueatur, & hoc quantum ad animata quæ sunt huiusmodi. Et quærimus etiam vtrum in primo moto, quod est cœlum, oporteat esse aliquod tale quiescens corporeum, ad quod motor eius firmetur in motu eius. & hoc est quod dicit quantum ad primam partem dubitationis. Secundo ibi.

N. LEON. *Fortasse enim videri poterit inconueniens esse si motionis principium intus sit. Quamobrem ita existimantibus videri poterit: recte ab Homero fuisse dictum:*
Sed vobis nunquam cœlo deducere ab alto.
Ad terram dabitur, summumq́; Iouem summumq́; tonantem:
Non si peruigili studio, multoq́; labore.
Diq́; deæq́; omnes pariter trahere inde velitis.
Quod.n. omnino immobile est à nullo moueri contingit.

Forte enim vtiq; videbitur inconueniens esse, si principium motus intra. Propter quod videbitur vtique sic existimantibus, bene dictum esse apud Homerum:
Sed non vtique trahetis de cœlo in terram.
Iouem supremum omnium: neq; si valde laboretis.
Omnes apprehendere Dij, omnesq́; Deæ.
Omnino enim immobile à nullo contingit moueri.

Soluit, Et primo quantum ad cœlum, secundo quantũ ad animalia cum dicit. {In animalibus autem.} Circa primum. Primo facit quod dictum est, secundo concludit solutionem dubitationis incidentaliter motæ prius cum dicit. {Vnde soluitur.} In prima dicit. Cum quæritur, vtrũ cœlum moueatur ab aliquo quod sit intra, forte inconueniens videretur & est. Quòd enim cœlum mouetur ab aliquo firmato ad aliquid corporeũ eorum, quæ sunt intra cœlum, inconueniens. Quia omne quod cõtinetur est intra cœlum, dependet ex eo. si ergo motor cæli dependet ex aliquo quod sit intra cœlũ, dependebit ex suo mobili. quod est impossibile: quia manifestum est quòd impossibile est quod motor in mouendo cœlum dependeat ex aliquo corpore intra cœlum. Deinde, quia omnis motor, qui mouendo firmatur ad aliquid aliud, habet aliquid prius eo in mouendo, s. illud cui firmatur: motore autem cœli nihil est prius: ergo non firmatur ad aliquod aliud in mouendo. Et cum etiam motor cœli est immobilis, ideo conuenienter videtur dictum s̃m istam existimationem quod dictum est ab Homero, dicente ꝙ, si omnes, Dij & Deæ: hoc est, omnes virtutes maiores & minores laborent apprehendere Iouem, hoc est primum motorẽ,

Cœlum moueri ab aliquo quod sit intra, impossibile ẽ.

Quare cælum non firmatur in terra in mouendo.

non poterunt ipsum mouere de cœlo ad terram. Et intendit s̃m ꝙ videtur quòd quantumcunque multiplicentur virtutes aliorum non poterunt ipsum mouere. & causam subiungit, Quia illud, quod omnino est immobile, à nullo contigit moueri. Primus autem motor cæli omnino immobilis est per se. & per accidens, vt probatũ est 8. Phy. ergo à nulla virtute quantumcunq; multiplicetur potest moueri. Si autem firmetur ad terram in mouendo cœlũ aliqualiter moueretur à terra, vel saltem depẽderet in motu ex ea. Secundo ibi.

N. LEON. *Vnde etiam iam dicta soluitur difficultas, an contingit cæli compositionem dissolui, vel non contingit, siquidem ex immobili dependet principio.*

Vnde soluitur & olim dicta dubitatio, vtrum contingit, aut non contingit dissolui cæli constructio, si ex immobili oriatur est principio.

Solutionem concludit cuiusdam quęstionis prius motæ incidentaliter, s. in illa parte. {Est autem.} Et dicit ꝙ ex his quæ dicta sunt, manifestum est quod non oportet dicere quòd cœlum corrumpatur propter rationem prædictã. quia illud quod immediate procedit à principio omnino immobili, non potest corrumpi: sed cœlum procedit immediate à principio immobili: quare cœlum non potest corrumpi. Nec oportet quòd dicamus ipsum corrumpi per rationem quæ dicebatur. Arguebatur. n. ita, Si motor cœli fit maioris virtutis in mouendo, mouebit terram: sed, si terra moueatur, cœlum non mouebitur: & ita corrumpetur. Dicendum ꝙ non oportet si motor cœli sit maioris virtutis in mouendo q̃ terra in quiescendo, ꝙ propter hoc moueat ipsam. Verum enim esset hoc, si motor cœli affigeretur ipsi terræ in mouendo: sed non est ita vt probatum est. Deinde cum dicit.

Solutio dubij moti supra in penul. parte. tex. lec. 2.

Non oportet si motor cœli sit maioris virtutis in mouendo quàm terra in quiescendo, quod propter hoc moueat ipsam.

N. LEON. *In animalibus autem non modo ita immobile quiddam esse oportet, sed in ijs etiam quę per locum mouentur quæcunque se ipsa mouẽt. illorum n. aliud quidem moueri, aliud autem quiescere oportet, ad quod innisum motum mouebitur vt si aliqua partium moueat, innititur enim altera ceu ad quiescentem alteram.*

In animalibus autem non solum sic immobile oportet existere: sed & in ipsis quæ mouentur secundum locum, quæcunq; mouent ipsa seipsa. Oportet enim ipsius hoc quidem quiescere. hoc autem moueri: ad quod appulsum quod motur mouebitur: velut siqua moueatur partium: apellitur enim altera, vt ad manens alteram.

Dissoluit dubitationem prædictam quantum ad animalia. Et dicit ꝙ istud non solum necessarium est in animalibus, scilicet ad hoc quod moueantur quòd sit aliqđ affixum extra, immo oportet in animali quod mouetur, vnam partem quiescere si alia mouetur. Quæcunq; ergo animalia mouent seipsa, necesse est, ꝙ si aliqua partium moueatur, alteram quiescere, cui alia appellitur vt ad naues, sicut ostensum est prius.

Lec. prima.

N. LEON. *De ijs vero, quæ carent anima quæcunq; mouentur dubitare quispiam poterit, vtrum omnia in se habeant & quiescens, & mouens: & ad quippiam extra quiescentium necessario innitantur.*

De inanimatis autem quæcunq; mouentur dubitabit vtique aliquis, vtrum omnia habeant in seipsis & quiescens, et mouens, & aliquid aliud extrinsecorum quiescentium, cui appelli & hæc quoq; necesse sit.

Mouet dubitationem circa motus inanimatorum. Et diuiditur in duas partes. In prima mouet quæstionem circa inanimata, scilicet vtrum inanimata indigeãt in motu suo aliquo affixo quod sit pars eorũ: & aliquo extrinseco

quod

quod non sit pars eorum. secundo mouet dubitationē de aliis motibus à motu locali inanimatis. ibi {Vtrum autem in mouente} circa primū duo facit. Primo mouet dubitationem, secundo soluit. ibi {Aut impossibile} in prima dicit. Circa inanimata, quæ mouentur, dubitabit aliquis, vtrum in motu suo locali indigeant aliquo fixo & quiescente in ipsis, quod non sit pars eorum, cui mouens ipsa affigatur: & vtrū in ipsis sit aliqua pars quiescens, sicut est in animalibus. Et dicit philosophus. {Quæcunq; mouentur} propter terram, quæ non mouetur, vel saltē partes, quæ sunt circa centrum. Secundo ibi.

N. LEON.

An impossibile? vt ignis vel terra, vel aliquid aliud quod anima caret. Sed à quibus primis hęc mouentur. Inanima nanq; oīa ab alio mouentur: omnium aūt ita motorum principium sunt quę se ipsa mouent. Verum de eiusmodi in animalibus quidem dictum est. hæc nanq; omnia & in se ipsis habere quiescens necesse est, & extra ad quod innitantur. si aūt aliquid est superius & primum mouens, non est manifestū: & de huiusmodi principio alius est sermo: omnia vero, quæ mouentur, ad ea quæ extra sunt innisa mouentur, & cum spirant, & cum expirant: nihil enim refert magnū proiicere pondus, an paruum: quod sanè faciunt, qui despuūt, & qui tussiunt, & qui spirant, & qui expirant.

Aut impossibile? puta ignem, aut terram, aut inanimatorum aliquid. sed à quibus primis mouentur hęc: omnia .n. ab alio mouentur inanimata, principium autem omnium sic motorum, ipsa seipsa mouentia. Talium autem de animalibus quidem dictum est. Talia enim omnia necesse & in ipsis habere quiescens & extra, ad quod propulsentur. Si aūt aliquid est superius et primū mouens, immanifestum & alius sermo erit de tali principio. Alia autem quæcunque mouentur, omnia ad exteriora appulsa mouentur, & respirantia & expirantia. Nihil enim differt magnam proiicere grauitatem aut paruam. quod quidem faciunt spuentes & tussientes, & inspirantes & expirantes.

Soluit dubitationem. Et dicit ꝙ impossibile est ꝙ inanimata, sicut ignis, aut terra, habeant in se aliquid quiescens: quia non habent in se principium sui motus. quoniam manifestum est ꝙ inanimata tota sunt continua & eiusdem naturæ in toto & parte: nec est aliqua pars contigua alij. In continuis autem impossibile est vnam partem moueri alia non mota, nisi soluatur continuitas. Et ideo inanimata non habent aliquid quiescens in seipsis, similiter nec extra se. Et ratio huius est, quia ratio, quare animata habent in seipsis aliquod quiescens, est quia habent in se principium actiuū sui motus: oportet autem principium motus esse immobile: ideo habēt in se aliqđ quiescens. talia autem non habent in se principium sui motus. Iterum habent intra se animalia, cum mouentur aliquod fixum & quiescens, quia ipsa mouentur motu pulsus & tractus: qui sunt quasi violenti. In motu autem pulsus, impellit aliquid à se vel ab aliquo fixo & in motu tractus trahunt aliquid à se vel aliud: ideo oportet ꝙ sit aliquid fixum ex se, à quo trahunt. Talis autem non est motus huiusmodi corporum: & ideo non indigent aliquo fixo extra se, ad qđ firmentur in motu suo: quia mouentur ab extrinseco vt ab ipso generante & tñ oīa ista reducuntur ad motum ex se, quia omne motum ab alio reducitur ad motum ex se, & talia sunt ipsa animata. Et huiusmodi mota ex se habent aliquod fixum. Sed de animalibus quidem, quæ sunt de numero talium quæ mouentur ex se, dictum est, ꝙ necessarium est omnia talia habere in seipsis aliquod quiescens. Iterum necessarium est ꝙ habeāt extra aliquod fixum ad quod propulsa moueantur & si moueantur reducuntur ad aliquam causam superiorem immobilē. Sed vtrū sit aliqua causa superior immobilis, immanifestū est nunc ex tractatu isto, alibi enim dictum est de hoc. Sed istud manifestū est ꝙ omnia animalia quæcunq; mouentur, habent aliquod fixum extra ad quod appulsa mouentur: & istud verum est in respirantibus, & expirantibus: nec refert siue proiiciant magnam molem, seu paruam: sicut sunt spuentia & tussientia. Semper .n. in talibus oportet esse aliquid fixum. Si .n. moueat pedem aliquis, quiescit tybia: si pedem & tybiā, quiescit aliud: si totū aggregatū ex omnibus istis, quiescit vertebrum: & tunc impellit magnam grauitatem. Similiter si spuat, aliquid intus quiescet.

Inanimata to'a sunt continua & eiusdem naturæ in toto & in parte: nec in aliqua pars contigua alij.

8. ph. t. c. 5.. 12. Me. tc. cō. 35 & 43.

N. LEON.

Vtrum autē in eo solum quod seipsum per locum mouet quippiā quiescere oportet, an etiā in ijs quę ex seipsis alterātur, & augescūt? nanq; de prima generatione & corruptione, alius est sermo. si .n. est is, quē diximus, primus motus, generationis et corruptionis profecto is erit causa: necnō aliarū fortasse oīum motionū. Quemadmodū aūt in vniuerso, ita in ipso aīali prima erit isthęc motio postquā fuerit absolutū.

Vtrum autem solum in mouente seipsum secundum locum oporteat aliquid manere: aut etiam in alterato ipso & augmentato. De generatione autem ea, quę à principio & corruptione, altera ratio. Si enim est quem quidem dicimus primus motus, generationis & corruptionis hæc causa quidem vtique erit et aliorum forte motuum omnium. Quemadmodum autem in vniuerso & in animali motus primus iste, cum fuerit perfectum.

Mouet dubitationem de aliis motibus à motu locali in animatis. Et primo mouet dubitationem, secundo soluit eam. ibi {Quare & augmentationis.} In prima dicit quod dubitabit aliquis, vtrum in animali, quod mouet seipsum motu locali, solum isto motu requiratur aliquod fixum & stans, & non in aliis: aut requiratur in aliis motibus, sicut in motu alterationis & augmentationis. De generatione vero & corruptione, quæ fit à principio intrinseco altera ratio est: quia ſm generationē quæ est à principio intrinseco, acquiritur esse: & ideo non potest esse ꝙ tali motu aliquis seipsum moueat. Cuius ratio est, quia oportet mouens esse in actu ſm enim hoc mouet & agit vnumquodq;, ſm ꝙ est in actu: quod generatur aūt cum generatur, nō est in actu ſm ꝙ huiusmodi, sed tñ in via generationis: & ideo non potest esse ꝙ motu generationis aliquid moueat seipsum. Si autē generatio sit primus motus, erit causa aliorum: quia primum in vnoquoq; genere est causa aliorum. Similiter etiā in vniuerso, si generatio esset primus motus, in cœlo esset causa motus localis. Non est autem: quia generatio est finis motus alterationis: qui præsupponit motum localem. Et ideo generatio non potest esse primus motus in cœlo. tamen motus, sicut motus localis primus in vniuerso: ita generatio in animali cum generatur, primus motus est. primus dico via generationis, via tamen perfectionis, motus localis est prior. Vel aliter potest exponi quòd sicut in toto generatio esset primus motus, si totum esset generatum sic in animali, cum generatur generatio est primus motus. Secundo ibi.

N. LEON.

Quamobrem & augmenti siquidem sibiipsi erit causa, & alterationis sui, secus non est necessariū. Primę aūt augmentationes & alterationes ab alio, & per alia fiunt.

Quare & augmentationis ipse sibiipsi causa est, & alterationis, si quando genitum fuerit. Si autem non, non necesse. Prima autem augmentationes & alterationes ab alio fiunt, & per alteras.

Soluit quęstionem. Et primo soluit quantum ad augmentationem & alterationem, secundo quantum ad generationem. ibi {Generationis autem} Soluit autem sub conditione quantum ad augmētationem & alterationē. Et dicit, q si animalia habent in se principium sua augmentationis, habent in se principium suæ alterationis. Et huius ratio est, quia augmentum fit aliquo adueniente, quod conuertitur in substantiam membrorum, qđ dicitur nutrimentū. & ideo, qa oportet ipsum digeri: hoc aūt fit per alterationem: alteratio autē non fit nisi aliqua virtute existente; ergo, si habent in se principium suę alterationis, & augmentationis, à se augmentantur & à se alterantur. Primæ tñ augmentationes & alterationes fiūt ab aliis causis, & alio principio, sicut apparet in embryone. Alteratio.n. quę fit in materia, ex qua generatur embryo non est à principio intrinseco, sed à principio extrinseco. Et verum est, q animalia mouentur istis motibus à se, quia habent principium istorū motuū in se: illud autem principium quiescens est. ideo in motu augmētationis & alterationis est aliquod fixū & stans: quod vel est virtus animæ, & augmentat inalterata & inaugmentata: saltem illa alteratione, vel fm illum gradum. Secundo ibi.

Et animalia habent in se principiū suæ augmētationis habent in se principiū suæ alterationis.

N. LEON. *Generationis autē & corruptionis minime sibiipsi quippiam causa esse potest. Pręcurrere enim debet motor id, quod mouetur, & genitum generans: nihil autem se ipso est prius. De Anima autem siue moueatur, siue non: & si mouetur quo moueatur modo, prius dictum est in ijs, in quibus de illa est pertractatum.*

Generationis aūt & corruptionis nequaquam possibile est causam esse sibiipsi rem vllam. pręexistere enim oportet ei quod mouetur mouēs, & ei quod generatur generans: nihil autem prius est ipsum seipso. De anima quidem siue moueatur siue non: & si mouetur quomodo mouetur, prius dictum est in determinatis de ipsa.

Soluit quæstionem quantum ad generationem. Et dicit q nihil potest moueri à seipso motu generationis. Et huius ratio est. Quia, sicut dictum est generās, ex hoc generat, quia est mouens: est autem mouens ex hoc q est actu: quare generās oportet q sit actu. Quod autem generatur est in potētia, & est in fieri generationis: ergo nihil potest moueri isto motu à seipso. Tunc enim idē esset prius seipso, & posterius, & causa suiipsius: quę sunt impossibilia. Et, quia primum principium motus in animali est anima. crederet aliquis q ipse vellet dicere quo anima mouetur si moueatur. Et ideo dicit hoc remouēs q siue anima moueatur siue non, & si mouetur, quomodo mouetur, dictum est in libro de Anima, vbi dictū est de ipsa. Et ideo hic nihil de hoc determinatur.

Primū principium motus in animali est anima. Primo tex. c. 36. & idem.

LECTIO IIII.

Quorumcunque animalium quæ nam sint in ipsis principia tum prima, tum instrumentalia motus, ac quietis ostenditur.

N. LEON. *Quoniam vero inanima omnia ab alijs mouentur. nam de primo quidem & perpetuo mobili quo nam moueatur modo, quoue pacto moueat primum mouens, in primus Philosophiæ cōmentariis determinatum est prius, reliquum autem est contēplari quomodo Anima corpus mouet, et quodnam animalium motioni sit principium.*

Quoniam autem inanimata omnia mouentur ab altero: de primo autem moto & semper moto secundum quem modum moueatur, & quomodo moueat primum mouens: determinatum est prius & in bis quæ de Prima Philosophia: reliquum est considerare quomodo anima moueat corpus, & quod principium motus animalis.

Postquam philosophus declarauit q in animali, quod mouetur, oportet esse aliquod quiescens intra & extra, ad quod appulsum mouetur, in parte ista declarat de principiis & modo motus qui fit in animalibus. Et habet duas partes. Primo ponit intentum suum & causam intenti, secundo prosequitur. ibi {Videmus autem} Circa primum duo facit. Primo dat intentionem suam. secundo causam intenti cum dicit. {Aliorum enim} In prima dicit, q, cū ita sit q inanimata moueantur ab aliquo, & motū ex se reducitur ad aliquod mouens immobile: motum aūt ex se est cœlum & animata; quomodo cœlum, quod est primum motum & semper motum fm ipsum, mouetur: & quomodo primum mouens mouet cœlum dictum est. Alibi enim hoc dictum est in Octauo Phy. & Primo de Cœlo, quæ scientiæ dicuntur Prima Philosophia. Dictum enim est ibi q mouetur perpetuo motu vniformiter & regulariter. Nunc vero reliquum est considerare quomodo anima mouet corpus: & quid est principiū, quo mouetur animal siue principale principium siue instrumentale. De istis enim considerabit, scquid est principium motus: & qualiter motus procedat ab isto. Secundo ibi.

Tex. cō. 43. 2. cœli. t. 3. 13. & 11. Quomō tractandum est de principio motus in animali.

N. LEON. *Animata enim præterquam ipsius vniuersi motionis, aliorum sanè motus sunt causę, quęcunq; à se inuicem non mouētur, quoniam se inuicem impellunt. quapropter omnes illorum motiones finem habent, nam & illa animatorum sunt eiusmodi. Omnia enim animalia cum mouent, tum mouentur alicuius gratia: quapropter id illis omnium motionum est finis, cuius videlicet gratia.*

Aliorum enim, præter totius motum, quæ animata causa motus sunt, quęcunque non mouentur abinuicem, propter id quod se mutuo offendunt. propter quod & finem habent omnes ipsorum motus: etenim & qui animatorum. Omnia enim animalia et mouent & mouentur gratia alicuius. quare hoc est ipsis oīs terminus motus, quod est cuius gratia.

Dat causam intenti. Et dicit q de motu animalium dicendum est, quia ea, quæ animata sunt, sicut aīalia, sunt causa motus aliorū entium, excepto tñ motu totius. aīalia enim quæ mouētur ex se & sunt hic, non sunt causa motus cæli, sed potius econuerso. sunt aūt causa aliorū in quā, quæcunq; non moueātur ab inuicē: hoc est naturaliter & ex se, sicut ignis sursum, & terra deorsum, quorū motus, animal non est causa. Et dicit ab inuicem, sicut est in motu proiectionis, tractionis, pulsionis. Et causa huius est, quia propter hoc q talia inanimata mouentur ab aīalibus motus ipsorum finē habet. & rō huius est quia motus animatorum finē habet. Omnia.n. animalia mouentur & mouent propter finem: finis aūt iste est gratia cuius fiunt oēs motus animalis: fine aūt adepto, manifestum est q cessat motus. Quare manifestum est q motus animaliū terminatur qñq;: terminato autem motu animalium necesse est terminari motum inanimatorū, cuius animalia sunt causa. Et, quia motus inanimatorum fit ab animalibus, motus animalium fit ab anima: dicendum est quō anima mouet, & corpus mouetur: & dicendum est de aliis principiis motus animalium, vt de instrumentalibus qualiter motus fiat per ista. Deinde cum dicit.

Quorum motuum animalia sint causa.

N. LEON. *Animaduertimus autem cogitationem, fantasiam, selectionem, voluntatem, & cupiditatem animal mouere: hac autem omnia ad mentem referuntur, & appetitionem. Fantasia enim & sensus cum mente eundem habent locum, cum iudicandi habeant facultatem. Attamen ijs distan-*

distant quę in aliis dictæ sunt differentiis. Voluntas vero & ira, & cupiditas omnia cũ appetitione faciunt. Selectio autem communis est cogitationis & appetitionis.

Videmus autem mouentia animal, intellectum, fantasiã, & electionem, & voluntatem, & concupiscentiam. Hac autem omnia reducuntur in intellectum & appetitum. Etenim fantasia & sensus, intellectui eundem locum habent. iudicatiua enim omnia: differunt autem secundum dictas in aliis differentias. Voluntas autem, & ira, & concupiscentia, omnia appetitus: electio autem communis est intellectui & appetitui.

Prosequitur intentũ suum. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de causis & principiis motus voluntarij, & qualiter fit ab illis principiis. secundo determinat de causis & principiis motus in voluntarij, & qualiter fit ab illis principiis. ibi {Quõo autem intelligens.} Circa primum primo facit quod dictum est, secundo comparat animal ad ciuitatem ad euidẽtiã dictorum. ibi {Existimãdum autem} Circa primum duo facit. Principiorum. n. motus animalis, quoddam est principale, & aliud instrumentale. Primo ergo determinat de principiis & causis principalibus motus in animalibus, & qũo fit ab illis. In secunda determinat de principiis & causis instrumentalibus, & qualiter fit ab istis. ibi {Quemadmodum autem automata} Circa primum duo facit. Primo determinat de principiis principalibus motus voluntarij, quę sunt, & quot sunt. secundo ostendit quomodo motus fit ab istis principiis. ibi {Quoniam autem intellectus} Circa primum determinat de illis principiis, secundo infert quædam corollaria. ibi {Ita palam adhuc} Prima in duas. Principiorum enim motus voluntarij, quoddam est immobile, quædã sunt mouentia mota. Primo igitur determinat de mouẽte primo immobili in eis. ibi {Quare mouet primũ} In prima dicit ꝙ ea quę mouent aĩal sunt ista intellectus, fantasia, sensus, appetitus, voluntas, ira, cõcupiscentia, & electio: cum tñ omnia ista reducantur ad duo mouentia, s. intellectum, & appetitum. Sunt. n. quædam, quæ mouent per modum iudicantis sicut intellectus, sensus, fantasia. veruntamen sensus exterior non mouet: quia non comprehendit rem sub ratione cõuenientis. Non. n. comprehendit intẽtiones indiuiduales sensibiles, sed hoc pertinet ad alium sensum, vt ad fantasiam: tñ sensus exterior principiũ est huius, ideo Philosophus nominat hic sensum: fantasia aũt mouet. &, quia fantasia cõmuni nomine nominatur intellectus, ideo ista causa ad intellectũ reducitur: quomodo autem intellectus & fantasia differunt & sensus, dictum est libro de Anima. Sunt autem alia, quæ mouent per modum inclinantis, seu principalis mouentis: sicut voluntas, & ira, & concupiscentia, & electio. omnia. n. ista sunt quidam appetitus: appetitus aũt est quędam inclinatio: & electio est quidã appetitus: nõ quicunque, sed eius qđ prius habitũ est per deliberationem. Et hoc est quod intendit per hoc qđ dicit, ꝙ electio cõmunis est appetitui & intellectui. Secundo ibi.

Ea, quæ mouent animal motu voluntario, licet sint plura, tamen reducuntur ad duo, scilicet ad intellectum & appetitum.

Tertio tex. com. 53.

N. LEON.

Quapropter & ipsum quod seligi potest, non autem omne excogitabile seligibile est, sed rerum agendarum finis. Quamobrem tale est bonorum id, quod mouet, sed non omne pulchrũ. vt. n. huius gratia est aliud & vt est finis, cum alia alicuius gratia existant, eatenus mouet. Oportet autẽ constituere id, quod apparet bonum, boni etiã locum obtinere; & ipsum iocundũ, quandoquidem apparet bonum.

Quare mouet primum, quod appetibile, & quod intelligibile: non tamen omne intelligibile, sed quod operabilium finis. Propter quod tale est bonum, quod mouet: sed non omne quod bonum. inquantum enim gratia huius aliud: & in quantum est finis eorum, quæ alterius alicuius gratia existunt, sic mouet. Oportet autem ponere & apparens bonum, boni locum habere & delectabile: apparens enim est bonum.

Determinat de primo mouente immobili. Et dicit, ita dictum est ꝙ intellectus & appetitus sunt mouentia. animalia aũt mouentur ab appetibili & intelligibili, quæ nõ mouentur ab alio: manifestum est ꝙ prima mouentia animal sunt intelligibile: & appetibile sed nõ oẽ intelligibile est principiũ motus, sed intelligibile qđ est finis operabilium. Et, quia intelligibile quod mouet est finis operabilium, propter hoc rationem boni habet: & debet esse aliquod bonum: tñ non omne bonum mouet: quia nõ bonum vniuersale, sed particulare bonũ: sed bonum ſm hoc mouet ſm ꝙ gratia ipsius aliquid fit & existit, & ſm ꝙ est finis eorum quę fiunt gratia alicuius mouet, & quia bonum rationem finis operabilium & operationũ habet non nisi sub ratione particulari (quia finem oportet proportionari eis quæ sunt ad finem) ideo non mouet nisi sub ratione particulari: quia finem oportet proportionari, nõ aũt in vniuersali. Et, quia aliquis posset dicere ꝙ bonũ quod mouet, semper est bonum ſm veritatem, dicit ꝙ istud ponendum est, ꝙ bonum non mouet nisi ſm ꝙ apprehensum & ſm ꝙ huiusmodi apparens: & huius appetitus fertur in illud, quod apprehensum est sub ratione boni; & quia illud, quod non est bonum potest apprehendi sub ratione boni, & per consequens apparere bonum, bonum apparens ipsum potest mouere. similiter & delectabile. Oportet enim ꝙ illud, quod mouet ad prosecutionem habeat rationem delectabilis: ideo delectabile mouet vt apparens. apparens enim aliquod bonum est apparens delectabile. Deinde cum dicit.

Bonum uniuersale nõ mouet aĩal, sed particulare.

Bonum quod mouet appetitum non semper est bonum secundum veritatem, sed sufficit quod sit bonum apprehensum & apparens.

N. LEON.

Quare palam est quod contingit quidem id quod semper mouetur à semper mouente, similiter moueri vt singula animalia, contingit autem vt alio modo: & iccircò illud quidem semper mouetur. animalium autẽ motus terminum habet. Sempiternum autem pulchrum, & id quod vere & primo est bonũ: neq; modo quidẽ est, modo verò nõ est, diuinius profectò honorabiliusq; est, quam vt illo quicquã sit prius.

Itaq; palam quia est quidẽ vt similiter quod semper mouetur à semper mouente: & animalium vnumquodq;, est autem & vt aliter: propter quod hæc quidem semper mouentur: animalium autem motus habet terminum. Sempiternum autem bonum, & quod vere & primo bonum. Porrò non aliqñ quidem bonum esse, aliquando autẽ nõ diuinius & honorabilius est inquam, nunc aliter se habere, ac prius.

Infert tria corollaria & diuiditur in tres ſm hoc: secũda ibi. {Quod quidem igitur} tertia ibi {Manifestũ est} Primo igitur infert primum, dicens ꝙ, quia bonum, qđ est finis operabilium, apparens, mouet in actu manifestum est ꝙ prima mota ex se, s. diuina corpora: quæ tamẽ mouentur à semper mouente vnumquodq; ipsorum ſm intentionem Philosophi: & vniformiter in rõne animati & intellecti, semp contingit vniformiter moueri. ecõtra aũt quædã alia esse hic, quæ aliter & non vniformiter mouentur, & ideo cœlum semper mouet vniformiter. Motus aũt aĩalium, quæ sunt hic, habet terminũ. Si. n. motor & mobile silr se habeant & in se & adinuicem. semper necesse est mobile semper & vniformiter moueri. Si aũt dissimiliter aut in se aut adinuicem se habeant: vterq; vel alterum, aut non semper, aut non vniformiter mouetur, quod mouetur. Et hoc ex se manifestum est. Primum aũt mouens simpliciter in ratione amati est bonũ ęternũ sem-

Primum corollarium.

Ratio uniformitatis & sempiternitatis motus.

per existens: & est vniuoce,i.per essentiam suam bonum & non per aliquid additum, & primum bonum omnino ex quo per essentiam suam est bonum, siquidem est primum principiũ, & non est bonum aliter & aliter se habens; in se trãsmutabile existens: esset.n.aliquid prius eo, Et iterum hoc diuinius & honorabilius omnibus posterioribus oportet æqualiter,i,vniformiter se habere ad alterum,i.ad mobile. Siquidem illud inalterabile est: ergo semper & vniformiter hoc mouet & illud mouetur. Bonum aũt, cuius gratia mouẽtur animalia, aut non similiter se habet in se, siquidem sit bonum transmutabile aut non in comparatione ad animalia. Etenim, cum sint transmutabilia, cognitionem & appetitum habent transmutabilem; & ideo aut non semper apprehendunt & appetunt idem bonum aut non similiter. igitur aut nõ semper mouentur vno motu, aut non vniformiter. Secũdo ibi,

N. LEON.

Primum igitur immotum mouet: appetitio autem, & id quod appetibile est, mota mouent: vltimum aũt eorum quæ mouentur, quòd aliud moueat nulla est necessitas.

Primum igitur non motum mouet. Appetitus autem & appetitiuum motum, mouet. Vltimum autem motorum, non necesse est mouere aliquid.

Secundum corollarium.

Concludit ſm corollarium. Et dicit ꝙ manifestum est ꝙ primum mouens animal, s.appetibile, non mouetur, sed est immobile. Appetitus vero siue appetitiuum mouet, s.animal & mouetur ab appetibili. Sed vltimum non necesse est moueri ab aliquo. Tertio ibi.

N. LEON.

Manifestum etiam ex iis est quòd rationabiliter localis motus vltimus est factorum in iis, quæ fiunt. mouetur enim & ingreditur animal appetitione vel selectione, alteratione tamen facta aliqua per sensum, aut fantasiam.

Manifestum autem ex his & quia rationabiliter latio, vltima factorum in his, quę fiunt. Mouetur enim & procedit animal aut appetitu aut electione alterato aliquo secundum sensum vel fantasium.

Tertium corollarium.

Concludit tertium corollarium, Et dicit manifestum est ex his quæ dicta sunt ꝙ in animalibus motus localis posterior est omnibus motibus, quæ fiunt in eis: dico posterior via generationis. Et istud manifestũ est, quia mouetur & procedit animal per appetitum vel electionem aliqua alteratione in partibus corporis, vel per sensum, vel per fantasiam. Cum enim sensus alteratur, peruenit alteratio vsq; ad fantasiam: fantasia autem alterata mouetur intellectus, & sequitur appetitus vel voluntas: quo existente alteratur alia pars corporis, quæ primo mouetur & tunc mouetur animal. Et sic manifestum est ꝙ motus localis est finis alterationis, Quare manifestum est q motus localis vltimus est via generationis omniũ motuũ, qui fiunt in animali: prior tñ ſm substantiam & perfectionẽ.

Motus localis in animalibus est prior secundum substantiam & perfectionem.

LECTIO V.

Quo pacto animal per intrinseca principia, & principales causas moueatur, intellectum, scilicet practicum, & speculatiuum, aperitur.

N. LEON.

Quomodo autem intelligens alias quidem operatur, alias vero non operatur, & mouetur interdum, interdũ non mouetur, eodem sanè modo contingere videtur quo ea quæ immota sunt cogitatione ratiocinationeq; cõprehenduntur.

Quoniam intellectus quandoq; quidem operatur, quandoq; aũt non operatur: & mouet quandoque, quandoq; aũt non mouet: videtur similiter accidere & de mobilibus intelligentibus, & syllogizantibus.

Postquam philosophus determinauit de principiis & causis principalibus motus animalium, concludit qualiter motus procedat ex talibus principiis. & diuiditur in duo, Duo enim sunt principia motus animalium. Vnum est intellectus: & aliud est appetitus. Primo ostẽdit qualiter intellectus practicus mouet, secundo qualiter appetitus speculatiuus. ibi {Vltima quidem} Primo declarat modum, secundum quẽ mouet intellectus practicus per habitudinem ad intellectum speculatiuũ, & diuiditur in duas. Primo comparat intellectum practicum ad speculatiuum ſm conuenientiam, secundo ſm differentiam. ibi {Sed ibi quidem theorema} In prima ergo dicit, ꝙ, quia ita est, ꝙ intellectus practicus aliqñ operatur & aliqñ non operatur, sicut speculatiuus aliquando intelligit & aliquando nõ: operatio intellectus practici & speculatiui videntur esse similes. Attenditur aũt similitudo quantũ ad hoc, ꝙ sicut in speculabilibus oportet deuenire ad aliquod vnum, sicut ad rationem entis, sic in operatione intellectus practici ad aliquod vnum, s.ad bonum: sicut.n. intellectus speculatiuus in speculabilibus, oĩa reducit ad ens: & ex ratione entis syllogizat, sic practicus oĩa reducit ad bonum, & ex ratione boni syllogizat: &, sicut in speculabilibus est deuenire ad aliquod complexum, ad qđ alia reducuntur, s.de eodem non verificatur simul esse & non esse: ita in agibilibus est deuenire ad vnum complexum, ad quod alia reducuntur: sicut finis est appetendus. Et, sicut intellectus speculatiuus, cum arguit, primo accipit vnam propositionẽ vniuersalem, postmodum & aliã sub illa: & ex illis concludit, sic practicus primo accipit vnã propositionem indeterminatam: & sub ista accipit vnam particularem; & ex illis concludit. Et ideo dixit Philosophus ꝙ similiter se habet intellectus speculatiuus sicut practicus, & econuerso. Secundo ibi.

Intellectus practici et speculatiui similitudo diligentius attendenda ad intellectum illum axiomatis, principia speculabilium & finis agibilium similia inter se sunt.

N. LEON.

Verum in illis quidem contemplatio est finis: cũ.n. duas intellexerit propositiones, conclusionem sanè intellexit & coniunxit: hic autem ex duabus propositionibus conclusio fit operatio.

Sed ibi quidem Theorema finis. (cum enim duas propositiones intellexerit, cõclusionem intellexit, & composuit) Hic aũt ex duabus propositionibus conclusio q̃ fit, operatio.

Comparat intellectum practicũ ad speculatiuum secundum differentiam: ex quo aliqualiter apparebit modus, quomodo mouet intellectus practicus. & primo ponit differentiam, secundo manifestat. ibi {Vt puta} In prima dicit, ꝙ, quamuis sit conuenientia inter intellectũ practicum, & speculatiuum quãtum ad dicta, tamen differentia est, quia intellectus speculatiui finis est consyderatio siue cognitio. Cũ enim intellectus speculatiuus accipit duas propositiones, & eas ordinat secundum debitum modum & figuram, statim intulit conclusionem: & cognitio conclusionis finis est ratiocinationis. Sed finis intellectus practici est operatio. cũ enim intellectus practicus accipit duas propositiones, non concludit conclusionem, sed opus. Et hoc est quod dicit Philosophus in Secundo Metaph. quòd finis speculatiui est veritas, practici finis, est opus. Secundo ibi.

Differentia inter intellectũ practicum & speculatiuum.

Tex cõ. 3.

N. LEON.

Verbi gratia, cùm nouerit, quoniam omni deambulandum est homini: ipse autem est homo, illico deambulat: si autem quod nulli nunc incidendum est homini: ipse aũt homo, confestim quiescit. & vtrunq; facit nisi à quopiam prohibeatur, aut cogatur. cõmodu res est mihi facienda: domus cõmoda est, domum confestim facit.

Vt puta cum intellexerit quia omni homini ambulandũ: ipse autem homo: ambulat confestim. si autem quod nulli nũc ambulandum homini: ipse autem homo: statim quiescit. Et hæc ambo facit si non aliquid prohibeat aut cõpellat.

lat,ut faciendum mihi bonum: domus autem bonum homini: facit domum statim.

Manifestat istud ꝗ dictum est per exemplum, & diuiditur in duas. In prima ostendit, quare intellectus practicus aliquando vtitur duabus propositionibus, secundo ostendit qualiter supponit vnam quandoq;, sicut manifestã inferens operationem ex alia sola expressa. ibi {Quémadmodum autem} Adhuc prima in duas: in prima ostẽdit qualiter intellectus vtitur duabus propositionibus, in secunda ostendit, vnde sumatur ratio illarum. ibi {Propositiones autem.} In prima considerandum ꝗ, sicut in speculatiuis speculatiuus deuenit in conclusionem per vnum syllogismũ, aliquando per duos, ita practicus intellectus aliquando venit in conclusionem suam per vnum syllogismum, aliquãdo per duos, & ideo diuiditur in duas. Primo ostendit qualiter venit in conclusionem per vnum, secundo qualiter venit per duos. ibi {Tegumento} In prima dicit. Ita dictum est, ꝗ practicus vtitur duabus propositionibus, sicut cum intellexerit ꝗ omni homini est ambulandum: & ipse est homo: statim ambulat. Non ergo concluditur conclusio, ꝗ isti est ambulandũ, sed sumptis duabus propositionibus concluditur ipsa operatio, ambulat ergo. Si autem intelligat ꝗ nulli homini est ambulandum: & ipse est homo: statim quiescit, & istud accidit si nõ aliquid impediat, vel extra ipsum, aut in ipso, vt si intelligat ꝗ faciendum est sibi bonum: & domus est bonũ: statim faciet domum. Secundo ibi.

Practicus & speculatiuus conueniunt in modo attinendi in cõclusionem suas per syllogismos.

N. LEON. *Integumento corporis indigeo: tunica est corporis integumentum: tunica indigeo, quo indigeo id mihi faciendum: tunica indigeo: tunica est mihi facienda. Et ea conclusio, tunica mihi faciẽda operatio est. operatur autem à principio, si tunica esse debet, necessarium est esse primum: si autem illud & aliud: & id illico operatur. Quòd quidem operatio sit conclusio, manifestum.*

Tegumento indigeo: uestimentum autem tegumentum: uestimento indigeo. Quo indigeo faciendum: uestimento indigeo: uestimentum faciendum. & conclusio, uestimentum faciendum, operatio est. Operatur autem à principio si uestimentum erit, necesse hoc primum: si autem hoc, hoc, & operatur statim. Quòd quidem igitur operatio conclusio, manifestum est.

Ostẽdit qualiter intellectus practicus deuenit in conclusionem per duos syllogismos, & dicit, ꝗ aliqñ contingit ꝗ intellectus practicus nõ potest venire ad cõclusionem per vnum syllogismum, sed per duos: & tunc facit duos syllogismos, verbi gratia. Tegumento indigeo, vestimentum est tegumentum: ergo vestimentum indigeo. Tunc vlterius arguit. Quo indigeo faciendum est: vestimento indigeo: concludit, vestimentum faciendũ est, & sequit operatio. Et sic procedit ab eo, quod primo intendit, vsq; ad illud, ex quo incipit operatio, vt v.g, Si vestimentum erit, necesse est hoc esse primo, s. pannum: si pannus, oportet esse pecuniam, & ita procedẽdo vsq; ad illud ex quo incipit operatio. Et, si illud sit in potestate nostra, operamur. Et sic patet ꝗ cõclusio intẽta est operatio. Sic ergo apparet ꝗ siue sit vnus syllogismus, siue duo, ꝗ semp in practicis conclusio est operatio. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Propositiones autem factitiæ ex duobus constant generibus, ex bono, scilicet & eo quod fieri potest.*

Propositiones autem factiuæ per duas species fiunt, per bonum & per possibile.

Ostendit à quo sumitur ratio propositionũ propositarũ, & à quo determinatur. Et dicit ꝗ propositiones in syllogismo practico debẽt determinari per bonũ & possibile: & ista oportet cõsyderare in omnibus propositionibus. Sicut. n. in speculatiuis omnes propositiones determinantur per rationem entis: similiter in practicis omnia determinãtur per bonum, quod est primum in genere, & ad illud reducuntur. Cum enim per ratiocinationẽ deuentum est ad aliquid nisi illud sit bonum, cessat intellectus: si autem fuerit bonum, non tñ est possibile, cessat. Et ideo, si debeat sequi operatio, oportet ista duo ibi cõsyderari: & ꝗ sit bonum, & ꝗ sit possibile. Et est intelligendum, ꝗ in syllogismo practico conclusio immediata nõ est operatio: quia ratiocinatio est motus quidam rationis: oportet autem motum eiusdem speciei cum termino ad quem: sed ratiocinatio practica non est de genere operationum: & ideo finis illius non debet esse operatio, sed cognitio alicuius operabilis. Quod ẽt per aliud patet, quia operatio non fit nisi pp appetitum eius quod debet fieri: appetitus aũt alicuius non nisi pp cognitionem illius appetibilis: quare immediate conclusio est cognitio, non autem operatio. sed propositis duabus propositionibus statim intellectus intelligit operationem, cuius est appetitus: & quia est appetitus, quia manifestum est ꝗ sequitur talis cõclusionõ exprimit intellectus conclusionem immediatam: quia euidẽs est. Deinde cum dicit.

Conclusio in syllogismo practico è operatio, quia sui fin.

N. LEON. *Quemadmodum autem qui interrogant, sic propositionum alteram, manifestam scilicet, cogitatio haudquaquam insistens considerat: ut si homini deambulare est bonũ, quòd ipse sit homo non immoratur.*

Quemadmodum autem interrogantium quidam sic alteram propositionem eã qua est manifesta, neq; intellectus insistens considerat aliquid. Puta si ambulare bonum homini: quod ipse homo: non iam immoratur.

Ostendit qualiter aliqñ supponit vnã propositionẽ sicut manifestã: & alterã solã exprimit. Et habet duas partes. Primo proponit intentum, scdo probat. ibi {Propter qđ} In prima dicit, ꝗ sicut in speculantibus interrogantes non accipiunt duas propositiones sed vnam, & alterã, quæ est manifesta supponunt, ita ꝗ intellectus non insistit circa illam: sic est in practicis, ꝗ intellectus practicus vnam exprimit vel consyderat actu: & aliam, quia manifesta est, dimittit: sicut si intelligat ꝗ ambulare sit bonum homini, circa hanc, quòd ipse sit homo, non immoratur, quia manifestum est: sed statim concludit conclusionem. Secundo ibi.

N. LEON. *Iccirco quæcunq; alia nulla ratiocinatione agimus, celeriter agimus. Quando enim aut sensu operatur ad id cuius gratia, aut fantasia, aut intellectu, quod appetit confestim facit. Interrogationis nãq; uel notionis loco appetitionis fit operatio. Bibendum esse mihi dictat cupiditas: hoc autẽ esse poculentum sensus uel fantasia, uel mens affirmat: cõfestim bibitur. Ita sanè ad motũ & operationẽ aĩalia excitantur.*

Propter quod & quæcunque non ratiocinantes operamur, velociter operamur. Cum enim operatus fuerit aut sensu ad id quod cuius gratia, aut fantasia aut intellectu, quod appetit, statim facit. Pro interrogatione enim aut intelligentia, appetitus fit operatio. Potandum mihi est cõ cupiscentia dicit: istud autem potabile, sensus dicit aut phãtasia aut intellectus, statim bibit. Sic quidem igitur ad moueri, & operari animalia impetum faciunt.

Declarat istud ex quadã similitudine. Et dicit, ꝗ, quia in syllogismo practico non accipitur vna propositio sed supponitur, multotiens fit error. Sicut enim in speculabilibus, cum nõ accipiatur minor propositio vel maior, qa creditur esse manifeste vera, multotiẽs fit error, sic in practicis fit error quia illa propositio non accipitur, quæ sup ponitur

glo in syllogismo practico fiat error,

ponitur sicut manifesta. Vnde quæcunq; operamur non deliberantes cito operamur. Cum enim deuenit homo, vel per sensum, vel per intellectum, vel per fantasiam ad aliquid, quod operandum est propter illud gratia cuius fiunt alia, in quod fertur appetitus, statim operatur. Vt si concupiscentia dicat ꝙ potandum est: si sensus vel intellectus dicat hoc est potabile: quãuis non ſm certitudinem deliberet, statim bibit non cõsiderando de altero, vtrum hoc sit faciendum. Ex appetitu autem concludit, conclusionem & infert operationem. Sit autem non est faciendum: sed oportet eum deliberare & inquirere vtrũ illud sit tale quale dicit appetitus, aliter contingeret error. Sic ergo animalia faciunt impetum ad motũ & operationem. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Cùm ultima motionis causa sit appetitio: quę tamen uel per sensum, uel per fantasiam, & notionem efficitur. quicunque autem quippiam facere appetũt, partim quidem cupiditate aut ira, partim uero appetitione, aut uoluntate faciũt, & agunt.*

Vltima quidẽ causa eius, quod est moueri, appetitu existente: hoc autem facto, aut per sensum, aut per fantasiam & intelligentiam. Appetentium autem operari: hoc quidẽ propter concupiscentiam aut iram: hoc autem propter appetitum, aut uoluntatem, hęc quidem faciunt, hæc autem agunt.

Vltima & proxima causa ipsius motus aialis est appetitus.

Ostendit qualiter mouet appetitus, qui est causa proxima. Et dicit, ꝙ vltima causa & proxima ipsius motus est appetitus: quia ratio non mouet nisi ſm ꝙ determinata est per appetitum, vt dicitur in Decimo Ethi. & non quicunq; appetitus, sed existens in actu non in potentia: quia nihil agit nisi secũdum ꝙ est in actu. fit autem appetitus in actu, vel per sensum, vel per fantasiam, vel intellectum. Appetitus vero est principium operationis. Appetitus autem diuiditur in appetitum intellectualem & sensitiuum. Appetitus intellectualis dicitur voluntas vel electio. appetitus autem sensitiuus quidam est concupiscibilis, & quidam irascibilis. Et ideo quædam fiunt per concupiscentiam, quædam per iram, hæc autem per appetitũ intellectualem seu voluntatem: & quæ faciunt aliquid vel agunt propter appetitum, aut voluntatem, aut concupiscentiam vel iram faciunt & agunt.

Appetitus diuisio in intellectiuũ & sensitiuum.

LECTIO. VI.

De causis motus animalium instrumentariis, quomodo videlicet primum mouens organice primo & principali mouente moueatur, ex artificialibus ostenditur.

N. LEON. *Quemadmodum autem spontaneæ appellatæ machinæ parua motione facta mouentur laxatis seq; mutuo impellentibus uertebris, & curriculus, qui à se quidem uectum rectè mouet, ipse autem rursum circulo mouetur, quoniã inæquales habet rotas. minor enim ueluti centrum fit, ut in Cylindris, ita & animalia mouentur: instrumenta nanq; eiusmodi habent, cum neruorum, tum ossium naturam: & hęc quidem tanquam ibi ligna, & ferrum. neruos autem ut uertebras, quibus solutis, & relaxatis, mouentur.*

Quemadmodum autem automata mouentur modico motu facto, solutis streblis, & pellentibus inuicẽ streblis: & currur, quem qui insidet moues ipsum in rectum: & iterum circulo mouetur, eò quòd inęquales habeat rotas. Minor enim quasi centrum fit: quemadmodum in cylindris, sic & animalia mouentur. Habent enim organa talia eam, quæ neruorum, naturam: & eam quæ ossium. Hæc quidem, vt ibi lignum, & ferrum. Nerui autem vt streblæ, quibus solutis, & remissis mouentur.

Postquam philosophus determinauit de principiis & causis principalibus motus voluntarij, nunc determinat de principiis & causis motus organicis, quæ sunt partes animalis. Inter istas autem est deuenire ad vnam, quę primo mouetur à primo mouente, principali & quæ mouet alias. Et ideo diuiditur in duas. In prima determinat qualiter, mouetur pars organica à primo mouente, principali, secundo ostendit quæ est illa pars, quę primo mota est; & similiter qualiter mouet alias. ibi {Primum autẽ mouens.} Prima in duas. Et, quia artificialia sunt posteriora natura q̃ naturalia, & posteriora natura sunt nobis magis nota & prius q̃ alia, declarat intentum suum per simile de artificialibus. Primo comparat artificialia ad animata ſm conuenientiam, quantum ad motum à principali mouente, secundo ſm differentiam. ibi {In automatis quidem igitur} In prima consyderandum est ꝙ artificialium, quædam habent principium sui motus immanifestum nobis, sicut automata, quæ quasi videntur ex se esse mota: alia habent principium sui motus manifestum nobis, sicut currus. His visis dicit Philosophus, ꝙ sicut automata, i. ea artificialia quæ videntur in se habere principium sui motus. Automata. n. dicũtur quasi per seipsa mota: sicut horologium modico motu mouetur solutis strebilis. i, vinculis à primo mouente: & vna stribila aliam pellente & trahente inuicem per virtutem eius, sicut currus ab eo, qui insidet equo mouetur: puta ab auriga per hoc ꝙ mouet equum, & equus trahit lignum ad quod est ligatus: lignum autem ligatum est ad axem currus, axe autem tracto per equum, mouentur modioli ſm circulum: & per consequens rotæ maiores, quæ sunt in extremitatibus colligatę ad modiolos per radios, sicut in cylindris. i, in horologiis, parua rota mota, mouetur maior: ita ꝙ in tali motu est consyderare illum, qui insidet super equum, sicut principalis motor: & equum, & lignum, ad qđ ligatus est: & chordas cum quibus ligatus est, & axem & modiolos & rotas. Est autẽ modiolus parua rota, quæ est sicut cẽtrum. Sic est de motu animalis. Mouetur. n. animal facta extẽsione & retractione neruorum. Sunt. n. in animali partes proportionales eis, quæ concurrunt ad motũ currus. Est. n. in animali aliquid, qđ proportionatur ei qui insidet, scilicet anima: & est qđ proportionatur equo, qui trahit, qui mouet & mouetur. & hæc est pars prima organica quæ mouetur, & habet virtutem mouendi alias partes. Ligno, ad quod equus ligatur, proportionantur ossa. Vincula autem, quibus ligatur equus, proportionantur nerui. Sicut enim extensis cordis, siue vinculis mouetur currus, sic neruis extensis & retractis, mouetur animal & quiescit. Secundo ibi.

In animali sunt partes proportionales eis quæ concurrunt ad motũ currus.

N. LEON. *Veruntamen in spontaneis quidem illis, & curriculis nõ est alteratio, quoniam si fierent etiam minores interni orbes, et rursus maiores, nihilominus idem circulo moueretur: in animali autem idem potest, & maius, & minus fieri: figurasq; permutare auctis partibus ob caliditatem, & rursus contractis propter frigiditatem, & omnino alteratis.*

In automatis quidem, & curribus non est alteratio, etiã si fiant minores, quę intra rota: & iterũ maiores: & si circulo idem moueatur. In animali autem potest idem & maius, & minus fieri, & figurę permutari, augmentatis partibus propter calorem, & spiritum, & rursus contractis, & alteratis propter frigiditatem.

Assignat differentiam inter motum istorum quæ mouentur per artem, & motum animalis. ex quo apparent modi motus, organice moti primo à mouente principali. Et habet duas partes. Primo ponit differentiam, secundo assi-

assignat causam differentiæ ex altera parte. ibi {Alterant autem.} In prima dicit, ꝙ quamuis motus animalis proportionetur motui currus:& eorum artificialium, quæ videntur in se habere principium sui motus, sicut horologium, tamen differt. quia auriga & currus non mouent per alterationem. Et dato ꝙ minor rota, sicut modiolus, fieret maior, non tñ hoc esset per alterationem: sic quamuis idẽ mediolus factus maior vel minor, circulariter moueretur. Nõ sic autem est de motu animalis. Immo in animali fit eadem pars maior & minor: & permutatur eius figura facta extensione vel retractione in partibus. Fit autem ista retractio & extensio partibus alteratis diuersimode per calorem & spiritum. cum enim spiritus diffunditur & dilatatur, membrum mouetur ſm extensionem: cũ autem retrahitur spiritus, retrahitur membrum. Fit autẽ huiusmodi ratractio à frigido. Et per hunc modũ fit motus brachij. cum.n. spiritus extenditur, brachium extẽditur: cum retrahitur, & brachium retrahitur.

N. LEON.

Alterant autem imaginationes & sensus, & cogitationes. sensus enim statim alterationes quædam sunt: imaginatione autem & cogitatio rerum habent potestatem. Cogitata enim species calidi siue frigidi, siue suauis, aut formidabilis, quodammodo id existit, qualis vnaquæq; est res: & idcirco sola cogitatione perhorrescũt & expauescunt. Omnia autem ista perturbationes sunt & alterationes.

Alterans autem fantasia & sensus & meditatione. Sẽsus enim statim sunt alterationes quædam: fantasiæ autem & intelligentia habent rerum virtutem. Aliquo enim modo species intellecta calidi aut frigidi, aut delectabilis, aut tristabilis, talis existit qualis & rerum vnaquæq;. Propter quod tremunt & timent intelligentes solum. Hæc autem omnia passiones & alterationes sunt.

Declarat istam secundam partem differentiæ, & diuiditur in duas. Primo declarat quę sit causa alterationis ad caliditatem & frigiditatem, secũdo declarat qualiter istis concurrentibus mouetur animal. ibi {His autem.} Prima in duas, ſm ꝙ dupliciter probat. secũda ibi. {Principium siquidem igitur.} Adhuc prima in duas. Primo ostendit ꝙ sensus, fantasia, & intellectus alterant corpus ad caliditatem & frigiditatem. secundo, quia species existens in sensu vel fantasia vniuersali vel intellectus videtur habere modicam virtutem in alterando, declarat qualiter modico motu facto fit alteratio in partibus remotis. ibi {Quod autem modica.} Adhuc prima in duas. Primo facit quod dictum est, secundo concludit ꝙ alteratis partibus, partes fiunt maiores. ibi {Alteratis autem.} In prima dicit, ꝙ principia alterandi corpus ad caliditatem & frigiditatem sunt sensus, fantasia, & intellectus in actu. Cum enim fit sensus in actu statim est alteratio. fit enim sensus in actu à sensibili in actu: vnde sensus in actu non est aliud ꝗ motus sensibilis ſm actum in sensum. Et ita manifestũ est, ꝙ sensus in actu retinet virtutem sensibilium. si igitur sensibile, immutans sensus, fuerit calidum vel frigidum, talis in virtute est sensus, & habet virtutem alterandi corpus: quia habet rerum virtutem. & ratio huius est. Quia fantasia in actu talis est virtute, quales res sensibiles extra sunt in virtute in actu: quia fantasia fit aliquid simile sensui. Similiter intellectus fit aliqualiter similis rebus: ita ꝙ hoc videtur esse verum vniuersaliter, ꝙ qñ aliqua sunt ordinata essentialiter, ita ꝙ vnum agit in virtute alterius, ſm retinet virtutem primi. Sicut videmus in mistis. Vnde dicit Seneca, ꝙ sapor pabuli remanet ĩ lacte: & vis vini remanet in aceto. Similiter virtus hominis remanet in semine: & virtus causæ primæ remanet in secunda causa.

Prima alterã di corpus ad caliditatem et frigiditatem sunt sensus, fantasia, & intellectus in actu.

Seneca quòd sapor pabuli remanens in lacte & vis vini remanet in aceto.

Et ideo, si res agat in sensum, fantasiam, & intellectum, sensus, fantasia, & intellectus retinebit virtutem rerum. Et propter hoc dicit Philosophus ꝙ species calidi & frigidi, delectabilis & tristabilis talis existit qualis vnaquęq; rerum. Et propter hoc aliquando contingit ꝙ ad solam apprehensionem alicuius extimabilis statim tremunt homines & timẽt, dato ꝙ nihil videât de timibili, sed ꝙ intelligant. Cum.n. aliquis percipit aliquod timibile, statim fit reuocatio caloris & spiritus ad interiora: & remanent partes exteriores in frigiditate, & ideo tremũt & timent. & talia sunt quædã passiones & alterationes. Secũdo ibi.

Causa timoris.

N. LEON.

Cum autem in corpore alterantur, aliæ quidem maiores fiunt, aliæ vero minores.

Alteratis autem in corpore, hæc quidem maiora, hæc autem minora fiunt.

Concludit, ꝙ alteratis partibus fiunt maiores & minores. Et dicit, ꝙ alteratis partibus, quæ sunt in corpore, quædam fiunt maiores, si alteratio sit ad caliditatẽ, quasi per quandam rarefactionem: si ad frigiditatem fiunt minores per cõdensationem. Iterum, cùm vna pars alteratur & extenditur, alia retrahitur. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Quòd autem parua mutatio in ipso facta principio multiplices & magnas in extremo faciat differentias nõ est obscurum: vt temone paululum translato, magna proræ fit transpositio. caliditate quinetiam vel frigiditate, vel alia eiusmodi affectione cũ in corde facta fuerit alteratio, etiam si in exigua & non sensili illius particula, multam sanè in corpore differentiam, cum ruboribus & palloribus, tum horroribus & tremoribus, alisq; huiusmodi contrariis.

Quòd autem modica permutatio facta in principio, multas & magnas faciat differentias deinceps, non inmanifestum, velut gubernaculo secundum aliquid modicum transposito, magna proræ fit transpositio. Adhuc autem cum secundum caliditatem aut frigiditatem, aut secundum aliam talem passionem cum fiat alteratio circa cor: & si in hoc secundum magnitudinem in insensibili parte, multam facit corporis differentiam in ruboribus & palloribus, & tremoribus, & timoribus & horum contrariis.

Declarat qualiter modica facta alteratione in principio fit magna diuersitas in consequentibus partibus. Et istud manifestum est ad sensum. videmus enim ꝙ gubernaculo nauis modice translato ſm potentiam, magna fit transpositio nauis vel ad dextram partem vel ad sinistram. Et causa huius est: quia gubernaculũ se habet in ratione principij: & ea, quæ sunt post principium, virtute sunt in principio. & ideo regimen partium nauis & totius nauis in gubernaculi regimine est. Propter quod, modico transposito gubernaculo, tota nauis transponitur: cor autem est principium in animali: ergo modica facta alteratione in corde vel circa cor ad caliditatem vel frigiditatem, magna & multa fiet diuersitas in partibus exterioribus. quia partes exteriores vel alterantur ad ruborẽ, pallorem, vel tremorem, vel timorem, vel ad contraria istorum. si enim fiat alteratio circa cor ad frigiditatem reuocatur calor & spiritus ad exterioribus ad interiora & remanent partes exteriores infrigidatæ: & tunc fit pallor, & quandoque tremor vel timor: si autem fiat alteratio ad caliditatem mittuntur spiritus & calor ad exteriora & fit rubor. Deinde cum dicit.

Cor ẽ principium in animali.

N. LEON.

Principium igitur (vt dictum est) motionis in agendi genere id sanè est, quod consectandum, aut declinandum est: calor autem aut frigus eorum cogitationem & imaginationem necessario consequuntur. Tristificum nanque declinandum, iocundũ autem: consectandum. Verum istuc in exiguis

valde est obscurum. Sunt autem tristifica & iocunda ferè omnia cum frigiditate & caliditate. quod profectò ex affectionibus est manifestum. confidentię enim & pauores, & uenerei motus, reliquaq; in corpore tristifica & iocunda, alia quidem in partibus cum caliditate aut frigiditate sunt, alia vero in vniuerso corpore.

Principium quidem igitur (quemadmodum dictum est) motus in operabilibus, prosequibile & fugibile. Ex necessitate autem consequitur meditationem et fantasiam ipsorum caliditas & frigiditas. Tristabile enim fugibile, delectabile autem prosequibile. Sed latet circa modica accidens hoc. Sunt autem tristabilia & delectabilia omnia ferè cum frigiditate aliqua & caliditate. hoc autem palam ex passionibus. audacia enim & timores, & ad venerea motus, & alia corporalia tristabilia & delectabilia: hęc quidem secundum partem cum caliditate aut frigiditate sunt, hæc autem secundum totum corpus.

Ponit secundam rationem ad probandum ꝙ fantasia & sensus & intellectus habeãt virtutem alterandi corpus, & diuiditur in duas. In prima facit quod dictum est, secundo concludit alteram partē eius, quod prius probauit. ibi {Quare rationabiliter.} Prima in duas. Primo ostendit quòd fantasia, sensus, & intellectus alterant corpus, secundo dicit ꝙ hoc idem faciunt memorię & spes. ibi {Memoriæ autem & spes.} In prima dicit, ꝙ principiũ in operabilibus est appetibile & fugibile: ita ꝙ duo sunt principia motus, appetibile & fugibile. Appetibile inclinat ad prosecutionem: ipsum fugibile inclinat ad fugam, quæ necesse est meditari antequam moueantur. Meditationem autem & fantasiam ipsorum necessario sequitur caliditas & frigiditas, illud enim, quod est appetibile, est delectabile: secũdum vero fugibile, tristabile. Sed quod fantasiam ipsorum & meditationem sequatur caliditas & frigiditas, non immanifestum est circa modicas passiones. quando enim delectabile & tristabile faciunt diuersas passiones, patet ꝙ alterant ad caliditatem & frigiditatem. Quod autem apprehensionem delectabilis & tristabile sequatur caliditas & frigiditas, manifestum est, quia delectabilia & tristabilia omnia ferè sunt cum caliditate & frigiditate. Dicit enim ferè, propter delectabilia intelligibilia, quæ p se non necessario sunt cum caliditate & frigiditate. Quòd autem delectabilia & tristabilia sint cum caliditate & frigiditate patet, ex passionibus. n. audaciæ & timores & cõcupiscentiæ ad venerea: & similiter cætera delectabilia & tristabilia sunt in caliditate secundum totum corpus, quædam ſm partem, sicut timiditas. cum enim apprehenditur tristabile sub ratione tristabilis, tũc infrigidatur spiritus, & fit alteratio ad frigiditatem: cum autem apprehēditur delectabile sub ratione delectabilis, calefit spiritus & fit alteratio ad caliditatem. Totum autem fit in virtute calidi & frigidi, quorũ species sunt in intellectu vel in fantasia. Secundo ibi.

Primũ in operabilibus est appetibile & fugibile.

Delectabilia & tristabilia ferè sunt cũ caliditate & frigiditate.

N. LEON.

Memoria autem & spes tanquam simulacris vtentes ijs ipsis aliàs quidem minus, aliàs vero magis eorũ sunt causæ.

Memoriæ autem & spes, quasi idolis vtentes his, aliquãdo autem minus, aliquando autem magis causæ eorundem sunt.

Ostendit ꝙ idem faciunt spes & memoriæ, & dicit, ꝙ spes & memoriæ: quia speciebus delectabilium & tristabilium coniunguntur, habent alterare corpus ad caliditatem & frigiditatem. & causæ per quas hoc faciunt eædem sunt cum illis, propter quas species calidi intellecta, vel apprehensa habent virtutem alterandi corpus. manifestum est autem hoc, quia memoria est certa acceptio alicuius sub ratione prius comprehensi. Propter quod memoria habet virtutem eius, qđ prius fuit apprehensum: quia habet speciem illius. sed species calidi virtutem habet calefaciendi & alterandi corpus, quare & memoria habet virtutem alterandi corpus. Similiter spes virtutem habet alterandi corpus: quia spes est expectatio futuri magni boni: & hoc non est nisi cum apprehensione illius: & ideo est cum delectatione: delectatio autem est cum caliditate quare spes alterare habet corpus: & similiter memoria, & aliquando minus & aliquando magis. manifestum est enim, quod quando passum est magis dispositum ad receptionem actionis agentis, tanto facilius recipit: & quãto virtus est maior, tanto fortius alteratur. contingit aũt aliquando vnum magis esse dispositum ad tristitiam, sicut melancholicia: aliquando ad delectationem & gaudium. Item cõtingit ꝙ species sit fortius impressa in vno quàm in alio: & tunc cõtingit tales magis alterare & fortius. Deinde cum dicit.

Spes & memoriæ habent alterare corpus ad caliditatem & frigiditatem.

N. LEON.

Quapropter recta ratione constructa sunt quę intrinsecus iacent, & ad initia instrumentalium partium, vt commutentur, & ex compactis mollia fiant: & ex mollibus cõpacta, & ex se vicissim cum leuia, tum aspera.

Quare rationabiliter iam condita sunt quæ intus, & quæ extra principia organicarum partium permutantur & condensantis humida: & ex humidis compacta, & mollia, & dura ex inuicem.

Concludit, ꝙ partes quædam corporis alteratione facta extenduntur, quædam contrahuntur. & dicit, quod, cum fiat aliquando alteratio ad caliditatem cuius est extendere: quandoq; ad frigiditatem, cuius est condensare, rationabiliter sunt dispositæ partes, quæ sunt intus: & partes similiter organicæ, & de facili à dispositione ad dispositionem permutentur, ita ꝙ condensantur & rarefiunt, & fiunt dura & mollia ex inuicem.

Caliditatis ē extendere, frigiditatis aũt cõdensare.

N. LEON.

Quæ cum hoc contingant modo: & cum actiuum & patibile talem habeant naturam, qualem sæpe diximus, quando certe contigerit, vt aliud quidem patibile sit, aliud vero actuosum, neutriq; desit aliquid. quod ad eorum definitionē requiratur, cõfestim aliud quidem agit, aliud vero patitur.

His autem accidentibus secundum modum hunc: & adhuc passiuo & factiuo talem habentibus naturam, qualem in multis locis diximus· quando contingit vt sit hoc quidem factiuum, hoc aũt passiuum, & nihil deficiat ipsorum, vtrũque eorum quæ in ratione sunt, confestim hoc quidem facit, hoc autem patitur.

Declarat qualiter istis concurrentibus mouetur animal. Et primo facit hoc, secundo concludit corollarium. ibi {Propter hoc.} In prima dicit, ꝙ accidentibus his quę dicta sunt: & ſm modum qui dictus est. & iterum actiuo & passiuo existentibus talibus, quæ dicta sunt in aliis, puta ꝙ factiuum sit in dispositione, in qua natum est facere & passiuum in illa, in qua natum est pati, & nil deficiat de ratione actiui & passiui, de necessitate hoc agit, & hoc patitur: & mouebitur animal secundum totum, vel secundum partem. Secundo ibi.

N. LEON.

Quamobrem simul (vt ita dicatur) intelligit quod incendendum est, & incedit, nisi quippiam obsistent. Et organicas quidem partes conuenienter affectiones pręparant. Appetitio autem affectiones: porrò appetitionem imaginatio: hæc autem vel cogitatione, vel sensu efficitur. simul vero et celeriter, quoniam patibile & actiuum eorum de numero sunt, quę ad se inuicem mutuam habent naturam.

Propter hoc autem simul (vt est dicere) intelligit quia ambulandum, & ambulat, si non aliquid impediat alterum.

Organicas

Organicas enim partes præparant idoneę passiones. appetitus autem passiones. appetitum autem fantasia: hęc autem fit aut per intellectum, aut per sensum. Simul autē & cito, quia passiuum et factiuū eorū, quæ adinuicē secūdū naturā.

Infert corollarium, & dicit ꝙ, quia præsente actiuo & passiuo, necessario fit actio & passio, accidit & cū aliquis intelligit, ꝙ ambulandum est consequente voluntate statim (vt est dicere) ambulat, si non fit impedimentum. Et dicit (vt est dicere) quia non statim mouetur semper: qa contingit aliquid deficere vel ex parte animæ, vel ex parte organorum quandoq;. Propter quid autem mouetur manifestum est: quia passiones idoneæ, s. calidum & frigidum præparant partes organicas: & appetitus passiones, appetitum autem fantasia, fantasia autem fit per sensum, vel per intellectum. Simul autem & cito intelligit, quia ambulandum est & mouetur: quia actiuum & passiuum istorum, quæ adinuicem sunt ordinata secundum naturam, præsentia sunt, & in dispositione, in qua hoc natū est agere, & illud pati natum est.

LECTIO VII.

Mouens primum ac principale in animalibus quod sit, & in qua corporis parte situm habeat declaratur.

N. LEON. *Primum autem mouens animal in aliquo esse principio necesse est.*

P*Rimum autem mouens animal, necesse est esse in aliquo principio.*

Postquam Philosophus declarauit qualiter primū mouens organice mouetur à principali mouente, in parte ista ostendit in qua parte existens primum mouens principale, mouet primum organice motum. Et diuiditur in duas. In prima ostendit philosophus in qua parte primum mouens, s. virtus animæ, sit situatum. In secunda quid & quale est primum mouens organice. ibi {Secundum rationē adhuc.} Prima in duas. Primo proponit ꝙ est in aliqua parte, secundo inquirit quę est illa pars. ibi {Iunctura.} De primo dicit, ꝙ primum mouens animal, puta virtus seu potentia animæ immediate, quia est mouens organice corporeum, necesse est esse in aliqua parte corporis: quia est virtus in corpore. & similiter cum moto primo corporeo: quia mouens & motum proximum oportet esse simul. Secundo ibi.

N. LEON. *Quod autem flexus alterius quidem initium est, alterius vero finis iam dictum est. quamobrem contingit quidē vt vno, contingit autem vt duobus naturam illo vti. Cum enim alicundo mouetur, aliud quidem extremorum punctorum quiescere, aliud vero moueri necesse est, quandoquidem quòd ad quiescēs quippiā inniti debeat motor, dictū ē prius.*

Iunctura autem quòd huius quidem est principium, huius autem terminatio dictum est, Propter quod & vt vno, & vt duobus vtitur natura ipsa. Cum enim moueatur hinc: necesse hoc quidem quiescere signorum extremorum, hoc autem moueri. Quod enim ad quiescens oportet appelli quod mouetur, dictum est prius.

Inquirit in qua parte sit: & primo declarat qualem oportet esse partem, in qua est virtus animæ motiua secundo cum dicit. {Quoniam autem contingit.} declarat ꝙ non est in extremis partibus, nec etiam in iūcturis, tertio cum dicit. {Quoniam similiter habet.} declarat in qua parte existit determinate: &, quia virtus motiua magis videtur in iunctura esse, primo declarat qūo ipsa iunctura se habet ad motū, secundo cū dicit. {Mouetur quidem igitur.} dicit qualis est pars, in qua est prima virtus motiua. De prima dicit, quòd superius dictum est in principio, quòd iunctura est principium vnius, & terminus alterius partis: & ideo natura vtitur iunctura aliquando vt vno, aliquando vero vt duobus. quando enim tota pars mouetur in qua est iunctura, vel quiescit, tunc natura vtitur eo vno: cum aūt pars quiescit, & alia mouetur, tunc vtitur ipsa vt duobus: qū vna pars mouetur necessariū est ꝙ altera quiescat. quia dictum est ꝙ omne qđ mouetur oportet appelli alicui quiescenti Secundo ibi. *Lec. 3.*

N. LEON. *Mouetur igitur & non mouet extrema brachij pars: eius autem, qui in cubito est flexus, hoc quidem mouetur, quod sanè in toto est commoto, necesse autem est etiam non motum est quiddam, quod sanè dicimus potestate quidem vnū esse punctum, actu autem duo fieri. Quamobrem, si animal esset brachium, hic sanè primum animæ esset mouens.*

Mouetur quidem igitur & non mouet extremum brachij. Eius autem quæ in cubito est iuncturæ, hoc quidem mouet & mouetur, quod in ipso toto moto. Necesse autem esse aliquid immobile quod vtique dicimus potentia quidem vnum esse signum, operatione autem fieri duo. Quare, si animal esset brachium: hic vtique alicubi esset principium animæ mouens.

Ostendit qualis est hæc pars in qua est primum mouens & quasi inferēs ex prædictis, dicit, ꝙ extremum brachij non mouet, sed mouetur: quia extremum brachij nō est primum alterius, sicut iunctura, sed est terminus: & ideo non mouet, sed iunctura, quæ in cubito est aliquid eius qđ mouet, & aliquid quod mouetur. Et consimiliter est in toto animali quod mouetur: & oportet ꝙ sit aliquid quiescens, quod est vnum potentia seu virtute, operatione autem, duo quia illud vnum in se est principium motus & quietis, & sic est duo operatione. Et ex his manifestum est ꝙ, si totum brachium esset animal, ꝙ in eo esset mouens: & sic apparet ꝙ primam partem, in qua est primum mouens, oportet esse vnam subiecto, plures ſm operationem. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Et quoniam contingit ad manum quippiam ita se habere inanime, vt si quis baculum in manu moueret, manifestum sanè est in neutro extremorum consistere animam, neque in extrema rei mota parte, neq; in altero principio.*

Quoniam autem contingit vt ad manum habere aliquid sic inanimatorum: puta si moueat baculum in manu, manifestum quia nō vtiq; erit in neutro extremorū anima. Neq; in extremo eius quod mouetur, neq; in altero principio.

Ostendit ꝙ talis pars non est iunctura nec aliqua pars extrema. Et circa hoc primo proponit intētionem suam, secundo probat cum dicit. {Etenim lignum.} In prima dicit ꝙ contingit aliquid inanimatorum sic se habere ad manum, sicut manus ad iuncturam manus: vt si manus moueat baculum, sicut iam iunctura manus mouet manum, sed in neutro extremorum baculi est anima: nec enim est in principio, in quo tangit manum, nec in alio: ita anima mouens non est in extrema parte manus, nec in alia, in qua tangit carpon iuncturam.. Secundo ibi.

N. LEON *Lignum enim & principium & finem habet ad manum. Itaq; hanc ob causam si non inest baculo mouens animæ principium, neq; in ipsa manu. eodem enim se habet modo extremum manus ad ipsius carpi iuncturam, vt hæc ipsa pars, ad cubitum.*

Etenim lignum habet & principium & finem ad manū. Itaq; propter hoc, & si non in baculo mouens ab anima principium inest, neq; in manu. similiter enim habet & extremum manus ad carpo, & hæc pars ad cubitum.

Probat intentum suum, & habet duas partes. Primo pro-

probat, secundo remouet dubium deducendo rationem suam vlterius. ibi {Nihil enim differunt.} In primo dicit ꝙ sicut baculus se habet ad manum, sic & manus ad cubitum: quia sicut baculus principium habet & finem ad manum, ita manus similiter ad carpon & cubitum: & sicut baculus mouetur à virtute existente in manu, ita manus mouetur à virtute existente in carpo & cubito: sed manifestum est ꝙ virtus baculum mouens nõ est in aliqua extremitate baculi, nec in coniunctione manus ad baculum, sed magis in manu. Quare nec similiter virtus mouens primo manum, est in aliqua extremitate manus, nec in iunctura proxima, sed in aliquo priori. Secundo ibi.

N. LEON. *Nihil enim differunt quæ sunt annexa, ab his quæ non sunt. fit namq; vt separabilis pars ipse baculus: necesse igitur est in nullo esse principio quod alterius est finis: neq; si quippiam est aliud illo extimum magis, vt extremi baculi in manu principium: huius aũt in carpi iunctura. Quod, si neq; in manu quoniã superius adhuc principiũ, neq; certe hic adhuc enim quiescẽte cubito totũ mouetur, quod infra est cõtinuũ.*

Nihil enim differunt quæ sunt adnata, ab his, quæ non. sit enim quemadmodum auferibilis pars, baculus: necesse est igitur in nullo esse principio, quod est alterius terminatio: neq; si quid est alterum ab illo magis extra, velut extremitatis baculi, in manu principium: huius aũt, in carpo. Si autem neq; in manu: quia superius adhuc principium: neq; hic. Adhuc enim manente cubito, mouetur totũ quod deorsum continuum.

Solutio quæstionis tacitæ. Remouet dubium deducendo rationem vlterius. Aliquis.n. posset dicere ꝙ non est simile. quia manus est est pars adnata ipsi carpo: sed baculus non est adnata manui. Hoc remouens Arist. dicit ꝙ quantum ad propositum, illa quæ sunt adnata nõ differunt ab his, quæ non sunt adnata. baculus.n. est sicut pars auferibilis à manu. manus autem est pars non auferibilis s'm naturam à carpo. & sicut carpo continuatur naturaliter manui motæ, sic manus quandam contiguitatem habet ad baculum motum in actu. Cũ igitur in nullo extremo baculi sit virtus mouens ipsum, manifestum est ꝙ similiter virtus partem aliquam mouens, non est in principio aliquo alterius partis, ad qđ terminatur pars illa. puta virtus motiua manus non est in extremo brachij, ad quod terminatur. Sicut igitur si sit aliquid extrinsecum ab homine, quod à manu moueatur, extremum habens in ipsa, sicut baculus motus extremum habet in manu: virtus mouens ipsum non est in extremo manus ad baculum, sed superius magis. Similiter, si manus mota terminetur ad carpo brachij, virtus mouens ipsam, non erit in ipso carpo, sicut nec mouens baculum in extremo manus: sed superius magis in eodem. Ita se habet de extremo brachij respectu cubiti. contingit.n. totum inferius ad cubitum moueri virtute existente in superiori cubito. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quoniam autem eodem se habet modo cum à dextris, tũ à sinistris, & simul per contraria mouetur, vt non eo quòd quiescat dextrum, moueatur sinistrum, neque rursus quia hoc, illud: semper autem in superiori vtrorumq; est principium: necesse profecto est in medio mouentis esse principium animę. vtrorumq; enim extremorum medium est vltimum.*

Quoniam autem similiter habet à sinistris & à dextris, & simul contrariis mouentur: vt non sit in quiescendo semper dextrum, moueri sinistrum: neq; in eo quòd hoc, illud: semper autem in superiori, amborum principium: necesse est in medio principium esse animæ mouentis. Amborum.n. extremorum medium, vltimum.

Declarat in qua parte existit. Et primo ostẽdit ꝙ principium mouens est in medio superioris & inferioris, dextri & sinistri, & posterioris & anterioris. Secundo ꝙ illa pars est dissimilis. ibi {Medium autem corporis.} Tertio ꝙ non consistit in tota illa parte, sed in medio eius. ibi {Sed adhuc contingit.} Adbuc prima in duas secundum ꝙ probat intentum suum per duas rationes, secundo ibi. {Et rationabiliter.} Adhuc duo facit. Primo ostendit ꝙ virtus illa mouens est in medio dextri & sinistri, secundo ꝙ in medio superioris & inferioris. ibi {Similiter autem habet.} In prima intendit ꝙ, q̃n aliqua duo simul moueĩtur, vel simili motu, vel contrariis, oportet principium motus illorum esse in aliquo priori ad illa duo: quia mouens est prius moto & diuersum ab eo. Contingit autem dextrum & sinistrum simul moueri motibus contrariis, & hoc simul, & non est semper ita ꝙ cum sinistrum moueatur, dextrum quiescat: nec dextrum moueatur & sinistrum quiescat, sed simul mouentur: ergo necesse est principium mouẽs esse in aliquo priori: hoc autem est mediũ dextri & sinistri. Quare principium animæ mouens est in medio. Quòd autem prius sit medium, patet quia vltimum dextri & sinistri medium est eorum. Illud autem vltimum est in quo est primum principium mouens: quare principium mouens est in medio. Et dicitur vltimum illud partium exteriorum diuisim sumptarum: quia medium comparatum ad vtrunque extremorum rationem habet vtriusq; extremi. Est autem medium respectu dextri & sinistri simul sumptorum. Secundo ibi

Mouens primo est in medio, quia in quo partes determinantur corporis.

5. Phys. cõ. 6.

N. LEON. *Simili autem se habet modo hoc ad supernas infernasq; motiones, vt eas quæ sunt à capite ijs, quæ sunt à spina, in illis quę habent spinam.*

Similiter autem habet ad motus hoc, & ad eos qui sursum, & deorsum: puta eos qui à capite, ad eos, qui à spina, habentibus spinam.

Ostendit ꝙ primum principium motus sit in medio superioris & inferioris. Et dicit ꝙ istud quòd dictum est, consimiliter se habet ad motus omnium partium, similiter ad motus superioris & inferioris: sicut est caput & spina in habentibus eam. Sed sicut dictum est, quãdo aliqua duo mouentur, oportet ꝙ primum principium mouens illorum sit in aliquo priori. Contingit autem superius & inferius moueri: ergo oportet ꝙ primum principium motus istorum sit in aliquo priori. hoc autem est medium: qa oportet ꝙ mouens sit coniunctum moto. Mouens autem vnum est: & istud non posset esse coniunctum superiori & inferiori nisi esset in medio. Quare manifestum est ꝙ primum principium mouens in animali est in medio superioris & inferioris: & dextri & sinistri. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Et profecto recta hoc accidit ratione. sensitiuum etenim hic esse asserimus: ideirco alterato per sensum loco, qui circa principium est & immutato, continua simul cum extensæ, tum contractæ transmutantur partes, vt necessario hanc ob causam in animalibus eueniat motus.*

Et rationabiliter hoc accidit. etenim sensitiuum hic dicimus esse. Quare alterato propter sensum loco qui circa principium, & permutato, habita simul permutantur extensæ & conductæ partes, vt ex necessitate propter hoc fiat motus in animalibus.

Quare primũ mouens in animali sit in medio. Probat secunda ratione ꝙ primum mouens sit in medio. Et dicit ꝙ rationabiliter accidit ꝙ primum mouens sit in medio: quia sensitiuum primũ est in medio: & propter alterationem factam ab illo fit alteratio in partibus consequenter se habentibus, propter q̃ alterationem partes permutantur secundum extensionem & simul ducũtur.

tur. & propter hoc necessario fit motus in aliis partibus. Si igitur sensitiuum primum est in medio: primum autē principium mouens est vbi est sensitiuum primum: quia motus fit propter alterationem factam ab illo: manifestum est quòd primum principium mouens est in medio. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Mediam autem corporis partem potestate quidem vnā, actu vero plura effici necesse est. simul etenim mouentur à principio membra, & altero quiescente, mouetur alterum, verbi gratia, in A B C, ipsum B mouetur: mouet autem A, sed profectò aliquid quiescere oportet si aliud quidem debet moueri, aliud vero mouere: vnum igitur potestate existens A, actu sanè duo erit: quamobrem non esse punctum, sed magnitudinem quandam necesse est.*

Mediam autem corporis partem potentia quidem vnam, operatione autem necesse est fieri plures. etenim simul mouentur membra à principio: & altero quiescente, alterum mouetur. Dico autem puta in A B G, ipsum B mouetur: mouet autem A. Sed adhuc oportet quidem aliquid quiescere, si futurū sit, hoc quidem moueri, hoc autem mouere. vnum igitur potentia est ipsum: A operatione autem duo erit. Quare necesse non punctum, sed magnitudinem aliquam esse.

Ostendit q̄ illa pars media, in qua est primum principium mouens est diuisibilis, & q̄ non est in toto, sed in medio eius est, & dicit q̄ pars illa media, in qua est primum principium mouens, est vna subiecto: plures autē s̄m operationem, & hoc manifestum est. contingit enim membra, i. partes ipsius simul moueri: & contingit alteram partem moueri altera quiescēte: vt si ponamus a b g corporis esse partes, a g vnam partem eius, & g b aliam: contingit a b g b totam magnitudinem, & g b partes extremas moueri diuisim. s. vnam quiescente altera. simul etiam contingit ambas moueri, puta g & b, a mouente ipsius. Oportet autem cum aliquid mouetur esse primum principium mouens in aliquo superioriscum igitur b mouetur oportet in ipso a esse illud à quo mouentur b: & cū g quiescet, oportet q̄ in a sit aliquid à quo quiescit. Quare a est aliquid vnum subiecto, duó autem s̄m operationem. Necesse est igitur a cum in ipso sit aliquid quod mouet & aliquid quod quiescit, ipsum a non esse aliquid indiuisibile sicut punctum, sed diuisibile s̄m magnitudinem aliquam. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Verum enimuero contingit C, simul cum B moueri: quāobrem vtraq; principia, quę sunt in A mota, mouere necesse est. Quiddam igitur oportet esse prater hęc aliud, quod moueat non motum: inuitentur ergo extrema & principia ad se inuicem in A, motorum, vt si qui dorsa contra se appellentes moueant crura: verum quod vtrunq; mouet necesse est esse, & hoc sanè est anima, aliud quidem ab eiusmodi magnitudine existens, in ea autem collocata.*

Sed adhuc contingit & G simul cum B moueri. Itaq; necesse est ambo principia ea quæ in A mouentur mouere. Oportet igitur aliquid aliud esse præter hęc, mouens & non motum. Appellentur quidem igitur extrema & principia eorum quæ in A mouētur. quemadmodū vtiq; si qui dorsa contra tenentes, moueant crura. sed mouens ambo necesse est esse vnum: hoc autem est anima, alterum quidem existens à magnitudine tali, in hac autem existens.

Ostendit q̄ virtus mouēs non consistit in tota illa parte, sed est in contactu ipsorum: accidit. n. vtranq; partem ipsius a, partis, s. mediæ moueri in simul. Cum enim a, si diuisibile, si diuidatur in g a, & a b contingit g a quàm vocat g & a b, quàm vocat b simul moueri necesse est ipsam simul moueri ab aliquo mouente immobile illo motu. huius autem mouens immobile prius est & diuersum à partibus, quæ mouentur: oportet igitur in a præter g & b esse aliquid diuersum prius q̄d est mediū vtriusq; scilicet b & g: copulabitur igitur virinlibet extremorum mobilium, quæ sunt in a toto a seinuicem: sicut duo contra seinuicem dorsa tenentes mouentur s̄m crura, quasi per virtutem existentem in contactu, in quo quidem cōtactu partium videtur esse primum mouens, quod est virtus animæ motiua, quare pars animæ motiua existit in magnitudine, sicut virtus quædam ipsius, diuersa tñ ab ipsa secūdum rationem, erit in ipso cōtactu duarum partium primarum adinuicem.

LECTIO VIII.

Præter principale mouens in animalibus quod oporteat esse mouens organice, & quod sit, & in qua corporis sit parte ostenditur.

Per eam igitur rationem, quæ causam dicit motus, appetitio mediū est, quod mouet motū: in animatis aūt corporibus aliquid eiusmodi corpus esse oportet. Quod igitur mouetur quidem, non est aūt natū mouere, alienas pati pōt vires. N. LEON.

Secundum rationem igitur dicētem causam motus, appetitus est medium quod mouet motū. In animatis autem corporibus oportet aliquid esse corpus tale. Quod quidem igitur mouetur, non natum autem mouere, potest pati secundum alienam virtutem.

Postquam philosophus determinauit de mouēte principali in animalibus, in ista parte determinat de eo quod mouet sicut instrumētum. Et diuiditur in partes duas. In prima innuit q̄ præter principale mouens in animalibus oportet esse mouens aliquod organicum, quid mouet sicut instrumentum, vel organice. In secunda ostendit q̄d est illud. ibi {Mouens autem necessarium.} In prima dicit q̄ mouens in animalibus, secundum formā, & rationem, quæ dicit causam motus per se, sed non primo, est appetitus nō mouens principale & primo, sed est mouēs motum. Mouetur. n. appetibili, quod est mouens per se, & primo non motum, & mouet partes organicas ad motum. Præter autem istud mouens oportet ponere in animalibus aliquid corporeum organicum motum, mouēs alias partes organicas, & aliquam, quæ mouetur non nata mouere. Pars autem illa, quæ mouetur, & non nata est mouere, est quæ patitur vel nata est pati à virtute alterius partis & nihil agere in aliam: & talem partem necesse est in corpore esse, sicut est extrema pars manus quæ mouetur ab alia parte, & non habet virtutem mouendi aliquā partem aliā corporis per se. Secundo ibi.

Ipsum autem mouens potentiam habere quandam & robur necesse est. Omnia autem videntur animalia cum spiritum habere connatum, tum ab illo robur capere. Quæ autē connati spiritus sit conseruatio, in aliis dictum est locis. N. LEON.

Mouens autem, necessarium habere quādam potentiam & virtutem. Omnia autem animalia spiritum habent quendam congenitum quo roborantur ac vigent. Quæ quidem igitur saluatio spiritus complantati, dictum est in aliis.

Declarat quid est mouens organice, quod quidem est corporeum. Et intendit declarare q̄ huiusmodi mouens organice sit spiritus, & diuiditur in partes duas, secundū q̄ probat hoc per duas rationes. secunda ibi {videtur autem bene naturaliter.} Adhuc prima in tres. Primo ponit rationem ad probādum q̄ spiritus est huiusmodi mouens, secundo ostendit in quo est spiritus huiusmodi mouens. ibi {Hoc autem ad principium.} tertio excusat se à solutione cuiusdam quæstionis, quæ posset sibi fieri. ibi {Vtrum

Conditiones primi mouentis organice.

{Vtrum autem} In prima dicit ꝙ mouens primum organice in animalibus debet habere potentiam, per quam possit ab alio moueri & impelli: & virtutem, per quam possit mouere & impellere de facili. Sed manifestum est ꝙ omnia animalia à prima sui generatione habent spiritum complantatum & proportionatum eis, qui habet potentiam, per quam de facili potest moueri: & habet virtutem, per quam potest mouere aliud & impellere. hoc autem contingit spiritui, quia subtilissimum est corporum mixtorum: subtilissimum autem de facile propellitur & citissime transfertur, quasi per omnia potens penetrare: & ideo vehementissime impellit & mouet. Istud manifestum est ad sensum: Ventus enim, qui spiritus quidã dicitur, de facili impellitur ab aliquo: & virtutem habet impellendi alia. impellit enim aliquando illa quibus obuiat vehementissime. Quare rationabile est ꝙ spiritus complantatus in animalibus habeat potentiã per quam possit moueri: & virtutem actiuam, per quam possit mouere.

Spiritus ẽ mouens organicũ in animalibus.

Si igitur tale oportet esse mouens organicum in animalibus, manifestum est ꝙ spiritus est mouens organicũ in animalibus. Et, quia fecit mentionem de spiritu quẽ oportet saluare, & nõ dixit qualiter saluatur: addit post, ꝙ qualiter spiritus complantatus saluetur. dictum est in libris aliis. s. in libro de generatione animalium. videtur enim esse eadẽ ratio de saluatione spiritus & de aliis partibus.

In animalibus cõtinue fit aliqua deperditio per calidum agens in humidum.

Vnde intelligẽdum est ꝙ in animalibus continue fit aliqua deperditio. calidum. n. agens in humidum, aliquid resoluit: &, cum continue agat in humidum, continue resoluit: & ideo fit deperditio, propter quod oportet si debeant saluari ꝙ fiat restauratio per alimẽtum adueniens. quando. n. calidum tm̃ vel plus restaurat q̃ deperditũ sit, saluatur animal. Per istum igitur modum spiritus saluatur in animalibus. Cum enim continue fiat aliqua deperditio spiritus per calidum, quandiu qđ deperditur potest restaurari, saluatur. Secundo ibi.

N. LEON.

Is autem ad animale principium simili se habere videtur modo vt in flexionibus punctum quod mouet, & mouetur, ad ipsum immobile. Quoniam autem principium, alijs quidem est in corde, aliis verò in parte proportione respõdente, ea propter connatus spiritus eo loci apparet.

Hoc autem ad principium animalis habere similiter visum est, quemadmodum in iuncturis signum mouens & motum, ad immobile. Quoniam autem principium his quidem in corde, his autem in proportionali: propter hoc & spiritus congenitus hic uidetur existens.

Declarat in quo primo inuenitur spiritus. Et dicit ꝙ, qui mouet in animalibus organice, videtur se habere ad principale mouẽs immobile, sicut signum mouens in iunctura, mouet motum. mouet. n. partem corporis posteriorem & mouetur: sicut igitur huiusmodi signum recipit à mouente immobili virtutem mouendi & motum, sic spiritus recipit virtutẽ, per quam mouet & mouetur: & modum mouendi à mouente principali. Nunc est ita ꝙ principale mouens est in corde, & vel in proportionali. Et ratio huius est, quia ibi debet esse principale mouẽs. vbi terminãtur alterationes & mutationes sensuum: hoc autem est cor, vel sibi proportionale Quare mouẽs principale in corde erit, vel proportionali: ergo spiritus primo debet esse in corde. Cuius ratio est, quia primo mouens & primo motum debent esse proxima & simul: si ergo principale mouens est in corde & primo motum, s. spiritus: manifestum est ꝙ debet esse in corde in habentibus cor: vel in proportionali cordi in animalibus non habentibus cor. Tertio ibi.

Principale mouens in animali debet esse vbi terminãtur alterationes & mutationes sensuum.

Lege primũ de Gene. & Cor. le. 14

N. LEON.

Vtrum igitur semper idem sit spiritus, an semper diuersus efficiatur, alius est sermo: idem de alijs etiam est partibus.

Vtrum quidem igitur idem sit spiritus semper, aut fiat semper alius, alter est sermo: idem enim est, & de aliis partibus.

Excusat se à solutione cuiusdam quæstionis. Dictũ est enim ꝙ spiritus est mouẽs organicè. Quæret aliquis vtrũ iste spiritus vnus & idem maneat in tota natura & vita. Et dicit ꝙ vtrum spiritus maneat vnus & idem in tota vita, alibi dictum est. Eadem enim ratio videtur esse de spiritu & de aliis partibus. Qualiter autem maneant partes alibi dictum est, scilicet in libro de Generatione animalium. Vnde intelligendum est ꝙ secũdum quod dicit ibi Philosophus, caro & os, & vnumquodq; naturalium dicũtur & secundum formam & secundum materiam. & eadem est pars subiecto, quæ secundum materiam est & secundum formam: sed secundum proprietates materiæ dicitur secundum materiam: & secundum proprietates formę dicitur secundum formam. In tota autem duratione rei naturalis partes secundum formam manẽt: sed partes secundum materiam nõ manent omnino, sed fluunt, sicut videmus in fluuio ꝙ partes fluuij manent secundũ formam, sed fluunt secundum materiam: nisi ꝙ diuersitas est ꝙ in fluuio non manet aliquod idem secundum numerum, sed secundum speciẽ. Sed in animalibus semper aliquid manet secundum numerum: quia aqua, quæ aduenit non cedit in eãdem substantiam numero cũ aqua, quæ prius aduenit, sed est extra ipsam: quamuis cõtinua. In partibus autem eorum, quę nutriuntur, illud quod aduenit, transmutatur in illud, cui aduenit & efficitur vnum numero cum illo: ita vt nihil vnius sit extra aliquid alterius: & ideo manent eædem numero in actu toto tempore: quamuis aliquid resoluatur ab eis & aliquid adueniat. Deinde cum dicit.

Vnumquodq; naturaliũ dicitur secundũ formam & secundum materiam.

N. LEON.

Videtur autem percommodè se habere ut mouere possit, & robur præstare, motionum nanq; opera sunt impulsus, et tractus: iccirco instrumentum, tum augeri, tum contrahi posse oportet. talis autem spiritus est natura, etenim eandem ob causam sine ui contracta, cum attractiua, tum impulsoria est, grauitatemq́; etiam ad ignea, & leuitatem ad contraria habet.

Videtur autem bene naturaliter habens hoc ad quod sit motiuum & exhibeat virtutem. opera autem motus, sunt pulsio & tractio. Quare oportet organum augeri posse & breuiari. Talis autem est spiritus natura. Etenim sine uiolentia contrahitur, & tractiua & pulsiua propter eandem causam: & habet grauitatem ad ignea, & leuitatem ad contraria.

Ponit secundam rationẽ ad probandum ꝙ spiritus est mouens organice: & diuiditur in duas. In prima ponit rationem. In secũda declarat quoddã acceptum in ea. ibi {Oportet autem quod futurum est.} In prima dicit ꝙ mouens organice in animalibus, naturaliter debet esse tale, vt bene possit moueri à mouente principali, & ꝙ habeat virtutem mouendi animalia de facili & sine violentia. Motus aũt, quo mouentur animalia motu progressiuo, est motus pulsus & tractus. In motu aũt pulsus oportet ꝙ mouens impellat se ad aliud. in motu tractus oportet ꝙ aliud trahat ad se, vel ad alium. quare manifestum est ꝙ in vtroq; motu oportet ꝙ mouens organice sit coniunctum mouenti principali & mobili non mouenti. hoc autem non potest esse nisi mouens organice possit augeri, & minui. augeri per rarefactionem, minui per ingrossationem.

Motus quo mouentur animalia motu progressiuo ẽ motus pulsus & tractus.

mouentur. tale autem est spiritus. Spiritus.n. potest trahi, & iterū impelli: contrahi & augeri sine violentia propter eandem causam, quia habet grauitatem & leuitatem ſ'm q̃ comparatur ad diuersa. Secundum.n.q̃ comparatur ad ignea & leuia, grauitatem habet, inquantum in ipso virtute manent corpora grauia & potest ingrossare. Secundum autem q̃ comparatur ad contraria vt ad grauia, leuitatem habet, quia leuia manent in ipso virtute, & potest rarefieri. Quare manifestum est q̃ spiritus potest augeri & minui: & sic habet potentiam, quam potest moueri & impelli ab alio: & virtutem per quam potest mouere de facili. Si igitur tale est mouens organicum, manifestum est q̃ spiritus est mouens organicum in animalibus. Secundo ibi.

N. LEON. *Quod aūt mouere debet non per alterationem huiusmodi esse oportet; vincunt.n.se inuicem per exuperantiam naturalia corpora, leue quidem deorsum à grauiore vi deductum, graue vero sursum à leuiore: Qua igitur moueat parte, cōmota tamen anima, & quam ob causam dictū est.*

Oportet aūt quod futurum est mouere, & non alteratione tale est. Obtinent.n.secundum excessum naturalia corpora inuicem, leue deorsum à grauiori deuictum: graue autem sursum à leuiori. Qua quidem igitur mouet mota parte, anima, dictum est, & propter quam causam.

Manifestat quoddam dictum. Dictum est.n.q̃ spiritus potest augeri & minui, quia habet grauitatem & leuitatem. Declarat quomodo habet ista. & dicit, q̃ illud, qd̃ mouet organice in animalibus debet esse, s. graue & leue non alteratione. s. solum, sed compositione. Contingit.n. q̃ aliquid per alterationem est graue, vt ignis potest ingrossari à frigido, & sic grauitatē habet: sed non vt ignis & naturaliter, sed violēter. Similiter aer rarefieri, vt si calefiat potest etiā similiter habere leuitatē. Similiter spiritus grauitatem potest habere per alterationē: vt si ingrossetur & infrigidetur: & leuitatem si rarefiat, & calefiat, sed non solum grauitatē habet isto modo, sed habet hoc ex compositione. Si.n. solum ſ'm alterationem grauitatē haberet & leuitatem non posset sine violentia constringi & rarefieri. Videmus.n. q̃ illa, quę solum alteratione sunt grauia vel leuia, continent se inuicem: vt leue à grauiori detinetur deorsum: graue à leuiori sursum. Si ergo spiritus sine violentia potest ingrossari & rarefieri, & extendi, & remitti, manifestum est q̃ non solum alteratione est & grauis & leuis, sed compositione. Tunc recapitulat & dicit, quòd in qua parte anima existēs mouet corpus, & propter quam causam dictum est.

Quomō ignis possit habere grauitatem.

LECTIO IX.

Comparatio animalis in suispsius motibus ad ciuitatem rectè legibus institutam

N. LEON. *Et existimandum profectò est constare animal vt ciuitatem bene legibus institutam. In hac etenim postquam semel ordo constiterit, nihil opus est secreto duce. quem singulis quę geruntur interesse oporteat, sed quisquam vt mandatum est quo ad se pertinet agit, & aliud post aliud consuetudine efficitur. In animalibus autem hoc ipsum natura efficitur, & quoniam vnumquodque sit constitutorum ad sua exequenda munia natum est, vt nihil opus sit vnicuiq; animam interesse, sed cum illa in certo corporis consistat principio, alia quidem viuere, quia sunt annexa, proprium autem opus efficere per naturam.*

Existimandum autem constare animal quemadmodum ciuitatem bene legibus rectam. In ciuitate.n. quando semel stabilitus fuerit ordo, nihil opus est separato Monarcha, quem oportet adesse per singula eorum, quæ fiunt: sed ipse quilibet facit quæ ipsius, vt ordinatum est: & fit hoc post hoc propter consuetudinem. In animalibus autem idem hoc propter naturam fit, & quia natum est vnumquodq; sic constantium facere proprium opus, vt nihil opus sit in vnoquoq; esse animam, sed ea in quodam principio corporis existēte, alia quidem viuere eo quòd adnata sunt, facere aūt proprium opus propter naturam.

Postquam philosophus determinauit de principiis & modo motus, qui fit in animalibus, in ista comparat motus, qui fiunt in animali ab anima, motibus eorum, qui fiunt in ciuitate à monarcha, comparans animal ciuitati: & motus animalis motibus eorum in ciuitate: & animam quæ est causa motuum in animalibus, ad Monarcham ciuitatis, qui est causa motuum, qui sunt in ipsa. Ad determinandum illud, quod dixit prius, animam existere in aliqua parte, & principaliter mouere totum corpus, & diuiditur in duas partes. In prima facit quod est dictum. In secunda recapitulat. ibi {Quomodo quidem ergo} In prima dicit q̃ existimandum est qualiter animal, quod mouetur motu progressiuo, se habet sicut ciuitas bene constituta & legibus ordinata. Sicut enim ciuitas composita est ex partibus habentibus ordinem adinuicem ad aliquod vnū: & sic in ciuitate omnes partes recipiunt virtutem operandi & modum ab aliquo vno, & bonū suum ordinant in bonum illius; sic in animali omnes partes virtutē & modum operandi accipiunt ab aliquo vno: & bonum suum ordinant in bonum illius. Sic autem videmus in ciuitate q̃ qñ ordo politiæ semel bene stabilitus est per legem vel consuetudinem, non oportet q̃ in operatione cuiuslibet ciuis sit semper præsens Monarcha ſ'm substantiam: sed quilibet facit quę ad ipsum pertinent, & ſ'm quod ordinatum est, & vnum fit post aliud propter consuetudinem vel legem. Similiter in animalibus contingit. Cum enim constitutum est ſ'm omnes suas partes, tunc quælibet pars, naturaliter operatur ſ'm q̃ nata est operari nec necesse est animam esse præsentem cuilibet parti corporis, sed præsens est vni parti: aliæ autem natæ sunt viuere eo q̃ coniunctæ sunt vel adnatę illi parti in qua est anima. operat.n. quælibet pars propriū opus propter naturā & non consuetudinem. Sed est intelligendum q̃, si anima consyderetur ſ'm substātiam suam sic est in toto corpore & in qualibet parte, sicut actus & perfectio substantialis eorum, quamuis principaliter in vna parte. s. in corde vel proportionali sibi: & sic non loquitur hic Philosophus de ipsa. si autem consyderetur ſ'm virtutem motiuā sic est in principali animalis parte: & in illa existens mouet alias mediante spiritu. & sic intelligendum est hoc qđ dicit Philosophus. (Sed in quodam principio existente corporis, alia quidem viuere) & viuere exponatur, per mouere. Secundo ibi.

Cōparat philosophus motus qui fiunt ī animali ab anima, motibus eorum qui in ciuitate à monarcha.

Quo nam modo Anima ī toto & in qualibet animalis parte dicatur esse.

N. LEON. *Quonam igitur modo voluntarijs motibus mouentur animalia, & quas ob causas, dictum est.*

Quomodo igitur mouentur voluntarijs motibus animalia, & propter quas causas, dictum est.

Recapitulat. Et dicit, q̃ quō animalia mouentur motibus voluntariis, & propter quas causas, dictum est.

LECTIO X.

De motibus quarundam partium in ipso animali, tum in uoluntariis, tum non uoluntariis.

N. LEON. *Sed in voluntarijs etiam quibusdam motionibus quadam mouentur partes. plurimis autem non voluntariis.*

Inuo-

Inuoluntarios autem dico motus vt cordis & pudendorum. Apparente nanq; sæpenumero re aliqua, quãquam mens nihil decernat, mouentur. Non voluntarios vero vt somnum & vigiliam, & respirationem, & quicunq; alij eius generis sunt motus. horum enim nullius simpliciter fantasia aut appetitio domina est.

Mouentur autem & aliquibus inuoluntariis quædam partium: plurimis aũt non voluntariis. Dico autem inuoluntarios, vtputa eum qui cordis, & pudendorum. multotiens enim apparente aliquo, non tamen iubente intellectu, mouentur. Non voluntarios autem, vtputa somnum, & vigiliam, & respirationem, & quicũque alij tales sunt. nullius enim horum domina simpliciter est neque phantasia, neque appetitus.

Postquam Philosophus determinauit de causis motus voluntarij, determinat de causis motus inuoluntarij. Et diuiditur in duas. In prima ponit intentum suum. In secunda probat. ibi {Sed quoniam necesse} In prima dicit ꝙ sicut animalia mouentur motibus voluntariis, sic contingit ipsa moueri motibus inuoluntariis & motibus non voluntariis: & pluribus non voluntariis mouentur quã voluntariis. Et exponit qui sint motus voluntarij & non voluntarij, dicens ꝙ motus voluntarij sunt motus, qui fiunt per sensum vel per imaginationem. inuoluntarij aũt fiunt à natura: sed non mediante appetitu animali vel intellectuali, sed naturali magis, sicut sæpe contigit in corde & in genitalibus. Contingit enim apparente aliquo delectabili vel tristabili moueri cor & pudenda: & hoc contra imperium rationis, & intellectus: & huiusmodi motus inuoluntarius est, quia fit contra imperium voluntatis. Motus vero non voluntarij sunt sicut somnus, & vigilia, & inspiratio, & consimiles. isti enim sunt non voluntarij, quia phantasia, simpliciter non est domina alicuius istorum, similiter nec appetitus. Et dicit simpliciter, quia phantasia aliquo modo domina est. Et non dicuntur inuoluntarij, quia non sunt contra imperium rationis, & voluntatis. Secundo ibi.

Motus non vo-lũ: arij & inuoluntarij qui sint.

N. LEON. *Verum quoniam alterari animalia naturali alteratione necesse est: partibus autem alteratis alias quidem augescere, alias vero minui, vt iam moueantur & commutentur permutationes se mutuo sequi natas: causæ autem motionũ naturales nec non ipsi præter rationem dictarum partium facti motus interuenient sanè, fiunt alteratione. Cogitatio nãq; sanè & imaginatio (vt dictum est prius) agentes adducunt affectiones: nam agentium speciei repræsentant.*

Sed quoniam necesse alterari naturali alteratione animalia. alteratis autem partibus, hæc quidem augeri, hæc autem decrementum pati, vt iam moueantur, & permutentur natis haberi permutationibus inuicem. causæ autem motuum, caliditas & frigiditas, quæ de foris, & intus sunt naturales & præter rationem vtiq; facti motus dictarum partium alteratione incidente fiunt. Intellectus enim & phantasia, vt dictum est prius, factiua passionum afferunt: species enim factiuorum afferunt.

Assignat causam huius motus inuoluntarij, & primo facit hoc. Secundo recapitulat. ibi {De partibus quidem igitur} Adhuc prima in duas. Primo assignat causam motus inuoluntarij, secundo modum huius motus. ibi {Motus autem} Adhuc circa primum duo facit. Primo assignat causam huius motus, secundo declarat quare partes maxime mouentur isto motu. ibi {Maxime autem partium} In prima dicit ꝙ animalia mouentur motibus inuoluntariis, quoniam necesse est animalia & partes animalium, cum sint corpora naturalia, alterari, quibusdam alterationibus naturalibus ab intrinseco, vel à continente. alteratis autem partibus animalis necesse est quasdam dilatari & augeri, quasdam diminui & restringi: & hoc secundum ꝙ spiritus ingrossatur vel rarefit, ita vt moueantur abinuicẽ permutationibus, quibus natæ sunt moueri. Causa huiusmodi alterationem & transmutationum sunt caliditas & frigiditas continentis: & caliditas & frigiditas intrinsece & naturales. si enim continens fuerit calidum vel frigidum calefacit vel frigefacit contentum. similiter intrinsecum naturale & frigidũ alterant corpus: & tunc contingit partes alteri non iubente intellectu. qua ratione mouentur quædam partes sicut pudendam incidente tali alterãte ab exteriori vel ab interieri: incidit autem interius alterans per intellectum vel phantasiam. intellectus enim & phantasia afferunt huiusmodi passionem vel transmutationem. Nam intellectus & phantasia afferunt species rerum, species autem calidi virtutem habet calidi, quia effectus calidi virtutẽ habet calidi. species autẽ calidi intellecta vel imaginata, effectus est calidi. ideo habet virtutẽ calefaciendi. Similiter species frigidi virtutem habet infrigidandi corpus, cum sit effectus ipsius. Secundo.

Quare animalia mouẽtur motibus inuoluntariis.

Intellectus & fantasia virtutem habẽt calefaciendi vel infrigidandi.

N. LEON. *Id autem præcipue illæ declarant partes, quoniã vtraq; earum tanquam seiunctum est animal. cuius sanè rei causa est, quia vitalem continent humiditatem, cor quidem manifestum eam ob causam quòd principia habet sensuum. genitale autem membrum, quoniam huiusmodi est signum: ex illo etenim tanquam animal quiddam, genitalis seminis virtus prodit.*

Maxime autem partium hæ faciunt notabiliter, propterea qui velut animal quoddam separatum sit vtrunque pars. huius aũt causa, quia habet humiditatem vitalem. Cor quidem igitur manifestum propter quam causam, principia enim habet sensum. Pars aũt genitalis: quia talis est signum. Etenim exit ex ipsa velut animal quoddam, nimirum spermatis virtus.

Declarat qualiter quædam partes maxime mouentur isto motu inuolũtario. Et dicit ꝙ inter omnes partes corporis illę, quæ maxime notabiliter mouentur isto motu, sunt cor, & genitalia. Et causa huius est, quia vtraq; pars est velut animal separatum habens humiditatem vitalẽ. Cor quidem, quia in corde est primum principium sensitiuum, & ad ipsum terminantur alterationes eorũ. animal autem habet humiditatem vitalem, hoc est spiritum complantatũ: & ideo cor, cum sit velut animal, habet talem humiditatem, talis autem humiditas est mobilis de facili à natura, vt dictum est prius, propter quod de facili mouetur. Sic igitur apparet propter quid cor mouetur isto motu, & propter quã causam similiter genitalis pars mouetur isto motu, quia est velut animal separatum: quia huiusmodi figuratiuum est animalis: quia ab huiusmodi parte exit sperma, quod habet virtutem animalis: & oportet quòd habeat humiditatem vitalẽ, quæ bene moueãtur sicut dictum est. & ideo huiusmodi pars nata est moueri motu inuoluntario. Deinde cum dicit.

Cor & genitalia maxime mouentur motu inuoluntario.

N. LEON. *Motiones autem principio quidem à partibus, partibus vero à principio ratione accidunt, & ad se inuicem hoc con tendunt modo.*

Motus autem ad principia à partibus: & partibus à principio rationabiliter eueniunt: & ad seinuicem sic pertingunt.

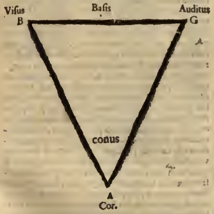
Dat modũ motus in animalibus. Et primo facit hoc, secundo soluit quæstionem quandam, quæ posset fieri. ibi {Quòd autem quandoq; } In prima duo facit. Primo

mo proponit intentum suum. Secundo manifestat. ibi {Oportet enim intelligere} In prima dicit quòd rationabiliter motus fit à partibus ad principium: quandoque à principio ad partes, quandoq; à parte ad partem: ita ꝙ motus quandoq; incipit ab vna parte & tendit in aliam partem vel eandem. Secundo ibi.

N. LEON.

Oportet enim intelligere A principium. motiones igitur pro cuiusq; descriptorum elementorum ratione ad principium veniunt: & à principio moto & commutato, quando quidem potestate est multa, principium quidem B ad B, quod autem est C ad C, quod vero est vtrunq; ad vtrunque: à B autem ad C. quod vero ab ipso B ad A pergit, vt ad principium, ab ipso autem A ad C, vt à principio.

Oportet enim intelligere A principium, motus, igitur secundum vnumquodq; elementum inscriptorum ad principium pertingunt, & à principio moto & permutato: quoniam multa virtute est. principium quidem ipsius B ad B, quod autem ipsius G ad G, quod autem amborum ad ambo. Item à B ad G, & à B quidem ad A venire, vt ad principium: ab A autem ad G, vt à principio.

Manifestat propositum suum in terminis. Et dicit sit a primum principium motus, s. cor: b & g, sint duæ partes: vt puta sit b visus, & g auditus: ita ꝙ describatur vnus triangulus, & a sit in cono ipsius b, & g in extremitatibus basis: tūc manifestū est ꝙ motus ipsius b, & ipsius g, idest visus & auditus, ad principium pertingūt, s. ad a, idest ad cor. Alterationes. n. sensuum exteriorū terminantur ad cor. & ideo facta alteratione in sensum visus & auditus, pertingit vsq; ad cor huiusmodi alteratio. Similiter motus & transmutatio facta in corde pertingunt ad visum & auditum. cum enim cor alteratur, alterantur partes exteriores. Similiter contingit motum ab eodem venire in idē, vt visu ad visum, vel à g ad g, idest ab auditu ad auditum. cum enim alteratur visus huiusmodi alteratio peruenit ad cor: & alterato corde, iterū alteratur visus ad magis inspiciendum vel minus. Similiter alterato auditu alteratur cor: quo alterato, iterum alteratur auditus, ad magis & minus audiendum. Iterum potest motus pertingere ab vno sensu ad alium sensum, vt à visu ad auditum: & hoc sic. Cum alteratur visus contingit alterari corde alterato, alteratur auditus ad audiendum: & sic pertingit motus à visu ad auditum. Similiter potest fieri econuerso. cum auditus alteratur, alteratur cor: corde alterato alteratur visus ad vidēdum. Sic igitur apparet ꝙ motus potest pertingere ab vno sensu ad alium, & econuerso: & ab vno sensu ad cor, & econuerso. & iterum ab eodem in idem potest fieri. Secundo ibi.

Alterationes sensuū exteriorum terminantur ad cor.

N. LEON.

Præterea alias quidem eadem cogitantibus fit motus, qui præter rationem est in membris, alias vero non. In causa autem est quòd aliquando quidem patibilis, subest materia, aliquando vero non tanta, aut non talis.

Quòd autem quandoq; quidem eadem intelligentibus fit motus, qui præter rationem in partibus, quandoq; autem non, causa quidem inesse passiuam materiam, quandoque autem non tantam, aut talem.

Solutio quæstionis tacitæ.

Soluit quæstionem quandam, quæ posset fieri. Contingit enim aliquando ꝙ idem apprehendentibus fit motus: contingit quandoq; ꝙ non, sicut enim aliquādo aliquis præsente delectabili vel tristabili mouetur, aliquando ille idem, præsente illo delectabili vel tristabili, non mouetur: aliquando præsente delectabili, vnus mouetur, alius non posset aliquis querere propter quam eadem intelligentibus quandoq; fit motus, aliquando nō, est: quia ad motum non solum requiritur appetitus, sed quod mouetur, & dispositio eius, quod mouetur. & ideo secundū diuersitatem eius quod mouetur, sequitur diuersitas motus. Aliquando enim subiectum est dispositum ad motū, & tunc præsente delectabili mouetur animal: & secundū ꝙ magis est dispositum, magis & citius mouetur, ita ꝙ secundum maiorem, & minorem dispositionem sequitur maior motus vel minor. si autem non fuerit subiectum dispositum ad motum, non mouetur præsente delectabili. Contingit autem quòd vnus aliquando dispositus est ad motum & alter non: & tunc præsente eodē delectabili vnus mouebitur, alter non. iterū contingit quòd vnus & idem aliquando disponitur ad motum aliquādo non, & ideo præsente eodem delectabili aliquando mouetur, aliquando non. Deinde cum dicit.

N. LEON.

De partibus quidem singulorum animalium, & de anima, de sensu quinetiam & memoria, & somno, nec non de communi motu, causas diximus, Reliquum est de generatione pertractare.

De partibus quidem igitur vniuscuiusq; animalium, & de anima, adhuc autem de sensu, & somno, & memoria, & communi motu diximus causas. Reliquum autem est de generatione dicere.

Recapitulat. Et dicit quòd, quia dictum est de partibus cuiuslibet animalis, sicut in libro de Animalibus. Et dictum est de anima in libro de Anima, dictum est etiam de sensibus & sensibilibus ipsis, & de memoria & reminiscentia: iterum dictum est de causis motus animalium, & hoc in vniuersali, consequenter dicendum est de generatione animalium.

Expositionis libri de Motu Animalium secundum Petrum de Aluernia finis.

ARISTOTELIS STAGIRITAE,

PERIPATETICORVM PRINCIPIS, De longitudine & breuitate vitæ.

Cum Petri de Aluernia præclarissima expositione.

SVMMA LIBRI.

Quæ nam animalium Breuis ac longioris esse vitæ dicantur: causæ item cum apparentes, tum veræ inuestigantur, quæ cunctis viuentibus vitam breuem aut longam præbent.

LECTIO PRIMA.

De quo agendum sit, item animalium alia longæ, alia breuis esse vitæ: & qua de causa alia breuis alia longioris vitæ fieri, & cur rerum aliquæ facilis, aliquæ vero difficilis sint corruptionis.

N. LEON.

Cvr autem animalium nonnulla quidem sunt longæua, alia vero breuioris vitæ: & omnino de vitæ extensione & breuitate, perscrutandæ sunt causæ.

De eo autem quod est hæc quidem esse longæ vitæ animalium, hæc autem breuis vitæ: & vniuersaliter de vitæ longitudine & breuitate, considerandæ sunt causę.

T. c. primo.

Sicut scribitur Quarto & Sexto Metaphysicorum, eiusdem scientiæ est considerare subiectum & per se passiones illius subiecti, sicut & primi Philosophi est considerare ens secundum q̃ ens, & passiones per se entis secundum q̃ ens est. & ratio huius potest esse, quoniam scientia est habitus conclusionis syllogismi demonstratiui. Syllogismus autem demonstratiuus concludit passionem de subiecto per causam proximam & immediatam: & ideo scientiam oportet considerare subiectum & passiones illius. In scientia autem naturali consideratur ens mobile, ideo oportet considerari in scientia naturali passiones entis mobilis secundum quòd mobile est. Corpus aũt animatum est ens mobile: quia habet in se principiũ motus. ideo naturalis considerare habet corpus animatum, & ea, quæ debentur corpori animato secundum q̃ huiusmodi. modo passiones corporis animati diuersificãtur secundũ diuersos gradus viuentium. aliæ enim sunt passiones animati vt animatum est, & aliæ animati secundum q̃ sensitiuum: & aliæ secundum q̃ animal huiusmodi. Gradus autem viuentium sunt quatuor. Quædam.n. viuentia sunt solum anima vegetatiua, quædam autem vegetatiua & sensitiua: immobilia tamen secundum locum, sicut sunt conchilia maris, bruta imperfecta. Quædam sunt quæ viuunt vita vegetatiua & sensitiua, & mobilia sunt secundum locum, vt bruta perfecta. Quædam autem cum hoc sunt intellectualia, vt homines, & secundum hoc sunt diuersę passiones corporis animati. Quædam enim sunt passiones corporis animati secundum q̃ viuit vita vegetatiua: quædam s̃m q̃ viuit vegetatiua & sensitiua. Quædam secundum quòd participat motum secundum locum. Quædam est passio animati secundum quòd participat rationem. Et est intelligere, quod secundum quòd huius non est de consideratione naturalis: passiones enim corporis animati, secundum quòd mobile, est moueri: & de talibus considerat Philosophus in lib. de Motibus animalium, & in libro de Progressu,

Ratio quare eiusdem scientiæ sit considerare subiectũ & per se passiones illius subiecti.

Passiones corporis animati diuersificãtur secundum diuersos gradus viuentium.

In libro enim de Motu animalium considerat causas motus animalium: in libro de Progressu considet de partibus aptis ad motum, mediantibus quibus animal mouetur. De passionibus vero, quæ sequuntur corpus animatum secundum animam sensitiuam, determinatur in libro de Sensu & Sensato, & de Somno & Vigilia, & de Memoria & Reminiscentia. Passiones vero, quæ sequuntur corpus animatum secundum quòd huiusmodi, sunt proprie mors & vita, & lõgitudo, & breuitas vitæ, & alię, quæ coordinantur ad istas. Secundum enim partem animæ vegetatiuam, primo viuunt animata, secũdum quòd dicit Aristotelis Primo de Generatione animaliũ, quòd embryo prius vita plantæ viuit quàm vita animalis: & tales passiones sunt sanitas & ægritudo. sanitas enim, bona est dispositio ad vitã, & ægritudo, mala dispositio: tales sunt similiter nutrimentum, & nutribile. De Morte & Vita determinatur in libro de Morte & Vita: in quo determinatur in Inspiratione & Respiratione, quæ sunt necessaria ad vitam, in quibusdam, & de Iuuentute & Senectute, quæ diuersificant vitam. & istis insimul, quia ferè easdem causas habent. [a] De sanitate autem & ægritudine in libro separato, similiter de nutrimento & nutribili: qui libri nondum peruenerunt ad nos. De causis vero Longitudinis & Breuitatis Vitæ, in isto lib. consideratur. Consideratur enim propter quam causam quædam sunt longioris vitæ, quædam autem breuioris. Diuiditur autem liber iste in procœmiũ, & excusationem, secunda ibi. {Sũt autem habentia} Prima diuiditur in partes tres. In prima dat intentionem suam, In secunda dat modum procedendi. ibi {Principium autem considerationis. In tertia dat ordinẽ huius doctrinæ ad quasdam alias partes scientiæ Naturalis. ibi {De somno quidem igitur} In prima intelligendum est q̃, cum consideratio effectus depẽdeat ex cõsideratione causarum & principiorum, ad considerationem de longitudine & breuitate vitæ oportet considerare de causis & principiis longitudinis & breuitatis vitæ. Ideo dicit q̃ nobis considerantibus longitudinẽ & breuitatem vitæ, considerandum est propter quam causam quædam sunt breuioris: longioris, sicut elephas & homo: breuioris, sicut sunt animalia quorum periodus non est nisi vnus mensis: & alia, quorum vnus dies notabilis tantum: Et vniuersaliter considerandum est de causa longitudinis & breuitatis vitæ: quod dicit propter plantas, quarum quædam sunt longioris vitæ, quædam breuioris, quarum causas assignabit. Secundo ibi.

Quæ sint illæ quæ proprie consequuntur corpus animatum secũdum quod huiusmodi.

[a] Fortẽ, quæ extat huius libri de sanitate & morbo motuum curabimus in fine libri.

Intentio huius libri.

Quæ sint animalia longioris & breuioris vitæ.

Disquisitionis autem principium necessarium est primo ambigere de ipsis.

N. LEON.

Principium autem considerationis necessarium, primo ex eo quod est dubitare de ipsis.

Dat modum consyderandi. Et diuiditur in duas partes. In prima dat modum consyderandi, In secunda dat causam huius. ibi {Non enim est palam} In prima dicit q̃ cùm in his, quæ sunt immanifesta procedendum sit ex manifestis & primo dubitando, volentibus consyderare causas longitudinis & breuitatis vitæ: primo procedendum est dubitando. Secundo ibi.

N. LEON.

Non enim palam an eadem sit, vel alia causa animalibus, & stirpibus, quare hæc quidem longæua sunt: illa vero vitæ breuioris. nam in stirpium genere aliæ annuam, nonnullæ diuturnam habent vitem

Non enim est palam, vtrum alterum aut idẽ causa omnibus animalibus & plantis, eius quod est, hæc quidem esse longæ vitę, hæc autem breuis. & plantarum has quidẽ parui temporis, has autem multum durabilem habere vitam.

Assignat

Assignat causam huius, Et diuiditur in duas, secundum duas causas quas assignat. secunda ibi {Adhuc autem vtrum eadē} In prima dicit. In his, quæ sunt immanifesta nobis rationabile est procedere dubitādo. Sed īmanifesta est nobis causa longitudinis & breuitatis vitæ in viuentibus: ergo in hac procedendum est primo dubitando. Minorem declarat dicens quòd rationabile est procedere dubitando: quia non est manifestum. vtrum propter eandem causam omnia quę sunt longioris vitæ sint longioris vitæ. nec similiter est manifestum vtrum propter eandem causam, omnia quæ sunt breuioris vitæ sint breuioris vitæ. Similiter in plantis non est manifestum, vtrum propter eandem causam hæc sunt breuioris vitæ, & alia longioris. Secundo ibi.

N. LEON.

Præterea, vtrum de ijs, quæ natura constituuntur longæua sint secundum naturam sana, an disterminatum est id quod breuis est vitę à valetudinario? an in quibusdam morborum generibus, quæ valetudinaria naturaliter sunt corpora, & illa quæ breuis sunt vitæ vicissim cōmutant. in alijs autem valetudinarios nihil prohibet esse longęuos.

Adhuc autem, vtrum eadem, quæ longæ vitę, & quę secundum naturam sana, natura constantium, aut separata sunt, & quòd breuis vitæ, & languorosum: aut secundum quosdam quidem languores appropinquant languorosa secundum naturam corpora, his quæ breuis vitæ, secundum quosdam autem nihil prohibet languorosos esse longæ vitę existentes.

Assignat causam aliam procedendi dubitando, & posset esse declaratio Minoris perfecta, & dicit, quod rationabile est procedere dubitando: quia immanifestum est vtrū eadem sint animalia sanatiua, & quæ sunt longioris vitæ aut alia sunt sanatiua, & alia quæ longioris vitæ. & immanifestum similiter est, vtrum eadem sint animalia ægrotantia, & quæ breuioris vitæ: aut sint aliqua ægrotatiua, quę tamen sunt longioris vitæ. Deinde cum dicit.

N. LEON.

De Somno quidem & vigilia vigilia dictum est prius. De vita autē & morte posterius est dicendum: similiq; modo de morbo & sanitate quantum ad Naturalem pertinet Philosophiam. In præsentia autem de causis, ob quas alia quidem longæua sunt, vt diximus, alia vero breuioris sunt vitæ, considerandum.

De Somno quidem igitur & Vigilia dictum est prius. De vita autem & morte dicendum est posterius. Similiter autem de languore & sanitate, quantum adiacet Naturali Philosophiæ. Nunc autem de causa eius quod est, hoc quidē esse longæ vitæ, hoc autē breuis vitæ (sicut dictū est prius) considerandum.

Ordo istius partis scientiæ Naturalis ad quasdā alias partes philosophiæ.

Dat ordinem istius partis ad quasdam alias partes sciētiæ Naturalis. In libro enim de Somno & Vigilia: & Sensu & Sensato dixerat de istis passionibus dicendum esse, ideo dicit quod de Somno & Vigilia dictum est prius in libro de Somno, De vita autem & morte dicendum est posterius: & similiter de sanitate & ægritudine: & hoc quātum pertinet ad Naturalem. Et dico hoc: quia cōsyderare causas sanitatis & ægritudinis in vniuersali pertinet ad Naturalem, sed in particulari pertinet ad Medicum. Núc vero dicendum est de causis, longitudinis & breuitatis vitæ, sicut prius dictum est. Deinde cum dicit.

Particula prima tex. hum.

N. LEON.

Hoc autem habent discrimen cum vniuersa quædam ad vniuersa genera, tum eorum quæ sub eadem sunt specie alia ad alia. Dico autem genere quidem differre hominem & equum. longioris namq; vitæ hominum est genus quam equorum, specie aūt ipsos inter se homines. ex hominū namq; numero sunt qui longioris sunt vitæ, alij vero breuioris diuersi secundum varia distantes loca. Quæ enim in calidis degunt locis nationes, longioris sunt vitæ: quæ vero in frigidis breuioris & qui eadem etiam incolunt loca hoc eodem discrimine differunt.

Sunt autem habentia differentiam hanc tota ad tota genera, & eorum, quæ sub vna specie, altera ad altera. Dico autem secundum genus quidem differre, vt hominem ad equum. longioris enim vitæ genus hominum, quā equorum. secundum speciem autem, vt hominem ad hominem. sunt enim & homines hi quidem longæ vitæ, hi autem breuis vitæ, alteri secundum altera loca distantes. Quæ quidem enim in calidis gentes, longioris vitæ quæ autem in frigidis, breuioris vitæ. Et habitantium aūt eundem locum, differunt similiter aliqui hac differentia adinuicem.

Prosequitur de causis longitudinis & breuitatis vitæ. Et diuiditur in partes duas. In prima præmittit duas differētias viuentium in longitudine & breuitate vitę animalium. In scd'a inquirit de causis & principiis ipsorum. ibi {Oportet aūt accipere} In prima dat duas differentias animalium in longitudine & breuitate vitæ. Et dicit quod animalia, in longitudine & breuitate vitæ diuersificantur: & hoc duabus differentiis. Quædam.n. sunt animalia, quæ secundum totam suam speciem sunt longioris vitæ quam animalia alterius speciei, vt homo secundum totum suum genus vel secundum totam suam speciem, longioris vitæ est quam equus. Appellat ibi genus speciem. Alia sunt animalia, quæ sunt longioris vitæ quam quædam animalia eiusdem speciei: vt quidam homines sunt longioris vitæ quam alij. & hoc propter duas causas contingere potest. Quarum vna est diuersitas complexionis. Alia autem diuersitas regionis. Illi enim, qui morantur in calida & humida regione, vel temperata sunt longioris vitæ quam illi qui habitant in frigida. Item contingit quod homines, qui sunt in vna regione, quidam sunt longioris vitæ, quidam breuioris: & causa huius est diuersitas complexionis. Illi enim qui sunt sanguinei, longioris vitæ: quia sunt calidi & humidi. Vita autem stat per calidum & humidum: econtra melancholici sunt breuioris vitæ. Secundo ibi.

Differentia animalium in longitudine et breuitate vitæ.

N. LEON.

Sumere autem oportet quod nam ex ijs, quæ natura constant facile corruptionem incurrat: & quod non de facili id ipsum patiatur.

Oportet aūt accipere quid est facile corruptibile in natura constantibus: & quid quod non facile corruptibile.

Inquirit de causis longitudinis & breuitatis vitæ. Et diuiditur in duas. In prima determinat de causis lōgitudinis & breuitatis vitæ dubitando. In secunda determinat secundum veritatem. ibi {Erunt autem} Adhuc prima in duas. In prima inquirit causas corruptionis, in secunda mouet quandam dubitationem. ibi {Forte autem} Prima diuiditur in duas. in prima præmittit intentionem suam, in secunda prosequitur. ibi {Ignis} In prima intelligendum quod mors corruptio quædam est: ideo volentem consyderare de causis longitudinis & breuitatis vitæ, oportet consyderare quid corruptibile, & quid facile corruptibile: & quid difficile corruptibile. Secundo ibi.

N. LEON.

Ignis enim, & aqua, & quæ cognata sunt istis cum nō eadem potestate sint prędita, generationis & interitus sibi inuicem sunt causæ. Quamobrem aliorum quodcunque cum ex ijs ipsis constent, eorundem naturæ participare rationem est consonum.

Ignis & aqua, & his cognata, non habentia eandem virtutem, existunt generationis & corruptionis causa alijs.

Itaque & qualibet aliorum quæ sunt ex his constituta, participare horum naturam est rationabile.

Elemēta sūt causa corruptionis.

Prosequitur. Et diuiditur in partes duas. In prima assignat causam corruptionis in his quæ s'm naturam sunt. Secundo in his quæ sunt s'm artem, ibi {Rationabile autē} In prima dicit ꝙ ignis, & aqua, & aer, & terra, cum non habeant eandem virtutem, quia ignis contrariatur aquę in vtraque qualitate: & aqua terræ iterum quia materiā habent, ipsa sunt causa corruptionis in aliis, propter quod rationale est ꝙ illa, quæ componuntur ex istis sint corruptibilia. Vnde posset fieri talis ratio, Illa, quæ componuntur ex igne & aliis elementis, sunt corruptibilia: sed mixta sunt huiusmodi: quare &c. Secundo ibi.

N. LEON. *Quæcunque, videlicet ex multorum constructione constant, vt domus.*

Rationabile autem quæcunq; quidem composita ex multis sunt, vt domus.

Ostendit causam corruptionis in artificialibus. Et dicit ꝙ rationabile est quæcunq; composita sunt ex multis sint corruptibilia: & non solum mixta, sed & alia vt domus. Et ratio huius est, quia compositū ex aliquibus resoluitur in ea ex quibus cōponitur. Deinde cum dicit,

N. LEON. *De aliis igitur alius est sermo. sunt enim plerisq; rebus priuatę quædam corruptiones, vt scientia & sanitati & morbo. hæc etenim destruuntur non corruptis iis quibus inerant, sed integris. vt ignorantiæ quidem corruptio reminiscentia & disciplina: scientiæ vero obliuio & deceptio, ex accidenti vero naturales consequūtur corruptiones aliarum rerum interitus. Destructis enim animalibus scientia & sanitas, quę in illis erant, corrumpuntur.*

De aliis quidem igitur alteratio. Sunt enim & proprię corruptiones multis existentium, vt scientia, sanitas, & ægritudo. Hæc enim corrumpuntur, etiam non corruptis suis susceptiuis, sed saluatis vt ignorantiæ quidem corruptio, reminiscentia, & eruditio: scientię autem obliuio & deceptio. Secūdum accidens autem consequuntur naturales aliorum corruptiones. Corruptis enim animalibus, corrumpuntur & scientia, & sanitas quæ in animalibus.

Quæ sit causa corruptionis in simplicibus.

Assignat causam corruptionis in simplicibus. Et diuiditur in partes duas. In prima facit quod dictum est. In secunda infert corollarium. secunda ibi {Propter quod de anima} in prima dicit ꝙ in aliis à mixtis est alia causa generationis & corruptionis. Sunt enim aliquæ formæ quæ habent aliam corruptionem quàm sit corruptio eorum, in quibus sunt, sicut ignorantia corrumpitur dupliciter, non corrupto subiecto in quo est. vno modo per eruditionem, alio modo per reminiscentiam. Similiter sciētia & sanitas, & ægritudo corrumpuntur saluatis subiectis in quibus sunt, Scientiam quidem per obliuionem, vt quando deletur species in anima. Alio modo per ignorantiam dispositionis. Alio modo corrumpuntur per accidēs per corruptionem eorum in quibus sunt. corrupto enim animali corrumpitur sanitas, quæ est in eo, vel ægritudo, vel scientia. Et in hoc tangit Arist. duplicem modum corruptionis talium formarum: quorum vnus est à contrario, alius est per corruptionem subiectorum, in quibus sunt. Secundo ibi.

N. LEON. *Quamobrem de anima ratiocinari quispiam ex iis poterit. Si enim est non natura, sed vt scientia in anima, sic anima in corpore, illius profecto alius erit interitus præter eū quo corpore corrupto destruitur. sed cū talis existere non appareat, ad corporis cōmunionē alio sanè se habebit modo.*

Propter quod et de anima ratiocinabitur quis vtiq; dubitabit ex his. Si enim est non à natura, sed quemadmodū sciētia In anima, sic & anima in corpore, erit vtiq; ipsius & alia corruptio pręter corruptionem, qua corrumpitur corrupto corpore. Itaq; quoniam non videtur talis existens: & aliter vtiq; habebit ad corporis coniunctionem.

Dubium.

Infert corollarium. Quia dixerat ꝙ sanitas, quę forma quædam est, aliam habet corruptionē à corruptione qua corrumpitur corrupto corpore: dicit ꝙ, cū anima sit forma quædam, rationabiliter dubitabit aliquis. Si. n. anima non sit natura subsistēs, sed sit sic in corpore, sicut scientia in anima, erit ipsius alia corruptio q̃ illa, qua corrumpitur corrupto corpore. Respōdet ꝙ manifestum est ꝙ anima aliter se habet ad corpus q̃ scientia ad animam. Intelligendum autem ꝙ aut Philosophus loquitur de anima sensitiua & vegetatiua, aut de intellectiua: si primo modo manifestum est ꝙ corrumpitur corrupto corpore: & non aliter corrumpitur. ideo alio modo se habet anima ad corpus, q̃ scientia ad animam: quia scientia se habet ad animam non sicut actus primus, sed sicut actus secūdus. ideo scientia potest habere aliam corruptionem & generationem præter generationem & corruptionem corporis, ideo, si loquitur de anima vegetatiua & sensitiua, rationabiliter loquitur. si loquatur de intellectu non potest esse verū: quia ille simpliciter est incorruptibilis: nec ipse loquitur de intellectu, quia dixit {Si enim non existens natura} intellectus autem aliqua natura est secundum se. Deinde cum dicit.

Responsio.

Scientia se habet ad animā sicut actus secūdus, anima autem ad corpus sicut actus primus.

N. LEON. *Sed forte quispiam merito dubitare poterit an alicubi corrumpi nequeat id quod corruptibile est, vt ignis sursum vbi non est contrarium.*

Forte autem vtiq; quis dubitabit rationabiliter, vtrum est, vbi incorruptibile erit, quod corruptibile est, vt ignis sursum, vbi non est contrarium.

Dubitatio.

Postquam declarauit quæ sunt causæ corruptionis in mixtis & in simplicibus. in parte ista mouet quandam dubitationem & eam dissoluit. Et diuiditur in partes tres, in prima mouet dubitationem, in secunda arguit ad partē vnam. ibi {Corrumpuntur enim} in tertia soluit. ibi {Aut hoc sic} in prima dicit quod circa ea quæ dicta sunt dubitabit aliquis, & hoc rationabiliter, vtrum contingat esse aliquem locum, in quo quod est corruptibile secundum naturam suam, non posset corrumpi propter similem dispositionem; sicut ignis qui, de natura sua corruptibilis est, positus in concauo orbis lunæ sit ibi incorruptibilis, vbi non videtur habere contrarium. Et ratio dubitationis potest esse. quia si nihil corrumpitur nisi à contrario, si corpus corruptibile secundum naturam suam in aliquo loco non habeat contrarium, videtur quod in illo non possit corrumpi. Secundo ibi.

N. LEON. *Intereunt enim ex accidenti quæ contrariis inexistunt, quoniam illa intereunt, destruuntur namq; contraria ex se inuicem. Ex accidenti autem nullum in substantiis contrariorum interimitur, quoniam de nullo substantia prædicatur subiecto, quamobrem id, cui nihil est contrariū, & vbi non est contrarium, interire non potest. quid enim erit interimens siquidem à cōtrariis interire cōtingit solum. huic autem nihil est contrarium, vel omnino vel eo loci.*

Corrumpuntur enim quæ quidem inexistunt contrariis, secundum accidens: eo quod illa corrumpuntur. interimuntur enim contraria abinuicem. Secundum accidens autem nihil cōtrariorū in substantiis corrumpitur, propter de nullo subiecto prædicari substantiam. Quare cui non est contrarium, & vbi non est impossibile vtique erit corrumpi.

Quid

Quid enim erit & corrumpens? si à contrariis quidem corrumpi accidit solum: hoc autem non existit: aut totaliter, aut hic.

Arguit ad vnam partem dubitationis. Et primo assumit ꝙ quæcunq; insunt contrariis, ipsa corrumpuntur secundum accidens: contraria autem quæ habent materiã vnam & formas contrarias per se corrumpuntur: & ideo per corruptionem cõtrariorum corrumpuntur, quæ cõtrariis insunt. Illud autem quod est subiectum duorum contrariorum, per accidens non corrumpitur: quia quod corrumpitur habet subiectum. quod est in potentia ad aliquid. Primum subiectum non habet subiectum. Et ideo primum subiectum duorum cõtrariorum non corrumpitur secundum accidens. Dico autem ſm accidens, ita ꝙ corruptio nõ intra substantiam eius: sed sicut dicimus materiam corrumpi, inquantũ aliquid in ipsa corrumpitur. Ex his accipit hoc ꝙ contraria secundum se corrumpuntur, illa autem quæ insunt ipsis ſm accidens. Quod ergo non habet contrarium & vbi non habet, non corrumpitur, aut ibi non potest corrumpi: quia oportet esse corrumpens. ibi autem non est corrumpens, cum corruptio solum fiat à contrario: & ibi non fit contrarium. sed ignis in superiori loco non habet contrarium: ergo ignis vel simpliciter erit incorruptibilis, aut in superiori loco est incorruptibilis. Tertio ibi.

Quid sit corrumpi per se & per accidens.

N. LEON. *An istuc partim quidem verum est, partim autem non verum.*

Aut hoc, sic quidem verum est, sic autem non.

Soluit dubitationẽ, Et diuiditur in partes duas. In prima proponit solutionem suam. In secunda manifestat. ibi {Impossibile enim materiam} In prima dicit ꝙ corpus corruptibile, secundum naturam suam esse incorruptibile in aliquo loco propter similem dispositionem, vnó modo verum est, alio modo non. falsum quidem est esse incorruptibile simpliciter, verum est autem esse incorruptibile, scilicet nõ de facili corruptibile. Incorruptibile enim dicitur, dum aut omnino est non corruptibile, aut ꝙ non de facili. Secundo ibi.

Solutio dubitationis supra positæ.

N. LEON. *Fieri enim non potest vt illi, quod materiam habet, non insit quodammodo contrarium. vbique enim calidum & rectum inesse contingit. Quodcunque autem calidum, vel rectum, vel album esse non est possibile. passiones nanque erunt seiugatæ.*

Impossibile enim materiam habenti non existere aliqualiter contrarium. Omnino quidem enim inesse calidum aut rectum cõtingit. Omne autem esse aut calidum aut rectum, aut album impossibile. Erunt enim passiones separatæ.

Manifestat suam solutionem, Et diuiditur in duas. In prima parte declarat ꝙ illud quod est corruptibile ſm naturam suam non potest esse incorruptibile simpliciter. In secunda ostendit quõ potest esse incorruptibile, i. non de facili corruptibile. ibi {Propter quod & transposita} In prima primo facit quod dictum est. In secunda infert corollarium. ibi {Propter quod omnia} In prima duo facit. Primo probat ꝙ omne habens materiam habet contrarium necessario. Secũdo ex hoc concludit ꝙ omne corruptibile de necessitate corrumpetur. ibi {Si igitur qñ} In primo dicit ꝙ impossibile est id, quod habet materiã non habere aliquo modo contrarium, & ratio huius est, quia contrarium necessario inest alicui naturæ subiectæ. natura autem subiecta in potentia est ad duo contraria. Iterum possibile est id contrarium inesse naturæ subiectæ ſm quamlibet eius partem, vt possibile est aliquid esse calidum omnino vel rectum, sed impossibile est oẽ ens esse calidum aut rectum. nihil enim esset frigidum aut curuũ, hoc est contrarium eis: &, si nihil esset eis contrarium nõ transmutarentur, nisi transmutaretur à formis oppositis separatis à materia, hoc autem est impossibile. quia, cum istæ passiones calidum & humidum, immediatę transmutentur à formis & accidentibus, quæ sunt immediata principia, alterationis, sequitur ꝙ passiones siue accidẽtia erũt separata à materia, quod est impossibile: ergo impossibile est omne ens esse calidum aut rectum: ergo oportet aliquid aliud esse frigidum aut curuum. Quare manifestum est quod omne habens materiam contrarium habet. Secundo ibi.

Impossibile ẽ id quod habet materiam nõ habere aliquo modo cõtrarium.

N. LEON. *Si igitur quando simul fuerint actuosum & patibile, semper alterum quidem agit, alterũ vero patitur, profecto fieri non potest, quin mutatio consequatur.*

Si igitur quando simul fuerint factiuum & passiuum, hoc quidem semper facit: hoc autem patitur, impossibile est non transmutari.

Probat ꝙ omne corruptibile de necessitate corrumpetur. Et habet duas partes. In prima, supposita ista conclusione, ꝙ omne habens materiã habet contrarium. probat ꝙ omne habens materiam est corruptibile. Secundo qđ corruptibile, vbicunq; ponatur, necessario corrumpetur. ibi {Si autẽ omne} Prima in duas, ſm ꝙ dupliciter probat. secunda ibi. {Adhuc} In prima dicit, adhuc dictum ẽst ꝙ omne habens materiam habet contrarium: consequens autem est contrarium approximari cõtrario. actiuis autem & passiuis contrariis approximatis, impossibile est ea non agere. sed contraria agentia sine patientia impossibile est non permutari. quare manifestũ est ꝙ corruptibile de necessitate corrumpetur. Secundo ibi.

N. LEON. *Præterea si necesse est excrementum facere: excrementum autem est contrarium: ex contrario enim semper est mutatio, excrementa autem reliquiæ sunt prioris.*

Adhuc, si necesse superfluum facere: superfluum autem contrarium: ex contrario enim semper permutatio. Superfluum autem reliquiæ prioris.

Arguit hoc idem secundo. Et dicit ꝙ idem rationabiliter apparet si supponamus quod superfluum agit in minus. at hoc rationabile est, quia superfluum aliquo modo contrariũ est minori, vel diminuto. cõtrarium autem natum est permutare contrarium: ergo manifestum est ꝙ corruptibile necessario corrumpetur: quia corruptibile superfluum habet contrarium. Et subdit ꝙ ista ratio nõ est alia à prima, sed est aliquid prioris rationis: qm̃ superfluum est quod accipiebatur in prima ratione & super quo fundabatur. Et hoc intendit per istam literam. {Superfluum autem reliquiæ prioris.} Deinde cum dicit.

N. LEON. *Si autem omne actu contrarium expellatur hic etiã incorruptibile erit, an istuc minime, sed à circumiecto corrumpitur aere. Verum siquidem id sufficiet ex prædictis ita sit sanè: sin minus, ponere debemus quòd inest quiddam actu contrarium, & excrementum generatur. Quamobrem minor flamma per accidẽs absumitur à multa: quoniam alimentum, quod illa in multo consumit tempore, fumum scilicet, id multa flamma celeriter.*

Si autem omne expellit quod actu contrarium & si hic corruptibile vtique erit, aut non, sed à continente corrumpitur: siquidem sufficiens ex dictis. Si autem non, supponere oportet quia inest aliquid actu contrarium: & superfluum fit. Propter quod & minor flamma comburitur à multa secundum accidens: quia alimentum, quod illa in multo tempore consumit fumum, hoc flamma multa cito.

Contrarium secundū actū, corruptiuum & expulsiuū est sui contrarij.

Probat ꝙ corruptibile, vbicunq; ponatur, necessario corrumpetur. & dicit quòd contrarium ſm actum, corruptiuum & expulsiuum est sui contrarij. Si enim fuerit contrarium formaliter approximatum contrario, agit & corrumpit suum contrarium: & si corruptibile ponatur in aliquo loco, vbicunq; ponatur corrumpetur à suo contrario. Si autem præsens non fuerit contrarium formaliter, ita ꝙ in loco aliquo non habeat contrarium formaliter, corrumpetur tamen à continente; siquidem fuerit continens ei contrarium virtute, & fuerit sufficiens ad corruptionem. Et hoc manifestum est ex dictis. Actiua enim & passiua approximata impossibile est non agere. ideo, si continens fuerit virtute contrarium corruptibili corrumpet ipsum. Si aūt continens non fuerit virtute contrarium, oportet supponere quod adsit formaliter aliquid excellens seu contrarium: & sic superfluum est, & id quod est excellens in virtute ipsum corruptibile, iam corrumpet ipsum: vel aliter ꝗ econtrario. quod oportet ponere qđ sit superfluum: & in aliquo modo contrariū. propter quod minor flamma à maiori corrumpetur ſm accidens: quia humidum vel fumus minoris flammæ, quod erat nutrimentum eius in magno tempore. & consumebatur in multo, consumitur in paruo à maiori flamma. humido aūt corrupto, quod erat nutrimentū minoris flammæ corrumpitur illa flamma. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Quapropter oīa perpetuo sunt immotu et generātur vel intereunt: ipsumq; continens suffragatur, aut refragatur.

Propter quod omnia semper in motu sunt & fiunt, aut corrumpuntur. Continens autem, aut cooperatur aut contra operatur.

Quare omnia materialia sint in continuo motu et transmutatione.

Infert ex dictis vnū corollariū. Et dicit ꝙ quia necessarium est vbicūq; ponatur corruptibile, oportet adesse cōtrarium vel formaliter vel virtute, ꝙ corrumpit vel expellit illud, hinc est qđ omnia materialia sunt in cōtinuo motu & trāsmutatione. Et de viuentibus manifestū est hoc. cum. n. sint ex contrariis, quæ in ipsis sunt aliquo modo vt virtute, saltē sunt aliquo modo actiua & passiua. ideo manifestum est ꝙ ipsa sunt cum continuo motu. similiter aūt de aliis, quamuis non sit ita manifestū. Continens vero aliqñ cooperatur cōtento, aliqñ contra operatur. si. n. continens fuerit similis dispositionis non corrumpit contentum, sed potius saluat. si aūt fuerit contrariæ dispositionis, debilitat & transmutat ad aliā dispositionē, & per consequens corrumpit ipsum. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Et hanc ob causam translata pleraq; diuturniora fiunt, etiam si natura breuioris essent æui: perpetua vero minime quibuscunq; sunt contraria. statim enim materia contrariū habet. quare si quidem ipsius vbi, per locum mutantur: si vero quanti per augmentum, & diminutionem. si autem passionis, alterantur.

Propter quod & transposita, durabiliora quidem fiunt & paucioris durationis natura. Eterna autem nusquam, quibuscunq; contraria erunt. Confestim enim materia contrarium habet. Quare siquidem ipsius vbi secundum locū transmutatur. si autem quanti, secundum augmentum & decrementum, si autem passionis alteratur.

Continēs cooperatur rei vel contra operatur.

Declarat quomodo verum est ꝙ illud, quod est corruptibile ſm naturam suam fit incorruptibile. Et est intelligendum ꝙ corruptibile duobus modis dicitur. Vno. n. modo dicitur incorruptibile, qđ nullo modo est corruptibile. Alio modo dicitur incorruptibile, qđ de facili non est corruptibile. & ideo dicit, ꝙ, cū cōtinens cooperetur rei vel contra operatur, si transferatur res de regione ad regionem, erit maioris durationis vel paucioris. si. n. trāsferatur ad regionē cōsimilis dispositionis; fortificatur & conseruatur à cōtinente: si autem transferatur per cōtrarium, debilitatur & alteratur & corrumpitur. Vt si homo sit calidus temperate & transferatur ad regionem calidam excellēter, exterminatur calidū naturale hominis, & disponitur ad corruptionem, & cito corrumpitur. similiter si transferatur ad regionem frigidam excellēter extinguitur calidum à frigiditate regionis: si autē ad aliam consimilem transferatur, difficilius corrumpetur: sed nō propter hoc æternus erit. nullum. n. quod contrarium habet æternum est: quia corruptibile materiam habet, qđ aūt materiam habet necessario contrariū habet: tale aūt corrumpetur. Et ideo, si cōtrarium habet aliquid ſm vbi, corruptibile est ſm vbi. si vero contrariū habet ſm quātum, transmutabile est ſm augmentū & decrementum: si vero contrarium habet ſm qualitatem, alterabile est.

LECTIO III.

Non ex multis, quæ videri possent, assumendas esse causas longitudinis & breuitatis vitæ, sed ex aliis, quas veras esse causas constat: quæque exactissime declarantur, in animalibus scilicet.

N. LEON.

Sunt autem neque maxima minus corruptibilia. equus nanque homine breuioris est vita. neque rursum pusilla, pleraque enim insectorum annuum vitæ spatium non excedunt. Sed neque stirpes omnino animalibus: nonnullæ enim stirpium sunt annuæ. Neque rursum sanguine prædita. apis nanque diuturnior quibusdam sanguine præditis. Neque rursum carentia sanguine. mollia nanque quidem carent, annuum vero perdurant spacium. Neque ea quæ in terris degunt. etenim annuæ quædam sunt stirpes, necnon terrestria animalia. Neq; ea quæ in mari. ibi enim cum ostreacea, tum mollia breuioris sunt vitę.

Erunt autem neque maxima in corruptibiliora. equus enim homine breuioris vitæ. Neq; parua: epeteia enim multa entomorum. Neque plantæ totaliter animalibus. Epeteia enim quædam plantarum. Neq; sanguinē habentia. apis enim durabilior quorundam sanguinem habentium. Neque exanguia. malachia enim epeteia quidem, exanguia autem. Neq; in terra. Etenim plantę epeteia sunt & animalia gressibilia. Neq; quæ in mari. etenim ibi quæ breuis vitæ, & ostreacea & malachia sunt.

Hic remouentur species quæ videntur causa longitudinis & breuitatis vitæ.

Determinat de causis longitudinis & breuitatis vitæ. & diuiditur in duas. In prima remouet quædam, quæ videbantur esse causa longitudinis vitæ. In secūda assignat causam ipsius. ibi {Causa autem} Prima in duas. In prima remouet quædam, quæ videntur esse causa longitudinis vitæ. In secunda enumerat quædam quæ in pluribus sunt causa longæ vitæ. ibi {Omnino autem} In prima dicit ꝙ magnitudo vniuersaliter non est causa longioris vitæ, quia videmus ꝙ equus maior est ꝗ homo: & tamen est breuioris vitę, ꝗ homo. Iterum nec paruitas est causa longæ vitæ; quia multa animalia quæ diuisa, sunt Epeteia. i. per annum vnum seu per paruum tempus durantia: Item plantæ vniuersaliter non sunt longioris vitæ ꝗ animalia. Sunt enim quædam plantæ epeteia. i. durantia per vnum annum, sicut sunt ista terræ nascentia. Iterum nec habentia sanguinem sunt longioris vitę ꝗ nō habentia sanguinem. apes enim longioris vitæ sunt ꝗ quædam animalia quæ sanguinem habent. item, nec animalia sanguinem nō habentia longioris vitæ sunt ꝗ aliqua habentia sanguinē: quia malacia, quæ sunt animalia mollis testæ, non durant nisi per annum, aut aliquod breue tempus. Item, nec illa quę supra terram viuunt sunt longioris vitæ quā

quæ

quæ in mari: quia plantæ & quædam animalia gresſibilia non durant niſi per annum, aut paruum tempus. Iterum nec illa, quæ in mari viuunt ſunt longioris vitæ q̃ quæ in terra: quia oſtrocodema, quæ ſunt animalia duræ teſtæ, & malacia, quæ ſunt animalia mollis teſtæ, breuis vitæ ſunt: quia non viuunt niſi per annum, aut aliud paruum tempus.

N. LEON. *Omnino autem vitæ diuturnitas in ipſis præcipue eſt ſtirpibus. Vt in palma, & cupreſſu: mox in animalibus ſanguine præditis magis quàm illo carentibus, & terreſtribus magis quàm aquatilibus. quo circa ſi iſthęc copulentur. in ſanguine certe præditis, & terreſtribus animalium reperiuntur diuturniora, vt homo eſt & elephas. At qui maiora etiam (vt de pluribus dicatur) minoribus ſunt diuturniora. nanq; & alijs, quæ longiſſimæ ſunt vitæ, accidit magnitudo, quemadmodum ſupradictis.*

Omnino autem longiſſimæ vitę in plantis ſunt, vt palma & cupreſſus. Et in ſanguinem habentibus animalibus, magis quàm in exanguibus. Et in greſſibilibus magis quàm in aquatilibus. Quare & combinantibus in ſanguinem habẽtibus, & greſſibilibus, quæ longiſſimæ vitæ animalium ſunt, vt homo & elephas, & vtiq; quę quidem maiora (vt ad plus dixerim) minoribus longioris vitæ. Etenim alijs accidit his quæ longioris vitę magnitudo ſic dictis.

Quinque ſunt quæ vt in pluribus ſunt lõgæ vitæ.

Enumerat quædam, quæ vt in pluribus ſunt longę vitę. Et dicit q inter plantas, palma & cupreſſus ſunt longioris vitæ. viuit enim palma per quingentos annos. Et inter animalia, vt in pluribus, quæ ſunt ſanguinem habentia, ſunt longioris vitæ quàm animalia non habentia ſanguinem. Et greſsibilia, vt in pluribus, longioris vitæ ſunt quàm aquatilia. Et ideo, ſi coniungemus iſta duo, greſsibilia, & ſanguinem habentia, inueniemus quòd animalia quæ ſunt greſsibilia & habentia ſanguinem ſunt longioris vitæ, immo longiſsime viuunt animalia, ſicut homo, & elephas. Iterum animalia, quæ ſunt maioris quantitatis, vt in pluribus longioris vitæ ſunt quàm illa, quæ ſunt minoris quãtitatis. Nã aliis animalibus ab homine & elephante, quæcunq; ſunt longioris vitæ ineſt magnitudo, ſicut homini, & elephanti.

N. LEON. *Horum autem omnium cauſam hinc quiſpiam contemplari poterit.*

Cauſam autem de his omnibus, hinc vtique quis contemplabitur.

Poſtquam philoſophus enumerauit ea quæ videntur eſſe cauſa longioris vitæ, & declarauit illa nõ eſſe cauſam vniuerſaliter, in parte iſta aſsignat cauſam longitudinis & breuitatis vitæ primam & vniuerſalem. Et diuiditur in partes duas. Primo enim præmittit intentionem ſuam, ſecundo manifeſtat ibi {Oportet enim accipere} In prima dicit, quia animalia ſanguinẽ habentia & greſsibilia ſunt longioris vitę quàm oppoſita, vt in pluribus: & ſimiliter maiora minoribus, cauſam iſtorum poterit aliquis contemplari ex his quæ ſequuntur. Secundo ibi.

N. LEON. *Sumere enim oportet omne animal natura humidum eſſe & calidum: ipſumque viuere eiuſmodi eſſe. ſenectam autem frigidam eſſe & ſiccam, non aliterq́; id quod mortuum eſt eſſe apparet. Materia autem corporum ijs, quæ exiſtunt iſthæc, calidum, frigidum, ſiccum, humidum.*

Oportet enim accipere quòd animal eſt natura humidum & calidum, & ipſum viuere tale. Senectus autem frigida & ſicca, & quod mortuum. Videtur enim ſic. Materia autem corporeum exiſtentibus, hæc ſunt, calidum, & frigidum, & ſiccum, & humidum.

Declarat, & diuiditur in duas. Et primo declarat cauſam longitudinis & breuitatis vitæ in vniuerſali, ſecũdo in particulari. ibi {Propter quod coitiua.} Prima in quatuor. Quatuor enim ſunt, ex quibus aggregatur cauſa longitudinis & breuitatis vitæ: & ſecundum hoc diuiditur in partes quatuor. In prima ponit primũ. in ſecunda ſcd'm. ibi {Neque rurſum} In tertia tertium. ibi {Non ſolum} in quarta quartum. ibi {Eſt autem aliquibus} Prima in duas, in prima præmittit duas ſuppoſitiones, in ſecunda ex illis infert primam cauſam longitudinis vitæ. ibi {Neceſſe igitur ſeneſcentia. In prima dicit q ad declarandum cauſam longitudinis vitæ, oportet accipere q omne animal eſt calidum & humidum. Quòd autem ſit calidum, hinc apparet. omne enim viuens nutrimento indiget: vnde oĩa viuentia nutrimentum recipiunt. Nutrimentum autem in principio eſt contrarium, in fine ſimile: ideo oportet ipſum alterari à principio aliquo intrinſeco. alterans aũt tranſmutans alimentũ eſt calidum. quare omne animal & omne viuens caliditatem habet: calidum autẽ ſine humido ſtare non poteſt, quia ipſum humidum eſt proprium ſubiectum calidi, ideo omne viuens calidum & humidum habet. In iſtis autem conſiſtit ipſum viuere. Senectus vero frigida & ſicca eſt: quia ſenectus contrariatur iuuentuti, quæ calida & humida eſt. mortua vero ſimiliter frigida & ſicca ſunt. moribunda. n. frigida inueniuntur & viuentia calida. Et iſta manifeſta ſunt ad ſenſum. Vnde materia corporum ſunt, calidum, humidum, frigidum, ſiccum. ex iſtis. n. exiſtentibus eſt corpus viuẽs ſecundum materiam. Iſta igitur duo ſunt, quę præmittit ſcilicet q omne animal eſt calidum & humidum: & q ſenectus eſt frigida & ſicca. Secundo ibi.

Omne viuens habet calidum & humidum.

N. LEON. *Neceſſe igitur eſt ſeneſcentia exſiccari. quamobrem non de facili exiccabile ipſum debet eſſe humidum.*

Neceſſe igitur ſeneſcentia deſiccari. propter quòd oportet non facile deſiccabile eſſe humidum.

Prima et vniuerſalis cauſa lõgitudinis et breuitatis vitæ.

Infert ex iſtis cauſam longitudinis vitæ. & diuiditur in duas. In prima facit quod dictum eſt. In ſecunda declarat per ſignum. ibi {propter hoc & pinguia} In prima dicit q cum ſenium ſit frigidum & ſiccum neceſſario omnia ſeneſcentia infrigidantur & deſiccantur. in ætate. n. priori conſumebat humidum. Et ideo neceſſarium eſt per proceſſum temporis calidum debilitari: quia conſumendo & corrumpendo humidum per accidens corrumpit ſeipſum. Quia igitur calidũ exiccat, ſi aliquid debeat eſſe longę vitæ oportet humidum non eſſe exiccabile cito. illa enim, quæ habent humidum de facili exiccabile, ſunt breui vitæ: quæ autem non habent humidum de facili exiccabile ſunt longe vitæ. Secundo ibi.

N. LEON. *Et iccircò pinguia non putreſcunt. in cauſa autem eſt quoniam aeris ſunt. Porrò aer ad alia vt ignis eſt: ignis vero non putreſcit.*

Et propter hoc pinguia imputribilia. Cauſa autem quòd aeris. aer autem ad alia, ignis: Ignis autem non fit putrefactus.

Declarat quod dixit per ſignum. Et dicit q illa, quæ habent humidum non de facili exiccabile, ſunt longæ vitæ, & propter hoc pinguia longę vitæ ſunt. Et imputribilia longę vitæ quidem vniuerſaliter ſunt, quia pinguedo partes conglutinat, quæ tenent ſe adinuicem. Et ideo nõ ſunt de facili ſeparabiles: & propter hoc tale humidum non eſt de facili exiccabile. Item pinguia ſunt: & imputribilia, quia talia habent aerem à dominio. Aer autẽ ſic ſe habet ad aquam & terram ſicut ignis ad omnia alia elementa, quia imputribilis eſt reſpectu ipſorum. ergo ſimiliter aer imputribilis eſt reſpectu terræ & aquæ: ideo

illa, quæ habēt aerem à dominio difficili putribilia ſunt. Illa vero quæ habent aquam à dominio, citius. Alia ratio poteſt eſſe. Quia putrefactio accidit cum exhalat humidum intrinſecum: quia cum humido ipſo tunc exhalat calidum. Cum autem totum humidum exhalatum eſt: & totum calidum ſimiliter. Et ideo illa quæ habent humidum exiccabile & exhalabile cito putrefiunt. Illa vero, quæ non habēt humidum cito exiccabile, ſed habent humidum pingue, non de facili exhalabile, de difficili putrefiunt: & hoc propter viſcoſitatem partium, & tenacitatem: & ideo pinguia non ſunt de facili putribilia. Deinde cum dicit.

Putrefactio accidit cū exhalat humidū intrinſecum.

N. LEON.

Neque rurſum exiguum debet eſſe humidum, paucum enim facile eſt exiccabile. quamobrem magna animalia & ſtirpes (vt vniuerſaliter dicatur) diuturniora ſunt, quemadmodum dictum eſt prius: rationi nanq; conſentaneum eſt maiora plus humoris habere.

Neq; rurſum paucum oportet eſſe humidum: facile ſiccabile enim quod paucum. Propter quod & magna animalia, & plantæ, vt vniuerſaliter eſt dicere longioris vitæ, quemadmodum dictum eſt prius. Rationabile enim maiora, plus habere humidi.

Tangit ſcd'm, qđ eſt cauſa longitudinis & breuitatis vitæ. Et dicit ꝙ non ſolum oportet humidum eſſe pingue, ſed oportet ipſum eſſe multum: quia paucum humidum eſt de facili exiccabile: quæ autem habent humidum de facili exiccabile, cito ſeneſcunt & corrumpuntur. Ideo, ſi aliqua debeant eſſe longioris vitæ oportet, ꝙ habeant multū humidū. Similiter oportet ꝙ calidū ſit multum quia ſi humidum eſſet multū, & calidū paucū ſuffocaretur calidum. Item, ſi humidum paucum, & calidū multum, cito conſumeretur humidum. & ideo oportet vtraq; eſſe magna proportionaliter. Et propter hoc magna omnia animalia, & plantæ in pluribus, ſunt longioris vitę, ſicut dictū eſt prius: quia rationabile eſt ꝙ quæ maiora ſunt, plus habeant de humido. Et dicit (vt vniuerſaliter eſt dicere) quia ſermo ſuus non eſt vniuerſaliter verus. Modus enim Ariſt. eſt dicere quando ſermo ſuus nō habet veritatem vſquequaq;. Deinde cum dicit.

Exiccatio ducit ad ſenectutem.

In hoc lect. particula ſecūda tex.

N. LEON.

Non tantum autem hanc ob cauſam diuturnioris ſunt vitæ. duæ nanq; reſtant cauſæ, quantum videlicet, & quale. Quare non ſolum humidi copiam eſſe oportet, verum etiam calidi, vt neq; gelu facile ſtringatur, neq; leui de cauſa exſiccetur. Et hanc ob rem longæuus magis eſt homo quā pleraq; maiora. Longioris enim ſunt vitę quæ humidi copia ſuperantur, ſiquidē maiori ſecūdum qualitatem proportione ſuperent, quam ſecundum quantitatē vincantur.

Non ſolum autem propter hoc longioris vitæ. duę enim cauſę, quod quantum, & quod quale. Quare oportet non ſolum multitudinem eſſe humidi, ſed hoc & calidum: vt neque facile deſiccabile ſit, neq; congelabile. Et propter hoc homines longioris vitæ magis quibuſdam maioribus. Longioris enim vitæ deficiēs multitudine humidi, ſi pluri ratione excedat ſecundū quale, quam deficiat ſecūdū quantum.

Ponit tertium, quod videtur eſſe cauſa longitudinis vitæ, dicens ꝙ non ſolum ex hoc ꝙ plantæ & animalia habēt multum humidum ſunt longæ vitæ: quia tūc omnia, quæ habent multum humidum, eſſent longæ vitæ, quod falſum eſt: ſed etiam quia humidum, quod eſt ſubiectum vitæ, debet eſſe quantum, & quale, i. habere quantitatem: & quale, ideſt proportionem cum calido. Si enim humidum eſſet quantum, i. magnæ quantitatis: & non quale, ideſt non bene proportionatum, tunc calidum cōſumeretur cito & ſuffocaretur ab illo multo humido: vel illud humidum congelaretur, & calidum cito deficeret. Quod ſi eſſet calidum multum, & humidum paucū, humidum cōſumeretur cito. omnino oportet ad hoc ꝙ aliquid ſit longæ vitæ, ꝙ humidum ſit quantum & quale: ideſt habens quantitatem proportionatam cum calido vt nō cito ſit congelabile, vel deſiccabile. Et propter hoc contingit ꝙ homo ſit longioris vitæ, quàm quædam animalia: quæ plus habent de humido. Quia & ſi homo nō plus habeat de humido ſ'm quantitatem; tñ plus excedit ſecundum proportionem, quàm deficiat ſ'm quantitatem. Propter hoc modo longioris vitæ eſt quàm equus: vel etiam quàm quædam animalia, quæ excedunt ipſum ſecundum quantitatem. Deinde cum dicit.

Quæ habent humidum proportionatū cū calido ſunt longæ vitæ.

N. LEON.

Et profecto quibuſdam calidum eſt pingue, quod ſimul efficit, vt neque facile exſiccetur, neque leui negocio frigeſcere poſſit. quibuſdam vero alium præſtat ſuccum.

Præterea quod non de facili corrumpi debet, minime excrementitiū eſſe oportet: id nāq; interimit aut morbo, aut natura: cōtraria enim excrementi eſt vis, & confectrix: hęc quidem naturæ: illa vero partis alicuius.

Eſt autem aliquibus quidem calidum pingue, quod ſimul facit non facile ſiccabile, & non facile infrigidabile: quædam autem aliū habens humorem. Ideo oportet futurum eſſe non leuiter corruptibile, neque ſuperfluum. Interimitur enim quod tale, aut languore aut natura. Contraria autem eſt ſuperfluitatis virtus & corruptiua, hæc quidem naturæ, hæc autem particulæ.

Tangit quartum, quod eſt cauſa longitudinis vitæ. Et dicit quod quibuſdam animalibus ineſt humidum pingue: & ex hoc duo accidunt. vnum eſt ꝙ tale humidum non ſit de facili exiccabile, aliud eſt ꝙ non eſt de facili infrigidabile. Pingue enim aereum eſt: aer autem calidus eſt. calidū vero non eſt de facili congelabile. Ideo pingue non de facili eſt congelabile. Sed illa, quæ habent aquaticum humidum ſunt breuioris vitæ: quia tale humidum eſt groſſum, & frigidum, & de facili poteſt infrigidari & congelari, nec etiam pingue eſt congelabile propter cauſam prius aſsignatam. Sunt autem quædam animalia, quæ habent alium humorem, ideſt alienum, & ſuperfluū humidum. quod eſt cauſa facilis corruptionis: & propter hoc oportet id, quod eſt futurum corruptibile non de facili carere ſuperfluo humido. talia.n. corrumpuntur cito: quia calidū naturale ſuffocatur per hmōi ſuperfluum, ſiue fuerit naturale, ſiue ægritudinale. Hmōi aūt humidum ſuperfluum, aut eſt diffuſum in tota ſubſtantia, vel in aliqua particula, vel in membro, & vtroq; modo eſt cauſa facilis corruptionis, quáuis illud magis, quod eſt diffuſum per totam ſubſtantiam. Et ideo, ſi debeat animal longe vitæ eſſe, oportet ꝙ humidū ſit cōſtans, non de facili exiccabile, neq; congelabile, nec ſuperfluum. Sic igitur ex iſtis quatuor poteſt colligi cauſa longitudinis & breuitatis vitæ, ſcilicet ꝙ ſi aliquid debeat eſſe longe vitæ, oportet ꝙ habeat humidum non de facili exiccabile & multum: & ꝙ habeat bonam proportionem cum calido, & ꝙ nō ſit in eo aliquid ſuperfluum: ſi autem deficiat in aliquo iſtorum, erit breuis vitæ. Deinde cum dicit.

Quæ habent aquaticum humidū ſunt breuioris vitæ.

Epilogus eorum quæ ſunt cauſa longitudinis & breuitatis vitæ.

N. LEON.

Quapropter quę multo vtuntur coitu, genitaleq́ue ſemen copioſius habent, celeriter ſeneſcunt, quoniam ſemen excrementum eſt, & exiens ſiccitatem affert. Et hanc ob cauſam mulus equo diuturnior, & aſino, ex quibus procreatus eſt. necnon fœminæ maribus: ſiquidem ſalaces fuerint mares: iccirco paſſeres maſculi breuioris ſunt vitæ quàm fœminæ.

Propter

Propter quod coitiua & multi spermatis, senescunt cito. Sperma enim superfluum & amplius desiccat emissum. Et propter hoc est mulus longioris vitæ, equo & asino, ex quibus genitus est. Et femellæ masculis, si coitiui sint masculi. propter quod et passeres masculi breuioris vitæ femellis.

Asignat causam longitudinis & breuitatis vitæ in particulari. & diuiditur in duas. In prima asignat causam longitudinis vitæ in animali, secundo in plantis. ibi {In plantis aũt} Adhuc prima diuidit̃ in duas. In prima asignat causam quare quædam animalia sunt longioris vitæ: & hoc absolutæ. In secunda facit hoc in comparatione. ibi {Aquatilia autem} Adhuc prima in duas. In prima asignat causam essentialem longitudinis & breuitatis vitę. In secunda asignat causam accidentalem. ibi {Alimentum aũt} prima in duas. In prima asignat causam breuitatis vitę in aliquibus, secundo causam longitudinis. ibi {Natura autem} prima in duas s̃m ꝙ duas causas dat. secunda ibi {Adhuc autem quæcunq; laboriose} In prima intelligendum est ꝙ sperma est superfluum tertiæ digestionis. contingit enim ꝙ calidum quod digerit cibum, plus digerat quàm sit necessarium ad nutritionem & augmentum: & id superfluum est semen, & est humidum: & mittitur ad vasa seminaria, & expellitur in coitu, & ex illo quandoq; generatur simile generanti, quia id semen, quasi de substantia generantis erat, & quia statim erat natum conuerti in substantiam rei alendæ, contingit ꝙ, qñ deficit tale humidum, ꝙ natura mittit humidum, quod erat necessarium ad nutritionem. Ideo dicit Arist. ꝙ animalia, quæ sunt coitiua multum & multi spermatis sunt breuioris vitæ q̃ alia, & citius senescunt. sperma. n. superfluum est alimenti: & ideo cum tale superfluum non est t naturæ emittit humidum quod deberet esse nutrimentum. & ideo desiccantur talia multum, propter hoc mulus longioris vitæ est quàm equus & asinus, ex quibus est genitus: & vniuersaliter feminæ quã masculi, cum tamẽ masculi coitiui sint multum. quia plus spermatizãt masculi q̃ feminæ: & propterea passeres masculi sunt breuioris vitæ q̃ femellæ: quia plus emittunt de semine, & ideo citius exiccantur. Secundo ibi.

Sperma est superfluum digestionis tertiæ.

Animalia multum coitiua & multi spermatis sũt breuioris vitæ & citius senescunt.

N. LEON. *Præterea quicunque ex maribus erumnosi sunt, laboris gratia senescunt magis: exiccat enim labor: senectus autem sicca est.*

Adhuc autem quæcunq; laboriosa masculorum, propter laborem senescunt magis: desiccat enim labor senectus autem sicca est.

Dat aliam causam breuitatis vitæ. & dicit, quòd masculi illi qui plus laborant, sunt breuioris vitæ. & causã huius est: quia propter laborem citius senescunt. labor. n. exiccare habet, quia excitat calidum, & ipsum excitatum incipit exhalare, & p consequens humidũ trahit: & ideo propter laborem citius exiccantur: & per consequens senescunt citius: quia senectus est sicca, & vlterius corrumpuntur. Verumtamen est ꝙ exercitium & labor aliquibus competũt, vt illis qui habent humidum superfluum, extraneum & paucum calidum. Etenim propter laborẽ calidum excitantur. Calidum autem excitatum consumit humidum superfluum. Sed hominibus attenuatis, & qui non habent tale humidum, non competit propter dictã causam. Deinde cum dicit.

Masculi, qui plus laborãt sunt breuioris vitæ.

N. LEON. *Natura autem (vt vniuersaliter dicatur) mares feminis sunt diuturnioris vitæ. huius autem rei causa est, quoniam mas femina calidius est animal.*

Natura autẽ, vt vniuersaliter dicatur, masculi femellis longioris vitæ. Causa autem, quia calidius animal masculinus est quàm femella.

Asignat cãm longitudinis vitæ. Et diuiditur in duas. In prima asignat causam longitudinis vitæ ex calido naturali. In secunda ex calido regionis. ibi {Eadem aũt.} In prima dicit ꝙ masculi naturaliter, & vt vniuersaliter dicitur longioris vitæ sunt q̃ femellæ: & causa est, qa masculus est calidior femella in eadem specie. Secundo ibi.

Masculi naturaliter: & ut uniuersaliter dicitur, lõgioris uitæ sunt quàm femella.

N. LEON. *Eadem autem in tepidioribus locis protensioris sunt vitæ quam in frigidis, eandem ob causam qua & maiora. Magnitudo autem potissimum est manifesta animalium natura frigidorum, iccircò serpentes & lacerti, & squamosa omnia calidis in locis magna proueniunt: & in rubro mari ostreacea. augmenti enim & vitę causa humida est caliditas. In frigidis autem locis quod animalibus inest diutius est humidum, iccircò facile congelascit.*

Eadem autem in calidis, longioris vitæ sunt quam in frigidis locis propter eandem causam: propter quam quidem & maiora: & maxime notabilis magnitudo animalium frigidorum secundum naturam. Propter quod & serpentes, & lacertæ & pholidota magna in calidis locis: & in rubro mari ostracoderma. augmenti enim calida humiditas, causa & vitæ. In frigidis enim locis, magis aqueum est humidum, quod in animalibus est: propter quod facile congelabile.

Asignat causam quare sunt in calidis regionibus longioris vitæ q̃ in frigidis, & diuiditur in duas partes. In prima facit hoc. In secunda infert corollarium. secunda ibi {Quare hoc quidem} In prima dicit ꝙ eadem secundum speciem animalia lõgioris vitæ sunt in calidis regionibus q̃ in frigidis propter eandem causam, quę dicta est. & propter istam eandem causam animalia frigida naturaliter maiora sunt in regionibus calidis q̃ in frigidis, ita magnitudo earum est valde notabilis. Et propter hoc serpentes & lacertæ pholidota, quæ sunt varij coloris, magnæ quãtitatis sunt in locis calidis, & in mari rubro ostrocodema. & causa huius est, quia calidum humidum est, causa vitæ, & augmenti. calidum enim principium vitæ est. Iterum calidi est extendere & dilatare humidum: & ideo causa augmẽti est. & ideo in regionibus calidis temperate, & in mari rubro, propter calidam multitudinem inueniuntur serpentes magnæ & notabilis quantitatis: & in mari rubro ostrocodema. In locis vero frigidis, humidum, qđ est in animalibus est aquosum & grossum, & tale de facili congelabile. Et ideo animalia frigida in tribus locis paruæ quantitatis sunt, quia frigidi est constringere & non dilatare. Contingit tamẽ in locis frigidis propter dispositionem loci inuenire magna animalia vt sunt illa quę habitant iuxta mare propter caliditatem maris, & in vallibus. Valles enim calidæ sunt respectu motiuũ: & ideo videmus homines, qui morantur in talibus locis esse magnę quantitatis. Et intelligendum est qđ dictum est de calidis regionibus temperatis: quæ enim sunt in calidis excellenter, sunt parua. Secundo ibi.

Calidi est extẽdere & dilatare humidum.

N. LEON. *Quamobrẽ exigui sanguinis animalia, vel exãguia aut non generantur oĩno in locis, qui ad septentriones sunt terrestria in terra, neq; aquatilia in mari: aut si generãtur minora certe, & breuioris sunt vitę. aufert enim augmentum gelatio.*

Quare hæc quidem non fiunt omnino animalium, quæ pauci sanguinis, aut sanguinem habentium, in his, quæ ad Arctum locis, neque gressibilia in terra, neque aquatilia in mari: hæc autem fiunt quidem: minora autem, & breuioris vitæ. aufert enim congelatio augmentum.

Infert corollarium. Et dicit ꝙ, cum illa animalia, quæ generantur in locis calidis sunt magnæ quantitatis: & accidit quòd omnino non sunt animalia, quæ parum habent de sanguine, vt animalia, quæ habent sanguinem. s. frigidum in septentrionalibus locis, nec gresibilia in terra, nec aquatilia in mari sunt: aut siquidem sint, quantitatis minimæ sunt: quia frigus excellens aufert & impedit augmentum, & sunt breuioris vitæ. Et ista satis apparent ex dictis. Deinde cum dicit,

Frigus excellens aufert & impedit augmentum.

N. LEON.

Alimentum autem nisi assumant animalia & stirpes intereunt; seipsum namq; eliquat. vt enim multa flamma minorem exurit & conficit, quoniam alimentum absumit, ita naturale calidum, quod primo concoquendi vim obtinet, materiam in qua est absumit.

Alimentum autem non sumentia, & plantæ & animalia, corrumpuntur, consumit enim ipsum seipsum. Quemadmodum enim multa flamma comburit et corrumpit paucam, eo quòd alimentum consumat, sic naturale calidum primo digestiuum, consumit materiam in qua est.

Ostendit causam breuitatis vitæ accidentalem. Et dicit ꝙ, cum viuentia alimentum recipiant, quæcunq; stant per aliquod tempus continuum, ita ꝙ alimentum non recipiunt, aut corrumpuntur, aut sunt breuis vitæ: quia calidum, quod digerit nutrimentum, non inueniens nutrimentum quod digerat conuertit se supra suum humidum, & consumit humidum, quod est subiectum sibi: & per consequens consumit seipsum. sicut enim multa flamma corrumpit paruam, quia consumit humidum, quod erat nutrimentum minoris flammæ, & sic corrumpit se per accidens: sic calidum naturale, quod digestiuum nutrimenti consumit subiectum, in quo est: ad cuius corruptionem sequitur corruptio ipsius, & per consequens totius aggregati. Deinde cum dicit

N. LEON.

Aquatilia autem terrestribus minus longæua, non quòd simpliciter humida sint, sed quòd aquosa. huiusmodi vero humidum facile corrumpitur, quoniam frigidum est, & ex facili congelatur.

Aquatilia autem gressibilibus minus longæ vitæ, non quia humida simpliciter, sed quia aquosa. Tale autem humidum facile corruptibile: quia frigidum, & congelabile de facili.

Asignat Philosophus causam lõgitudinis vitæ in quibusdam animalibus in comparatione. Et diuiditur in partes duas. In prima probat, ꝙ aquatilia sunt breuioris vitę gresibilibus. In secunda, ꝙ sanguinem habentia sunt longioris vitę quã exanguia. {ibi exanguia} In prima dicit ꝙ aquatilia sunt breuioris vitæ gresibilibus. Sed non quia sunt humida sunt breuioris vitæ. tunc enim omnia animalia humida essent breuioris vitæ, quod falsum est. ideo non ex hoc ꝙ humida sint, sunt breuioris vitæ, sed quia aquatilia sunt. Aquosa autem, quia habent humidũ, grossum congelabilia sunt & frigida: & talia de facili sunt corruptibilia & moribunda. Secundo ibi.

Aquatilia sunt breuioris uitæ gressibilibus.

N. LEON.

Et quæcunq; sanguine carent eandem ob causam, nisi magnitudine sibi suffragentur. non enim pinguitudinem, neq; dulcorem habent. In animalium nanque genere pingue dulce est. & icciredò apes plerisq; maioribus animalibus diuturnioris sunt vitę.

Et exanguia propter idem, si non magnitudine recompensetur. neque enim pinguedinem habent neque dulce. In animali enim quod pingue, dulce. Propter quod apes longioris vitæ alteris maioribus animalibus.

Declarat propter quam causam exanguia sunt breuioris vitæ quàm sanguinem habentia. Et dicit ꝙ exanguia propter idem sunt breuioris vitæ q̃ sanguinem habentia: quia habent humidum aquosum. sunt. n. sine sanguine, sanguis vero est calidus & humidus: tale. n. aer eum est. Quia igitur carent sanguine, habẽt humidum aquosum: & talia sunt de facili corruptibilia. nisi fiat recompensatio humidi in magnitudine. Si enim humidum fuerit magnum, cum tamen humidum fuerit proportionale, erũt longæ vitæ: quia, quę non habent sanguinem non habent nutrimentum dulce, neq; pingue. Si autem sunt animalia quæ habẽt nutrimentũ dulce, sicut sunt apes; talia sunt longioris vitæ quibusdam sanguinem habentibus. Et ideo apes, cum vtantur dulciori nutrimento, longioris vitæ sunt quibusdam animalibus maioribus sanguinem habẽtibus. Deinde cum dicit.

Sanguis est calidus et humidus.

Animalia, quæ habẽt nutrimentũ dulce, sunt lõgioris uitæ quibusdam sanguinem habentibus.

N. LEON.

In stirpibus autem sunt quę longissimæ sunt vitæ, & quidem magis quam in animalibus. primum quidem, quoniam minus sunt aquosæ. quamobrem non de facili congelantur, deinde pinguitudinem habent & lentorem: & cũ siccę sint & terreę, non tamen facile siccitati obnoxium habent humidum.

In plantis autem sunt, quę lõgissime vitæ & magis quã in animalibus. Primum quidem, quia aquosa minus: quare non facile congelabilia. Deinde habent viscositatem & frigiditatẽ & sicca & terrestria existentia: non tamen habent facile siccabile humidum.

Asignat causam longitudinis vitæ in plantis. Et diuiditur in duas. In prima asignat causam longitudinis vitæ in plantis, comparando ad animalia s'm differentiam, In secunda secundum conuenientiam ibi. {Accidit autem} Adhuc prima in duas. In prima asignat causam essentialem & naturalem. In secunda accidentalem. ibi {De hoc autem} In prima dicit ꝙ in plantis sunt quædã, quæ sunt longæ vitæ magis quam in animalibus. Et ratio huius est: quia minus habent humidum aquosum, & ideo minus congelabile & exiccabile. Iterum quia habent viscositatem. Et hoc patet, quia inflammabilia sunt cito. quæ autem sunt cito inflãmabilia viscosa sunt: & iterum habent frigiditatem terrestria & sicca: sed non habẽt siccitatem mortiferam, sed reprimentem & domantem humidum. Sed non propter hoc habent humidum de facili exiccabile: quia aereum est, nõ aquosum. Secundo ibi.

In plantis sunt quædam quæ sunt longioris uitæ quàm in animalibus.

N. LEON.

Quod autem diuturnior arborum sit natura sumere causam oportet: peculiarem nanq; habent illam animalium respectu, exceptis tamen insectis.

De hoc autem quòd est naturam arborum esse durabile: oportet accipere causam. Habent. n. propriam ad animalia, propterquam ad entoma.

Asignat causam accidẽtalem. Et primo proponit intentum, secundo asignat causam. ibi {Iuuenes} In prima dicit ꝙ ex his, quæ dicentur, oportet accipere causam propter quam quædam plantæ sunt longioris vitæ quibusdam animalibus. Habẽt enim propriam causam quare longioris vitæ sunt in comparatione ad animalia, præterquam ad entoma. Secundo ibi.

N. LEON.

Nouæ enim continuo fiunt stirpes, icc irco diuturnæ. semper enim alij quidem exeunt rami, alij vero senescunt, radicum quinetiam similis est modus, sed non simul omniũ: sed aliquando quidem stirpes solum, & rami interierunt, alij autem suborti sunt. Cum autem sic se habuerint radices, aliæ sanè ex restanti fiunt: & hoc semper perseuerat modo, aliæ quidem corruptę, aliæ vero genitæ: & ideo protensæ sunt vita.

Iuuenes enim semper plantæ fiunt; propter quod multi temporis. Semper enim alteræ germinationes, hæ autem senescunt,

nescunt. & radices similiter, sed non simul, sed aliquando quidem solus stipes & rami perierunt: alteri autem iuxta nati sunt. Cum autem sic fuerint radices, aliæ ex existente generantur, & sic semper manet: hoc quidem corruptum, hoc autem factum, propter quod longæ vitæ.

Assignat causam huius. Et primo facit hoc, secundo comparat plantas ad animalia quantum ad hoc. ibi {Assimilantur} In prima dicit quod causa quare plantæ quædam sunt longioris vitæ quibusdam animalibus est, quia reuiuiscunt semper: & propter hoc multum tēpus durant germinationes, ita quod modo germinat vnus ramus, & alius exiccatur. Similiter modo germinat vna radix, alia exiccatur, sed non simul. Non enim simul semper radix germinat, & radix exiccatur: sed contingit quod radix germinat: & stipes & rami exiccati sunt & corrupti: & alij iuxta illos nati sunt. Cum autem radices fuerint aliæ, & aliæ fit generatio radicis ex præexistentibus radicibus. Vel quod exponatur ex, idest post: vt sit sensus (ex existente generantur) idest post radicem existentem generantur aliæ: & sic semper istud corrumpitur, illud autem generatur.

Dubium. Et propter hoc plantæ videntur esse longæ vitæ, & longioris quibusdam animalibus. Vtrum autem talis plantæ sit vna & eadem numero nunc & prius, dubium est. Sic autem est de plantis, vt de animalibus. In animalibus autem forte est vna pars, per cuius vnitate animal est vnū: sicut cor. si enim cor vnum, & animal vnum: si non est vnum, animal non est vnum secundum numerum, immò aliud: & hoc dicit Arist. in lib. de Animalibus. Querit.n. de mōstris, vtrum sit vnum animal numero: vt si habeat duo capita vel vnum caput, quod partes inferiores duplices: & dicit, quod si cor vel proportionale ei est vnum, animal est vnum, si non, non. *Solutio.* Similiter dicendum est de plātis. quod, si est vna pars in plantis, per cuius vnitatē dicitur planta vna, q̄ consistit in contactu trunci & radicis, quod sit vna & planta vna: si vero non est vna. Secundo ibi.

N. LEON. *Similes autem sunt stirpes insectis, vt dictum est prius. diuisæ nanq; viuunt, duoq; & multa de vna efficiuntur.*

Assimilātur aūt plantæ entomis, sicut dictum est prius. Diuisæ enim viuunt, & duo & multa fiunt ex vna.

Assimulatio plantarū entomis. Comparat plantas ad entoma. Et primo secundū conuenientiam. Secundo secundum differentiam. ibi {Entoma aūt} In prima dicit quod plantæ in hoc assimilantur entomis, quod sicut entoma decisa viuunt, quia habent vnam animam, quæ actu est vna, sed virtute & potestate plures: similiter plantæ habent animam, quæ quidem actu est vna, potentia autem plures. Secunda ibi.

N. LEON. *Verum insecta ad vitæ vsq; actum perueniunt, multum vero temporis durare nequeunt. instrumentis enim carent, neq; illa quod in vnoquoq; est principium efficere potest. id autem, quod est in stirpe, potest. vbiq; enim cum radicem, tum caudicem potestate habet, quamobrem ex ea semper aliud quidem nouellum prouenit. Aliud vero senescens, ita quòd parui refert vt eo sint diuturnæ modo, quo sunt illę q̄ transferuntur: in ipsa nanq; translatione istbæc quodammodo accidere quispiam asseuerare potest. pars enim quædam est id, quod transfertur. Verum in translatione quidē separatis ita accidit partibus: ibi autem per cōtinuum. causa vero, quoniam vbiq; potestate inest principium.*

Entoma autem vsq; ad viuendum peruenerunt. multo autem non possunt tempore. Non enim habent organa, neq; facere potest ipsa principium in vnoquoque. quod autem in planta, potest. vbiq; enim radicem & germen, potentia. propter quo ab hac semper prouenit hoc quidem nouum, hoc autem senescens, modico aliquo differentia in esse longæ vitæ sic: quemadmodum quæ asplantantur. Etenim in asplantatione modo aliquo dicet vtiq; quis eadem accidere. Particula enim quadā est quæ asplantatur. In asplantatione quidem igitur separatis accidit hoc: ibi autem per continuum. Causa aūt, quia inest vbiq; principium, virtute existens.

Entoma quare decisa, lōgo tempore viuere nō possunt. Comparat plantas ad entoma secundum differentiam. Et dicit quod quāuis plantę conueniunt cū entomis in hoc quod sicut entoma decisa viuunt, sic & plantę. In hoc tamen differunt, quod entoma licet decisa viuant, tamen multo tempore viuere non possunt. Et ratio huius est, quia ad hoc quod possent conseruari in esse oportere quod haberent organa diuersa, vt os & stomachū. Nunc autem non habēt.

Plantæ diuisæ, longo tempore viuere nō possunt. Non enim possunt habere in quacunque parte principium quo recipiant nutrimentum: & ideo non possunt multo tēpore viuere: possunt tn̄ per aliquod tēpus, quia possunt esse per aliquod tēpus, absq; hoc quod recipiant alimentū. Sed plantæ decisæ multo tempore viuere possunt. & ratio huius est, quia fere habēt in qualibet parte potentia & virtute germen & radicem, habēt.n. in nodis. Ideo decisa viuunt per multum tēpus: quia possunt trahere alimentum: & quia habent germen possunt generare. Ita quod modo generatur vnus ramus & alius corrumpitur: & modica est differentia quātum ad esse inter ista: vnde sic accidit in istis, sicut in asplantatis. In asplantatis enim mouetur vnus ramus de vno loco, & asplantatur alibi. Sic in proposito vnus ramus corrumpitur, & alius generatur. In hoc tamen est differentia, quia in asplātatis accidit hoc in diuersis: sed in proposito hoc accidit in vno & eodem indiuiduo. Causa autem quare ramus sic potest asplantari, est, quia quasi in qualibet parte, potentia, & virtute existit principium. ex quo potest accipere alimentū & alius ramus generari. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Accidit autem in animalibus & in stirpibus. In animalibus etenim mares magna ex parte sunt diuturniores. Horum vero summæ partes imis sunt maiores. Pomilionis nanq; speciem magis refert mas quàm fœmina: sursum autem est calidum, frigidum vero deorsum In stirpibus autem quæ grauioris sunt capitis eæ nimirum longioris sunt vitæ. tales vero sunt quæ non sunt annuæ, sed arborosæ. Sursum enim plantæ & ipsius caput est radix. Annuæ autem infernæ cum augmentum, tum fructus capiunt.*

Accidet autem idem in animalibus & plantis. In animalibus enim, longioris vitæ masculi, vt in pluribus. Horum autem, superiora maiora, quàm inferiora. Magis enim nanus masculus quàm femella. In superiori autem calidum, & frigidum in inferiori. Et plantarum quæ capitę graues, longioris vitæ. Tales autem quę non epeteia, sed arborosa. superius enim plātæ & caput, radix est. epeteia autem inferius, & fructus accipiunt & augmentum.

Assignat causam longitudinis vitæ in plantis per comparationem ad alia secundum conuenientiam. Et primo facit hoc. Secundo excusat se ab insufficienti determinatione: & dat intentionem suam respectu partis sequentis. ibi {Sed de hoc quidem} In prima dicit quod idem accidit in animalibus & plantis, sicut accidit in animalibus, quòd masculi vt in pluribus sunt longioris vitæ quā femellæ: masculus enim & femella in proprie inueniuntur in plantis. Masculus enim proprie dicitur, qui potest generare in alio: femella, in qua aliquid potest generari ab alio.

Masculus & femella impro prie dicuntur in plantis.

alio. Sed sic non accipiuntur masculus & fœmina in plantis: sed quia habent quasdam proprietate mascularum & femellarum. Masculus.n. maioris virtutis est, vt i pluribus femella. & ideo in eadem specie, plantæ quæ maioris virtutis sunt in fructificando, dicuntur masculi: quæ aũt minoris, femellæ. Masculus in animalibus habet partes superiores grosiores quàm inferiores: femellæ vero econtrario. & ratio huius est, quia masculi calidiores sunt femellis. calidi autem est mouere ad superius: idest plus eleuatur de nutriméto in masculis ad superius ꝗ in femellis. Sed femellæ sunt frigidæ. frigidi vero est mouere ad inferius: ideo fœminæ partes illas grosiores habẽt quàm masculi: & ex hoc potest reddi causa cuiusdam, quod accidit in casu masculi & femellæ. Si enim cadit masculus: secundum partes superiores primo cadit. & huius ratio est, quia partes illæ sunt magis graues. Si vero cadit femella, primo cadit secundum partes inferiores. Et hoc est ꝙ magis graues sunt. Et iterum nanus magis est masculus quã femella. Nõ intẽdit aũt ꝙ semper nanus sit masculus proprie, sed pro tanto magis nanus est quàm femella: quia participat magis ꝓprietatẽ nani masculus ꝗ femella: quia nanus partes superiores grosiores habet quàm inferiores. similiter est & in plantis ꝙ quædã habent partes superiores grosiores quàm inferiores: aliæ autem habẽt inferiores grosiores: & illæ, quæ habent superiores grosiores longioris vitæ sunt. & arborosæ magis superius, pars enim superior plantæ & caput, est radix. Tales aũt multam caliditatem habentes, per radices trahũt alimentum & lõge propellunt ad superius, & ideo arborosa sunt superius, & propter abundantiam ipsius calidi sunt longe vitæ: femellę autem breuis vitæ sunt propter defectum calidi & fructus emittunt & augmentant magis circa partes inferiores: quia calidum paucum existens, nõ potest longe propellere nutrimentum. Secundo ibi.

Masculi sunt magis nani quã femellæ.

N. LEON. *Cæterum de ijs sanè separatim in cõmentariis de stirpipibus pertractabitur. In præsentia autem aliorum animalium cum protensionis, tum breuitatis vitæ dicta est causa. Reliquum igitur est contemplari de iuuentute & senectute: necnon de vita & morte. ijs nãque determinatis, ea, quæ de animalibus est ratio, finem certe habebit.*

Sed de hoc quidem secundum se, in his quæ de plantis determinabitur. Nũc autem de alijs animalibus dicta est causa de magnitudine vitæ: & de vitæ breuitate. Reliquum autem nobis considerare de iuuentute & senectute: & vita & morte. His enim determinatis, finem vtiq; habebit quæ de animalibus methodus.

Respõdet, tacitæ obiectioni.

Excusat se de insufficientia, & dat intentionem suam respectu partis sequentis. Et quia aliquis crederet ꝙ deberet de plantis determinare: dicit ꝙ de hoc, scilicet de plantis secundum se quæ est natura plantarum, in libr. de Plantis determinabitur: sed ad præsens dictum est de causa lõgitudinis & breuitatis vitæ in animalibus. Sed adhuc relinquitur nobis cõsiderare de Iuuentute & Senectute, de Morte & Vita. cũ enim determinatum fuerit de istis sufficienter, determinabitur de animalibus.

Explicit Liber de Longitudine & Breuitate Vitæ, cum expositione Fratris Petri de Aluernia.

ARISTOTELIS STAGIRITAE,

PERIPATETICORVM PRINCIPIS, De Iuuentute & Senectute, Vita & Morte, & Respiratione.

Cum Petri de Aluernia præclarissima expositione.

SVMMA LIBRI.

De Iuuentute & Senectute, Vita & Morte, Inspiratione & Respiratione, quibus animalium vita consistere ac diuersificari dicitur causis, & naturæ ipsorum modu, tũ ex propria, tum ex aliorum sententijs exquisite tractatur.

LECTIO PRIMA.

Viuentium omnium vnam eandemque numero esse partem, qua viuũt: ipso vero esse plures & diuersas, causaque in medio esse.

DE Iuuentute autem & Senectute: & de vita & morte, nunc est dicẽdum. Et fortasse necesse erit simul spirationis explicare causas. quibusdam enim animalium ob hoc ipsum cum viuere tum non viuere contingit.

N. LEON. *Conscripturus qui de Iuuen. & Senect. Vita et Morte Inspiratione & Resp. in unum ... forte ... Arist. ignorantiæ: quia non ... ... sed ... ... quæ in ... simul tradidit ut ... patere potest.* Tex. com. 1.

DE Iuuentute autẽ & Senectute, & Vita et Morte: nunc dicendum. Simul autem & de respiratione necessarium forte causas dicere. Quibusdam enim animalium propter hoc accidit viuere & non viuere.

SIcut dicit Philosophus Primo Physicorum, innata est nobis via ea nobis notioribus & prioribus, in notiora & priora naturæ. sumus enim secundũ naturam rationales. rationis aũt est deuenire in cognitionem ignoti, ꝗ non fit nisi per cognitionẽ alicuius prius magis noti: & cognitũ non fit nisi ex cognitis. Hinc ergo innata nobis via est ex prioribus & notioribus nobis procedere in cognitionẽ ignoti. Sed nobis ignotiora, vt frequẽtius, sunt notiora naturæ: quia ignotiora nobis sunt magis entia, & talia sunt nota magis secundum naturam: ergo innata est nobis via ex notioribus procedere in notiora & priora naturæ. Priora & notiora nobis sunt vniuersaliora magis. cuius ratio est, quia illud quod est propinquius ei, ꝙ est nobis maxime notum secũdum intellectum, est nobis prius & notius s'm intellectum: & hoc patet per definitionem prioris & notioris. maxime autem nobis est notum ens simpliciter sumptũ, quod est maxime vniuersale: huic autem est propinquius magis vniuersale. ergo prius & notius est nobis secundum intellectum: particularia autem, & minus vniuersalia, & magis determinata sunt notiora naturæ. Illud enim est notius secũdum naturam, quod est magis ens actu, vt dicitur Nono Metaphy. minus autem vniuersalia, & magis determinata, sunt magis entia in actu: & ideo minus vniuersalia sunt magis notiora & priora naturæ. Procedendum est igitur nobis secundum naturam nostram ex vniuersalioribus magis, & indeterminatis ad minus vniuersalia & magis determinata. Et hunc processum tenuit Aristo. in omnibus suis considerationibus ferè, maxime autem in scientia Naturali. Primo enim considerauit ens mobile & de principiis eius: & de his, quę consequuntur ipsum secundum ꝙ huiusmodi, puta in lib. Physicorum, qui apud Antiquos dicitur de Naturali Auditu. In ipso enim considerauit de ente mobili & de principiis eius, & de his quæ insunt

Tex. cõm. 10.

Arist. in omnibus suis considerationibus fere procedit ex vniuersalioribus et magis indeterminatis ad minus vniuersalia & magis determinata.

insunt ipsi secundum q huiusmodi, deinde considerauit de ente mobili sub ratione magis determinata: &, quia prima determinatio entis mobilis videtur fieri per motum localem simplicem, qui est primus motuum, ideo secundo determinauit de ente mobili secundum q est primo mobile motu simplici ad vbi, & de contrariis eius, & principiis, & per se passionibus secundum q huiusmodi. Et hoc fecit in libro de Cœlo & Mundo. post hæc autem fit determinatio entis mobilis per motum ad formam, simpliciter autem ens mobile ad formam proprie est generabile & corruptibile. & ideo tertio considerauit de ente secundum q est generabile & corruptibile in vniuersali: &, quia eiusdem scientiæ est considerare aliquod genus: & primum in illo genere, ideo in eadem tertia parte considerauit de generabilibus & corruptibilibus, quæ sunt causa generationis & corruptionis in aliis. fecit autem hoc in libro de Generatione. Sequens autem determinatio entis mobilis fit per motum ad formam mixti, secũdum quòd mixtum est. Sed est considerandum q de corpore mixto in vniuersali põt esse triplex consideratio, est enim quoddam corpus mixtum, quod non vere mixtum est ex quatuor elementis, sed in via ad mixtionẽ: vel magis ad mixtum, quod fit per hoc q vnum elementum mouetur ad locum alterius: & alteratum ad naturam illius, constituitur medium quodammodo, vel generatur in loco eiusdẽ multum alteratum ad naturam ipsius. Et de tali corpore mixto, & de causis, & principiis eius, & de his quæ insunt ei secundum q huius, fecit Philosophus cõsiderationem in tribus libris Primi Meteo. fere, in quibus determinatur de Meteorologicis, à quibus liber ille denominatur: quod dico propter finem Tertij, vbi considerationem quãdam facit de generatione mineralium in vniuersali, puta in illo capitulo. Quæcunq; autem in ipsa terra inclusa. Aliud est mixtum vere ex quatuor elemẽtis, & quia eiusdẽm est cõsiderare aliquam naturam vniuersaliter, & primũ in illa natura, sicut ens vniuersaliter, & ens primum: sicut patet ex quarto Metaph. prima autem in genere mixtorum secundum naturam sunt mineralia, ideo in eadem parte considerandum esset de mixtis in vniuersali, & mineralibus: sed non est à Philosopho traditum: vel si est, nobis non apparuit, quamuis ab aliquibus traditum inueniatur. De mixtis autem in vniuersali non habemus à Philosopho, nisi inquantum determinauit de ipsis secũdo de Generatione, nec de mineralibus, nisi quantum breuiter dixit in fine Tertij Meteororum. Sunt etiam quædam passiones & proprietates, quæ sequuntur tã uere mixta, quàm quę dicuntur admixta ratione qualitatum primorum corporum simplicium secundum q huiusmodi, vt puta generatio, corruptio, putrefactio, digestio, indigestio, liquatio, coagulatio, & species earum, de quibus Philosophus considerationem facit in Quarto Mete. Propter quod Alex. dicit in commentario suo super eundem Quartum, q melius continuatur libr. de generatione quàm primis libris. Dicunt tamen aliqui q in eisdem fit cõsideratio de mixtis in vniuersali, secundum q mixta sunt, sed primum videtur rationabilius. Vlterius determinatio entis mobilis fit ad formam mixti animati, puta de corpore animato, & de his quæ insunt secundum q animatum est, & de ente secundum q mobile est ad huiusmodi formam mixti animati, puta de corpore animato. Et de his quæ insunt per se, hæc fit consideratio in sequentibus libris. Ista autẽ consideratio de corporibus animatis distinguitur in tres partes. In eam: quæ est de anima, & in eam, quæ est de communibus passionibus animæ & corporis. Et in illã, quæ est de corporibus animatis, cuius ratio põt sumi ex hoc quia sicut Philosophus dicit in primo de generatione partium animalis. Quando aliquod commune consequitur aliqua plura oportet seorsum considerare illud commune, ne oporteat idem sæpius repetere considerando singulas partes illius: anima vero communiter inest omnibus corporibus animatis sicut actus, similiter & passiones prędictæ consequuntur omnia vel plura illorum, & ideo seorsum considerandum est de anima, & de passionibus eius. Sed intelligendum q passionum conuenientium animæ & corpori, quædam sunt, quæ sufficiẽter causantur in corporibus animatis ab anima. quædam autem in hoc dependent ex aliqua causa, vel dispositione corporis, vel aliquo exteriori: & de illis, quæ sufficienter ab anima causantur secundum q huiusmodi, non oportet consideratione esse separatam ab illa, quæ de corporibus, vel ab illa, quæ est de anima. illæ vero quę depẽdent ex causa extrinseca possunt considerari secundum ordinem quem habent ab anima, puta secundum quòd causantur ab anima, vel secundum principium cognoscendi ipsius. Et secundum hanc rationem consideratur de ipsis in lib. de Anima, & sic cõsiderat Philosophus de Nutrimento & Nutribili, & Sentire & Sensibili, & Motiuo & Mobili in libro de Anima, vel possunt considerari secundum illud quod sunt, & secundum quòd dependent à causa extrinseca, vel ex dispositione corporis: & sic possunt seorsum cõsiderari ab anima. Secundum vero hanc rationem Philosophus considerauit de ipsis in parte scientiæ Naturalis, quæ inscribitur de passionibus communibus animæ & corporis. Distinctio autem harum passionum potest accipi secundum distinctionem partium animæ. partes autem animæ secũdum Philosophum Secundo de Anima sunt quatuor secũdum gradus viuentium, scilicet vegetatiuum, motiuum, sensitiuum, & intellectiuum. Intellectiuum autem nulla sequitur passio communis eius & corporis: quoniam per se non vtitur corpore, cum nõ sit virtus organica: & ideo relinquitur quòd passiones prædictę distinguuntur secundum distinctionem trium partium: ita quòd quædam cõsequuntur vegetatiuum, secũdum quòd vegetatiuũ, quædam sensitiuum, quædam motiuum secundum quòd motiuum. Ille verò quæ consequuntur vegetatiuum, sunt secundum doctrinam considerandæ prius. Sicut enim vegetatiuum prius est secundum viam naturæ & doctrinæ secundum Philosophum: & sensitiuum motiuo, sicut apparet ex secundo de Anima, sic passiones vegetatiui præcedunt passiones sensitiui, & hæc illas, quæ motiui. Vegetatiuum autem potest considerari quantum ad acceptionem naturæ, vel esse, vel quantum ad ipsam naturam vel esse, vel quantum ad amissionem. quantum ad primum debetur ei generatio, quæ est via in esse eorum. quantum ad secundum, vita, quæ est vel ipsa natura, vel operatio cõsequens naturam: quantum ad tertium, mors. Vita autem vegetabilium consideratur, vel secundum se, vel quãtum ad causas, vel quantum ad ea quibus conseruatur in esse, vel quantum ad dispositiones consequentes ipsam. Illa autem, quibus conseruantur, sunt duorum generum. vita. n. in istis consistit per calidum continue resoluens humidũ: & ideo continua fit in habentibus ipsam deperditio: propter quod nutrimento indigent. Nutrimentum autem dicitur ad nutribile: & ideo circa viuentia oportet considerare de nutrimento & nutribili. Iterum vita constat per calidum, quod indiget refrigeratione, vt apparet infra: & ideo circa ipsam consideranda est causa talis refrigerationis & motus secundũ quem fiunt dispositiones, quæ consequuntur

Triplex est consideratio in vniuersali de corpore mixto.

T. c. primo.

Albertus.

Cap. 28.

T. c. cõ. 18.

Tex. c. 3. & 34.

Vegetatiuum tripliciter considerari potest.

Vita constat per calidum, quod indiget refrigeratione.

ſequuntur viuentia vel conſequuntur ratione commixtionis qualitatum ſecundum aliquam proportionem, ſicut ſanitas & infirmitas, vel conſequuntur diſpoſitionem alicuius partis organicę principaliter, ſicut Iuuẽtus & Senectus. Eſt enim iuuentus augmentatio, & partis refrigeratio: Senectus eſt defectus eiuſdem cuius eſt pulmo, vel branchię, vel aliquid proportionale. Circa vitam autem oportet conſiderare cauſas vitæ abſolute, uel cauſas longitudinis & breuitatis ipſius, ergo ad perfectã cognitionem vegetabiliũm oportet omnia iſta conſiderare. Mors autem & generatio in vegetabilibus attributionem habẽt ad vitam. generatio quidem eſt ſicut vita, mors vero ſicut priuatio. Similiter refrigeratio naturalis calidi, in quo conſiſtit vita attributionem habet ad ipſam ſicut conſeruatiuum. Iuuentus autem & Senectus ſimiliter attributionem habent ad ipſam ſicut diuerſi ſtatus eiuſdem, & ideo de iſtis omnibus conſideratur in lib. de Morte & Vita, ſecũdum ꝙ habent attributionem ad vitam. Sic enim de ipſis quodãmodo eſt ſcientia vna. & circa iſta, primo cõſiderandũ eſt de morte & vita, quia iſta priora ſunt ſecundũ generationẽ, propter quod & via doctrinæ. Deinde de nutrimento & nutribili, quibus indigent viuentia ad perfectionem & cõſeruationem. Deinde de cauſis longitudinis & breuitatis vitæ. Illud. n. quod eſt cauſa vitæ amplius vel minus, factum eſt cauſa longitudinis & breuitatis vitæ, quæ præcedit conſiderationem de morte & vita, quia ibi conſiderat de cauſis cuiuſdam corruptionis animalium, quæ ſupponitur in libro de Morte & Vita.

Generatio eſt ſicut vita, mors vero ſicut priuatio.

Deinde de ſanitate & ægritudine, de nutrimento & nutribili, de ſanitate & infirmitate in vniuerſali, aut nõ conſiderauit Philoſophus ſeorſum, aut ad nos non peruenit, quamuis aliqui expoſitores ipſius de his tractatus compoſuerint. Circa ſenſitiuũ vero conſiderare contingit ipſum ſenſibile, quod eſt motiuũ ſenſus: & ſenſum, qui mouetur à ſenſibili, & ipſum ſentire, quod eſt eius operatio ſequens. De ſenſibili ſecundum ꝙ motiuum eſt actu: & ſenſitiuo, ſm ꝙ mouetur, determinatum eſt in libro de Anima, de ſenſibilibus autem ſecundum ſe, quale exiſtẽs poteſt mouere ſenſum: & de ſenſitiuo quantum ad diſpoſitionem materiæ, quæ diſponit ad ipſum ſentire, determinatum eſt in libro de Senſu & Senſato. Circa ſentire autem contingit conſiderare operationem ſenſitiuarum virtutum exteriorum principaliter, quę dicitur vigilia, & eius priuationem, quę dicitur ſomnus: & de iſtis determinatum eſt lib. de Somno & Vigilia, in quo determinatur de iſtis ſecundum ſe, & ſecundum ꝙ pendẽt ex aliqua diſpoſitione corporis. Poteſt etiam conſiderari operatio alicuius, vel aliquarum virtutum interiorum, & hoc modo conſideratur de Memoria, & Reminiſcentia in libro de Memoria & Reminiſcentia. Circa motiuum autem animalis contingit conſiderare cauſas motus animalium partium organicarum motus. Primo modo fit conſideratio de cauſis motus animalium, libro de Motibus animalium oportunis ad motum. Pars autem ſcientiæ naturalis, quæ eſt de corporibus animatis, diuiditur in eam, quæ eſt de corporibus animatis anima vegetatiua: & in eã, quæ eſt de corporibus animatis aĩa ſenſitiua. Pars autẽ quæ eſt de corporibus animatis anima vegetatiua traditur in libro de plantis, quem non fecit philoſophus, ſed diſcipulus eius Theophraſtus. illa autem, quæ eſt de corpore animato anima ſenſitiua, tradita eſt in lib. de animalibus. Et ſic apparet quæ eſt intentio philoſophi in tota Naturali philoſophia. Ex quo patet quòd intentio philoſophi eſt in hoc tractatu, qui ſcribitur de Morte & vita, vel de iuuentute & ſenectute, de vita, & de his, quæ attribuuntur ei, puta inſpiratione & reſpiratione. Iuuentute & ſenectute, & morte determinare. Diuiditur autem iſte liber in duas partes. procemiũ, & tractatum. in procemio dat intentionem ſuam. In tractatu proſequitur ſuum intentum. Secunda ibi {Quoniam autẽ de anima} in prima dicit ꝙ poſtquam determinatum eſt de cauſis longitudinis & breuitatis vitæ, tam in plantis quàm in animalibus, conſequenter dicendum eſt de iuuentute & ſenectute, qui ſunt quidam ſtatus viuentium. Iuuentus quidẽ eſt quidã ſtatus perfectus. ſenectus autem eſt ſtatus defectus. Similiter dicendum eſt de vita & morte, quæ quidẽ eſt terminus vitæ. Similiter dicẽdum eſt de infrigidatione, quæ in quibuſdam fit per inſpirationem & reſpirationem; in quibuſdam aũt fit per inſpirationem, & non aliter. Refrigeratio autem neceſſaria eſt viuentibus propter ſaluationem naturalis calidi, determinandum eſt igitur de cauſis reſpirationis & inſpirationis. hoc autem faciendum eſt, quia quibuſdã animalibus ineſt viuere propter reſpirationem, non viuere autem ſiue mors pp defectum reſpirationis. Sic igitur patet ꝙ dat intentionẽ ſuã reſpectu trium, quorũ eſt primum iuuẽtus & ſenectus: ſm mors & vita: tertiũ eſt inſpiratio & reſpiratio. Dicit aũt quibuſdam, quia in quibuſdam aĩalibus magis manifeſtum eſt reſpirationem eſſe neceſſariam ad vitam, q̃ in alijs: & defectum ipſius eſſe cauſam mortis. Scđo ibi.

Librum de Sanitate & Morbo in fine huius imprimi curabimus.

Ordo priuatorum naturalium Ariſt.

Senſibile, & ſenſitiuũ quo conſiderentur in lib. de Anima & de ſenſu & ſenſato.

Diuiſio ſcientiæ naturalis quæ eſt de corporibus animatis.

Quoniam autem de anima in alijs eſt determinatum, palamq́; eſt quòd illius eſſentia corpus eſſe non poteſt, ſed tamen quòd in aliqua corporis exiſtat parte manifeſtum eſt, & in eiuſmodi ſanè aliquo, quod poteſtatem habet in partibus, alia certæ ipſius ſiue partes, ſeu potentia, ſiue quomodolibet illas vocare deceat, in præſentia obmittantur. N. LEON.

Quoniam autem de anima in alijs terminatum eſt, & palam quoniam non eſt poſsibile ſubſtantiam ipſius eſſe corpus. ſed tamen quòd in aliqua exiſtat corporis particula manifeſtum: & in hac aliqua habentium virtutem in particulis. Quæ quidẽ igitur aliæ anima, aut partes, aut virtutes, qualitercũque quidem oportet vocare, dimittatur nunc.

Proſequitur intentum ſuum. Et diuiditur in duas. Quia enim prius oportet cõſiderare cauſam quàm effectum, in quibus cauſa notior eſt, refrigeratio autem eſt cauſam vitæ & mortis, ideo primo determinat de refrigeratione, ſecundo de morte. ibi {Eſt quidem igitur} tertio redit ad determinandum modum refrigerationis in animalibus. ibi {Tria autem ſunt neceſſaria} Et adhuc prima in duas. Primo reſumit quædam determinata in libro de Anima, ſecundo de infrigidatione determinat. ibi {Quæcũq; autem} In prima dicit, ꝙ, cùm in libro de Anima ſit determinatum de anima, & de eis potentijs, manifeſtum eſt ꝙ ſubſtantia & natura animæ non poteſt eſſe corpus: quia corpus habet nõ eſſe in corpore aliquo, ſed eſt ſubiectum alterius; anima autem habet eſſe in aliquo: ideo nõ eſt anima corpus. Sed tamen quãuis non ſit corpus, exiſtit nihilominus in aliqua parte corporis determinata. Sed eſt conſiderandum ꝙ anima duobus modis poteſt conſiderari. Vno modo ſecundum ſuam ſubſtantiam. Alio modo ſecundum ſuas potentias & virtutes, mediantibus quibus operatur. Si primo modo conſideratur ſecũdum ſuam ſubſtantiam, perficit ſic totum corpus, qui tota ipſa eſt in toto, & tota in qualibet parte: ſicut albedo tota eſt in tota ſuperficie, & tota in qualibet parte: tota quidẽ eſt ſecundum ſuam eſſentiam, non ſecundum ſuam quantitatem. Si conſideretur ſecundum potentias & virtutes, ſecundum quas operatur, cum ad operationes ſuas per iſtas

Anima quare non poſſit eſſe corpus.

Anima duobus modis conſideratur, ſecundum ſubſtantiã ſuam, alio modo ſecundum potentias & virtutes.

istas virtutes requirantur partes corporis, secundum istas virtutes est anima in diuersis partibus: vt secundum potentiam visiuam, in oculo: auditiuam in aure, & sic de aliis: & sic loquit̃ philosophus hic, ꝙ anima est in aliqua parte corporis determinata secundum ꝙ per virtutem suam determinat sibi aliquam partem corporis. quæ quidem pars asignata est de numero partiũ habentium virtutẽ aliquam, & in illa est anima. Et subdit dicens, ꝙ verũ istæ virtutes, quæ insunt animæ secundum diuersas particulas corporis debeant dici virtutes, vel potentiæ, vel partes aĩæ, ad præsens dimittatur. Non. n. refert ad propositũ, vtrum sint partes vel potentiæ siue virtutes. verũ est ꝙ Plato voluit ꝙ essent diuersæ aĩę in diuersis partibus corporis, sed istud nõ est de intentione Arist. Scd̃o ibi.

Platonis placitum de diuersitate animarum in diuersis corporum partibus.

N. LEON.

Qua autem re & animalia dicuntur, & viuere, in ijs quæ vtrunq; adepta sunt (dico autem vtrunq; & animal esse, & viuere) necesse est vnam & eandem esse partem, per quam & viuit, & id animal nuncupamus.

Quæcunq; autem animalia dicuntur & viuere, in his quidem quæ adepta sunt in vtraq; hæc. dico autem vtraq;, & quod est esse animal, & quod viuere: necesse est eandem esse & vnam particulam, secundum quam viuit & secundum quam appellamus ipsum animal.

Determinat de infrigidatione. & circa hoc duo facit. Primo probat ipsam esse necessariam viuentibus, secundo cum dicit {Quoniam autem omne viuens} determinat quomodo fiat. Circa primum duo facit primo probat ꝙ oĩa viuentia habent aliquam caliditatem naturalem, quam necesse est saluari si viuant animata. secundo cum dicit {palam igitur} probat ipsam esse necessariam. Prima in duas. In prima ostendit ꝙ in omnibus viuentibus primum principium partis animæ vegetatiuæ est in aliqua parte determinata, secundo ostendit ꝙ in illa parte est calidum, quod oportet saluari. ibi {Omnes aũt partes} Adhuc prima in duas. Primo ostendit ꝙ in omnibus viuentibus primum principium animæ vegetatiuæ est in aliqua parte determinata ex habitudine sensus ad partem animæ nutritiuæ. secundo probat hoc per alias rationes. ibi {Sed principium} Adhuc prima in duas. In prima ostendit ꝙ in omnibus animalibus necesse est vnam & eandem partem esse, secundum quam primo viuit animal, & secundum quam est animal, secundo ex hoc probat intentum suum. ibi {Quoniam igitur propriarũ} Adhuc duo facit. Primo proponit quod intendit. secundo probat. ibi {Animal quidem enim} In prima dicit ꝙ in omnibus illis, quę dicuntur animalia & viuunt, ita quòd ista duo habent, scilicet & ꝙ viuunt, & ꝙ sunt animalia, necessarium est vnam & eandem particulam esse secundum quam primo viuunt, & secundum quam primo sunt animalia. Secundo ibi.

N. LEON.

Animal enim vt animal est quòd non viuat fieri non potest: quò vero viuit, eò animal existere non est necessarium. Stirpes enim viuunt quidem, sensum autem non habent: ipsa vero sentiendi facultate animal à non animal disterminamus. Numero igitur vnam & eandem, essentia vero multiplicem & diuersam hanc esse partem necesse est. non enim idem omnino est esse animal, & vita frui.

Animal quidem enim secundum quòd animal, impossibile est non viuere. Si autem viuit sic animal existere non necessarium. plantæ enim viuunt quidem, non habent autem sensum. persentire autem animal à non animali determinamus. Numero quidem igitur necessarium vnam esse & eandem hanc particulam, inesse aũt plures & alteram. Non enim idem sunt animal esse, & viuere.

Probat hoc. Et intendit istam rationem. Secundum illud, secundum quod animal viuit, primò & realiter est animal. ergo necessarium est esse eandem particulam secundum quam primo est animal, & viuit. Consequentia manifesta est, nec eam declarat, sed declarat antecedens, & dicit, ꝙ impossibile est ꝙ animal secundum quod aĩal non viuat: ergo secundum quòd primo est animal, primo viuit. Nam si non, da oppositum ꝙ non viuat: sequitur si non viuat, ꝙ non sit animal, & tale debet esse sine vita, quod est impossibile. Quare secundum ꝙ primo est animal viuit. & dico secundum ꝙ primo est animal, & non econuerso; quia non est necessarium quòd, si aliquid viuit, quòd sit animal, [plantæ enim viuunt, & non sunt animal: quia non habent sensum: animal aũt est animal per sensum. Et concludit vlterius consequens, quòd necessarium est esse eandem particulam, secundum quam primo viuit aliquid, & est animal, numero quidem vnũ & subiecto, sed rationem differunt. Quamuis. n. idem sit subiecto & esse animal & tamen ratione differunt: quia aliud est esse animal, & viuere. Secundo ibi.

Licet sit idẽ esse animal et viuere, tamen ratione differunt.

N. LEON.

Quoniam igitur singulorum sensiteriorum, vnum quiddam commune est sensiterium, ad quod sensationes actu, necessario cõueniunt id autem medium est cum priorum, tũ posteriorum partium: (Prior nanq; dicitur pars vbi nobis sunt sensus. Posterior vero quæ ei est opposita.) Præterea etiam cum viuentium corpora per sursum & deorsum diuidantur, omnia nanque superius habent & inferius: quare stirpes etiam manifestum sanè est quòd in medio illorum altricis animæ principium constituetur.

Quoniam igitur propriorum sensitiuorum vnum aliquod commune est sensitiuum, in quod eos, qui secundum actum sensus, necessarium est obuiare: hoc autem vtiq; erit medium anterioris vocati & posterioris (anterius quidem enim dicitur, in quo est nobis sensus, posterius autem oppositum) Adhuc autem diuisio corpore viuentium omnium superiorum & inferiorum. omnia enim habent superius & inferius. Quare & plantæ palam est, quia nutritiuum principium habebunt vtiq; in medio horum.

Probat intẽtum suum, scilicet ꝙ primum principium partis animæ vegetatiuæ sit in aliqua parte corporis determinata, & vult probare ꝙ sit in medio superioris & inferioris, anterioris & posterioris. Et diuiditur in partes tres. In prima facit quod dictum est. In secunda exponit quoddã dictũ. ibi {Particula. n.} In tertia asignat rationẽ nominis particulæ illius mediæ. ibi} Tribus aũt existentibus} In prima intendit istam rationem. Eadem est particula, secundum quam aliqua sentiunt & nutriuntur: sed particula, secundum quam primo sentiunt, est in medio superioris, inferioris, anterioris, & posterioris: ergo particula, secundum quam animal primo nutritur, est in medio superioris & inferioris, anterioris & posterioris. Huius rationis Maior probata est in præcedenti particula: sed Minorẽ probat, & dicit ꝙ sensus particulares & proprij habent sensum communem, ad quem terminãtur alterationes sensuum propriorum, & quòd hoc sit verum patet ex tertio de Anima. patet enim quòd homo iudicat differentiam inter sensibilia diuersorum sensuum, vt inter album & dulce, quod non potest facere per sensum aliquem particularem: & ideo oportet ponere sensum, per quem hoc ipse faciat, & iste est sensus cõmunis. Item, manifestum est ꝙ sensus particularis non iudicat de sua operatione: ergo oportet ꝙ sit aliqua virtus, quæ hoc faciat. hoc aũt est sensus cõmunis. est igitur ponere vnum sensum cõmunem omnibus sensibus proprijs. Istæ autẽ sen-

A te. c. 145 vsque 149. Rõnes quibus probatur necessitas ponendi sensum cõmunem.

Sensus cõmunis ubi ponatur.

sus

sus cômunis est in media parte anterioris & posterioris, superioris & inferioris.& huius ratio potest esse, qa proximum mouens, & proximum motum debẽt esse simul. Primum & proximum mouẽs in animali est sensus communis, primum motum est cor:ergo sensitiuum commune est in corde, sed cor est in medio anterioris & posterioris:ergo & sensus communis. Particula igitur, secundum quam animalia primo sentiunt est in medio anterioris & posterioris. Dicitur autem anterius vnde fit motus sensibilium in ipsos sensus: posterius pars opposita. Iterum, cum corpus cuiuslibet viuentis diuidatur in superius & inferius, erit hoc in medio superioris & inferioris:si ergo primum nutrimentum sit in eadem parte cum principio sensitiuo, & illud est in medio anterioris & posterioris, inferioris & superioris: palam ꝙ principium nutritiuum est in medio superioris & inferioris, anterioris & posterioris. Secundo ibi.

Anterius & posterius in animali quid dicatur.

N. LEON. *Per quam enim partem cibus ingreditur superiorem vocamus, ad ipsum, scilicet respicientes, non ad vniuersum. Inferiorem aũt. per quam excrementum demittunt primũ.*

Particulam enim, secundum quam ingreditur alimentum, superius vocamus, ad ipsam respicientes, sed nõ ad ambiens totum: deorsum autem, secundum quam superfluum dimittunt primo.

Exponit quoddam dictum. facta enim est mentio de superiori & inferiori in plantis: ideo hic ostendit quod vocatur in plantis superius & inferius.& primo facit hoc. secundo ostendit quãtum ad hoc diuersitatem inter plantas & animalia. {Habet autem contrarię} In prima antẽ Intelligendum est quòd in plantis, ista scilicet superius & inferius, dextrum & sinistrum, ante & retro, sunt determinata secundum virtutem. dicitur autem anterius principium motus sensibilium in ipsos sensus: posterius autẽ pars opposita, dextrum vero principium motus localis, sinistrum vero pars opposita. superius, vnde alimentum sumitur, inferius, pars opposita. Secus autem in vniuerso. Ideo dicit ꝙ pars illa in plantis, in qua vel secundũ quam recipitur alimentum, dicitur esse superius: pars autem, secundum quam superfluum emittit, dicitur esse inferius. & est inspiciendum ad plantas non ad vniuersũm: econtrario enim est inferius & superius in plantis & in vniuerso. Secundo ibi.

Superius & inferius, dextrum & sinistrum, ante et retro, in plantis quid dicatur.

N. LEON. *Id autem contrario se habet modo in animalibus & stirpibus. Homini etenim propter rectam staturæ conformationem ex animalium numero, superiorem potissimum habere contingit partem ad id, quod in vniuerso est sursum: alijs vero intermedie. ipsis autem stirpibus, quæ loco non mouentur, alimentumq; de terra capiunt, necessarium est inferius hanc ipsam semper habere partem: radices enim in stirpibus proportione respondent ei, quod os in animalibus appellatur: per quod illa quidem alimentum de terra capiunt, hæc vero ex seipsis.*

Habet autem hoc contrarie in plantis & animalibus. Homini enim propter rectitudinem maxime existit hoc animalium, habere eam, quæ sursum particulam, ad id quod totius sursum: alijs autem intermedie: Plantis autem immobilibus existentibus & accipientibus ex terra alimentum, necessarium semper deorsum hanc habere particulam. Proportionales autem sunt radices plantis, & quòd vocatur os animalibus: per quod alimentum hæc quidem è terra accipiunt, hæc autem per ipsa.

Assignat diuersitatem quãtum ad superius & inferius in animalibus & plantis. Et dicit ꝙ superius & inferius è conuerso se habent in plantis & in animalibus, homo enim propter rectitudinẽ, quã habet maxime inter omnia animalia habet particulam illam, quæ superius dicitur ad sursum totius vniuersi. Habet autem rectitudinem & superius ad superius vniuersi propter duo. primũ est quia homo est perfectissimum animalium, & maxime accedit ad æqualitatem Cœli, & ideo suum superius est ad superius vniuersi. secundum est ꝙ homo maiorem caliditatẽ habet, quàm aliquod aliud animal secundum quantitatẽ sui corporis: calidi aũt est dirigere ad superius, & ideo superius hominis est ad superius vniuersi. Animalia autem alia medio modo habent superius, quia minus accedunt ad æqualitatem Cœli, & minus habent de calido dirigente. Plantæ autem habent hanc particulam simpliciter ad inferius vniuersi, & huius ratio est, quia plantæ immobiles sunt: sursum aũt in plantis est vnde recipiunt alimentum: recipiunt autem alimentum per radices, radices autem sunt terræ affixæ. Quare sursum in plantis est ad inferius.& subdit ꝙ radices in plantis proportionales sunt ori in animalibus. Sicut enim plantæ per radices recipiũt alimẽtum ex terra, ita animalia per os recipiunt alimẽtum. Item, plantæ imperfectissimæ sunt, & minus habent de calido, quàm bruta animalia. iterum minus accedunt ad æqualitatem Cœli, & ideo sursum in plantis est ad deorsum vniuersi. Deinde cum dicit.

Secundo de anima tex. 6. & 38.

Propter quid homo habeat rectitudinẽ & superius ad superius vniuersi.

Radices in plantis proportionales sunt ori in animalibus.

N. LEON. *Cum autem tres sint partes per quas omnia perfecta distermin antur animalia vna quidẽ, qua alimẽtum capiunt, altera autem qua excrementa deijciunt, tertia vero quæ inter vtranq; est media: hæc sanè in maximis animalibus pectus appellatur. in alijs autem proportione quippiam illi respõdens. distincta aũt isthęc magis est pars alijs quàm alijs. Quęcunq; aũt illorum gradiẽtia sunt ad eiusmodi ministerium adiunctas habent partes, quibus totam ferant molem, crura s. & pedes: & quicquid ijs similes habet vires.*

Tribus autem existentibus partibus, in quas diuiduntur omnia perfecta animalium: vna quidem, qua suscipit alimentum, vna autem, qua superfluum emittit. tertia autem harum media: hæc in maximis animalibus vocatur pectus, in alijs autem proportionale. Dearticulata autem sunt magis alterius altera. Quæcũq; autem ipsorum sunt processiua apponuntur & particula: quæ ad hanc administrationẽ quibus totum fertur, Kiros, crura, & pedes habentia eandem his virtutem.

In exemplari græco est χῶλα quod latine vertitur [illegible].

Declarat qualiter vocatur illa particula media, & dicit ꝙ, cum sint tres particulæ in animali: vna per quam recipiunt alimentum: alia per quam superfluum emittũt, & alia pars media: illa media vocatur in animalibus maximis pectus, in aliis autem proportionale est aliquid isti parti. Sunt enim quædam animalia, quæ istas partes habent magis dearticulatas & distinctas: quæcunque autem aliæ particulæ animalium, quæ mouentur motu progressiuo, apponuntur propter istas particulas. sicut ossa propter substentationem, caro propter repletionem istarum vacuitatem, & Kiros, & crura, & pedes. pedes. n. sunt necessarij non simpliciter, sed si debet ire. Et propter hoc philosophus reddens causam istarum partium reddit ex fine, & sic de aliis principalibus.

Tres particulæ in animali.

Pars media in aiali quæ sit.

LECTIO. II.

Ex Ipsa animalium diuisione, & plãtis partem eam, qua animalia viuunt, in medio esse, manifestum fit.

N. LEON. *Cæterum altricis principium animę in trium medio collocari partium, cum sensu, tum ratione perspicuum est.*

SEd principium quidem nutritiuæ animæ in medio trium particularum secundum sensum esse: videtur & secundum rationem.

Post-

Postquam philosophus probauit q principium partis aīæ nutritiuæ sit in medio anterioris & posterioris, superioris & inferioris per habitudinem nutritiuę ad partem sensitiuæ animæ, hic probat per alias rationes. Et diuiditur in partes duas. Primo enim ponit intentionem suam dicens, q manifestum est q principium partis animæ nutritiuæ sit in medio trium particularum, & per rationes naturales, quæ sumuntur ex sensu, & per rationem etiam communem & logicam. Secundo ibi.

N. LEON. *Pleraque enim animalium, vtrisque ablatis partibus, ea scilicet qua caput vocatur, & ea, quæ alimentū recipit cum ea sane viuunt in qua fuerit medium.*

Multa enim animalia ablata vtraque particularum: & ea, qua vocatur caput, & susceptiua alimenti viuunt, cum quęcunque vtique fuerit quòd media.

Prosequitur, & circa hoc duo facit. primo probat intentū per rationes proprias & naturales, secūdo per communes, cum dicit {Secundum rationem aūt} Circa primum proponitur rationes ostendētes suum propositum, secundo cum dicit {Secundum apparentiam} inducit conclusionem intentam. Prima diuiditur in tres ſm tres rationes, quas ponit, secundam ponit cum dicit {Adhuc aūt in plantis} tertiam ibi {Sed adhuc q principale} Prima in tres. Primo probat per signum, secundo manifestat suppositum quoddam. ibi {Palam autem} tertio assignat diuersitatem inter animalia & plantas. ibi {Necessario aūt} In prima dicit, q primum principium nutritiuæ aīæ sit in medio superioris & inferioris. Manifestum est q videmus, q multa animalia decisa vtraq; particula, s. inferiori parte, & capite, quod est pars susceptiua alimēti, pars media viuit, & quęcunque particula, in qua est pars susceptiua alimenti, pars media similiter viuit: hoc aūt non esset, nisi primū principiū partis aīæ nutritiuę esset in medio superioris & inferioris, anterioris & posterioris: ergo primū principium nutritiuū est in dicta parte. Scdo ibi.

Prima ratio natur ali que similiter ex sensu.

N. LEON. *Manifestum aūt id est accidens in insectis vt vespis & apibus: & in ijs etiam, quæ ex insectorum genere non sunt. diuisa nanque pleraq; viuere possunt propter altricem animæ potestatem. Huiusmodi vero partem actu quidem vnā habent, potestate autem plures. eo enim, quo stirpes constāt modo. stirpes nanq; defectæ seperatim viuūt, & ab vno principio multæ fiunt arbores.*

Palam autem in entomis & vespis & apibus hoc accidens: & multa autem non entomorum diuisa possunt viuere propter nutrimētum. Talem autem particulam actu quidem habent vnam, virtute autem plures. eodem.n.modo plantis constituta sunt. etenim plantæ diuisæ viuunt & separatim, & fiunt multę arbores ab vno principio.

Declarat illud signum, & habet duas partes. Primo facit hoc, secūdo excusat se à determinatione cuiusdā quæstionis. ibi {propter quam aūt causam} In prima dicit q manifestum est q partibus illis decisis, pars illa media viuit in aīalibus entomis. i. incisis, quæ habent ventrem ad vnam partem, caput ad aliam, colligato aliquo gracili & tenui, sicut sunt vespę & apes. multa.n. talium vidētur viuere diuisa, & possunt. Hoc aūt est propter principiū nutritiuū, qđ est in partibus illis. Nec hoc accidit in talibus aīalibus solum, sed etiam in pluribus non entomis, sicut in lumbricis terræ & similibus, propter eandem causam. Huiusmodi aūt particula, in qua est primum principium partis animę nutritiuę, in prædictis animalibus actu quidē est vna, sed virtute est plures: & quantum ad hoc consimiliter sunt constituta à natura ipsis plantis. videmus enim q quædam plantæ decisæ viuunt & fiunt multæ ex vna: & causa huius est, quia anima in plantis vna quidem est ſm actum, plures autem ſm virtutem: & perficit totam plantam actu, partes autem in potentia. Et sicut partes actu sunt vnum; plures autem potentia & virtute, ita anima actu est vna, & plures virtute: & sic plures actu per diuisionem. Secundo ibi.

Aialia quę dā quāri diuisa uiuunt.

N. LEON. *Quam vero ob causam eę quidē defectę viuere nequeūt, aliæ aūt transferuntur stirpes, alius erit sermo: cæterū hac in re simili sanè se habent modo stirpes & insectorum genus.*

Propter quam autem causam hę quidem non possunt diuisa viuere: hæ autem assplantantur plantarum, alter erit sermo. Sed similiter habent secundum hoc plantæ & genus entomorum.

Excusat se à dissolutione cuiusdam quæstionis. Quæreret enim aliquis, quia videmus quòd plantæ quædam decisæ viuunt: quædam aūt ita sunt quòd, si planta diuiditur, vna pars viuit, alia non: quæ huius ratio est. Et ratio dubitationis potest esse. Cum anima perficiat non solum illam partem, quæ decisa viuit, immo alias, quare vtraq; non viuit? à dissolutione huius excusat se. dicit q propter quam causam ista pars decisa non viuit si transplantatur, hoc ergo habet videri, sed alibi oportet fieri sermonem de hoc, sicut in libro de Plantis. Sed tamen sciendum est ad præsens quòd causa quare quædam plātæ decisæ viuunt, quædam non, non est ex parte substantiæ aīę nutritiuæ: quia illa totum & quamlibet partem perficit, sed hoc est ex parte illorum, quæ necessaria sunt ad hoc quòd planta viuat ad hoc.n. quòd viuat indiget potentia nutritiua primo, vel primo principio. Primum aūt principium partis animæ nutritiuæ est in aliqua parte: potest igitur sic abscindi planta, quòd vna pars nihil habebit ex illo principio, alia autem totum habebit: & tunc illa pars, quę habet de illo principio nutritiuo deciso, viuit, alia nō. Similiter planta decisa, in qua est primum principiū partis nutritiuæ animæ, si transferatur ad locum sibi proportionalem secundum complexionem viuit: si vero non, non. non ergo est causa ex parte substantiæ nutritiuæ animæ, sed ex parte eorum, quæ necessaria sunt ad hoc quòd viuat planta. Deinde cum dicit.

Plantæ diu que quare diuisæ uiuunt.

N. LEON. *Necessarium autem est altricem animam actu quidem in ijs, quę illam habent, esse vnam, potestate vero plures: similiq́ue modo principium sensitiuum. Sensum enim habere videntur ea quæ præcisa sunt.*

Necesse autem & nutritiuam animam actu quidem, in habentibus, esse vnam, virtute autem plures. Similiter autem & sensitiuū principium. videntur enim habere sensum diuisa ipsorum.

Comparat animalia ad plātas, quod ad quoddam dictum. Et primo secundum conuenientiam, secūdo secundum diuersitatem. ibi {Ad saluari} In prima dicit q in habentibus partem animæ nutritiuæ oportet animā nutritiuam actu esse vnam, virtute plures: & causa huius est, quia anima ipsa perficit totam plantam & partes: partes autem actu sunt aliquod vnum, plures secundum virtutem. similiter principium sensitiuum est vnum actu, plures virtute. Videntur enim quædam animalia decisa habere sensuum, quod non contingeret si principium sensitiuum non esset plures virtutes. Secundo ibi.

Aīam nutritiuā in plantis quare oportet actu esse unam, virtute aūt plures.

N. LEON. *Verum ad conseruandam naturam stirpes quidem facultatem habent: illa autem id præstare nequeunt, quia instrumenta ad se conseruandum haudquaquam habent: & alia quidem per quod alimentum ingeratur carent, alia vero eo quod id recipit: nulla autem cum alijs, tū ijs etiam vtrisq;.*

fi-

simili enim se habent modo huiusmodi animalia, tanquam si plura simul animalia cohæreant. Quæ autem optime constituta sunt animalia istud minime pati videntur, quoniam illorum natura quoad eius fieri potest maxime est vna. Quamobrem nonnullæ partim præcisę exiguum sanè ostentant sensum, quoniam animalem quandam detinent affectionem. ablatis nanque visceribus palpitant, vt testudines exempto corde.

Sed ad saluari naturam, Plantæ quidem possunt, hæc autem non possunt: quia non habent organa ad salutem. Et quia indigentia sunt hæc quidem capientis, hæc autem suscipientis alimentum. hæc autem aliorum & horum amborum Assimilantur enim talia animalia multis animalibus simul iunctis. Optime autem constituta hoc non patiuntur animalia propter esse naturam ipsorum, vt contingit maxime vnam. Propter quod & paruum sensum quædam faciunt diuisæ particularum, quia habent aliquam animalem passionem. Separatis enim visceribus faciunt sensum, vt cortice corde ablato.

Ratio diuersitatis inter animalia & plantas quantum ad vitã post decisionẽ partium.

Ostendit diuersitatem inter animalia & plantas, & dicit ꝙ quamuis ita est quod principium nutritiuum in habentibus ipsum sit actu vnum, virtute plures, similiter principium sensitiuum: tamen in hoc est diuersitas inter plantas & animalia, ꝙ plantæ diu possunt viuere, quia paucam exigunt diuersitatem organorum ad operationes vitæ, quæ est virtute in pluribus partibus, & põt esse actu post decisionem, animalia autem non possunt diu viuere: quia indigent ad operationes, per quas saluantur diuersitate organorum. Multa enim indigent ad minus vno organo, quo ab extra statim nutrimentum suscipiant sicut ore: & cum hoc aliquo suscipiente intra & digerente, & aliquo per quod expellatur superfluũ, & aliis diuersis. Et quanto perfectiora sunt animalia pluribus indigent, sicut apparet in progressiuis. vnde animalia talia assimilantur multis animalibus imperfectis simul iũctis. Animalia autem, quæ maxime sunt perfecta, sicut homo, talem diuisionẽ non sustinẽt. Et causa huius est, quia talia animalia maxime vnitatem habẽt: & ideo partes talium animaliũ diuisum propter motum siue passionem determinatã in illis partibus. In viuentibus autem est vna pars principalis, à qua mittitur virtus ad singulas partes, & ideo cum abscinditur vna pars remanet virtus in parte illa; quæ dicitur facere sensum aliquem & motum. & non quòd hoc peruenerit à substantia animæ ibi existente in actu, sed à virtute per modum passionis ibi existẽte in actu. Et hoc videtur intendere philosophus per illa verba {Habẽt aliquam aĩalem passionem. Quod aũt partes tales decisæ faciant sensum aliquem, declarat dicẽns ꝙ separatis visceribus faciũt sensum, sicut tortucæ ablato cordæ mouent.

LECTIO III.

Ex generatione animalium & plantarum, quod pars illa, qua viuit quodcunque animal, sit in ipsorum medio, declaratur.

N. LEON. *Præterea in stirpibus & in animalibus id palam est. & in stirpibus quidem si productionem ex semine, tum visiones & transplantationes animaduertere voluerimus.*

ADhuc autem in plantis palam & animalibus eam quæ ex spermatibus est generationem considerantibus, & incisiones, & asplantationes.

Postquam philosophus probauit ꝙ primum principium nutritiuũ est in medio superioris, inferioris, anterioris & posterioris, per rationem sumptam ex diuisione animalium & plãtarũ, in parte ista ostendit per rationem sumptam ex generatione animalium & plantarum, & habet partes duas. Primo præmittit intentum suum, secundo probat ibi {Quę enim} In prima dicit, ꝙ manifestum adhuc considerantibus generationem animalium, quæ est ex spermatibus & considerantibus asplantationes, & incisiones, ꝙ primum principium partes animæ nutritiuę est in medio superioris inferioris, anterioris & posterioris. Secundo ibi.

N. LEON. *Ex seminibus nanque generatio oĩbus contingit à medio. Quæ enim ex spermatibus est generatio, accidit omnibus ex media.*

Declarat. Et primo declarat in animalibus, secundo in plantis. ibi {Dythiron enim} tertio regreditur ad declarandum in animalibus. ibi} Et animalium sanguinem} In prima intendit rationẽ hanc. Anima nutritiua est in parte illa, ex qua accidit generationem fieri omnibus animalibus generatis ex semine: hoc autem fit ex media: est. n. semen superfluum tertiæ digestionis: quod quidem alimentum natum est conuerti ad membra. vltima autem digestio fit in corde, & ideo peruenit semen ex media: quare manifestum est quòd generationes accidunt animalibus ex medio. Quare primum principium aĩæ nutritiuæ est in medio. Secundo ibi.

Semen est superfluum tertiæ digẽonis, quod quidem in corde.

N. LEON. *Cum enim biualua sint omnia, quæ cohærent, continetur, & medium vtrarumque est partium. hinc etenim & caudex pullulat, & nascentium radix. principium autem illorum est medium. In insitionibus etiã, & transplantatis id ipsum maxime contingit ipsis truncis: quandoquidem rami simul principium & medium ipse est truncus. quamobrem aut illum auellunt, aut illi inserunt, vt vel ramus, vel radices ex illo proueniant, tanquam principium quiddam sit à medio caudicis, & radicis.*

Dithyram enim existentibus omnibus secundum quòd nata sunt: medium enim est vtriusque particularum. hinc ramusculus oritur & radix nascentium. Principium autem medium horum est. In incisionibus autem & asplantationibus hoc maxime accidit. circa pullulationes enim est principium quoddam pullulatio rami: simul autem & medium. Quare aut hoc auferunt, aut in hoc inserunt: vt autem ramus aut radices ex hoc generentur tanquam existente principio ex medio germinis, & radicis.

Probat illud idem de plantis per incisionem. Et dicit ꝙ in plantis, quæ non sunt orbatæ, sed sunt secundum ꝙ natæ sunt esse dithyron, est particula media inter partem superiorem & inferiorem: & ab illa parte oritur ramus & radices terræ affixæ. Principium enim rami & radicis est ĩ parte illa media: & istud maxime apparet in incisionibus & transplantationibus. in illo enim est principium nutritiuum. ex quo incipiunt pullulationes: incipiunt autem ex medio, videmus enim ꝙ in planta ramus oritur ad superius, radix ad inferius. quare manifestum est quòd primum principium nutrimenti est in parte media. Et propter hoc illi, qui volunt asplantare, aut inferere illam partem simul cum ramo accipiunt, vt ex illa parte generetur ramus; tanquam ibi existente principio nutritiuo, & germinis radicis & rami. Et est intelligendum ꝙ dithiron est pars, quæ est in contactu rami vel radicis. Nec est opinandum quòd pars illa sit medulla, quia medulla in plantis proportionaliter sumitur & in animalibus. In animalibus autem medulla non est primum principium nutritiuæ. Quare nec est in plantis. Tertio ibi.

Medulla in plantis quæ proportionaliter sumitur, in animalibus nõ est primum principium nutritiuæ.

In animalibus autem sanguine præditis cor primum formatur. hoc autem palam est ex ijs, quæ cum adhuc fierẽt nobis videre contingit. Quamobrem & in ijs quę sanguine ca-

carent, id, quod cordi proportiõne reſpõdet, primum gigni eſt neceſſarium. Quod autem cor uenarum ſit principium, & in ijs quæ de animalium partibus ſunt commentarijs, dictũ eſt prius. necnon quoniam ſanguis ijs qui eo ſunt præditi, ulti mum eſt alimentum ex quo fiunt membra. Manifeſtum igitur eſt quòd unam quandam in conficiẽdo cibo operam oris poteſtas ſubminiſtrat: alteram uero uentris ipſius uis. Cor autem præcipuum eſt, & finem imponit. Quapropter & ſenſitiuæ & altricis animę principium animalibus ſanguine præditis eſſe in corde neceſſe eſt: aliarum enim partium operę in alimento, huius ſunt gratia operę. oportet enim id quod præcipuum eſt ad id cuius gratia eſt perſiſtere, & nõ in ijs quæ ſunt huius gratia, ut Medicus ad ſanitatem.

Et animalium ſanguinem habentium cor ſit primo. Hoc autem palam ex quibus in cõtingentibus adhuc factis uidere contemplati ſumus. Quare & in exanguibus neceſſariũ eſt analogum cordi fieri primo. Cor autem, quòd eſt uenarũ principium, in his quę circa partes animalium dictum eſt prius: & quòd ſanguis in ſanguinem habentibus eſt ultimũ alimentum, ex quo fiunt particulę. Manifeſtum igitur quòd unam quandam operationem oris uirtus exercet, alteram autem quæ uentris circa alimentum. Cor autem gratia operis animæ huius eſt. Oportet quidem enim principale ad id cuius gratia perficere: ſed non in his quæ huius gratia, ut Medicus ad ſanitatem.

Cor eſt primum quod generatur.

Regreditur ad declarãdum iſtud idem in animalibus. Et intendit talem rationem. Primum principium generationis aliarũ partiũ eſt à corde: ſed cor eſt in medio ſuperioris & inferioris: quare primum principium nutritiuũ eſt in medio ſuperioris & inferioris. Minorem ſupponit, ſed maiorem probat, & aſſumitur ꝙ illud, quod primo generatur eſt cor, & dicit ꝙ iſtud eſt manifeſtum in his. quæ fiunt. Dicit etiam hoc ſe expertum fuiſſe in quibuſdam iam factis, & iſtud uerum eſt. Sperma enim maris in matrice mulieris reſoluitur in ſpiritum: ſpiritus autẽ iſte penetrat menſtruum mulieris, & facit ſibi domiciliũ: & iſtud uocatur cor, & ibi incipit generatio aliorum membrorum, quare manifeſtum eſt ꝙ in animalibus cor primo generatur. Similiter in non habentibus ſanguinẽ proportionale cordi primo. Vlterius aſſumit ꝙ cor eſt principium uenarum, & hoc apparet, quia uenæ ſunt delatiuæ ſanguinis: ſanguis autem generatur in corde, & ideo principium venarum eſt in corde. Nec dicitur ſanguis humidum rubeum, ſed humidum pingue & dulce. Quòd autẽ cor ſit principium uenarum, dictum eſt in libro de Animalibus. Et dictum eſt ꝙ in habentibus ſanguinem, ſanguis eſt ultimum alimentum. Ex vltimo autem alimẽto & ultima digeſtione terminata generãtur aliæ particulæ, à corde, ſicut hæpar & cerebrum. Manifeſtum eſt autem ꝙ prima digeſtio ipſius fit in ore, uel ſi non fit digeſtio, tñ eſt præparatio & via quædam ad digeſtionem. Alia digeſtio eſt in ſtomacho, & alia in hæpate, ſed de iſta nõ facit mentionem. cor autem operatur ad huiuſmodi digeſtionem complementum inducendo. Q. ñ. n. plura agentia ordinantur ad aliquem effectum inducendum, illud quod principalius eſt inducit complementum & finẽ, cuius gratia ſunt aliæ diſpoſitiones, non tñ inducit diſpoſitiones præcedentes, quæ ſunt gratia finis & complementi: ſicut apparet in generatione ſanitatis, quæ procedit à Medico, & medicina, & ipſum complementum ſanitatis Medico dirigenti attribuitur: diſpoſitio autem ad ſanitatem medicinæ. Sed cor eſt mẽbrum principale: ergo operatur ad digeſtionem, complementum inducendo. Quare manifeſtum ꝙ completio digeſtionis alimenti, ex quo per ſe generantur alia membra, eſt à corde. oportet igitur ꝙ principium generationis aliorum membrorum ſit ex corde. Deinde cum dicit.

Vbi fiant digeſtiones tres, & quid operetur cor ad digeſtionem.

N. LEON.

Sed profectò quod præcipuum eſt ſenſuum in ſanguinem habentibus omnibus, in hoc eſt. neceſſarium nãq; eſt omnium ſenſiteriorum in hoc commune eſſe ſenſiterium. Duos autem manifeſte huc contendentes uidemus, guſtatum & tactum: quare & reliquos eſt neceſſarium. in hoc enim alijs cõtingit ſenſibus facere motionem: ipſi uero non tendunt ad eũ, qui ſurſum eſt locum. Præterea etiam, ſi uita omnibus in hac cõſiſtit parte, palam eſt quòd ipſum ſenſitiuum ineſſe principium eſt neceſſe: quo enim animal eſt, eo & uiuere dicimus: quo uero ſenſitiuum, eo corpus animal eſſe aſſeueramus.

Sed adhuc quòd principale ſenſuum in hoc ſanguinem habentibus omnibus. In hoc enim neceſſarium eſt eſſe omnium ſenſitiuorum commune ſenſitiuum. Duos autem manifeſte huc tendentes uidemus, guſtum & tactum: quare & alios neceſſarium, in hoc quidem enim ex alijs ſenſitiuis contingit fieri motum. Hæc autem nihil tendunt ad eum, qui ſurſum locum. Sine his autẽ, ſi uiuere in hac particula omnibus eſt, palam quia ſenſitiuum principium, neceſſarium. Qua quidẽ enim animal, hac & uiuere dicimus: qua autem ſenſitiuum, hac corpus animal eſſe dicimus.

Declarat ꝙ primum principium nutritiuum ſit in medio ſuperioris & inferioris per ſituationem primi ſenſitiui: ſiue redit declarandum ꝙ primum principium ſenſitiuum ſit in medio ſuperioris & inferioris. Et diuiditur in duas. Primo ponit rationem, ſecundo infert corollariũ. ibi {Propter quod autem} In primo intendit talem rationem. Sẽſitiuum primum, & principium nutritiuum ſunt in eadem parte: ſed primum ſenſitiuum eſt in corde: quare & primum principium nutritiuum. Minorem declarat, & dicit, ꝙ principalis ſenſus inter omnes eſt in hoc, ideſt in medio, ſcilicet ſuperioris & inferioris, ſcilicet in corde, & hoc in habentibus ſanguinem: in aliis autem primum ſenſitiuum eſt in proportionali cordi. Quòd autem ſenſitiuum cõmune ſit in medio, manifeſtũ eſt. Videmus enim ꝙ duo ſenſus immediate tendunt ad cor, ſcilicet tactus & guſtus: & ſi iſti immediate tendunt ad cor, & alij mediate tendunt ad ipſum. Nam alij ſenſus fundantur in ſenſu tactus. Quare ſi tactus immediate tendit ad cor, & omnes alij ſenſus. alterationes enim omnium ſenſuum contingit fieri in ſenſum cõmunem. Et dico ꝙ tactus & guſtus immediate tendunt in ſenſum cõmunem, quia nõ tendunt ad cerebrum: nec colligationem habent ad aliquid, quòd ſit in cerebro. Et etiam ex his quæ dicta ſunt in animalibus, vita eſt primo in corde. quia cor primo mouetur, quare primum principium ſenſitiuũ eſt in corde. Secundum enim eandem particulam, ſecundum quã animal primo eſt animal primo viuit. & adiungitur alia propoſitio ꝙ ſunt idem ſubiecto primum principium nutritiuum & ſenſitiuum, differunt tamen ratione: quia primum principium nutritiuum & ſenſitiuum ſunt in medio ſuperioris & inferioris. Secundo ibi.

Tactus & guſtus immediate tendunt ad cor.

N. LEON.

Cur autem alij quidem ſenſuum ad cor manifeſte contendunt, alij autem in capite ſunt (& eam ob cauſam pleriq; exiſtiment animalia cerebro ſentire) ſeparatim in alijs dicta eſt cauſa.

Propter quid autem hi quidem ſenſuum manifeſte tendunt ad cor, hi autem ſunt in capite. (Propter quod & uidetur quibuſdam ſentire animalia propter cerebrum) cauſa in alteris dicta eſt ſeorſum.

Infert corollarium, vel melius excusat se à dissolutione cuiusdam quęstionis. Dixit enim ꝙ duo sensus immediate tendunt ad cor, alij ad caput, propter quod visum fuit ꝙ sensitiuum cõmune esset in cerebro. Et dicit ꝙ de hoc dictum est alibi.s.in libro de Generatione partium animaliũ. Sed est intelligẽdum ꝙ sensus tactus & gustus immediate tendunt ad cor, alij non, & causa huius est. Quia sensus tactus materialis est magis ꝗ alius aliquis aliorum sensuum: & magis materialiter alteratur. alteratur enim à qualitatibus sensibilibus, quæ materialiter alterãt. ideo oportet ꝙ sit talis substantiæ vel dispositionis, per quam posit magis sustinere talem alterationem: potest autem si fuerit substantiæ solidæ: soliditas autem terræ est. quare oportet sensum tactus esse à terræ dominio: & ideo oportet ipsum esse ĩ tali parte, quæ sit magis terrestris. Inter autem partes sensitiuas hoc est cor, ideo sensus tactus tendit ad ipsum cor. & propter hoc quia sensus tactus indiget maiori caliditate in actione sua, quam aliquis aliorum: in corde autem est maxima caliditas, ideo sensus tactus dicitur esse in corde. Et, quia gustus est quidã tactus, gustus debet immediate tendere in cor, alij autem sensus indigent caliditate remissa magis: quia actiones eorum magis sunt proportionatæ, & ideo immediate tendunt in partem illam, per quã caliditas refrigerari potest. Hoc autem est cerebrum, ideo immediate tendunt illi tres sensus in cerebrum. Deinde cum dicit.

Ratio quare sensus tactus & gustus immediate tendunt ad cor.

N. LEON. *Ex ijs igitur, quæ apparent, & quæ dicta sunt, est manifestum, quòd in hoc, & in trium corporis partium medio, cum sensitiuum animæ, tum augmentatiuum, & nutritiuum est principium.*

Secundum apparentia quidem igitur palam ex dictis quod in hoc & in medio corporis triũ partium sensitiuæ animæ principium est & augmentatiuæ & nutritiuæ.

Concludit conclusionem principalem. Et dicit ꝙ ex apparentibus, de quibus dictum est, manifestũ est principium partis animæ sensitiuæ, nutritiuæ, & augmentatiuæ esse in corde & in media.s.triũ partium, quarum vna est superius, alia vocatur inferius, tertia media: & ista est illud principium. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quod ratione etiam perspicuum est, quando in omnibus naturam conspicimus quo ad fieri potest, quod optimum est efficere. cum autem in medio vtriusq; principij existat essentia, vtrunq; profecto membrum suam ipsius perficit operam, tum id quod vltimum conficit alimentum, tũ illud quod recipit: penes vtrunque enim eorum ita erit.*

Secundum rationem autem, quia naturam videmus in omnibus ex possibilibus facientem optimum. In medio autẽ substantię, principio existente vtroque, maxime perficit vtraq; particularum proprium opus. operans scilicet vltimum alimentum & suscipiens. Penes vtrunq; enim ipsorum sic erit.

Probatur hoc idem per rationes cõmunes & Logicas, et habet duas partes. Primo facit hoc, secundo inducit corollarium. ibi{Siquidem igitur animal} Prima in tres, secundum quòd ponit tres rationes, secunda ibi{Et est talis medij} tertia ibi{Adhuc vtens} In prima dicit quòd manifestum est per rationes communes, quòd primum principiũ sensitiuum sit in medio superioris & inferioris. quia videmus quòd natura ex omnibus possibilibus facit optimum, & ratio huius est, quia omne agens intendit bonum: natura autem agens est: quare bonum intendit, Agit autem ex materia sibi subiecta. quare secundum diuersitatem materiæ diuersificatur eius actio. intendit igitur natura facere optimum, possibile tñ. Principio autẽ nutritiuo & sensitiuo in medio existẽtibus, maxime perficitur operatio, & optime, scilicet dirigere alimentum & nutrire membra. si enim virtus nutritiua sit in medio magis potest mittere æqualiter ad singula membra alimentum & suscipere ipsum. Iterum & à sensitiuo communi fiunt alterationes ad particulares sensus: & deriuatur virtus ab illo in sensus particulares: hoc autẽ melius potest fieri si primum principium sensitiuum sit in medio. Secundo ibi.

Secunda ratio quæ sumitur per rationes cõmunes & logicas.

Natura ex omnibus possibilibus facit optimum.

N. LEON. *Locus quinetiam huius medius, Principis est locus.*

Et est talis medij regio, regio principantis.

Ponit secundam rationem. Et dicit, ꝙ principalis virtutis debet esse regio principalis & locus. & ratio huius est, quia locus sequitur naturam locati, & ideo principali virtuti debetur locus principalis magis. Inter autem omnes virtutes sensitiuas, principalis virtus est sensus cõis: locus autem principalis est locus medius: quare primum principium sensitiuum est in medio. sed in eodem est nutritiuum, in quo est sensitiuum: quare manifestum est, ꝙ primũ principiũ nutritiuum sit in medio. Tertio ibi.

Secunda ratio.

N. LEON. *Prętera quod utitur, & quo utitur differre sanè debẽt: ut autem potestate, ita etiam contingit modo: quemadmodũ tibia, & quæ tibiam mouet manus.*

Adhuc utens & quo utitur oportet differre, quemadmodum fistulæ, & mouens fistulas, manus.

Ponit tertiam rationem. Et est talis. Illud, quo vtimur, & quod vtitur differunt, sicut fistulę, & manus, quæ mouent fistulas. illud enim, quod vtitur est principale, quo autem vtitur est instrumentum. sensitiuum autem commune vtitur sensibus particularibus sicut organis & instrumentis: ergo sensitiuum commune est principale magis. sed principalis debet esse locus principalis: talis autẽ est locus medius, quare primum principiũ sensitiuũ est in medio, & in eodẽ loco est principiũ nutritiuũ. Quare nutritiuum principium est in medio. Deinde cũ dicit.

Sensus cõmunis utitur sensibus particularibus sicut organis & instrumentis. Tertia ratio.

N. LEON. *Si igitur eo quòd principium habet sensitiuũ est animal, in sanguine quidem præditis istuc in corde constitui principium est necesse: illo uero carentibus in parte ea quæ cordi proportione respondet.*

Si quidem igitur animal determinatum est per habere sensitiuam animam: in sanguinem quidem habentibus necessarium est in corde hoc habere principium, exanguibus autem in proportionali particula.

Inducit corollarium. Et potest hoc legi sicut pars rõnis præcedentis, vt inducatur ad probandum minorem: ꝙ, scilicet ꝙ, cùm animal determinatũ sit per habere animam sensitiuam, manifestum est quòd in habentibus sanguinem necessarium est esse primum principium sensitiuum in corde. In non habentibus autem sanguinem necessarium est esse primum principium sensitiuum & nutritiuum in parte proportionali cordi.

LECTIO IIII.

In corde omnium uiuentium caliditatem ad illorũ uitam necessariam inesse: quæ quõ corrumpatur, ostenditur.

N. LEON. *Omnes autem partes, & uniuersum animalium corpus connatam habent quandam naturalem caliditatem: quapropter dum uiuunt quidem apparẽt calida, uitę autem usu orbata contrario se habent modo.*

Omnes autem particulæ, & totum corpus animaliũ, habent quandam caliditatem naturalem: propter quod uiuentia quidẽ uidentur calida, morientia autem & priuata uiuere, contrarium.

Postquam

Postquam Philosophus determinauit q primum principium nutritiuũ est in medio superioris & inferioris in omnibus viuẽtibus declarat q necessarium est omnia viuentia habere caliditatem, & diuiditur in partes tres. In prima probat q necessarium est in omnibus viuentibus esse aliquam caliditatem, secundo q primum principium illius caliditatis est in medio. ibi {Necessarium aũt} tertio q necessarium est illam caliditatem saluare si debeat esse animal. ibi {Necessarium igitur} In prima dicit q omnes partes corporis, & totum corpus animalium necessarium est habere caliditatem naturalem, & propter hoc viuentia calida sunt: morientia antem frigida inueniuntur, & similiter quæ sunt mortua. Ratio autem quare viuentia habent caliditatem est, quia omnia viuentia indigent nutrimento, nutrimentum autem in principio est contrarium, in fine autem simile. non fit autem simile nisi per actionem calidi quare manifestum est q viuentia necessarium est habere caliditatem. Secundo ibi.

Viuẽtia omnia necessarium est habere caliditatẽ naturalem.

N. LEON. *Necesse igitur est huius principii caliditatis iis, quæ sanguine sunt prædita, in corde esse: illis vero, quæ sanguine carent, in parte cordi proportione respondente.*

Necessarium autem est esse caliditatis huius principium in corde sanguinem habentibus, exanguibus autem, in proportionali.

Ostendit q primum principium, caliditatis est in corde. Et primo proponit intentum suum. Et dicit, q, cũ necessarium sit omnia viuentia habere caliditatem, necessarium est principium huius caliditatis in habentibus sanguinem esse in corde, in non habentibus sanguinem, in proportionali cordi. Secundo ibi.

N. LEON. *Omnia nanque conficiunt, & alimentum concoquunt naturali calido idq; in primis, quod præcipuum est cor, vel quod illi proportione respondet.*

Operantur. n. & digerunt naturali calido alimentũ omnia: maxime autem quod principalissimum.

Probat, Et primo per rationem, secundo per signum ibi. propter quod aliis. In prima dicit q omnia viuentia indigent nutrimento. Nutrimentum autem in principio est contrarium, in fine autem simile. contrarium autem non fit simile nisi per alterationem. Viuentia autem corpora agunt in ipsum nutrimentum, & digerunt naturali caliditate, sicut dictum est prius: sed maxime in ipsum alimentum agunt per partem principalissimam. Vnumquodque enim agens agit per illud, quod principale est. Hoc autem est cor vel proportionale cordi, ergo necesse est esse maxime principium caliditatis in eo. Secundo ibi.

N. LEON. *Quo fit vt aliis quidem frigescentibus partibus remaneat vita contra quod in hoc, omnino corrumpitur, propterea quòd caloris & animæ principium quasi eo loci ignita inde omnibus dependet: exanguibus quidem in parte cordi proportionali, sanguine vero præditis in ipso corde.*

Propter quod aliis quidem partibus infrigidatis remanet viuere, eo autem, qui in hoc, corrumpitur omnino: quia hinc oritur principium omne caliditatis & animæ animalis tanquam ignita in his particulis. exsanguium quidem in proportionali: in corde autem, sanguinem habentium.

Declarat illud idem per signum. Et dicit, quòd primũ principium caliditatis sit in corde manifestum est. quia propter hoc videmus quòd aliis partibus infrigidatis remanet adhuc vita in corde. corde autem infrigidato corrumpitur ipsum animal. Et ratio huius est, quia in corde est primum principium caliditatis & virtutis animæ tanquam partes animalis, quę sunt circa cor sint ignitæ propter vehementem caliditatem. Principium igitur caliditatis in non habentibus sanguinem in proportionali cordi, in habentibus autẽ in corde ipso. Deinde cum dicit.

Primum principium caliditatis est in corde.

Necessarium igitur est simul & vitam & huiusmodi saluum esse calorem, eamque quam vocant mortem, huius esse interitum. N. LEON.

Necesse igitur simul vitam existere, & calidi huius saluationem: & vocatam mortem, & huius corruptionem.

Ostẽdit q necessarium est illud calidum saluari si debeat saluari animal. Et diuiditur in duas. In prima concludit hoc ex prędeterminatis. secundo ponit modos corruptionis calidi, & causam corruptionis. ibi {Sed adhuc} In prima dicit quòd cum omnia viuentia caliditatem habeant, necesse est ista duo simul existere, scilicet vitam, & calidi saluationem. Non enim viuit aliquid sine calido, nec calidum est in viuentibus sine vita. & ideo necessarium est ista duo simul consistere, vitam, & calidum. similiter & mortem, quæ est priuatio vitæ, & corruptionem huius calidi. Sic ergo manifestum est quòd necessarium est saluari calidum, si debeat saluari viuens. Secundo ibi.

Calidum nõ est in viuentibus sine vita.

N. LEON. *Atqui duplices ignis animaduertimus interitus, exiccationem, & extinctionem. Appellamus autem id quidem, quod à semetipso illi accidit, exsiccationem: quod verò à contrariis, extinctionem. & illud quidem senectutem, hoc autem violentiam.*

Sed adhuc quidem ignis videmus duas corruptiones, marcedinem & extinctionem. Vocamus autem eam quidem, quæ à seipso, marcedinem: eam quæ à contrariis, extinctionem. hãc quidem senectutem, hanc autẽ violentiam.

Assignat modo quibus corrumpitur huiusmodi, calidum, & primo facit hoc, secundo assignat causam istarum corruptionum. ibi {Accidit autem} in prima dicit. Ita dictum est quod necessarium est simul existere vitam & saluationem calidi. Huiusmodi autem calidum dupliciter corrumpi potest. vno modo à seipso, alio modo à cõtrario. corruptio calidi, quæ est à seipso, dicitur marcedo, sed illa quæ est à contrario dicitur extinctio. Et prima corruptio dicitur senectus, alia corruptio dicitur violentia. Secundo ibi.

Calidum naturale corrumpitur à seipso & à contrario.

N. LEON. *Accidit autem eadem de causa vtrasq; fieri corruptiones. cum enim alimentum deficit, & aliud calidum nequit ignis corrumpitur. contrarium etenim concoctionem prohibens facit quominus alatur. Quandoq; vero exsiccari contingit copiosiori coacto calido quia nõ respirat, neq; refrigerari potest. etenim cito hoc etiam modo magna caloris vis coacta alimentum conficit, præuertendoq; absumit priusquam fiat euaporatio.*

Accidit autem ambas propter idem fieri corruptiones. Deficiente enim alimento, non potente calido accipere alimentum, corruptio fit ignis. Contrarium quidem enim cessare faciens digestionem, prohibet nutriri. Quandoq; autẽ marcescere accidit ampliori congregato calore propter non respirare, neque infrigidari: cito enim & sic consumit alimentum, multum congregatum calidum & prius consumit quam adsit ante euentationem.

Assignat causam vtriusq; corruptionis. Et primo facit hoc, secundo infert corollarium. ibi {Propter quod quidem} In prima dicit q vtraq; corruptio accidit propter eandem causam. Calidum enim indiget alimento: alimentum calidi est humidum: & ideo deficiente humido calidum corrumpitur. sed illa corruptio, quæ fit à cõtrario, fit, quia cõtrarium prohibet, digestionem, ingrossat enim humidum: humidum autẽ ingrossatum fit inepium

Corruptio caliditatis naturalis quæ est à se & quæ à contrario accidit propter eandem causam, scilicet propter defectum calidi.

ptum ad nutriendum calidum: quia debilitatur & deficit calidum propter defectum nutrimenti cóuenientis. quandoque autem accidit corrumpi calidum in se marcescendo à calido interius adunato & fortificato propter defectum refrigerationis, quæ in quibusdam fit per respirationem, in quibusdam aliter: & etiam propter motum cordis continuum in habentibus ipsum. Calidum autem adunatum & fortificatum sic cito consumit alimentum multum ꝙ multo tempore sufficere si esset proportionatum & præuenit citius consumendo ꝗ euentatio eueniat ad reprimendum ipsum. Et sic consumpto alimento marcescit calidum: quare vtraq; corruptio accidit propter defectum alimenti. Secundo ibi.

N. LEON. *Quamobrem non modo minor ignis iuxta maiorem exsiccatur, sed etiam ipsa per se lychni flammula, si maiori imponatur flammæ, exuritur, vt quiduis aliud, quod exuri natum est.*

Propter quod quidem non solum marcescit qui minor est iuxta plurimum ignem: sed & ipsa secundum seipsam lucernæ flamma imposita in maiori flamma comburitur, sicut quodcunq; aliud vstibilum.

Infert corollarium. Et primo facit hoc, secúdo reddit causam illius, ibi {Causa autem} In prima dicit quòd sicut dictum est ꝙ calidum multum cito consumit humidum, propter hoc etiam accidit quòd non solum paruum calidum, vt paruus ignis iuxta magnum, cito consumitur, immò minor flamma secundum seipsam positam in maiori consumitur & comburitur, sicut quodcunq; combustibilium. Secundo ibi.

Causam autem, quoniam præparatum flammulæ alimentum maior præripit flamma priusquam aliud succedat. semper autem ignis perseuerat fiens & fluens quasi fluuius, sed ob velocitatem latet.

Causa autem, quia alimentum quidem existens in flamma præoccupat accipiens maior flamma: priusquam adueniat alterum. Ignis autem permanet semper factus & fluens sicut fluuius, sed latet propter velocitatem.

Flamma est fumus ardens.

Assignat causam huius corollarij. Et dicit ꝙ causa ꝙ flamma minor cito propter maiorem consumitur, est quia in minori flamma est aliquod humidum, quia flãma non est aliquid aliud nisi fumus ardens: fumus autem humidum habet. est enim compositus ex sicco terrestri & humido aereo vnctuoso. maior autem flamma huius humidi attrahit & subtiliat & præoccupat antequam eueniat ad humidum, ita ꝙ ignis semper manet idem secundum speciem, non tamen secundum materiam, sed fluit sicut fluuius, sed latet nos propter velocitatem. Causa autem quare non manet idem secúdum numerum est, quia humidum, quod est subiectum & materia flammæ non manet idem: sed est aliud & aliud.

LECTIO V.

Quomodo in omnibus viuentibus calidũ, quo viuunt, per refrigerationem saluari oporteat. & quomodo hæc in cunctis refrigeratio fiat, ostenditur.

N. LEON. *Manifestum igitur est, siquidem saluum oportet esse calidum (id autem necesse est si uita conseruari debet) quandã fieri oportere calidi, quod in principio est, refrigerationem.*

Palam igitur quòd siquidem oportet saluari calidum: hoc autẽ necessarium si futurum sit viuere: oportet fieri eius, quod in principio calidi, quãdã refrigerationẽ.

Postquam Philosophus declarauit ꝙ omnia viuentia habent caliditatem, & quòd est in corde in habentibus sanguinem, in aliis in proportionali cordi: & quòd necessarium est huiusmodi calidum saluari si debeat viuere viuens, in parte ista ostendit ꝙ, si debeat saluari huiusmodi calidum oportet fieri refrigerationem. Et diuiditur in duas. In prima facit quod dictum est, in secunda remittit nos ad alium locum de dissolutione cuiusdam quæstionis. ibi (Sed de causa quidem} Circa primum adhuc duo facit: in prima probat hoc ꝑ rationes. In secunda per exẽplum ibi {Exemplũ aũt} In prima dicit, ꝙ cũ oĩa viuẽtia habãt caliditatem, & necessarium est saluari huiusmodi calidum si debeat viuere, palam est ꝙ oportet fieri refrigerationem. Oportet. n. omnia viuentia habere calidum: calidum aũt corrumpitur & à contrario, & marcescendo: vitatur autem corruptio quę fit marcescendo per refrigerans. Quare manifestũ est ꝙ oportet, si debeat saluari calidum, fieri refrigerationem. Secundo ibi.

Calidum naturale saluari oportet per refrigerationem.

N. LEON. *Huius autem rei exemplum sumere licet ex eo quod præfocatis accidit carbonibus. Si enim obstructi cõtinue fuerint eo, quod præfocatorium vocant, quamprimum extinguuntur. Si autem per vices quispiam, & crebro, modo operiat, modo aperiat, diu ignescentes perstant. Et profecto ipsa occultatio ignem conseruat. neque enim à respiratione prohibetur ob cineris raritatem: obstatq; circumiecto aeri ne caloris copia, quam in se continet, illum extinguat.*

Exemplum autem huius accipere est, quòd accidit in suffocatis carbonibus. Si enim fuerint circumquaque obstructi vocato suffocatorio continue, extinguuntur cito. Si autem vicissim quis faciat frequenter ablationem & appositionem manent igniti multo tempore. Occultatio autem saluat ignẽ: neque enim respirare prohibetur propter raritatẽ cineris. reconditurq; eo, qui in circuitu aere, vt non extinguatur multitudine existentis in ipso caliditatis.

Manifestat hoc quod dictum est per exemplum, qđ videmus accidere in carbonibus. Si. n. carbones, suffocatorio apposito obstruuntur cõtinue, cito extinguuntur. Si autem vicissim ponatur suffocatorium & amoueatur multo tempore durat ignis. per talem enim occultationẽ vicissim, diu potest saluari ignis: quia tunc non prohibetur infrigidatio. Si autem cooperiatur ignis cineribus diu potest durare, quia cineres raritatem habent: & ideo aer circunstans bene potest subintrare, ita vt carbones propter defectum refrigerationis non extinguantur. Est. n. intelligẽdum ꝙ, cum apponitur suffocatorium supra carbones, ita ꝙ nulla respiratio potest pertingere ad ipsos, calidum reflectitur in seipsum & fortificatur: fortificatũ autem resoluit humidum subtile, & cõsumit ipsum & remanet grossum, quod est ineptum ad nutriẽdum ignem: ipso autem humido subtili resoluto & consumpto, consumitur ignis. Deinde cum dicit.

Ignis quomodo conseruetur in carbonibus.

N. LEON. *Verum de huiusmodi causa, quòd contrario accidat modo contecto, & præfocato igni: nam hic quidem exsiccatur, ille aũt pluri manet tẽpore, dictum est in Problematibus.*

Sed de causa quidem hac quod contrariẽ accidit occultato & suffocato igni: hic quidem enim marcescit, hic autem permanet pluri tempore, dictum est in Problematibus.

Remittit nos de solutione cuiusdã quæstionis ad aliũ locum. Et dicit ꝙ de causa, propter quam suffocatorio apposito supra carbones continue extinguitur ignis: vicissim autem apposito diu manet & saluatur, dictum est libro de Problematibus, in quo manifeste inuenitur assignasse causam istius. Sed aliquo modo põt haberi ex his, quę dicit Particula Tertia, Problemate Quinto, vbi quęrit propter quid ebrij tremunt & magis intemperatum ꝗ temperatum vinum bibunt. Est autem vinum calidũ:

Particula sectione tertia problemate 5.

Tremor quomodo causetur [illegible].

tremor

tremor autẽ fit à frigido maxime. & soluit dicens ꝙ tremor vniuersaliter causatur propter infrigidationem. fit autem infrigidatio, aut propter repercussionem calidi interius propter frigus, sicut in hyeme accidit: aut propter extinctionem calidi naturalis. extinctio autem fit à contrario, vel propter longitudinẽ temporis, sicut in senescentibus contingit. aut propter superabundantiã extranei calidi, sicut accidit in estuatis à Sole, vel igne, vel attenuatis ex labore intemperato. Hoc autem accidit bibentibus intemperatum vinum. vinum enim intemperatum bibitum, cum sit calidum virtute. superabundantiam caliditatis extraneæ inducit in corpore: superabundans aũt calidum citius dissoluit humidum naturale, & ideo debilitatur calidũ naturale. debilitato aũt calido inducitur frigidum, qđ inducit tremorem. Ex quo habetur ꝙ superabundantia calidi improportionalis corrumpit calidum proportionale & naturale. Ex hoc ẽt poteſt haberi causa propter quam apposito suffocatorio marcescit ignis, non autẽ si occultetur cinere, vel si vicissim apponatur & admoueatur. quia coopertorio apposito reflectitur calidũ in seipsum & fortificatur: fortificatum autẽ consumit humidum, humido consumpto, corrumpitur calidum. Et sic manifestum est quæ est causa ꝙ suffocatorio apposito cõtinue, cito corrumpitur. cũ autem vicissim apponitur & admouetur, fit aliqua refrigeratio: qua facta, debilitatur calidum: quo debilitato, humidum diu saluatur, & per consequens calidum saluatur. Et ista arte vtuntur illi, qui faciunt carbones. Deinde cum dicit.

Calidum superabundans dissoluit humidum naturale.

N. LEON. *Quoniam autem omne quod viuit habet animam: & id ipsum, vt diximus, non sine caloris consistit natura: stirpibus quidem id, quod ex alimento accedit, & ex circunfuso fit aere, idoneum est auxilium ad naturalis calidi conseruationem.*

Quoniam autem omne viuens habet animam: ipsum autem non existit sine naturali caliditate, sicut diximus. Plãtis quidem per alimentum & continens, sufficiens fit auxilium ad naturalis calidi saluationem.

Determinat de ista refrigeratione quomodo fiat. Et diuiditur in duas partes. Primo ostendit quomodo fiat in plantis, secundo in animalibus. ibi {Animaliũ autem} Adhuc prima in duas diuiditur. Primo dicit per quid fiat refrigeratio, secundo probat. ibi {Etenim alimentum} In prima dicit ꝙ, cum ita sit ꝙ cum oẽ viuens habeat aĩam, & impossibile sit viuens esse sine naturali caliditate, plantæ igitur habent animam & caliditatem. Et cũ caliditas non possit saluari sine refrigerante, manifestum est ex dicendis ꝙ refrigeratio sufficienter fit in plantis per alimẽtum & continens ad saluationem calidi. Secundo ibi.

N. LEON. *Receptum enim refrigerat alimentum, vt hominibus cum primo illud sumunt, ieiunia nanque calefaciunt, & sitim afferunt: incommotus enim aer semper calescit: alimenti autem commotus ingressu refrigerat quo ad id concoquatur.*

Etenim alimentum facit refrigerationem, ingrediens sicut & hominibus primo pastis. Ieiunia autem calefacientia sitim faciunt. immotus enim existens aer semper calefacit. Alimento autem ingrediente refrigeratur corpus, donec vtique accipiat digestionem.

Alimentum ingrediens refrigerationẽ facit donec alimentũ fuerit digestum.

Ostendit ꝙ alimentum refrigeret, secundo quòd cõtinens. ibi {Si autem cõtinens} in prima dicit id dictum est quòd alimentum sufficienter refrigerationem facit in plantis. Et hoc est quòd alimentum ingrediens in plãtis facit refrigerationem sicut videmus in hominibus ꝙ, cum alimentum primo recipitur in homine, fit quædam infrigidatio. & huius ratio est, quia videmus quòd ieiunium sitim inducit, quia in ieiunio calidum conuertitur supra humidum radicale: & tunc acuitur calidum naturale, & calefacit agit enim in siccum & siccum est limacaloris. & tunc fit consumptio humidi: consumpto humido causatur appetitus naturalis humidi, & talis appetitus dicitur sitis. Et ideo ieiunia ꝑ accidẽs sunt causa sitis. Et aer ibi motus, intus etiam hominem calefacit. Cũ autem alimentũ ingreditur fit infrigidatio, donec alimentũ fuerit digestum: quia alimento ingrediente calor conuertitur supra alimentum, ita ꝙ partibus aliis minus est de caliditate. & ideo remanent infrigidatæ. Sic.n. in plantis fit refrigeratio per alimentum ingrediẽs. Secundo ibi.

Sitis quid.

N. LEON. *Si autem propter anni tempus circumfusus aer frigore superfluat, valido orto gelu arescunt: aut, si æstate nimij inciderint calores. & attractus à terra humor haudquaquam refrigerare possit, exiccatus sanè interit calor: & sphacelismum, syderationemq́; tunc dicuntur arbores pati. Quamobrem lapidum genera quorundam radicibus substernunt, & aquã in vasculis, vt stirpiũ radices refrigescãt.*

Si autem aut continens excedat frigiditate propter horam forti gelu facto exiccantur: aut si æstate fortia accidunt caumata, & non possit tractum ex terra humidum refrigerare, corrumpitur marcefactum calidum, & dicuntur decidere, & defluere arbores circa tempora hæc. Propter quod & genera quadã lapidum radicibus submittunt & aquam in vasis, vt radices infrigidentur plantarum.

Ostendit ꝙ continens refrigeret sufficienter calidũ in plantis. Et dicit ꝙ manifestum est ꝑ continens causat infrigidationem in plantis: quoniam, si contingat ꝙ continens excedens sit multum in frigiditate, accidit tunc ꝙ corrumpitur calidum in plantis. Et hoc accidit, quia calidum multum debile est: & nõ potest resistere, & tũc extinguitur, aut quia propter excellentiam frigidi calidum repellitur ad interiora, & fortificatur: fortificatũ consumit humidum, quod est subiectum, humido consumpto consumitur calidum. & ideo si frigus fuerit excellens corrumpitur calidum plantarum: & per consequens plantæ. si autem in æstate fiant magna caumata, ita ꝙ alimẽtum attractum ex terra non possit infrigidare, corrũpitur calidum corruptione, quæ dicitur marcedo. & ratio huius est, quia tunc calidum plantarum fortificatur, fortificatum corrumpit humidum, quod est subiectũ caliditatis, & ideo tunc corrumpitur. Vel propter aliud, quia calidũ continentis propter sui excellentiã facit euaporare humidum radicale plantæ, & ita consumitur humidum, consumptio humidi causa est corruptionis calidi. Et ideo in æstate si fuerint magna caumata corrumpitur calidum. Et ideo accidit illis temporibus folia fluere & decidere & arbores exiccari. Et ideo homines in tali tempore volentes saluare arbores: apponunt radicibus plantarũ quosdam lapides frigidos, & aquam in vasis, vt frigiditate illorum lapidum, & aquæ possint refrigerari.

Continens refrigerat sufficienter calidum in plantis.

Plantæ quo corrumpantur & exiccentur.

LECTIO VI.

Quænam de respiratione dicenda sint proponuntur: quæ item animalia respirent, & quæ non declaratur.

N. LEON. *Cum autem animalium, alia quidem in aquis, alia vero in aere degant, ex ijs profectò, & horum medio refrigerationem sibi vendicant. alia quidem aqua, alia vero aere; quo autem modo, & quorum opera diligenter consyrantibus est dicendum.*

Arist. Tex. de Respirationis initiũ.

ANimalium autem quoniam hęc quidem sunt aquatilia, hac autem in aere faciunt diatam, ex his et per hac acquirunt refrigerium. hac quidem aqua, hac autem aere. Quo autem modo & qualiter dicendum rationem scientibus magis.

Postquam Philosophus declarauit qualiter fiat refrigeratio in plantis, ostendit qualiter fit in animalibus. Et circa hoc primo dat intentionem suam ponendo per qđ fiat refrigeratio. secundo cum dicit {Quod quidem igitur} prosequitur intentum. circa primum dat primo intentionem suam in generali, secũdo in speciali magis. ibi {De respiratione enim} In primo dicit, ꝙ cum animaliũ sunt quædam aquatilia, quædam viuentia in aere, & omnia caliditatem habent, & oportet calidum saluari si debeant viuere, istis animalibus sufficiens fit refrigeratio per aerem & aquam. per aquam aquatilibus, per aerem terrestribus, quomodo aũt, & qualiter fiat refrigeratio, consyderãdũ est scientibus magis causam Secundo ibi.

Sufficiens fit infrigeratio aquatilibus et terrestribus p aerem et aquã.

N. LEON. *De spiratione enim pauci quidam ex prioribus Physicis verba fecerunt. Quam autem ob causam animalibus insit, alij quidem nihil asseruerunt, alij autem dixerunt quidem attamen minus recte, sed in ijs, quæ accidunt nullum vsum praseferentes. Praterea etiam omnia spirare asserunt animalia: id autẽ minime verũ est. quapropter de ijs primo recẽsere necesse est, ne videamur temere absentes accusare.*

De respiratione enim aliqui quidem pauci Priorum Physicorum dixerunt. Cuius tamen gratia existit animalibus, hi quidem nihil enim enunciauerunt, hi quidem dixerunt quidem: non bene autem dixerunt, sed inexperte accidentium. Adhuc autem omnia animalia aiunt respirare, hoc autem non est verum. Quare necessarium est de his primo aggredi, vt non videamur eos inaniter accusare.

Dat intentionem suam in speciali. Et dicit ꝙ de respiratione aliqui dixerunt, sed pauci inter Naturales Philosophos dixerunt propter quem finem respiratio inest animalibus. Quidam .n. nil dixerunt omnino, quidam autẽ dixerũt quidem propter quem finem inest respiratio ipsis, sed incomplete & insufficienter dixerunt. & locuti fuerunt de respiratione sicut in homines inexperti, & ignorãtes circa accidentia respirationis. Iterum dixerũt omnia animalia respirare, sed istud falsum est, sicut manifestum est, & apparebit. Quia igitur, aut in complete, aut nil dixerunt de respiratione, aut falsę, necessarium est dicere de ipso. Consyderandæ autem sunt opiniones antiquorum, & exponendæ, vt non videatur ꝙ inaniter reprobentur. Ille dicitur inaniter accusare opinionem alterius, qui non potest pertingere ad improbationem illis. Hoc autem facit qui non videt positionem, nec rationẽ positionis. Sic autem se habere circa opinionem alicuius est inconueniens, & ideo consyderandæ sunt opiniones. Antiquorum de ipsa. Deinde cum dicit.

Opiniones naturalium philosophorum, de respiratione animaliũ.

N. LEON. *Quod igitur quęcunque pulmonem habent animalia spirent omnia, palam est.*

Quòd quidem igitur quęcunque animalium habent pulmonem respirant omnia, manifestum.

Prosequitur, Et primo præmittit quæ sunt respirantia, & quæ non, secundo determinat de ipsa respiratione. ibi {Democritus autem} Prima in duas. In prima pręmittit quæ animalia sunt quæ respirant, secundo quæ non respirant. ibi {Aliquorum autem adhuc} Prima in duas. In prima ostendit quæ animalia sunt quæ respirant, secundo quæ magis vel minus indigeant respiratione. ibi {Sed & horum} In prima dicit ꝙ animalia quæ pulmonem habent, omnia talia manifestum est esse respirantia, & habere vocalem arteriam necessariã ad hoc. Secũdo ibi.

Animalia pulmonem habentia sunt respirantia,

N. LEON. *Verum ex ijs ipsis, quæcunq; quidem id membrum exangua, & fistulosum habent, minus spiratione indigent: ob eamq; rem multo manere queunt tempore prater corporis vires. Fistulosos autem habent pulmones ouipara omnia, vt ranarum genus, praterea lutarię testudines, & aquaticæ extensum sanè tempus in humore degunt. illorum nanq; pulmo exiguam habet caliditatem. parum enim habet sanguinis. Inflatus igitur ille motione refrigerat, & per multum manere facit tempus. Quod, si vi vtatur quispiam, & per extensum continuerit tempus. strangulantur omnia: quoniam ex illis nullum aquam, vt piscis, recipit.*

Sed et horum ipsorum quæcunque quidem exanguem habẽt pulmonẽ, et concauum, minus indigent respiratione: propter quod multo tempore possunt permanere pręter corporis valetudinem. Pulmonem autem concauum habent omnia ouificantia, vt ranarum genus. adhuc autem omidens, & tortucæ multo tempore manent in humidis. Pulmo enim modicam habet caliditatem. pauci enim sanguinis habent ipsum. Inflatus igitur ipse motu refrigerat, & facit permanere molto tempore. Si tamen cogat quis valde detinens longo tempore, suffocantur omnia. nihil enim talium suscipit aquam, sicut pisces.

Ostẽdit quæ animalia minus & quę magis indigent respiratione. Et primo ostendit quæ minus, secundo quæ magis. ibi {Habentia autem} in prima dicit ꝙ quædam sunt animalia quæ pulmonem habent cum pauco sanguine. habent etiam ipsum in figura concauum: & talia minus indigent respiratione. propter hoc enim talia animalia multo tẽpore possunt esse sine respiratione: sine aliqua corporis inualitudine, vel detrimento. Animalia autem, quæ pulmonem concauum habent, sunt animalia ouificãtia, sicut sunt ranæ, & quoddã genus animalium, qđ vocatur omerides, & tortucæ, & multo tẽpore manent in aqua sine respiratione. Et causa huius est, qa pulmonẽ habẽt sine magna caliditate: quia parũ habent de sanguine. Pulmo autẽ inflatus semel multum recipiens aerem ẜm quantitatem corporis propter figuram & propter motũ aeris subingredientis, refrigerat caliditatem cordis multo tempore. Quia igitur talia animalia parum habent de sanguine, & pulmonẽ habent concauum non multũ indigent respiratione. Et hoc apparet si aliquis multo tẽpore teneat ipsa in aqua ꝙ suffocantur: quia nullum istorum refrigeratur per aquã, sicut pisces. in piscibus .n. sufficiens fit infrigidatio per aquam, non tñ in istis. Non enim recipiunt aquam ad refrigerandum. Secundo ibi.

Animalia aliqua ouificantia, quæ minus indigent respiratione possunt esse multo tẽpore sine corporis detrimẽto, & sine respiratione.

N. LEON. *Quæcunq; autem sanguine refertos habẽt pulmones, ob caloris copiam refrigeratione sanè indigent omnia.*

Habentia autem pulmonem habentem sanguinem, omnia magis indigent respiratione, propter multitudinem caliditatis.

Ostendit quæ animalia indigent magis respiratione. Et dicit, ꝙ omnia animalia, quæ habent pulmonem multi sanguinis, quia talia magnã habent caliditatem, indigẽt respiratione frequenti & multa. Et hoc est propter magnam caliditatem. Deinde cum dicit.

Animalia magis respirantia quæ sint.

N. LEON. *Aliorum vero quæcunque pulmones non habent, respirat nullum.*

Aliorum autem quæcunque non habent pulmonem, nullum respirat.

Ostendit quæ sunt animalia, quæ non respirant, & dicit ꝙ animalia non habentia pulmonem nõ respirant; & causa huius est, quia pulmo non datur animalibus nisi pro-

Animalia non respirantia quæ sint.

Propter refrigerationem, quæ fit per aerem inſpiratum, & impoſsibile eſt inſpirare aerē ſine pulmone. Quę igitur non habent pulmonem non reſpirant.

LECTIO VII.

Anaxagoræ, ac Diogenis reprobatur opinio, qua omnia animalia reſpirare aſſerebant, vt in piſcium reſpiratione intueri ipſorum ſententiam licet.

N. LEON.

Democritus igitur Abderita, & pleriq; alij qui de ſpiratione ſcripſerunt: de alijs ſanè nihil determinauerunt animalibus, ſtatuere tamen videntur quaſi ſpirent omnia.

Democritus autem Abderites, et quidam alij, qui de reſpiratione dixerunt, nihil de alijs determinauerũt animalibus. Viſi ſunt tamen dicere quaſi omnibus reſpirantibus.

Poſtquam philoſophus præmiſit quæ ſunt reſpirãtia & quæ non, determinat de reſpiratione. Et habet duas. In prima determinat de reſpiratione ſecundum opinionem aliorum, in ſecunda ſecundum opinionē ſuam. ibi {Quoniam autem dictum eſt} Adhuc prima in duas. Primo ponit opiniones illorum, qui omnia poſuerunt reſpirare, ſecundo opiniones illorum quæ non. ibi {In Timœo autem} Adhuc primo ponit in generali, ſecũdo proſequitur in ſpeciali. ibi {Anaxago. quidem} In prima dicit ꝙ Democ. Abderites (ita nominatus à loco) & quidem alij Philoſophi determinantes per reſpiratione, quæ cõuenit tantum animalibus habentibus pulmonem de ipſa conſideratione fecerunt, volentes dare cauſam & modum reſpirandi: de alijs autem animalibus nil dixerunt, quia viſi ſunt opinari omnia animalia reſpirare. Secũdo ibi.

Democriti opinio & aliorum philoſophorum omnia animalia reſpirare.

N. LEON.

Anaxagoras autem & Diogenes, cum omnia ſpirare aſſeuerent, de piſcibus & oſtreis quo nam ſpirent modo exponunt. Et Anaxagoras quidē dicit, cum per branchias aquam emiſerint, tum, qui in ore ſubortus eſt, aerem trahentes ſpirare planè piſces: nullum enim eſſe inane. Diogenes cum per branchias aquam emiſerint, ex ea qua ipſum os circunfunditur aqua, inani, quod in ore eſt aerem attrahere, tanquam in aqua ſit aer.

Anaxagoras autem & Diogenes, omnia dicentes reſpirare, de piſcibus & oſtreis dicunt quomodo reſpirant. Et ait Anaxagoras quidem cum dimittunt aquam per branchias, eum, qui in ore factum, aerem trahentes, reſpirare piſces. Non enim eſſe vacuum vllum. Diogenes autē cũ dimittant aquam per branchias, ex circunſtante circa os aqua, trahere vacuo, quod eſt in ore, aerem, tanquam in aqua exiſtente aere.

Opinio Anaxagoræ et Diogenis omnia animalia reſpirare.

Proſequitur magis in ſpeciali. Et primo proſequitur opinionem Anaxagoræ & Diogenis, ſecũdo Democriti. ibi {Democriti autem} Adhuc primo ponit opinionem Anaxagoræ & Diogenis, ſecundo reprobat eã. ibi {Hæc autem ſunt impoſsibilia} In prima dicit ꝙ Anaxag. & Diogenes dixerunt omnia animalia reſpirare. qualiter autem reſpirant non dixerunt, niſi de piſcibus & oſtreis. Et dixit Anaxag. ꝙ piſces, cum expellunt aquam per branchias, attrahunt aerem, qui eſt in ore factus ex aqua per virtutem calidi: hoc autem fit ne ponatur vacuum. cum enim expellunt aquã, niſi aer attraheretur, eſſet vacuum intra piſces. Et ideo ne ponatur vacuũ oportet ꝙ trahant aerem, aer aũt attractus infrigidat calidũ qđ eſt in piſcibus. Diogenes aũt dixit ꝙ cũ piſces expellunt aquam per branchias, fieri reſpirationem per hoc, ꝙ ex aqua circunſtante circa os per naturã vacui attrahitur aer, qui eſt cauſa refrigerationis. Dixit enim ꝙ vacuũ habet naturã attractiuam, & dixit aerem eſſe in aqua. Secundo ibi.

N. LEON.

Iſthæc autem fieri non poſſunt, Principio etenim dimidium auferunt rei, nam id quod cõmune eſt, alteri tantummodo aſcribunt: ſpiratio enim appellatur. huius autem hoc quidem expiratio, illud vero inſpiratio, de qua nullam faciunt mentiom quo pacto id genus animalia expirent neque etiam illis dicere contingit.

Hæc autem ſunt impoſsibilia. Primo quidem enim medium rei auferunt, propter dicere quod commune in altero ſolo. reſpiratio enim vocatur. huius autem hoc quidem expiratio eſt: hoc autem inſpiratio, de qua nihil dicũt, quõ expirant talia animalium, neq; contingit ipſis dicere.

Improbantur opiniones Anaxagoræ & Diogenis.

Improbat opiniones iſtorum. Et primo improbat opiniones iſtas inſimul: ſecundo dat cauſam erroris eorum, propter quam decepti fuerunt. ibi {Cum autem} Adhuc prima diuiditur in tres, quia primo improbat opiniones illas quantum ad inſufficientiam, ſecundo quia falſum dixerunt. ibi {Adhuc autem dicere} tertio quia omnia poſuerunt reſpirare. ibi {Adhuc ſi omnia} Circa primum tria facit. Primo improbat illas opiniones propter inſufficientiam, ſecundo manifeſtat quoddam ſuppoſitum. ibi {Cum enim reſpirauerint} tertio concludit falſitatem opinionis. ibi {Quare ſi neceſſe} In primo dicit ꝙ illa quę iſti dicunt, inconuenientia ſunt & impoſsibilia. Et hoc primo propter inſufficientiam. ipſi enim medietatem rei dimittunt. quando enim aliqua duo continentur ſub aliqua natura, ſi aliquis velit ſufficiẽtur determinare de natura illa, ſi determinat ſecundum alteram naturam, & nõ ſecundum aliam, inſufficiẽter determinat: quia medietatem rei hic dimittit. Et hoc ipſe intendit cum dicit (medium rei auferunt.) Modo ita eſt, ꝙ reſpiratio cõmunis eſt ad inſpirationem & expirationē: volentes autem de reſpiratione determinare de inſpiratione ſolum determinant, non de expiratione, vt ex dictis ab ipſis contingit cauſam reddere. Secundo ibi.

N. LEON.

Cum enim ſpirauerint, hac qua inſpirauerunt parte, rurſus expirare oportet: idque vicibus ſemper facere. quamobrem contingit ſimul aquam ore recipere, & aerem expirare. neceſſe autem eſt iſthęc inter ſe occurſantia alterum alteri impedimento eſſe præterea cum aquam egerunt, tunc ore vel branchiis expirant: quare accidit ſimul expirare & ſpirare: tunc enim ipſum ſpirare dicunt. Simul autem ſpirare: & expirare non eſt poſſibile.

Cum enim reſpirauerint, hac qua reſpirauerunt, iterum oportet exſpirare, & hoc ſemper permutatim facere. Quare accidit ſimul ſuſcipere aquam ſecundum os & expirare. Neceſſe autem obuians impedire alterum alterum. Deinde cum dimittant aquam, tunc expirant ſecundum ora: aut ſecundum branchias. Quare accidit ſimul expirare & reſpirare. tunc enim aiunt ipſum reſpirare. Simul autem inſpirare & expirare impoſſibile.

Manifeſtat quoddam ſuppoſitum, quod ſcilicet ex dictis eorum non poſſet eſſe manifeſtum, quomodo inſpirant huiuſmodi animalia. Et dicit, cũ huiuſmodi animalia inſpirauerint aerem interius, neceſſe eſt ipſum calefactum expirare: & ſ'm illam partem, ſ'm quam inſpirauerint: ſicut videmus in aĩalibus manifeſte reſpirantibus, vt in homine, & hoc viciſsim mõ hoc inſpirãdo, conſequenter ex reſpirãdo. Si igitur piſces & oſtreæ expirant. neceſſe eſt hoc eſſe aut ſimul cum ſuſcipiunt aquã ab extra, aut cum dimittunt. ſi ſimul attrahunt eam cum motus aquæ ad interius, & aeris ad exterius ſint contrarij, qui ſeinuicem impediunt, ſequetur ꝙ aqua obuians aeri in motu ſuo impediet ipſum, & econtra. Quare non poſſunt ſimul cũ attrahunt aqua expirare aerem. Si autem ſimul cũ di-

mittunt aquam per branchias, vt per ora expirant aerem simul accidet inspirare & expirare ipsum aerem, simul enim, cũ expellitur aqua dicunt fieri inspirationem. hoc aũt est impossibile, ergo & primum. Impossibile est igitur ſm eos assignare causam expirationis, Tertio ibi,

N. LEON.

Si igitur necessarium est spirantia expirare, & inspirare: exspirare autem illorum contingit nullum, manifestum certe est quòd nullum etiam illorum spirare contingit.

Quare si necesse respirantia expirare & inspirare. Expirare autem non contingit vllum ipsorum: palam est quoniã neque ipsorum vllum respirat.

Concludit falsitatem opinionis illorum, Et dicit ꝙ manifestũ est ꝙ necesse est quęcunq; inspirãt expirare. Si igitur pisces inspirant: necesse est eos expirare, Sed nullus piscis expirat. Quare nullus inspirat. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Pręterea, dicere etiam aerem attrahere ex ore, & ex aqua per os, non est possibile: non enim habent arteriam, cũ pulmones non habeant. sed venter statim ori adhæret: quare ventre attrahere necesse est, quod cætera quoque facerent animalia: nunc autem id minime faciunt. Quinetiam eadem ipsa, cum extra humorem sunt, id ipsum manifeste facerent: atqui id facere non videntur.

Adhuc autem, dicere aerem trahere ex ore, aut ex aqua per os, impossibile. Non enim habent arteriam propter pulmonem non habere, sed statim venter iuxta os est. Quare necessarium ventrem trahere. hoc autem & alia vtique facerent animalia: nunc autem non faciunt. Et si illa extra humidum essent, manifeste vtiq; hoc facerent: videntur autem non facientia.

Pisces non attrahunt aerẽ in aqua.

Improbat opiniones eorum eo ꝙ falsum assumebant, scilicet ꝙ fit respirare per attractioné aeris. Et diuiditur in partes quinque, ſm ꝙ improbat per quinque rationes. secunda ibi{Adhuc omnium} tertia ibi{Adhuc cum moriantur} quarta ibi{Quo autem modo} quinta ibi{Adhuc autem propter quam} in prima dicit ꝙ dicere pisces attrahere aerem per os est impossibile. quia animalia attrahentia aerem per os arteriam habent: pisces autem arteriam non habent, quia pulmonem non habent: quæcunque enim pulmonem habent & arteriam habent: quia arteria est instrumentum, per quod attrahitur aer à pulmone, & ideo quæcunq; habent pulmonem arteriam habent. Sed pisces non habent hoc; sed venter eorum statim contiguatur ori. & ideo, si attraherent aerem, ad ventrem attraherent, & venter etiam attraheret. Hoc aũt est inconueniens: quia sequeretur ꝙ alia animalia attraherẽt ipsum ad ventrem. sed manifestum est ꝙ hoc nõ faciunt; item si pisces attrahunt aerem in aqua, & fit sufficiens refrigeratio per illum aerem, cum essent extra aquam attraherent aerem & viuerent: hoc autem non faciunt. & istud vltimũ posset esse alia ratio ad principale. Secundo ibi.

Prima ratio. Animalia attrahẽtia aerem per os arteriam habẽt: quam tãtum animalia pulmonem habẽtia habent,

N. LEON.

In omnibus præterea spirantibus, spiritumq; trahentibus videmus motum quendam excitum attrahentis membri. quod piscibus contingere non videmus: nihil enim circa ventrem mouere cernuntur, sed tantummodo branchias, & cum in humore degunt, & cum in siccum inciderint quando palpitant.

Adhuc, omnium respirantium, & trahentium spiritum, videmus quendam motum factum particulæ trahentis. In piscibus autem non accidit. nihil enim videntur mouentes eorum, quæ circa ventrem, nisi branchias solum, & in humido & in sicco excidentia, cum capta fuerint.

Secunda ratio.

Ponit secundam rationem. Et dicit ꝙ in omnibus inspirantibus & expirantibus cum inspirant & expirant apparet motus cuiusdam particulæ secundum eleuationem & depressionem, sicut in hominibus. Cũ enim inspiratur aer, inflatur pulmo: cum autem expiratur, deprimitur. in piscibus autẽ nõ apparet aliquis talis motus. Non enim videmus aliquam particulam circa ventrem moueri, sed solum circa branchias, & in humido. & etiam, cum in sicco sunt & palpitant, non apparet aliqua talis particula moueri. Tertio ibi.

N. LEON.

Præterea cum suffocata, extinguũtur in humore quę spirant omnia, bullæ sanè fiunt, cum spiritus violenter exeat. vt si quis testudines cogat, aut ranas, aut istiusmodi quippiam generum. Piscibus autem nihil tale accidit; & si omnis qui contendat modo, quippe qui nullum extrinsecus spiritum habeant.

Adhuc cũ moriantur suffocata in humidis omnia respirantia, fiunt ampullæ spiritu exeunt violenter. vt si quis cogat tortucas, aut ranas, aut aliquid aliud talium generum. In piscibus autem nõ accidit experientibus omnem modum tanquam non habentibus spiritum deforis vllum.

Tertia ratio.

Ponit tertiam rationem. Et dicit ꝙ in omnibus respirantibus, cum suffocantur in aqua, apparent quædã ampullæ in superficie. Et causa huius est, quia in talibus animalibus aer expellitur ad superficiẽ q erat inspiratus prius: expulsio aũt istius causat ampullas, sicut apparet de tortucis & ranis si violenter detinerentur sub aqua, vel aliqđ tale animal. In piscibus autem nõ apparet hoc ſm quemcunq; modum experiatur aliquis & detineat pisces in aqua. Hoc autem est, quia non habent aerem inspiratum.

N. LEON.

Et profectò quo pacto ab illis spirationẽ fieri asserũt, hominibus certe id ipsum in humore contingere posset. Si enim pisces in os ex circunfusa attrahunt aqua, cur etiã homines id facere non possunt, reliquaq; animalia? nam eum, qui ex ore est, perinde ac pisces attrahere poterunt. Quamobrem si ibi fieri posset, & hic certe fieret: quoniam autem fieri nequit, palam quod neque in illis fiet.

Quo autem modo dicunt fieri respirationem ipsis, contingit & hominibus existentibus in humido accidere. Si enim pisces trahunt ex ea, quæ in circuitu oris, aqua, propter quid hoc non vtiq; faciunt & homines & alia animalia, & eum, qui ex ore vtique trahunt similiter piscibus. Quare siquidem & si illa possent, & hæc possent. quoniam autem non sunt, palam quod neque in illis est.

Quarta ratio.

Ponit rationem quartam. Et dicit ꝙ eodẽ modo, quo isti dicunt ꝙ pisces respirare possunt in aqua, & homines poterunt. Si. n. pisces attrahunt aerem, aqua circunstante, eadem ratione & homines & alia animalia. Homines enim trahunt aerẽ qui est iuxta os, sicut pisces ſm ipsos. Si igitur pisces pñt hoc facere in aqua, & homines. Cũ igitur homines non possunt, neq; pisces. Quinto ibi.

Ad hæc autem si spirare possunt, cur in aere pereunt pisces palpitareq; videntur, vt illa quæ strangulata intereũt. non enim alimenti inopia id pati videntur. Nam ea, quam Diogenes affert, insulsa sanè est causa. Iccirco enim eos interire, ait, quoniam in aere quidem copiosiorem attrahunt aerem, in aqua vero moderatum. in terrestribus etenim id ipsum accidere oporteret. atqui ob vehementem respirationem nullum terrestre suffocatur animal.

Adhuc autem propter quam causam in aere moriuntur & videntur exterminata, sicut suffocata, siquidem respirant. non enim vtiq; alimenti indigentia hoc patiuntur. Quam enim dicit Diogenes causam, stulta est. Ait enim quòd aerẽ multum valde trahũt in aere: in aqua aũt moderatũ, et propter hoc mori. Etenim ingressibilibus oportebat.

pos-

possibile esse hoc accidere: nũc autem nullum per valde respirare suffocatur gressibile animal.

Quinta ratio.

Ponit quintam rationem. Et dicit, Si animalia aquatica respirant, propter quam causam moriuntur & extermi nantur in aere, sicut suffocata animalia. quasi dicat, nõ videtur esse aliqua ratio. Et quia aliquis posset dicere, ꝙ est hoc propter defectum alimenti non aeris, dicit ꝙ hoc non potest esse. & ratio huius esse potest, quia pisces pluri tempore sunt sub aqua, quàm sit tẽpus in quo sunt extra aquam. quare propter defectum alimenti non moriuntur extra aquam. Item causa, propter quam pisces moriuntur extra aquam, quam dabat Diogenes stulta & fatua. dixit enim Diogenes ꝙ pisces extra aquam attrahebant multum aerẽ & improportionalem sibi, in aqua autem proportionalem: & ideo pp improportionalitatem aeris attracti, in aere pisces moriuntur, in aqua aũt non. Hoc nõ valet, quia animalia gressibilia in aere possunt attrahere sibi aerem improportionalem: & tamen nullum animal gressibile, quantumcunq; valde respiret, suffocatur. quare nec similiter accidit in piscibus. Deinde cum dicit.

Impugnatur Diogenes.

N. LEON. *Praeterea etiam si spirant omnia, manifestum est quòd insecta etiam spirant animalia. illorum autem pleraq; dissecta non modo in duas, sed in plures etiam partes viuere apparent, vt quae vocantur scolopendrae: quae quomodo, aut qua contingit respirere parte?*

Adhuc autem, si omnia respirant, palam quia & entoma animalium respirant. Videntur autem ipsorum multa decisa viuere, non solum in duas partes, sed & in plures: vt quae vocantur scolopendrae. quae qualiter, aut quibus con tingit respirare?

Ratio quòd non oia animalia respirent.

Improbat opiniones illas in hoc quòd posuerunt omnia respirare. Et dicit, quòd si omnia animalia respirarent, entoma respirarent: & quia ista decisa videntur viuere, non solum diuisa in duas partes, sed etiam cum diuiduntur in plures, vt illa quae vocantur scolopendrae. Qualiter autem ista respirent non contingit dicere. s. n. talia decisa respirarent, tunc contingeret, ꝙ haberent organa respirandi, scilicet pulmonem, & vocalem arteriam. sed hoc est falsum, quia sequeretur quòd in diuersis partibus esset pulmo, & vocalis arteria: sed hoc est falsum, ergo & primum. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Causa autem, cur praecipue de ijs non rectè dicatur, est. quoniam tum internarum insueti erant partium, tum non animaduertebant alicuius gratia naturam omnia facere. si enim quaesissent cuius gratia animalibus inesset spiratio: & in partibus idipsum consideraßent, vt in branchijs & pulmonibus, nullo sanè negotio spirationis causam adinuenißent.*

Causa autem maxime non dicendi bene de ipsis, quòd inexperti erant earum, quę intus partium: & quia non accipiebant gratia alicuius naturam omnia facere. Quaerentes enim cuius gratia respiratio animalibus existit: & in particulis hoc inspicientes, vt in branchijs & pulmone, inue nissent vtique velocius causam.

Causa deceptionis Anaxagorae & Diogenis circa respirationem animalium.

Assignat causam erroris, propter quam decepti sunt. & dicit, Causa quare decepti fuerunt fuit, quia nesciebant anatomiam partium intrinsecarum, siue dispositionem, vtputa pulmonis & arteriae. Item decepti fuerunt, quia non supponebãt naturam operari propter finem. si enim posuissent ꝙ natura agit propter finem, & ꝙ respiratio inest animalibus propter finem: & inspexissent ad anatomiam partium intrinsecarum, sicut pulmonis & arteriae & etiam branchiarum, citius causam respirationis inuenissent. & quia ista non inspexerunt, decepti fuerunt in determinando de respiratione.

LECTIO VIII.

Democriti de respiratione placitum multipliciter destruitur.

N. LEON. *Democritus autem spirantibus quidem aliquid euenire ex spiratione dicit, asserens per illam ne extrudatur anima prohiberi: non tamen quòd huius gratia id natura efficiat prodidit. Et omnino vir ille, vt alij etiam Physici, nihil huiusce tangit causae.*

Democritus autem quia quidem ex respiratione accidit respirantibus aliquid, dicit inquiens prohibere extrudi animam: non tamen huius quidem gratia fecisse hoc naturam dicit. omnino enim, sicut & alij Physici, & iste nihil tetigit talis causae.

Postquam philosophus improbauit positionem Anaxagorae & Diogenis, improbat opinionem Democriti. Et primo ponit eam: secundo improbat. ibi {Causa aũt} Prima in duas. In prima tangit secundum Democritum quid accidit animalibus ex respiratione primo, secundo quid ex consequenti. ibi {Et propter hoc ex respirare} Adhuc circa primum duo facit, primo ponit quid accidit animalibus primo ex respiratione, secundo declarat ibi. {Dicit autem quòd anima} In prima dicit ꝙ, cum ex respiratione aliquid accidat animalibus respirantibus, dixit Democ. ꝙ ex respiratione animalibus respirantibus accidit hoc primo, scilicet animam non extrudi à corpore. Tamen non dixit ꝙ natura esset causa respirationis propter hoc, sicut propter finem, vt anima non extruderetur. quia sicut alij philosophi nihil tetigerunt de causa finali, ita nec iste. & ideo non dixit respirationem fieri gratia alicuius. Secundo ibi.

Democr. placitum circa respirationem animalium.

N. LEON. *Asserit autem animam & calidum idem esse, primas, scilicet sphaericorum figuras. iis igitur expulsis aeris in extrudentis, spirationem auxilio esse inquit. In aere nanque magnam esse talium copiam: quam ille mẽtem & animam appellat, spirante igitur animali, & aere ingrediente, simul intrant illa, & extrusionem prohibentes inexistentem animalibus animam exire non sinunt.*

Dicit autem quòd anima & calidum idem primae figurę sphaericorum. Segregatis igitur ipsis à continẽte & comprimente, auxilium fieri respirationem inquit. In aere enim multum numerum esse talium: quae vocat ille intellectum & animam. Respirato igitur & ingrediente aere, congredientia haec & prohibentia compressionem, prohibent in animalibus existentem animam pertransire.

Democriti positio de principijs rerum.

Declarat hoc. Et intelligendum ꝙ Democritus posuit corpora indiuisibilia esse principia rerum, cum enim corpora composita diuisibilia sint: & diuisio secundum ipsum non procedat in infinitum, necesse est deuenire ad talia corpora, quae sint indiuisibilia, ex quibus dixit omnia animalia componi & causari. Dixit etiam ista indiuisibilia terminari figuris, & quia figurae procedunt in infinitum, dixit ista corpora esse infinita. ex figura autem & ordine & positione, reddit causas accidentium & passionum in aliis. inter ista autem corpora indiuisibilia, corpora circularia sunt aptiora ad motũ: & ideo ex illis reddit causam motus in animalibus. Dixit enim animã componi ex atomis circularibus, quae sunt de natura ignis. dicit enim ꝙ Democritus dixit ꝙ anima, & calidum, & figura sphaerica sunt idem. Et causa huius est: quia anima

ma causa est motus in aīalibus: ista aūt sunt maxime apta ad motum, calidum scilicet, & sphericā figura. ideo animam dixit cōponi ex istis, & esse idem cum istis. In aere autem sunt multi tales atomi, quos vocauit intellectum & animam Democritus. cū igitur ex aere cōtinente & comprimente ipsum animal & animam intus contentam, segregentur atomi & mouentur ad interius, animalis, fit respiratio in animalibus, & præbetur auxiliū atomis intus existentibus. igitur cum respiratur aer & ingrediuntur atomi ingredientes comprimunt atomos, ex quibus est anima: & prohibent eam exire: & iuuant ad repellendum compresſionem factam ex atomis extra in cōtinente existentibus. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Et hanc ob causam in ipso spirandi & expirandi opere, cum vitam ipsam, tum mortem consistere. cum enim circumfusus comprimendo præualuerit aer, neque quod extrinsecus ingreditur amplius prohibere potest, spirandi intercepto vsu, tunc sanè animalibus accidit mors. Esse nanq; mortem eiusmodi figurarum de corpore exitum propter circunfusi aeris extrusionem.*

Et propter hoc in respirando & exspirando & viuere & mori. Cum enim prævaluerit continens opprimens & amplius deforis ingrediens potest prohibere, non potense respirare, tunc accidere mortem animalibus. Esse enim mortem talium figurarum ex corpore exitum ex continentis compresſione.

Ostēdit quid accidit ex consequenti animalibus ex respiratione. & dicit ꝙ per talem ingressum & cōpresſionem atomorum in animalibus accidit viuere & mori, & expirare & respirare. Quamdiu enim continens præualuerit vt posſit cōprimendo repellere atomos, ex quibus est anima & prohibere ingressum eorum, quæ sunt exterius id adiuuantium, deficiente respiratione accidit mors ipsis animalibus. Alia litera habet (Et amplius deforis ingrediens non potest prohibere) cum negatione. & tunc exponendum est sic, Si continens exterius præualuerit comprimendo atomos interiores, & atomi, qui ingresſi fuerant coadiuuantes animam non possunt prohibere impetum continentis. Propter defectum respirationis accidit mori animalia. mors enim non est aliud quam extrusio atomorum existentium in animali ad exterius propter compresſionem continentis. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Causam autem cur omnibus necesse est mori, non aptā vtcunque, sed per naturam quidem senectute: præter naturam autem, violentia, nihil declarauit. at qui oportebat, quoniam aliquando quidem id fieri apparet: aliquando autem non apparet, vtrum eadem causa extra est, aut intus.*

Causam autem quare omnibus quidem necessarium mori, non tamen quando contingit, sed secundum naturam quidem senectute. violentia autem præter naturam, nihil demonstrauit, quāuis oporteret. Quoniam aliquando videtur hoc factum, aliquādo autem non videtur, vtrum eadem causa extrinsecus est, aut intus.

Improbat prædictam positionē. Et diuiditur in duas, In prima improbat opinionem propter insufficientiam. secundo quia falsa. ibi {Si autem oportet} Prima in duas. In prima improbat de insufficientia quātum ad asſignationem causæ mortis, secundo quantum ad asſignationē causæ respirationis. ibi {Non dicit autem} In prima dicit ꝙ Democ. bene dicit causam propter quam quædam mors naturalis, quæ dicitur senectus, quædam præter naturam, quæ dicitur violenta, non dedit causam vtriusque, quia non eius quæ est per violentiam. & tamen hoc oportebat, quoniam videmus aliquando mori animalia violentia, sicut illa quæ suffocantur, aliquando videntur mori naturaliter, sicut illa quæ per senectutem. Oportet aūt vtriusque istarum esse aliquam causam. & tunc illa causa, aut est extrinseca, aut intrinseca, sed ipse non tetigit eam. & sic manifestum est, quia insufficienter dixit quantum ad causam mortis. Secundo ibi.

N. LEON. *De origine quoq; spirādi nihil dicit, quę illius sit causa, vtrum extrinsecus, an intrinsecus. neq; n. quæ foris est mēs auxiliū seruat, sed intrinsecus spirationis et motionis procedit initiū, nulla circunfusi aeris vi. absurdum quinetiam est circunfusum aerem comprimere, & ingresſum diducere. quæ igitur dixit ille, & qua ratione ferè sunt huiusmodi.*

Non dicit autem neque de principio respirandi quid causa, vtrum intrinsecus aut extrinsecus. neque enim qui de foris intellectus seruat auxilium. sed intrinsecus principium respirationis fit & motus, non vt inferente vim continente. Inconueniens autem & simul continens comprimere & ingrediens dilatare. Quæ quidem igitur dixit & quomodo ferè hæc sunt.

Improbatur opinio Democriti. Improbat quantum ad causam respirationis. Et dicit ꝙ de principio & causā respirationis quid sit, vtrū illud principium sit intrinsecum vel extrinsecum non dixit. Nec videtur esse verum ꝙ atomi, qui sunt exterius, quos ille vocauit intellectum, sint causa respirationis præbendo auxiliū atomis, qui sunt in animali: quia principiū respirationis est ab intrinseco: & talis motus non videtur fieri ab inferente violentiam: quia iste motus semper durat quamdiu durat animal, violētia vero non sic. Iterum, Inconueniens est quod continens ingrediēs sit causa compresſionis animalis: quia videmus ꝙ cum ingreditur, est causa dilatationis: quia idem secundum ꝙ idem, non est causa oppositorum simul. sed cōpresſio & dilatatio sunt opposita: ergo continens nō est causa istorum simul. Ista igitur sunt quæ posuit & dixit ferè. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Verum si quæ prius dicta sunt vera esse existimare oportet: & non omnia spirare animalia, non de omni sanè interitu hanc adductam fuisse causam existimandum est, sed in ijs solum quæ spirant.*

Si autem oportet putare vera esse prius dicta, & non omnia animalia respirare, non de omni morte causam putandum dictam esse hanc, sed solum in respirantibus.

Improbat opinionem Democriti in hoc ꝙ falsa & diuiditur in duas. Primo improbat in hoc ꝙ male asſignauit causam mortis, secundo in hoc ꝙ non bene asſignauit causam respirationis. ibi {Quinimo} In prima dicit ꝙ si vera sunt q̄ dicta sunt superius, manifestū est ꝙ causa mortis, quam asſignauit Democ. non est causa cuiuslibet mortis, sed solum in animalibus respirantibus: quia mors secundum ipsum nō est aliud quàm extrusio atomorū existentium in animali propter continens comprimens. Sic aūt nō accidit in non respirantibus. Secundo ibi.

N. LEON. *Quamquam neq; de ijs ipsis rectè. Palam aūt est ex ijs, quæ accidunt, & ex huiusmodi quorum vsum habemus omnes. in caloribus enim excalfacti magis spiratione indigemus magis, crebriusque omnes spiramus. cum autem circunfusus frigidus fuerit aer, corpusque adstrinxerit & compinxerit, spiritū distineri cōtingit. at qui tunc oportebat eum, qui deforis illabitur, extrusionem prohibere: nunc autem fit contrarium. nam quotiens non expirantibus copiosus calor sese collegerit, totiens spirationis indigent opera. necessarium nanque est inspirantes respirare: æstuantes autem refrigerationis causa crebro respirant, quando quod in prouerbio facit, ignis ad ignem.*

Quinimo

Quinimo neq; in his bene. Palam autem ex accidentibus, & talibus, quorum habemus omnes experientiam. In æstibus enim calefacti magis, & respiratione magis indigemus, & spissius respiramus omnes. Cum enim in circuitu fuerit frigidum, & constringatur, & compingatur corpus, detinere accidit spiritum: quamuis tunc oportebat deforis ingredientem, prohibere concussionem. nunc autem fit contrarium. quando autem multum valde congregatum fuerit calidum non expirantium, tunc indigent respiratione. Necessarium autem inspirantes respirare. æstuantes autem frequenter respirant: tanquam refrigerationis gratia respirantes. Quandoquidem dicitur, facit ignem super ignem.

Improbat in hoc ꝙ non bene assignauit causam respirationis in animalibus respirantibus. Et hoc manifestum est ex his, quæ accidunt circa respirationem. Iterum manifestum est ex talibus, quorum omnes possunt habere experientiam. videmus enim ꝙ in æstate, quanto homines magis calefacti sunt, tanto magis indigent respiratione & frequentius respirant: sed, cum continens vndiq; frigidum fuerit, & corpus constringitur & compingitur aer inclusus detinetur in animali, & potest diu infrigidare calidũ: & tamen secundum opinionem Democr. oportebat tũc fieri sæpius respirationem, quia cum continens est frigidum corpus comprimitur, quare & atomi extruduntur. Erat autem respiratio necessaria vt prohiberetur extrusio & concussio ad exterius istorum atomorum. Quare tempore frigido, secundum ipsum respiratio est magis necessaria. Contrarium autem manifestum est. videmus enim quòd, cum calidum est multũ & est valde vnitum & congregatum, tunc animalia spiratione magis indigent. Necessarium est autem animalia, quæ respirant aliquando inspirare & expirare si debeant saluari. quanto autem calidiora sunt, tanto frequentius respirant: quia respirant gratia infrigidationis: quanto autem calidiora tanto magis indigent infrigidatione. Ideo tunc frequentius respirant cum calidum continentis augmentat calidum intrinsecum.

LECTIO IX.

Platonis de respiratione decretum, & ipsius improbatio.

N. LEON. *Quæ autem in Timæo scripta est circumpulsio, de alijs sanè nihil constituit animalibus quonammodo in illis calidi fit conseruatio: vtrum eodem modo, an aliam ob causam. si enim solis inest terrestribus spiratio, dicenda erat causa cur solis: sin etiam aliis diuerso sanè modo, de eo quoq; determinandum erat, si quidem omnia respirare possunt.*

IN Timæo autem scripta circumpulsio, de aliis animalibus nihil determinauit: quomodo ipsius calidi fit salus, vtrum eodem, aut propter aliam aliquam causam. Si enim solis campestribus quod respirationis existit, dicendum causam, quare solis. Si autem & aliis: modus autem alius, & de hoc determinandum: siquidem possibile respirare omnibus.

Postquam Philosophus improbauit opinionem Democr. qui visus est dicere omnia animalia respirare. In parte ista improbat opin. Platonis & Empe. Et diuiditur in duas, Primo improbat opinionem Platonis. secundo Emped. ibi {Dicit autem de respiratione} Adhuc prima in duas. Primo improbat opinionem Platonis propter insufficientiam, secundo propter falsitatem. ibi {Adhuc autem & sic.} In parte prima est intelligendum quòd Plato voluit ꝙ respiratio fit per quandam circumpulsionem aeris.

Improbatur opinio Platonis circa Respirationem.

dixit enim secundum quòd apparebit statim, cum aer intra est calidus expellitur per os & poros, & ingreditur alius circunstans, & fit respiratio. Dicit ergo Arist. ꝙ circumpulsio, de qua determinauit Plato in Timæo, quam dixit esse causæ respirationis, insufficiens est in assignando causam respirationis, & insufficienter determinauit de respiratione: quia cum dixit ꝙ circumpulsio erat causa respirationis, dixit hoc esse in animalibus perfectis & campestribus: sed quomodo fit saluatio calidi in alijs animalibus imperfectis non dixit: vtrum eodem modo, quo in perfectis, aut aliter, & propter causam aliquam. Si enim sola animalia campestria respirant oportebit assignare causam: quare illa solum respirant. si autem alia respirant, & modus respirationis est alius, oportebit de hoc reddere causam huius, & determinare oportebit vtrum respirare insit omnibus animalibus. Secundo ibi.

N. LEON. *Præterea etiam commentitius causæ illius est modus. quoniam per egressum caloris ore factum, circumiectum inquit aerem impulsum in eundem ferri & incidere locum per raros carnium meatus, vnde internum exierat calidum: quoniam nihil est inane, per illam quam ad se inuicem agunt antiperistasin. excalfactum autem rursum per eundem egredi locum, & intro per os circumpellere aerem, qui calidus inde exierat. & hoc continuo cum spirantes, tum exspirantes facere.*

Adhuc autem & fictitius modus causæ. Exeunte enim extra calido per os. ambientem pulsum aerem, latum incidere in eundem locum ait per raras existentes carnes. Vnde quod intra exiuit calidum propter nihil esse vacuum antiperistasim patientibus inuicem: calefactum autem iterum exire per eundem locum & circumpellere intra per os aerem exeidentem calidum. & hoc itaque agere semper respirantes, & expirantes.

Improbat opinionem propter falsitatem. Et primo ponit eam, secundo reprobat. ibi {Accidit autem} In prima dicit quòd modus, secundum quem Plato posuit animalia terrestria respirare fictitius videtur esse & non verus. Dixit enim Plato quòd, cum aer interius est calidus, expellitur extra per os: & tunc aer, qui est extra, circunstans corpus, mouetur ad eundum locum, in quo erat alius: & per os & per raras carnes, quæ porositates habent. Mouetur autem aer interius, cum expellitur calidus, ne permittatur vacuum: ita quòd in eius motu fit quædam antiperistasis intrantis & egredientis. cum autem ille aer calidus fuerit, exit per os: & alius intrat per raras & porosas carnes, & per os, & istud contingit fieri continue per totam vitam. Quamdiu autem fit hoc inspirant & respirant animalia. Secundo ibi.

N. LEON. *Contingit autem sic opinantibus prius inspirationem fieri quàm exspirationem. Signum autem, quoniam vtraque res penes sese vicissim peragitur. Morientes autem exspirant: quamobrem necesse est principium esse inspirationem.*

Accidit autem sic putantibus, prius expirationem fieri quam inspirationem. Signum autem, fiunt quidem enim adinuicem hæc permutatim. Morientia autem expirant, quare necessarium esse principium inspirationem.

Posita opinione improbat eam. Et diuiditur in duas partes. In prima improbat opinionem, in secunda remouet quandam responsionem. ibi {Sed etiam neque alimenti} Prima in quatuor secundum quod quadrupliciter reprobat opinionem. secunda ibi {Adhuc autem cuius gratia} tertia ibi {Adhuc autem inconueniens,} quarta ibi. {Inconueniens autem} In prima improbat opinionem Platonis in hoc ꝙ secundum ipsum oportet ꝙ expirare primo

Prima improbatio Platonis.

primo in sit animalibus. Et dicit quòd putātibus quòd respiratio fiat secundum modum prætactum accidit quòd expirare prius insit animalibus quàm inspirare. Sed istud falsum est: & huius signum est, quòd inspirare & expirare fiunt permutatim adinuicem, ita quòd post vnum fit aliud: mors autem & vita sunt contraria: quare oportet ꝙ fiant motibus contrarijs. Sed videmus ꝙ morientia, vltimo expirant. Quare manifestum est quòd primo inspirant viuentia. Secundo ibi.

Viuentia primo inspirant & expirant.

N. LEON. *Præterea cuius rei gratia isthæc animalibus contingant, inspirare inquam, & exspirare, nihil sanè dixerunt qui hoc asserunt modo, sed tanquam de re quadam, quæ temere fiat loquuntur. At qui isthæc cum vita, tum mortis dominari animaduertimus. cum enim spirare nequeunt quecunq; spirant, ea tunc interire contingit.*

Adhuc autem cuius gratia hoc existunt animalibus. Dico autem respirare & expirare, nihil dixerunt hoc modo dicentes, sed velut de incidente aliquo enunciant solum: quamuis principales causas hæc esse videamus viuendi & moriendi. cum enim respirare non potuerint, tunc accidit corruptionem fieri respirantibus.

Secunda improbatio.

Improbat Platonem in alio, scilicet in hoc ꝙ non posuit respirationem fieri propter aliquem finem. & dicit ꝙ illi, qui sic dicunt de respiratione, inconuenienter dicunt quia non dicunt propter quem finem insit animalibus: sed loquūtur de istis, sicut de aliquibus, quæ contingunt à casu: & tamen istæ videntur principales causæ moriendi & viuendi. cum enim animalia respirantia non possunt amplius respirare accidit ea corrumpi. quamdiu possunt, viuunt. Non igitur ista casualiter accidunt, sed sunt principales causæ vitæ & mortis. Tertio ibi.

Inspiratio et respiratio sūt principales causæ moriendi & uiuendi.

N. LEON. *Quinetiam absurdum est calidi quidem per os eum exitum, tum ingressum nos non latere. spiritus autem in pectus ingressum eiusdemq; rursus excalfacti egressum, nos latere.*

Adhuc autem inconueniēs calidi quidem per os exitum, & iterum introitum non latere nos. in pectus autem spiritus introitum & iterum calefacti exitum latere.

Tertia improbatio.

Tertio improbat ipsum in alio, scilicet in hoc ꝙ posuit quòd introitus aeris per os & exitus non latent nos, sed introitus aeris per pectus & exitus latet nos: & Philosophus dicit ꝙ istud inconueniens est quòd non lateat nos introitus & exitus aeris per os, sed per pectus & raras cannes lateat. Et ratio huius est, quia aer calidus extra sentitur & quantum ad alterationem, quæ est per calefactionem, & quantum ad motum. Similiter autem aer, qui ingreditur per poros carnis secundum Platonem videtur ꝙ alterat pectus ad caliditatem & mouetur. quare, si non lateat nos motus aeris per os, nec per pectus & etiam poros. Quarto ibi.

N. LEON. *Absurdum quinetiam respirationem calidi esse ingressum: quandoquidem contrarium apparet. quod enim exspiratur calidum sanè est, quod inspiratur vero frigidum. at cum fuerit calidum, anhelantes respirant: quoniam enim id quod ingreditur non sufficienter refrigerat, crebro spiritum trahere contingit.*

Inconuenienter autem & respirationem calidi introitum esse. videtur. n. contrarium: qui quidem enim expiratur est calidus, qui autem inspiratur frigidus. quando autem calidus fuerit, anhelando respirant. Quia enim non refrigerant sufficienter ingrediens, multotiens accidit spiritum trahere.

Quarta improbatio Platonis.

Improbat ipsum quarto. Posuit enim Plato ꝙ aer calefactus inspirabatur. Hoc remouet dicens, ꝙ inconueniens est ꝙ aer calidus inspiretur: immo potius aer frigidus. contrarium enim apparet nobis ad sensum. Videmus enim ꝙ illud quod expiratur, calidum est, quod inspiratur, frigidum: & quando aer ingrediens calefactus est, tunc anhelant. Et causa huius est: quia spiritus ingrediens non sufficienter potest infrigidare, & quanto aer inspiratus calidior est tanto citius inspirant. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Verum enimuero neq; alimenti gratia existimandum est respirationem effici: quasi à spiritu internus alatur ignis: & spirante quidem animali: tanquam igni fomitem subministrari, alito autem igne exspirationem fieri.*

Sed etiam neque alimenti gratia existimandum fieri respirationem tanquam álito spiritu eo, qui intus, igne & respirante quidem: quemadmodum si igni hypocauma adiiciatur, alito autem igne fieri respirationem.

Responsio tacita ad rationes Arist.

Remouet quandam solutionem, quæ posset dari ad quoddam, quod arguebatur contra Platonem. Et primo proponit responsionem, secundo reprobat. ibi {Hoc enim dicemus} In prima dicit ꝙ responsio, quam aliquis daret ad rationem quandam prius factam, non valet. Improbatur enim Plato propter insufficientiam, quia non dixit gratia cuius fit respiratio in animalibus. aliquis enim posset dicere ꝙ respiratio fit vt per aerem inspiratum calidum interius nutriatur, & fit alimentum illius. Calidum enim continue agit in humidum consumendo ipsum: consumendo autem ipsum debilitatur: igitur vt ipsum conseruetur fit respiratio, vt spiritu respirato nutriatur & augmentetur: sicut nos videmus ꝙ ignis nutritur & conseruatur cum apponitur aliquid hypocauma, siue incensum seu exhalatio calida, & siccæ: alito autem calido fit exspiratio. Et Philosophus dicit ꝙ inspiratio non fit vt spiritus inspiratus sit alimentum calidi interioris. Secundo ibi.

N. LEON. *Eadem enim rursum ad hanc rationem afferemus, quę ad Priores attulimus. in alijs etenim animalibus istuc ipsum accidere oportebat: aut aliud sane, quod huic proportione responderet. omnia nanq; vitalem habent calorem.*

Hoc. n. dicemus rursum, & ad hunc sermonem, qua quidem & ad priores. Etenim in alijs animalibus oportebat hoc accidere, aut proportionale huic. Omnia enim habent caliditatem vitalem.

Improbatur responsio tacita.

Improbat istam responsionem per duas rationes, secunda ibi {Deinde & fieri} In prima dicit quòd contra istam responsionem dicemus quod contra priores dictum fuit. Si enim in animalibus terrestribus fit inspiratio propter nutriendum calidum, oporteret calidum in alijs animalibus nutriri per spiritum inspiratum, cum non possit saluari sine infrigidatione: & omnia talia habeant caliditatem vel ad minus habeant aliquid proportionale huic: sed istud non apparet. Secundo ibi.

N. LEON. *Præterea calidum ex spiritu effici, quonam oporteat modo dicere, commento est simile id enim ex alimento fieri cernimus magis. contingit autem per id alimētum capere, & excrementum eijcere: quod tamen in alijs fieri non videmus.*

Deinde & fieri calidum ex spiritu quo oportet modo dicere, fictitium. Magis enim ex alimento hoc factum videmus. accidit autem secundum hoc suscipere alimentum & superfluum emittere. Hoc autē in alijs non videmus factum.

Ponit secundam rationem ad hoc. Et dicit ꝙ dicere ꝙ calidum nutriatur ex spiritu, & ꝙ ita oporteat, dicere fictitium est. Et dicitur fictitium ꝙ non concordatur apparentibus ꝙ calidum nutriatur à spiritu inspirato, sed ex nutrimento magis. ex alimento. n. generatur humidum, quod est subiectum calidi: & ideo oportet sumere alimentum & emittere superfluum. alimentum enim in principio contrarium est, & ideo oportet ipsum alterari & trāsmittere, & iterum habet aliquid impurū: & ideo oportet ꝙ illud

ꝙ illud abiiciatur. Et ideo aliquid habet purum, & aliquid impurum. hoc autem non est factum, si calidum nutriatur à spiritu inspirato.

LECTIO X.

Empedoclis de Respiratione sententia & ipsius redargutio.

N. LEON. *De respiratione etiam mentionem facit Empedocles, sed neque cuius gratia fiat.*

D*icit autem de respiratione & Empedo. non tamen cuius gratia.*

Postquam Philosophus improbauit opinionẽ Platonis de modo respirandi, improbat opinionem Empedoclis de insufficientia, secundo de falsitate. ibi {Fieri autem} Adhuc prima in duas primo facit quod dictum est, secundo infert corollarium. ibi {Propter quod quidem} Adhuc tria facit. Primo improbat ipsum in hoc quod non dixit gratia cuius fieret respiratio, secundo in hoc ꝙ modum respirandi non declarauit in omnibus animalibus. ibi {Nec de omnibus} tertio ꝙ posuit respirationem solum fieri per nares. ibi {Et de ea} In prima dicit quòd sicut alij insufficienter dixerunt de respiratione, ita Empedoc. cum enim loqueretur de respiratione non fecit mentionem gratia cuius hoc fit: hoc autem oportebat, & ideo insufficienter dixit. Secundo ibi.

N. LEON. *Neque de omnibus palam facit animalibus spirent illa, necne.*

Neq; de omnibus animalibus quicquam facit manifestum, siue respirent, siue non.

Reprobat in hoc ꝙ modum respirandi non declarauit in omnibus animalibus. Et dicit ꝙ in alio similiter defecit ꝙ non declarauit, vtrum omnia animalia respirent vel non, quod oportebat. Et si quædam sint quæ non respirẽt, quomodo & per quem modum fit infrigidatio in istis quæ non respirant, non declarauit. Tertio ibi.

N. LEON. *De ea præterea, quæ per nares fit respiratione verba faciens, de precipua loqui respiratione arbitratur. Contingit etenim cum per arteriam ex pectore spirare, tum etiam per nares, ipsis autem sine illa spirare non licet naribus. Et alioquin ea quæ per nares fit respiratione si priuentur animalia, nullum incurrunt detrimentum, si vero hac, quæ per arteriam fit, orbentur, intereunt. natura nanque non ex proposito ea, quæ per nares est, spiratione ad nonnullorum animalium olfactum abutitur.*

Et de ea quæ per nares respiratione dicens, putat & de principali dicere respiratione. Est autem per arteriam ex pectore respiratio, & quæ per nares. Ipsis autem naribus sine illa non est respirare: & ea quidem, quæ per nares fit, respiratione priuata animalia nihil patiuntur: ea autem quę secundum arteriam, moriuntur. Vtitur enim natura ex abundanti ea, quæ per nares respiratione, ad odoratum quibusdam animalium.

Respiratio duplex fit. Improbat ipsum in hoc quod posuit solum respirationem per nares. Et dicit, quòd Emped. loquens de respiratione, quæ fit per nares, credebat sufficienter determinare de respiratione. sed hoc nó est verum. est enim quædam respiratio per nares: alia per vocalem arteriam. Ista vero quæ est per vocalem arteriam, est principalis: quia illa quæ fit per nares non est sine alia. Aer enim qui inspiratur per nares transit per vocalem arteriam. illa autem est per vocalem arteriam, & potest esse sine illa, quæ est per nares. & hoc patet, quia priuata illa respiratione non moriuntur animalia, sed priuata illa, quæ est per arteriam, moriuntur animalia. Vnde sicut natura lingua vtitur ad duo, ad gustum & ad loquelam, ita naribus vtimur ad duo, & hoc ꝓpter bene esse quasi ad respirationem & olfactum: & hoc in quibusdam animalibus. sunt enim quędam animalia, quæ porum odorationis habent coopertum quadam caruncula, & non odorant talia nisi amoueatur illa caruncula, hoc autem fit per inspirationem & expirationem, quædam sunt animalia, quæ habent porum odorationis discoopertum, & talia statim ad præsentiam odorabilis odorant: sicut animalia, quæ non habent aliquod velamen super oculos, sicut palpebras, statim vident ad præsentiam visibilis, ita talia animalia præsente odorabili percipiunt odorem: & in talibus natura non vtitur naribus ad olfactum. In primis autem animalibus vtitur naribus ad olfactum & respirationem, quia melius & citius fit infrigidatio & per nares & per arteriã quàm per arteriam solum. Et hoc innuebat Philosophus cum dixit (quibusdam animalium.) Deinde cum dicit.

Natura vtitur lingua, & naribus ad duo.

N. LEON. *Quamobrem odoratu quidem omnia fere participant animalia: omnibus autem idem non est sensiterium de ipsis autem manifestius in alijs est pertractatum.*

Propter quod quidem odoratu ferè participant omnia animalia. Est autem non omnibus idem organum sensus. Dictum est autem de ipsis in alijs planius.

Infert corollarium, & est hoc. Ita dictum est ꝙ natura vtitur ex abundanti naribus propter olfactum & respirationem, & hoc in quibusdam ad olfactum, ita ꝙ in quibusdam ad respirationem, in quibusdã ad olfactum. Propter hoc enim ferè omnia animalia odoratu participant, tamen nó est organum eodem modo dispositum in omnibus animalibus. Nam quædam habent organum olfactus quadam pellicula coopertum, quædam non: sicut dictum est alibi, scilicet libro de Sensu & Sensa. Et dicit ferè, propter animalia imperfecta, quæ solum tactum habent, vel cum hoc gustum, secundum quòd est quidam tactus. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Fieri autem asseris inspirationem & exspirationem, quoniam venæ sunt quædam, in quibus sanguis quidem inest, non tamen plenæ sunt sanguine. Meatus autem in eum, qui extrinsecus est, habent aerem, corporis quidem partibus tenuiores, aeris vero ampliores. proinde cum sanguis, cum sursum, tum deorsum moueri naturam habeat: si quidem deorsum feratur, influere aerem & inspirationem fieri, sursum vero lato foras affluere, exspirationemque fieri eiusmodi assimilans accidens Clepsydris.*

Fieri autem ait respirationem & expirationem propter venas esse quasdam, in quibus inest quidem sanguis, non tamen plenæ sunt sanguine. habent autem poros in eum qui extra aerem, partibus quidem corporis minores, his autem quæ aeris maiores. Propter quod sanguine nato moueri sursum & deorsum: deorsum quidem lato influere aerem, & fieri respirationem, sursum autem procedente excidere extra, & fieri respirationem, assimilans quod accidit clepsydris.

Empedoclis positio. Reprobat opinionẽ Emped. Et primo ponit eam diffuse, secundo reprobat. ibi {Respirant autem} Adhuc circa primum duo facit. Primo ponit opinionem, secundo verba eius. ibi {Sic autem respirant} In prima dicit quòd Emped. posuit fieri respirationem & expirationem isto modo. Dixit enim ꝙ in corpore animalis sunt quædam venæ, in quibus est sanguis. Sunt enim venæ vehiculum sanguinis. tamen dicebat ꝙ istæ venæ non sunt plenæ sanguine: & istæ venæ, in parte exteriori versus superficiem corporis habent poros minores quàm sint partes corporis, sed maiores sunt quàm sint partes aeris. Modo dicebat

ꝙ cum

ꝙ cum sanguis natus esset moueri & superius & inferius, cum moueretur interius, aer sequit̃ & subintrat, & fit inspiratio: & cum mouetur exterius, aer egreditur & fit exspiratio: & iterum, cũ mouetur ad interius aer subintrat & fit inspiratio: cum autẽ ad exterius fit expiratio, & sic continue. Et assimilabat hoc ei quod in clepsydris. Clepsydra est corpus vnum, quod habet vnũ foramen ad suum superius; & habet multa ad inferius: cum autem ponitur in aqua ex parte inferiori in qua sunt multa foramina, tunc aer expiratur per foramen superius: cum autem aqua descendit per illa foramina, aer sequitur. sic in proposito, cum sanguis, qui est in venis exundat ad exterius, expellitur aer & fit expiratio: cum autem mouetur ad interius, sequitur aer & fit inspiratio. Secundo ibi.

De clepsydra legito Cęlium lib. 18. cap. 38.

Sic respirant omnia & exspirant: [a] cunctis sanguipriuæ Carnium [b] fistulæ [c] extremum per corpus extendantur:
[d] Et illis [e] oribus crebris perforatæ sunt [f] sulcis,
Narium vltima lõgitudines per totum vt [g] gelarum quidem
[h] Occulat: [i] æthtei vero facile iter [k] gemina diuidi via:
Inde quidem quando [l] excitus [m] tener fuerit sanguis,
[n] Aether reboans descendet [o] fluctu vehementi:
Quando autem resilit exspirat rursus: vt cum puella.

a non plenæ, neque redundantes sanguine. b venæ c per corporis superficiem. d animalibus e foraminibus f venulis & fistulis. g i. sanguine h cohibeat i aeri K per bifidas nares l. i. recesserit m molli n. i. aer in fluxione. Empedoclis verba.

Sic autem respirant omnia & expirant. Omnibus deficientes sanguine, carnium cannales in vltimis secundum corpus tenduntur & ipsis oribus spissis simul perforatæ sunt cannalibus narium vltima summitates per totum, vt exundans quidem occultetur. ætheri autem facile iter duplici via pateat. Quapropter cum redierit tener sanguis: æther calens descendet tumore magno: cum autẽ exiliat iterum expiret.

Ponit verba Emped. & facit duo. Primo ponit verba opinionem, secundo manifestat per simile. ibi {Quemadmodum cum puella.} In prima dicit ꝙ animalia sic inspirant & expirant. In omnibus enim animalibus cannales carnium, idest venæ in carnibus existentes, deficientes sunt sanguine, idest si non sunt plenæ sanguine & protenduntur secundum corpora vsque ad vltima, idest vsq; ad superficies: & post posita sunt orificia venarum & vltimæ summitates venarum perforatæ sunt, ita vt sanguis posit exundare per motum ad summitates illas: & postmodum regredi ad inferius, ita ꝙ aeri tunc patet duplex via intrandi; vna per nares, alia per poros siue per orificia venarum. Cum sanguis propter hoc tener reuertitur ad inferius, aer magno motu descendit: & tunc fit inspiratio: cum autem iterum sanguis exundat, expellitur aer, & fit exspiratio. Secundo ibi.

N. LEON.

Clepsydris ludens [a] bene deducti æris.
Quandoquidem super fistulæ [b] transitum pulchram imponens manum.
In aqua merserit tenerum corpus [c] argenteæ.
Non iam in vas [d] imber ingreditur: sed illum probibet
Aeris moles intrinsecus incidens ad foramina crebra:
Donec adaperiat [e] densum fluxum: verum postea,
[f] Spiritu deficiente pulchra ingreditur aqua.

a i. conflati & malleo deducti. b orificium c. i. candidæ d. i aqua e aeris. f. f. i. aere

Quemadmodum cum puella de clepsydra ludens per bene malleatum æs: cum quidem fistulæ aperturam obstruens formosa manu in aquæ clare tinxerit delectabile corpus: neque in vas aqua ingreditur, sed prohibet aeris moles, interius cadens ad foramina spissa, donec reuelauerit crebrum fluxũ. Deinde vero spiritu deficiente ingreditur aqua munda.

Probat per simile. Et primo facit hoc, secundo applicat ad propositum. ibi {Eodem autem modo.} In prima dicit ꝙ, sicut cum puella aliqua tenet clepsydram, quæ quidem est de ære bene malleato, & vult bibere cum ea: & manu sua formosa claudit & obstruit foramen superius, & ponit clepsydram in aqua clara, quæ est corpori delectabilis: & ponit in aqua, non ingreditur aqua, quia aer intus existens prohibet aquam intus ingredi per foramina spissa, donec remouerit manum: & tunc aer crebro expelletur & aqua subintrabit. Cum enim spiritus expellitur intrat aqua. Secundo ibi.

Similique modo quando aqua quidem profundum [a] habuerit æris,
[b] Transitu obturato humana manu, siue meatu:
[c] Aether extrinsecus ingredi cupiens [d] imbrem arcet
[e] Circa portas resonantis [f] isthmi [g] extrema obtinens:
Donec manu [h] remittat tunc rursus contra quam prius
Spiritu ingruente, pulchra defluit aquas.
Simili fere modo tener sanguis conturbatu [i] per plateas
Cum retrocedens irruerit [k] ad intimum.
Alter illico [l] fluxus [m] aduenit [n] fluctu proruens:
Cum autem exiluerit, rursus exspirat ęquale retro.
Hæc de spirandi ratione dixit ille.

a i. vasis cui. b i. orificio c i. aer d aquam e i. foramina f i. meatus g superficiem h puella. f. i per latas vias. i. venas K i. deorsum la... ... l i. aer m ingreditur n ceu fluctus a venis impulsus o i. sursum ... guis p aer. f. q. i. similiter r. i. extra. Empedocles.

Eodem autem modo cum aqua quidem habeat secundum profunda aeris. Cannali autem obstructo humana manu & poro: aer autem deforis intus angustatus aquam prohibet circa portas cannalis male sonantis extrema obtinens, quamdiu manu obstruatur. Tunc autem iterum cõtra quam prius spiritu incidente, effluit aqua munda. Similiter autem & delectabilis sanguis exundans per membra, cum ipse retro actus redierit ad intimum, alterum mox rheuma descendit tumore impetuoso. Cumq; exilierit, iterum expirat & aque postea. Dicit quidem igitur hæc de respirare.

Applicat ad propositum. Et dicit ꝙ sicut clepsydra se habet cum aqua posita in ea, ita quòd aer existens in clepsydra sit profundatus in aqua, foramine tamen superiori obstructo cum manu, tunc aer intus existens extrema clepsydræ obturat, & prohibet ne aqua ingrediatur. Et istud contingit quamdiu foramen exterius clauditur manu: cum autem foramen aperitur, aer egreditur, & aqua tunc ingreditur. Similiter dicit accidere de respiratione, quia cum sanguis delectabilis per membra exundans redierit ad intimum corporis, tunc fit rheuma, & aer descendit motu quodam impetuoso, & fit inspiratio: cum autem sanguis iterum exit exspirat, & eodem modo fit post modum. Sic igitur loquebatur de inspiratione & expiratione Empedocles. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Spirant autem, vt diximus, quæcunque id per arteriam manifeste faciunt, per os simul & per nares.

Respirant autem, quemadmodum diximus, manifeste respirantia per arteriam, per os simul, & per nares.

Improbatur opinio Empedoclis.

Improbat prædictam opinionem: & primo præmittit quoddam necessarium, secundo improbat. ibi {Quare siquidem} In primo dicit ꝙ manifestum est sicut dictum est, ꝙ animalia respirant per os, & nares, & per arteriam simul. Quandoq; autem inuenitur respirare per arteriam & quamuis non per nares. Secundo ibi.

N. LEON.

Quamobrem, si de hac sanè loquitur spiratione, necessario quærendum est quonam congruet modo dicta causæ ratio, quandoquidem contrarium videtur accidere. attollentes enim locum perinde ac folles in ærarijs officinis respirant: attollere autem calidum, vero est consonum: nec non sanguinem calidi obtinere locum. deprimentes autem & constringentes, vt ibi folles exspirant. nisi quòd ibi quidem non per idem aerem accipiunt, & rursus reddunt, cum inspirantibus per idem fiat. Si autem de ea quæ per nares tantum fit asserit, magnopere deceptus est. respiratio enim non est narium propria, sed per canalem eum, qui iuxta guttur est, vbi extremum est palati, perforatis naribus procedit. atq; partim spiritus

ſpiritus hac, partim per os tum egreditur aque, tum ingreditur. Quæcunque igitur ab alijs de ſpiratione ſunt dicta, tales & tantas habent difficultates.

Quare ſiquidem de hac reſpiratione dicit: neceſſarium quærere quomodo congruit dicta ratio cauſæ. Videtur enim contrarium accidens. Eleuantes quidem enim locum, quemadmodum folles in ærarijs, reſpirant, attollere autem calidum rationabile. Habere autem ſanguinem calidi locum. Comprimentes autem & deponentes quemadmodum ibi folles expirant. Veruntamen ibi quidem non ſecundum idem ſuſcipiunt aerem: & iterum emittunt: reſpirantes autem ſecundum idem. Si autem de ea quæ ſecundum nares eſt dixit ſola, multum peccauit. non enim eſt reſpiratio narium propria, ſed ſecundum cannalem, qui circa guttur, ſecundum quod extremum palati in ore ſimul perforatis naribus cedit: hoc quidem ſic ſpiritus. hoc autem per os ſimiliter exiens & intrans. Ab alijs quidem igitur dicta de reſpiratione, tales & tantas habent difficultates.

Improbat. Et dicit ꝙ, ſi Empe. inquirit de reſpiratione, quæ eſt per arteriam, dubitationem habet neceſſariam quomodo cauſa, quã ponit de reſpiratione, ſit conueniens: quia contrarium videtur accidere. Videmus enim quòd, cum animalia inſpirant ꝙ pectus inflatur & eleuatur, ſicut videtur in follibus ꝙ, cum aer inſpiratur per folles ꝙ inflantur: ſic eſt in propoſito, ꝙ cum aer inſpiratur, inflatur pectus & eleuatur. Rationabile. n. eſt calidum extollere, quia ſanguis habet locum calidi. cum autẽ pectus deprimitur ſicut folles, tunc animalia exſpirant. Tamen differentia eſt, quia animalia ſecundum eandem partem inſpirant & exſpirant aerem: ſed folles non ſecundum eandem partem emittunt aerem & inſpirant, & ſic apparet ꝙ contrarium accidit, quàm ſicut Emped. voluit. dicebat enim ꝙ, cum aer inſpiratur comprimitur pectus: cum autem expellitur, eleuatur. Si autẽ Emped. ſolum loquatur de reſpiratione, quæ fit per nares, multum errauit: quia reſpiratio, quæ fit per nares, non eſt propria animalibus: ſed illa, quæ eſt per vocalem arteriam, quæ continuatur à pulmone vſque ad extremum palati, in quo quidem eſt foramen, & aer per os intrat, & exit per nares. In fine concludit dicens, ꝙ dicta ab alijs de reſpiratione tales habent dubitationes, & tantas, ſicut iam dictum eſt.

LECTIO XI.

Quædam prius dicta repetuntur, quibus quomodo in animalibus vitæ breuioris refrigeratio fiat, manifeſtum fit.

N. LEON. *Quoniam autem dictum eſt prius quòd uiuere, & ipſius animæ habitus non niſi cum quadã eſt caliditate: concoctio namq;, per quam alimentũ animalibus præparatur, ſine anima, aut calore non conficitur: igne namq; omnia operantur.*

Quoniam autem dictum eſt prius quòd uiuere et anima habitus: cum caliditate quadam eſt. Concoctio enim qua nutriũtur animalia, neq; ſine anima, neq; ſine caliditate eſt. igne enim omnia operatur.

Poſtquam Philoſophus reprobauit opiniones aliorum de reſpiratione, determinat de ipſa ſecundum opinionem propriam. Et diuiditur in duas. In prima repetit quędam determinata prius, ſecundo de ipſa proſequitur. ibi {Quoniam autem animalium} Prima in tres. In prima repetit quod dictum fuit de neceſſitate calidi & loco, ſecundo repetit quod dictum eſt de corruptione calidi. ibi {Corruptio autem ignis} tertio repetit quod dictum eſt de neceſſitate reſpirationis. ibi {Quare neceſſe eſt fieri} Adhuc prima in tres. In prima repetit quod dictũ eſt de neceſſitate calidi, ſecundo quod dictum eſt de loco. ibi {Propter quod quidem} tertio ponit incidens. ibi {Alias quidem igitur} In prima repetit quod dictum eſt de neceſſitate calidi ſecundo quod dictum eſt ꝙ anima eſt forma ſubſtantialis corporis & habitus, & ꝙ ipſa eſt principium viuendi: ita ꝙ viuere eſt ab ipſa, manifeſtum eſt ꝙ anima non eſt niſi cum caliditate. & hoc declarat, quoniam illo indiget anima de neceſſitate, quo operatur & ſine quo non poteſt operari: hoc autem eſt calidum. Anima enim habet nutrire, hoc vero non poteſt niſi per alimentum: alimentum autem oportet aſſimilari rei alendæ. Oportet igitur ipſum alterari & digeri. hoc autem non fit niſi per calidum. eſt igitur anima & ſecundum ꝙ eſt forma, & ſecundum ꝙ operatur. cum calido. Secundo ibi.

N. LEON. *Idcirco in quo principali corporis loco, & in qua prima primi loci parte, principium eſſe huiuſmodi neceſſe eſt ibi. primam altricem ineſſe animam eſt neceſſarium.*

Propter quod quidẽ in primo loco corporis & in qua prima loci huius parte principium neceſſarium eſt eſſe tale, hic & primam nutritiuam animam neceſſarium eſt exiſtere.

Repetit quod dictum eſt de loco, & facit duo. Primo oſtendit ꝙ iſtud calidum inuenitur in quo inuenitur principium nutritiuum, ſecundo oſtendit quis eſt locus ille. ibi {Iſte autem eſt} in prima dicit ꝙ, quia dictum eſt ꝙ anima indiget in ſua operatione caliditate, ꝓpter hoc neceſſarium eſt principium caliditates eſſe in illo loco & in illa parte corporis, in quo eſt principium nutritiuum. & ratio huius eſt, qm̃ in illa parte in qua eſt principium nutritiuũ oportet eſſe illud, ſine quo non poteſt operari: hoc autem eſt calidum: quare manifeſtum eſt ꝙ in illo loco & in illa parte corporis, in qua eſt principium nutritiuum, oportet eſſe primum principium caliditatis. Secundo ibi.

Primum principium caliditatis eſt in parte corporis in qua eſt principium nutritiuum.

N. LEON. *Hic autem medius ſanè eſt locus illius, quod alimentum recipit, & unde excrementorum deiectiones fiunt. Quod in exanguibus quidem nullum habet nomen, in ſanguine uero præditis, id membrum eſt cor.*

Iſte autem eſt medius locus ſuſcipientis alimentum: & ſecundum quem emittunt ſuperfluum. ex ſanguinibus quidẽ igitur innominatum, ſanguinem habentibus autem, cor hæc particula eſt.

Oſtendit quis eſt locus iſte. Et primo facit hoc, ſecundo probat quoddam acceptum. ibi {Alimẽtum quidem} In prima dicit ꝙ iſte locus eſt medius ſuperioris, ſecundum ꝙ recipiunt alimentum: & inferioris ſecundum ꝙ emittunt ſuperfluum. & in non habentibus ſanguinem locus ille innominatus eſt: in habentibus ſanguinem particula illa, in qua eſt principiũ caliditatis, eſt cor. Secundo ibi.

Principiũ caliditatis eſt in corde in habentibus illud, in non habentibus, locus iſte innominatus eſt.

N. LEON. *Porro alimentum, ex quo animalium conſtituuntur partes, ſanguinis eſt natura: Sanguinis autem & uenarum idẽ eſſe principium eſt neceſſe. alterius enim gratia eſt alterum, vt vas & recipiens, venarum autem origo in ſanguine præditis eſt cor: non enim per id, ſed ex illo omnes ſanè ſunt annexa: quod ex Diſſectionibus palam eſſe poteſt.*

Alimentum quidem. n. ex quo iam fiunt partes animalibus, ſanguinis natura eſt. ſanguinis autẽ & uenarum idem principium eſſe neceſſarium. alterius. n. gratia alterũ eſt, vt uas & ſuſcipiens. Principium aũt uenarum cor, ſanguinem habentibus. non. n. per hoc, ſed ex hoc protractæ omnes exiſtunt. Palam autem hoc nobis ex Anatomijs.

Declarat quoddam dictum. Dixerat. n. ꝙ in habentibus ſanguinẽ particula illa, in qua eſt principium caliditatis, eſt cor, hoc declarat. Et dicit ꝙ vltimum alimentum eſt ſanguis ex quo fiunt partes animalium: ſed ſanguinis & venarum cor eſt principium. Et iſtud neceſſarium eſt,

quia

Alimentum vltimũ est sanguis ex quo fiunt partes animalium.

quia vena fit gratia sanguinis, sicut vas suscipiens aliquid est gratia illius, quod suscipit. Sed principium venarum est cor in habentibus sanguinem. & hoc declarat per signum: quia venæ non penetrant cor, sed procedunt à corde ad singulas partes. Et istud manifestum est consyderantibus anatomiam: quoniam cor est principium sanguinis: sed idem est principium sanguinis & caliditatis. Quare in corde est principium caliditatis. Deinde cum dicit.

Et aliæ quidem animæ potestates sine altrice esse non possunt: quam vero ob causam in ijs quæ de Anima sunt præmissa dictum est prius: hæc autem sine naturali igne non consistit: hac enim in parte natura illam igniuit.

Alias quidem igitur virtutes animæ impoßibile existere sine nutritiua. propter quam autem causam, dictum est prius in his quæ de Anima. hanc autem sine naturali igne. In hoc enim natura collocauit ipsam.

Ponit incidens. Et dicit ꝙ alias virtutes animæ non est possibile esse sine nutritiua in mortalibus, puta rationalẽ generatiuam, sensitiuam, sed nutritiuam possibile est esse sine alijs. Causa autem huius dicta est in his quæ de Anima.

Secundo

Ratiocinatiuum.n. in his nõ est sine sensitiuo: quia intelligentem necesse est phantasmata speculari. sensitiuum non est sine nutritiuo: quia necessario indigent nutrimento, quod non preparatur sine nutritiuo principio. econtrario autem nutritiuum est sine alijs, quia prius secundum viam generationis sine posteriori contingit esse, sicut sensitiuum sine intellectiuo, aliæ autem virtutes non sunt sine nutritiuo. Similiter & manifestum est, quia nutritiua non potest esse sine naturali caliditate. natura.n. collocauit nutritiuam in calido & igne. Deinde cum dicit.

Virtus nutritiua colorata est à natura in calido & igne.

N. LEON.

Ignis autem interitus, vt præmissum est extinctio est, & exsiccatio.

Corruptio autem ignis, quemadmodum dictum est prius, extinctio, & marcor.

Lect. quarta circa medium libri de Iuuentute & Senectute.

Repetit quod dictum est de corruptione calidi. Et primo præmittit duplicem corruptionem, secundo manifestat eam. ibi {Extinctio quidem} In prima dicit. Sicut dictum est prius, duplex est corruptio calidi: vna, quæ dicitur extinctio, quæ fit à contrario: alia, quæ dicitur marcor, quæ fit à senectute. Secundo ibi.

N. LEON.

Extinctio quidem est, quæ fit à contrarijs: quamobrem à continentis frigiditate, vniuersus, & celerrimè, quoniam diuulsus extinguitur. Et hic quidem violentus est interitus, qui perinde in anima præditis, & illa carentibus cernitur. instrumentis enim quibusdam diuiso animali, & ob nimium frigus gelu astricto, interire contingit.

Extinctio quidem quæ à contrarijs. propter quod quidem subito quæ à cõtinentis frigiditate, et quã celeriter extinguitur distractus hæc quidem igitur corruptio violenta. Similiter in animatis, & in inanimatis. Etenim organis diuiso animali, et congelato propter frigoris excellentiam, moriuntur.

Manifestat. Et primo primam, secundo secundam. ibi {Marcor autem} In prima dicit ꝙ illa corruptio, quæ dicitur extinctio, fit à contrarijs: & propter hoc videmus ad sensum ꝙ calidum corrumpitur cito à frigiditate continentis cum est excellens: & multum cito corrumpitur, cum calidum distrahitur à frigido. Et ideo manifestum est ꝙ ista corruptio est violenta, & fit duobus modis. vno modo agendo in humidum & ingrossando ipsum: & per consequens diminuendo ipsum. alio modo, cum frigidum circunstando calidum fortificat ipsum: & ipsum fortificatum consumit suum humidum, quod erat subiectum ipsius: quo consumpto corrumpitur calidum. Talis autem corruptio non solum fit in animatis, sed etiam in inanimatis: quia videmus quòd cum animal diuiditur in partes organicas & infrigidatur, quòd moritur animal, & partes animalis, & calidum. Secundo ibi.

N. LEON.

Exsiccatio vero ob caloris est copiam: etenim si excellat quod circumiectum est calidum, siue alimentum non capiat, interit quod ignitum est non frigore, sed exsiccatione.

Marcor autem propter multitudinem caliditatis. Etenim si excedat, quod in circuitu calidum, & alimentum non accipiat, corrumpitur quod ignitum, non infrigidatum, sed marcorem passum.

Manifestat secundam corruptionem. Et dicit ꝙ illa corruptio, quæ dicitur marcor, accidit propter multum calidum & excellens. cum.n. calidum circunstans humidum est excedens, si non recipiatur alimentum, corrumpetur calidum, non corruptione quæ dicitur extinctio, sed marcore, siue per suffocationem. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Quamobrem necesse est refrigerationem fieri, si salutem assequi debet: id.n. auxilio est ad eiusmodi corruptionem.

Quare necesse fieri refrigerationem, si debeat salutẽ adipisci. hoc enim auxiliatur ad hanc corruptionem.

Recolligit quod dictũ est de necessitate refrigerationis. Et dicit, Ita dictum est ꝙ excellens calidum causa est corruptionis calidi, quod de necessitate requirit si debeat viuere animata. Ex hoc concludit ꝙ necesse est fieri refrigerationem si calidum debeat saluari: quia si non fiat refrigeratio augmentatur calidum: istud autem facit ad corruptionem ipsius, sicut dictum est prius. Deinde cum dicit.

Lec. quinta libri de Iuuentute & Senectute.

N. LEON.

Quoniam autem animalium alia quidem in aquis, alia vero in terris vitam agunt, ijs quæcunq; pusilla sunt omnino & quę sanguine carent, refrigeratio, quæ ex circunstanti fit aqua, aut aere contra huiusmodi interitum satis sufficiens est auxilium. cum enim exiguum habeant calidum, paruo sanè indigent auxilio. Quamobrem eiusmodi ferè omnia breuioris sunt vitæ: ad vtrunque enim modico indigent momento.

Quoniam autem animalium hęc quidem aquatilia, hæc autem in terra faciunt conuersationem. horum paruis omnino & exanguibus facta ex continente, aut aqua, aut aere infrigidatio, sufficiens est ad auxilium corruptionis huiusmodi. Modicum.n. habentia calorem, modico indigent auxilio. Propter quod & breuis vitæ ferè omnia talia sunt. ambo.n. existentia modica sortiuntur inclinatione.

Prosequitur de illa respiratione. Et diuiditur in duas. In prima determinat de modo respirãdi, & de respiratione in animalibus non habentibus sanguinem, in secunda in habentibus sanguinem. ibi {Sanguinem autem habentibus} Prima in duas. Et primo dat modum & causam refrigidationis in habentibus sanguinem, In secunda manifestat quædam supposita prius. ibi {Sanguinem adhuc} Prima in duas. Quia.n. animalium non respirãtium, quędam sunt longioris vitæ, quædam breuioris vitæ, primo declarat modum infrigidationis in animalibus breuioris vitæ, secundo in animalibus longioris vitæ, ibi {Quæcunque autem longioris vitæ} In prima dicit ꝙ animalium quædam habitant in aquis, & dicuntur aquatilia: & quædam in terra, siue conuersationem faciunt in terra: & dicuntur terrestria. Horum autem animaliũ siue sint aquatilia siue terrestria, quæ quidem parua sunt & sine sanguine penitus, sufficienter refrigeratio fit ex continente, siue fuerit continens aer, siue aqua, ita ꝙ per huius infrigidationem intantum adiuuatur, ꝙ calidum saluatur in ipsis & non corrumpitur. Et ratio huius est, s. quòd fiat infrigidatio sufficiens à continente, quia talia animalia modicam habent caliditatem: ideo modica indigent infrigidatione: & propter

Duplex genus animaliũ. Animalibus penitus sine sanguine quando fiat infrigidatio sufficiens à continente.

& propter hoc omnia ista animalia ferè breuis vitæ sunt, & citò deficiunt. Et dicit ferè, propter multa animalia talia quæ multum durant: quia in illis calidum bene proportionatum est humido. cum enim talia animalia etiam participent vita, & indigeant respiratione: vtrunque sortiuntur per modicam inclinationem. Vitam quidem per modicum calidum: refrigerationem ipsius per ipsum continens. Sed posset alicui videri ꝙ istis animalibus nõ fiat sufficiens infrigidatio per continens: quia animalia maiorẽ caliditatem habent quàm plantæ: sed plantis non fit sufficiens infrigidatio per continens, sed per continens & alimentum. Quare istis animalibus non fit sufficiens infrigidatio per continens. Dicendum ꝙ omnia animalia habẽt caliditatem, & ideo infrigidatione indigent. Quæ autem minus habent caliditatem, indigẽt minori infrigidatione. Ista autem animalia, quia parua & exanguia, paruum calidum habent, & ideo sufficit eis parua refrigeratio: talis autem est & quæ fit per alimentum, & per continẽs: propter quod sufficienter per alimentum, & per continens infrigidantur. Per quem autem modum fit infrigidatio per alimentum, visum est prius. Magis autem fit infrigidatio in istis animalibus à continente, quàm per alimentum. Et ideo hic solum nominauit infrigidationem, quæ fit à cõtinente, quamuis & alimentum aliquid faciat. In plantis aũt maxime & principaliter fit infrigidatio per alimentũ: & ideo illam nominauit. Ad rationem aũt patet solutio.

Obiectio.

Solutio.

Lect. vltima libri de Iuuẽtute & Senectute.

LECTIO XII.

Quæ nam sit refrigerationis causa in his quæ longæ uitæ sunt, quorundam demum dictorum de respiratione redditur ratio.

N. LEON.

Quæcunque autem ex genere insectorum longioris sunt vita (nanque exanguia vniuersa sunt insecta) ijs sub transuerso septo scissum quiddam est, vt per graciliorẽ membranulam refrigerentur. cùm enim calidiora sint, maiori sanè indigent refrigeratione. vt apes, nonnullæ etenim apum ad septennium vsque perueniunt: & alia præterea quæcunque murmur edunt, vt vespæ & melolontha, & cicadæ: spiritu enim quasi anhelantia sonum reddunt.

Quæcunque autem longioris vitæ entomorum (exanguia enim sunt omnia entoma) his subdiazomate diuisum est: vt per subtiliorem existentem pelliculam infrigidentur. Magis enim existentia calida, ampliori indigent refrigeratione, velut apes. Apum enim quædam viuũt septem annis, & alia autem quæcunque sonant vt puta vespæ scarabei, & cicadæ. etenim sonum faciunt spiritu, velut anhelantia.

Postquam Philosophus assignauit causam infrigidationis, & modũ in animalibus, quæ sunt breuis vitæ, assignat causam infrigidationis in animalibus, quæ sunt longæ vitæ. Et primo facit hoc, secundo causam quorundam assignat. ibi {In ipso enim} In prima enim dicit ꝙ animalia entoma, quæ sunt longioris vitę, & sine sanguine. & dico bene sine sanguine, quia omnia entoma sine sanguine sũt, Talia autem animalia subdiazomate, quæ & dicitur pellicula quædam, quæ diuidit ipsa animalia à naturalibus, diuisa sunt, & habent quandam pelliculam subtilem: & per illam recipiũt infrigidationem. illa enim pellicula primo infrigidatur, illa autem infrigidata infrigidantur alia vsq; ad illam partem, in qua est primum principiũ caliditatis. &, cũ ista animalia sint magis calida quàm illa, de quibus dictum est, quia sunt longioris vitę, maiori indigent refrigeratione. Talia autem animalia sunt sicut apes, quæ inueniuntur viuere septem annis: & omnia illa, quæ in motu suo faciunt quendam sonum, sicut vespæ, scarabei, & cicadæ: faciunt enim sonum quendam, sicut anhelantia.

Entoma omnia sine sanguine sunt.

Apes sunt lõgioris vitæ.

Secundo ibi.

N. LEON.

Cùm enim in ipso septo transuerso innatus spiritus attollitur & deprimitur, euenit ad pelliculam attritum fieri: si quidem haud secus hunc mouent locum ac illa quæ extrinsecus pulmone spirant, & pisces branchijs. Similiter nanq; accidit, ac si quis obstrictis faucibus spirantium suffocet quodpiam. hæc enim pulmone hanc efficient elationem, verum ijs quidem non idoneam motus eiusmodi affert refrigerationem, illis vero idoneam.

In ipso enim succinctorio insito spiritu eleuato & depresso accidit secundum pelliculam fieri detractionem. Mouent enim locum hunc, quemadmodum respirantia deforis pulmonem & pisces branchias. Simile enim accidit & vtique si quis aliqua respirantium suffocet os tenens. etenim hoc faciet pulmone eleuationem hanc. Sed his quidem non sufficientem facit talis motus refrigerationẽ, illis autem sufficienter.

Reddit causam quorundam dictorum. Dixit enim quòd animalia, quæ motu alicuius particulæ faciunt sonum, refrigerantur modo dicto. Deinde reddit causam motus, & soni. Et primo assignat causam motus, secundo causam soni. ibi {Et concussione} In prima dicit, ꝙ talia animalia entoma habent in succinctorio spiritum complantatum: iste autem spiritus quandoque mouetur ad exterius, quandoque ad interius: ex quo accidit fieri depressionem & eleuationem talis particulæ. Cum enim spiritus mouetur ad exterius, eleuatur pellicula: cum eleuatur spiritus ad interius, deprimitur. Talia enim animalia mouẽt partem istam, sicut animalia, quæ respirant, mouẽt ipsum pulmonem. Ita, quòd, cum exspirant, pulmo eleuatur, cũ inspirant pulmo deprimitur. Similiter pisces secundum branchias mouentur. cum enim attrahunt aquam, branchiæ deprimuntur, cum expellunt, eleuantur. Et accidit simile in huiusmodi animalibus entomis, sicut si in aquis aliquod respirantium animalium nitatur suffocare claudendo os, & nares: tunc enim animal suffocandum eleuat pulmonem, & pectus propter refrigerationis indigentiã. Quod etiam videmus in epilepticis. Similiter animalia entoma propter refrigerationem mouentur succinctoriũ sed differentia est, quia in animalibus respirantibus talis motus tunc non facit sufficientem refrigerationem, in entomis autem sufficientem facit. Secundo ibi.

Entoma quæ sunt longioris vitæ quomodo respirãt et inspirant.

Differẽtia in motu inter entoma & animalia respirãtia.

N. LEON.

Et attritu, vt diximus, ad membranulam bombum exprimunt, qualem per terebratos pueri efficiunt calamos. cum tamen imposuerint pelliculam: propter hoc etiam cantatrices canunt cicadæ, calida nanque sunt, & scissum est illis sub transuerso septo: quod vtique non est scissum ijs, quæ non canunt.

Et concussione ad pelliculam faciunt sonum, quemadmodum diximus qualem per calamos perforatos pueri quando superposuerunt pelliculam subtilem. Per hoc enim & cicadarum decantantes cantant. callidiores enim sunt, & diuisum est ipsis sub succinctorium: non cantantibus autem, hoc est non scissum.

Declarat causam soni. Et dicit quòd talia animalia ex concussione spiritus ad pelliculam cãtant quendam sonũ, sicut diximus. sicut nos videmus, ꝙ pueri, cum apponũt subtilem pelliculam calamis perforatis faciunt quendam sonum. Similiter ista animalia ꝑꝑ motum spiritus ad illã pelliculam subtilem ex percussione faciunt quendam sonum. Et per istum modum animalia, quæ dicũtur cicadæ

facientia sonum & cantantia cantant, talia enim animalia calidiora sunt aliis, & ideo motus spirituum maior est in istis, quàm in aliis: & ideo talia sonant, & cantant. talia etiam animalia in succinctorio diuisa sunt. illa autē, quæ non cantant, non sunt diuisa. Deinde cum dicit.

N. LEON.

At ex sanguine præditis, quæcunque pulmonem quidem habēt, verum cum exiguo sanguine, & fungosum, diutius sine respiratione viuere possunt, quoniam illorum multam elationem habet pulmo, cum parum habeat sanguinis & humidi. Peculiaris.n. illius motus per multum tempus refrigerare sufficit, omnino vero non potest, sed à respiratione prohibita (vt dictum est prius) suffocantur. Exiccationis nanq; interitus, qui defectu fit refrigerationis, suffocatio nuncupatur: & quæcunq; sic intereunt, suffocari dicuntur.

Et sanguinem autem habentium & pulmonem, pauci tamen sanguinis habentium, & inanem, quædam horum multo tempore possunt sine respiratione viuere: quia pulmo eleuationem habet multam, & paucum habet sanguinem & humidum. Proprius.n motus ad multum tempus sufficit refrigerans. Tandem enim non potest, sed suffocantur non respirātia, quemadmodum dictum est prius. Marcoris autem, quæ propter non refrigerari corruptio, vocatur suffocatio: & sic corrupta suffocari dicimus.

Manifestat quædam, Et facit duo. Primo manifestat illa, secundo ponit incidens, ibi {Et animalium} Prima in duas s'm q̄ duo manifestat. secunda ibi {Quod autē non respirant} Dictum fuit prius, q̄ quędā aīalia respirantia, diu possunt viuere sine respiratione, hoc manifestat in prima. & dicit q̄ quædam sunt animalia, quæ sanguinem habent & pulmonem, habent tn̄ pulmonē pauci sanguinis, & porosum, & cōcauū: & talia diu possunt esse sine respiratione, & possunt viuere. Et ratio huius est, quia talia aīalia habent paucam caliditatē: ideo modica indigent infrigidatione. Item pulmo in talibus animalibus porosus est, & concauitatem habet multam: & ideo multum potest recipere de aere infrigidante calidum, & diu retinere. Quia igitur talia modicam caliditatem habent & pulmonem porosum, in quo multus aer recipitur, sufficit multo tempore ille aer ad refrigerādum: & ideo multo tempore possunt viuere sine respiratione, finaliter tamen non potest infrigidare. Sed, si non respirent alium aerem, suffocatur, sicut dictum fuit prius, sed illa corruptio, quæ fit propter defectum infrigidationis, dicitur marcor: & vocatur suffocatio. cum enim animalia moriantur propter defectum infrigidationis, dicimus ea suffocari. Secundo ibi.

Animalia cum moriūtur defectu infrigidationis, suffocari dicuntur.

N. LEON.

Quòd autem ex animalibus non spirent insecta, tum dictum est prius, tum palam esset in pusillis animalibus, vt in muscis & apibus, in humore nanque multo natant tempore, nisi is frigidus valde fuerit aut calidus, cum alioquin quæ exiguas habent vires, crebrius respirare exigant. Attamen intereunt isthæc, suffocariq; dicuntur, ventre repleto, eóque corrupto humido, quod in transuerso septo est. Quamobrem si in cinere commorentur, reuiuiscunt.

Quòd autem non respirant entoma animalium, dictum est prius. Manifestum est autem & in paruis animalibus, puta muscis, & apibus. in humidis enim multo tempore viuūt; si non valde sit calidum, aut frigidum, quamuis modicam habentia virtutem spissius exigunt respirare, sed corrumpūtur hæc, & dicuntur suffocari repleto ventre, & corrupto humido quidem in succinctorio. Propter quod in cinere demorata, resurgunt.

Manifestat secundum quod dictum fuit, s. q̄ entoma animalia nō respirant. Et istud manifestum est in muscis, & apibus: possunt enim illa animalia diu viuere in humido. Hoc autem non esset nisi infrigidarentur ab humido. si autem viuunt in humido & infrigidantur ab ipso, manifestum est q̄ non respirant. Et dico q̄ viuunt in humido calido vel frigido, si humidum non fuerit valde calidum, vel frigidum. Quamuis enim talia animalia modicam habeant caliditatem, tamen si respirarent, frequentius & citius respirarent. sed quia aliquis diceret, quòd corrumpuntur in humido, & hoc non esset nisi respirarēt: dicit quòd ideo illa videntur esse mortua propter defectum respirationis. Sed quia aqua subintrat interius & humectat pelliculam illam, per quam fit infrigidatio: & per consequens hebetatur calidum, & apparent mortua. sed non est ita sicut apparent, quoniam, si ponantur in cineribus resurgunt & viuunt: hoc autem non esset, si fuissent mortua. Deinde cum dicit.

Solutio dubitationis tacitæ.

N. LEON.

Et eorum quæ in humore viuunt, quæcunque carent sanguine, pluri tempore in aere viuunt quàm sanguine prędita, & mare recipientia, vt piscium genera. Quoniam enim modicum habent calidum sufficiens est aer per extensum tempus refrigerare, vt ijs quæ molliori teguntur crusta contingit, & polypis: non tamen omnino ad vitam sufficiunt, quoniam caloris sunt exigui. Nam ex piscibus plerique etiam in terra viuunt, verum immobiles, & defossi etiam reperiūtur. Quæcunque enim aut omnino pulmone carent, aut illum exanguem habent, rariori indigent refrigeratione. In carentibus igitur sanguine, quòd aliis quidē circunfusus aer, aliis vero humor auxilio est ad vitam, hactenus est dictum.

Et animalium autem, quę in humido, quęcunque exanguia, pluri tempore viuunt in aere sanguinem habentibus et suscipientibus mare, vtputa piscibus. propter habere enim modicum calidum, aer est sufficiens ad multum tempus refrigerare: vt puta malacostracis, & polypodibus. Non tamen in finem sufficiunt ad viuere quia sunt pauci caloris. Quoniam & piscium multi viuunt in terra immobiles, tamen inueniuntur defossi. Quæcunque enim non totaliter habent pulmonem aut exanguem, rarius indigent respiratione. De exanguibus quidem igitur quòd his quidem continēs aer, his autem humidum auxiliatur ad vitam, dictum est.

Ponit quoddam incidens. Et est quòd quęcunque animalia, quæ viuunt in aqua, & sanguinem non habent, plus possunt viuere in aere quàm animalia, quæ habitant in aqua, quæ sanguinem habent, sicut sunt pisces. quia enim talia animalia modicum calidum habent, sufficit eis paucus aer ad refrigerandū multo tempore, sicut sunt animalia, quæ dicuntur malacostraca & polypodes. Finaliter tamen non sufficit infrigidatio per aerem, vt possint continue viuere, immo finaliter suffocātur: quia enim sunt pauci caloris modica indigent refrigeratione, illa autem fit per aerem. Quòd autem sint aliqua talia, manifestum est. Inueniuntur.n. multi pisces, qui habitant sub terra, & latēt ibi; & inueniuntur ibi à fodientibus. Vniuersaliter.n. quæ non habent pulmonem: aut quę habent sine sanguine, minus indigent respiratione. Et tūc recapitulat, & dicit, q̄ de animalibus non habentibus sanguinem, dictum est, q̄ quibusdam fit sufficiens infrigidatio per aerem, quibusdam per aquam, & fit hoc modo auxilium ad vitam.

Animalium in aqua habitantium plus possunt uiuere in aere quæ sanguinē non habent, quam quæ sanguinē habent.

LECTIO XIII.

Quænam animalia respirent & quæ nō: & de respirationis & refrigerationis organis agitur, pulmone. s. & branchiis, quæ non omni animali inesse ostenduntur.

Sanguine autem prædita animalia, & quæ cor habent, siquidem pulmonem habent, omnia & sanum aerem recipiunt

piunt & cum respiratione, cum vero expiratione refrigerationem faciunt.

SAnguinem autem habentibus & habentibus cor quæcunq; quidem ipsorum habent pulmonem, omnia suscipiunt aerem & refrigerationem faciunt per respirare & expirare.

Postquam Philosophus determinauit de refrigeratione, & modo refrigerandi in aīalibus non habentibus sanguinem. In parte ista determinat de refrigeratione & modo refrigerandi in animalibus habentibus sanguinem. Et diuiditur in duas. Primo ostendit quæ animalia respirent, & quæ non, & de organis refrigerationis & respirationis quæ sunt, In secunda determinat. ibi {De refrigeratione autem quomodo} Prima autem diuiditur in duas. Primo facit quod dictum est, In secunda soluit quandam dubitationem. ibi {Circa cetacea} Adhuc prima in duas. Primo tangit quæ sunt respirantia supponendo organa, secundo cum organa in respirando sint pulmo & branchiæ, ostendit ꝙ nullum animal habet simul illa duo. ibi {Simul autem pulmonem} Adhuc circa primum duo facit. Primo ostendit quæ refrigerantur per aerem, secundo quæ per aquam. ibi {Quæcunq; autem branchias} Adhuc circa primum duo facit. Primo ostendit ꝙ animalia habētia sanguinem & cor respirant, secundo ostendit hoc de quibusdam aquatilibus. ibi {Vtuntur autem} Adhuc circa primum duo facit. Primo dicit ꝙ habētia sanguinem & cor respirant, secundo quæ sunt habentia pulmonem. ibi {Habent autem pulmonem} In prima dicit ꝙ quæcunq; animalia habent sanguinem, cor, & pulmonem, suscipiūt aerem ad sui refrigerationem. Et ratio huius est, quia aīalia habentia sanguinem & cor caliditatem habent multam: q̄ autem multum habent calidum indigent refrigeratione multa & frequenti, & ideo talia aīalia indigent refrigeratione. fit aūt non per aquam, quia si fieret per aquam, aut hoc esset, sicut in piscibus ꝙ primo aliqua pars infrigidaretur, & deinde alia pars vsque ad cor, & istud nō pōt esse: quia ista infrigidatio non est sufficiens, aut fieret, ita ꝙ aqua ingrederetur, & isto modo non pōt esse: quia aqua nimis est frigida & ingrossaret humidum: & extingueret calidū, quod est inconueniens. Non fit ergo infrigidatio p aquam, sed per aerem: ita ꝙ fit eis infrigidatio per hoc, ꝙ animalia inspirant & expirāt. Item talia animalia propter multitudinē calidi indigent veloci infrigidatione. quare oportet ꝙ fiat per id, quod cito possit penetrare ad interius: tale autem est aer, penetrat enim per totum interius per naturam humidi subtilis, quod in eo naturaliter inuenitur. Secundo ibi.

Quæ sunt animalia respirātia & quomodo infrigidentur.

N. LEON. *Pulmonem autem habent illa, quę animal intra se concipiunt, ne dum quę tantum extra. Selache enim animal quidem pariunt, sed non intra se. At ex oiuparis, illa quæ pennas habent, vt aues, & quæ corticosum habent tergus, vt testudines, lacerti, serpentes, illa nanq; sanguine prædita: horum autem pleraq; fungosum habent pulmonem. Quamobrē (vt dictum est prius) rariori vtuntur respiratione.*

Habent autem pulmonē animalificantia in seipsis & non deforis solum. Selachea enim animalificant quidem, sed nō in seipsis & ouificantium pennata, vt puta aues & pholidota, puta tortucæ, et lacertæ, & serpentes. Illa quidem igitur sanguinem habentem: horum autem plurima & pulmonem habent inanem: propter quod & respiratione vtuntur rarius, quemadmodum dictum est prius.

Animalia habentia pulmonem quæ sint.

Ostendit quæ animalia habent pulmonem. Et dicit, ꝙ animalium quædam animalificant in seipsis, quædam exterius. Illa quæ animalificāt in seipsis, habent pulmonem. Quòd sint quædam animalificatiua exterius solum, manifestum est. animalia enim quæ dicuntur selathea, solum exterius animalificant primo ouificantia in seipsis, sicut dicit Philosophus in libro de Historiis animalium. Et ratio huius est, quia calidum habent modicum ſm quantitatem sui corporis: propterea non sufficeret ad digerendū nutrimentum necessarium eis & fœtui, si animalificarent in ipsis: propter quod primo ouificant in ipsis, deinde animalificant extra: vt statim fętus accipiat ab extra alimentum. Similiter animalia ouificantia, quæ pennata sunt, animalificant exterius, & habent pulmonem, sicut aues pholidota, & tortucæ, & serpentes, & lacertæ habent pulmonem: sed differentia quædam est, quia aues habent pulmonem plurimi sanguinis. istorum autem animalium plurima ipsum porosum, siue inanem: & ideo talia animalia rarius indigent respiratione, sicut prius dictum est. Deinde cum dicit.

Lect. septima huius libri.

N. LEON. *Vtuntur autem & omnia quęcunq; in aquis degunt, vt hydrorum genus, & lutaria testudines, nec non ranę & cocodrilli, testudinesq; insuper pelagię & terrestres, vituliq́ue marini. Omnia. n. isthæc, & huiusmodi etiam alia in sicco pariunt. Dormiunt autem cum in sicco, tum in humore, respirationis gratia ore exerto.*

Vtuntur autem omnia & quæcunque morantur & faciunt vitam in aquis: puta ydrorum genus, & hirundinis quòd ranarum & cocodrillorum, & tortucæ marinæ, & terrestres, & boues marini. Omnia enim hæc & talia pariunt in sicco, aut humido, extollentia caput propter respirationem.

Ostendit quæ aīalia aquatilia vtuntur respiratione: & dicit ꝙ multa sunt talia, quæ vtuntur aere ad refrigerationē, quæ habitāt in aquis, & viuūt ibi. Sicut genera hydrorum. Hydrus est serpens, qui conuersatur in aquis, & tamen respirat: & quidam alij, qui dicuntur hirundines, & ranæ: & cocodrilli, & tortucæ, quæ in terra habitant, & boues marini, & omnes boues terrestres, quamuis nutriantur in aquis, tamen pariunt in terra. In humido autem existentia, omnia ista extollunt caput extra ipsum, quando indigent respiratione. Deinde cum dicit.

a Deficit hæc litera.

Animalia aquatilia respiratione utētia quæ sint.

N. LEON. *Quæcunque autem branchias habent refrigerantur omnia aquam admittendo.*

Quæcunque autem branchias habent omnia refrigerantur suscipientia aquam.

Ostendit quæ sunt illa animalia, in quibus fit refrigeratio per aquam. Et primo ostendit, ꝙ habentia brāchias infrigidantur per aquam, secundo manifestat illa, quæ habent branchias. ibi {Habent autem} In prima dicit ꝙ omnia animalia, quę branchias habent, refrigerantur per hoc ꝙ suscipiunt aquam. Secundo ibi.

Quibus animalibus fiat refrigeratio per aquam.

N. LEON. *Branchias vero habent selacheorum appellatum genus et alia, quę pedibus carent: eiusmodi autē sunt pisces oēs. Nam quæcunq; habent ad pinnullarum similitudinem habent. Verum ex his, quæ pedes habent vnum tam modo adhuc cognitorum habet branchias, is qui cordulus appellatur.*

Habent autem branchias genus vocatorum selacheorum & aliorum quæ sine pedibus, sine pedibus autem, pisces oēs, etenim quę habent, secundum similitudinem alarum habent. Pedes autem habentium vnum habet branchiam visorum, vocatus cordillos.

Ostendit quæ animalia habent branchias, & dicit genus aīalium vocatorum selachea habent branchias & alia, quæ sunt sine pedibus. Omnes. n. pisces sunt sine pedibus. Illi enim qui videntur habere habent ipsos ad modū alarum. Alæ enim in piscibus sunt sicut pedes ingressibilibus.

Animalia habentia branchias quæ sint.

bilibus. Inter autem animalia, quæ pedes habent, vnum est quod habet branchias, & dicitur cordillos. Deinde cum dicit,

N. LEON.

Simul autem pulmonem & branchias habere adhuc visum est nullum. Causa vero est quoniam pulmo quidem refrigerationis illius est gratia, quæ fit à spiritu, vnde & nomen à spiritus receptione sumpsisse videtur. Branchiæ vero ad refrigerationem sunt, quæ fit per aquā. Vnum porrò ad vnum commodum est instrumentum, & vnica refrigerationis ratio omnibus est satis. Quoniam igitur naturam nihil frustra agere videmus: si autem duo essent, alterum certe frustra esset: iccirco alia quidem branchias, alia vero pulmones habent: vtrumque autem nullum.

Simul autem pulmonem & branchias habere nullum visum est. Causa autem, quia pulmo quidem gratia refrigerationis à spiritu est. videtur autem nomen accepisse pulmo propter susceptionem spiritus. branchias autem ad refrigerationem ab aqua. Vnum autem ad vnum oportunum organum: & vna refrigeratio sufficiens omnibus. Quare quoniam frustra nihil videmus facientem naturam: duobus autem entibus alterum vtique esset frustra: propter hoc hæc quidem habent branchias, hæc autem pulmonem, ambo autem nullum.

Ostendit ꝙ nullum animal simul habet branchias & pulmonem. Et facit duo. Primo facit quod dictum est, secundo remouet dubium. ibi {Quod autem ad esse} In prima dicit ꝙ, cum animalium quædam habeant pulmonem, quædam branchias, nullum est animal visum & notum, quod simul habeat vtrunq;. Et causa huius est, quia pulmo est organum, per quod attrahitur aer ad refrigerandum caliditatem cordis. Vnde pulmo nomen accepit à suscipiendo aerem: & istud verum est apud græcos. branchiæ autem sunt instrumentum, per quod attrahitur aqua ad refrigerandum calorem cordis. Manifestum est autem ꝙ vnum organum, per se & primo sufficit & ordinatur ad vnam operationē, & ideo ex vnitate operationis concluditur vnitas organi. cum igitur vna refrigeratio sufficiat omnibus animalibus, vel ab aere, vel ab aqua: & nihil facit frustra natura. si autem essent duo organa superflueret alterum: manifestum est, ꝙ vnius animalis non potest esse nisi vnum instrumentū: & ideo propter hoc quędam animalia habent branchias, quædam pulmonem, & nullum habet illa duo. Secundo ibi.

Pulmo quid sit.
Branchiæ qd sint.
Vnius operationis nō possunt esse nisi unum organum.

N. LEON.

Quoniam vero ad ipsum quidem esse alimentum vnumquodq; animalium indiget: ad salutem autē refrigeratione, ad horum sanè vtrunq; eodem natura vtitur instrumento.

Quod autem ad esse quidem, alimento indiget animalium vnumquodque: ad salutem autem refrigeratione, eodem organo vtitur natura ad ambo hæc.

Remouet dubium. Quia dixit ꝙ vnius operationis non potest esse nisi vnum organum: crederet aliquis ꝙ natura non possit vti vno ad duo, hoc remouet, &. f. d. Primo ostendit ꝙ natura vtitur aliquo ad duo, secundo ostendit ꝙ propter hoc non impeditur in operatione sua. ibi {Ad non impedire} Adhuc circa primum duo facit. Primo proponit, secundo manifestat. ibi {Quemadmodum quibusdam} In prima dicit ꝙ, cum animalia propter esse indigeant alimento: ad saluationem autem respiratione: manifestum erit ꝙ natura eodem organo vtitur ad duo hæc, scilicet ad esse, & ad salutem animalis. Secundo ibi.

Solutio quæstionis tacitæ.

N. LEON.

Quemadmodum in aliquibus lingua, & ad sapores, & ad loquendi vsum. sic in habentibus pulmonem, illo, quod os appellatur, & ad alimenti confectionem, & ad expirationem & respirationem. In his autem, quæ pulmonem non habent & non respirant, os quidem ad alimenti confectionem: ad refrigerationem autem ijs, quæ refrigeratione indigent, branchiarum existit natura. Quo autem pacto prædictorum facultas instrumentorum refrigerationem efficiat paulo post dicemus.

Quemadmodum quibusdam lingua ad sapores & ad interpretationem: sic habentibus pulmonem, vocato ore, & ad alimenti operationem & ad exspirationem & respirationem. Non habentibus autem pulmonem, neq; respirantibus: os quidem ad operationem alimenti, ad refrigerationem autem indigentibus refrigeratione, branchiarum existit natura. Qualiter quidem igitur dictorum organorum virtus facit refrigerationem, posterius dicemus.

Probat. Et dicit, ꝙ sicut natura in quibusdam animalibus vtitur lingua ad duo, s. propter discretionē saporum. (lingua. n. discernimus sapores) & vtitur ipsa ad loquelam, ita in animalibus habentibus pulmonem, natura vtitur ore ad duo, s. ad susceptionem alimenti, vel digestionem, & ad expirationem & respirationem. In animalibus vero non habentibus pulmonem, nec respirantibus, natura vtitur ore ad susceptionem alimenti, & propter refrigerationem in his, quæ ipsa indigent, sicut branchiæ: & natura vtitur his in talibus animalibus. Sed quomodo virtus, & natura organorum facit ad refrigerationem, posterius dicetur. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Vt autem alimentum id non prohibeat, simili contingit modo, & ijs quæ respirant, & illis quæ recipiunt humorem.

Ad non impedire autem alimentum, similiter respirantibus accidit, & suscipientibus humidum.

Declarat ꝙ, cum natura vno & eodem organo vtitur in aliquibus ad duo: ꝙ, cum vtitur illo ad vnum, ꝙ non propter hoc impeditur ab altero. Et primo ponit intentum suum, secundo probat. ibi {Neq; enim} In prima dicit ꝙ in respirantibus animalibus & suscipientibus humidum, nutrimentum, accidit alimentum suscipere non impediendo respirationem. Secundo ibi.

N. LEON.

Minime. n. cum respirant alimentum recipiunt: quòd si secus, strangulari sanè contingeret de erranti alimento siue humido, siue sicco ad pulmones per arteriam. post arteriam enim adiacet gula, per quam alimentum deuoluitur in eam, quem vocant ventrem. Quadrupedibus igitur & sanguine præditis habet arteria quasi operculum, lingulam illam, quam epiglotidem vocant. Ambus autem & his quadrupedibus, quæ oua pariunt non adest. sed constructione idipsum pręstant. Cum. n. alimentum capiunt, alia quidem claudunt, alia vero epiglotidem superimponunt. Delapso autem, alia quidem attollunt, alia vero aperiunt, & ad refrigerationem spiritum receptant.

Neque. n. respirantes simul suscipiunt alimentum: alioquin accidit suffocari ingrediente alimento aut sicco aut humido ad pulmonem per arteriam. prius. n. ponitur arteria, quàm isophagus, per quem alimentum progreditur in vocatum ventrem. Quadrupedibus quidem igitur & sanguinem habētibus habet arteria velut operculum epiglotidem. Auibus autem & quadrupedum ouificantibus non inest, sed conclusione idem faciunt. Suscipientia. n. alimētum, hæc quidem claudunt, hęc autem superponunt epiglotidem. Progresso autem, hæc quidem attollunt, hæc autem aperiunt & suscipiunt spiritum ad respirationem.

Probat hoc. Et primo hoc probat in respirantibus, secundo in non respirantibus. ibi {Habentia aūt branchias} In prima dicit. Ita dictum est ꝙ, cum natura vtatur vno organo ad duo, non propter hoc impeditur operatio vna

cum

Animalia respirantia non simul suscipiunt alimentum & respirant.

cum vtitur ad operationem aliam. Et huius causa est, quia animalia respirantia non simul suscipiunt alimentum, & respirant: quia si simul susciperent alimentum, siue siccum siue humidum, & respirarent, accideret animalia suffocari: quia cum susciperent alimentum, aliquid de alimento ingrederetur per arteriam vsq; ad pulmonem: quia arteria prius ponitur quàm œsophagus. ponitur.n. in parte anteriori, & œsophagus in parte posteriori. Et propter hoc in quadrupedibus habentibus sanguinē arteria habet quoddam cooperculum, quod dicitur epiglotis: illud autem epiglotis cum attrahitur alimentum, claudit ipsam arteriam, ita q nihil de alimento potest ingredi per ipsam arteriam. Cum autem fit inspiratio vel expiratio aperitur. In auibus autem & in quadrupedibus quæ ouificant non est huiusmodi epiglotis. sed illud quod faciunt per epiglotidem, ipsum habentia, non habentia per conclusionem. Cum.n. illa suscipiunt alimentum concludunt arteriam: animalia autem quæ habent epiglottidem ipsam claudunt arteriam: & cum alimentum iam progressum est ad interius, remouent epiglotidem: & inspirant aerem, alia vero aperiunt ipsam, & suscipiunt aerem ad infrigidandum. Secundo ibi.

N. LEON.

Quæ vero brāchias habent, cum per illas humorem emiserint, ore alimentum corripiunt: Arteria enim carent, quo fit vt eius gratia ex interlapsu humoris non lædantur, sed si aqua in ventrem subintret: iccirco velociter expellunt, & identidem alimentum corripiunt. Et dentes habent acutos: & omnia ferè serratos illos habent, quandoquidem alimentum mollire non contingit.

Habentia autem branchias dimittentia per has humidum, per os suscipiunt alimentum, arteriam quidam.n. non habent. Quare hac quidem igitur nihil vtiq; lædentur ab ea quæ humidi decidentia, sed in ventrem ingrediente aqua. Propter quod velocem faciunt dimissionem & susceptionem alimenti, & dentes acutos habent, & omnia ferè sunt raro dentata. Non.n. possunt comminuere alimentum.

Declarat idem in non respirātibus. Et dicit, q animalia, quæ brāchias habent, per ipsas expellunt aquam ad infrigidationem: & per os suscipiunt alimentum. Talia.n. animalia arteriam non habent, & ideo secundum partem illam non possunt lædi propter alimentum, vel humidum cadens, sed alimentum statim vadit ad ventrem. Vnde auide & cito suscipiunt alimentum: & dimittunt in ventrem propinquum ori, & ideo dentes habent acutos, vt cito possint cibum terere, & mittere ad ventrem: & ideo parum terunt cibum, sed statim ipsum transglutiunt. Vnde omnia animalia aquatica ferè sunt raro dentata.i. non potentia comminuere alimentum: & hoc est quod subdit. (Non.n. possunt comminuere alimentum.)

LECTIO XIIII.

Soluitur dubitatio, s. propter quid quædam aquatilium pulmonem habentium refrigerentur & alimentum capiant.

N. LEON.

De his autem, quæ in aquatilium genere cetæ appellantur ambigere sanè quispiam posset: quando & illa non sine ratione se habent, vt de delphinis, & balenis, cæterisq; quæcunq; id habent, quod fistulam vocant. Nam talia pedibus quidem carent, cum autem pulmonem habeant, accipiunt mare.

Circa cetacea autem aquatilium dubitabit vtiq; quis, (habet.n. & illa secundum proportionem) vtputa circa delphinos & balenas: & aliorum quæcunq; habent vocatum canalem. Hæc.n. sine pedibus quidem sunt: habentia autem pulmonem suscipiunt mare.

Postquam Philosophus declarauit quæ animalia respirāt, & quæ non, & de organis infrigidationis, in parte ista primo mouet quandam dubitationem, secundo soluit. ibi {Causa autem huius} Dubitatio est ista. Dicebatur superius q animalia, quæ branchias habent, refrigerātur aqua: branchias aūt habent, quæ sine pedibus sunt. Propter hoc ergo dubitabit aliquis circa animalia, quæ dicuntur cetacea, in quibus omnibus inuenitur aliquod proportionale, vtputa circa delphinos, & balenas, & quæcunq; canalem habent, per quam expellunt aquam attractam cum nutrimento propter refrigerationem. Ista.n. sunt non habentia pedes, tamen habentia pulmonem, & suscipiunt aquam maris: cuius oppositum dicebatur. Secundo ibi.

Dubium.

N. LEON.

Hæc autem causa eius quod nunc dictum est: non.n. refrigerationis gratia humorem accipiunt. Istuc nanque illis fit cum respirant. Habent.n. pulmonem: quamobrem exerto ore dormiunt, et delphini etiam stertunt. Qui profectò si retibus capiuntur celerrimè strangulantur, quoniam non respirant, & in æquorum isthac fluitant superficie respirandi gratia.

Causa autem huius, quod nunc dictum est. non.n. refrigerationis gratia suscipiunt humidum. hoc quidem.n. fit ipsis respirantibus. habent.n. pulmonem. Propter quod & dormiunt extollentia os & stertunt delphini. Adhuc autem si capiantur retibus, cito suffocantur, propter non respirare: & supernatantia videntur talia in mari propter respirationem.

Soluit istam dubitationem. Et facit duo. Primo.n. soluit eam, secundo ostendit q proportionale inuenitur in quibusdam alijs animalibus. ibi {Propter idem}. Adhuc autē circa primum.d.s. Primo ostendit q mare suscipiunt, & hoc per causam, secundo probat hoc per signum. ibi {Signum autem} Adhuc circa primum duo facit. Primo ostendit q non recipiunt aquam propter refrigerationem. Secundo ostendit propter quod recipiunt. ibi {Sed quoniam necessarium} In prima dicit q causa huius, quod dictum est, q ista cetacea recipiunt mare, est, quia in talibus animalibus oportet calidum refrigerari si debeant saluari. talia autem non recipiunt aquam propter refrigerationem. talia.n. animalia, cum suscipiant aquam, cum hoc etiam respirant. Probatur etiam q sint respirantia, quia habent pulmonem: & cum dormiunt tenent caput extra aquam, & stertunt, sicut apparet de delphinis. Hoc autem non esset, nisi respirarent. Item videmus q si capiuntur retibus, & diu tenentur sub aqua, q suffocantur: hoc autem non essent nisi respirarent. Item dicuntur delphini supernatare: hoc autem est, quia indigent respiratione. Et ideo contingit q, cum mouētur ad fundum maris propter incrementum: & indigent respiratione, velocissime mouentur ad superius, & contingit q totam nauem subuertunt, & possunt esse etiam signa tempestatis, cum frequenter apparent super superficiem aquæ, & maris. Tempore.n. tempestatis surgunt exhalationes de fundo maris, quę sunt causa tempestatis: & tunc excitatur calidum in delphinis & generantur spiritus calefacientes ipsos: &, quia calidi est mouere, ideo contingit q frequentius tunc moueantur supra aquam, & apparent. Secundo ibi.

Solutio.

Delphini apparentes super superficiē aquæ, quare sunt signa tēpestatis futuræ.

N. LEON.

Verum quoniam necesse est in humore alimentum quærere, intromissum humorem eijcere est necessarium. Et hanc ob causam omnia fistulam habent. aquam.n. receptam, vt pisces per branchias, ita ista per fistulam egerunt.

Sed quoniam necessarium facere alimentum in humido, necessarium suscipientia humidum dimittere. Et propter hoc habent omnia canalem. suscipientia enim aquam, quem-

admodum pisces, secundum branchias, hæc secundum canalem remittunt aquam.

Reddit causam, & dicit ꝙ causa propter quam ista recipiunt aquam, est quia talia animalia viuunt in aqua, & recipiunt nutrimentum in aqua. Impossibile est autem nutrimentum suscipere in aqua, quin recipiatur aqua: & ideo talia recipiunt aquam. Recipientia autem aquam necessario emittunt illam, & hoc per canalem. Cum.n. ista recipiunt aquam per os, sicut pisces per brãchias, postea emittunt, sic ista per canalem. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Huius autem rei signum est ipsius fistulæ positura: ad nullam enim sanguine præditarum partium tendit, sed ante cerebrum iacet, & aquam reddit.

Signum autem & positio canalis. ad nihil enim sanguinem habentium terminatur, sed ante cerebrum positionem habet & dimittit aquam.

Ostendit per signum ꝙ ista animalia non suscipiunt aquam propter refrigerationem. Et dicit, signum huius est, quia si ita esset, sequeretur ꝙ canalis in istis haberet aliquam continuationem ad partem illam, in qua est sanguis supra ad cor, nunc autem non habet, sed ante cerebrum positionem habet, & per illa emittit aquam. Non suscipit igitur delphinus, & cetodea animalia aquam propter refrigerationem. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Hanc etiam ob causam, quæ mollia vocantur aquam accipiunt, & quæ fragili integuntur crusta, vt qui carabi vocantur, & cancri. Horum nanque refrigeratione indiget nullum. Exigui.n. caloris, & exangue omne, id est genus quapropter à circuniecto humore satis refrigerationis capiunt. Verum alimenti gratia ne simul capientibus influat humor, ea quidem quæ fragili teguntur crusta, vt carabi & cancri propè hirsutu illa aquam perplicaturas egerunt, sepię vero, & polypi per id cauum, quod superinditur, vocatum in illis caput. De ijs autem accuratius est scriptum in ijs, qui de Historia animalium sunt commentarijs.

Propter idem autem hoc suscipiunt & mollia aquam & crustata. Dico autem puta vocatos & locustæ & cancri. refrigeratione quidem.n. ipsorum nullum existit indigens. pauci caloris.n. est & exangue vnumquodque ipsorum. quare sufficienter refrigerantur à continente humido: sed propter alimentum, vt non simul suscipientibus influat humidum. mollia quidem igitur, velut cancri & locustæ secundum aspera emittunt aquam per epitimata. Sepiæ autem & polypi per concauum, quod est super vocatum caput. Scriptum est autem de ipsis per diligentiam magis in his quæ de animalibus Historijs.

Ostendit ꝙ proportionale inuenitur in quibusdam animalibus. Et primo facit hoc, secundo recolligit determinata. ibi {De suscipere quidem} In prima dicit ꝙ quædam animalia non respirantia, aquam suscipiunt non propter refrigerationem, sed propter eandem causam, propter quam & animalia. de quibus dictum est, quia talia habitant in aquis, & suscipiunt alimentum in aqua: & non possunt viuere sine aqua. Sunt autem huiusmodi animalia malacostraca & locustæ & cãcri. Subdit autem causam propter quam talia animalia non attrahunt propter refrigerationem, quia nullum istorum indiget refrigeratione: quoniam parum habent de caliditate: sunt.n. sine sanguine, & ideo sufficienter infrigidantur à continente humido. Sed quia recipiunt alimẽtum in aqua, simul & aquam recipiunt, sed crustata sicut sunt locustæ, cancri, emittunt aquam per partem asperam, hoc est per corticẽ, quod intendit per epitimata. dicitur.n. ab epi, quod est supra: & tima, quod est cortex.i. per partem quandam eleuatam supra caput. Sed sepiæ & polypi emittunt ipsam per concauum, siue per canalem, quæ tendit ad caput. De istis autem animalibus diligentius dictum est in libro de Historijs animalium. In Quarto.n. de historijs animalium dicitur. Dimittunt autem assumentia aquam ſm paruam partem, cancri locustæ aũt secundum brãchias. Secundo ibi.

Quarto de Histo. animalium.

N. LEON.

De humoris igitur assumptione dictum est, quoniam refrigerationis fiat gratia: & quoniam ex humore cibos capere oporteat illa quæ natura aquatilia sunt animalia.

De suscipere quidem igitur humidum, dictum est quòd accidit propter refrigerationem. & propter oportere suscipere alimentum ex humido animalia quę secundum naturam sunt aquatilia.

Recolligit prædeterminata, ꝙ de susceptione aquæ dictum est, ꝙ quædam suscipiunt aquam propter refrigerationem, quædã propter alimentum. Cum.n. habitent in aqua, non possunt suscipere alimentũ, quin recipiãt aquam.

LECTIO XV.

Propter quid nonnulla animalia pulmonem habere dicantur.

N. LEON.

De refrigeratione autem quonam fit modo, tum spirantibus, tum ijs quæ branchias habent post hac dicendum est.

DE refrigeratione autem quomodo fit modo respirantibus, & habentibus branchias, post hoc dicendum.

Postquam Philosophus determinauit quæ animalia respirant & quæ non, & de organis infrigidationis, & dissoluit quandam dubitationem, in parte ista determinat causam, & modum respirandi. & primo dat intentionẽ suam. secundo prosequitur. ibi {Quod quidem igitur &c.} In prima dicit ꝙ post ea quæ dicta sunt, dicendum est quomodo, & qualiter fiat in animalibus respirantibus infrigidatio, & qualiter in non respirantibus, sed habentibus branchias. Secundo ibi.

N. LEON.

Quod igitur ex animalibus spirent quæcunque pulmones habent, dictum est prius. Quamobrem autem hanc habent partem nonnulla, & quapropter quæcunque habent respiratione indigent?

Quod igitur respirant quæcunque animalium habent pulmonem, prius dictum est. Propter quid autem hanc particulam habent quædam, & propter quid habentia indigent respiratione?

Prosequitur. Et primo assignat causam & modum infrigidationis in habentibus pulmonem, secundo in habentibus branchias. ibi {Habentia autem cor} Adhuc circa primum duo facit. Primo supponit quædam, & præponit duas quæstiones, secundo soluit. ibi {Causa habendi} In prima dicit ꝙ dictum est sæpius superius, ꝙ animalia, quæ habent pulmonem, respirant: sed propter quid habẽt pulmonem animalia, & propter quid habentia ipsum indigent respiratione, dubitationem habet. Secundo ibi.

Dubitatur duplicatur.

N. LEON.

Causa quidem est quòd habeant, quoniam præstantiora animalia copiosiorem assequuta sunt caliditatem: simulq; necesse est animam sortita esse excellentiorem. talia namq; stirpium natura sunt præstantiora, quapropter quæcunque sanguine exuberantem habent pulmonem & calidũ, mole sunt ampliora: idq;, quod inter animalia purissimo, & plurimo utitur sanguine, erecta maxime figura est homo: solusq; superiorem partem ad id, quod in uniuerso eiusmodi est habere conspicitur, quoniam eiusmodi hanc habet partem. Et eã ob rem ipsius essentię cum huic ipsi, tum reliquis causam id constituere debemus: perinde ac aliarum quarumcunque partium, habet igitur huius gratia.

Causa habendi quidem, quòd honorabiliora animalium plurem assequuta sunt caliditatem. Simul enim necesse est & animam fortita esse honorabiliorem, honorabiliora enim hæc quàm natura plantarum. Propter quod & maxime habentia pulmonem sanguinem habentem & calidum maiora sunt magnitudinibus: & purissimo, & plurimo usum sanguine, animalium rectißimum est homo: & quod sursum ad totius sursum habet solum: propter talem habere hanc particulam. Quare & substantiæ & huic & alijs ponendum est causam ipsam, quemadmodum quãcunque aliam particulã: habent quidem igitur gratia huius.

Soluit. Et primo soluit primam, secundo soluit secundam. ibi {Propter quid autem habentia} Circa primum duo facit, primo assignat causam quare animalia quędam habent pulmonem, qm̃ propter abundantiam calidi. secundo assignat causam caliditatis & frigiditatis, & aliarum passionum in animalibus. ibi {Causa autem quæ ex necessitate} In prima dicit ꝙ causa propter quam quædam animalia habent pulmonem est. animalia. n. honorabilia, quæ etiam perfectiora sunt, maiorem caliditatem habent i habentia. n. animam necesse est habere caliditatem, sicut dictum est prius. ergo, ea quæ perfectiorem, & honorabiliorem habent animam, plus habent de caliditate. Vnde & animalia plus habent de ipsa quàm plantarum genus, quia honorabiliora & perfectiora sunt. Quod etiam apparet, quia propter hoc animalia habentia pulmonem cum multo sanguine, & per consequens cum multa caliditate, sunt maximi. i. absolute, & maxima alijs secundum magnitudinem. calidi. n. est extendere: & iterum propter hoc homo est animal habens plurimum sanguinem, & subtiliorem. Et propter hoc plus calidum & rectißimum est omnium animalium, & habet sursum ipsius, ad sursum vniuersi: quia pulmonem habet pluri mi sanguinis. Quare animalia honorabiliora, & perfectiora maiorem habent caliditatem: caliditas. n. maior non est sine plurimo sanguine, plurimus autem sanguis in pulmone est. Quare multitudo calidi est causa subsistendi hanc particulam, s. pulmonem, & alias qualscunq; habent gratia huius, sicut arteriæ, & consimilia. Sic igitur apparet ꝙ causa quare animalia honorabiliora, & perfectiora habent pulmonem, est multitudo calidi. Secundo ibi.

Soluit primum dubium.

Calidi est extendere.

Animalia honorabiliora & perfectiora maiorem habent caliditatem.

N. LEON.

Per illam vero, quæ ex necessitate & motu est causam, talia constare animalia existimare debemus, vt multa, quæ non talia constare videmus. si quidem alia ex copiosiori facta sunt terra, vt stirpium est genus: alia vero ex aqua, vt aquatilia. Ex volucribus autem & terrestribus, alia quidem ex aere, alia vero ex igne: singula autem in proprijs locis ordinem suum seruant.

Causa autem, quæ ex necessitate & motus causa, oportet putare talia consistere animalia quemadmodum & non talia multa constituta sunt. hæc quidem. n. de terra ampliori facta sunt, puta plantarum genus: hæc autem ex aqua, puta quæ aquatilium. Volatilium autem & campestrium, hæc quidem ex aere, hæc autem ex igne: singula autem in proprijs locis habent ordinem ipsorum.

Assignat causam caliditatis in animalibus: & aliarum passionum. Et primo facit hoc, secundo reprobat opinionem Empedoclis, ibi {Empedocles autem} In prima dicit ꝙ putandum est causam, quam necesse est existere si res existat: quamuis non propter ipsam fit res, quæ etiam est causa motus naturalis secundum Antiquos Naturales, hoc est causam materialem: & sic subiectum propter quod animalia sunt talia, puta calida, & quædam non talia, puta frigida vel humida, putandum est esse communia simplicia, ex quibus componuntur primo. Videmus. n. quædam, quæ sunt terræ, à dominio, quædam quæ aquæ, quædam aeris, & quædam ignis. terræ à dominio, sicut plantæ magis: aquæ, sicut aquatilia. volatilium autem & cãpestrium, quædam sunt aeris, quædam ignis. & videmus quædam morari sub terra, quæ dam supra, quædam in aquis: quædam vtplurimum in aere. Istarum autem passionum in istis causa sunt elementa, ex quibus componuntur, ita ꝙ in illis, in quibus terra dominatur, & qualitas terræ magis dominatur, in quibus aqua qualitas aquæ dominatur: & sic de alijs. Et quodlibet corpurum mixtorum ordinem naturalem habet ad locum proprium, quem habet virtutem elementi dominantis in ipso. & per quem quidem ipsum mouetur ad ipsum, & quiescit in ipso. Secundo ibi.

N. LEON.

Empedocles autem non recte dixit asserens calidißima animalium & ignem habentia plurimum, aquatilia esse, naturalis caliditatis exuperantiam declinantia: vt, quoniam frigido & humido deficiunt, loco ipso contraria adæquent, humidum enim minus est calidum.

Empedocles autem non bene dixit, hoc dicẽs, calidißima & maxime ignem habentia plurimum, animalia aquatilia esse, fugientia excessum eius, quæ in natura caliditatis: vt quoniam frigido & humido deficiunt, secundum locum saluentur contraria existentia. Quod enim humidum calidum esse minus aere.

Reprobat opin. Emped. Et primo ponit opinionem, secundo reprobat. ibi {Totaliter quidem igitur} In prima dicit ꝙ Emped. non bene dixit. Dixit. n. ꝙ animalia aquatilia sunt calidißima, & maxime à dominio ignis. Et quia habebant excessum caliditatis fugiebant ad humidum, s. ad aquam, vt quia deficiunt quantum ad frigidum & humidum, propter locum contrarium, ad quem mittuntur saluentur. Dixit autem quòd aqua quæ est humida, est minus calida quàm aer, & ideo aquatica ad aquam mouentur. Secundo ibi.

Opinio Empedoclis.

N. LEON.

Omnino igitur absurdum est quonam contingat modo eorum vnumquodq; in sicco genitum locum mutare ad humidum, cùm ferè pleraque illorum pedibus careant. Ille autem eorum à principio constitutionem cõmemorans, facta quidem fuisse in sicco dicit, fugientia autem peruenisse ad humidum.

Totaliter quidem igitur inconueniens, quomodo contingit factum vnumquodque ipsorum in sicco permutare locum in humido: ferè. n. & sine pedibus plurima ipsorum sunt. Dicens autem eam, quæ à principio ipsorum constitutionem, factam quidem esse in sicco ait, fugientia autem venire ad humidum.

Reprobat opinionem. Et primo facit hoc, secundo soluit rationem. ibi {Sed qualia} Prima in duas f m ꝙ ponit duas rationes ad improbandum opinionem ipsius. secunda ibi {Adhuc autem} In prima dicit, ꝙ totaliter inconueniens dixit Empedocles, quia f m dictum eius, omnia aquatilia facta sunt in sicco: deinde mouentur ad humidum, ob contrarietate loci ad quem mutantur, saluentur. Et quòd istud sit inconueniens, manifestum est. Plura enim immo ferè omnia, sunt sine pedibus: quomodo ergo contingit ꝙ primo facta in sicco moueantur ad humidum, ex quo non habent pedes, non potest vt dicitur assignari ratio.

Improbatur opinio Empedoclis.

N. LEON.

Præterea etiam neque calidiora terrestribus videri possunt: nanq; illorum pleraq; omnino sunt exanguia: alia vero exiguum habent sanguinem.

Adhuc autem neque videntur calidiora existentia quam campestria hæc quidem enim exanguia omnino, hæc autem pauci sanguinis ipsorum sunt.

Ponit secundam rationem. Et dicit ꝙ iterum manifestum est quòd animalia aquatilia non sunt calidiora campestribus, quia illa animalia, quæ sunt calidiora plus habent de sanguine: illa igitur, quæ omnino sunt sine sanguine, aut parum habent nó sunt calidiora quam campestria talia sunt aquatilia: aut enim non habent sanguinem, aut modicum habent. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Cæterum qualia sanè calida aut frigida apellare oporteat solitariam de per se sortita sunt consyderationem: ea autem, de qua locutus est Empedocles causa, habet profectò aliquid quæsitæ rationis: id tamen quod asserit haudquaquam verum est.

Sed qualia quidem oportet dicere calida & frigida secū dum seipsa cōsyderationē sumpsit. De qua autem dixit Empedocles sic quidem habet quęsitam rationem, non tamen quod ait ille verum.

Soluit rōnem Emped. Et primo proponit quod intendit, s. ꝙ modo aliquo bene dixit, alio modo non. secundo manifestat. ibi {Habitantiū quidem.n.}. In prima intelligendum est, ꝙ quædam sunt passiones naturales, quas habent aīalia ex materia ipsorū, quæ sunt elementa. Et istas vocat Philosophus qualitates naturales. Aliæ sunt qualitates mixtorum, quas habent à continēte, vel ab aliquo extrinseco, & istas vocat Philosophus habitus & dispositiones. Dicit igitur ꝙ Emp. in consyderatione sua proposuit dicere qualia sunt calida & frigida ſm se & ſm naturam, & non dixit ueritatē de his, quæ sunt calida & frigida ſm se, & de his, quæ ſm accidens accipiuntur. Vnde illud qđ dixit Empedocles uerū est de qualitatibus accidētalibus, sed non est uerū de naturalibus qualitatibus, ꝙ præseruētur in locis contrariis, ut si fuerint excellenter frigida, præseruentur in calidis, si calida in frigidis. Secundo ibi.

Passiones naturales sunt in duplici differentia.

N. LEON.

Ea nanq;, quæ habitudines excedentes habent, cōtraria certa loca ac tempora conseruant. Natura vero in proprijs præcipue saluatur locis: non. n. eadem animaliū est materia, ex qua vnumquodq; constituitur, & habitudines, dispositionesq; illius, verbi gratia, si à natura quippiā è cera fingatur, id certe in calido positum non saluabitur. neq; si quippiam è glacie: quamprimum. n. à contrario corrumpetur: calido nanq; liquescit quod à cōtrario fuerit compactū. Neq; si quippiā ex sale aut nitro confecerit, in humido sanè illud collocabit: destruit. n. humidū quodcunq; à calido & sicco fuerit constitutum. Itaq; si omnibus corporibus materia est humidū & siccum. rationi consentaneū est, vt quæcunq; ex frigido & humido fuerint constituta in humidis degant, et si frigida fuerint, in frigidis: quæcūq; vero ex sicco in sicco.

Habituum n. excessus habentia loca contraria & tēpora saluant. Natura autem in proprijs saluatur maxime locis. Non est autem idē materia animalium, ex qua est vnumquodq; & habitus, & dispositiones ipsius. Dico autem puta si quod ex cera constituisset natura, non vtiq; in calida ponens saluasset. Neque si quod ex glacie: corrumperetur. n. vtiq; cito propter contrarium: liquefacit. n. calidum, quod à contrario constat. Neq; si quod ex sale aut nitro constitueret, non vtiq; in humidum ferens reponeret. Corrumpit. n. humidum sicco, et calido consistentia: Si igitur materia omnibus corporibus humidum & siccū, rationabiliter quæ quidem ex humido & frigido consistentia, in humido sunt: & si frigida erant in frigido, quæ autem ex sicco in sicco.

Probat ꝙ rō sua non concludit de qualitatibus naturalibus. Et primo facit hoc, secundo recapitulat. ibi {Qđ igitur adhuc} Primo. s. quod dictū est, secūdo recolligit. ibi {Natura quidē igitur} Adhuc primo facit quod dictum est, secūdo infert corollariū. ibi {Propter hoc arbores} In prima dicit ꝙ qualitas, quæ causatur ex materia ipsorum aīalium, sicut ex qualitatibus elemētorū, quæ est naturalis, non est eadē ꝙ qualitas accidentalis quæ dr̄ dispositio, quæ causatur ab aliqua causa extrinseca: quia habentia qualitates accidentales, quæ dicuntur habitus, saluantur in locis contrariis, & temporibus contrariis, sed habentia qualitates naturales saluantur in propriis locis. v. g. si natura ex cera aliquid construeret, si uellet saluare illud non poneret in calido, quia in ipso corrumperetur. Item si aliquid fiat ex glacie, nó oportet ꝙ ponatur in calido loco: quia ꝑꝑ contrarietatem cito corrumperetur, quæ. n. corpora coagulantur a frigido, à calido dissoluuntur, & quæ à calido, frigido dissoluuntur. Iterum, si natura ex sale nitro faceret aliquid uel construeret, non poneret ipsum in humido, qa corrūperetur. Quia quæ coagulantur à calido, dissoluuntur à frigido: sicut dicitur Quartu Meteororū. Nitrum est quoddā genus salis, & coagulatur à calido, sicut sal. Sic igiť apparet ꝙ qualitates naturales in locis propriis saluantur, in cōtrariis non. Si igitur oībus corporibus materia est calidum, frigidū, humidū, siccum. Manifestum est ꝙ qualitas illorum, quæ est humida, in loco humido saluatur, quæ frigida in frigido, & q̄ sicca in sicco, qui calida in calido. Secundo ibi.

Lege quartum Meteororum.

Nitrum qd sit.

N. LEON.

Quapropter arbores in aquis non nascuntur, sed in terra atqui eadem ratione in aqua, quoniam magnopere sunt sicca quemadmodū magnopere ignita inquit ille: non n. quòd frigida esset ad illam sanè deuenerunt, sed quoniam humida.

Propter hoc arbores non in aqua nascuntur sed in terra, quamuis eiusdem rationis est in aqua propter esse ipsa valde sicca, quemadmodum praignea (ait ille) non enim propter frigidum venit in ipsum, sed quia humidum.

Infert corollarium. Et dicit, ita dictum est ꝙ dispositiones naturales saluantur in locis consimilibus, quia ꝑꝑ hoc arbores crescunt in terra, quia ibi est simile & naturale eis: & tñ ꝑꝑ eandem rōnem ꝑꝑ quam Empedocles posuit de aliis, quæ mouebantur ad aquā, debet dicere de plantis: quia ſm ipsum plantæ sunt calidissimæ: & multum habent de calido, quare deberent moueri ad aquam, nec valet ꝙ aliquis posset dicere. s. ꝙ mouentur ad terrā, quia frigida. Istud non ualet: quia cū plantæ sunt calidissimæ & siccæ deberent moueri ad humidum: terra autem non est humida sicut pisces: quia siccitatem & caliditatem habebant mouebantur ad frigiditatem, & humiditatem ſm Empedoclem. Deinde cum dicit.

Solutio obiectionis tacitæ.

Naturales ergo materiæ tales profectò sunt qualia fuerint loca in quibus existunt. In aquis quidem, humidæ, in terra vero siccæ, in aere autē calidę. Verū enimuero habitudines, quæ caliditate superfluū in frigido: quæcunq; autē frigiditate, in calido collocatæ conseruantur magis: q̄nquidē locus ipse habitudinis exuperātiam ad mediocritatē coēquat.

Natura quidē igitur materię in quo quidē loco sunt tales existentes sunt: & quæ quidem in aqua humidæ, quæ aūt in terra siccæ; quæ autem in aere calidæ. Habitus tamen, qui quidem excedentes caliditate, in frigido qui autem frigiditate, in calido positi saluantur magis. Reducit enim ad mensuram locus habitus excessum.

Recolligit, siue concludit solutionem prædictam. Et primo facit hoc, secundo infert corollarium. ibi {Quod quidem igitur} In prima dicit ꝙ dispositiones naturales, quæcunq; insunt corporibus ex suis principijs materialibus, tales sunt quales sunt dispositiones loci naturalis, in quo est corpus: vt qualitas naturalis eorum, quę sunt aquę, quam habent ex sua materia, est humida: terræ frigida: aeris calida & humida: & in illo loco per consequens saluantur.

Locus reducit ipsum habitus excessū ad mediocritatem.

uantur. Sed qualitates accidentales, quę excedunt in caliditate, in frigido loco saluantur. locus enim reducit ad proportionem. Secundo ibi.

N. LEON. *Hoc autem in cuiusq; materię proprijs quęrere oportet locis: & in constitutionibus communis temporum mutationis. habitudines enim locis contrarias esse contingit, materiam autem non contingit.*

Hoc quidem igitur oportet quęrere in locis propriis vniuscuiusq; materiæ secundum permutationes communis tēporis. Habitus quidem.n. contingit locis contrarios esse, materiam autem impossibile.

Infert corollarium. Et est: Ita dictū est φ qualitates animalium consimiles sunt suis locis naturalibus, infert ex hoc φ quales sunt qualitates naturales corporum mixtorum oportet quærere ex dispositione locorum naturalium. tales.n. sunt, quales qualitates locorū s'm permutationem, ita φ si mutentur qualitates loci per tempus cōmune, mutantur qualitates naturales locati. Non sic aūt est de qualitatibus accidentalibus: quia tales saluantur in locis cōtrariis. sunt.n. contrariæ locis naturalibus: sed naturales impossibile est contrarias esse. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quod igitur non propter naturā caliditatē alia quidem aquatilia, alia vero animalium sunt terrestria. vt inquit Empedocles, necnon quamobrem alia quidem pulmonem habent, alia vero non habent, tantum sit dictum.*

Quod quidem igitur non propter caliditatem naturæ hæc quidem aquatilia, hæc autem campestria animaliū sunt, quemadmodū Empedocles ait, tanta dicta sunt nunc. Et cur hæc quidem non habent pulmonē, hęc autem habent.

Recapitulat. Et dicit φ tanta dicta sunt contra Empedoclem: φ propter caliditatē naturalem ista nō sunt aquatilia, illa campestria: sicut Empedocles dixit. Et dictū est φ quædam habent pulmonem, quædam non habent.

LECTIO XXVI.

Propter quid habentia pulmonem habentem multum sanguinem maxime respirant. ad respirationem itemq; infrigidationem sequi dicitur: modus etiā ponitur infrigidationis in pulmone carentibus, & differentia respirantium à non respirantibus.

N. LEON. *Cur autem quæ habent pulmonē aerem admittant & spirent, & præcipuæ illa, quæ sanguine redundantem habent.*

Propter quid autem habentia suscipiunt aerem & respirant, & maxime ipsorum, quæcunq; habent sanguinem habentem.

Postquam philosophus declarauit propter quā causam quædam animalia habent pulmonē, in parte ista declarat propter quam causam habentia ipsum pulmonē respirāt. Et diuiditur in tres, In prima proponit qđ intendit, In secunda probat. ibi {Causa respirandi quidem} In tertia recapitulat. ibi {Refrigeratione} In prima dicit φ cum dictum sit propter quā causam quędā animalia habeāt pulmonem consequenter dicēdum est quō quædam animalia habentia pulmonem respirant, & maxime habent pulmonem habentem sanguinem plurimum, sicut homo.

N. LEON. *In causa quidem spirandi pulmo est cum fungosus existat, & fistulis plenus. Et profecto ea pars maxime sanguine est prædita inter illa, quę appellantur viscera. Quæcunq; igitur sanguineum habent, cum celeri sanè indigent refrigeratione quoniam paruum animalis igni est momentum. intus autem ingredi & vbiq; ob sanguinis copiam & caloris. vtrunq; autem aer facile præstare potest. nam, cum tenuem habent naturam, vbique celeriter permeando refrigerat, aqua vero contrario se habet modo.*

Causa respirandi quidem pulmo inanis existens, & plenus syringis, & maxime vtique sanguinem habens hæc particula vocatorum viscerum. Quæcunque itaque habent sanguinem habentem ipsum, celeri quidem indigent respiratione propter paruam esse inclinationē animalis ignis, intra autem ingredi per omne propter multitudinem & sanguinis & caliditatis. Hęc autem ambo aer quidem potest facile facere. propter habere enim subtile naturam per omne & celeriter penetrans refrigerat, aqua autem contrarium.

Soluit, Et diuiditur in duas. In prima ostendit causam quare habentia pulmonem respirant, & maxime quæ habent pulmonem habentem sanguinē plurimum, sicut homo, secundo ostendit qualiter: ad respirationem sequitur infrigidatio caliditatis cordis. ibi {Simul aūt} Adhuc prima in duas: In prima probat propter quam causam habētia pulmonem respirant. Secundo propter quam causam maxime respirant quæ habent pulmonem habentē sanguinem. ibi {Et qđ maxime} In prima dicit φ causa propter quam habentia pulmonem respirant, est, quia pulmo s'm naturam suam est porosus, & est plenus syringis, i. paruis venis: & inter partes, quę vocantur viscera, multum habēt sanguinem. Quæcunq; aūt habent multum sanguinem, habent multam caliditatem: quæ aūt multā caliditatē habent indigent respiratione celeri: quia calidū tale paruā habet inclinationē ad esse & durationē propter facilem cōsumptionem humidi, & subtilitatē eius. Et, quia sanguinē intra habet per totum, indiget refrigeratione per totū: & ideo indiget respiratione talis corporis, φ cito & celeriter penetrare posit, & intra per totum, & per motū suum infrigidare. Ista aūt oīa potest facere ipse aer, penetrat.n. celeriter & per totū interius propter subtilitatē, cuius est penetrare, & refrigerare potest frigiditate sua. non sic aūt aqua, quia grossa est non celeriter penetrat, nec per totum. Si etiā subintraret, magis corrumperet calidum propter excellens calidum φ refrigeraret, & ideo habētia pulmonem rationabiliter respirant aerem. Secundo ibi.

Quare habentia pulmonem respirant.

N. LEON. *Et ex hoc certe manifestum est, cur quę sanguineum habent pulmonem maxime spirent. quod enim calidius est copiosiori indiget refrigeratione.*

Et quod maxime respirant habentia pulmonem habentem sanguinem, ex his palam. Quod enim calidius, ampliori indiget refrigeratione.

Ostendit propter quam causam maxime respirāt quæ habēt pulmonē habentē sanguinē multum, & dicit φ manifestum est propter φ causam habentibus pulmonē, habentem multū sanguinē, magis indigent respiratione: quia talia plus habent de calididitate, Quæ autem plus habēt de caliditate magis indigent respiratione, quare habentia pulmonem, sanguinem habentem plurimum indigēt magis respiratione. Deinde cum dicit,

Quare habentia pulmonē habentem sanguinem multū indigēt magis respiratione.

N. LEON. *Simul etiam ad caloris principium, quod in corde est facile permeat spiritus. Quo autem per terebratos cor meatus habeat ad ipsum pulmonem, spectandū est cū ex ipsis Sectionibus, tū ex Historiis, quæ de animalibus sunt conscripta.*

Simul autem & ad principium caliditatis quæ in corde progreditur spiritus de facili. Quo autem modo cor colligationem habet ad pulmonem, oportet contemplari ex Anatomiis & Historiis circa animalia scriptis.

Ostendit qualiter ex respiratione sequitur infrigidatio caloris cordis. Et dicit, φ manifestum est simul φ per respirationem aeris, calor cordis, in quo est alimenti principium cito potest infrigidare: quia aer cito potest peruenire ad cor: aer.n. per pulmonem attrahitur. Pulmo autem colligationem habet ad cor. protenduntur enim quædam venæ

Pulmo quomodo habeat colligationem ad cor.

venæ à pulmone ad cor, & ideo aer à pulmone per venas illas procedit ad cor. Quam autem colligationem habet pulmo ad cor, manifestum est ex Anatomijs: & ex libro de Historijs animalium. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Refrigeratione igitur animalium natura indiget, ob animę in corde feruorem: hãc autem respiratione efficiunt quæcunq; non modo cor habent ex aĩalibus, sed etiam pulmonẽ.*

Refrigeratione quidem igitur omnino indiget animalum natura, propter caliditatem animæ in corde: hanc autem faciunt per respirationem quęcunq; animalia non solum habent cor, sed etiam pulmonem.

Recapitulat. Et dicit ꝙ manifestum est ex dictis, ꝙ vnumquodq; animalium indiget refrigeratione secundum suam naturam. hoc est propter caliditatem animæ, quę est in corde. hoc autem fit per respirationẽ animalibus, quæ non solum habent cor, sed etiam pulmonem. Dicit autem animam collocatam in corde non quia substantia eius sit determinata in ipso corde tantum, sed quia ibi sunt virtutes eius principales. sicut sensitiuum primum & nutritiuum, sicut prius dictum est. Deinde cum dicit.

Animã esse collocatam in corde quo sen sit. Lec. 1. & 2. de Iuuen. & Senect.

N. LEON. *Quæ autem cor quidem habent, pulmone vero carent, vt pisces, quoniam aquatilem habent naturam refrigerationem aqua per branchias obeunt.*

Habentia autem cor, pulmonem autem non, quemadmodum pisces, propter aquatilem ipsorum naturam, aqua faciunt refrigerationem per branchias.

Assignat causam, & modum infrigidationis in habentibus branchias. Et diuiditur in duas in prima proponit quod intendit, secundo declarat. ibi {Quomodo autem} In prima dicit ꝙ illa animalia, quæ habent cor, sed non habent pulmonem, sicut pisces, infrigidantur per aquam, & per branchias, sicut per instrumentum. Per aquam quidem eis, quia est connaturalis: quia habent naturam aquatilem. Secundo ibi.

N. LEON. *Quo autem modo cordis ad branchias se habeat positura, visu quidem ex Sectionibus spectare oportet: ad accuratam vero certitudinem, ex Historijs cõtemplandum: vt summatim autem nunc dicatur, hoc se habet modo.*

Quomodo autem positio se habeat cordis ad branchias: ad visum quidem ex Anatomijs oportet contemplari: ad certitudinem autem ex Historijs. Vt autem in summa dicatur, & nunc habet hoc modo.

Declarat suum intentum. Et diuiditur in duas. in prima facit quod dictum est, in secunda assignat conuenientiam inter respirantia & non respirantia. ibi {Eodem aũt modo} Adhuc circa primum duo facit. Primo tangit quid præsciendum est ad hoc. secundo manifestat propositum. ibi {Videbitur quidem} In prima dicit ꝙ in habentibus branchias branchiæ sic se habent sicut pulmo in habentibus ipsum pulmonem. Pulmo colligationem quandam habet ad cor vbi est principium calidi: quare & branchiæ in habentibus ipsas colligationem habent ad cor. Tunc dicit Philosophus ꝙ quomodo cor se habet ad branchias, & conuerso ad sensum apparet ex Anatomijs, secundum certitudinem autem apparet Historijs animalium. Vt autem dicatur in summa, sicut sufficit ad propositum, cor colligationem habet illo modo quo dicetur. Secundo ibi.

Proportio inter branchias et pulmonem in habentibus branchias & pulmonem.

N. LEON. *Videri autem potest non eodem situm habere modo cor in terrestribus animalibus, & in piscibus, cum tamen ita se habeat: quo n. vergunt capita, eo cor cuspidem habet. quoniam autem non eodem vergunt modo capita in terrestribus animalibus & piscibus, os versus cuspidem habet cor.*

Videbitur quidem n. non eodem modo habere positionem cor campestrium animalium, & piscium: habet autem eodem modo. qua n. vniuntur capita, hic cor acutum habet. Quoniam autem non eodem modo capita vniuntur campestribus animalibus & piscibus, ad os cor acutum habet.

Ostendit istã colligationem & modum refrigerandi. Et primo remouet quandã opinionẽ, secũdo assignat colligationẽ, & modum refrigerationis. ibi {Tendit aũt} In prima dicit ꝙ alicui videbitur ꝙ cor non eãdem positionem habet in cãpestribus & in piscibus: sed manifestũ est ꝙ aliquo modo eodẽ modo se habet. quia cor & in his & in illis positum est in medio superioris & inferioris. Adhuc oĩa animalia acutũ cordis, & orificiũ ipsius dirigunt ad partem illã, ſm q̃ capita vniuntur aliis membris, s. ad collum, & ad caput: vt à caliditate effluẽte ex orificio cordis frigiditas cerebri existentis in capite mitigetur: & similiter frigiditate cerebri mitigetur aliqualiter calidum cordis. sed quia non eodem modo omnino se habent capita ad alias partes in piscibus & cãpestribus: in piscibus enim magnis, deprimuntur inferius ab aliis partibus q̃ in campestribus. ideo non eodem modo videtur se habere cor in piscibus & campestribus. in piscibus enim ad os, quod magis deprimitur, magis videtur habere acutum eius. Secundo ibi.

N. LEON. *Tendit vero à summo cordis fistulat venineruia ad mediũ vbi ad se inuicem omnes copulantur branchiæ. maximus igitur is est meatus. hincinde autem ex ipso corde alij tendunt ad singularum extremitatem branchiarum: per quos cordi refrigeratio subministratur, aqua semper per branchias reciprocante.*

Tendit autem ex extremitate cordis cãnalis, quasi vena & neruus ad medium qua contangunt inuicem omnes brãchiæ. Maximus quidem igitur ista est. Hinc aũt & inde cordis protenduntur & alteri in extremitate vniuscuiusq; branchiarum, per quas refrigeratio fit ad cor: decurrente semper aqua per branchias.

Assignat colligationem & modum infrigidationis. Et dicit ꝙ ab extremitate cordis protenditur cannalis quædam, quæ est vena quędã, vel neruus ad medium, qđ est inter ipsum cor & caput: vbi colligationem habent omnes branchiæ. istæ aũt neruus hic in isto medio maxime vnus est cor, & colligationem habens ad circunferentiam totam orificij cordis, ita ꝙ ab vtraq; parte cordis venæ & nerui ad istud medium coniungũtur, & ibi fiunt vnũ. ab hoc aũt protẽdũtur aliquæ venę vel nerui ad extremitates oĩum branchiarum: & ideo infrigidatis branchiis per aquam, infrigidãtur capita aliarum venarum, & illis infrigidatis infrigidantur consequenter partes alię illarũ, & sic vsque ad illam cannalem, vnde oriuntur, & illa infrigidata refrigeratur cor per aquam decurrentem, vel per alterationem factam ab ipsa. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Eodemque modo ijs, quæ spirantur sursum & deorsum frequenter mutatur pectus: cum accipientibus, tum extrudentibus spiritum: vt in piscibus branchiæ.*

Eodem autem modo respirantibus thorax sursum & deorsum mouetur frequenter, suscipientibus speciem & emittentibus, vt branchiæ piscibus.

Assignat conuenientiam inter respirantia & non respirantia. Et diuiditur in tres ſm ꝙ tria sunt, in quibus assignat conuenientiam. secunda ibi {Et respirantia} tertia ibi {Et non potentibus} In prima dicit ꝙ, sicut in animalibus respirantibus pectus eleuatur & deprimitur cũ expirant & inspirant, sic & in piscibus branchiæ eleuantur cũ emittunt aquam, deprimuntur autem cum attrahunt, & econuerso. Secundo ibi.

Conuenientia inter animalia respirantia & non respirantia.

Et eã quidem quæ spirant in pauco & eodem strangulãtur

tur aere. Confestim enim vtrunque eorum fit calidum: sanguinis nanq; contactus vtrunque excalfacit: calidus autem cum existat sanguis refrigerationem prohibet.

Et respirantia quidem in pauco aere, & eodem suffocantur. velociter enim vtrunque priorum fit calidum. Calefacit enim sanguinis contactus vtrunque: calidus autē existens sanguis prohibet refrigerationem.

Dicit q̇ sic respirantia in pauco aere eodem cito moriuntur, quia ille aer inspiratus cito calefit, quia sanguis propter suam caliditatem calefacit ipsum: cum enim sanguis fit calidus prohibet refrigerationem, & ideo moriuntur. similiter pisces in eadem aqua, & pauca suffocantur quamuis non ita cito. Tertio ibi.

N. LEON. *Et, cum mouere nequeant spirantia quidem pulmonem, aquatilia vero branchias propter morbum, aut senectutem, tunc illis sanè accidit vitæ finis.*

Et non potentibus mouere respirantibus quidem pulmonem, aquatilibus autem branchias propter passionem, aut propter senectutem, tunc accidit mors.

Causa immobilitatis branchiarū & pulmonis in piscibus & respirantibus quæ sit.

Ponit tertium. Et dicit q̇, cum respirantia non possunt mouere pulmonem, & pisces branchias, quod potest contingere vel propter passionem aliquam, vel propter senectutem, tūc accidit mors propter defectū infrigidationis.

LECTIO XXVII.

De causis vitæ ac mortis tam violentæ quam naturalis, earumque definitiones: Iuuentutis item, & Senectutis, atque vigoris.

N. LEON. *Commune igitur omnibus inest animalibus generatio & mors: modi aūt specie sunt diuersi. non. n. discriminis expers est corruptio, sed cōmune quiddam habet. Mors autem est altera quidē violenta, altera aūt naturalis. & violēta quidem, cum origo extrinsecus fuerit: naturalis aūt, cum intrinsecus. Et partis constitutio à principio tali, sed nō aduentitia quadam passio. In stirpibus igitur hoc ipsum ariditas. In animalibus vero senectus vocatur.*

Est quidem igitur omnibus animalibus cōmune generatio & mors. modi autem differunt specie. Non. n. indifferens corruptio: sed habet aliquid cōe. Mors autem est, hæc quidem violenta, hęc autem secundum naturā. Violenta quidem quando principium extra fuerit. Secundum naturam autem quando in ipso & partis consistentia ex principio tali, sed non aduenititia aliqua passio. Plantis quidē igitur ariditas, in aīalibus aūt vocatur hæc senectus.

Postquam philosophus determinauit de infrigidatione & in animalibus habentibus pulmonem, & in animalibus habentibus branchias, in parte istas determinat de morte & vita, & iuuentute & senectute. Et diuiditur in tres partes. In prima determinat de his. In secunda recapitulat. ibi {Quod quidem igitur} tertio infert corollarium. ibi {Palam autem} Adhuc prima in duas. Primo assignat causam istorum. secundo assignat rationes, & definitiones. ibi {Generatio} Adhuc prima in duas. Primo distinguit mortem. secundo causam mortis assignat cū dicit. {Omnibus quidem igitur} Circa primum duo facit. Primo distinguit, secundo ostendit q̇ non eodem modo inuenitur in omnibus. ibi {Est autem mors} in prima dicit q̇ mors & generatio sunt cōia omnibus animalibus: cōia dico cōmunitate generis: modi autem corruptionū differunt specie. Cum enim mors in diuersis consyderatur, modi eius differunt ſm speciem & est eadem ſm genus. Et generatio similiter, quia generatio est via in substantiam: & ideo rationem & speciem sumit ex substantia, ad quam est. Mors autem est via in non substantiam, vt in priuationem eius: sed priuatio speciē sumit ex habitu: & ideo corruptio rationem & speciem sumit ex illo. si igitur consyderentur animalia vnius speciei, mors in eis est vnius speciei. Si autem differant specie & conueniant genere, fit mors in illis eadem ſm genus, differens tñ ſm speciem. Et hoc est quod dicit. {Non. n. indifferens corruptio} quasi diceret. Corruptio, ſm q̇ in diuersis consyderatur, non est indifferens ſm speciem, in vno ſm speciem differt, & est eadem ſm genus.

Mors duplex.

Mors autem, & in eadem specie duplex est, quædam violenta, quædam ſm naturam, & violenta dicitur cuius principium est ab extra. Nam violentum est cuius principium est extra non conferente vim passo. Naturalis autem est cuius principium est intra, vel in toto, vel in resistentia partis propter tale principium, s. intrinsecum. potest. n. contingere quòd ad corruptionem partis totum corrumpatur à principio existente in illa parte, licet non sit aliqua passio ab extrinseco, scilicet violenta. Et talis corruptio in plantis dicitur ariditas. in animalibus dicitur senectus.

Natura duobus modis dicitur.

Et est consyderādum quòd natura duobus modis dicitur: vno modo dicitur de materia, alio modo de forma. Et ideo aliquid potest dici naturale, quia natura materiæ: aliquid quia natura formæ. Modo dico quòd corruptio non est naturalis, natura formę, quia ipsam priuat. sed est naturalis natura materię, quia materia est in potentia ad formā, & ad priuationem formæ, & ideo est in potentia ad corruptionem formæ: ideo corruptio naturalis est natura materiæ. Vlterius consyderandum est quòd in habentibus formam & materiam oportet esse aliquas dispositiones, sub quibus forma sit in materia, & ſm quas materia patiatur: & alias ſm quas forma agat. modo aūt ita est q̇ istæ dispositiones quandoq; sunt in perfici, quandoq; sunt in perfecto esse: ita quòd cum sunt in perfici & fieri, & virtus est in perficii cum autem sunt in perfecto esse, & virtus est in perfecto esse: cum autem incipiunt deficere & declinare ad non esse, & virtus corrumpitur. Tunc dico quòd, si consyderetur forma ſm dispositiones, ſm quas est in materia, seu dispositiones illæ in perfici, seu in perfecto esse, corruptio non est naturalis nec natura materiæ, nec natura formę: si autem consyderetur ſm quòd dispositiones deficiunt & inclinantur ad non esse, sic corruptio est naturalis natura materiæ. Secundo ibi.

N. LEON. *Est autem mors & corruptio similiter omnibus non imperfectis: illis autem ferè similis, alio tamen modo: imperfecta autem apello vt oua, stirpiumque semina, quęcunq; adhuc radices non habent.*

Est autem mors & corruptio omnibus similiter non imperfectis. his autem assimilatim quidem, alio autem modo. Imperfecta autem dico, vt puta oua & semina plantarum quæcunque sine radice.

Mors nō est eiusdem rationibus perfectis & in imperfectis.

Declarat quòd mors non est eiusdem rationis in perfectis, & in imperfectis. Et dicit quòd mors inest omnibus animalibus perfectis ſm vnam rationem genere, tñ in imperfectis non est omnino ſm rationem vnam. Et ratio huius est. Mors rationem sumit ab illo à quo generatio, generatio aūt rationem sumit à substantia, & etiam mors. Si igitur animalia perfecta viuentia, & imperfecta non sunt vnius rationis, nec mors in istis erit vnius rationis: tñ in imperfectis inuenitur ſm quandam assimilationem, & proportionē ad perfecta. & exponit quæ sunt imperfecta: & dicit quòd imperfecta sunt, sicuţ ouū, q̇d in potētia est animal: & semina plantarum, in quibus nō sunt radices in actu, sed in potentia tm. Deinde cū dicit.

Omni-

cum sanguis natus esset moueri & superius & inferius, cum moueretur interius, aer sequit & subintrat, & fit inspiratio: & cum mouetur exterius, aer egreditur & fit exspiratio: & iterum, cu mouetur ad interius aer subintrat & fit inspiratio: cum autẽ ad exterius fit expiratio, & sic continue. Et assimilabat hoc ei quod in clepsydris. Clepsydra est corpus vnum, quod habet vnũ foramen ad suum superius, & habet multa ad inferius: cum autem ponitur in aqua ex parte inferiori in qua sunt multa foramina, tunc aer expiratur per foramen superius: cum autem aqua descendit per illa foramina, aer sequitur. sic in proposito, cum sanguis, qui est in venis exundat ad exterius, expellitur aer & fit expiratio: cum autem mouetur ad interius, sequitur aer & fit inspiratio. Secundo ibi.

De clepsydra legito Cœlium Rodiginum lib. 10. cap. 38.

Sic respirant omnia & exspirant: [a] cunctis sanguiprium
Carnium [b] fistulæ [c] extremum per corpus extendantur:
[d] Et illis oribus crebris perforata sunt [e] sulcis,
Narium vltima lõgitudines per totum vt [g] clarum quidem
[h] Occultat: aetheri vero facile iter [k] gemina diuidi via:
Inde quidem quando [l] excitus [m] tener fuerit sanguis,
[n] Aether reboans descendet [o] fluctu vehementi:
Quando autem resilit exspirat rursus: vt cum puella.

a non plenæ, neque redundantes sanguine. b venæ c per corporis superficiem. d animalibus e foraminibus f venulis & fistulis. g .i. sanguinẽ h cohibeat i aeri K per binas nares l .i. recesserit m molli n .i. aer in fluxione. Empedoclis verba.

Sic autem respirant omnia & expirant. Omnibus deficientes sanguine, carnium cannales in vltimis secundum corpus tenduntur & ipsis oribus spissis simul perforatæ sunt cannalibus narium vltima summitates per totum, vt exundans quidem occultetur. atheri autem facile iter duplici via pateat. Quapropter cum redierit tener sanguis: æther calens descendet tumore magno: cum autẽ exiliat iterum expiret.

Ponit verba Emped. & facit duo. Primo ponit verba opinionem, secundo manifestat per simile. ibi {Quemadmodum cum puella.} In prima dicit animalia sic inspirant & expirant. In omnibus enim animalibus cannales carnium, idest venæ in carnibus existentes, deficientes sunt sanguine, idest si non sunt plenæ sanguine & protenduntur secundum corpora vsque ad vltima, idest vsq; ad superficies: & post posita sunt orificia venarum & vltimæ summitates venarum perforatæ sunt, ita vt sanguis possit exundare per motum ad summitates illas: & postmodum regredi ad inferius, ita aeri tunc patet duplex via intrandi; vna per nares, alia per poros siue per orificia venarum. Cum sanguis propter hoc tener reuertitur ad inferius, aer magno motu descendit: & tunc fit inspiratio: cum autem iterum sanguis exundat, expellitur aer, & fit exspiratio. Secundo ibi.

N. LEON.

Clepsydris ludens [b] bene deducti æris.
Quandoquidem super fistulæ [b] transitum pulchram imponens manum.
In aqua merserit tenerum corpus [c] argenteæ.
Non iam in vas [d] imber ingreditur: sed illum prohibet
Aeris moles intrinsecus incidens ad foramina crebra:
Donec adaperiat [e] densum fluxum: verum postea,
[f] Spiritu deficiente pulchra ingreditur aqua.

a .i. conflati & malleo deducti. b orificium c .i. candidæ d .i. aqua e aeris. f .i. aere

Quemadmodum cum puella de clepsydra ludens per bene malleatum es: cum quidem fistulæ aperturam obstruens formosa manu in aquã claræ tinxerit delectabile corpus: neque in vas aqua ingreditur, sed prohibet aeris moles, interius cadens ad foramina spissa, donec reuelauerit crebrum fluxũ. Deinde vero spiritu deficiente ingreditur aqua munda.

Probat per simile. Et primo facit hoc, secundo applicat ad propositum. ibi {Eodem autem modo.} In prima dicit, sicut cum puella aliqua tenet clepsydram, quæ quidem est de ære bene malleato; & vult bibere cum ea: & manu sua formosa claudit & obstruit foramen superius, & ponit clepsydram in aqua clara, quæ est corpori delectabilis: & ponit in aqua, non ingreditur aqua, quia aer intus existens prohibet aquam intus ingredi per foramina spissa, donec remouerit manum: & tunc aer crebro expelletur & aqua subintrabit. Cum enim spiritus expellitur intrat aqua. Secundo ibi.

Similique modo quando aqua quidem profundum [a] habuerit æris,
[b] Transitu obturato humana manu, siue meatu:
[c] Aether extrinsecus ingredi cupiens [d] imbrem arcet
[e] Circa portas resonantis [f] isthmi [g] extrema obtinens:
Donec manu [h] remittat tunc rursus contra quam prius
Spiritu ingruente, pulchra defluit aquas.
Simili fere modo tener sanguis conturbatus per plateas
Cum retrocedens irruerit [k] ad intimum.
Alter illico [l] fluxus [m] aduenit [n] fluctu proruens:
Cum autem exiluerit, rursus exspirat æquale retro.
Hæc de spirandi ratione dixit ille.

a .i. vasis aeri. b .i. orificio c .i. aer d aquam e .i. foramina f .i. meatus g superficiem h puella. i per latas vias .i. venas K .i. decursum sanguinis l .i. aer m ingreditur n ceu fluctus a venis impulsus o .i. sursum latus fuerit sanguis p aer. q .i. similiter r .i. extra. Empedocles.

Eodem autem modo cum aqua quidem habeat secundum profunda aeris. Cannali autem obstructo humana manu & poro: aer autem deforis intus angustatus aquam prohibet circa portas cannalis male sonantis extrema obtinens, quamdiu manu obstruatur. Tunc autem iterum cõtra quam prius spiritu incidente, effluit aqua munda. Similiter autem & delectabilis sanguis exundans per membra, cum ipse retro actus redierit ad intimum, alterum mox rheuma descendit tumore impetuoso. Cumq; exilierit, iterum expirat & aque postea. Dicit quidem igitur hæc de respirare.

Applicat ad propositum. Et dicit sicut clepsydra se habet cum aqua posita in ea, ita quod aer existens in clepsydra fit profundatus in aqua, foramine tamen superiori obstructo cum manu, tunc aer intus existens extrema clepsydræ obturat, & prohibet ne aqua ingrediatur. Et istud contingit quamdiu foramen exterius clauditur manu: cum autem foramen aperitur, aer egreditur, & aqua tunc ingreditur. Similiter dicit accidere de respiratione, quia cum sanguis delectabilis per membra exundans redierit ad intimum corporis, tunc fit rheuma, & aer descendit motu quodam impetuoso, & fit inspiratio: cum autem sanguis iterum exit exspirat, & eodem modo fit post modum. Sic igitur loquebatur de inspiratione & expiratione Empedocles. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Spirant autem, vt diximus, quæcunque id per arteriam manifeste faciunt, per os simul & per nares.

Respirant autem, quemadmodum diximus, manifeste respirantia per arteriam, per os simul, & per nares.

Improbat prædictam opinionem: & primo præmittit quoddam necessarium, secundo improbat. ibi {Quare siquidem} In primo dicit manifestum est sicut dictum est, animalia respirant per os, & nares, & per arteriam simul. Quandoq; autem inuenitur respirare per arteriam & quamuis non per nares. Secundo ibi.

Improbatur opinio Empedoclis.

N. LEON.

Quamobrem, si de hac sane loquitur spiratione, necessario quærendum est quonam congruet modo dicta causa ratio, quandoquidem contrarium videtur accidere. attollentes enim locum perinde ac folles in ærarijs officinis respirant: attollere autem calidum, vero est consonum: nec non sanguinem calidi obtinere locum. deprimentes autem & constringentes, vt ibi folles exspirant. nisi quod ibi quidem non per idem aerem accipiunt, & rursus reddunt, cum inspirantibus per idem fiat. Si autem de ea quæ per nares tantum sit asserit, magnopere deceptus est. respiratio enim non est narium propria, sed per canalem eum, qui iuxta guttur est, vbi extremum est palati, perforatis naribus procedit. atq; partim

spiritus hac, partim per os tum egreditur aque, tum ingreditur. Quaecunque igitur ab alijs de spiratione sunt dicta, tales & tantas habent difficultates.

Quare siquidem de hac respiratione dicit: necessarium quaerere quomodo congruit dicta ratio causae. Videtur enim contrarium accidens. Eleuantes quidem enim locum, quemadmodum folles in ararijs, respirant, attollere autem calidum rationabile, Habere autem sanguinem calidi locum. Comprimentes autem & deponentes quemadmodum ibi folles expirant. Veruntamen ibi quidem non secundum idem suscipiunt aerem: & iterum emittunt: respirantes autem secundum idem. Si autem de ea qua secundum nares est dixit sola, multum peccauit. non enim est respiratio narium propria, sed secundum canalem, qui circa guttur, secundum quod extremum palati in ore simul perforatis naribus cedit: hoc quidem sic spiritus. hoc autem per os similiter exiens & intrans. Ab alijs quidem igitur dicta de respiratione, tales & tantas habent difficultates.

Improbat. Et dicit ꝙ, si Empe. inquirit de respiratione, quae est per arteriam, dubitationem habet necessariam quomodo causa, quā ponit de respiratione, sit conueniens: quia contrarium videtur accidere. Videmus enim quòd, cum animalia inspirant ꝙ pectus inflatur & eleuatur, sicut videtur in follibus ꝙ, cum aer inspiratur per folles ꝙ inflantur: sic est in proposito, ꝙ cum aer inspiratur, inflatur pectus & eleuatur. Rationabile. n. est calidum extollere, quia sanguis habet locum calidi. cum autē pectus deprimitur sicut folles, tunc animalia exspirant. Tamen differentia est, quia animalia secundum eandem partem inspirant & exspirant aerem: sed folles non secundum eandem partem emittunt aerem & inspirant, & sic apparet ꝙ contrarium accidit, quàm sicut Emped. voluit. dicebat enim ꝙ, cum aer inspiratur comprimitur pectus: cum autem expellitur, eleuatur. Si autē Emped. solum loquatur de respiratione, quae fit per nares, multum errauit: quia respiratio, quae fit per nares, non est propria animalibus: sed illa, quae est per vocalem arteriam, quae continuatur à pulmone vsque ad extremum palati, in quo quidem est foramen, & aer per os intrat, & exit per nares. In fine concludit dicens, ꝙ dicta ab alijs de respiratione tales habent dubitationes, & tantas, sicut iam dictum est.

LECTIO XI.

Quaedam prius dicta repetuntur, quibus quomodo in animalibus vitae breuioris refrigeratio fiat, manifestum fit.

N. LEON. *Quoniam autem dictum est prius quòd viuere, & ipsius animae habitus non nisi cum quadā est caliditate: concoctio nanq; per quam alimentū animalibus praeparatur, sine anima, aut calore non conficitur: igne nanq; omnia operantur.*

Quoniam autem dictum est prius quòd uiuere et animae habitus: cum caliditate quadam est. Concoctio enim qua nutriūtur animalia, neq; sine anima, neq; sine caliditate est. igne enim omnia operatur.

Postquam Philosophus reprobauit opiniones aliorum de respiratione, determinat de ipsa secundum opinionem propriam. Et diuiditur in duas. In prima repetit quędam determinata prius, secundo de ipsa prosequitur. ibi {Quoniam autem animalium} Prima in tres. In prima repetit quod dictum fuit de necessitate calidi & loco, secundo repetit quod dictum est de corruptione calidi. ibi {Corruptio autem ignis} tertio repetit quod dictum est de necessitate respirationis. ibi {Quare necesse est fieri} Adhuc prima in tres. In prima repetit quod dictū est de necessitate calidi, secundo quod dictum est de loco. ibi {Propter quod quidem} tertio ponit incidens. ibi {Alias quidem igitur} In prima repetit quod dictum est de necessitate calidi secundo quod dictum est ꝙ anima est forma substantialis corporis & habitus, & ꝙ ipsa est principium viuendi ita ꝙ viuere est ab ipsa, manifestum est ꝙ anima non est nisi cum caliditate. & hoc declarat, quoniam illo indiget anima de necessitate, quo operatur & sine quo non potest operari: hoc autem est calidum. Anima enim habet nutrire, hoc vero non potest nisi per alimentum: alimentum autem oportet assimilari rei alendae. Oportet igitur ipsum alterari & digeri. hoc autem non fit nisi per calidum. est igitur anima & secundum ꝙ est forma, & secundum ꝙ operatur. cum calido. Secundo ibi.

N. LEON. *Iccirco in quo principali corporis loco, & in qua prima primi loci parte, principium esse huiusmodi necesse est ibi. primam altricem inesse animam est necessarium.*

Propter quod quidē in primo loco corporis & in qua prima loci huius parte principium necessarium est esse tale, hic & primam nutritiuam animam necessarium est existere.

Repetit quod dictum est de loco, & facit duo. Primo ostendit ꝙ istud calidum inuenitur in quo inuenitur principium nutritiuum, secundo ostendit quis est locus ille. ibi {Iste autem est} in prima dicit ꝙ, quia dictum est ꝙ anima indiget in sua operatione caliditate, ꝓpter hoc necessarium est principium caliditates esse in illo loco & in illa parte corporis, in quo est principium nutritiuum. & ratio huius est, qm̄ in illa parte in qua est principium nutritiuū oportet esse illud, sine quo non potest operari: hoc autem est calidum: quare manifestum est ꝙ in illo loco & in illa parte corporis, in qua est principium nutritiuum, oportet esse primum principium caliditatis. Secundo ibi.

Primum principium caliditatis est in parte corporis in qua est principium nutritiuum.

N. LEON. *Hic autem medius sanè est locus illius, quod alimentum recipit, & unde excrementorum deiectiones fiunt. Quod in exanguibus quidem nullum habet nomen, in sanguine uero praeditis, id membrum est cor.*

Iste autem est medius locus suscipientis alimentum: & secundum quem emittunt superfluum. ex sanguinibus quidē igitur innominatum, sanguinem habentibus autem, cor hac particula est.

Ostendit quis est locus iste. Et primo facit hoc, secundo probat quoddam acceptum. ibi {Alimētum quidem} In prima dicit ꝙ iste locus est medius superioris, secundum ꝙ recipiunt alimentum: & inferioris secundum ꝙ emittunt superfluum. & in non habentibus sanguinem locus ille innominatus est: in habentibus sanguinem particula illa, in qua est principiū caliditatis, est cor. Secundo ibi.

Principiū caliditatis est in corde in habentibus illud, in non habentibus, locus iste innominatus est.

N. LEON. *Porro alimentum, ex quo animalium constituuntur partes, sanguinis est natura: Sanguinis autem & uenarum idē esse principium est necesse. alterius enim gratia est alterum, vt vas & recipiens, venarum autem origo in sanguine praeditis est cor: non enim per id, sed ex illo omnes sanè sunt annexa: quod ex Dissectionibus palam esse potest.*

Alimentum quidem. n. ex quo iam fiunt partes animalibus, sanguinis natura est. sanguinis autē & uenarum idem principium esse necessarium. alterius. n. gratia alterū est, vt uas & suscipiens. Principium aūt uenarum cor, sanguinem habentibus. non. n. per hoc, sed ex hoc protractatae omnes existunt. Palam autem hoc nobis ex Anatomijs.

Declarat quoddam dictum. Dixerat. n. ꝙ in habentibus sanguinē particula illa, in qua est principium caliditatis, est cor, hoc declarat. Et dicit ꝙ vltimum alimentum est sanguis ex quo fiunt partes animalium: sed sanguinis & venarum cor est principium. Et istud necessarium est, quia

Alimentum ultimū est sanguis ex quo fiunt partes animalium.

quia vena fit gratia sanguinis, sicut vas suscipiens aliquid est gratia illius, quod suscipit. Sed principium venarum est cor in habentibus sanguinem. & hoc declarat per signum: quia venæ non penetrant cor, sed procedunt à corde ad singulas partes. Et istud manifestum est consyderantibus anatomiam secundum quod cor est principium sanguinis: sed idem est principium sanguinis & caliditatis. Quare in corde est principium caliditatis. Deinde cum dicit.

Et aliæ quidem animæ potestates sine altrice esse non possunt: quam vero ob causam in ijs, quæ de Anima sunt præmissa dictum est prius: hæc autem sine naturali igne non consistit: hac enim in parte natura illam igniuit.

Alias quidem igitur virtutes animæ impossibile existere sine nutritiua. propter quam autem causam, dictum est prius in his quæ de Anima. hanc autem sine naturali igne. In hoc enim natura collocauit ipsam.

Ponit incidens. Et dicit quod alias virtutes animæ non est possibile esse sine nutritiua in mortalibus, puta rationalem generatiuam, sensitiuam, sed nutritiuam possibile est esse sine alijs. Causa autem huius dicta est in his quæ de Anima. *Secundo* Ratiocinatiuum. n. in his nō est sine sensitiuo: quia intelligentem necesse est phantasmata speculari. sensitiuum non est sine nutritiuo: quia necessario indigent nutrimento, quod non præparatur sine nutritiuo principio. econtrario autem nutritiuum est sine alijs, quia prius secundum viam generationis sine posteriori contingit esse, sicut sensitiuum sine intellectiuo, aliæ autem virtutes non sunt sine nutritiuo. Similiter & manifestum est, quia nutritiua non potest esse sine naturali caliditate. natura. n. collocauit nutritiuam in calido & igne. Deinde cum dicit.

Virtus nutritiua collocata est à natura in calido & igne.

N. LEON. *Ignis autem interitus, vt præmissum est extinctio est, & exsiccatio.*

Corruptio autem ignis, quemadmodum dictum est prius, extinctio, & marcor.

Lect. quarta circa medium libri de Iuuentute & Senectute.

Repetit quod dictum est de corruptione calidi. Et primo præmittit duplicem corruptionem, secundo manifestat eam. ibi {Extinctio quidem} In prima dicit. Sicut dictum est prius, duplex est corruptio calidi: vna, quæ dicitur extinctio, quæ fit à contrario: alia, quæ dicitur marcor, quæ fit à senectute. Secundo ibi.

N. LEON. *Extinctio quidem est, quæ fit à contrarijs: quamobrem à continentis frigiditate, vniuersus, & celerrimè, quoniam diuulsus extinguitur. Et hic quidem violentus est interitus, qui perinde in anima præditis, & illa carentibus cernitur. instrumentis enim quibusdam diuiso animali, & ob nimium frigus gelu astricto, interire contingit.*

Extinctio quidem quæ à contrarijs. propter quod quidem subito quæ à cōtinentis frigiditate, et quā celeriter extinguitur distractus hæc quidem igitur corruptio violenta. Similiter in animatis, & in inanimatis. Etenim organis diuiso animali, et congelato propter frigoris excellentiam, moriuntur.

Manifestat. Et primo primam, secundo secundam. ibi {Marcor autem} In prima dicit quod illa corruptio, quæ dicitur extinctio, fit à contrarijs: & propter hoc videmus ad sensum quod calidum corrumpitur cito à frigiditate continentis cum est excellens: & multum cito corrumpitur, cum calidum distrahitur à frigido. Et ideo manifestum est quod ista corruptio est violenta, & fit duobus modis. vno modo agendo in humidum & ingrossando ipsum: & per consequens diminuendo ipsum. alio modo, cum frigidum circunstando calidum fortificat ipsum: & ipsum fortificatum consumit suum humidum, quod erat subiectum ipsius: quo consumpto corrumpitur calidum. Talis autem corruptio non solum fit in animatis, sed etiam in inanimatis: quia videmus quòd cum animal diuiditur in partes organicas & infrigidatur, quòd moritur animal, & partes animalis, & calidum. Secundo ibi.

Exsiccatio vero ob caloris est copiam: etenim si excellat quod circumnectum est calidum, siue alimentum non capiat, interit quod ignitum est non frigore, sed exsiccatione. N. LEON.

Marcor autem propter multitudinem caliditatis. Etenim si excedat, quod in circuitu calidum, & alimentum non accipiat, corrumpitur quod ignitum, non infrigidatum, sed marcorem passum.

Manifestat secundam corruptionem. Et dicit quod illa corruptio, quæ dicitur marcor, accidit propter multum calidum & excellens. cum. n. calidum circunstans humidum est excedens, si non recipiatur alimentum, corrumpetur calidum, non corruptione quæ dicitur extinctio, sed marcore, siue per suffocationem. Deinde cum dicit.

Quamobrem necesse est refrigerationem fieri, si salutem assequi debet: id. n. auxilio est ad eiusmodi corruptionem. N. LEON.

Quare necesse fieri refrigerationem, si debeat salutē adipisci. hoc enim auxiliatur ad hanc corruptionem.

Recolligit quod dictū est de necessitate refrigerationis. Et dicit, Ita dictum est quod excellens calidum causa est corruptionis calidi, quod de necessitate requirit si debeat viuere animata. Ex hoc concludit quod necesse est fieri refrigerationem si calidum debeat saluari: quia si non fiat refrigeratio augmentatur calidum: istud autem facit ad corruptionem ipsius, sicut dictum est prius. Deinde cum dicit.

Lec. quinta libri de Iuuentute & Senectute.

Quoniam autem animalium alia quidem in aquis, alia vero in terris vitam agunt, ijs quæcunque pusilla sunt omnino & quæ sanguine carent, refrigeratio, quæ ex circunstanti fit aqua, aut aere contra huiusmodi interitum satis sufficiens est auxilium. cum enim exiguum habeant calidum, paruo sanè indigent auxilio. Quamobrem eiusmodi ferè omnia breuioris sunt vitæ: ad vtrunque enim modico indigent momento. N. LEON.

Quoniam autem animalium hæc quidem aquatilia, hæc autem in terra faciunt conuersationem. horum paruis omnino & exanguibus facta ex continente, aut aqua, aut aere infrigidatio, sufficiens est ad auxilium corruptionis huiusmodi. Modicum. n. habentia calorem, modico indigent auxilio. Propter quod & breuis vitæ ferè omnia talia sunt. ambo. n. existentia modica fortiuntur inclinatione.

Prosequitur de illa respiratione. Et diuiditur in duas. In prima determinat de modo respirādi, & de respiratione in animalibus non habentibus sanguinem, in secunda in habentibus sanguinem. ibi {Sanguinem autem habentibus} Prima in duas. Et primo dat modum & causam refrigidationis in habentibus sanguinem, In secunda manifestat quædam supposita prius. ibi {Sanguinem adhuc} Prima in duas. Quia. n. animalium non respirātium, quædam sunt longioris vitæ, quædam breuioris vitæ, primo declarat modum infrigidationis in animalibus breuioris vitæ, secundo in animalibus longioris vitæ. ibi {Quæcunque autem longioris vitæ} In prima dicit quod animalium quædam habitant in aquis, & dicuntur aquatilia: & quædam in terra, siue conuersationem faciunt in terra: & dicuntur terrestria. Horum autem animaliū siue sint aquatilia siue terrestria, quæ quidem parua sunt & sine sanguine penitus, sufficienter refrigeratio fit ex continente, siue fuerit continens aer, siue aqua, ita quod per huius infrigidationem intantum adiuuantur, quod calidum saluatur in ipsis & non corrumpitur. Et ratio huius est, s. quòd fiat infrigidatio sufficiens à continente, quia talia animalia modicam habent caliditatem: ideo modica indigent infrigidatione: & propter

Duplex genus animalium. Animalibus penitus sine sanguine quomodo fiat infrigidatio sufficiens à continente.

& propter hoc omnia ista animalia ferè breuis vitæ sunt, & citò deficiunt. Et dicit ferè, propter multa animalia talia quæ multum durant: quia in illis calidum bene proportionatum est humido. cum enim talia animalia etiam participent vita, & indigeant respiratione: vtrunque fortiuntur per modicam inclinationem. Vitam quidem per modicum calidum: refrigerationem ipsius per ipsum continens. Sed posset alicui videri quod istis animalibus nō fiat sufficiens infrigidatio per continens: quia animalia maiorē caliditatem habent quàm plantæ: sed plantis non fit sufficiens infrigidatio per continens, sed per continens & alimentum. Quare illis animalibus non fit sufficiens infrigidatio per continens. Dicendum quod omnia animalia habēt caliditatem, & ideo infrigidatione indigent. Quæ autem minus habent caliditatem, indigēt minori infrigidatione. Ista autem animalia, quia parua & exanguia, paruum calidum habent, & ideo sufficit eis parua refrigeratio: talis autem est & quæ fit per alimentum, & per continēs: propter quod sufficienter per alimentum, & per continens infrigidantur. Per quem autem modum fit infrigidatio per alimentum, visum est prius. Magis autem fit infrigidatio in istis animalibus à continente, quàm per alimentum. Et ideo hic solum nominauit infrigidationem, quæ fit à cōtinente, quamuis & alimentum aliquid faciat. In plantis aūt maxime & principaliter fit infrigidatio per alimentū: & ideo illam nominauit. Ad rationem aūt patet solutio.

Obiectio.

Solutio.

Lect. vltima libri de Iuuē tute & Senectute.

LECTIO XII.

Quæ nam sit refrigerationis causa in his quæ longæ vitæ sunt, quorundam demum dictorum de respiratione reddatur ratio.

N. LEON.

Quęcunque autem ex genere insectorum longioris sunt vita (nanque exanguia vniuersa sunt insecta) ijs sub transuerso septo scissum quiddam est, vt per graciliorē membranulam refrigerentur. cùm enim calidiora sint, maiori sanè indigent refrigeratione. vt apes, nonnullæ etenim apum ad septennium vsque perueniunt: & alia præterea quæcunque murmur edunt, vt vespæ & melolonthæ, & cicadæ: spiritu enim quasi anhelantia sonum reddunt.

Qvęcunque autem longioris vitæ entomorum (exanguia enim sunt omnia entoma) his subdiazomate diuisum est: vt per subtiliorem existentem pelliculam infrigidentur. Magis enim existentia calida, ampliori indigent refrigeratione, velut apes. Apum enim quædam viuūt septem annis, & alia autem quæcunque sonant vtputa vespę scarabei, & cicadæ. etenim sonum faciunt spiritu, velut anhelantia.

Postquam Philosophus assignauit causam infrigidationis, & modū in animalibus, quæ sunt breuis vitæ, assignat causam infrigidationis in animalibus, quæ sunt longę vitæ. Et primo facit hoc, secundo causam quorundam assignat. ibi {In ipso enim} In prima enim dicit quod animalia entoma, quæ sunt longioris vitę, & sine sanguine. & dico bene sine sanguine, quia omnia entoma sine sanguine sūt. Talia autem animalia subdiazomate, quæ & dicitur pellicula quædam, quæ diuidit ipsa animalia à naturalibus, diuisa sunt, & habent quandam pelliculam subtilem: & per illam recipiūt infrigidationem. illa enim pellicula primo infrigidatur, illa autem infrigidata infrigidantur alia vsque ad illam partem, in qua est primum principiū caliditatis. &, cū ista animalia sint magis calida quàm illa, de quibus dictum est, quia sunt longioris vitę, maiori indigent refrigeratione. Talia autem animalia sunt sicut apes, quæ inueniuntur viuere septem annis: & omnia illa, quæ in motu suo faciunt quendam sonum, sicut vespæ, scarabei, & cicadæ: faciunt enim sonum quendam, sicut anhelantia.

Entoma cum nia sine sanguine sunt.

Apes sunt longioris vitæ.

Secundo ibi.

N. LEON.

Cùm enim in ipso septo transuerso innatus spiritus attollitur & deprimitur, euenit ad pelliculam attritum fieri: si quidem haud secus hunc mouent locum ac illa quæ extrinsecus pulmone spirant. & pisces branchys. Similiter nanque accidit, ac si quis obstrictis faucibus spirantium suffocet quodpiam. hac enim pulmone hanc efficient elationem, verum ijs quidem non idoneam motus eiusmodi affert refrigerationem, illis vero idoneam.

In ipso enim succinctorio insito spiritu eleuato & depresso accidit secundum pelliculam fieri detractionem. Mouent enim locum hunc, quemadmodum respirantia deforis pulmonem & pisces branchias. Simile enim accidit & vtique si quis aliqua respirantium suffocet os tenens. etenim hoc faciet pulmone eleuationem hanc. Sed his quidem non sufficientem facit talis motus refrigerationē, illis autem sufficienter.

Reddit causam quorundam dictorum. Dixit enim quòd animalia, quæ motu alicuius particulæ faciunt sonum, refrigerantur modo dicto. Deinde reddit causam motus, & soni. Et primo assignat causam motus, secundo causam soni. ibi {Et concussione} In prima dicit, quod talia animalia entoma habent in succinctorio spiritum complantatum: iste autem spiritus quandoque mouetur ad exterius, quandoque ad interius: ex quo accidit fieri depressionem & eleuationem talis particulæ. Cum enim spiritus mouetur ad exterius, eleuatur pellicula: cum eleuatur spiritus ad interius, deprimitur. Talia enim animalia mouēt partem istam, sicut animalia, quæ respirant, mouēt ipsum pulmonem. Ita, quòd, cum exspirant, pulmo eleuatur, cū inspirant pulmo deprimitur. Similiter pisces secundum branchias mouentur. cum enim attrahunt aquam, branchiæ deprimuntur, cum expellunt, eleuantur. Et accidit simile in huiusmodi animalibus entomis, sicut si in aquis aliquod respirantium animalium nitatur suffocare claudendo os, & nares: tunc enim animal suffocandum eleuat pulmonem, & pectus propter refrigerationis indigentiā. Quod etiam videmus in epilepticis. Similiter animalia entoma propter refrigerationem mouentur succinctoriū: sed differentia est, quia in animalibus respirantibus talis motus tunc non facit sufficientem refrigerationem, in entomis autem sufficientem facit. Secundo ibi.

Entoma quæ sunt longioris vitæ quomodo respirāt et inspirant.

Differētia in motu inter entoma & animalia respirā tia.

N. LEON.

Et attritu, vt diximus, ad membranulam bombum exprimunt, qualem per terebratos pueri efficiunt calamos. cum tamen imposuerint pelliculam: propter hoc etiam cantatrices canunt cicadæ, calidæ nanque sunt, & scissum est illis sub transuerso septo: quod vtique non est scissum ijs, quæ non canunt.

Et concussione ad pelliculam faciunt sonum, quemadmodum diximus qualem per calamos perforatos pueri quando superposuerunt pelliculam subtilem. Per hoc enim & cicadarum decantantes cantant. calidiores enim sunt, & diuisum est ipsis sub succinctorium: non cantantibus autem, hoc est non scissum.

Declarat causam soni. Et dicit quòd talia animalia ex concussione spiritus ad pelliculam cātant quendam sonū, sicut diximus. sicut nos videmus, quod pueri, cum apponūt subtilem pelliculam calamis perforatis faciunt quendam sonum. Similiter ista animalia pp motum spiritus ad illā pelliculam subtilem ex percussione faciunt quendam sonum. Et per istum modum animalia, quæ dicūtur cicadæ

facientia sonum & cantantia cantant, talia enim animalia calidiora sunt aliis, & ideo motus spirituum maior est in istis, quàm in aliis: & ideo talia sonant, & cantant. talia etiam animalia in succinctorio diuisa sunt, illa auté, quæ non cantant, non sunt diuisa. Deinde cum dicit.

N. LEON.

At ex sanguine præditis, quæcunque pulmonem quidem habēt, verum cum exiguo sanguine, & fungosum, diutius sine respiratione viuere possunt, quoniam illorum multam elationem habet pulmo, cum parum habeat sanguinis & humidi. Peculiaris.n. illius motus per multum tempus refrigerare sufficit, omnino vero non potest, sed à respiratione probibita (vt dictum est prius) suffocantur. Exiccationis nanq; interitus, qui defectu fit refrigerationis, suffocatio nuncupatur: & quæcunq; sic intereunt, suffocari dicuntur.

Et sanguinem autem habentium & pulmonem, pauci tamen sanguinis habentium, & inanem, quædam horum multo tempore possunt sine respiratione viuere: quia pulmo eleuationem habet multam, & paucum habet sanguinem & humidum. Proprius.n motus ad multum tempus sufficit refrigerans. Tandem enim non potest, sed suffocantur non respirātia, quemadmodum dictum est prius. Marcoris autem, quæ propter non refrigerari corruptio, vocatur suffocatio: & sic corrupta suffocari dicimus.

Manifestat quædam, Et facit duo. Primo manifestat illa, secundo ponit incidens, ibi {Et animalium} Prima in duas s'm q duo manifestat, secunda ibi {Quod auté non respirant} Dictum fuit prius, q quędā aīalia respirantia, diu possunt viuere sine respiratione, hoc manifestat in prima. & dicit q quædam sunt animalia, quæ sanguinem habent & pulmonem, habent tñ pulmoné pauci sanguinis, & porosum, & cōcauū: & talia diu possunt esse sine respiratione, & possunt viuere. Et ratio huius est, quia talia aīalia habent paucam caliditaté: ideo modica indigent infrigidatione. Item pulmo in talibus animalibus porosus est, & concauitatem habet multam: & ideo multum potest recipere de aere infrigidante calidum, & diu retinere, Quia igitur talia modicam caliditatem habent & pulmonem porosum, in quo multus aer recipitur, sufficit multo tempore ille aer ad refrigerādum: & ideo multo tempore possunt viuere sine respiratione, finaliter tamen non potest infrigidare. Sed, si non respirent alium aerem, suffocatur, sicut dictum fuit prius, sed illa corruptio, quæ fit propter defectum infrigidationis, dicitur marcor: & vocatur suffocatio. cum enim animalia moriantur propter defectum infrigidationis, dicimus ea suffocari. Secundo ibi.

Animalia cum moriūtur defectu infrigidationis suffocari dicuntur.

N. LEON.

Quòd autem ex animalibus non spirent insecta, tum dictum est prius, tum palam esset in pusillis animalibus, vt in muscis & apibus, in humore nanque multo natant tempore, nisi is frigidus valde fuerit aut calidus, cum alioquin quæ exiguas habent vires, crebrius respirare exigant. Attamen intereunt isthæc, suffocariq; dicuntur, ventre repleto, eoque corrupto humido, quod in transuerso septo est. Quamobrem si in cinere commorentur, reuiuiscunt.

Quòd autem non respirant entoma animalium, dictum est prius. Manifestum est autem & in paruis animalibus, puta muscis, & apibus. in humidis enim multo tempore viuūt; si non valde sit calidum, aut frigidum, quamuis modicam habentia virtutem spissius exigunt respirare, sed corrumpūtur hæc, & dicuntur suffocari repleto ventre, & corrupto humido quidem in succinctorio. Propter quod in cinere demorata, resurgunt.

Manifestat secundum quod dictum fuit, s. q entoma animalia nó respirant. Et istud manifestum est in muscis, & apibus: possunt enim illa animalia diu viuere in humido. Hoc autem non esset nisi infrigidarentur ab humido. si autem viuunt in humido & infrigidantur ab ipso, manifestum est q non respirant. Et dico q viuunt in humido calido vel frigido, si humidum non fuerit valde calidum, vel frigidum. Quamuis enim talia animalia modicam habeant caliditatem, tamen si respirarent, frequentius & citius respirarent, sed quia aliquis diceret, quòd corrumpuntur in humido, & hoc non esset nisi respirarēt: dicit quòd ideo illa videntur esse mortua propter defectum respirationis. Sed quia aqua subintrat interius & humectat pelliculam illam, per quam fit infrigidatio: & per consequens hebetatur calidum, & apparent mortua. sed non est ita sicut apparent, quoniam, si ponantur in cineribus resurgunt & viuunt: hoc autem non esset, si fuissent mortua. Deinde cum dicit.

Solutio dubitationis tacitæ.

N. LEON.

Et eorum quæ in humore viuunt, quæcunque carent sanguine, pluri tempore in aere viuunt quàm sanguine prędita, & mare recipientia, vt piscium genera. Quoniam enim modicum habent calidum sufficiens est aer per extensum tempus refrigerare, vt ijs quæ molliori teguntur crusta contingit, & polypis: non tamen omnino ad vitam sufficiunt, quoniam caloris sunt exigui. Nam ex piscibus plerique etiam in terra viuunt, verum immobiles, & defossi etiam reperiūtur, Quæcunque enim aut omnino pulmone carent, aut illum exanguem habent, rariori indigent refrigeratione. In carentibus igitur sanguine, quòd aliis quidē circunfusus aer, aliis vero humor auxilio est ad vitam, hactenus est dictum.

Et animalium autem, quę in humido, quęcunque exanguia, pluri tempore viuunt in aere sanguinem habentibus et suscipientibus mare, vtputa piscibus. propter habere enim modicum calidum, aer est sufficiens ad multum tempus refrigerare: vt puta malacostracis, & polypodibus. Non tamen in finem sufficiunt ad viuere quia sunt pauci caloris. Quoniam & piscium multi viuunt in terra immobiles, tamen inueniuntur defossi. Quæcunque enim non totaliter habent pulmonem aut exanguem, rarius indigent respiratione. De exanguibus quidem igitur quòd his quidem continēs aer, his autem humidum auxiliatur ad vitam, dictum est.

Ponit quoddam incidens. Et est quòd quęcunque animalia, quæ viuunt in aqua, & sanguinem non habent, plus possunt viuere in aere quàm animalia, quæ habitant in aqua, quæ sanguinem habent, sicut sunt pisces. quia enim talia animalia modicum calidum habent, sufficit eis paucus aer ad refrigerandū multo tempore, sicut sunt animalia, quæ dicuntur malacostraca & polypodes. Finaliter tamen non sufficit infrigidatio per aerem, vt possint continue viuere, immo finaliter suffocātur: quia enim sunt pauci caloris modica indigent refrigeratione, illa autem fit per aerem. Quòd autem sint aliqua talia, manifestum est. Inueniuntur.n. multi pisces, qui habitant sub terra, & latēt ibi; & inueniuntur ibi à fodientibus. Vniuersaliter.n. quæ non habent pulmonem: aut quę habent sine sanguine, minus indigent respiratione. Et sic recapitulat, & dicit, q de animalibus non habentibus sanguinem, dictum est, q quibusdam fit sufficiens infrigidatio per aerem, quibusdam per aquam, & fit hoc modo auxilium ad vitam.

Animalium in aqua habitantium plus possunt uiuere in aere quæ sanguinē non habent, quam quæ sanguinē habent.

LECTIO XIII.

Quæ nam animalia respirent & quæ nō: & de respirationis & refrigerationis organis agitur, pulmone. s. & branchiis, quæ non omni animali inesse ostenduntur.

Sanguine autem prædita animalia, & quæ cor habent, siquidem pulmonem habent, omnia & sanum aerem recipiunt

piunt & cum respiratione, cum vero expiratione refrigerationem faciunt.

Anguinem autem habentibus & habentibus cor quæcunq; quidem ipsorum habent pulmonem, omnia suscipiunt aerem & refrigerationem faciunt per respirare & expirare.

Postquam Philosophus determinauit de refrigeratione,& modo refrigerandi in aïalibus non habentibus sanguinem. In parte ista determinat de refrigeratione & modo refrigerandi in animalibus habentibus sanguinem. Et diuiditur in duas. Primo ostendit quæ animalia respirent, & quæ non,& de organis refrigerationis & respirationis quæ sunt, In secunda determinat. ibi {De refrigeratione autem quomodo} Prima autem diuiditur in duas. Primo facit quod dictum est, In secunda soluit quandam dubitationem .ibi {Circa cetacea} Adhuc prima in duas. Primo tangit quæ sunt respirantia supponendo organa, secundo cum organa in respirando sint pulmo & branchiæ, ostendit q nullum animal habet simul illa duo. ibi {Simul autem pulmonem} Adhuc circa primum duo facit. Primo ostendit quæ refrigerantur per aerem, secundo quæ per aquam. ibi {Quæcunq; autem branchias} Adhuc circa primum duo facit. Primo ostendit q animalia habētia sanguinem & cor respirant, secundo ostendit hoc de quibusdam aquatilibus. ibi {Vtuntur autem} Adhuc circa primum duo facit. Primo dicit q habētia sanguinem & cor respirant, secundo quæ sunt habentia pulmonem. ibi {Habent autem pulmonem} In prima dicit q quæcunq; animalia habent sanguinem, cor, & pulmonem, suscipiūt aerem ad sui refrigerationem. Et ratio huius est, quia aïalia habentia sanguinem & cor caliditatem habent multam: & autem multum habent calidum indigent refrigeratione multa & frequenti,& ideo talia aïalia indigent refrigeratione. fit aūt non per aquam, quia si fieret per aquam, aut hoc esset, sicut in piscibus q primo aliqua pars infrigidaretur, & deinde alia pars vsque ad cor, & istud nō pōt esse: quia ista infrigidatio non est sufficiens, aut fieret, ita q aqua ingrederetur, & isto modo non pōt esse: quia aqua nimis est frigida & ingrossaret humidum: & extingueret calidū, quod est inconueniens. Non fit ergo infrigidatio p aquam, sed per aerem: ita q fit eis infrigidatio per hoc, q animalia inspirant & expirāt. Item talia animalia propter multitudinē calidi indigent ueloci infrigidatione. quare oportet q fiat per id, quod cito possit penetrare ad interius: tale autem est aer, penetrat enim per totum interius per naturam humidi subtilis, quod in eo naturaliter inueniur. Secundo ibi.

Quæ sint animalia respirātia & quomodo infrigidantur.

N. LEON.

Pulmonem autem habent illa, quę animal intra se concipiunt, ne dum quę tantum extra. Selache enim animal quidem pariunt, sed non intra se. At ex oniparis, illa quæ pennas habent, vt aues, & quæ corticosum habent tergus, vt testudines, lacerti, serpentes, illa nanq; sanguine prædita: horum autem pleraq; fungosum habent pulmonem. Quamobrē (vt dictum est prius) rariori vtuntur respiratione.

Habent autem pulmonē animalificantia in seipsis & non de foris solum. Selachea enim animalificant quidem, sed nō in seipsis & ouificantium pennata, vtputa aues & pholidota, puta tortucæ, et lacertæ, & serpentes. Illa quidem igitur sanguinem habentem: horum autem plurima & pulmonem habent inanem: propter quod & respiratione vtuntur rarius, quemadmodum dictum est prius.

Ostendit quæ animalia habent pulmonem. Et dicit, q animalium quædam animalificant in seipsis, quædam exterius. Illa quæ animalificāt in seipsis, habent pulmonem.

Animalia habentia pulmonem quæ sint.

Quòd sint quædam animalificatiua exterius solum, manifestum est. animalia enim quæ dicuntur selathea, solum exterius animalificant primo ouificantia in seipsis, sicut dicit Philosophus in libro de Historiis animalium. Et ratio huius est, quia calidum habent modicum sm quantitatem sui corporis: propterea non sufficeret ad digerendū nutrimentum necessarium eis & fœtui, si animalificarent in ipsis: propter quod primo ouificant in ipsis, deinde animalificant extra: vt statim fœtus accipiat ab extra alimentum. Similiter animalia ouificantia, quæ pennata sunt, animalificant exterius,& habent pulmonem, sicut aues pholidora, & tortucæ, & serpentes, & lacertæ habent pulmonem: sed differentia quædam est, quia aues habent pulmonem plurimi sanguinis. istorum autem animalium plurima ipsum porosum, siue inanem: & ideo talia animalia rarius indigent respiratione, sicut prius dictum est. De inde cum dicit.

Lect. septima huius libri.

Vtuntur autem & omnia quęcunq; in aquis degunt, vt hydrorum genus, & lutaria testudines, nec non ranę & cocodrilli, testudinesq; insuper pelagię & terrestres, vituliq; marini. Omnia.n. ista hæc, & huiusmodi etiam alia in sicco pariunt. Dormiunt autem cum in sicco, tum in humore, respirationis gratia ore exerto.

N. LEON.

Vtuntur autem omnia & quæcunque morantur & faciunt vitam in aquis: puta ydrorum genus, & hirundinis quòd ranarum & cocodrillorum, & tortucæ marinæ, & terrestres, & boues marini. Omnia enim hæc & talia pariunt in sicco, aut humido, extollentia caput propter respirationem.

Ostendit quæ aïalia aquatilia vtuntur respiratione: & dicit q multa sunt talia, quæ vtuntur aere ad refrigerationē, quæ habitāt in aquis, & viuūt ibi. Sicut genera hydrorum. Hydrus est serpens, qui conuersatur in aquis, & tamen respirat: & quidam alij, qui dicuntur hirundines, & ranæ: & cocodrilli, & tortucæ, quæ in terra habitant, & boues marini, & omnes boues terrestres, quamuis nutriantur in aquis, tamen pariunt in terra. In humido autem existentia, omnia ista extollunt caput extra ipsum, quando indigent respiratione. Deinde cum dicit.

a Deficit hæc litera. Animalia aquatilia respiratione utētia quæ sint.

Quæcunque autem branchias habent refrigerantur omnia aquam admittendo.

N. LEON.

Quæcunque autem branchias habent omnia refrigerantur suscipientia aquam.

Ostendit quæ sunt illa animalia, in quibus fit refrigeratio per aquam. Et primo ostendit, q habentia brāchias infrigidantur per aquam, secundo manifestat illa, quæ habent branchias. ibi {Habent autem} In prima dicit q omnia animalia, quę branchias habent, refrigerantur per hoc q suscipiunt aquam. Secundo ibi.

Quibus animalibus fiat refrigeratio per aquam.

Branchias vero habent selacheorum appellatum genus et alia, quę pedibus carent: eiusmodi autē sunt pisces oēs. Nam quecunq; habent ad pinnularum similitudinem habent. Verum ex his, quę pedes habent vnum tam modo adhuc cognitorum habet branchias, is qui cordulus appellatur.

N. LEON.

Habent autem branchias genus vocatorum selacheorum & aliorum quæ sine pedibus, sine pedibus autem, pisces oēs, etenim quę habent, secundum similitudinem alarum habent. Pedes autem habentium vnum habet branchiam visorum, vocatus cordillos.

Ostendit quæ animalia habent branchias, & dicit genus aïalium vocatorum selachea habent branchias & aïalia, quæ sunt sine pedibus. Omnes. n. pisces sunt sine pedibus. Illi enim qui videntur habere habent ipsos ad modū alarum. Alæ enim in piscibus sunt sicut pedes ingressibilibus.

Animalia branchias habentia quæ sint.

bilibus. Inter autem animalia, quæ pedes habent, vnum est quod habet branchias, & dicitur cordillos. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Simul autem pulmonem & branchias habere adhuc visum est nullum. Causa vero est quoniam pulmo quidem refrigerationis illius est gratia, quæ fit à spiritu, vnde & nomen à spiritus receptione sumpsisse videtur. Branchiæ vero ad refrigerationem sunt, quæ fit per aquã. Vnum porrò ad vnum commodum est instrumentum, & vnica refrigerationis ratio omnibus est satis. Quoniam igitur naturam nihil frustra agere videmus: si autem duo essent, alterum certe frustra esset: iccirco alia quidem branchias, alia vero pulmones habent: vtrumque autem nullum.

Simul autem pulmonem & branchias habere nullum visum est. Causa autem, quia pulmo quidem gratia refrigerationis à spiritu est. videtur autem nomen accepisse pulmo propter susceptionem spiritus. branchias autem ad refrigerationem ab aqua. Vnum autem ad vnum oportunum organum: & vna refrigeratio sufficiens omnibus. Quare quoniam frustra nihil videmus facientem naturam: duobus autem entibus alterum vtique esset frustra: propter hoc hæc quidem habent branchias, hæc autem pulmonem, ambo autem nullum.

Ostendit ꝙ nullum animal simul habet branchias & pulmonem. Et facit duo, Primo facit quod dictum est, secundo remouet dubium. ibi {Quod autem ad esse} In prima dicit ꝙ, cum animalium quædam habeant pulmonem, quædam branchias, nullum est animal visum & notum, quod simul habeat vtrunq;. Et causa huius est, quia pulmo est organum, per quod attrahitur aer ad refrigerandum caliditatem cordis. Vnde pulmo nomen accepit à suscipiendo aerem: & istud verum est apud græcos, branchiæ autem sunt instrumentum, per quod attrahitur aqua ad refrigerandum calorem cordis. Manifestum est autem ꝙ vnum organum, per se & primo sufficit & ordinatur ad vnam operationẽ, & ideo ex vnitate operationis concluditur vnitas organi. cum igitur vna refrigeratio sufficiat omnibus animalibus, vel ab aere, vel ab aqua: & nihil facit frustra natura. si autem essent duo organa superflueret alterum: manifestum est, ꝙ vnius animalis non potest esse nisi vnum instrumentũ: & ideo propter hoc quędam animalia habent branchias, quædam pulmonem, & nullum habet illa duo. Secundo ibi.

Pulmo quid sit.
Branchiæ qd sint.
Vnius operationis nõ possunt esse nisi unum organum.

N. LEON.

Quoniam vero ad ipsum quidem esse alimentum vnumquodq; animalium indiget: ad salutem autẽ refrigeratione, ad horum sanè vtrunq; eodem natura vtitur instrumento.

Quod autem ad esse quidem, alimento indiget animalium vnumquodque: ad salutem autem refrigeratione, eodem organo vtitur natura ad ambo hæc.

C 3 3

Remouet dubium. Quia dixit ꝙ vnius operationis non potest esse nisi vnum organum: crederet aliquis ꝙ natura non possit vti vno ad duo, hoc remouet, & .f.d. Primo ostendit ꝙ natura vtitur aliquo ad duo, secundo ostendit ꝙ propter hoc non impeditur in operatione sua, ibi {Ad non impedire} Adhuc circa primum duo facit. Primo proponit, secundo manifestat, ibi {Quemadmodum quibusdam} In prima dicit ꝙ, cum animalia propter esse indigeant alimento: ad saluationem autem respiratione: manifestum erit ꝙ natura eodem organo vtitur ad duo hæc, scilicet ad esse, & ad salutem animalis. Secundo ibi.

Solutio quæstionis tacitæ.

N. LEON.

Quemadmodum in aliquibus lingua, & ad sapores, & ad loquendi vsum. sic in habentibus pulmonem, illo, quod os appellatur, & ad alimenti confectionem, & ad expirationem & respirationem. In his autem, quæ pulmonem non habent & non respirant, os quidem ad alimenti confectionem ad refrigerationem autem ijs, quæ refrigeratione indigent, branchiarum existit natura. Quo autem pacto prædictorum facultas instrumentorum refrigerationem efficiat paulo post dicemus.

Quemadmodum quibusdam lingua ad sapores & ad interpretationem: sic habentibus pulmonem, vocato ore, & ad alimenti operationem & ad exspirationem & respirationem. Non habentibus autem pulmonem, neq; respirantibus: os quidem ad operationem alimenti, ad refrigerationem autem indigentibus refrigeratione, branchiarum existit natura. Qualiter quidem igitur dictorum organorum virtus facit refrigerationem, posterius dicemus.

Probat. Et dicit, ꝙ sicut natura in quibusdam animalibus vtitur lingua ad duo, s. propter discretionẽ saporum. (lingua.n. discernimus sapores) & vtitur ipsa ad loquelam, ita in animalibus habentibus pulmonem, natura vtitur ore ad duo, s. ad susceptionem alimenti, vel digestionem, & ad expirationem & respirationem. In animalibus vero non habentibus pulmonem, nec respirantibus, natura vtitur ore ad susceptionem alimenti, & propter refrigerationem in his, quæ ipsa indigent, sicut branchiæ: & natura vtitur his in talibus animalibus. Sed quomodo virtus, & natura organorum facit ad refrigerationem, posterius dicetur. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Vt autem alimentum id non prohibeat, simili contingit modo, & ijs quæ respirant, & illis quæ recipiunt humorem.

Ad non impedire autem alimentum, similiter respirantibus accidit, & suscipientibus humidum.

Declarat ꝙ, cum natura vno & eodem organo vtitur in aliquibus ad duo: ꝙ, cum vtitur illo ad vnum, ꝙ non propter hoc impeditur ab altero. Et primo ponit intentum suum, secundo probat. ibi {Neq; enim} In prima dicit ꝙ in respirantibus animalibus & suscipientibus humidum, nutrimentum, accidit alimentum suscipere non impediendo respirationem. Secundo ibi.

N. LEON.

Minime.n. cum respirant alimentum recipiunt: quòd si secus, strangulari sanè contingeret de erranti alimento siue humido, siue sicco ad pulmones per arteriam. post arteriam enim adiacet gula, per quam alimentum deuoluitur in eam, quem vocant ventrem. Quadrupedibus igitur & sanguine præditis habet arteria quasi operculum, lingulam illam, quam epiglotidem vocant. Auibus autem & his quadrupedibus, quæ oua pariunt non adest. sed constructione idipsum pręstant. Cum.n. alimentum capiunt, alia quidem claudunt, alia vero epiglotidem superimponunt. Delapso autem, alia quidem attollunt, alia vero aperiunt, & ad refrigerationem spiritum receptant.

Neque.n. respirantes simul suscipiunt alimentum: alioquin accidit suffocari ingrediente alimento aut sicco aut humido ad pulmonem per arteriam. prius.n. ponitur arteria, quàm isophagus, per quem alimentum progreditur in vocatum ventrem. Quadrupedibus quidem igitur & sanguinem habẽtibus habet arteria velut operculum epiglotidem. Auibus autem & quadrupedum ouificantibus non inest, sed conclusione idem faciunt. Suscipientia n. alimẽtum, hæc quidem claudunt, hęc autem superponunt epiglotidem. Progresso autem, hæc quidem attollunt, hæc autem aperiunt & suscipiunt spiritum ad respirationem.

Probat hoc. Et primo hoc probat in respirantibus, secundo in non respirantibus. ibi {Habentia aũt branchias} In prima dicit. Ita dictum est ꝙ, cum natura vtatur vno organo ad duo, non propter hoc impeditur operatio vna

Animalia respirantia non simul suscipiunt alimentum & respirant.

cum vtitur ad operationem aliam. Et huius causa est, quia animalia respirantia non simul suscipiunt alimentum, & respirant: quia si simul susciperent alimentum, siue siccum siue humidum, & respirarent, accideret animalia suffocari: quia cum susciperent alimentum, aliquid de alimento ingrederetur per arteriam vsq; ad pulmonem: quia arteria prius ponitur quàm œsophagus. ponitur.n. in parte anteriori, & œsophagus in parte posteriori. Et propter hoc in quadrupedibus habentibus sanguiné arteria habet quoddam cooperculum, quod dicitur epiglotis: illud autem epiglotis cum attrahitur alimentum, claudit ipsam arteriam, ita ꝙ nihil de alimento potest ingredi per ipsam arteriam. Cum autem fit inspiratio vel expiratio aperitur. In auibus autem & in quadrupedibus quæ ouificant non est huiusmodi epiglotis. sed illud quod faciunt per epiglotidem, ipsum habentia, non habentia per conclusionem. Cum.n. illa suscipiunt alimentum concludunt arteriam: animalia autem quæ habent epiglottidem ipsam claudunt arteriam: & cum alimentum iam progressum est ad interius, remouent epiglotidem: & inspirant aerem, alia vero aperiunt ipsam, & suscipiunt aerem ad infrigidandum. Secundo ibi.

N. LEON. *Quæ vero brãchias habent, cum per illas humorem emiserint, ore alimentum corripiunt: Arteria enim carent, quo fit vt eius gratia ex interlapsu humoris non lædantur, sed si aqua in ventrem subintret: icciroo velociter expellunt, & identidem alimentum corripiunt. Et dentes habent acutos: & omnia ferè serratos illos habent, quandoquidem alimentum mollire non contingit.*

Habentia autem branchias dimittentia per has humidum, per os suscipiunt alimentum, arteriam quidam.n. non habent. Quare hæc quidem igitur nihil vtiq; læduntur ab ea quæ humidi decidentia, sed in ventrem ingrediente aqua. Propter quod velocem faciunt dimissionem & susceptionem alimenti, & dentes acutos habent, & omnia ferè sunt raro dentata. Non.n. possunt comminuere alimentum.

Declarat idem in non respirãtibus. Et dicit, ꝙ animalia, quæ brãchias habent, per ipsas expellunt aquam ad infrigidationem: & per os suscipiunt alimentum. Talia.n. animalia arteriam non habent, & ideo secundum partem illam non possunt lædi propter alimentum, vel humidum cadens, sed alimentum statim vadit ad ventrem. Vnde auide & cito suscipiunt alimentum: & dimittunt in ventrem propinquum ori, & ideo dentes habent acutos, vt cito possint cibum terere, & mittere ad ventrem: & ideo parum terunt cibum, sed statim ipsum transglutiunt. Vnde omnia animalia aquatica ferè sunt raro dentata.i. non potentia comminuere alimentum: & hoc est quod subdit. (Non.n. possunt comminuere alimentum.)

LECTIO XIIII.

Soluitur dubitatio, s. propter quid quædam aquatilium pulmonem habentium refrigerentur & alimentum capiant.

N. LEON. *De his autem, quæ in aquatilium genere cetæ appellantur ambigere sanè quispiam posset: quando & illa non sine ratione se habent, vt de delphinis, & balenis, cæterisq; quæcunq; id habent, quod fistulam uocant. Nam talia pedibus quidem carent, cum autem pulmonem habeant, accipiunt mare.*

Circa cetacea autem aquatilium dubitabit vtiq; quis. (habet.n. & illa secundum proportionem) vtputa circa delphinos & balenas: & aliorum quæcunq; habent vocatum canalem. Hæc.n. sine pedibus quidem sunt: habentia autem pulmonem suscipiunt mare.

Postquam Philosophus declarauit quæ animalia respirãt, & quæ non, & de organis infrigidationis, in parte ista primo mouet quandam dubitationem, secundo soluit. ibi {Causa autem huius} Dubitatio est ista. Dicebatur superius ꝙ animalia, quæ branchias habent, refrigerãtur aqua: branchias aũt habent, quæ sine pedibus sunt. Propter hoc ergo dubitabit aliquis circa animalia, quæ dicuntur cetacea, in quibus omnibus inuenitur aliquod proportionale, vtputa circa delphinos, & balenas, & quæcunq; canalem habent, per quam expellunt aquam attractam cum nutrimento propter refrigerationem. Ista.n. sunt non habentia pedes, tamen habentia pulmonem, & suscipiunt aquam maris: cuius oppositum dicebatur. Secundo ibi. *Dubium.*

N. LEON. *Hæc autem causa eius quod nunc dictum est: non.n. refrigerationis gratia humorem accipiunt. Isthuc nanque illis fit cum respirant. Habent.n. pulmonem: quamobrem exerto ore dormiunt, et delphini etiam stertunt. Qui profectò si retibus capiuntur celerrimè strangulantur, quoniam non respirant, & in æquorum isthæc fluitant superficie respirandi gratia.*

Causa autem huius, quod nunc dictum est. non.n. refrigerationis gratia suscipiunt humidum. hoc quidem.n fit ipsis respirantibus. habent.n. pulmonem. Propter quod & dormiunt extollentia os & stertunt delphini. Adhuc autem si capiantur retibus, cito suffocantur, propter non respirare: & supernatantia videntur talia in mari propter respirationem.

Soluit istam dubitationem. Et facit duo. Primo.n. soluit eam, secundo ostendit ꝙ proportionale inuenitur in quibusdam alijs animalibus. ibi {Propter idem} Adhuc autẽ circa primum. d. s. Primo ostendit ꝙ mare suscipiunt, & hoc per causam, secundo probat hoc per signum. ibi {Signum autem} Adhuc circa primum duo facit. Primo ostendit ꝙ non recipiunt aquam propter refrigerationem. Secundo ostendit propter quod recipiunt. ibi {Sed quoniam necessarium} In prima dicit ꝙ causa huius, quod dictum est, ꝙ ista cetacea recipiunt mare, est, quia in talibus animalibus oportet calidum refrigerari si debeant saluari. talia autem non recipiunt aquam propter refrigerationem. talia.n. animalia, cum suscipiant aquam, cum hoc etiam respirant. Probatur etiam ꝙ sint respirantia, quia habent pulmonem: & cum dormiunt tenent caput extra aquam, & stertunt, sicut apparet de delphinis. Hoc autem non esset, nisi respirarent. Item videmus ꝙ si capiuntur retibus, & diu tenentur sub aqua, ꝙ suffocantur: hoc autem non essent nisi respirarent. Item dicuntur delphini supernatare: hoc autem est, quia indigent respiratione. Et ideo contingit ꝙ, cum mouẽtur ad fundum maris propter incrementum: & indigent respiratione, velocissime mouentur ad superius, & contingit ꝙ totam nauem subuertunt, & possunt esse etiam signa tempestatis, cum frequenter apparent super superficiem aquæ, & maris. Tempore.n. tempestatis surgunt exhalationes de fundo maris, quę sunt causa tempestatis: & tunc excitatur calidum in delphinis & generantur spiritus calefacientes ipsos: &, quia calidi est mouere, ideo contingit ꝙ frequentius tunc moueantur super aquam, & apparent. Secundo ibi. *Solutio.*

Delphini apparentes super superficiẽ aquæ, quare sunt signa tẽpestatis futuræ.

N. LEON. *Verum quoniam necesse est in humore alimentum quærere, intromissum humorem eijcere est necessarium. Et hanc ob causam omnia fistulam habent. aquam.n. receptam, vt pisces per branchias, ita ista per fistulam egerunt.*

Sed quoniam necessarium facere alimentum in humido, necessarium suscipientia humidum dimittere. Et propter hoc habent omnia canalem. suscipientia enim aquam, quem-

admodum pisces, secundum branchias, hae secundum canalem remittunt aquam.

Reddit causam, & dicit ꝙ causa propter quam ista recipiunt aquam, est quia talia animalia viuunt in aqua, & recipiunt nutrimentum in aqua. Impossibile est autem nutrimentum suscipere in aqua, quin recipiatur aqua: & ideo talia recipiunt aquam. Recipientia autem aquam necessario emittunt illam, & hoc per canalem. Cum.n. ista recipiunt aquam per os, sicut pisces per brāchias, postea emittunt, sic ista per canalem. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Huius autem rei signum est ipsius fistulae positura: ad nullam enim sanguine praeditarum partium tendit, sed ante cerebrum iacet, & aquam reddit.

Signum autem & positio canalis. ad nihil enim sanguinem habentium terminatur, sed ante cerebrum positionem habet & dimittit aquam.

Ostendit per signum ꝙ ista animalia non suscipiunt aquam propter refrigerationem. Et dicit, signum huius est, quia si ita esset, sequeretur ꝙ canalis in istis haberet aliquam continuationem ad partem illam, in qua est sanguis supra ad cor. nunc autem non habet, sed ante cerebrum positionem habet, & per illa emittit aquam. Non suscipit igitur delphinus, & cetodea animalia aquam propter refrigerationem. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Hanc etiam ob causam, quae mollia vocantur aquam accipiunt, & quae fragili integuntur crusta, vt qui carabi vocantur, & cancri. Horum nanque refrigeratione indiget nullum. Exigui.n. caloris, & exangue omne, id est genus quapropter à circuniecto humore satis refrigerationis capiunt. Verum alimenti gratia ne simul capientibus influat humor, ea quidem quae fragili teguntur crusta, vt carabi & cancri propè hirsutu illa aquam perplicaturas egerunt, sepię vero, & polypi per id cauum, quod superinditur, vocatum in illis caput. De ijs autem accuratius est scriptum in ijs, qui de Historia animalium sunt commentarijs.

Propter idem autem hoc suscipiunt & mollia aquam & crustata. Dico autem puta vocatos & locustae & cancri. refrigeratione quidem.n. ipsorum nullum existit indigens. pauci caloris.n. est & exangue vnumquodque ipsorum. quare sufficienter refrigerantur à continente humido: sed propter alimentum, vt non simul suscipientibus influat humidum. mollia quidem igitur, velut cancri & locustae secundum aspera emittunt aquam per epitimata. Sepiae autem & polypi per concauum, quod est super vocatum caput. Scriptum est autem de ipsis per diligentiam magis in his quae de animalibus Historijs.

Ostendit ꝙ proportionale inuenitur in quibusdam animalibus. Et primo facit hoc, secundo recolligit determinata. ibi {De suscipere quidem} In prima dicit ꝙ quaedam animalia non respirantia, aquam suscipiunt non propter refrigerationem, sed propter eandem causam, propter quam & animalia. de quibus dictum est, s. quia talia habitant in aquis, & suscipiunt alimentum in aqua: & non possunt viuere sine aqua. Sunt autem huiusmodi animalia malacostraca & locustae & cācri. Subdit autem causam propter quam talia animalia non attrahunt propter refrigerationem, quia nullum istorum indiget refrigeratione: quoniam parum habent de caliditate: sunt.n. sine sanguine, & ideo sufficienter infrigidantur à continente humido. Sed quia recipiunt alimētum in aqua, simul & aquam recipiunt, sed crustata sicut sunt locustae, cancri, emittunt aquam per partem asperam, hoc est per corticē, quod intendit per epitimata. dicitur.n. ab epi, quod est supra: & tima, quod est cortex. i. per partem quandam eleuatam supra caput. Sed sepiae & polypi emittunt ipsam per concauum, siue per canalem, quae tendit ad caput. De istis autem animalibus diligentius dictum est in libro de Historijs animalium. In Quarto.n. de historijs animalium dicitur. Dimittunt autem assumentia aquam ſm paruam partem, cancri locustae aūt secundum brāchias. Secundo ibi.

Quarto de Historia animalium.

N. LEON.

De humoris igitur assumptione dictum est, quoniam refrigerationis fiat gratia: & quoniam ex humore cibos capere oporteat illa quae natura aquatilia sunt animalia.

De suscipere quidem igitur humidum, dictum est quòd accidit propter refrigerationem. & propter oportere suscipere alimentum ex humido animalia quę secundum naturam sunt aquatilia.

Recolligit praedeterminata, ꝙ de susceptione aquae dictum est, ꝙ quaedam suscipiunt aquam propter refrigerationem, quaedā propter alimentum. Cum.n. habitent in aqua, non possunt suscipere alimentū, quin recipiāt aquam.

LECTIO XV.

Propter quid nonnulla animalia pulmonem habere dicantur.

N. LEON.

De refrigeratione autem quonam fit modo, tum spirantibus, tum ijs quae branchias habent post hac dicendum est.

DE refrigeratione autem quomodo fit modo respirantibus, & habentibus branchias, post hoc dicendum.

Postquam Philosophus determinauit quae animalia respirant & quae non, & de organis infrigidationis, & dissoluit quandam dubitationem, in parte ista determinat causam, & modum respirandi. & primo dat intentionē suam. secundo prosequitur. ibi {Quod quidem igitur &c.} In prima dicit ꝙ post ea quae dicta sunt, dicendum est quomodo, & qualiter fiat in animalibus respirantibus infrigidatio, & qualiter in non respirantibus, sed habentibus branchias. Secundo ibi.

N. LEON.

Quod igitur ex animalibus spirent quaecunque pulmones habent, dictum est prius. Quamobrem autem hanc habent partem nonnulla, & quapropter quaecunque habent respiratione indigent?

Quod igitur respirant quaecunque animalium habent pulmonem, prius dictum est. Propter quid autem hanc particulam habent quaedam, & propter quid habentia indigent respiratione?

Prosequitur. Et primo assignat causam & modum infrigidationis in habentibus pulmonem, secundo in habentibus branchias. ibi {Habentia autem cor} Adhuc circa primum duo facit. Primo supponit quaedam, & praeponit duas quaestiones, secundo soluit. ibi {Causa habendi} In prima dicit ꝙ dictum est saepius superius, ꝙ animalia, quae habent pulmonem, respirant: sed propter quid habēt pulmonem animalia, & propter quid habentia ipsum indigent respiratione, dubitationem habet. Secundo ibi.

Dubitatur dupliciter.

N. LEON.

Causa quidem est quòd habeant, quoniam praestantiora animalia copiosiorem assequuta sunt caliditatem: simulq; necesse est animam sortita esse excellentiorem. talia namq; stirpium natura sunt praestantiora, quapropter quaecunque sanguine exhuberantem habent pulmonem & calidū, mole sunt ampliora: idq;, quod inter animalia purissimo, & plurimo utitur sanguine, erecta maxime figura est homo: solusq; superiorem partem ad id, quod in uniuerso. eiusmodi est habere conspicitur, quoniam eiusmodi hanc habet partem. Et eñ ob rem ipsius essentię cum huic ipsi, tum reliquis causam id constituere debemus: perinde ac aliarum quamcunque partium, habet igitur huius gratia.

Causa

Causa habendi quidem, quòd honorabiliora animalium plurem assequuta sunt caliditatem. Simul enim necesse est & animam fortita esse honorabiliorem, honorabiliora enim hæc quàm natura plantarum. Propter quod & maxime habentia pulmonem sanguinem habentem & calidum maiora sunt magnitudinibus: & purissimo, & plurimo usum sanguine, animalium rectissimum est homo: & quod sursum ad totius sursum habet solum: propter talem habere hanc particulam. Quare & substantiæ & huic & alijs ponendum est causam ipsam, quemadmodum quãcunque aliam particulã: habent quidem igitur gratia huius.

Soluit primũ dubium.

Soluit. Et primo soluit primam, secundo soluit secundam. ibi {Propter quid autem habentia} Circa primum duo facit, primo assignat causam quare animalia quędam habent pulmonem, qm̃ propter abundantiam calidi. secundo assignat causam caliditatis & frigiditatis, & aliarum passionum in animalibus. ibi {Causa autem quæ ex necessitate} In prima dicit ꝙ causa propter quam quædam animalia habent pulmonem est, quia animalia .n. honorabilia, quæ etiam perfectiora sunt, maiorem caliditatem habent: habentia .n. animam necesse est habere caliditatem, sicut dictum est prius. ergo, ea quæ perfectiorem, & honorabiliorem habent animam, plus habent de caliditate. Vnde & animalia plus habent de ipsa quàm plantarum genus, quia honorabiliora & perfectiora sunt. Quod etiam apparet, quia propter hoc animalia habentia pulmonem cum multo sanguine, & per consequens cum multa caliditate, sunt maxime .i. absolute, & maiora alijs secundum magnitudinem. calidi .n. est extendere: & iterum propter hoc homo est animal habens plurimum sanguinem, & subtiliorem. Et propter hoc plus calidum & rectissimum est omnium animalium, & habet sursum ipsius, ad sursum vniuersi: quia pulmonem habet plurimi sanguinis. Quare animalia honorabiliora, & perfectiora maiorem habent caliditatem: caliditas .n. maior non est sine plurimo sanguine, plurimus autem sanguis in pulmone est. Quare multitudo calidi est causa subsistendi hanc particulam, s. pulmonem, & alias qualscunq; habent gratia huius, sicut arteriç, & consimilia. Sic igitur apparet ꝙ causa quare animalia honorabiliora, & perfectiora habent pulmonem, est multitudo calidi. Secundo ibi.

Calidi est extendere.

Animalia honorabiliora & perfectiora maiorem habent caliditatem.

N. LEON.

Per illam vero, quæ ex necessitate & motu est causam, talia constare animalia existimare debemus, vt multa, quæ non talia constare videmus. si quidem alia ex copiosiori facta sunt terra, vt stirpium est genus: alia vero ex aqua, vt aquatilia. Ex volucribus autem & terrestribus, alia quidem ex aere, alia vero ex igne: singula autem in proprijs locis ordinem suum seruant.

Causa autem, quæ ex necessitate & motus causa, oportet putare talia consistere animalia quemadmodum & non talia multa constituta sunt. hæc quidem .n. de terra ampliori facta sunt, puta plantarum genus: hæc autem ex aqua, puta quæ aquatilium. Volatilium autem & campestrium, hæc quidem ex aere, hæc autem ex igne: singula autem in proprijs locis habent ordinem ipsorum.

Assignat causam caliditatis in animalibus: & aliarum passionum. Et primo facit hoc, secundo reprobat opinionem Empedoclis, ibi {Empedocles autem} In prima dicit ꝙ putandum est causam, quam necesse est existere si res existat: quamuis non propter ipsam fit res; quæ etiam est causa motus naturalis secundum Antiquos Naturales, hoc est causam materialẽ: & sic subiectum propter quod animalia sunt talia, puta calida, & quædam non talia, puta frigida vel humida, putandum est esse communia simplicia, ex quibus componuntur primo. Videmus .n. quædam, quæ sunt terræ, à dominio, quædam quæ aquæ, quædam aeris, & quædam ignis. terræ à dominio, sicut plantæ magis: aquę, sicut aquatilia. volatilium autem & cãpestrium, quædam sunt aeris, quædam ignis. & videmus quædam morari sub terra, quædam supra, quædam in aquis: quædam vtplurimum in aere. Istarum autem passionum in istis causa sunt elementa, ex quibus componuntur, ita ꝙ in illis, in quibus terra dominatur, & qualitas terræ magis dominatur; in quibus aqua qualitas aquæ dominatur: & sic de alijs. Et quodlibet corporum mixtorum ordinem naturalem habet ad locum proprium, quem habet virtutem elementi dominantis in ipso. & per quem quidem ipsum mouetur ad ipsum, & quiescit in ipso. Secundo ibi.

N. LEON.

Empedocles autem non recte dixit asserens calidissima animalium & ignem habentia plurimum, aquatilia esse, naturalis caliditatis exuperantiam declinantia: vt, quoniam frigido & humido deficiunt, loco ipso contraria adæquent, humidum enim minus est calidum.

Empedocles autem non bene dixit, hoc dicẽs, calidissima & maxime ignem habentia plurimum, animalia aquatilia esse, fugientia excessum eius, quæ in natura caliditatis: vt quoniam frigido & humido deficiunt, secundum locum saluentur contraria existentia. Q uod enim humidum calidum esse minus aere.

Opinio Empedoclis.

Reprobat opin. Emped. Et primo ponit opinionem, secundo reprobat, ibi {Totaliter quidem igitur} In prima dicit ꝙ Emped. non bene dixit. Dixit .n. ꝙ animalia aquatilia sunt calidissima, & maxime à dominio ignis. Et quia habebant excessum caliditatis fugiebant ad humidum, s. ad aquam, vt quia deficiunt quantum ad frigidum & humidum, propter locum contrarium ad quem mittuntur saluentur. Dixit autem quòd aqua quæ est humida, est minus calida quàm aer, & ideo aquatica ad aquam mouentur. Secundo ibi.

N. LEON.

Omnino igitur absurdum est quonam contingat modo eorum vnumquodq; in sicco genitum locum mutare ad humidum, cùm ferè pleraque illorum pedibus careant. Ille autem eorum à principio constitutionem cõmemorans, facta quidem fuisse in sicco dicit, fugientia autem peruenisse ad humidum.

Totaliter quidem igitur inconueniens, quomodo contingit factum vnumquodque ipsorum in sicco permutare locum in humido: ferè .n. & sine pedibus plurima ipsorum sunt. Dicens autem eam, quæ à principio ipsorum constitutionem, factam quidem esse in sicco ait, fugientia autem venire ad humidum.

Improbatur opinio Empedoclis.

Reprobat opinionem. Et primo facit hoc, secundo soluit rationem, ibi {Sed qualia} Prima in duas s̃m ꝙ ponit duas rationes ad improbandum opinionem ipsius. secunda ibi {Adhuc autem} In prima dicit, ꝙ totaliter inconuenienter dixit Empedocles, quia s̃m dictum eius, omnia aquatilia facta sunt in sicco: deinde mouentur ad humidum, vt contrarietate loci ad quem mutantur, saluentur. Et quòd istud sit inconueniens, manifestum est. Plura enim immo ferè omnia, sunt sine pedibus: quomodo ergo contingit ꝙ primo facta in sicco moueantur ad humidum, ex quo non habent pedes, non potest vt dicitur assignari ratio. Secundo ibi.

N. LEON.

Præterea etiam neque calidiora terrestribus videri possunt: namq; illorum pleraq; omnino sunt exanguia: alia vero exiguum habent sanguinem.

Adhuc autem neque videntur calidiora existentia quam campestria hæc quidem enim exanguia omnino, hæc autem pauci sanguinis ipsorum sunt.

Ponit secundam rationem. Et dicit ꝙ iterum manifestum est quòd animalia aquatilia non sunt calidiora campestribus, quia illa animalia, quæ sunt calidiora plus habent de sanguine: illa igitur, quæ omnino sunt sine sanguine, aut parum habent nõ sunt calidiora quam campestria talia sunt aquatilia: aut enim non habent sanguinem, aut modicum habent. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Cæterum qualia sanè calida aut frigida apellare oporteat solitariam de per se sortita sunt consyderationem: ea autem, de qua locutus est Empedocles causa, habet profectò aliquid quæsitæ rationis: id tamen quod asserit haudquaquam verum est.

Sed qualia quidem oportet dicere calida & frigida secũdum seipsa cõsyderationẽ sumpsit. De qua autem dixit Empedocles sic quidem habet quęsitam rationem, non tamen quod ait ille verum.

Soluit rõnem Emped. Et primo proponit quod intendit, s. ꝙ modo aliquo bene dixit, alio modo non. secundo manifestat. ibi {Habitantiũ quidem.n.} In prima intelligendum est, ꝙ quædam sunt passiones naturales, quas habent aĩalia ex materia ipsorũ, quæ sunt elementa. Et istas vocat Philosophus qualitates naturales. Aliæ sunt qualitates mixtorum, quas habent à continẽte, vel ab aliquo extrinseco, & istas vocat Philosophus habitus & dispositiones. Dicit igitur ꝙ Emp. in consyderatione sua proposuit dicere qualia sunt calida & frigida ſm se & ſm naturam, & non dixit ueritatẽ de his, quæ sunt calida & frigida ſm se, & de his, quæ ſm accidens accipiuntur. Vnde illud qđ dixit Empedocles uerũ est de qualitatibus accidẽtalibus, sed non est uerũ de naturalibus qualitatibus, ꝙ præseruẽtur in locis contrariis, ut si fuerint excellenter frigida, præseruentur in calidis, si calida in frigidis. Secundo ibi.

Passiones naturales sunt in duplici differentia.

N. LEON.

Ea nanq;, quæ habitudines excedentes habent, cõtraria certæ loca ac tempora conseruant. Natura vero in propriis præcipue saluatur locis: non.n. eadem animaliũ est materia, ex qua vnumquodq; constituitur, & habitudines, dispositionesq; illius, verbi gratia, si à natura quippiã è cera finga tur, id certe in calido positum non saluabitur. neq; si quippiam è glacie: quamprimum.n. à contrario corrumpetur: calido nanq; liquescit quod à cõtrario fuerit compactũ. Neq; si quippiã ex sale aut nitro confecerit, in humido sanè illud collocabit: destruit.n. humidũ quodcunq; à calido & sicco fuerit constitutum. Itaq; si omnibus corporibus materia est humidũ & siccum, rationi consentaneũ est, vt quæcunq; ex frigido & humido fuerint constituta in humidis degant, et si frigida fuerint, in frigidis: quæcũq; vero ex sicco in sicco.

Habituum n. excessus habentia loca contraria & tẽpora saluant. Natura autem in propriis saluatur maxime locis. Non est autem idẽ materia animalium, ex qua est vnumquodq; & habitus, & dispositiones ipsius. Dico autem puta si quod ex cera constituisset natura, non vtiq; in calida ponens saluasset. Neque si quod ex glacie: corrumperetur.n. vtiq; cito propter contrarium: liquefacit.n. calidum, quod à contrario constat. Neq; si quod ex sale aut nitro constitueret, non vtiq; in humidum ferens reponeret. Corrumpit.n. humidum sicco, et calido consistentia. Si igitur materia omnibus corporibus humidum & siccũ, rationabiliter quæ quidem ex humido & frigido consistentia, in humido sunt: & si frigida erant in frigido, quæ autem ex sicco in sicco.

Probat ꝙ rõ sua non concludit de qualitatibus naturalibus. Et primo facit hoc, secundo recapitulat. ibi {Qđ igitur adhuc} Primo.s. quod dictũ est, secũdo recolligit. ibi {Naturæ quidẽ igitur} Adhuc primo facit quod dictum est, secũdo infert corollariũ. ibi {Propter hoc arbores} In prima dicit ꝙ qualitas, quæ causatur ex materia ipsorum aĩalium, sicut ex qualitatibus elemẽtorũ, quæ est naturalis, non est eadẽ ꝙ qualitas accidentalis quæ dr̃ dispositio, quæ causatur ab aliqua causa extrinseca: quia habentia qualitates accidentales, quæ dicuntur habitus, saluantur in locis contrariis, & temporibus contrariis, sed habentia qualitates naturales saluantur in propriis locis. v. g. si natura ex cera aliquid construeret, si uellet saluare illud non poneret in calido, quia in ipso corrumperetur. Item si aliquid fiat ex glacie, nõ oportet ꝙ ponatur in calido loco: quia ꝑ contrarietatem cito corrumperetur, quæ.n. corpora coagulantur à frigido, à calido dissoluuntur, & quæ à calido, frigido dissoluuntur. Iterum, si natura ex sale nitro faceret aliquid uel construeret, non poneret ipsum in humido, qa corrũperetur. Quia quæ coagulantur à calido, dissoluuntur à frigido: sicut dicitur Quartu Meteororũ. Nitrum est quoddã genus salis, & coagulatur à calido, sicut sal. Sic igit̃ apparet ꝙ qualitates naturales in locis propriis saluantur, in cõtrariis non. Si igitur oĩbus corporibus materia est calidum, frigidũ, humidũ, siccum. Manifestum est ꝙ qualitas illorum, quæ est humida, in loco humido saluatur, quæ frigida in frigido, & q̃ sicca in sicco, qui calida in calido. Secundo ibi.

Leges quarum Meteororum.

Nitrum quid sit.

N. LEON.

Quapropter arbores in aquis non nascuntur, sed in terra atqui eadem ratione in aqua, quoniam magnopere sunt siccæ quemadmodũ magnopere ignita inquit ille: non n. quòd frigida esset ad illam sanè deuenerunt, sed quoniam humida.

Propter hoc arbores non in aqua nascuntur sed in terra, quamuis eiusdem rationis est in aqua propter esse ipsa valde sicca, quemadmodum præignea (ait ille) non enim propter frigidum venit in ipsum, sed quia humidum.

Infert corollarium. Et dicit, ita dictum est ꝙ dispositiones naturales saluantur in locis consimilibus, quia ꝑ hoc arbores crescunt in terra, quia ibi est simile & naturale eis: & tñ ꝑ eandem rõnem ꝑ quam Empedocles posuit de aliis, quæ mouebantur ad aquá, debet dicere de plantis: quia ſm ipsum plantæ sunt calidissimæ: & multum habent de calido. quare deberent moueri ad aquam, nec valet ꝙ aliquis posset dicere. s. ꝙ mouentur ad terrá, quia frigida. Istud non ualet: quia cũ plantæ sunt calidissimæ & siccæ deberent moueri ad humidum: terra autem nõn est humida sicut pisces: quia siccitatem & caliditatem habebant mouebantur ad frigiditatem, & humiditatem ſm Empedoclem. Deinde cum dicit.

Solutio obiectionis tacitæ.

Naturales ergo materiæ tales profectò sunt qualia fuerint loca in quibus existunt. In aquis quidem, humidæ, in terra vero siccæ, in aere autẽ calidę. Verũ enimuero habitudines, quæ caliditate superfluũ in frigido: quæcunq; autẽ frigiditate, in calido collocatę conseruantur magis: q̃nquidẽ locus ipse habitudinis exuperãtiam ad mediocritatẽ coëquat.

Naturæ quidẽ igitur materię in quo quidẽ loco sunt tales existentes sunt: & quæ quidem in aqua humidæ, quæ aũt in terra siccæ; quæ autem in aere calidæ. Habitus tamen, qui quidem excedentes caliditate, in frigido qui autem frigiditate, in calido positi saluantur magis. Reducit enim ad mensuram locus habitus excessum.

Recolligit, siue concludit solutionem prædictam. Et primo facit hoc, secundo infert corollarium. ibi {Quod quidem igitur} In prima dicit ꝙ dispositiones naturales, quæcunq; insunt corporibus ex suis principijs materialibus, tales sunt quales sunt dispositiones loci naturalis, in quo est corpus: vt qualitas naturalis eorum, quę sunt aquę, quam habent ex sua materia, est humida: terræ frigida: aeris calida & humida: & in illo loco per consequens saluantur.

Locus reducit ipsum habitum excessum ad mediocritatem.

uantur. Sed qualitates accidentales, quę excedunt in caliditate, in frigido loco saluantur. locus enim reducit ad proportionem. Secundo ibi.

N. LEON.

Hoc autem in cuiusq; materię proprijs quęrere oportet locis: & in constitutionibus communis temporum mutationis. habitudines enim locis contrarias esse contingit, materiam autem non contingit.

Hoc quidem igitur oportet quęrere in locis propriis vniuscuiusq; materiæ secundum permutationes communis tēporis. Habitus quidem .n. contingit locis contrarios esse, materiam autem impossibile.

Infert corollarium. Et est: Ita dictū est ꝙ qualitates animalium consimiles sunt suis locis naturalibus, infert ex hoc ꝙ quales sunt qualitates naturales corporum mixtorum oportet quærere ex dispositione locorum naturalium. tales .n. sunt, quales qualitates locorū ſ'm permutationem, ita ꝙ si mutentur qualitates loci per tempus cōmune, mutantur qualitates naturales locati. Non sic aūt est de qualitatibus accidentalibus: quia tales saluantur in locis cōtrariis. sunt .n. contrariæ locis naturalibus: sed naturales impossibile est contrarias esse. Deinde cum dicit.

N. LEON.

Quod igitur non propter naturæ caliditatē alia quidem aquatilia, alia vero animalium sunt terrestria. vt inquit Empedocles, necnon quamobrem alia quidem pulmonem habent, alia vero non habent, tantum sit dictum.

Quod quidem igitur non propter caliditatem naturæ hæc quidem aquatilia, hæc autem campestria animaliū sunt, quemadmodū Empedocles ait, tanta dicta sunt nunc. Et cur hæc quidem non habent pulmonē, hęc autem habent.

Recapitulat. Et dicit ꝙ tanta dicta sunt contra Empedoclem: ꝙ propter caliditatē naturalem ista nō sunt aquatilia, illa campestria: sicut Empedocles dixit. Et dictū est ꝙ quædam habent pulmonem, quædam non habent.

LECTIO XXVI.

Propter quid habentia pulmonem habentem multum sanguinem maxime respirant. ad respirationem item infrigidationem sequi dicitur: modus etiā ponitur infrigidationis in pulmone carentibus, & differentia respirantium à non respirantibus.

N. LEON.

Cur autem quæ habent pulmonē aerem admittant & spirent, & præcipuæ illa, quæ sanguine redundantem habent.

PRopter quid autem habentia suscipiunt aerem & respirant, & maxime ipsorum, quæcunq; habent sanguinem habentem.

Postquam philosophus declarauit propter quā causam quædam animalia habent pulmonē, in parte ista declarat propter quam causam habentia ipsum pulmonē respirāt. Et diuiditur in tres, In prima proponit qđ intendit, In secunda probat. ibi {Causa respirandi quidem} In tertia recapitulat. ibi {Refrigeratione} In prima dicit ꝙ cum dictum sit propter quā causam quędā animalia habeāt pulmonem consequenter dicēdum est quō quædam animalia habentia pulmonem respirant, & maxime habent pulmonem habentem sanguinem plurimum, sicut homo.

N. LEON.

In causa quidem spirandi pulmo est cum fungosus existat, & fistulis plenus. Et profecto ea pars maxime sanguine est prædita inter illa, quę appellantur viscera. Quæcunq; igitur sanguineum habent, cum celeri sanè indigent refrigeratione quoniam paruum animalis igni est momentum. intus autem ingredi & vbiq; ob sanguinis copiam & caloris. vtrunq; autem aer facile præstare potest. nam, cum tenuem habent naturam, vbique celeriter permeando refrigerat, aqua vero contrario se habet modo.

Causa respirandi quidem pulmo inanis existens, & plenus syringis, & maxime vtique sanguinem habens hæc particula vocatorum viscerum. Quæcunque itaque habent sanguinem habentem ipsum, celeri quidem indigent respiratione propter paruam esse inclinationē animalis ignis, intra autem ingredi per omne propter multitudinem & sanguinis & caliditatis. Hęc autem ambo aer quidem potest facile facere. propter habere enim subtile naturam per omne & celeriter penetrans refrigerat, aqua autem contrarium.

Soluit, Et diuiditur in duas. In prima ostendit causam quare habentia pulmonem respirant, & maxime quæ habent pulmonem habentem sanguinē plurimum, sicut homo, secundo ostendit qualiter: ad respirationem sequitur infrigidatio caliditatis cordis. ibi {Simul aūt} Adhuc prima in duas: In prima probat propter quam causam habētia pulmonem respirant. Secundo propter quam causam maxime respirant quæ habent pulmonem habentē sanguinem. ibi {Et qđ maxime} In prima dicit ꝙ causa propter quam habentia pulmonem respirant, est, quia pulmo ſ'm naturam suam est porosus, & est plenus syringis, i. paruis venis: & inter partes, quę vocantur viscera, multum habēt sanguinem. Quæcunq; aūt habent multum sanguinem, habent multam caliditatem: quæ aūt multā caliditatē habent indigent respiratione celeri: quia calidū tale paruā habet inclinationē ad esse & durationē propter facilem cōsumptionem humidi, & subtilitatē eius. Et, quia sanguinē intra habet per totum, indiget refrigeratione per totū: & ideo indiget respiratione talis corporis, ꝙ cito & celeriter penetrare possit, & intra per totum, & per motū suum infrigidare. Ista aūt oīa potest facere ipse aer, penetrat .n. celeriter & per totū interius propter subtilitatē, cuius est penetrare, & refrigerare potest frigiditate sua. non sic aūt aqua, quia grossa est non celeriter penetrat, nec per totum. Si etiā subintraret, magis corrumperet calidum propter excellens calidum q̃ refrigeraret, & ideo habētia pulmonem rationabiliter respiraret aerem. Secundo ibi.

Quare habentia pulmonem respirent.

N. LEON.

Et ex hoc certe manifestum est, cur quę sanguineum habent pulmonem maxime spirent. quod enim calidius est copiosiori indiget refrigeratione.

Et quod maxime respirant habentia pulmonem habentem sanguinem, ex his palam. Quod enim calidius, ampliori indiget refrigeratione.

Ostendit propter quam causam maxime respirāt quæ habēt pulmonē habentē sanguinē multum. & dicit ꝙ manifestum est propter q̃ causam habentibus pulmonē, habentem multū sanguinē, magis indigent respiratione: quia talia plus habent de calididitate, Quæ autem plus habēt de caliditate magis indigent respiratione. quare habentia pulmonem, sanguinem habentem plurimum indigēt magis respiratione. Deinde cum dicit,

Quare habentia pulmonē habentem sanguinem multum, indigēt magis respiratione.

N. LEON.

Simul etiam ad caloris principium, quod in corde est facile permeat spiritus. Quo autem per terebratos cor meatus habeat ad ipsum pulmonem, spectandū est cū ex ipsis Sectionibus, tū ex Historiis, quæ de animalibus sunt conscripta.

Simul autem & ad principium caliditatis quæ in corde progreditur spiritus de facili. Quo autem modo cor colligationem habet ad pulmonem, oportet contemplari ex Anatomis & Historiis circa animalia scriptis.

Ostendit qualiter ex respiratione sequitur infrigidatio caloris cordis. Et dicit, ꝙ manifestum est simul ꝙ per respirationem aeris, calor cordis, in quo est alimenti principium cito potest infrigidare: quia aer cito potest peruenire ad cor: aer .n. per pulmonem attrahitur. Pulmo autem colligationem habet ad cor protenduntur enim quædam

Pulmo quomodo habeat colligationem ad cor.

venæ à pulmone ad cor, & ideo aer à pulmone per venas illas procedit ad cor. Quam autem colligationem habet pulmo ad cor, manifestum est ex Anatomijs: & ex libro de Historijs animalium. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Refrigeratione igitur animalium natura indiget, ob animę in corde feruorem: hãc autem respiratione efficiunt quęcunq; non modo cor habent ex aĩalibus, sed etiam pulmonẽ.*

Refrigeratione quidem igitur omnino indiget animalium natura, propter caliditatem animæ in corde: hanc autem faciunt per respirationem quęcunq; animalia non solum habent cor, sed etiam pulmonem.

Recapitulat. Et dicit ꝙ manifestum est ex dictis, ꝙ vnumquodq; animalium indiget refrigeratione secundum suam naturam. hoc est propter caliditatem animæ, quę est in corde. hoc autem fit per respirationẽ animalibus, quæ non solum habent cor, sed etiam pulmonem. Dicit autem animam collocatam in corde non quia substantia eius sit determinata in ipso corde tantum, sed quia ibi sunt virtutes eius principales, sicut sensitiuum primum & nutritiuum, sicut prius dictum est. Deinde cum dicit.

Animã esse collocatam in corde quis sen sus. Lec. 1. & 2. de Iuuen. & Senect.

N. LEON. *Qua autem cor quidem habent, pulmone vero carent, vt pisces, quoniam aquatilem habent naturam refrigerationem aqua per branchias obeunt.*

Habentia autem cor, pulmonem autem non, quemadmodum pisces, propter aquatilem ipsorum naturam, aqua faciunt refrigerationem per branchias.

Assignat causam, & modum infrigidationis in habentibus branchias. Et diuiditur in duas in prima proponit quod intendit, secundo declarat. ibi {Quomodo autem} In prima dicit ꝙ illa animalia, quæ habent cor, sed non habent pulmonem, sicut pisces, infrigidantur per aquam, & per branchias, sicut per instrumentum. Per aquam quidem eis, quia est connaturalis: quia habent naturam aquatilem. Secundo ibi.

N. LEON. *Quo autem modo cordis ad branchias se habeat positura, visu quidem ex Sectionibus spectare oportet: ad accuratam vero certitudinem, ex Historijs cõtemplandum: vt summatim autem nunc dicatur, hoc se habet modo.*

Quomodo autem positio se habeat cordis ad branchias: ad visum quidem ex Anatomijs oportet contemplari: ad certitudinem autem ex Historijs. Vt autem in summa dicatur, & nunc habet hoc modo.

Declarat suum intentum. Et diuiditur in duas. in prima facit quod dictum est, in secunda assignat conuenientiam inter respirantia & non respirantia. ibi {Eodem aũt modo} Adhuc circa primum duo facit. Primo tangit quid præsciendum est ad hoc. secundo manifestat propositum. ibi {Videbitur quidem} In prima dicit ꝙ in habentibus branchias branchiæ sic se habent sicut pulmo in habentibus ipsum pulmonem. Pulmo colligationem quandam habet ad cor vbi est principium calidi: quare & branchiæ in habentibus ipsas colligationem habent ad cor. Tunc dicit Philosophus ꝙ quomodo cor se habet ad branchias, & conuerso ad sensum apparet ex Anatomijs, secundum certitudinem autem apparet Historijs animalium. Vt autem dicatur in summa, sicut sufficit ad propositum, cor colligationem habet illo modo quo dicetur. Secundo ibi.

Proportio inter branchias & pulmonem in habentibus branchias & pulmonem.

N. LEON. *Videri autem potest non eodem situm habere modo cor in terrestribus animalibus, & in piscibus, cum tamen ita se habeat: quo n. vergunt capita, eo cor cuspidem habet. quoniam autem non eodem vergunt modo capita in terrestribus animalibus & piscibus, os versus cuspidem habet cor.*

Videbitur quidem n. non eodem modo habere positionem cor campestrium animalium, & piscium: habet autem eodem modo. qua n. vniuntur capita, hic cor acutum habet. Quoniam autem non eodem modo capita vniuntur campestribus animalibus & piscibus, ad os cor acutum habet.

Ostendit istã colligationem & modum refrigerandi. Et primo remouet quandã opinionẽ, secũdo assignat colligationẽ, & modum refrigerationis. ibi {Tendit aũt} In prima dicit ꝙ alicui videbitur ꝙ cor non eãdem positionem habet in cãpestribus & in piscibus: sed manifestũ est ꝙ aliquo modo eodẽ modo se habet. quia cor & in his & in illis positum est in medio superioris & inferioris. Adhuc oĩa animalia acutũ cordis, & orificiũ ipsius dirigunt ad partem illã, ſm q̃ capita vniuntur aliis membris, s. ad collum, & ad caput: vt à caliditate effluẽte ex orificio cordis frigiditas cerebri existentis in capite mitigetur: & similiter frigiditate cerebri mitigetur aliqualiter calidum cordis. sed quia non eodem modo omnino se habent capita ad alias partes in piscibus & cãpestribus: in piscibus enim magnis, deprimuntur inferius ab aliis partibus q̃ in campestribus. ideo non eodem modo videtur se habere cor in piscibus & campestribus. in piscibus enim ad os, quod magis deprimitur, magis videtur habere acutum eius. Secundo ibi.

N. LEON. *Tendit vero à summo cordis fistulat veninerula ad mediũ vbi ad se inuicem omnes copulantur branchiæ. maximus igitur is est meatus. hincinde autem ex ipso corde alij tendunt ad singularum extremitatem branchiarum: per quos cordi refrigeratio subministratur, aqua semper per branchias reciprocante.*

Tendit autem ex extremitate cordis cãnalis, quasi vena & neruus ad medium qua contangunt inuicem omnes brãchiæ. Maximus quidem igitur iste est. Hinc aũt & inde cordis protenduntur & alteri in extremitate vniuscuiusq; branchiarum, per quas refrigeratio fit ad cor: decurrente semper aqua per branchias.

Assignat colligationem & modum infrigidationis. Et dicit ꝙ ab extremitate cordis protenditur cannalis quædam, quæ est vena quędã, vel neruus ad medium, qđ est inter ipsum cor & caput: vbi colligationem habent omnes branchiæ. istæ aũt neruus hic in isto medio maxime vnus est cor, & colligationem habens ad circunferentiam totam orificij cordis, ita ꝙ ab vtraq; parte cordis venæ & nerui ad istud medium coniunguntur, & ibi fiunt vnũ. ab hoc aũt protẽdũtur aliquæ venę vel nerui ad extremitates oĩum branchiarum: & ideo infrigidatis branchiis per aquam, infrigidãtur capita aliarum venarum, & illis infrigidatis infrigidantur consequenter partes aliç illarũ, & sic vsque ad illam cannalem, vnde oriuntur, & illa infrigidata refrigeratur cor per aquam decurrentem, vel per alterationem factam ab ipsa. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Eodemque modo ijs, qua spirantur sursum & deorsum frequenter mutatur pectus: cum accipientibus, tum extrudentibus spiritum: vt in piscibus branchiæ.*

Eodem au. em modo respirantibus thorax sursum & deorsum mouetur frequenter, suscipientibus speciem & emittentibus, vt branchia piscibus.

Assignat conuenientiam inter respirantia & non respirantia. Et diuiditur in tres ſm ꝙ tria sunt, in quibus assignat conuenientiam. secunda ibi {Et respirantia} tertia ibi {Et non potentibus} In prima dicit ꝙ, sicut in animalibus respirantibus pectus eleuatur & deprimitur cũ expirant & inspirant, sic & in piscibus branchiæ eleuantur cũ emittunt aquam, deprimuntur autem cum attrahunt, & econuerso. Secundo ibi.

Conuenientia inter animalia respirantia & non respirantia.

Et ea quidem quæ spirant in pauco & eodem strangulantur

tur aere. Confestim enim vtrunque eorum fit calidum: sanguinis nanq; contactus vtrunque excalfacit: calidus autem cum existat sanguis refrigerationem prohibet.

Et respirantia quidem in pauco aere, & eodem suffocantur. velociter enim vtrunque priorum fit calidum. Calefacit enim sanguinis contactus vtrunque: calidus autē existens sanguis prohibet refrigerationem.

Dicit ꝙ sic respirantia in pauco aere eodem cito moriuntur, quia ille aer inspiratus cito calefit, quia sanguis propter suam caliditatem calefacit ipsum: cum enim sanguis fit calidus prohibet refrigerationem, & ideo moriuntur. similiter pisces in eadem aqua, & pauca suffocantur quamuis non ita cito. Tertio ibi.

N. LEON. *Et, cum mouere nequeant spirantia quidem pulmonem, aquatilia vero branchias propter morbum, aut senectutem, tunc illis sanè accidit vitæ finis.*

Et non potentibus mouere respirantibus quidem pulmonem, aquatilibus autem branchias propter passionem, aut propter senectutem, tunc accidit mors.

Causa immobilitatis branchiarū & pulmonis in piscibus & respirantibus quæ sit.

Ponit tertium. Et dicit ꝙ, cum respirantia non possunt mouere pulmonem, & pisces branchias, quod potest contingere vel propter passionem aliquam, vel propter senectutem, tūc accidit mors propter defectū infrigidationis.

LECTIO XXVII.

De causis vitæ ac mortis tam violentæ quam naturalis, earumque definitiones: Iuuentutis item, & Senectutis, atque vigoris.

N. LEON. *Commune igitur omnibus inest animalibus generatio & mors: modi aūt specie sunt diuersi. non.n. discriminis expers est corruptio, sed cōmune quiddam habet. Mors autem est altera quidē violenta, altera aūt naturalis. & violēta quidem, cum origo extrinsecus fuerit: naturalis aūt, cum intrinsecus. Et partis constitutio à principio tali, sed nō aduentitia quædam passio. In stirpibus igitur hoc ipsum ariditas. In animalibus vero senectus vocatur.*

EST quidem igitur omnibus animalibus cōmune generatio & mors. modi autem differunt specie. Non.n. indifferens corruptio: sed habet aliquid cōe. Mors autem est, hæc quidē violenta, hęc autem secundum naturā. Violenta quidem quando principium extra fuerit. Secundum naturam autem quando in ipso & partis consistentia ex principio tali, sed non aduentitia aliqua passio. Plantis quidē igitur ariditas, in aīalibus aūt vocatur hæc senectus.

Postquam philosophus determinauit de infrigidatione & in animalibus habentibus pulmonem, & in animalibus habentibus branchias, in parte istas determinat de morte & vita, & iuuentute & senectute. Et diuiditur in tres partes. In prima determinat de his. In secunda recapitulat. ibi {Quod quidem igitur} tertio infert corollarium. ibi {Palam autem} Adhuc prima in duas. Primo assignat causam istorum. secundo assignat rationes, & definitiones. ibi {Generatio} Adhuc prima in duas. Primo distinguit mortem, secundo causam mortis assignat cū dicit. {Omnibus quidem igitur} Circa primum duo facit. Primo distinguit, secundo ostendit ꝙ non eodem modo inuenitur in omnibus. ibi {Est autem mors} In prima dicit ꝙ mors & generatio sunt cōia omnibus animalibus: cōia dico cōmunitate generis: modi autem corruptionū differunt specie. Cum enim mors in diuersis consyderatur, modi eius differunt ſm speciem & est eadem ſm genus. Et generatio similiter, quia generatio est via in substantiam: & ideo rationem & speciem sumit ex substantia, ad quam est. Mors autem est via in non substantiam, vt in priuatione eius: sed priuatio speciē sumit ex habitu: & ideo corruptio rationem & speciem sumit ex illo. Si igitur consyderentur animalia vnius speciei, mors in eis est vnius speciei. Si autem differant specie & conueniant genere, fit mors in illis eadem ſm genus, differens tñ ſm speciem. Et hoc est quod dicit. {Non.n. indifferens corruptio} quasi diceret. Corruptio, ſm ꝙ in diuersis consyderatur, non est indifferens ſm speciem, in vno ſm speciem differt, & est eadem ſm genus. Mors autem, & in eadem specie duplex est, quædam violenta, quædam ſm naturam, & violenta dicitur cuius principium est ab extra. Nam violentum est cuius principium est extra non conferente vim passo. Naturalis autem est cuius principium est intra, vel in toto, vel in resistentia partis propter tale principium, s. intrinsecum. potest.n. contingere quòd ad corruptionem partis totum corrumpatur à principio existente in illa parte, licet non sit aliqua passio ab extrinseco, scilicet violenta. Et talis corruptio in plantis dicitur ariditas. in animalibus dicitur senectus. Et est consyderādum quòd natura duobus modis dicitur: vno modo dicitur de materia, alio modo de forma. Et ideo aliquid potest dici naturale, quia natura materiæ: aliquid quia natura formæ. Modo dico quòd corruptio non est naturalis, natura formę, quia ipsam priuat. sed est naturalis natura materię, quia materia est in potentia ad formā, & ad priuationem formæ, & ideo est in potentia ad corruptionem formæ: ideo corruptio naturalis est natura materiæ. Vlterius consyderandum est quòd in habentibus formam & materiam oportet esse aliquas dispositiones, sub quibus forma fit in materia, & ſm quas materia patiatur: & alias ſm quas forma agat. modo aūt ita est ꝙ istæ dispositiones quandoq; sunt in perfici, quandoq; sunt in perfecto esse: ita quòd cum sunt in perfici & fieri, & virtus est in perfici: cum autem sunt in perfecto esse, & virtus est in perfecto esse: cum autem incipiunt deficere & declinare ad non esse, & virtus corrumpitur. Tunc dico quòd, si consyderetur forma ſm dispositiones, ſm quas est in materia, seu dispositiones illæ in perfici, seu in perfecto esse, corruptio non est naturalis nec natura materiæ, nec natura formę: si autem consyderetur ſm quòd dispositiones deficiunt & inclinantur ad non esse, sic corruptio est naturalis natura materiæ. Secundo ibi.

Mors & generatio est cōmunis omnibus animalibus.

Mors duplex.

Natura duobus modis dicitur.

N. LEON. *Est autem mors & corruptio similiter omnibus non imperfectis: illis autem ferè similis, alio tamen modo: imperfecta autem apello vt oua, stirpiumque semina, quæcunq; adhuc radices non habent.*

Est autem mors & corruptio omnibus similiter non imperfectis. his autem assimilatim quidem, alio autem modo. Imperfecta autem dico, vt puta oua & semina plantarum quæcunque sine radice.

Declarat quòd mors non est eiusdem rationis in perfectis, & in imperfectis. Et dicit quòd mors inest omnibus animalibus perfectis ſm vnam rationem genere, sed in imperfectis non est omnino ſm rationem vnam. Et ratio huius est. Mors rationem sumit ab illo à quo generatio, generatio aūt rationem sumit à substantia, & etiam mors. Si igitur animalia perfecta viuentia, & imperfecta non sunt vnius rationis, nec mors in istis erit vnius rationis: tñ in imperfectis inuenitur ſm quandam assimilationem, & proportionē ad perfecta. & exponit quæ sunt imperfecta: & dicit quòd imperfecta sunt, sicut ouū, qđ in potētia est animal: & semina plantarum, in quibus nō sunt radices in actu, sed in potentia tm. Deinde cū dicit.

Mors nō est eiusdem rationis in perfectis & in imperfectis.

Omni-

N. LEON.

Omnibus igitur interitus aduenit ob calidi defectũ: perfectis autem in quo substantię est principium: id autem est, vt dictum est prius, in quo superiora cum inferioribus copulantur. Stirpibus quidem medium caudicis & radicis; animalibus aũt sanguine quidem præditis cor, illo uero carentibus, id quod cordi proportione respondet. Horum aũt nõnulla potestate multa habent principia, non tamen actu. Quamobrem insectorũ pleraq; præcisa viuunt. necnon ex habentibus sanguinem quæcunq; non admodum sunt viuacia. exempto corde diutius viuunt, vt testudines. & pedibus mouentur adhuc restantibus testis, propterea quòd earum natura non ita exactè est constituta, ęque vt insectis.

Omnibus quidem igitur corruptio fit propter calidi alicuius defectum: perfectis autem in quo substãtia principiũ. hoc autem est, quemadmodũ dictum est prius: in quo sursum & deorsum copulantur: plantis quidem medium germinis & radicis. Animalium autem quidem habentibus sanguinem, cor: ex sanguinibus autẽ proportionale. Horum autem quædam virtute multa principia habent, non tamen actu. Propter quod & entomorum quædam diuisa viuunt & sanguinem habentium. quæcunq; non vitalia valde sunt multo tempore viuunt ablato corde, vt puta testudines, & mouentur pedibus adhuc existentibus pusillis propter non componi naturam ipsorum bene similiter entomis.

Mortis causa in animalibus & in plantis quæ sit.

Assignat causam mortis. Et primo ostendit ꝙ mors accidit propter defectũ calidi, scđo ostendit quõ accidit defectus calidi. ibi {Principium aũt vitæ} In prima dicit ꝙ omnia animalia, ſm naturã corrumpuntur propter defectum alicuius calidi. cuius ratio est, quia oĩa quandã qualitatem habent, q̃ necesse est saluare si debeant viuere. quare ad corruptionem eiusdẽ necesse est ipsa corrumpi. sed animalia perfecta corrumpuntur propter defectum calidi in parte principali, vbi est principium substantię, s. anima propter participationẽ cuiusdam calidi, in quo inueniuntur viuere. ergo propter corruptionẽ eiusdẽ in eodẽ principio corrumpuntur. huiusmodi aũt principium est particula media, ad quã coniungũtur sursum & deorsum: & in plantis est medium radicis pro particula ipsius, s. trũci, quam prius Arist. nominauit dytiron. In animalibus habentibus sanguinem dicitur cor: in aliis proportionale. Tale autem principium in quibusdam multum inuenitur ſm virtutem. Et ideo vnum animal est plura virtute, in actu vnum tñ, sicut est vnum animal in actu. Et ideo aĩalia entoma multa habentia talia principia virtute, diuisa in multa viuunt. Et quædam etiam habentia sanguinem, quæ non optime constituta sunt nec multum vitalia, viuunt ablato corde: ita vt pars, quæ aufertur cum corde viuat: & sic animal. reliquæ autem partes inueniuntur moueri, puta pedes, & quibus pedes sunt coniuncti. Hoc autem accidit eis, quæ non sunt peroptime composita, & maxime vna sicut dictum est prius: & sunt similia quãtum ad hoc entomis. Secundo ibi.

Quædam animalia uiuunt ablato corde.

N. LEON.

Vita autem principium desinit ijs quæ id habent, cũ calidum illi coniunctum nõ refrigeratur. Nam, vt plerumq; dictum est ipsum à semet liquescit. Cum igitur ijs quidem pulmo, illis vero branchię obduruauerint, ob temporis longitudinem exsiccatis cum branchijs, tum pulmonibus, & in terrenam naturam deductis, eiusmodi certe partes, neq; mouere, neque attollere, aut contrahere possunt. cum autem id intenditur magis tandem exsiccatur ignis.

Principium autem vitæ deficit habentibus, cum non refrigeretur calidum communicans ipsi. quemadmodum enim dictum est frequenter contabescit ipsum à se ipso. Quando igitur his quidem pulmo; his autem branchiæ indurata fuerint propter temporis longitudinem: desiccatis his quidem branchiis: his autẽ pulmone, & factis terrestribus, non possunt has partes mouere, neq; eleuare, neque contrahere. tandem, facta intensione, marcescit ignis.

Assignat causam defectus calidi seu principiũ. Et primo proponit, scđo declarat. ibi {Propter quod & paruis} In prima dicit ꝙ primũ principium vitæ in animalibus, scilicet aĩa deficit propter defectum calidi: deficit aũt calidum, cum non refrigeretur, & ipsum, & cor in quo primo inuenitur: sicut .n. dictum est supra, calidum corrumpitur marcescendo propter hoc, ꝙ corrumpit humidum, qđ est subiectum ipsius. hoc autem fit propter defectum infrigidationis. Accidit aũt istę defectus sic, In habẽtibus enim pulmonẽ, pulmo est instrumentum respirationis, in non respirantibus branchiæ. cum igitur accidit ꝙ pulmo & branchiæ indurata fuerint propter longitudinem temporis, in quo consumitur humidum naturale ab ipso calido. In his quidem pulmo, in aliis brãchiæ. ita ꝙ sunt quasi terrestres: cum animalia non possunt istas paruas partes eleuare. Sunt .n. ineptę ad motum: & tunc facta quadã intensione calidi ad præsentiam, cito corrumpitur humidum naturæ, qđ erat subiectum illius, quo corrupto corrumpitur calidũ, & tunc accidit per consequens animalia mori. Et propter hoc videmus tales, cũ sunt propè mortẽ qđ letantur, & hoc est ꝙ calidum acuitur. Secundo ibi.

Lect. quarta de iuuẽtute et senectute.

N. LEON.

Quapropter leuibus senectuti superuenientibus morbis celeriter intereunt. cum enim exiguum sit calidum, cuius maxima pars in extenso vitæ spatio exhalauerit, si qua intensio membri facta fuerit, quamprimum extinguitur perinde ac parua exiguaq; in ipso existente flamma, quæ ob modicum extinguitur motum.

Propter quod & paruis passionibus aduenientibus in senectute, velociter moriuntur. Propter paucum enim esse calidum, velut plurimo euaporato in multitudine vitæ, si qua vtique molestia fiat particulę, cito extinguitur. Quemadmodum enim momentanea & parua in ipso flamma existente, propter paruum motum extinguitur.

Declarat, & diuiditur in duas, ſm ꝙ ex duobus declarat, & secunda. ibi {Et infirmitatum} Primo facit quod dictum est, secũdo infert corollarium. ibi {Propter quod & sine} In prima dicit ꝙ, quia mors accidit propter defectũ calidi naturalis, contingit ꝙ in senectute paruis existentibus passionibus moriũtur. & ratio huius est, quia in senectute viuentia modicum habent calidum. calidum .n. continue agit in humidũ ipsum consumendo: & quanto plus consumitur humidum, tanto calidum magis debilitatur, & quia in senectute, propter longitudinem temporis, humidum consumptum est, ideo calidum est paucum. Si igitur fiat aliqua parua molestia particulæ, quæ est instrumẽtum refrigerationis, statim moriuntur. paruo .n. existente calido, & momentaneo, propter modicũ contrarium corrumpitur. sicut videmus ꝙ parua flãma existẽs in humido propter paruum motum extinguitur. Secundo ibi.

In senectute existentes quare paruis passionibus affecti moriuntur.

N. LEON.

Quamobrem ea quę in senectute accidit mors dolore, vacat. cũ enim nulla illis violenta contingat passio, moriuntur. & omnino sine sensu illis animæ fit solutio.

Propter quod & sine tristitia est quæ in senectute mors. nulla enim violenta ipsis passione cõtingente moriuntur, sed insensibilis animæ absolutio fit omnino.

Infert corollarium. Et dicit ꝙ animalia in senectute modico facto motu cõtrario faciliter moriuntur: & propter hoc mors, quæ est in senectute, est sine tristitia. dolor enim accidit ex concursu contrarij, passionem violentam inferentis, & contra inclinationem. In morte autem tali

nulla

nulla fit passio violenta, nec cõtra inclinationem, & ideo sine dolore moriuntur, & omnino separatio animæ insensibilis. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Ex morbis præterea quicunque pulmonem asperum reddunt, aut annatis quibusdam, aut superfluitatibus noxijs, siue morbosæ caliditatis redundantia, vt in febribus, crebrũ faciunt anhelitum. quoniam pulmonem nequeunt bene sursum attollere, & deprimere, & cum denique illum amplius mouere non possunt, expirantes moriuntur.*

Et infirmitatum quæcunque faciunt pulmonem durum: aut nascentiis, aut superfluitatibus, aut caliditatis ægritudinalis excessu: quemadmodum in febribus spissum spiritum faciunt: propter non posse pulmonem longe tollere sursum et deprimere. Tandem autem quando non amplius potuerint mouere moriuntur expirantia.

Secũdam assignat rationem. Et dicit, q bene dictũ est, q defectus calidi & mors rationabiliter accidit ꝑpter durationẽ motus pulmonis vel branchiarũ: quia infirmitates quæcunq; faciunt pulmonẽ durum & etiã ineptũ ad motum, vel propter nascentias, vt sunt apostemata in quibus colligitur humidũ indigestum & grossum, aut ꝑpter superfluitatem humidi, aut calidi, sicut accidit in febribus accidẽtibus ex spiritu & humoribus grossis, quę cito mortem inducũt: quia pulmone vel branchijs induratis, & ineptis ad motum non possunt eleuari aut deprimi ad attractionem refrigerationis, hoc autẽ non facto non accidit refrigeratio, propter qđ calidũ suffocatur, & moriuntur, animalia expirantia. Iste enim est vltimus motus in ipsis.

Quæ faciant pulmonem durum.

N. LEON. *Generatio igitur est prima altricis animæ cum calore cõmunio, vita autem illius mansio.*

Generatio igitur est prima participatio in calido nutritiuæ animæ. Vita autem mansio huius.

Assignat rationẽ istorum. Et diuiditur in tres. Primo ponit definitionem generationis, secunda assignat rationẽ iuuentutis & senectutis. {Iuuentus autem est} Tertio assignat mortis definitionẽ. ibi {Mors autem} In prima intelligendum est q generatio dicitur dupliciter. Vno modo acquisitio formæ substantialis in materia, & ista est in instãti & indiuisibilis, quia id quod est indiuisibile est respectu formæ substantialis. Et quia ista inductio est finis alicuius motus, qui est alteratio, potest dici generatio tota illa transmutatio composita ex alteratione ipsa, & ex inductione illa. Et hoc modo definitur generatio in quarto Meteororum, cum dicitur, Generatio simplex & naturalis est permutatio ab his virtutibus cum habeat rationem, ex materia subiecta. Primo modo definitur hic s̃m q cõtracta est ad iuuẽtutem. Dicitur ergo q generatio est prima participatio nutritiuę animæ in calido sibi proportionali, & dicit bene {prima participatio} quia quod primo in materia inducitur est forma substantialis, & consequenter qualitates & dispositiones accidẽtales. & hoc dico naturá, non tempore. Vita aũt s̃m quam primo viuũt viuentia quę sunt hic, est permanentia huius partis animæ nutritiuæ cum calido sibi proportionali. Dicitur autem vita vno modo idem q anima, alio modo idem q existẽtia ipsius in corpore. tertio modo dicitur vita, operatio procedens ab ipsa anima. si vita sit idem q anima, sic vita non est permanentia formaliter, sed principium eius, si sit idem q existentia, sic est permanentia formaliter, & est definitio formalis. Si sit idem q operatio, sic est effectus existentiæ: & tunc datur definitio per posterius s̃m naturam, prius tamen quo ad nos. Secundo ibi.

Generatio duplex.

Generatio quid.

Vita quid.

Vita triplex.

N. LEON. *Iuuentus vero prima refrigeratricis partis incrementũ. Senectus autem eiusdem diminutio. Vigor vero horũ mediũ.*

Iuuentus autem est primæ refrigeratiuæ particulæ, augmentatio. Senectus autem huius decrementum, status autem horum medium.

Ponit rationem iuuentutis & senectutis. Et est intelligendũ, q omnia viuẽtia generantur sub imperfecta quãtitate: similiter sub imꝑfectis aliquibus dispositionibus, & ideo recipiunt alimentum, & digerunt illud, & conuertunt in substantiam, & augmentantur. Omne autem, qđ vadit de imperfecto ad perfectum habet tempus, in quo mouetur ad perfectionem: & tempus in quo mouetur ad non esse & corruptionem. &, cum inter duos motus contrarios cadat quies media, sicut probatur Octauo Phy. oportet q sit tempus medium, in quo nõ deficit, nec proficit, sed stat. In tempore profectus perficiuntur virtutes & dispositiones: in tempore defectus deficiunt: in tempore status, stant sub sensibili profectu. Status erit ergo ipse profectus virtutum. & ideo augmenti tempus dicitur iuuentus, defectus dicitur senectus: tempus autem in quo nec augetur nec deficit status absolute. Et manifestum est q in respirantibus quandiu perficiuntur & augmentantur, pars refrigeratiua augmentatur: cum autem deficit, & deficit illa particula. Et ideo Philosophus volẽs definire iuuentutem, definit eam per partem refrigeratiuam. Et dicit q iuuentus est augmentatio primæ particulæ refrigeratiuæ: senectus est decrementum illius particulæ. tunc autem dicitur status medium, in quo non deficit nec perficit. Tertio ibi.

Tex. cõ. 62

Augmenti tempus dicitur iuuentus: defectus dicitur senectus: tempus in quo nec augetur nec deficit dicitur status absolute.

Iuuentutis et senectutis definitio.

N. LEON. *Mors autem & corruptio, violenta quidem calidi est extinctio, & exsiccatio: interire nanque contingit propter vtrasque has causas.*

Mors autem & corruptio, violenta quidem calidi extinctio & marcor. corrumpetur autem vtique propter ambas has causas.

Assignat rationem mortis. Et primo mortis violentæ, secundo naturalis. ibi {Quæ autem scđm} In prima dicit q mors. violenta est extinctio calidi siue marcor. fit. n. mors propter vtranque causam. extinctio. n. calidi fit à frigido, & etiam extinguitur calidum, cum calidum in seipsum vnitur, & fortificatur intrĩ q subiectum propriũ corrumpit: quo corrupto calidum corrumpitur, & tunc accidit mors. extinguitur. n. calidum cum calidum in seipsum vnitur, & fortificatur marcescendo. Secundo ibi.

Mortis violentæ definitio.

N. LEON. *Quę vero est per naturam, eiusdem ipsius exsiccatio propter longitudinem temporis, & perfectionem effecta. & in stirpibus quidem ariditas, in animalibus autem mors appellatur. Cæterum ea quæ in senectute aduenit mors, partis exsiccatio est ob imbecillitatem refrigerãdi propter senium.*

Quæ autem secundum naturam, eiusdem huius marcefactio, propter longitudinem facta & perfectissima. Plantis quidem ariditas, in animalibus autem vocatur mors. Huius autem quæ quidem in senectute mors, marcedo est particulę propter impotentiam refrigerãdi ob senectutem.

Assignat rationem mortis naturalis, & dicit, q mors naturalis est marcefactio calidi propter longitudinem tẽporis facta, & perfectissima. calidum. n. continue agit in humidum naturale consumendo ipsum: consumendo autem humidum debilitat seipsum, & hoc fit paulatim. Sicut autem paulatim consumit humidum, sic paulatim debilitat seipsum. Per longitudinem autem temporis accidit quod totum consumat vel resoluat: & tunc marcescit calidum, & accidit marcefactio propter longitudinem. Et ista marcefactio dicitur ariditas in plantis, in animalibus autẽ mors naturalis. mors aũt animalis illa, quæ accidit in senectute est marcefactio calidi in parte refrigeratiua, propter

Mortis naturalis.

pter impotentiam refrigerandi, quæ accidit propter lon gitudinem temporis. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Quid igitur est generatio, & vita, & mors, & quas ob causas animalibus insunt, expositum est.*

Quid quidem igitur est generatio, & vita, & mors, & propter quas causas existunt in animalibus, dictum est.

Recapitulat. Et dicit, quòd dictum est quid est generatio, & quid est mors, & propter quas causas ista insunt animalibus. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Palamque ex ijs etiam est quam ob causam spirantibus quidem animalibus in humore strangulare contingit, piscibus autem in aere. Iis, etenim per aquam fit refrigeratio, illis vero per aerē: quibus vtraq; priuātur dū loca cōmutant.*

Palam autem ex his, & propter quam causam respirantibus quidē animalibus suffocari accidit in humido, piscibus autem in aerem. Hic quidem n. per aquam refrigeratio fit, his aūt per aerem: quorū vtroq; priuātur permutantia loca.

Infert ex iis corollarium. Et primo ponit ipsum, secundo repetit quod dixit de causa infrigidationis cum dicit. {Causa itaque motus} In prima dicit, ꝙ manifestum est ex prædictis propter quā causam animalia respirantia suffocantur in humido, & propter quam causam pisces suffocantur in aere: quia respirantibus fit infrigidatio per aerē, piscibus aūt per aquam. Cum autem respirantia ponuntur in aquā pisces in aere, nullum illorum habet vnde fiat ei infrigidatio sufficiens: & ideo propter defectum infrigidationis moriuntur, & suffocantur. Secundo ibi.

N. LEON. *Causa quinetiam motionis alijs quidem branchiarū, alijs vero pulmonis, quibus elatis & depressis, alia quidem expirant & inspirant, alia vero aquam recipiunt & eiectant. Constitutio quinetiam ipsius instrumenti hoc se habet modo.*

Causa itaque motus his quidem branchiarum, his autem pulmonis: quibus eleuatis & depositis hac quidem & expirant & inspirant: hęc autem suscipiunt humidum & emittunt. Adhuc autem consistentia organi, hunc habet modū.

Recolligit quod dictum est de causa infrigidationis. Et dicit, ꝙ manifestum est ex dictis, ꝙ causa infrigidationis animalibus est motus branchiarum in habentibus brāchias; & motus pulmonis in habentibus pulmonem. pulmone. n. eleuato, habentia ipsum inspirant: depresso autem ipso expirant. similiter eleuatis branchiis suscipiunt aquam pisces, depressis emittunt. Item, manifestum est quòd natura & subsistentia organi hunc habent modum, qui dictus est.

LECTIO XVIII.

De Saltu, Pulsu, ac Respiratione. cordi accidentibus manifestibus male dicuntur.

N. LEON. *Tria autem sunt quæ cordi accidunt, quæ eandem videntur habere naturam, cum tamen non habeant, palpitatio, pulsus, & spiratio.*

Tria autem sunt accidentia circa cor, quæ videntur eandem naturam habere. habent autem non eandē, saltus, & pulsus, & respiratio.

Postquam Philosophus ostendit causam infrigidationis in animalibus, in parte ista redit ad declarandum modum qualiter infrigidatio fit, Et, qua infrigidatio accidit propter motum cordis vel alicuius particulę iuxta cor, assignat causam motuum accidentium vniuersaliter circa cor. Et prio ponit, secundo assignat causam. ibi {Saltus}

Propter quid accidat infrigidatio. Tria sunt ac cidentia circa cor.

In prima dicit ꝙ tria sunt accidentia circa cor, quæ videtur habere eandem naturam, tamen non habent. Illa tria accidentia sunt motus saltus, & motus pulsus, & respiratio. Videntur autem ista habere eandem naturam, quia fiunt per motum eleuationis, & depressionis, non tū habent quia fiunt à diuersis causis. Item saltus cordis innaturalis est, alij duo motus sunt naturales. Et potest sumi sufficientia eorum, quia motus accidens circa cor. aut est naturalis, aut innaturalis. si innaturalis sit, est motus saltus: si naturalis aut est secundum locum, & sic est motus pulsus: aut alteratio, & sic est motus refrigerationis. Secundo ibi.

N. LEON. *Et palpitatio quidem est impulsus calidi quod in illo est, ob excrementitiam refrigerationem, vel colliquatricem: vt in morbo, qui appellatur spasmos: & in alijs etiam aegritudinibus, necnon in timoribus.*

Saltus quidem igitur est constrictio calidi, quod in ipso propter refrigerationem superfluam, aut tabefactiuam, vtputa infirmitate, quæ vocatur spasmos, & in alys infirmitatibus, & timoribus.

Dat causas istorum motuū, & diuiditur in partes tres, In prima dicit causam saltus cordis. In secūda dat causam motus pulsus. ibi {Accidens aūt} tertio dat causam respirationis. ibi {Respiratio} Prima in duas. Primo ponit causam, secundo manifestat eam. ibi {Etenim mentes} In prima intelligendum ꝙ cum vnum contrariorum circundatur à contrario suo vnitur in seipsum, & fortificatur: sicut videmus de exhalatione inclusa in ventre nubis, ꝙ coartata à frigido circunstante vnitur in seipsam, & fortificatur. Item vnum contrarium nititur repellere contrarium. Vnde videmus ꝙ illa exhalatione inclusa in nube multa percussione nubem percutit, & scindit eam. Modo ita est ꝙ in corde est caliditas. & ideo cum calidum cordis circunstatur à frigido, & congregatur in minorem locum nititur repellere frigidum. Dicit ergo ꝙ saltus cordis nō est aliud ꝙ constrictio calidi existentis in corde. & hoc propter refrigerationem superfluam, aut mortificatiuam. Et est intelligendum ꝙ saltus non est cōstrictio formaliter. vnde in definitione ista ponit subiectum saltus & dispositionem propriam, & causam efficientem. subiectum saltus est calidum cordis. propria dispositio est cōstrictio ipsius, efficiens est frigidum superfluum, vel calefactiuū, vel mortificatiuum, sicut si accidit in infirmitate, quæ dicitur spasmos, quæ accidit propter constrictionem vel repletionem neruorum. frigidum enim habet exiccare, sicut apparet in terra. Quia enim summe frigida, sicca est. Similiter accidit in aliis infirmitatibus, & in timoribus. Secundo ibi.

Contrarium cum à suo contrario circundatur, vnitur in seipsum & fortificatur.

Saltus cordis quid.

Spasmos propter quod accidat.

N. LEON. *Etenim qui metuunt supernis frigescunt partibus calidū autem refugiens & contractum motum efficit in angustum adeo aliquando compulsum, vt extinguantur animalia & intereant propter metum: & propter morbosam aegritudinem.*

Etenim timentes infrigidantur secundum superiora. Calidum autem fugiens, & contractum facit saltum in paruum constrictum: ita vt aliquando extinguantur animalia & moriantur propter timorem & propter passionē aegritudinalem.

Manifestat causam. Et dicit ꝙ timentes infrigidatur in partibus exterioribus. timor. n. non est aliud ꝙ transla tio causata ex comprehensione mali futuri corrumpentis, vel corrūpentis. Et ideo contingit ꝙ in timentibus calidum

Timoris causa quæ sit.

dum à partibus exterioribus reuocatur ad interius à frigido propellente. Vnde quãdoq; cõtingit eis ventris diſſolutio, & ꝗ mingunt. Calidum autem ſic conſtrictum à frigido in paruum locum facit, quendam ſaltum in partibus inferioribus. Et contingit aliquando ita conſtringi calidum: quando.ſ. frigidum fuerit excellens, ita vt calidũ ſemper expellat & non propellatur ab ipſo quòd extinguitur calidum: quo extincto moriuntur animalia. contingit etiam hoc propter paſsionem ægritudinis calidum repelli, & extingui, & quòd moriantur tunc. Deinde cum dicit.

Moriuntur animalia aliquando propter timorẽ.

N. LEON. *Pulſus vero qui cordi accidit, quem ſemper & continuo efficere videtur, ſimilis eſt apoſtematibus cum motum cũ dolore faciunt, quoniam præter naturam ſanguinis eſt commutatio. Fit autem donec concoctus in purem tranſeat. ſimilis nanque feruori iſthæc eſt paſſio. Feruor enim fit humido à calidi vi in vaporem conuerſo: effertur autem: quoniã maior efficitur tumor. Quies autem in apoſtematibus ſi quidem non diffluentur. craſſiori facto humore eſt putredo. in feruore vero cum à continenti fit effuſio.*

Accidens autem pulſatio cordis quoniam ſemper videtur faciens continue, ſimilis naſcentis eſt, quæ faciunt motum cum dolore propter præter naturam eſſe ſanguini permutationem. fit autem vſquequo vtique ſanies fiat digeſtus. eſt autem ſimilis bullitioni hæc paſſio. bullitio autem fit ſpumoſo facto humido à calido. eleuatur enim propter ampliorem fieri molem. quies autem in naſcentiis quidem ſi non expirauerit ſpiſſioris facti humidi putrefactio. bullitionis autem excidentia per horizontes.

Aſsignat cauſam motus pulſus. Et declarat in ſimili. Et primo facit hoc, ſecundo recapitulat. ibi {Reſaltatio} Adhuc circa primũ duo facit. Primo ponit ſimile, ſecũdo adaptat ad propoſitum. ibi {In corde autem} In prima dicit quòd motus pulſus cordis, qui cordi accidit & fit continue aſsimilatur motui naſcentiarum. Fiunt autem naſcentiæ ex congregatione humidi indigeſti: quę quidẽ fit vel propter oppilationem, vel propter ſuperfluitatem, vel propter cauſam attrahentem ad locum aliquem illud humidum. cum autem illud humidum groſſum, & indigeſtum eſt congregatum, calor naturalis agit in illud humidum digerendo & reſoluendo aliquid de illo in ſpiritum: ille vero ſpiritus pulſat ad exterius, deinde ingreditur ad interius. iſtæ autem motus eſt cum dolore. & cauſa huius eſt, quia tũ hic motus ſanguinis præter naturam cum ſenſu eiuſdem. durat autem motus donec ſanguis fuerit digeſtus & conuerſus in ſaniem. Similiter ille motus ſimilis eſt bullitioni. fit autẽ bullitio quando calidum agit in humidum, & reſoluit in ſpiritum, qui mouetur ad exterius. ſpiritus enim ille mouetur, qui appetit maiorem locum. Motus autem qui fit in apoſtematibus duobus modis ceſſat. vnomodo per expirationem, quando humidum non eſt viſcoſum, & partes ille in quibus eſt apoſtema ſunt raræ, & calidum eſt potens reſoluere, tunc expiratur tota materia, & ceſſat motus apoſtematis. Alio modo ceſſat motus ille, ſi humidum ſit groſſum & viſcoſum non potens reſolui, quando humidum conuerſum eſt in ſaniem. Motus autem bullitionis ceſſat quãdo humidum eſt eleuatum vſque ad orificium vaſis. Secundo ibi.

Motus qui fit i apoſtematibus duobus modis ceſſat.

N. LEON. *In corde autem humiditatis tumor ob caliditatem, quæ ex alimento ſemper accedit, pulſum facit, quę vltimũ cordis eleuat tunicam: & hoc ſemper fit & continue. ſemper enim & continuo confluit humidum, ex quo ſanguinis fit natura. cuius prima in corde eſt origo. Palam autem, id eſt in illius generationis initio. nõdum enim diſtinctis venis ſanguinem habens cernitur.*

In corde autem ſemper accidentis humidi ex alimento per caliditatem tumefactio facit pulſum eleuata ad vltimã tunicam cordis, & hoc ſemper fit continue. Affluit enim ſemper humidum ex quo fit ſanguinis natura: primo enim in corde fit. Palam autem in generatione à principio. nondum enim diſtinctis venis, videtur habere ſanguinem.

Adaptat per ſimile ad propoſitum. Et primo facit hoc ſecundo aſsignat cauſas proprietatum cõtrahentium motum cordis, ibi {Et propter hoc} In prima eſt intelligendum quòd in corde eſt calor naturalis, vt probatum eſt ſupra, Item, neceſſarium eſt recipere alimentum continue, & calidum agit in alimentum ſubtiliando, & ipſum ſubtiliatum facit quendam tumorem. Dicit igitur quòd calidum cordis, agens in alimentum, continue adueniens rarificat ipſum, & etiam reſoluit: alimentum autem rarefactum & purificatum tumefactionem inducit. hunc autem motum facit pulſus in corde. humidum enim tumefactum eleuatur vſque ad vltimam tunicam cordis, & facit motum dilationis. Non potens autem vlterius ꝓgredi redit ad interius: ſed facta aliqua reſolutione, fit motus conſtrictionis. Et hoc fit continue per totam vitam animalis: quia alimentum aduenit continue, ex quo fit ſanguinis natura in ipſo corde principaliter. Quod poteſt eſſe manifeſtum conſyderanti generationem, quæ fit à principio. Cum enim non ſunt venæ diſtinctæ, nec membra formata, apparet ſanguis in eo: & calidum naturale continue agit in ipſum rarefaciendo: rarefactio autem eſt cauſa motus pulſus, & ideo continuæ fit per totam vitam animalis talis motus. Eſt autem intelligendum quòd calidum alterans alimentum in corde, non poteſt eſſe cauſa principalis motus cordis, & ratio huius eſt, quia motus cordis eſt per ſe animalis cauſa: quia motus cordis non eſt per accidens, ſed per ſe. ſed calidum non poteſt eſſe cauſa per ſe: calidi enim eſt alterare, ſubtilare, reſoluere, ad quæ ſequitur motus: quare calidum non poteſt eſſe cauſa principalis cordis motus. Præterea, quod fit à motu cordis non poteſt eſſe cauſa motus cordis; quia idem eſſet cauſa ſuiipſius, quod eſt impoſsibile: quia motus cordis eſt cauſa caliditatis, augmentatur enim calidum propter motum cordis, quare calidum non poteſt eſſe cauſa principalis motus cordis, Item, motus primus in animali eſt motus cordis; hoc ergo oportet eſſe à cauſa prima & per ſe. Hoc non eſt calidum, nec ſua actio: ſua enim actio eſt alteratio, quæ præſupponit alium motum. Et ideo dicendum eſt quòd motus cordis per ſe fit à forma animalis habentis cor. Et ratio huius eſt, quia principalis operatio animalis debet attribui principali agenti, ſed principalis operatio in animali eſt motus cordis; quare debet eſſe à cauſa principali in animali, hoc eſt ab anima. Anima igitur eſt cauſa principalis motus cordis. Vnde ſicut mixtis inanimatis debetur aliquis motus, & etiam ſimplicibus elementis: & ferro debetur motus, quo mouetur ad magnetem, ita animali. Vnde animali habenti perfectum cor debetur aliquis motus. hic autem eſt motus cordis, & quamuis anima ſit cauſa principalis iſtius motus, tamen anima agit iſtum motum mediante calido. ſicut enim ignis calefacit formam ſuam, tamen mediante caliditate, ita anima mouet cor, tamen mediãte calido, anima igitur ſenſitiua cauſa eſt iſtius motus,

Ratio prima quòd calidum alterans non ſit cauſa principalis motus cordis.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Motus cordis per ſe fit à forma animalis habẽtis cor.

tus, & cauſa principalis: & calidum eſt ſecundariæ, & ſicut inſtrumentum. Secundo ibi.

N. LEON. *Et eam ob cauſam adoleſcentibus ſalit magiſquam ſenioribus: ſit enim iunioribus amplior exhalatio.*

Et propter hoc pulſat magis iunioribus quam ſenioribus: ſit enim exhalatio amplior iunioribus.

Aſsignat cauſas quarundam actionum, & reddit cauſam duorum. Et ſecundum diuiditur in duas. Primo reddit cauſam primi, ſecundo ſecundi. ibi {Et pulſant} In prima dicit, Ita dictum eſt ꝙ calidum ſubtilans alimentum cauſa eſt motus cordis, & propter hoc maior & fortior eſt motus pulſus in iunioribus quàm in ſenioribus. & cauſa huius eſt, quia in iunioribus calidum maius eſt quàm in ſenibus: & quia maius eſt plus eleuatur de ſpiritu ſeu exhalatione, quæ ſunt cauſa motus cordis: & ideo fortior eſt motus pulſus in iuuenibus, quàm in ſenibus. Et ideo bene. Medici per pulſum iudicant de calido. & de diſpoſitionibus cordis. Secundo ibi.

Quare motus pulſus fortior ſit in iunioribus quam in ſenioribus.

N. LEON. *Et omnes pulſant venæ, & mutuo ad ſe inuicem, quoniam ex corde pendent. mouet autem ſemper cor: quare & illa ſemper, & ſimul inuicem, cum mouet.*

Et pulſant venæ omnes, & ſimul inuicem propter ortas eſſe omnes à corde. Mouet autem ſemper. Quare & illæ ſemper, & ſimul inuicem, quando mouet.

Reddit cauſam ſecundi. Et dicit quòd, quia motus cordis fit in eo propter reſolutionem ſpiritus ex alimẽto moto vſque ad tunicam exteriorem, accidit omnes venas moueri: quia omnes venæ ortum habent ex corde; mouetur autem pars ſuperior cordis, ex qua venæ ortum habent. quare venæ mouentur ſimul quando illa pars mouetur. vnde pulſus eſt humidi nutrimentalis purificatio, & eſt definitio materialis. Deinde cum dicit.

Pulſus quid.

N. LEON. *Reſaltatio igitur eſt repulſus ad frigidi cõpulſum factus: pulſus autem humidi excalfacti in ſpiritum conuerſio.*

Reſaltatio quidem igitur eſt facta obuiatio ad frigidi conſtrictionem. Pulſatio aũt, humidi calefecti ſpiritificatio.

Recapitulat. Et dicit ꝙ manifeſtum eſt, quod motus ſaltus ſit obuiatio calidi quæ fit propter conſtrictionem factam à frigido. Motus autem pulſus fit, quia generatur ſpiritus ex humido calefacto, qui motus ad exteriorem tunicam cordis, cauſat motum. Deinde cum dicit.

Motus pulſus & ſaltus quõ fiant.

N. LEON. *Reſpiratio autem fit cum augeſcit calidum, vbi altricis animæ eſt principium: nanque vt alia alimento indigent, ſic & illud, & quidem magis quam alia. Id nanque alijs vt alantur eſt cauſa. Neceſſe igitur eſt, cum maius efficitur, inſtrumentum attollere. Exiſtimare enim oportet inſtrumenti illius habitum follibus ſimilem, qui in ærarijs officinis. haud enim multum diſtat quin pulmo & cor tali conſtent figura. bifidus enim eſſe debet, quoniam in medio virtutis naturalis altricem vim eſſe oportet.*

Reſpiratio autem fit augmentato calido, in quo principium nutritiuum. Quemadmodum enim & alia indigent alimẽto, ita & illud, & alijs magis. etenim aliis illud alimẽti cauſa eſt. Neceſſe itaque amplius factum eleuare organum. Oportet autem exiſtimare conſiſtentiam organi ſimilẽ eſſe follibus, qui in ærarijs. nõ longe. n. neq; pulmo, neq; cor ad ſuſcipere figuram talem: duplum autẽ eſſe quod tale. oportet enim in medio eſſe nutritiuum naturalis virtutis.

Dat modum reſpirationis. Et diuiditur in duas. Primo dat modum reſpirationis in reſpirantibus, ſecundo in non reſpirantibus. ibi {Eodem autem modo} Adhuc prima in duas. Primo dat modum reſpirationis in reſpirantibus abſolute, ſecundo in habentibus pulmonem habentem multum ſanguinem. ibi {Et maxime habentibus} Primo aſsignat modum motus inſpirationis, ſecundo modum expirationis. ibi {Quemadmodum} Prima in tres. Primo oſtendit modũ, ſecundum quem neceſſarium eſt moueri pulmonem, ſecundo quomodo illo eleuato & dilatato neceſſarium eſt pectus moueri. ibi {Eleuato autem} tertio quõ pectore eleuato attrahitur aer. ibi {Eleuato autẽ} In prima dicit ꝙ motus reſpirationis propter fit augmentationem calidi ex humido in illa parte, in qua eſt primum principium nutritiuæ partis animæ. ſicut enim aliæ partes indigent nutrimento, ſimiliter & cor: & plus quia cor eſt cauſa alimenti alijs. Ex corde enim mittitur ſanguis ad cætera membra, ex quo nutriuntur. & ideo cor cauſa eſt alimenti aliis. ergo ipſum nutritur, & magis. Sed calidum augmentatum eleuat organum reſpirationis. nam cum calidum augmentatum eſt mouetur cor per dilatationem, pulmo autem colligationem habet ad cor, & ideo augmentato calido eleuatur pulmo. Exiſtimandum autem eſt pulmonem eſſe ſimilem follibus, nec multum diſtat figura ipſius à figura follium: niſi, quòd in pulmone apparet figura follis duplicata, propter duas partes ipſius. eleuatur igitur pulmo amplior & maior factus per naturam calidi. quod neceſſe eſt eſſe cum primo principio nutritiuo, quod exiſtit in medio ipſius animalis. Secundo ibi.

Motus reſpirationis quomodo fiat.

Pulmonis figura quæ ſit.

N. LEON. *Attollitur ergo maius factum: illo autem elato circuntectam eum partem attolli neceſſe eſt: quod ſanè ſpirantes facere videntur. Attollunt enim pectus, quoniam in illo exiſtens partis huiuſce principium, id ipſum facit.*

Eleuatur quidem igitur maius factum. eleuato autem neceſſarium eſt eleuari, & continentem ipſam particulam. quod quidem videntur facere reſpirantes. eleuant enim pectus propter ea quod principium exiſtens in ipſo huius particulæ, idem hoc facit.

Oſtendit quomodo pulmone eleuato & dilatato neceſſarium moueri pectus. Et dicit quòd cùm pulmo eleuatur, oportet quòd illa particula, quæ ipſum continent ſcilicet pectus eleuetur. Et iſtud apparet in reſpirantibus. videmus enim quòd reſpirant & eleuant pectus. & cauſa huius eſt calidum, quod mouet pulmonem, cum enim pulmo mouetur, cõtingit partes propinquas moueri, ideo pectus mouetur. Principium enim huius mouetur eſt intus ſub pectore. Deinde cum dicit.

Eleuato pulmone eleuatur pectus.

N. LEON. *Elato enim tanquam in folles, aerem extrinſecus admittere neceſſe eſt: qui, cum frigidus ſit, & refrigerandi uim habeat, ignis ſane exuperantiam reſtinguit.*

Eleuato enim quemadmodum in folles, neceſſarium eſt intrare aerem, qui deforis, & frigidum exiſtentem, & refrigerantem, extinguere exceſſum ignis.

Oſtendit quomodo pectore eleuato neceſſarium eſt intrare aerem, & dicit, quòd ſicut videmus in follibus quòd ipſis eleuatis neceſſarium eſt aerem intrare, ita pectore eleuato neceſſarium eſt aerem intrare. Et ratio huius eſt, quia pulmo poroſus eſt: ideo multas vacuitates habet. cum igitur eleuatur oportet aerem ſubintrare, aliter eſſet ponere vacuum, quod eſſet impoſsibile. Intrat autem aer frigidus, qui propter frigiditatem ſuam mitigat exceſſum caliditatis. Deinde cum dicit.

N. LEON. *Et quemadmodum illo excrescente hac attollebat, pars, sic decrescente considere necesse est: qua depressa ingreßum vicissim aerem exire cogit: qui ingrediens quidem frigidus est, exiens vero calidus propter calidi contactum, quod in hac consistit parte.*

Quemadmodum autem crescente eleuabatur hac particula: & decrescente, necessarium demittere: & dimisso exire aerem, qui ingressus fuit iterum ingredientem quidem frigidum, exeuntem autem calidum, propter tactum calidi existentis in particula hac.

Assignat modum motus expirationis. Et dicit, quòd sicut, cum augmentabatur calidum eleuabatur pulmo: & depresso calido deprimebatur, ita necessarium est depresso calido ex pulmone, aerem exire, sicut eleuato subintrat. Item necessarium est intrare aerem frigidum: quia aer inspiratus calefactus est propter caliditatem cordis. Deinde cum dicit.

N. LEON. *In illisque præcipue, quæ sanguine refertum habent pulmonem. In multas nanque quasi canalium incidere fistulas necesse est, quæ in pulmone sunt: quartum penes vnamquamque extenduntur venæ, vt vniuersus sanè videatur esse pulmo sanguine plenus.*

Et maxime habentibus pulmonem sanguinem habentem. in multas enim velut cannales & concauitates incidere eas quæ in pulmone: quarum iuxta quamcunque protensa sunt venæ, vt videatur totus pulmo esse plenus sanguine.

Respiratio maxime necessaria est in habentibus pulmonem multi sanguinis.

Ostendit modum respirationis in habentibus multum sanguinem. & intendit dare causam, quare illa magis indigent respiratione. Et primo facit hoc, secundo infert corollarium. ibi {Vocatur autem} In prima dicit quòd respiratio maxime necessaria est in habentibus pulmonem, habentem multum sanguinem. Et ratio huius est, quia concauitates pulmonis habent quasdam cannales, & iuxta illas sunt multæ venæ, ita quòd pulmo totus plenus est venis: venæ autem sunt vasa sanguinis: nec sunt sine sanguine. quare manifestum est quòd in talibus totus pulmo plenus est, sanguine. si plenus sanguine, maximam caliditatem habet: sed quæ maximam caliditatem habent maxime indigent respiratione: quare manifestum est, quòd in talibus animalibus respiratio est maxime necessaria. Secundo ibi.

N. LEON. *Et aeris quidem ingressus, spiratio vocatur: egressus autem exspiratio.*

Vocatur quidem autem ingressus aeris respiratio: exitus autem exspiratio.

Exspiratio & inspiratio quid significent.

Infert duo corollaria. secundum ibi {Et semper} In prima dicit quod sunt duo motus contrarij, vno aer attrahitur, alio expellitur. Prius vocatur inspiratio. Secundus expiratio. Secundo ibi.

N. LEON. *Et semper id continuoque fit quo ad viuit animal, moueritque id continuo. Ea propter inspiratione & exspiratio ne ipsa consistit vita.*

Et semper vtique hoc fit continue quamdiu vtique viuit, & mouetur hæc particula continue. Et propter hoc in inspirare & expirare est viuere.

Infert secundum corollarium, & dicit, quòd necessarium est animalia quamdiu viuunt, & moueatur hæc particula, respirare. Et ideò in talibus animalibus vita existit in respirando, & inspirando aerem. Deinde cum dicit.

Eodem etiam modo piscibus branchiarum fit motus. Cum enim calidum, quod in sanguine est, attollitur partium ministerio branchiæ efferuntur, & illabitur aqua: quæ simul ac per meatus ad cor descenderit, & ipsum refrigerauit. & considunt, & aquam emittunt. cum autem id quod in corde est semper attollatur, denuo semper recipit refrigerationem. N. LEON.

Eodem autem modo & piscibus motus fit branchiarum. Eleuato quidem enim calido, quod in sanguine per partes, eleuantur & branchia, & pertransit aqua. Descendente autem ad cor per poros & refrigerante, demittuntur: & emittunt aquam semper autem eleuato eo quod in corde, semper suscipit iterum refrigerans.

Dat modum respirationis in non respirantibus. Et primo facit hoc, secundo recapitulat. ibi {De vita quidem adhuc} Circa primum duo facit. Primo enim facit quod dictum est, secundo infert corollarium. ibi {Propter quod} In prima dicit quòd eodem modo fit infrigidatio in piscibus sicut in habentibus pulmonem. sicut enim in illis fit infrigidatio per motum eleuationis & depressionis pulmonis, similiter in piscibus fit infrigidatio per eleuationem & depressionem branchiarum. cum enim calidum in piscibus augmentatur, ipso eleuato per partes superiores coniunctas, eleuantur branchiæ: & tunc subintrat aqua & refrigerat calorem cordis. Cum autem aqua descendit per poros ad interius, infrigidat, & calidum mouetur ad interius, & deprimuntur branchiæ & exit aqua. semper enim calidum quod est in corde cum eleuatur, suscipitur aqua, quæ refrigerat calorem cordis. Secundo ibi.

Infrigidatio eodē modo fit in piscibus & in habentibus pulmonem.

Quamobrem vt illis in respirando vita & interitus est terminus, sic ijs in humore recipiendo. N. LEON.

Propter quod & illis eius quod viuere & non viuere finis est in respirare, & his suscipere humidum.

Infert corollarium. Et dicit, quòd quia quamdiu viuunt animalia habentia pulmonem respirant & expirant, finis & causa eius quæ est viuere & non viuere, consistit in respirare & non respirare. Similiter in habentibus branchias finis & terminus eius, quod est viuere & non viuere, est in suscipere humidum vel aquam & non suscipere. Deinde cum dicit.

Viuere et non viuere in habētibus pulmonem consistit in respirare et non respirare.

Et de vita quidem & morte: & de ijs, quę huic cognata sunt disquisitioni, ferè omnibus dictum est. N. LEON.

De vita quidem igitur & morte: & de cognatis huius speculationis, ferè dictum est de omnibus.

Recapitulat. Et dicit quòd dictum est de vita & morte: dictum est etiam de alijs, quæ conuenientiam habent & proportionem ad mortem & vitam ferè.

ARISTOTELIS LIBRI DE SANITATE, ET MORBO INITIVM.

De sanitate vero, morboque non solum Medici, sed & naturalis est causas quadamtenus dicere. Quatenus vero hi differant, & quatenus diuersa contemplētur latere non oportet. Equidem quod confinis sit quodamtenus hæc Medici, naturalisque tractatio, & id quod efficitur testatur. Nam & Medici quicunque diserti ac diligentiores de natura dicunt. & principia inde sumere dignantur; & inter eos, qui de natura tractant, elegantissimi ferè vsque ad medicinalia principia desinunt.

Reliqua desiderantur.

Libros de Bona, ac Mala Fortuna, & de Causis Aristoteli adscriptos, quanquam in huius voluminis alijs impressionibus legerentur, nos tamen nō sine ratione his addendos minime iudicauimus. Nam librum de Bona, & Mala Fortuna e Secundo Magnorum moralium totum fere descriptum esse legentibus constat: de causis vero ex his, quę in eo traduntur, Metaphysicę potius speculationis esse apertum est. Ne igitur studiosi hoc commodo se priuatos existiment, vtrique (vbi reliqua edemus commentaria D. Thomę quę propediem emendatiora dabimus) suis locis appositi legentur. Libellum enim de Bona, ac Mala Fortuna Ethicorum libris; Opus vero de Causis libris Metaphysicorum ab eodem expositis in noua illorum nostra editione addemus.

SANCTI THOMAE AQVINATIS ORDINIS PRAEDICATORVM.

De Motu cordis. Opus. XXXV.

In quo primo, An naturalis vel violentus eius sit motus ex aliorum sententijs inquiritur. hinc determinata veritate, diluuntur quæ contra ipsam apparenter adducta fuerunt argumenta.

QVIA omne quod mouetur necesse est habere motorem, dubitabile videtur quid moueat cor: & qualis sit eius motus. Non enim videtur eius motus esse ab anima. ab anima enim nutritiua non mouetur: quia animæ nutritiuæ operationes sunt generare, alimento vti, & augmentatio, & diminutio: quorum nullum motus cordis esse videtur. Hęc etiam anima plantis inest. Motus autem cordis animalium proprius est. Non etiam animæ sensitiuæ motus esse videtur, nec intellectiuæ: quia intellectus & sensus non mouent nisi mediante appetitu. Motus autem cordis inuoluntarius est. Sed nec naturalis esse videtur, cum sit ad contrarias partes. componitur enim ex pulsu & tractu: motus autem naturalis ad vnam partem est: vt ignis mouetur tantum sursum, & terra deorsum: dicere autem motum cordis esse violentum est omnino extra rationem. Manifeste enim hoc motu subtracto subtrahitur siue moritur animal, cum tamen nullum violentum conseruet naturam. videtur autem hic motus maxime naturalis esse, cum vita animalis & hic motus se inseparabiliter consequantur. Dicunt autem quidam hunc motum naturalem esse non ab aliqua particulari natura animali intrinseca, sed ab aliqua natura est vniuersali, vel ab intelligentia, sed hoc ridiculum est. In omnibus enim rebus naturalibus propriæ passiones alicuius generis vel speciei aliquod principium intrinsecum consequuntur: naturalia enim sunt, quorum principium motus in ipsis est. Nihil autem proprium magis est animalibus, quàm motus cordis: quo cessante perit eorum vita: sequitur igitur inesse ipsis animalibus aliquod principium talis motus. Adhuc, si aliqui motus in corporibus inferioribus ex natura vniuersali causentur non semper eis adsunt, sicut in fluxu & refluxu maris patet, qui sequuntur motum Lunæ, & secundum ipsam variantur: motus autem cordis semper adest animali: non est ergo à causa separata tantum, sed ab aliquo intrinseco principio. Dicunt autem alij principium huius motus in animali esse calorem, qui per spiritum generatus mouet cor: sed hoc irrationabile est. Illud enim quod est in aliqua re principalius, oportet esse causam: principalius autem in animali videtur esse motu cordis, & magis contemporaneum vitæ quàm quæuis alteratio secundum calorem, non ergo alteratio secundum calorem est causa motus cordis, sed potius econtra, motus cordis est causa talis alterationis. Vnde Philosophus, in libro de Motu animalium dicit: oportet quod futurum est mouere non alteratione tale esse. Item animal perfectum, quod est mouens seipsum, maxime accedit ad similitudinem totius vniuersi. Vnde & homo, qui est perfectissimus animalium, dicitur à quibusdam minor mundus: In vniuerso autem primus motus est motus localis, qui est causa alterationis & aliorum motuum: vnde & in animali magis videtur motus localis esse alterationis principiũ quàm econtra: vnde & Philosophus in Octauo Physico. hanc similitudinem sequens dicit, quòd motus est vt vita quædam natura existentibus omnibus. Adhuc quod est per se prius est eo quod est per accidens: primus autem motus animalis est motus cordis: calor autem non mouet localiter nisi per accidens. per se enim caloris est alterare, per accidens autem mouere secundum locum, Ridiculum igitur est dicere quòd calor sit principium motus cordis, sed oportet ei assignare causam, quæ per se possit esse principium motus localis. Principium ergo huius considerationis hinc oportet accipere: quòd sicut Philosophus dicit in Octauo Phy. quorumcunque principium motus in seipsis est, hoc natura dicimus moueri: vnde animal quidem totum natura seipsum mouet: corpus autem eius contingit & natura, & extra naturam moueri: differt enim secundum qualem motum quod mouetur eueniat, & ex quali elemento consistet. Cum enim animal mouetur deorsum est quidem motus naturalis & toti animali, & corpori: eo quod in corpore animalis elementum graue prædominatur, cuius natura est moueri deorsum. Cum autem animal mouetur sursum est quidem motus naturalis animali: quia est à principio eius intrinseco, quod est anima, non tamen est naturalis corpori graui vnde & magis fatigatur animal in hoc motu.

Motus autem secundum locum in animalibus causatur appetitu & apprehensione sensitiua vel intellectiua, ut philosophus docet in Tertio de Anima. In aliis igitur animalibus totus processus motus naturalis est. Non enim agunt à proposito, sed à natura, Naturaliter enim hirũdo facit nidum, & aranea telam: solius autem hominis est à proposito operari, & non à natura: sed tamen cuiuslibet operationis suæ principium naturale est. licet enim conclusiones scientiatum speculatiuarum & practicarum naturaliter sciat, sed ratiocinãdo inueniat: prima tñ principia indemonstrabilia sunt ei naturaliter nota, ex quibus ad alia scienda procedat. Similiter ex parte appetitus, appetere vltimum finem, qui est felicitas hominis, est homini naturale, & fugere miseria: sed appetere alia non est ei naturale: sed ex appetitu vltimi finis procedit in appetitum aliorum. Sic enim est finis in appetibilibus, sicut principium indemonstrabile in intellectualibus, vt dicitur Secundo Phy. Sic ergo cum motus omnium aliorum membrorum ex motu cordis causetur, vt probat Philosophus in libro de Motu animalium: motus quidem alij possunt esse voluntarij, sed primus motus qui est cordis, est naturalis. Oportet autem consyderare quòd motu, sursum est naturalis. igni, eo quòd consequitur formam eius. Vnde & generans, quod dat formam est per se mouens s'm locum. sicut autem formã elementi consequitur aliquis motus naturalis sic, nihil prohibet alias formas sequi alios motus naturales. videmus enim quòd ferrũ naturaliter mouetur ad magnetem, qui tamen motus non est ei naturalis secundum rationem grauis & leuis, sed secundum quòd habet talem formam. Sic igitur & animal inquantum habet talem formã, quæ est anima, nihil prohibet habere aliquem motum naturalem, & mouens hũc

Motus cordis violentus neque quã est.

motum est quod dat formam. Dico autem motum naturalem animalis eum qui est cordis, quia vt Philosophus dicit in libro de Motu animalium existimãdum est constare animal quemadmodum ciuitatem bene ac legitime rectam. In ciuitate enim quando semel stabilitus fuerit ordo nihil est opus separato Monarcha, quem oporteat adesse ad singula eorum quæ fiunt: sed quilibet facit quæ ipsius sunt, vt ordinatum est: & fit hoc post hoc propter consuetudinem. In animalibus autem idem hoc per naturã fit: & quia natum est vnumquodque sic constantium facere proprium opus, vt nihil opus sit in vnoquoque esse animam scilicet inquantum est principium motus: sed in quodam principio cordis existente alia quidem viuere eo quòd apta nata sunt facere proprium opus propter naturam. Sic igitur motus cordis est naturalis, quasi consequens animam inquantum est forma talis corporis & principaliter cordis. Et forte secundum hunc intellectum dixerunt quidam motũ cordis esse ab intelligentia, inquantum posuerunt animam ab intelligentia esse: sicut Philosophus dicit in Octauo Phy. motum grauium & leuium esse à generante inquantum dat formam quæ est motus principium. Omnis autem proprietas & motus consequitur aliquam formam secundum conditionem ipsius, sicut formam, nobilissimi elementi, puta ignis, consequitur motus ad locum nobilissimum, qui est sursum. Forma autem nobilissima in inferioribus est anima, quæ maximæ accedit ad similitudinem principij motus cœli. Vnde & motus ipsam consequens simillimus est motui cæli: sic enim est motus cordis in animali, sicut motus cœli in mundo. sed tamen oportet motum cordis à motu cœli deficere, sicut principatum deficit à principio. Est autem motus cæli circularis & continuus: & hoc ei competit inquantum est principium omnium motuum mundi. accessu enim & recessu corpus cœleste imponit rebus: principium & finem essendi: & sua continuitate conseruat ordinem in motibus, qui non sunt semper. motus autem cordis principium est omnium motuum qui sunt in animali. Vnde philosophus in Tertio de partibus animalium dicit, quòd motus delectabilium & tristium, & totaliter omnes sensus hinc incipientes videntur, scilicet in corde: & ad hoc terminari. Vnde ad hoc quòd cor esset principium & finis omnium, motuum qui sunt in animali, habuit quendam motum non circularem, sed similem circulari, compositum, scilicet ex tractu & pulsu. Vnde Philosophus dicit in Tertio de Anima quòd mouens organice est vbi est principium & finis idem. Omnia autem pulsu & tractu mouentur: propter quod oportet sicut in circulo manere aliquid, & hinc incipere motum. Est etiam iste motus continuus durante vita animalis: nisi inquantum necesse est intercidere morulam mediam inter pulsum & tractum eo quòd deficiat à motu circulari. Per hoc ergo de facili soluuntur quæ in contrarium obiici possunt. neque enim dicimus motum cordis esse cordi naturalem inquantum est grauæ vel leue & inquantum est animatum tali anima: & duo motus qui videntur, contrarij sunt, quasi partes vnius motus compositi ex vtroque inquantum deficit à simplicitate motus circularis: quem tamen imitatur inquantum est ab eodem in idem. & sic non est inconueniens si quodam modo sit ad diuersas partes: quia & motus circularis aliqualiter sic est. Nec etiam oportet ꝙ causetur ex apprehensione & appetitu, licet sit ab anima sensitiua. Non enim causatur ab anima sensitiua per operationem suam, sed inquantum est forma & natura talis corporis. Motus autem progressiuus animalis causatur per operationem sensus & appetitus: & propter hoc Medici distinguũt operationes vitales ab operationibus animalibus: & dicunt, quòd cessantibus animalibus remanent vitales: vitales appellantes quæ motũ cordis concomitantur: quibus cessantibus cessat vita, & hoc rationabiliter. Viuere enim viuentibus est esse, vt dicitur Secundo de Anima. esse autem cuique est à propria forma. Hoc autem differt inter principium motus cœli, & animam: quia illud principium non mouetur per se neque per accidens: anima autem sensitiua licet non moueatur per se, mouetur tamen per accidens: vnde proueniunt in ipsa diuersæ apprehensiones & affectiones. Vnde motus cœli semper est vniformis: motus autem cordis variatur secundum diuersas affectiones & apprehensiones animæ. Non enim affectiones animæ causantur ab alterationibus cordis: sed potius causant eas vnde in passionibus animæ puta in ira, formale est quod est ex parte affectionis, scilicet quòd sit appetitus vindictæ: materiale autem qđ pertinet ad motũ cordis, puta qđ sit accensio sanguinis circa cor. Non autem in rebus naturalibus forma est propter materiam, sed econtra, vt patet Tertio Phy. sed in materia est dispositio ad formam. Non ergo propter hoc aliquis vindictam appetit, quia sanguis circa cor accendatur, sed ex hoc aliquis est ad iram dispositus. Irascitur autem ex appetitu vindictę. Licet autem aliqua variatio accidat in motu cordis ex apprehensione diuersa, & affectione, non tamen illa variatio motus est voluntaria, sed inuoluntaria: quia non fit per imperium voluntatis. Dicit enim Philosophus in libro de causa motus animalium, quòd multotiens apparente aliquo, non tamen iubente intellectu, mouetur cor & pudenda: & huius causam assignat, quia necesse est alterari alteratione naturali animalia: alteratis autem partibus, hoc quidem augeri, hoc autem decrementum pati, vt iam moueatur & permutetur natis haberi permutationibus inuicem. Causæ autem motuum animalis caliditas & frigidias quæ deforis & intus existentes naturales, & præter rationem vtique facti motu dictarum partium, idest cordis & pudendi alteratione incidẽte fiunt. Intellectus enim & phantasia passionem afferunt, vt concupiscentiæ, iræ, & huiusmodi, ex quibus cor calescit vel infrigidatur: & hęc de motu cordis dicta sufficiant.

De motu animalium lectio viij. in principio.

Opusculi de Motu Cordis finis.

SANCTI THOMAE AQVINATIS ORDINIS PRAEDICATORVM.

De Natura Luminis. Opusc. LI.

De Luminis Natura, & eius necessitate ad videndum, deq; natura Dyafani.

Onsiderandum est de natura luminis: & de eius necessitate ad videndum, & de natura dyafani. Circa primò sciendum est, quòd diversi diversimode opinati sunt. Nam quidam dixerunt lumen esse corpus. ad quod falso sunt moti ex quibusdam locutionibus, quibus vtuntur loquentes de lumine. Consueuimus enim dicere quòd radius transit per aerem, & quòd radij reuerberantur, & quòd radij intersecant: quæ omnia videntur esse corpotum. Quæ quidem opinio stare non potest propter rationes quas Philosophus ponit in libro de Anima, & plures alias facile est adducere. Non.n. facile est assignate quomodo huiusmodi corpus per totum emisphærium nostrum subito multiplicetur, aut generetur, aut corrumpatur: quomodo etiam sola interpositio corporis opaci esset causa corruptionis huius corporis in alia parte dyafani. quod autem dictum est de motu luminis aut reuerberatione ipsius metaphysice dictũ est: sicut & possemus dicere quod calor procedit, dum aliqua de nouo calefiunt: vel reuerberatur, dum habet obstaculum. Quidam vero alij dixerunt quòd lux est quædam alia natura vel qualitas spiritualis. argumentum sumentes ex hoc quòd in rebus intellectualibus vtimur nomine luminis. Dicimus enim in substantiis intellectualibus esse quoddam lumen intellectuale seu intelligibile. Sed hoc est impossibile, impossibile enim est quod aliqua spiritualis natura & intellectulis cadat in apprehensione sensus. Cum enim sensus sit pars corporea, non potest esse cognitiuus nisi corporalium rerum. Si quis autem dicat quod aliud est lumen spirituale ab eo quod sensus percipit, cum eo est consentiendum dummodo hoc habeatur, quod lumen quòd visus percipit, non est natura spiritualis. Nihil enim prohibet commune nomen imponi rebus quátumcunque diuersis. Quòd autem lumine in his quæ ad visum pertinent vtimur in rebus spiritualibus contingit ex nobilitate sensus visus, qui est spiritualior inter omnes sensus. quod patet ex duobus: primo quidem ex obiecto suo. nam aliqua cadunt sub visu secundum proprietates, in quibus communicant inferiora corpora cum cælestibus. Tactus autem est perceptiuus proprietatum, quæ sunt propriæ elementis, scilicet calidi, & frigidi, & his similium. Gustus vero & olfactus proprietatum, quæ competunt mistis secundum diuersam rationem calidi & frigidi, sicci, & humidi. Sonus autem causatur, ex motu locali, qui est communis etiam corporibus cælestibus & inferioribus: sed species motus, quæ causat sonum, non competit corporibus cælestibus secundum scientiam Aristotelis. Vnde ex ipsa natura obiecti apparet quòd visus est altior inter sensus, & auditus ei propinquior, & alij sensus magis remoti. Secundo apparet quod sensus visus est spiritualior ex modo immutationis. Nam in quolibet alio sensu non est immutatio spiritualis sine naturali. Dico autem immutationem naturalem, prout qualitas recipitur in patiente secundum esse naturale: sicut cum aliquid infrigidatur, aut calefit, aut mouetur secundum locum. Immutatio vero spiritualis est secundum quòd species recipitur in organo sensus per modum intentionis, & non per modum formę naturalis. Non enim sic recipitur species sensibilis in sensu secundum illud esse quod habet in re sensibili. Patet autem quòd in tactu & gustu, qui est tactus quidam, fit alteratio naturalis. calefit enim & infrigidatur aliquid per tactum calidi & frigidi, & non fit immutatio spiritualis tantũ. Similiter immutatio odoris fit cum quadam fumali euaporatione. Immutatio soni fit cũ motu locali, sed immutatio visus sola est immutatio spiritualis. vnde patet quòd visus inter omnes sensus est spiritualior, & post hunc auditus. Et propter hoc hi duo sensus sunt maxime spirituales, & soli sunt disciplinabiles. Et hæc de his quæ pertinent ad visum. Alij vero dicunt quod lux non est nisi euidentia caloris. Sed hoc apparet falsum in his, quæ de nocte lucent, & tamen eorum color occultatur. Alij vero dicunt quòd lux est forma substantialis Solis, & lumen à luce descendens, habet esse intentionale: sicut color in aere. vtrunque autem autem horum est falsum. Primum quidem, quia nulla forma substantialis est sensibilis per se, sed solo intellectu comprehensibilis. Et si dicatur quòd id quod videtur de Sole nõ est lux sed splendor, bene concedendum est de nomine, dummodo hoc quod dicimus, quòd visu comprehenditur, non sit forma substantialis. Secundum similiter est falsum: quia quæ solum habent esse intentionale non faciunt transmutationem naturalem. radij autem corporm cælestium transmutant totam materiam inferiorum. Vnde dicimus quòd sicut corpora elementaria habent qualitates actiuas, per quas agunt, ita lux est qualitas actiua corporis cœlestis, per quam agit, & est in tertia specie qualitatis. Cum autem sit qualitas primi corporis alterantis non habet contrarium, & quia luci nihil est contrarium, ideo in suo susceptibili non potest habere contrariam dispositionem. Et propter hoc suum passum, scilicet dyafanum semper est in vltima dispositione ad formam: & propter hoc statim illuminatur. Calefactibile autem, quia habet contrariam dispositionem, propter hoc non est semper in vltima dispositione ad formam: & ideo non statim calefactibile calefit. Ipsa ergo participatio lucis effecta dyafano vocatur Lumen: cum autem sit secundum lineam rectam ad corpus lucidum, tunc vocatur Radius. si autem causatur ex reuerberatione radij ad corpus lucens vocatur Splẽdor, Lumen aũt est cõmune ad omnẽ effectum lucis in dyafano. His visis ſm naturam lucis, de facili apparet ratio, quare quædã corpora sunt lucida actu, quędam dyafana, & quædam opaca. Nam, cũ lux sit qualitas primi alterãtis ꝙ est maxime perfectũ & formale in corporalibus, illa corpora, quæ sunt maxime formalia & nobilia, sũt actu lucida, quæ aũt sunt propinqua his sunt receptiua luminis, sicut dyafana. quæ autem sunt maxime materialia, neque habent lumen in sui natura, neq; sunt luminis receptiua, sunt opaca. Ista patent in elementis. Nam ignis habet lucem in sui natura, sed eius lux non apparet nobiscum, nisi in materia aliena propter eius subtilitatem. Aer autem & aqua sunt minus formalia quàm ignis, & ideo sunt tantum dyafana. Terra autem quæ est maxime materialis est opaca. Tamen est sciendum ꝙ quidam dixerunt quòd lux

Lumen quidam corpus esse crediderũt: quod nequaquam verum esse probatur.

Vide de his in libro de Sensu & Sensato.

lux est necessaria ad videndum ex parte ipsius coloris. Dicunt autem q color non habet virtutem vt moueat dyafanum, nisi prope. Et huius signum dicunt, quia ille, qui est in obscuro, videt quæ sunt in lumine, & non econuerso. Rationem etiam adducunt ad hoc q oportet, cum visus sit vnus q visibile non sit nisi per vnam rationem; quod non esset si color esset per se visibile. Sed hoc est manifeste contra Aristotelem Secundo de Anima. qui dicit, quòd color habet in se causam essendi visibile. Vnde secundum sententiam Aristot. dicendum est, quòd lumen ad videndum est necessarium non ex parte coloris, eo q facit colores esse actu, vt quidam dicunt: est enim tantum in potentia cum est in tenebris, sed est ex parte dyafani, inquantum facit ipsum esse in actu, vt dicit Aristot. Ad cuius euidentiam considerandum est q omnis forma inquantum huiusmodi est principium agendi sibi simile, vnde, cum color sit quædam forma ex se habet quòd causet sui similitudinem in medio. Sed tamen sciendum est quòd differentia est inter virtutem perfectam, & imperfectam. Nam forma, quæ est perfectæ virtutis in agendo, non solum potest inducere suam similitudinem in suo susceptibili, sed etiam disponere patiens, vt sit proprium eius susceptiuum; quod quidem non potest facere forma imperfecta, cum sit imperfectæ virtutis. dicendum est ergo quòd virtus coloris in agendo est imperfecta ratione luminis. Nam color nihil aliùd est quàm quædam lux quodammodo obscura ex admixtione corporis. Vnde non habet virtutem vt possit illuminare dyafanum: quod tamen potest facere lux pura. Ex quo etiam patet, quòd cum lux sit quodammodo substantia coloris, ad eam reducitur omne visibile actu. Nec oportet quòd color per lumen extrinsecum fiat actu visibilis. Quod autem colores illuminati videntur ab eo, qui est in obscuro, contingit ex hoc quòd medium illuminatur; & hoc sufficit ad visus immutationem.

Opusculi de Lumine finis.

Commentariorum Diui Thomæ Aquinatis, & Petri de Aluernia in Parua Naturalia Aristotelis: & eorum quæ ad hæc spectare visa sunt, finis.

Series chartarum,

a A B C D E F G H I K L.

Omnes sunt quaterniones, præter a L duerniones.

Venetiis apud Hieronymum Scottum. M D L X V I.